

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА LXXII

ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
et
INSTITUT DE LA LANGUE SERBE DE
L'ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

RECUEIL
DE DIALECTOLOGIE
SERBE
LXXII

TRAITÉS ET MATÉRIAUX

Comité de rédaction

*Dr. Nedeljko Bogdanović, Dr. Žarko Bošnjaković, Dr. Miodrag Jovanović,
Dr. Dragomir Kozomara, Dr. Aleksandar Loma, Dr. Sofija Miloradović,
Dr. Radivoje Mladenović, Dr. Dragoljub Petrović, Dr. Mihai Radan,
Dr. Slobodan Remetić, Dr. Rada Stijović*

Rédacteur en chef
SLOBODAN REMETIĆ

BELGRADE
2025

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
LXXII

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор

Др Недељко Богдановић, др Жарко Бошњаковић, др Миодраг Јовановић,
др Драгомир Козомара, др Александар Лома, др Софија Милорадовић,
др Радивоје Младеновић, др Драгољуб Пејировић, др Михај Радан,
др Слободан Реметић, др Рада Симијовић

Главни уредник
СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ

БЕОГРАД
2025

Покренут 1905. године.

Главни уредници:

Академик Александар Белић (1905–1960),
академик Михаило Стевановић (1960–1974),
академик Павле Ивић (1976–1999),
академик Александар Младеновић (2002–2010),
академик АНУРС Слободан Реметић (2010–).

Секретар часописа

Др Марина Јуришић

Прихваћено на VII скупу Одељења језика и књижевности САНУ
28. октобра 2025. године на основу рецензија:
др Слободана Реметића (АНУРС, Бања Лука),
др Софије Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд)
и др Марине Јуришић (Институт за српски језик САНУ, Београд).

У финансирању ове књиге учествовало је
Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије

Издају

Српска академија наука и уметности, Београд, Кнеза Михаила 35
и
Институт за српски језик САНУ, Београд, Кнеза Михаила 36/І

Телефон: 011/2027-121

e-mail: srpski.dijalektoloski.zbornik@gmail.com, profesorremetic@gmail.com
www.isj.sanu.ac.rs

Часопис излази годишње

Компјутерска припрема за штампу:

Давор Палчић
palcic@eunet.rs

Штампа:

Планета принт доо
Београд, Виноградски венац 9/10

САДРЖАЈ

Стр.

Монографије, расправе и чланци

Тања Милосављевић и Радивоје Младеновић: <i>Речник призренског говора (на грађи „Збирке речи из Призрена“ Димитрија Чемерића и грађи Радивоја Младеновића). Први део (А–М)</i>	1–465
Бранкица Марковић: <i>Српски дијалектолошки зборник између своја два јубилеја (1905–2015–2025)</i>	467–499

Прикази и критике

Јована Љ. Шћеповић: <i>Зборник радова Пасићска лексика призренско-тимочких говора</i>	503–509
Миљана Чопа: <i>Македонски дијалектен атлас: од ризницама на картографима – лексички материјали</i>	511–513

Додатак

Упутство за припрему рукописа за штампу	517–525

УДК: 811.163.41'374'282.2(497.115)(038)
Изворни научни рад

Тања Милосављевић, Радивоје Младеновић

РЕЧНИК ПРИЗРЕНСКОГ ГОВОРА

(на грађи „Збирке речи из Призрена“ Димитрија Чемерићића
и грађи Радивоја Младеновића). Први део (А–М)

Речник призренског говора (на грађи „Збирке речи из Призрена“ Димитрија Чемериџића и грађи Радивоје Младеновића). Први део (А–М) урађен је у оквиру Стратешког пројекта САНУ „Историја и културно наслеђе српског народа на Косову и Метохији“ (ИНСКИМ).

С А Д Р Ж А Ј

Дијалекатски речник као сведок о времену и људима	5
Речник	35
Слово А	35
Слово Б	68
Слово В	122
Слово Г	149
Слово Д	233
Слово Е	300
Слово Ж	304
Слово З	312
Слово S	335
Слово И	336
Слово Ћ	357
Слово Ј	358
Слово К	370
Слово Л	415
Слово Љ	424
Слово М	433

С к р а ћ е н и ц е

алб	— албански
аугм	— аугментатив
в	— види
везн	— везник
вок/В	— вокатив
Г	— генитив
гл им	— глаголска именица
Д	— датив
дем	— деминутив
еуф.	— еуфемистички
ж	— женски род
заст.	— застарело
зб	— збирно
ИЗР	— израз
импер реч	— императивна речца
ирон	— иронично
јд.	— једнина
л.	— лице
Л	— локатив
лат.	— латински
м	— мушки род
мађ.	— варош
мит	— митолошки
мн	— множина
нар. песма	— народна песма
нар. посл.	— народна пословица
нем	— немачки
непр	— непроменљиво
непр прид	— непроменљиви придев
несвр	— несвршени глагол
оном	— оноματοпеја
ОП	— општи падеж
пеј	— пејоратив
перф	— перфекат
прид	— придев
прил	— прилог
реч	— речца
с	— средњи род
свр	— свршени глагол
трп прид	— трпни придев
тур.	— турски
тур. дијал.	— турски дијалекатски
узв	— узвик
фиг	— фигуративно
хип	— хипокористик

ДИЈАЛЕКАТСКИ РЕЧНИК КАО СВЕДОК О ВРЕМЕНУ И ЉУДИМА

САСТАВ РЕЧНИКА ПРИЗРЕНСКОГ ГОВОРА

Речник српског призренског говора настао је на основу грађе двају Призренаца: *Збирке речи из Призрена* Димитрија Чемерикића (1882–1960)¹ и грађе Радивоја Младеновића (1950). С обзиром на време рођења и живљења оних чија је грађа унета у књигу, Речник обухвата раздобље од стотинак година, што подразумева и нешто измењен лексички фонд призренског говора, пошто је због историјских, цивилизацијских и културолошких разлога део турцизама испао из колективног знања већ у генерацији Р. Младеновића. У Речник су унети сви турцизми из грађе Д. Чемерикића.

Када је започет рад на припреми Речника, идеја приређивача је била да се лексикографски обради и оформи речник само на материјалу који је нудила *Збирка речи из Призрена* Д. Чемерикића. С обзиром на то да у грађи *Збирке речи из Призрена* (даље Грађа) недостаје лексика одређених семантичких поља (религиозна лексика, лексика обичаја недостаје или је заступљена у редукованом облику, заменице, предлози, везници, неки фреквентни прилози, део узвика, речца, део глагола и именица), уочене празнине попуњаване су из грађе Р. Младеновића, која је настала на основу звучних записа и транскрипата аутора, на основу бележене лексике у дужем раздобљу, али и на основу сећања Р. Младеновића понетог из Призрена. Речник је допуњаван грађом Р. Младеновића и када је наведена носећа реч и дефинисано њено значење без примера, или је број потврда – према процени приређивача – био недовољан. Уколико је у грађи Р. Младеновића уочено значење које није констатовано у *Збирци речи из Призрена*, и оно је уношено. Како би се означило који део грађе припада Д. Чемерикићу,

---

¹ Рођен у Призрену 1882, сахрањен на Новом гробљу у Београду 1960, Димитрије Чемерикић, генерал, учесник балканских ратова и два светска рата, носилац седамнаест високих одликовања за ратне и мирнодопске заслуге, један од најзнаменитијих Призренаца и Срба, остао је без свог гробног обележја на стогодишњицу свог рођења. Упркос незахвалном роду, Димитрије Чемерикић наставља да живи у свом Призрену и свом роду као аутор *Збирке речи из Призрена*.

односно Р. Младеновићу, прибегло се обележавању носеће речи одредница Р. Младеновића звездицом, после које се остали део речничке одреднице не обележава звездицом:

бабадевџка* -е ж *сѣтарија неудаѣа жена, уседелица*. – Обе ч'ерке гу остадоше *бабадевџке*. – У веј године мога да узе сѣл *бабадевџку*. – Само да сѣдиш и да збѣриш сѣз тѣј *бабадевџку*.

Уколико је носећа реч из Грађе, а илустрације припадају Р. Младеновићу, оне су обележене звездицом на крају илустрације:

вѣшка -е ж *инсекѣ који живи ѣпаразитѣски на човеку и домаћим живоѣињѣама, ваи, в вѣшка*. – Док изл'ѣгне од ѣпс, *вѣшке* ч'е га изѣдеф. – *Вѣшке* га изѣл'е да би л'и га изѣл'е (клетва). – И сѣге ѣма *вѣшке*, ама нѣ ка нѣпре.* – Ђ, кѣт сѣм бѣла дѣте, бѣло ѣ бѣве, ѣ *вѣшке*, и стѣнице.* – Морам да бѣштим дѣте, пѣно је *сѣс вѣшке*.*

Уколико је носећа реч из Грађе, а дефиниција значења припада Р. Младеновићу, онда се на крају дефиниције то обележава звездицом, а звездицом се обележавају и дијалекатске илустрације Р. Младеновића.

кѣдош -а м (тур. *kodoş*) *лоша, зла особа*.* – Што *кѣдош* је ѣн!* – Тѣј *кѣдош* у комѣије сѣл нестрѣч'у ни прѣји.*

Одреднице и дијалекатске илустрације из *Збирке речи из Призрена* су без звецице.

„Збирка речи из Призрена“ Димитрија Чемериѣиѣа

Призренац Димитрије Чемериѣиѣ (1882–1960) након блиставе официрске каријере посветио се прикупљању лексичког блага свога завичаја и саставио збирку драгоцену и као лексикографски корпус и као аутентична грађа за комплексна лингвистичка испитивања. Оригинална, рукописна верзија Чемериѣиѣеве Збирке чува се у Институту за српски језик САНУ као део лексичке грађе за *Речник срѣскохрватѣског кѣиѣевног и народног језика* и садржи 15.561 листић записаног материјала, предатог Академији 1950. године за потребе великог речника САНУ. Део рукописа, укупно 3.848 речи на слова А-, Б- и В-, аутор је предао Српској академији наука 1950. године (РСА 1: XXVI; CVIII), док не постоји писано сведочанство о томе када је предат преостали део збирке. Према подацима који су накнадно унети у рукопис, претпоставља се да је Чемериѣиѣ допуњавао збирку и посвећено радио на њој све до своје смрти (уп. Петровић – Тасовац 2014: 172). Грађа за прва четири слова (А–Г) прекуцана је писаћом машином на папир формата А4, док се остатак чува у форми у којој ју је предао Чемериѣиѣ. Речи су исписиване на листићима различитог квалитета (хартѣја из старих свезака, писаћи папир, цигарет-папир) и величине (од папира формата А4 до 1/16 А4), ма-

стилом и графитном оловком. Захваљујући ажурности С. Петровић и Т. Тасовца, целокупна картотека је 2013. године добила свој електронски облик. У оквиру Платформе за транскрипцију старог рукописног наслеђа (<http://rperis.org>) Чемерикићева збирка је дигитализована и преко интернета постала доступна стручној и широј јавности, а један од главних задатака пројекта Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије и израда мултимедијалног интернет портала „Појмовник српске културе“ је транскрибовање, обележавање семантичких поља, међусобно повезивање појединачних одредница и развој напредних навигационих структура за ово јединствено сведочанство о призренском говору и његовим носиоцима (уп. Петровић – Тасовац 2014: 171–172). Поред тога што осликава српски говор Призрена из друге половине XIX и прве половине XX века, кроз који се огледа специфичан мултиетнички и мултиконфесионални карактер овога града, ауторов лични и емоционални однос према Призрену какав је некада био, овој збирци даје још једну посебну димензију. Истовремено, овај једини примерак рукописа представља непроцењиво сведочанство о српском призренском говору чији су носиоци данас углавном расељени из тог града и који као урбани микродијалекат постоји само у фрагментима (уп. Петровић 2003: 584–585).

Лексичке јединице у Чемерикићевом речнику граматички су обрађене, у већини случајева наведена су сва лексичка значења потврђена богатом егземплификацијом и неретко пропраћена сликовитим етнографским и фолклористичким илустрацијама, документована подацима из историјске и путописне прозе, из новинских чланака, црквених списа, трговачких, еснафских и породичних тефтера (уп. Милосављевић 2017: 27). Најдрагоценији делови рукописа ипак су они у којима су забележени примери живог српског призренског говора, илустрованог бројним и детаљним описима обичаја, народних веровања, традиционалне медицине, старих заната, уз обиље примера из свакодневне комуникације, прича о обичним људима и сликовитим животним ситуацијама у којима су се они налазили. Осим опште лексике и терминологије, у *Збирци речи из Призрена* може се наћи и велики број онима (имена, презимена, надимака, топонима и сл.), као и прича из породичне историје призренских Срба, Турака, Албанаца, Арумуна и других народа (уп. Петровић 2003: 585). Највиши степен аутентичности садрже секвенце из свакодневне комуникације, примери истргнути из говора обичног призренског човека у најразличитијим животним ситуацијама, жива реч у разговорном дискурсу. Управо се у том сегменту грађе разоткрива непроцењива вредност Збирке за вишеаспектна научна испитивања, јер се „на основу ове сјајне картотеке могу написати исцрпне студије о животу и обичајима старих Срба Призренаца [...] Једном речју, Чемерикић је од заборава за свагда отргао комплетну материјалну и духовну баштину својих суграђана“ (Реметић

1996: 340). Чемерикићев лексикон је „...више од дијалекатског речника једног говора или једне уже географске области. То је својеврсна енциклопедија Призрена и Призренаца, која доноси обиље података о њиховим обичајима, одећи, занатима, јелима, међуетничким, међуконфесионалним и социјалним односима. Зато ова збирка, поред лингвистичког, има и велики културноисторијски и етнографски значај“ (Петровић – Тасовац 2014: 173).

Културолошку вредност Збирке и њену антрополошку димензију потврђује назив мултимедијалне изложбе на којој су представљени делови Чемерикићевог рукописа у оригиналном издању и скенираној верзији – „Призрен – живот у речима“ (Петровић – Тасовац 2013). Тим поводом С. Петровић истакла је значај овог лексичког корпуса на основу којег се може успоставити јединствена слика света старих Призренаца: „Димитрије Чемерикић није био лингвиста и није користио језичку методологију, зато је његова збирка много више од дијалекатског речника. Она садржи списак имена, презимена, надимака и прича из породичне историје призренских Срба, Турака, Албанаца, анегдоте и приче о њиховој одећи, јелу, о међунационалним, социјалним односима. Управо зато пред нама оживљава читава епоха и заборављени део историје Призрена, а овом поставком показујемо да је културу колективног памћења могуће осавременили. Призрен је један од ретких дуготрајних урбаних средина у овом делу Балкана, од XI века до данас он је урбани центар. Био је мултинационалан и мултијезички град у коме су живели различити народи различитих религија и језика, али способни да направе јединствени менталитет и то се из ове збирке види“ (Политика, 27. 10. 2013).

Своја запажања о културолошкој димензији призренске лексичке збирке С. Петровић излаже у коауторском раду са Т. Тасовцем „Збирка речи Димитрија Чемерикића као извор за етнолингвистичка и етнологска истраживања“ (Петровић – Тасовац 2014), а о њеној језичкој вредности пише у тексту „Збирка речи из Призрена Димитрија Чемерикића као извор за проучавање језичке и културне интерференције на Косову и Метохији“ (Петровић 2010).

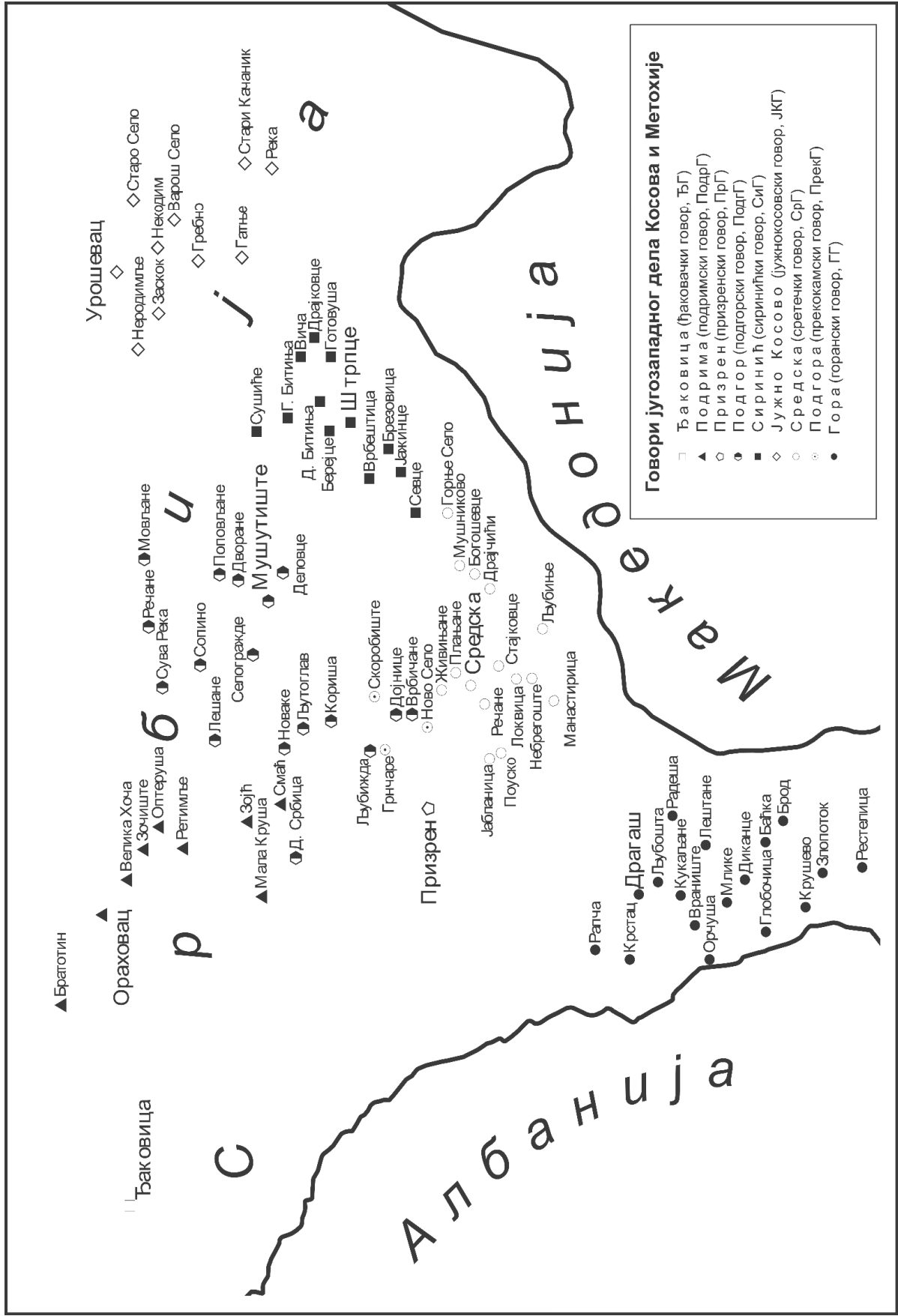
ПРИЗРЕНСКИ ГРАДСКИ ГОВОР И ГОВОРИ ОКОЛНИХ ОБЛАСТИ

Граматички и лексички систем Призрена условљен је његовим лингвогеографским положајем², његовом урбаном природом, затим вековном вишејезичношћу и вишеконфесионалношћу.³

О српском становништву Призрена пре краја XIX века нема много познатих података, нити се зна о дијалекатском типу говора овога града. Судећи по подацима који се односе на крај XVII и почетак XVIII века после

² О говорима око Призрена в. дијалекатску карту Говори југозападних дела Косова и Метохије (в. стр. 9).

³ Поред података саопштених у *Речнику њезренског говора*, в. и Јастребов 1886; Костић 1928; М. Чемерикић 2003, књ. 1, 2, 3; Стојанчевић 2009.

Аустријско-турског рата и одмазде турских власти према локалним Србима, померања дела становништва ка северу, али и исламизацији, у самом граду није остало много Срба (уп. М. Чемерикић 2003, 1: 45). Иако нема докумената о правцима обнове српског становништва у граду, дијалекатско стање самог говора забележено најпре у *Збирци речи из Призрена* Д. Чемерикића, а потом и истраживања С. Реметића (1996; 1997) и Р. Младеновића⁴ о овом идиому, убедљиво сведоче да је актуелни призренски градски говор настао контактом затеченог српског становништва са придошлицама из околних српских насеља Подрима, Призренског Подгора и Сретечке жупе.⁵ На само уобличавање призренског градског говора утицала је и скупина посрбљених Цинцара, који су према поузданим подацима у XIX веку у Призрену чинили између 8% и 12% србофоне популације.⁶ Како наводи М. Чемерикић цинцарски се губио орођавањем са Србима, а у мешовитом српско-цинцарском браку у кући се говорило српски (2003, 3: 68).

Српски градски призренски говор представља јужну ивицу метохијског призренско-јужноморавског ареала, који се на северу завршава говором Ђаковице.⁷

Досељавање српског становништва у Призрен повећава се шездесетих година XX века, уз истовремено груписање дела придошлица у појединим деловима града. Груписање је одлагало дијалекатски прелаз на затечени градски призренски говор код дела придошлица. Из грађе Р. Младеновића лексички и граматички систем новопридошних Призренаца није уношен у Речник, већ се тежило, колико је то било могуће, грађи бележеној од старо-седалица који су живели у граду најмање три генерације.

С обзиром на то да је граматички систем призренског говора описан радовима С. Реметића и Р. Младеновића, у Предговору се неће много говорити о овом делу језичког система.

а) Акценат призренског говора припада експираторном типу, у већини категорија везује се за пенултиму (како је у говору Призренског Подгора),

⁴ Р. Младеновић се питањима говора шире дијалекатске области којој припада и Призрен, бавио у монографији Младеновић 2010 и у још педесетак студија, у којима су обрађени различити нивои језичке структуре. Већи део ових радова налази се у попису литературе у Младеновић – Марковић 2021: 360–367.

⁵ О призренском говору у односу на околне говоре в. Младеновић 2013.

⁶ Број домова парохијана српске православне цркве у Призрену 1885. био је 803, од тога 12% цинцарских (уп. М. Чемерикић 2003, 3: 70). Први досељеници Цинцари били су зидари, потом стижу и друге занатлије, трговци, абације итд. Током досељавања (између 1769. и 1788) куће су градили у Поткаљаји, крчећи шуму на брду, око цркве Светог Спаса, делом су се населили на Пантелији (уп. М. Чемерикић 2003, 3: 67–70). О овој посрбљеној цинцарској скупуни у Призрену детаљније в. у М. Чемерикић 2003, 3: 67–73.

⁷ О настанку дијалекатске слике у области којој припада и Призрен в. у Младеновић 2004.

док је у делу категорија очуван парадигматски акценат (како је у говору суседних насеља Подрима) (уп. Реметић 1994; Младеновић 2000; 2000а; 2001).

б) Актуелни систем самогласника у призренском говору има шест вокала /а, е, о, и, у, њ/. Стари вокал напрегнуте артикулације /љ/ опстао је у основама речи (*сљн, дљн, вљшка*), а исти глас турског порекла чува се и у позајмљеницама из турског језика (*комишљлк, сљндљк*). Вокал /љ/, који је био присутан као позајмљена фонема у турцизмима посведоченим у *Збирци речи из Призрена*, већ педесетих година XX века није више био у употреби, већ је замењен српским гласовима /и/ или /у/.

Како је и у другим јужнометохијским говорима, и у градском говору под утицајем контакта са несловенским језицима дошло је до измена у систему сугласника. Парови африката сведени су на појединачне гласове (*веч'ѣра, кљч'а; мѣи'а, фѣиц'ан*). Меки сонанти /љ, њ/ делимично су изгубили палаталност, посебно /љ/. У групама /ли, ле/ умекшава се /л/ (*љѣйљ, љѣйља*) једначећи се са старим /љ/. Глас /с/ (*свљно, свѣзда*) јавља се у делу речи.

в) У облицима именских речи замена старијих наставака новима започет је, али није довршен, пошто се добро чувају облици датива оба граматичка броја свих именица, чувају се и облици генитива и локатива једнине у појединим конструкцијама. Боље се чувају наставци једнине од облика множине, најбоље се чувају наставци именица на -а.⁸

г) У облицима глагола дошло је до измена: нема инфинитива, чести су перфекат и аорист, имперфекат и плусквамперфекат су у нестајању, облицима су се приближили аорист и имперфекат.⁹

НАПОМЕНЕ О ГРАЂИ ЗБИРКЕ РЕЧИ ИЗ ПРИЗРЕНА Д. ЧЕМЕРИКИЋА

Бележење грађе у *Збирци речи из Призрена* Д. Чемерицића, прилагођавано *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика*, унеколико је изазивало сумњу о делу посведочених дијалекатских особина призренског говора. Боравак на терену С. Реметића и објављивање монографије о граматичком систему овога говора отклонили су постојеће дилеме. Судећи по неким забележеним карактеристикама у *Збирци* препознаје се и утицај *Речника косовско-метохијског дијалекта* Г. Елезовића.

Аутори су се у припремању *Речника призренског говора* сусрели са два проблема које је требало решити, а да се не наруши основна вредност грађе Димитрија Чемерицића, која је и иначе веома значајна за опис лексичког система Призрена. Ауторима *Речника* су за прилагођавање грађе аутентичном

⁸ О судбини флексије именских речи у дијалекатској области којој припада и Призрен в. у Младеновић 2019.

⁹ О систему глаголских облика у призренском говору и околним говорима в. Реметић 1996: 499–526; Младеновић 2004а.

дијалекатском систему од велике помоћи била истраживања о овом говору С. Реметића и Р. Младеновића.

Судећи по грађи, Д. Чемерикић је добро владао призренским градским говором, веома је савесно прикупљао лексику, али је унос недијалекатских црта у *Збирку речи из Призрена* унеколико компромитовао саму грађу, па су приређивачи неаутохтоне црте кориговали уносом аутохтоних.

ХИПЕРГРАМАТИКАЛИЗАЦИЈА

У неким елементима Грађе препознаје се утицај стандардног српског језика, у неким *Речник косовско-меџохиског дијалекта* Г. Елезовића.

Наводимо најзанајачније случајеве хиперграматикализације.

а) Акценат призренског говора је експираторан, тако да је наведена опозиција по квантитету вучитрнског типа (*крайкосилазни* : *дугосилазни*) замењена једним експираторним акцентом, карактеристичним за читаву призренско-тимочку дијалекатску област. Иначе је само место акцента у Грађи бележено поуздано, како у категоријама у којима је стабилисан пенултимски акценат тако и у категоријама где и даље има колебања између парадигматског и ритамског акцента.

У устаљеним називима са речима сродничког значења или значења титуле, атрибутив је у призренском говору најчешће без свог акцента, интонационо се наслањајући на управну именицу. Ако је у Грађи акцентован и атрибутив, приређивачи су некада са атрибутива склањали акценат (Тѝ бѝч'и не дрѝжиш на пѝмет, а тој бѝло овако: наш ац'а Ц'ѝка бѝше бѝја марѝзл'ив и ђн даде гутѝл'у, да је дал'ѝко, стрина Л'ѝнке, а ђна па својему сѝнку Сѝме и тако помрѝше свѝ. > *ац'а*-Ц'ѝка, *сѝтрина*-Л'ѝнке).

Везници-речце *ѝ* – *ѝ*, *нѝ* – *нѝ* са функцијом истицања у низовима по правилу су акцентовани у призренском говору. У Грађи овако употребљени везници-речце редовно су без акцента (Док сѝм бѝла девојка, маѝти нѝ ми даваѝла ни да привѝрим на капиѝдик, ни па да прозѝрим про[з] свѝрку; У рѝд на фѝс ђна ѝма ѝ дукѝте ѝ динаре). Приређивачи су уносили потребне акценте.

Иако нелингвиста, Д. Чемерикић је у Грађи скоро у потпуности тачно одредио место акцента како глаголских облика тако и укупне лексике. Ретко, међутим, вероватно под утицајем Призренаца из околних области са другачијим прозодијским системима, среће се и одступање, које је кориговано према акценатском моделу призренског говора. Тако је у: Веј два далака да испеч'ѝмо на жар. > *исѝч'ѝмо*; Дрѝва растоварите туј до бунар. > *расѝовѝриѝе*.

б) У Грађи су африкате прилагођене српском стандардном језику, иако је опозиција африката у призренском говору неутралисана свођењем парова африката на појединачне јединице. Тако су из Грађе неаутохтони примери типа куѝа, ѝерка, вечера, чини, меѝа, преѝа, цугум замењени са /ч', ц'/: *ку'ч'а*,

ч'ѐрка, мѐи'а, њрѐи'а, и'угум, графемама које су најближе гласовима у призренском говору.¹⁰

б¹. Предњонепчани палатални сонанти су у призренском говору, како је и иначе у метохијском ареалу, доживели слабљење палаталности и померање артикулације ка алвеолама, уз напомену да је /љ/ највећим делом замењено алвеопалаталним /л'/, па се у Речнику у дијалекатским илустрацијама овај палатал редовно бележи тако (л'ѐйо, л'ўди). Иако је палаталност нападнута и у /њ/, овај сонант је боље очувао предњонепчану природу, па се у Речнику бележи са /њ/. У Грађи се наводе /љ, њ/. О /њ/ в. стр.18, под в).

У вези са /љ, њ/ постоје још два несагласја између дијалекатског стања и Грађе. У групама /ли, ле/ глас /л/ у призренском говору умекшан је и изједначен са /љ/ примарног порекла (л'ѐйо, л'їс). У Грађи, међутим, ова опште-метохијска особина није констатована, већ се наводе облици типа *лејо, лис, лија*. Приређивачи су, поштујући дијалекатски систем, уносили /л'/ (л'ѐйо, л'їс, л'їја).

б². У вези са гласом /в/ у Грађи су уочене две недијалекатске црте, свакако подупрте стандардним облицима. 1. У глаголским основама у групи /ави/ опстаје /в/ (сџм га пристави́ла још од сабајл'е; да оста́ви во́ч'ку; вал'аше да оста́виш; да приста́вимо у Ц'оц'ини́цин гр̑нац; да оста́вимо за дома́зльк; прави́ја мајстор ч'ówek; да се пра́ви но́во), иако и локалном говору из групе сонант испада. У оваквим примерима у Речнику /в/ је изостављано. 2. Сонант /в/ је у призренском говору, како је и иначе у околним идиомима који су учествовали у његовом формирању, једним делом пришао опструентима, па се тако овај глас понаша на апсолутном крају речи и испред безвучног опструента. Звучни сугласници се на апсолутном крају речи најчешће, али не и увек, изговарају као делимично обезвучени фонови са чувањем фонолошког статуса, а нису непознати ни опструенти, укључујући и /в/ са чувањем пуне сонорности. У Грађи је /в/ на апсолутном крају речи често бележено као /ф/ (као део хипедијалектизације), што су приређивачи поштовали, пошто таквих потврда у начелу има, иако су ређе него што Грађа показује. У позицији /в + безвучни опструент/ глас /в/ у призренском говору пришао је опструентима, па се изједначава са /ф/, док у Грађи најчешће опстаје група /в + безвучни опструент/ (обѣдва главч'ѐта). Приређивачи су поштујући начело о дијалекатском изговору, у оваквим примерима бележили /ф/, па се наводи *о́фца, гла́фч'е* и сл.

б³. У Грађи је уочена недоследност у бележењу неких сугласничких група, па се у делу примера препознаје наслањање на стандардне облике уз истовремено удаљавање од дијалекатских. У овим случајевима уједначава-

¹⁰ Ова балканистичка црта захватила је све српске говоре од Подгора до Ђаковице, са варијацијама сведених гласова, тако да призренски градски говор није изузак.

ње је вршено према дијалекатским облицима. **1.** Етимолошка група /вн/ у неким примерима опстаје, како је и иначе у сретечком или сиринићком говору (главница млого оштетила ч'еницу; жито з главницу; главнич'ав л'еба; главнич'аво жито), али има и примера са извршеном асимилацијом по назалности (гламњца му оштетила жито; ул'егла гламњца у жито; гламњцу не моџ да истрѣиш; л'еба гламнич'аф), како је и иначе у призренском говору и осталим метохијским идиомима. У Речнику је група /вн/ замењена групом /мн/. **2.** Групе /нп, нб/, иначе неизговорљиве, у Грађи су овако бележене (ја му јенпѹт спомена...; јенпѹт ти зборим; наѹчи се јенпѹт; у нас бија само јенпѹт; денбељ, денбељајка, денбељана). У Речнику је навођен дијалекатски облик с оствареном асимилацијом у групама /мп, мб/. **3.** Навођено много, мнозина (Тѹј годину на мнозину бѣше дигната вергија.) у Речнику је замењено дијалекатским млого, млозина. **4.** Група /дв/ у грудва замењена је дијалекатским обликом груда (Јодва гу извлач'исмо њиву, мѹка бѣше, грудве...). **5.** Иницијална група /гд-/ у: види л'и га гдегѹдър, очигледно је наслањање на стандардни облик. У Речнику се наводи облик дегѹдър. **6.** Остварено упрошћавање иницијалне групе /пш-/ у именици „пшеница“ уочено је у Грађи, али је без африкатизације иницијалног фрикатива (Вај шеница имала зар глѹт.), па је затечени лик замењен дијалекатским ч'еница. Иначе се у Грађи срећу и потврде са оствареном африкатизацијом у овој именици и изведеницама. **7.** Иницијална група /шт-/ у „штап“ (јѣн штап од глѹг) замењена је дијалекатским обликом сѹай.

б⁴. Исправљене су и друге ситније појединачне недијалекатске црте. Тако је сузе замењено са слѹзе (Сѹзе л'и су?); рођен са рѹден (Тај ч'ѹвек бѣше роц'ен сал за дубарљк.); заграђује са заградѹје; пресађује са ѹресађује (Поч'ѣја да пресац ѹје тѣј гѹсто засадѣне вѹч'ке.); ѹбрго, хибрид стандардног „ѹбрзо“ и дијалекатског брго, замењен дијалекатским обликом (Бѣше заросѣло, ама ѹбрго стаде.); није замењено је са нѣје; огојио се тај дебѣљко са огоија се тај дебѣл'ко.

в) У грађи Д. Чемерикића уочени су и неки недијалекатски облици именских и глаголских речи.

в¹. Облици именица показују високу подударност са дијалекатским стањем, уз мањи број потврда чије је порекло у систему стандардног језика.

На више места употребљен је посесивни и партитивни беспредлошки генитив јд. (сѣпи му и мицко густѣша; ѹзни мицко л'ѣпца и сирѣнца па гѹцај; јѣна гѹтка коломботњѣце; натрѣфи на дамар вѹде; Тѣј грозѹве дрѣна ѹдвој да ги осѹшимо; девѣрски дѣо кѹч'е; да продадемо дѣшто стоке; у ч'ашу вѹде), који је у призренском говору замењен конструкцијом *од* + Гјд./ОПјд. У Речнику у оваквим случајевима наводи се дијалекатски облик.

в². У конструкцијама са неправим субјектом у употреби је дативска енклитика, тако да је конструкција Стра́ ме ч'е остана́мо ву́ј годи́ну без за́йре. – замењена конструкцијом Си́ра ми је.

в³. Наведени флексивни Лмн. годинама (Годи́нама и годи́нама се гради́ла та́ј цр́ква...) очигледно је преузет из стандарда, пошто је овај падежни облик у призренском говору доследно анализирован.

в⁴. У Вјд. именица на -ица у призренском говору уопштен је наставак -ицо. Примерима овога падежа на -ице у Грађи замењени су наставком -ицо.

г) Продор стандардних облика уочен је у неким примерима са заменицама.

г¹. У примеру из Грађе Има л'и на́с дості́на да по́ч'немо?, облик нас замењен је дијалекатским Има л'и не. Дијалекатским ни замењен је Дмн. зам „ми“ нам (Кьдг'од би пооди́ја за у Сел'а́ник, доцува́ја би да нам се ка́же.).

г². Дијалекатским свѣши́ю замењен је облик свашто (Тру́дна жѣ́на на свашто се гро́зи; У дел'и́лк свашто је ч'овек ка́бил' да уч'и́ни.), а шта дијалекатским ши́ю (...а шта до́ч'ека под старос, цр́на она!).

г³. Заменице за количину и каквоћу изведене су у призренском говору придевским суфиксом с елементом -в-, тако да су примери без овога суфика (Де́те гу ми́цко, а главу́рда му овол'ика; Ё́те, овол'ико му је гла́фч'е, ка мо́ја песні́ца.) замењени дијалекатским овол'иква. Иначе се најчешће наводе дијалекатски облици ових заменица (У ка́кву госпошті́ну се бе́ше роді́ла...).

г⁴. Заменица „све“ најчешће је у дијалекатском облику свѣ, а недијалекатско сво (ни сво њо́јно дї́здисува́ње) замењено је дијалекатским.

г⁵. Недијалекатски облик придевске заменице јд. м. р. „који“ (Ч'е за́оди би́ч'и и оно́ за ко́ји дѣ́н.) замењен је дијалекатским ко́ј.

д) Облик прилога сѣд (...до сѣд он ні́кому дў́жан не оста́ја.), свакако хибрид дијалекатског сѣг и књижевног „сад“, замењен је дијалекатским сѣг.

ђ) У множини придевских речи средњега рода, поред дијалекатских облика на -е, у Грађи су уочени и они на -а (жї́ви на сво́ја до́бра; Сиро́ве др́ва па су димл'и́ва, пусти́ња. > сво́је, димл'и́ве), свакако унети из стандарда. Именица де́ца у призренском говору има специфичну парадигму, а оно што је карактеристично је да је дошло до плурализације конгруентних речи према множинском значењу ове именице. Облик у конгруенцији своју из стандардног језика (остана́ја са́м сѣс тол'и́ко ситну де́цу) замењен је дијалекатским множинским сво́је.

У Дјд. и Лјд. заменичко-придевске промене стабилисан је метохијски наставак -ејзи, тако да је ређи нанос из стандардног варијетета са -ојзи (Ч'арá-пе про́дадо јѣднојзи Гогѣ́шке) замењен обликом на -ејзи.

е) Глаголски облици наведени у Грађи најчешће одражавају дијалекатско стање.

е¹. Најмаркантније уношење стандардне особине у Грађу – када су у питању глаголи – реконструкција је инфинитива, који је и облик носеће речи одреднице. Инфинитив је у призренском говору замењен балканистичком конструкцијом /да + презент/, па је у Речнику замењен са 3л. јд. презента.

е². У већини примера у 3л. јд. и мн. перфекта актива у Грађи није наведен помоћни глагол, што одговара дијалекатском стању. У делу лексичких илустрација, међутим, налази се и помоћни глагол (Ако је којгоц’ ч’инија тѣма јетимѣма, ч’инија је јопет тај стрѣц; домач’ин нѣ ми је доша; такво је време дошло сѣг). У Речнику се помоћни глагол из оваквих примера као део недијалекатске структуре изоставља.

е³. У Грађи је најчешће навођен дијалектизам у 3л. мн. презента типа *ѣмав, бѣгав, нѣсив*, али се срећу и облици карактеристични за стандардни језик (у куч’у се обрадују; деца ѣч’ нѣ му уч’е; и ч’ине дѣвр; да се нишају на нишал’ку; траже туј потуркињу; кѣд ѣмају два кл’ѣта; деца траже ѣзмет). У овим случајевима је извршено прилагођавање дијалекатским облицима.

е⁴. Дијалекатски наставак 3л. мн. радног гл. придева актива на -л’е унет је у Грађу скоро доследно. Учени продори -ли (Ми смо жѣл’и јуч’ер.) замењени су дијалекатским.

е⁵. Синтетички футур први у призренском говору доследно је замењен аналитичком конструкцијом /ч’е + презент/. Примери синтетичког футура првог (вал’ашч’е ни још јѣне гингал’е; вал’ашч’е да се узне; вал’ашч’е ни бѣч’и за разбој; познач’еш га а га видиш) замењени су аналитичком конструкцијом.

е⁶. Систем глаголских основа добро је забележен у Грађи. Нису честа прилагођавања стандардним облицима (камењ чѣ га лупиш > *лупиш*; л’ѣжи, ѣма главобол’у. > *л’ѣга*; да не бѣде посл’е играч’ка плач’ка; за њу ч’е бѣде млого грбаво; да не бѣдеш посл’е пишман > *бидне/бине*; ч’ѣкала да гу се донѣси > *донесује*; бѣжи од њѣга > *бега*; дижите софру > *дизајше*). У Речнику су недијалекатске основе замењене дијалекатским.

ж) Осим у *сѣпарѣј* и *млац’ѣј*, који се факултативно компарирају аналитички (*ѣо сѣпарѣј, ѣо млац’ѣј*), у призренском говору синтетичка компарација доследно је замењена аналитичком. На више места у Грађи навођени су примери недијалекатске компарације синтетичког типа (грдно да грѣ не бѣва; што бол’е могу; бол’и памет; бол’е да уч’инимо тако; Бол’е попрдл’ѣва зе зборл’ѣва (нар. изр.), замењени су аналитичким конструкцијама. И компаратив млац’о (тој Цветково млац’о девојч’е) замењен је дијалекатским *млац’ѣјо*.

з) Наведен у Грађи, везник *но* (Ил’ч’ѣту дадо салтамарку бајаги да гу измеремѣти, а он ми гу учини дабетер но што бѣла, ѣ, рѣке му се осушилѣ; Не сѣди докол’на но узни рабѣту у рѣке; Поч’о да кол’ем јѣну кокошку, ама не мога да гу докол’ем што ми се ѣстрже из рѣке, но на Бога дѣтрч’а Цана,

уфати гу и докла гу.), непознат у призренском говору, изостављен је у примерима са асиндетским зависним реченицама или је замењен везником *веч*’.

ХИПЕРДИЈАЛЕКТИЗАЦИЈА

Приређивачи су се у *Грађи речи из Призрена* сусретали са инсистирањем на облицима или ликовима који су присутни у дијалекатском систему, али тек као секундарне реализације и варијанте мале снаге. Некада се ови секундарни ликови наводе или као једини или као основни. Оваква хипердијалектизација била је, очигледно, у функцији инсистирања на диференцијалности дијалекатског у односу на стандардни варијетет с намером да се покаже локална боја дијалекатског система. Овај поступак приређивачи називају хипердијалектизацијом.

ГЛАСОВИ

а) Фонетско-фонолошка хипердијалектизација огледа се у инсистирању на облицима са полугласником насталом у резултату секундарне факултативе редукције пуног вокала, појаве релативно ретке у призренском говору (го-гъч’ки, уобичајено *гогач’ки/гогеч’ки*; годишъњ; тъдъшњи грошѣви; домъшъњ л’ѣба; вино му бѣше домъшъно; ч’е ми биднеф за домъшъну рабѣту; о[д] домъшънога ајдѣка; дъњк; двогодишъњ). С обзиром на то да оваквих облика уистину има, иако нити су једини, нити чести, приређивачи су поштовали облике из Грађе у дијалекатским илустрацијама, али је поред постојећег облика с полугласником испред додавана и она с основним вокалом, а навођене су и дијалекатске илустрације Р. Младеновића са примарним обликом.

Основа глагола „изабрати“ наведеног са полугласником (Ја ч’е ти изъбѣрем дѣбру лубеницу; Снаѡ, изъбра л’и ти мафез?; Изъбѣри што милѣјеш; Туј девојку сам си гу изъбраја.) није својство призренског говора, а подстицај за овај облик је очигледно у основи својственој стандардном језику. Приређивачи су примере глагола са полугласником уједначили са дијалекатском основом избѣре, иначе посведоченом у дијалекатским илустрацијама у Грађи (Ја да избѣрем?; Избѣри ми ти; бѣ избраја јѣну лубеницу).

Свођење јерова на полугласник реда /а/ и његова замена са /а/ у суфиксима у призренском говору у духу је стања у метохијским говорима (*рѣч’ак*, *иѣѣѣак*, *ѡѣѣѣѣ*). У именици „ручак“, међутим, у Грађи се редовно наводи вокализација са -е (*рѣчек*). Иако је лик *рѣч’ак* основни, приређивачи су оставили *рѣч’ек* из Грађе, али се у одредници додаје и *рѣч’ак*, уз навођење илустрација са оваквом рефлексацијом. Лик *рѣч’ек* је од околних говора који су учествовали у формирању призренског идиома својство само сретечког говора, па је Д. Чемерикић облик евентуално могао да чује од Призренаца сретечког порекла. Сретечким утицајем може се објаснити и навођење као јединих

облика са /е/ на месту секундарног полугласника (*огењ, ч'ешељ* и сл.), иако је у призренском говору остварена метохијска вокализација типа *огањ*. Приређивачи су и у овој ситуацији поступили као са именицом *руч'ек*.

б) Судећи по *Збирци речи из Призрена* пре и у време бележења Грађе у вокалском систему српског призренског говора била је присутна позајмљена турска фонема /ü/ у турцизмима, макар међу становништвом које је било у интензивнијем контакту са турским језиком (*дijзiабанл'ија*, *оти́де* у Амберџику на *гiрбейi*; јеному сиромџу *гiрбейiч'ије*; *кiвейi* нема, *иљиiија*, *иmрендише се*, *иpиiија*). У Грађи, такође, срећу се и српске адаптације са /и/ на месту /ü/. Судећи по томе што је педесетих година XX века, када је Р. Младеновић усвајао локални српски призренски говор, ова лексика била у употреби само са српском адаптацијом, вероватно је и пре овога времена доминирала српска адаптација. У Грађи су, међутим, због хипердијалектизације навођени често само примери са изворним турским вокалом. Још педесетих и шездесетих година XX века турски језик био је присутан међу Србима у појединим махалама као лингва франка. Тада се турски језик усвајао са турским фонолошким системом, али позајмљенице турцизми нису подразумевале цитирање изворног облика.

Приређивачи су применили два приступа турцизмима са /ü/: ако је то лексика која је и даље у употреби (према грађи Р. Младеновића), додаван је и лик са српском адаптацијом узостанак наведеног лика из Грађе са позајмљеном фонемом (*дijбек/ди́бек*, *ди́гме/ди́гме*). Ако је то лексика која није више део активног лексичког фонда од друге половине XX века, навођен је само лик са турском фонемом забележен у Грађи (*ди́здису́је*, *ди́менц'ија*).

в) Антиципацијска палаталност испред /њ/ (*ко́јњ*, *игра́јње*) факултативна је у призренском говору и не тако честа, како је у Грађи. Приређивачи су поштовали бележење Д. Чемериџића групе /јњ/ на месту /њ/. Због смањене палаталности /њ/ у примерима са антиципацијском палаталношћу /јњ/, Чемериџић је некада овакве примере бележио као групу /јн/, што не одражава дијалекатско стање не само у призренском говору него ни у осталим метохијским говорима.¹¹

Облици

Билингвизам па и трилингвизам србофоне заједнице у Призрену подстицао је деловање значења на граматику, тако да су неке дијалекатске специфичности резултат те чињенице. Поред дуготрајног контакта са турским језиком у урбаној средини и функционисања овога језика као лингва франка у самом граду, на утицај семантике на граматику свакако је утицала и скупина Цинцара, која је усвајајући нови језик уносила и неке иновације нети-

¹¹ Више о антиципацијској палаталности в. у Младеновић 2010а.

пичне за затечени српски идиом. Ово је посебно било присутно у деловима града (Поткаљаја и Пантелија) где су се у почетку Цинцари концентрисали.

а) Привидни Нмн., а заправо ОПмн. именица мушког рода на сугласник у пасивним, егзистенцијалним и конструкцијама са семантичким субјектом и пацијенсом, због своје специфичне семантике сугеришу употребу ОПмн. на месту Нмн., како је у осталим (или већини осталих) српских говора.¹² Ова иновација, свакако дијалекатски маркантна, послужила је Д. Чемерикићу као средство дијалекатске маркације, па се среће и изван ових услова. Грађа из призренског говора којом располаже Р. Младеновић, истраживање ове појаве на ширем простору косовскометохијских српских говора призренско-јужноморавског типа, не потврђује већу снагу ове иновације. Приређивачи су у дијалекатским илустрацијама поштовали облике на -е у оним морфосинтаксичким условима у којима су они могући, али не и обавезни, а унети су регуларни облици Нмн. на -и изван ових услова.

б) Други маркантан хипердијалектизам је присуство везника изричних реченица *чи* у Грађи на месту локалног *ишћо* и ређе *да*. Интересантно је да овај везник не помињу ни С. Реметић (1996), ни С. Петровић (2012), иако пореклом може бити из турског језика. У дијалекатским текстовима С. Реметића (1996) овог везника нема, нема га ни у грађи из призренског говора Р. Младеновића, нема га као аутентичног дела дијалекатске структуре призренског говора у сећању Р. Младеновића, али ни у усмереној провери спроведеној код других Призренаца. Од више Призренаца Срба цинцарског порекла, потврђено је његово присуство у локалном цинцарском говору, али и могућем продору у српски говор који они користе. Иначе, овај везник није потврђен ни у једном другом околном говору који је учествовао у формирању градског призренског говора.

Од контактних језика везник *чи* (или сродну варијанту) познају турски, цинцарски, албански.

С обзиром на присуство српско-турског билингвизма, посебно у мушкој популацији, што значи и владање синтаксичком структуром, могло би се претпоставити да је овај везник могао ући из турског језика у примере који се наводе у Грађи.¹³

Везник *чи* у Чемерикићевој грађи употребом подсећа и на албански везник *qi* (уп. Јули – Собољев 2003: 278–280).

¹² О оваквим облицима у призренском говору и сродним призренско-јужноморавским идиомима в. у Младеновић 2012; 2013; 2014.

¹³ Ј. Суреја констатује присуство овог везника у турском призренском говору (1987: 107). Иначе, у савременом турском језику изричне реченице са субјунктором *ki* обичне су (уп. Čaušević 1996: 503).

За везивање изричних реченица у јужнорумунском (арумунском) говору села Турја (Пинд) основни су везници *kā* и *kāč'е*, али могу бити употребљени и *ci* и *ti* (Бара и др. 2005: 290–292).

С обзиром на његово хипердијалекатско порекло, приређивачи у Речнику везник *че* из Грађе замењују најчешће основним дијалекатским *шiiо*, ређе са *да*. Наводи се само мањи део примера из Грађе са осталим делом прилагођеним дијалекатском стању: Ч'ула съм ч'и п'асул' вал'а да се посол'и, те да се ушч'ува од гагрице; Што гу гадиш кд знаш ч'и је гадежл'ива?; Гадл'афко је, ч'и по гадл'афко не б'ива; Знала съм ч'и тој ваше св'ејено гил'ицање н'еч'е искоч'и на добро; И на глед се видеше ч'и је тај л'еба гламнич'аф; Ч'усмо ч'и умрела, ама дос'г н'е гу гласил'е; Д'ајма се гласиф ч'и су т'уј; Гласните се к'ој, нека зна ч'и смо овде; Н'е л'и ти река ч'и гомнаф ч'е искоч'и он о[д] т'ј раб'оте?; Како ч'у ч'и г'ори Васил'ева дугања, отрча ка без главе; Комач'е л'еба дофати тако грабл'аво, ч'е р'екнеш ч'и тр'и д'на н'еје ј'еја; Видиш л'и грбе по к'оре од лубенице, знај ч'и је она.

в) Неаутохтона аналитичка конструкција дативског значења *на* + ОП (У тој време Мач'к'ини давау на Стреч'ани н'е само р'обу на верес'ију, теке ги давау и гот'ове п'аре у зајем.) замењена је у Речнику синтетичким дативом (*С'иреч'анима*), пошто је синтетички датив оба броја свих именских речи доследно очуван у свим говорима око Призрена и у самом граду.

г) Редослед енклитика у Грађи /не + заменичка енклитика + глаголска енклитика/ у највећем броју примера одражава дијалекатско стање. У малом броју илустрација, међутим, редослед није дијалекатски (Дрва ни се доспел'е, гр'анка ни не останала. > *не ни*; Стареј ми брат је ож'ењен, а млац'еј још н'еје жењет. > ...*ми је*...).

ЛЕКСИКА

Није много интервенисано у избору и у значењима лексема у Грађи. Мало је примера у Збирци речи из Призрена за које се може рећи да су несумњиви лексички нанос из стандардног језика. Ако је уочена недоследност у дијалекатској лексици, приређивачи су интервенисали уносом одговарајуће дијалекатске речи. Наводи се неколико илустрација.

На више места у Грађи употребљени су прилози веома, много, дуго, којих нема у призренском говору. У Речнику су замењивани одговарајућим локалним еквивалентима. Тако је дуго замењено са *млого године* (Д'уго се градија Свети-Ц'орц'е, више од тр'јес године.).

Глагол „зграбити“ није присутан у призренском говору (По којп'ут ми доодеше да га зграбим за гушу и да га удавим.), па је у Речнику замењен са *уфайтим*.

У призренском говору се ништа не сади, већ се сеје, па је Сади дуван – замењено са сеје дуван.

Употребљени придев „мастан“ није својствен призренском говору, па је у Речнику замењен са мрсан (н^е се зад^еваф със м^асне р^уке).

Још о неким интервенцијама у Грађи

а) У одредници **Гогешч’е** -ѐта с дем. од *Гогешка*, *женско деије Гога*. – инервенисано је брисањем женско, пошто се именица односи на децу оба пола.

б) Уколико у *Збирци речи из Призрена* нису наведена значења која су потврђена у грађи Р. Младеновића, она су додавана. Наводи се један пример за **крак** као илустрација.

У одредници

крак -а м *корак*. – Ослаб^еја ч’у^ч’а, н^оге не га др^жиф, ни два-три *крака* с^ам не м^оже да уч’^ини.

у Грађи није наведено основно значење именице, па су приређивачи проширили одредницу, која сада гласи:

крак -а м **1.** *људска или животињска нога.** – Искршија об^адва *крака*.* – Јован им^аја б^олне *краце*.* – Скрши *краце*, даб^огда! (клетва).* – Кок^ошка ти в^уч’е ј^ен *крак*.* **2.** *корак*. – Ослаб^еја ч’у^ч’а, н^оге не га др^жиф, ни два-три *крака* с^ам не м^оже да уч’^ини. ИЗР **пушти краце*** *хода брзо*. – Пуши^ија *краце*, па н^есмо га стиг^нал’е.*

в) У категоризацији примера према врстама речи уочава се висока тачност. У случајевима непрецизне или погрешне класификације, вршене су интервенције.

в¹. У одредници

девојач’ки -а, -о *који припада девојци, који се односи на девојку*. – Ка^кав је, он је ка^бил’ да удри и на девој^ач’ки об^раз. – Н^е л’и ти је жалба, девој^ко, / за девој^ач’ко играње, / за девој^ач’ко појање, / за девој^ач’ко смејање (нар. песма). – Девој^ач’ко срце је ка срч’а, удариш л’и га, о^тиде у парамп^арч’е. ИЗР **по девојач’ки** *на начин како њо чине девојке*. – Ајде, м^ори, да се с^бберемо с^ве друг^ач’ке, па да му се најграмо и навеселимо он^ако *по девојач’ки*.

прилог *девојач’ки* издвојен је и унет у другу одредницу.

в². Из одреднице

ка прил *како*. – Ка до^ч’осте та^ко б^рго? – Има дв^е године *ка* н^е бија у Призрен. – издвојен је други пример са службом везника.

в³. У одредници **кове** извршена је интервенција у дефиницији значења које није потврђено примером, па је дефиниција

1. *кује; израђује, поправља предмети ковањем меџала*. –

замењена адекватном:

кóве несвр **1.** *закива ексером, кује.** – Ајде, сѝк ти *кóви* штице, ја сѝм дóста *ковáја*. **2.** *йóйкива сѝоку.* – А: Дè је Трѝфа? – Отиша у налбатницу да *кóве* кóња. ИЗР **кóве у свѝзде йреѝерано хвали кога.** – Туј девојку гу фáл'иф, фáл'иф, у *свѝзде* гу *кóвеф*.

в⁴. У одредници

кóдош -а м (тур. *kodoş*) *йодводач, сводник.* –

постојеће значење замењено је локалним, па одредница гласи:

кóдош -а м (тур. *kodoş*) *лоша, зла особа.* – Што *кóдош* је óн!*

ЛЕКСИКОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА СРПСКОГ ПРИЗРЕНСКОГ ГОВОРА

Лексички систем српског призренског говора инспиритиван је за лексиколошка истраживања с обзиром на периферни положај на мапи српског језичког простора и због различитих историјских, друштвених и културних утицаја под којима се вековима уназад формирао. Лексика српског призренског говора одраз је не само језичких процеса, већ и материјалне и духовне културне традиције Призрена, живота и рада његових становника, њиховог погледа на свет и менталитета. Језички и ванјезички елементи који су учествовали у обликовању призренске лексике учитани су у *Збирку речи из Призрена* Димитрија Чемерикића, која је послужила као основни материјал за етимолошка и лексиколошка истраживања, али и као релевантна грађа за интердисциплинарна лингвистичка проучавања.

Призренац Димитрије Чемерикић грађу за свој лексикон сакупљао је у првој половини XX века, а њу чине речи из колоквијалног дискурса, као и оне ексцерпирани из писаних извора (занатских и трговачких тефтера, историјских извора, фолклорних збирки), поткрепљене примерима из свакодневног говора и неретко детаљним ауторовим описима обичаја, јела, одеће, заната, народне медицине, народних веровања, социјалних односа и низом значајних етнографских информација.¹⁴

¹⁴ „Ексцерпиром је речи из трговачких и еснафских тефтера и протокола, користио је етнографске и историјске књиге о Призрену, као и новинске чланке, путописе и друга писана сведочанства. Најдрагоценији делови рукописа ипак су они у којима је забележио примере живог српског призренског говора, илустрованог бројним и детаљним описима обичаја, народних веровања, традиционалне медицине, старих заната, уз обиље примера из свакодневне комуникације, прича о обичним људима и сликовитим животним ситуацијама у којима су се они налазили. Осим опште лексике и терминологије у збирци се може наћи и велики број оних (имена, презимена, надимака, топонима и сл.), као и прича из породичне историје призренских Срба, Турака, Албанаца, Арумуна и других народа. Поред тога што осликава српски говор Призрена из друге половине XIX и прве половине XX века, кроз који се огледа специфичан мултиетнички и мултиконфесионални карактер овога града, ауторов

Чемерикићева рукописна збирка основни је извор језичке грађе две монографије награђене признањем *Павле Ивић* за 2012, односно *Павле и Милка Ивић* за 2017. годину, коју додељује Славистичко друштво Србије за најбољи рад из српске славистичке лингвистике. То су етимолошка студија Снежане Петровић *Турцизми у српском љризренском говору: на материјалу из рукописне збирке Димитрија Чемерикића* и публикација из области дијалекатске лексикологије Тање Милосављевић *Лексика српског љризренског говора*. Речнички потенцијал Чемерикићеве збирке наслеђује се из корпуса турцизама презентованих у књизи С. Петровић, а њена вредност за утврђивање порекла речи препозната је и од стране аутора *Етимолошког речника српског језика*, који су је уврстили у листу истраживачких извора. Свеобухватна и прецизна анализа турцизама у српском призренском говору С. Петровић, која подразумева утврђивање адекватног турског етимона у фонетском и морфолошком смислу, за циљ је имала нови модел етимолошког речника турцизама, који је допринео валидним закључцима о заступљености и распрострањености турцизама на овим просторима и попунио и српске и турске дијалектолошке и историјскојезичке празнине. Српски дијалекатски материјал из Призрена посебно је вредан за историју и дијалектологију турског језика јер чува архаичне дијалекатске особине турског призренског говора и шире, западнорумелијских дијалеката (Петровић 2012: 363) и показује висок степен турског језичког и културног утицаја на јужне српске говоре, посебно на призренски урбани идиом. Од хиљаду и седамсто одредница, обрађених у *Речнику љтурцизама* С. Петровић, осамдест пет речи представљају искључиво градске, призренске позајмљенице потврђене само у Чемерикићевој збирци, око четрдесет има локални карактер, а близу осамдесет речи из Призрена немају паралеле у другим балканским језицима (Петровић 2012: 364), што Чемерикићевом лексикону даје уникатну вредност и валидност за испитивања турцизама не само у српском језику и народним говорима, већ у ширем балканолошком контексту, а дело С. Петровић науци доприноси модерном етимолошком обрадом турцизама у српском призренском говору. Сложеност и драгоценост ове књиге А. Лома сагледава „у проучавању процеса позајмљивања између макродијалеката два различита језика“ који су „у тесном и трајном међусобном контакту од XIV века до данас, каквога је било и у другим српским срединама, али другде он није ни издалека тако добро документован као у Призрену“ (према Милорадовић 2014: 622).

„Лексеме устројене у речник призренских турцизама сведоче о бројним реалијама из домена материјалне, духовне и социјалне културе, које припадају другој половини XIX и првој половини XX века“ (Милорадовић

лични и емоционални однос према Призрену какав је некада био овој збирци даје још једну посебну димензију“ (Петровић 2003: 584–585).

2014: 623), груписане према тематским областима у двадесет три скупине: анатомија (*арка, баџак, бенг*); људске особине (*абдал, јаланџија, ѿоѿал*); осећања (*гајреѿ, довлеѿ, кьскан*); родбина, својта (*алка, бабальк, јенђа*); држава (администрација, управа), војска, оружје, титуле (*аѿићер, миѿѿесариф, чорбација*); занимања, занати, трговина, алат (*демирџија, измећар, сирмија*); друштвени живот, обичаји, игре, музика (*авале, мисафир, ѿеферич*); религија, веровања (*аѿуре, кисмеѿ, марѿѿифал*); сточарство, коњарство (*бинеџија, караџа, чилаѿѿасѿ*); кућа, покућство (*аранија, кѿбе, ѿенећа*); одећа, обућа, тканине (*деве роган, сељбен, џамфес*); јело, пиће, дуван (*бурнуѿ, екмек, ѿаѿѿлије*); накит, козметика, хигијена (*агда, кркме, чечѿѿ*); медицина (болести, лекови) (*анасон, биѿѿ-оѿѿ, ећим*); урбани живот, саобраћај (*амам, маала, џаде*); новац (*алѿѿилук, мамудија, меџедија*); мере (*бој, дакика, черек*); боје (*амбербој, есмер, ѿембе*); биљке (*акѿѿами-сефа, зарзавѿѿ, фьсѿѿьк*); животиње (*биљбил, ешек, ћор лелек*); метали, минерали и сл. (*алѿѿьн, калај, срма*); природа (пејзаж) (*виранија, мегдан, чукур*); време, временске прилике (*аваја, вакѿѿиле, кијамеѿ*). Термини из ових семантичких група могу се сврстати у културно-историјске и етно-историјске позајмљенице, при чему позајмљивање ових других „има за последицу стварање низа синонима и семантичку специјализацију и сужавање или домаће или позајмљене лексике“ (Петровић 2012: 356). „Значај података које ова монографија доноси заиста је вишеструк, а ту припада и могућност проучавања језичке интерференције на различитим језичким нивоима у једној изразито мултиетничкој и мултилингвалној средини каква је град Призрен, па потом уочавање механизма међузависности језика и (традиционалне) културе“ (Милорадовић 2014: 623).

Етимолошка студија *Турцизми у српском ѿризренском говору* од велике је користи и као извор података и као модел проучавања речи турског порекла у српском језику. Бавећи се полукалковима турског порекла у српском књижевном језику, као и регистрацијом и описом турцизмима забележених у XIX и XX тому *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* (САНУ, Институт за српски језик САНУ), М. Ђинђић се ослања, између осталог, на језичке чињенице изнете у поменутом речнику (2015, 2017, 2019). Сагледавајући турцизме у контексту речника књижевног језика и утврђујући њихов статус у лексичком фонду српског језика, ауторка закључује да „грађа *Речника САНУ* бележи велики број турцизама и представља важан извор за њихово проучавање у српском књижевном језику и његовим дијалектима“ (Ђинђић 2015: 279), а међу њима се налазе и они које је Д. Чемерикић регистровао у Призрену управо за потребе Великог речника САНУ. Истраживања М. Ђинђић потврђују да Речник САНУ поседује најбогатији инвентар турцизама у српском језику, као и да је важно полазиште за стварање речника турцизама који би обухватио све турцизме из књижевног и народног језика (2015: 479).

Иако потиче из прве половине прошлог века, а одсликава језичко стање и ранијег периода, Чемерикићева грађа оперативна је са аспекта савремених теорија проучавања језика. У контексту антропоцентричке парадигме и у оквиру ње оформљених когнитивистичких теорија Т. Милосављевић је у *Лексици српског и призренског говора* реконструисала језичку слику призренског човека (2017). Монографија афирмише тезу да је човек најкомплекснији фрагмент језичке слике света, сложене идеографске и лексичко-семантичке структуре, са широком везом системских веза међу конституентима. Истраживањем парадигматских односа међу члановима поља установљено је њихово рангирање и позиција коју заузимају у ширим или ужим скуповима. Истраживање српског призренског говора потврдило је принцип хијерархијске структурне организације лексичког система, која прати законитости категоризације и класификације које важе у објективној стварности. Метод реконструкције призренског човека с краја XIX и почетка XX века преко семантичког поља и његових подсистема (тематских група, лексичко-семантичких група, синонимских редова) презентује хијерархијско начело устројства дијалекатског лексичко-семантичког система и уплив екстралингвистичког фактора у класификациони модел лексике са архисемом 'човек'. Човек се језички сагледава кроз све три димензије испољавања личности – биолошку, психолошку и социјалну, и подлеже категоризацији у доменима сва три поља карактеризације. Лексичко-семантичка репрезентација и интерпретација слике човека у језичком сазнању призренске језичке личности одражавају лингвокултурне специфичности српског призренског говора на прелазу два века и преломном историјском тренутку. Уочена је тежња говорника да вербално маркирају оне телесне, психичке и социјалне особине које одступају од норме, а носиоце таквих особина подвргавају подсмеху, прекору, осуди, што је на језичком нивоу испољено значењском компонентом субјективне оценое и високим степеном интензитета експресивности. Десет најбројнијих микрогрупа везују се за особине личности које призренска језичка личност оцењује као веома непожељне, а то су немиран дух, лењост, глупост, злоба, бесрамност, неуредност, плаховитост, сиромаштво, прождрљивост и ружноћа. Анализом је утврђен несразмеран однос експресивне лексике позитивне и негативне конотације у корист негативно конотираних јединица, што се уклапа у општу номинациону слику човека на словенском терену. Експресиви су креирани различитим језичким механизмима, првенствено деривацијом, метафоризацијом и позајмљивањем. Овим лингвистичким моделима усложњавају се синонимски редови и богати укупан дијалекатски лексички фонд, при чему до изражаја долази језичка креативност дијалекатске личности и њен наивни поглед на свет. На основу бројности лексема у синонимским редовима и конотативних семантичких црта може се реконструисати став говорника према одређеним појавама, према себи и према другима, и

успоставити стереотип, владајући естетски, морални, религиозни, понашајни норматив конкретне дијалекатске средине. У традиционалној призренској средини преовладава прототип лепе, добре, покорне, тихе, осећајне, умиљате жене, вредне, окретне домаћице, одане супруге и брижне мајке, односно снажног, телесно развијеног мушкарца са изузетним моралним врлинама – частан, поштен, храбар, сналажљив, испрен, умерен, у социјалним интеракцијама одан пријатељ, уздржан у испољавању емоција, ауторитативан у породичном окружењу, друштвено ангажован, материјално имућан, поштован и угледан члан заједнице. Лексичко-семантички опис концепта човек на материјалу српског призренског говора потврдио је тезу о дијалекатском речнику као одразу традиционалне слике света. Унутрашња структура речника једног народног говора сведочи о антропоцентричном принципу менталне и језичке организације објективне стварности. Семантички садржај обрађеног лексичког материјала акумулира етничко-културне специфичности и историјско искуство призренских Срба, чува и преноси етнокултурну информацију и дешифрује традиционални код призренског колектива. Дијалекатском лексикону иманентни су елементи народне традиције датог социјума, који најсликовитије манифестују лингвистичке, етничке, социјалне, етнопсихолошке, естетске и културалне специфичности колектива на основу којих је могуће успоставити систем вредности, поглед на свет, црте менталитета и карактера, спознати начин живота и мишљења носилаца говора.¹⁵ У том смислу Чемерикићев речник представља енциклопедију материјалне и духовне културе српског народа у Призрену на прелазу између два века. Збирка речи из Призрена Д. Чемерикића показује да је културни идентитет Срба Призренаца формиран на аутентичном духовном наслеђу и под утицајем образаца оријенталне материјалне и духовне културе (Милосављевић 2017: 535).

О значају збирке речи српског призренског говора Д. Чемерикића за проучавање српског језика и народних говора, који је истакнут у поменутих монографијама, говори се и у засебним радовима. С. Петровић указује на њен значај за изучавање језичке интерференције на фонетском, морфо-

¹⁵ На пример, патријархална морална начела и став друштва према извесним облицима понашања уочава се у номиновању младића и девојака. Млад, нежењен мушкарац се именује или неутрално или хипокористиком *момч'е*. Однос према младој женској особи која није удата далеко је строжи, од ње се очекује смерно владање, поштовање традиционалних правила, атрибуту који ће је квалификовати као смерну, поштену, вредну. На тај начин можемо реконструисати пожељни профил младе Призренке у првој половини XX века. Свако нарушавање идеалне слике оцењује се негативно, па отуда бројни пејоративни облици за девојку која се не уклапа у понашајни образац прописан од стране колектива и примерен њеном узрасту (*девојч'еићина*, *девојчина*, *девојч'ишиће*, *девојч'ура*, *девојч'урина*, *ћрескоч'кобила*). Особе у периодима зрелости и старости номиноване су неутралним лексичким јединицама, што је, опет, лингвистички одраз односа друштвене заједнице према озбиљним, породичним људима и старим лицима.

лошком, лексичком и синтаксичком плану у једној изразито мултиетничкој и мултилингвалној средини каква је град Призрен (2010), а у коауторском раду са Т. Тасовцем приказује је као јединствени извор за етнолингвистичка и етнологска истраживања друштвених вредности, моралних кодекса, обичаја, начина живота и мишљења, који чине део специфичог призренског менталитета (2014). Чемерикићев лексикографски материјал послужио је као пример за приказ модела концептуализације стварности дијалекатске језичке личности у раду Т. Милосављевић *Дијалекатска језичка слика светића као лингвокултуролошког феномена*, где се дијалекатски речници сагледавају као најрелевантнији извори за проучавање лингвокултурних специфичности конкретне говорне заједнице, јер се дијалекатска лексика одликује богатим културолошким потенцијалом, чије проучавање са становишта лингвокултурологије шири могућности језичких истраживања (2021). Радам *О проучавању лексичког система српских говора Косова и Метохије (на примеру српског призренског говора)* ауторка потврђује тезу да откривање фрагмената слике света преко дијалекатске лексике значи разоткривање гносеолошке базе у којој су складиштена традиционална знања народа, његове архаичне представе о организацији света који га окружује и уопштено вишевековно животно искуство конкретне језичке личности (Милосављевић 2021а).

Чемерикићева рукописна збирка представља основни материјал или се појављује као допунски извор за бројне радове из области етимологије и дијалекатске лексикологије. С. Петровић испитивала је реализације турцизама *гаваз*, *голсуз* и *гумрија* у српском призренском говору, које се по свом фонетском лику разликују од других потврда са српско-хрватског терена презетих од истих турских етимона: *каваз*, *колсуз* и *кумрија* (Петровић 2008). Говорећи о словенско-балканским прожимањима, С. Петровић полисемичну лексему *јурија* раздваја на четири потенцијална хомонима, при чему се као засебно издваја значење „неограђен простор“, забележено само у Призрену (2007). У раду *Дијалекти у континуу – њорекло и фонетски лик шест турцизама из јужне Србије*, анализира и варијанте потврђене у српском призренском говору: *ђукс* „груди, прса“, *ђугуслук* „1. дечје јелече које се закопчава са стране. 2. љигавче [портика]“, *нибети* „стражарење, стража“, *нибетиџија* „стражар“, *иџибе* „тобе, завет, заклетва“, *чичек* „јавна играчица, плесачица, чочек“, указујући на њихове фонетске и семантичке карактеристике у оквиру самог српског језика и у односу на друге балканске језике (Петровић 2000а). Чемерикићев лексикографски описи појединих речи и израза део су анализе облика, значења и порекла турцизама *абер* (Петровић 2000), *аџар* (Петровић 2009), *даџа* (Петровић 2010а) и фразеологизама у којима се ове речи јављају у српском стандардном језику и дијалектима, при чему ауторка осветљава културно-историјске и лингвистичке околности које су условиле развој њихових специфичних значења у народним говорима.

Осим речима турског порекла, С. Петровић бавила се и позајмљеницама из албанског језика у српском призренском говору (2003). Етимолошки анализира албанизме *бајмак* „(човек или животиња) кривих ногу“, *џуб* „хајдук, одметник“, *ћул* „потпуно мокар“, *ђиза* „врста ситног, трошног сира“, *глистира* „глиста“, *корсе, корсем, крсем* „тобоже, кобајаги“, *кулме, куљма* „врх крова“, *љајка* „лаж“, *љајер* „мангуп“, *љочка* „душа, срце“, *љум* „драги“, *љунга* „израслина, оток“, *јушарка* „осушена и усољена рибља икра“, *равш* „равно“, *рокшар* „слуга, најамник“, *шкреи* „пуст“, *шкрум* „потпуно сув“, са намером да допринесе бољем увиду у ширину и нивое међујезичких контаката на овом ареалу. Одабране речи само су део богате лексичке грађе и не представљају исцрпан списак речи албанског порекла, а основни критеријум по коме су изабране је тај да нису биле регистроване у основним етимолошким приручницима и радовима који обрађују албанске позајмљенице у српском језику или да као такве нису биле препознате (Петровић 2003: 158).

Проучавања лексичког система српског призренског говора у радовима Т. Милосављевић заснивају се на принципима антропоцентризма и фокусирана су на два централна појма ове научне парадигме, а то су језичка слика света и концепт као њена основна јединица. Реконструкција српске призренске језичке слике света спроводи се преко два интерпретативна нивоа: лексичко-семантичког, односно когнитивно-семантичког и етнолингвистичког, односно лингвокултуролошког. Концептолошком анализом обухваћени су различити сегменти призренске стварности с краја 19. и почетка 20. века. У фокусу научног описа налази се слика човека, која се реализује у три аспекта – телесном, духовном и друштвеном и конструише се око људских особина које припадају овим категоријама. Језичку слику старих Призренца профилишу квалификације и номинације у вези са физичким својствима (Милосављевић 2018), карактеристикама темперамента (Милосављевић 2016в), односом према раду (Милосављевић 2016г), вештинама и интелектуалним способностима (Милосављевић 2017г), говором (Милосављевић 2020), односом према личној хигијени (Милосављевић 2024), здрављем и болестима (Милосављевић 2020в), при чему високу експресивну и лингвокултурну вредност остварују метафоричка именовања (Милосављевић 2014; 2020). Етнопсихологија колектива рефлектује се у сфери емоционалности, а појмовна метафора испоставља се као једно од основних средстава концептуализације емоција, преко којег се прати организација лексичког система емоција у српском призренском говору. На овај начин анализирани су синонимски редови са доминантама *радос*, *л'убав*, *весвеса*, *л'ушина*, *брига*, *жал*, *сџира*, *л'убомора*, *мрзос*, *сџирам*, *йшшманљк* (Милосављевић 2015а) и глаголи емоционалног садржаја – емоционалних стања, емоционалних односа и екстериоризације емоција (Милосављевић 2017а; 2017б). Језички репрезенти показују да концепт емоција у призренској језичкој слици света представља динамичан механизам који се обликовао у специфичном тради-

ционалном оквиру и историјском и друштвеном контексту, те да је условљен културним обрасцима, нормама понашања, природом социјалних односа, моралним оријентирима и погледом на свет патријархалне призренске заједнице. Социјални аспект призренске језичке личности у мултинационалном, мултиконфесионалном и традиционално уређеном друштву идентификује се преко националне и верске припадности (Милосављевић 2016а), социјалног статуса (Милосављевић 2017д), социјалних улога (Милосављевић 2017в), преко концептуализације социјалних односа као што су гостопримство (Милосављевић 2019а) и пријатељство (Милосављевић 2023). Материјалну традиционалну културу старог Призрена осликавају лексика занатства (Милосављевић 2015), именовања животног простора (Милосављевић 2016б), егзистенцијални концепти исхране (Милосављевић 2020а,) и одевања (Милосављевић 2022; 2022б), естетски концепт неге и улепшавања (Милосављевић 2020), а духовну културну традицију одражавају религиозни концепти грех (Милосављевић 2022а) и судбина (Милосављевић 2019). Реконструисање дијалекатске језичке слике света српског призренског говора на основу лексичке грађе Димитрија Чемерикића показало је да се речничком материјалу народних говора може приступити из угла савремене лингвистичке праксе и да се дијалекатске појаве успешно могу тумачити применом модерног теоријско-методолошког апарата. На примеру описа појединих културних концепата показано је да когнитивно-семантички и лингвокултуролошки приступи дијалекатској језичкој грађи представљају адекватан начин изучавања лексике народних говора, који омогућава екстраховање лингвокултурних специфичности, дешифровање кодова традиционалне културе и профилисање менталитета конкретне говорне заједнице.

Збирка речи из Призрена Димитрија Чемерикића има неизмерну језичку и културну вредност, а будући да је рукопис „сачуван у само једном примерку, да је папир на коме су речи записане лошег квалитета и у веома трошном стању, било је неопходно подухватити се дигитализације ради њеног очувања и намере да се она учини доступном како стручној, тако и најширој јавности“ (Петровић 2023: 586–587). У циљу заштите и похране, језичко наслеђе са простора Косова и Метохије представљено је у дигиталном окружењу, захваљујући управо ангажовању Снежане Петровић. Пре почетка рада на дигитализацији Чемерикићеве збирке покренута је онлајн платформа за дигитална издања и транскрипцију српског рукописног наслеђа *Препис* са отвореним приступом. Процес дигитализације ове збирке започео је 2013. године. Исте године у Галерији науке и технике САНУ организована је мултимедијална изложба *Призрен – живи у речима*. Главни део изложбе чиниле су дигитализоване речи из збирке, а изложени примерци оригиналног рукописа били су повезани са одговарајућим етнографским и историографским материјалом (Петровић 2023: 591). До рукописне збирке може доћи свако заинтересован преко сајтова на адресама <http://www.prepis.org/> и

<http://raskovnik.org/>, као и путем линкова који се налазе на сајту Института за српски језик САНУ.

ЛИТЕРАТУРА

- Бара и др. 2005: Марија Барра, Теде Каль, Андрей Н. Соболев, *Юужнорумынский говор села Турья (Пинд)*. (Синџаксис. Лексика. Етнолингвистика. Тексти), München: Biblion Verlag.
- Ђинђић 2015: Марија Ђинђић, Лексика турског порекла у 19. тому Речника САНУ, у: Милош Ковачевић, Владимир Поломац (ур.), *Пушчевима српских идиома*, зборник у част проф. Радивоју Младеновићу поводом 65. рођендана, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 479–488.
- Ђинђић 2017: Марија Ђинђић, Глаголски полукалкови турскога порекла у српском књижевном језику, *Наш језик* XLVIII/3–4, Београд, 31–38.
- Ђинђић 2019: Марија Ђинђић, Турцизми у 20. тому Речника САНУ, *Наш језик* L/2, Београд: 441–448.
- Јастребов 1886: И(ван) С(тепанович) Јастребов, *Обычаи и ѿснѣ ѿуѣрецкихъ Сербовъ: въ Призрѣнѣ, Иѣекѣ, Моравѣ и Дибрѣ: изъ ѿуѣевыхъ зайисокъ И. С. Ястрѣбова*, С. Петербургъ: Типографія В. С. Балашева.
- Јули – Соболев 2003: Джелал Јули (Xhelal Ylli) и Андрей Н. Соболев, *Албанский гегский говор села Мухурр (краина Дибыр)*. (Синџаксис. Лексика. Етнолингвистика. Тексти), München: Biblion Verlag.
- Костић 1928: Петар Костић, *Црквени живопис православних Срба у Призрену и његовој околини у XIX веку (са усвојенима ѿисца)*, Београд: Графички институт „Народна мисао“ А. Д.
- Милорадовић 2014: Софија Милорадовић, Скривене и откривене лепоте рукописне збирке речи Димитрија Чемериџића (Снежана Петровић, *Турцизми у српском призренском говору. На материјалу из рукописне збирке речи Димитрија Чемериџића*, Монографије 16, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2012, стр. 418), *Philologia Mediana*, Година VI, Број 6, Ниш: Филозофски факултет, 621–625.
- Милосављевић 2014: Тања Милосављевић, Метафоричка номинација човека у српском призренском говору, у: Милош Ковачевић (ур.), *Вишезначност у језику, књ. 1*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 229–239.
- Милосављевић 2015: Тања Милосављевић, Лексика заната у српском говору Призрена, у: Драган Жунић (ур.), *Традиционална естетска култура VIII: Занат*, Књига 8, Београд – Ниш: Центар за научноистраживачки рад САНУ и Универзитета у Нишу и Факултет уметности Ниш, 189–205.
- Милосављевић 2015а: Тања Милосављевић, Лексичко-семантичка група именица са хиперсемом ’осећање’ у српском призренском говору, у: Милош Ковачевић, Владимир Поломац (ур.), *Пушчевима српских идиома*, зборник у част проф. Радивоју Младеновићу поводом 65. рођендана, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 151–170.
- Милосављевић 2016: Тања Милосављевић, Једно поређење фонда турцизама у нишком крају са стањем у српском говору Призрена, *Годишњак за српски језик*, Година XXVII, бр. 14, Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 175–182.
- Милосављевић 2016а: Тања Милосављевић, Лексичко-семантичка група именица са хиперсемом

- ’национална и верска припадност’ у српском призренском говору, *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини* XLVI (4), Косовска Митровица: Филозофски факултет, 23–49.
- Милосављевић 2016б: Тања Милосављевић, Социјално-културна специфика именовања животног простора у српском призренском говору, у: Драган Жунић (прир.), *Традиционална естетска култура: Просјор*, Књига 9, Београд–Ниш: САНУ – Огранак у Нишу, Центар за научноистраживачки рад САНУ и Универзитета у Нишу, Факултет уметности Ниш, 87–99.
- Милосављевић 2016в: Тања Милосављевић, Лексичко-семантичка група именица са хиперсемом ’темперамент’ у српском призренском говору, *Наслеђе, Часопис за књижевност, језик, уметност и културу*, Година XIII, бр. 35, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 9–27.
- Милосављевић 2016г: Тања Милосављевић, Лексичко-семантичка група именица са хиперсемом ’однос према раду’ у српском призренском говору, *Октоих* VI/7, Подгорица, 21–32.
- Милосављевић 2017: Тања Милосављевић, Лексика српског призренског говора, *Српски дијалектолошки зборник* LXIV, Београд, 1–602.
- Милосављевић 2017а: Тања Милосављевић, Лексичко-семантичка група глагола емоционалних стања у српском призренском говору, *Годишњак за српски језик* XV, Ниш, 93–112.
- Милосављевић 2017б: Тања Милосављевић, Лексичко-семантичке групе глагола емоционалних односа и глагола екстериоризације емоција у српском призренском говору, *Годишњак за српски језик* XV, Ниш, 113–130.
- Милосављевић 2017в: Тања Милосављевић, Лексичко-семантичка група именица са хиперсемом ’улога женског члана уже породице’ у српском призренском говору, *Књижевност и језик* LXIV/1–2, Београд, 185–200.
- Милосављевић 2017г: Тања Милосављевић, Лексичко-семантичка репрезентација концепта способности на дијалекатској језичкој слици света (на примеру придевских лексема српског призренског говора), *Јужнословенски филолог* LXXIII/1–2, Београд, 135–154.
- Милосављевић 2017д: Тања Милосављевић, Прагматингвистички аспект категорија социјалног статуса и социјалне улоге у српском призренском говору, у: Милош Ковачевић, Јелена Петковић (ур.), *Српски језик у комуникативној функцији*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 155–166.
- Милосављевић 2017ђ: Тања Милосављевић, Улоге у српском призренском свадбеном обреду (лексичко-семантички и етнолингвистички приступ), *Косовско-метохијски зборник* 7, Београд, 195–214.
- Милосављевић 2018: Тања Милосављевић, Језичка слика призренског човека с краја XIX и почетка XX века, у: Валентина Питулић (и др.) (ур), *Фолклорно наслеђе Срба са Косова и Метохије у словенском контексту*, Београд – Призрен – Нови Сад, 175–194.
- Милосављевић 2019: Тања Милосављевић, Концепт судбине на косовско-метохијској језичкој слици света, *Исходишта* 5, Темишвар – Ниш, 299–310.
- Милосављевић 2019а: Милосављевић, Танја, Стереотипи гост и домаћин у језичком сазнању призренских Срба, у: Владимир Колев (отг. ред.), *Стереотипи в славјанскиј езици, литератури и култури*, Том I Езикознание, Софија: Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски“, 131–138.

- Милосављевић 2020: Тања Милосављевић, Контекстуалне метафоричке реализације глагола говорења у призренско-тимочким говорима, *Језик, књижевност, контекст* / *Language, literature, context*. Ниш, 149–166.
- Милосављевић 2020а: Тања Милосављевић, Вербална репрезентација концепта хране у српском призренском говору, *Исходишта* 6, Темишвар – Ниш, 223–236.
- Милосављевић 2020б: Тања Милосављевић, Лингвокултурни концепт неге и улепшавања тела у језичком сазнању призренских Срба, у: Снежана Гудурић, Биљана Радић-Бојанић, Предраг Мутавцић (ур.), *Језици и културе у времену и простору* IX/1, Нови Сад: Филозофски факултет, 13–23.
- Милосављевић 2020в: Тања Милосављевић, Репрезентација концепта *болесит* на призренској слици Света, *Наука без граница* III, свеска 2. *Језик и језици*, Косовска Митровица, 83–99.
- Милосављевић 2021: Тања Милосављевић, Дијалекатска језичка слика света као лингвокултуролошки феномен, *Научни састајник слависта у Вукове дане* 50/1, Београд, 213–221.
- Милосављевић 2021а: Тања Милосављевић, О проучавању лексичког система српских говора Косова и Метохије (на примеру српског призренског говора), у: Радивоје Младеновић, Предраг Пипер (ур.), *Резултати досадашњих и правци будућих истраживања српских народних говора Косова и Метохије*, Београд: САНУ, Академијски одбор за проучавање Косова и Метохије; Институт за српски језик САНУ – Косовска Митровица: Филозофски факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 229–250.
- Милосављевић 2022: Тања Милосављевић, Карактеристике лингвокултурног концепта 'одећа' у српском призренском говору, *Гласник Етнографског института САНУ* LXX/2, Београд, 245–266.
- Милосављевић 2022а: Тања Милосављевић, Лингвокултуролошки и лексикографски опис концепта *грех* у српском призренском говору, у: Снежана Гудурић, Јасмина Дражић, Марија Стефановић (ур.), *Језици и културе у времену и простору* X/1, Нови Сад: Филозофски факултет, 117–126.
- Милосављевић 2022б: Тања Милосављевић, Лингвокултурне специфичности тематске групе 'канине' у српском призренском говору, *Косовско-метохијски зборник* 9, Београд, 231–250.
- Милосављевић 2023: Тања Милосављевић, Концепт пријатељство у језичкој слици света призренских Срба, у: Т. В. Симишко (ред.), *Проблемы концептуализации действительности и моделирования языковой картины мира, Сборник научных трудов*, Выпуск 11, Киров: Министерство науки и высшего образования Российской Федерации, Федеральное государственное автономное образовательное учреждение высшего образования «Северный (Арктический) федеральный университет имени М.В. Ломоносова» Филиал в г. Северодвинске Архангельской области, Гуманитарный институт, Международная академия наук педагогического образования, 46–60.
- Милосављевић 2024: Тања Милосављевић, Експресивна вербализација концепта (не)хигијене у призренско-тимочким говорима српског језика, *Slavica Wratislaviensia* CLXXIX, *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich* 16 – *opis, konfrontacja, przekład*, Wrocław, 137–150.
- Младеновић 2000: Радивоје Младеновић, Место акцента именица на југозападу Косова и Метохије, *Јужнословенски филолог* LVI/1–2, Београд, 699–725.
- Младеновић 2000а: Акценат придевских речи на југозападу Косова и Метохије, *Српски језик* V/1–2, Београд, 357–379.

- Младеновић 2001: Радивоје Младеновић, Место акцента глагола у Призренско-метохијској котлини, *Српски језик* VI/1–2, Београд, 223–264.
- Младеновић 2004: Радивоје Младеновић, Дијалекатска диференцијација српских говора на југозападу Косова и Метохије, у: Јудита Планкош (ур), *Животи и дело академика Павла Ивића*, Суботица: Градска библиотека у Суботици – Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска; Филозофски факултет у Новом Саду, 209–249.
- Младеновић 2004а: Радивоје Младеновић, Глаголски облици у северношарпланинским и јужнометохијским говорима, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику* XLVII/1–2, Нови Сад, 445–474.
- Младеновић 2010: Радивоје Младеновић, *Заменице у говорима југозајадног дела Косова и Метохије*, Монографије 12, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Младеновић 2010а: Радивоје Младеновић, Антиципацијска палаталност у светлу балканистичког смањења палаталности, у: Милош Ковачевић (ур.), *Језички систем и употреба језика*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет; Скупштина града Крагујевца, 211–234.
- Младеновић 2012: Радивоје Младеновић, Пасивне конструкције метохијско-косовских говора призренско-јужноморавског типа, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику* LV/2, Нови Сад, 153–167.
- Младеновић 2013: Радивоје Младеновић, Призренски говор у метохијско-косовско-сиринићком ареалу, *Годишњак за српски језик и књижевност*, год. XXVI, бр. 13, Ниш, 383–402.
- Младеновић 2014: Радивоје Младеновић, Егзистенцијалне конструкције призренско-јужноморавских говора у Метохијској и Косовској котлини, *Јужнословенски филолог* LXX, Београд, 151–171.
- Младеновић 2019: Радивоје Младеновић, Судбина флексије именица косовско-метохијских призренско-јужноморавских говора, *Косовско-метохијски зборник* 8, Београд, 227–249.
- Младеновић – Марковић 2021: Радивоје Младеновић и Бранкица Марковић, Прилог библиографији о српским народним говорима Косова и Метохије, у: Радивоје Младеновић, Предраг Пипер (ур.), *Резултати досадашњих и правци будућих истраживања српских народних говора Косова и Метохије*, Београд: САНУ, Академијски одбор за проучавање Косова и Метохије; Институт за српски језик САНУ – Косовска Митровица: Филозофски факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 360–367.
- Петровић 2000: Снежана Петровић, Ни абера нема, *Наш језик* XXXIII/1–2, Београд, 90–98.
- Петровић 2000а: Снежана Петровић, Дијалекти у контакту – порекло и фонетски лик шест турцизама из јужне Србије, *Јужнословенски филолог* LVI/1–3, Београд, 803–812.
- Петровић 2003: Снежана Петровић, Путеви лексичког позајмљивања на Балкану. Позајмљенице из албанског у српском призренском говору, *Balkanica* XXXIV, Београд, 157–172.
- Петровић 2007: Снежана Петровић, Раздвајање хомонима: словенско-балканска прожимања, у: Александар Лома (ур), *Словенска етимологија данас: зборник Симпозијума одржаног од 5. до 10. септембра 2006. године*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 349–359.
- Петровић 2008: Снежана Петровић, О турцизмима *гаваз / каваз, голсуз / колсуз, гумрија / кумрија*, у Срето Танасић (ур.), *Зборник Института за српски*

- језик САНУ: *посвећено др Драгу Ђујићу поводом 75-годишњице живота*, 1, Београд: Институт за српски језик САНУ, 429–434.
- Петровић 2009: Снежана Петровић, Од именице (х)аџар ‘воља, наклоност, милост’ до придева *безајџрен* ‘необазрив’, *Јужнословенски филолог* LXV, Београд, 319–330.
- Петровић 2010: Снежана Петровић, Збирка речи из Призрена Димитрија Чемерикића као извор за проучавање језичке и културне интерференције на Косову и Метохији, у: Софија Милорадовић (ур.), *Косово и Меџохија у цивилизацијским токовима*, Књ. 1, *Језик и традиција*, Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 325–337.
- Петровић 2010а: Снежана Петровић, *Дахија и даија* – „насилник“ и „јунак“. *Јужнословенски филолог* LIVI, Београд, 373–386.
- Петровић 2012: Снежана Петровић, *Турцизми у српском призренском говору: на материјалу из рукописне збирке речи Димитрија Чемеркића*, Монографије 16, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Петровић – Тасовац 2014: Снежана Петровић и Тома Тасовац, Збирка речи Димитрија Чемерикића као извор за етнолингвистичка и етнологска истраживања, *Гласник Етнографског института САНУ* LXII/2, Београд, 171–179.
- Петровић 2023: Снежана Петровић, Српско језичко наслеђе са Косова и Метохије у дигиталном окружењу, у: Драган Војводић (ур.), *Зашићени, очување и афирмација српског културног наслеђа на Косову и Меџохији II: зборник радова са научног скупа одржаног 1. и 2. јуна 2021. године*. Београд: Српска академија наука и уметности, 583–602.
- Реметић 1994: Слободан Реметић, Акценатски систем у призренском говору, у: Павле Ивић (и др.) (ур.), *Говори призренско-џимочке зоне и суседних дијалеката*, Ниш: Филозофски факултет; Центар за научна истраживања Универзитета – Београд: Институт за српски језик САНУ; Центар за научна истраживања САНУ, 203–213.
- Реметић 1996: Слободан Реметић, Српски призренски говор I (гласови и облици), *Српски дијалектолошки зборник* XLII, Београд, 319–614.
- Реметић 1997: Слободан Реметић, Српски призренски говор у светлу језичке интерференције, у: Мирослав Пантић (ур.), *О српским народним говорима*, Деспотовац: Народна библиотека „Ресавска школа“, 155–165.
- Стојанчевић 2009: Видосава Стојанчевић, *Друштвени живот и обичаји у Призрену*, Пирот: Pi/press.
- Суреја 1987: Jusuf Sureja, *Turski prizrenski govor*, Priština: Jedinstvo.
- Чаушевић 1996: Ekrem Čaušević, *Gramatika savremenog turskog jezika*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- М. Чемерић 2003: Михајло Чемерић, *Призрен и околина 1919–1941*, Књ. 1, 2, 3, Београд: Прво слово.

РЕЧНИК

А

а^{1*} *уишиина речца* в да љи, аљи, аљ. – *А* имаш време да ми помогнеш? – *А* ти доша брат од работе? – *А* се сеч’аш како смо шарал’е јајца лани? – *А* ме викаш да доц’ем? – *А* си мога да завршиш работу? – *А* га знаш сина бата-Јовановога? – *А* ч’е ми донесеш јен крч’аг воду? – *А* ч’е га задеваш јопет? – *А* си спраила руч’ак? – *А* си се уморија од одене?

а^{2*} *реч за исљицање*. – Га нац’о пред врата пијаного, *а* се извика на мене! – *А* кому је брига што съм се уморила! – *А* што има лљку руку да ти извади зуб, ништа не осетиш. – *А* тамо, а вамо, никако да ги нац’ем. – И треба да се обућев деца за у школу, а немање. – *А* што беше јена пѣсма „Разграњала грања јоргована“! – *А* загрме да се уплашиш! – *А* и тебе Бог ч’е те спаси. – *А* у коло бѣч’ар до младанавѣсте да игра.

а^{3*} *везн 1. в ако* – *А* бѣнеш музику да играш, моѣаш да платиш. – *А* оч’еш девојку да узеш о[д] добре куч’е, вал’а и ти да бинеш од добре куч’е. **2. в да л’и**. – Нѣти знала а гу је жив свѣкар. – Нѣти знам а стиѣа у Бѣјаград. – Вал’ало маѣи да виѣи а исткала свѣ за свадбу. – Дај да виѣим а имаш вршке. – Бѣга од Миѣре, а овамо погл’едује а гу гл’ѣда. – Знаш ти, бѣч’и, а отиша дѣвер. – Гл’ѣдни, жити-ја, а стигл’е гѣсти. – Гл’ѣдни јѣш јѣмпут а поч’ѣја да тѣч’е казан. – Сѣну нѣ му је брига а имамо да се грѣјемо. **3. чим**. – *А* лупне нѣгде по граду, он гл’ѣдај да нѣје у њѣн двѣр. **4. реч за исљицање** и *везн и, љѣ*. – *А* на веч’ѣру имаше а јѣло, а мѣсо, а колач’и, а ракија, а свѣ што даја Бог. **5. везн за везивање суѣроѣних речѣница**. – Требаѣо да донѣсе паѣре јуч’ѣр, а нѣ да ч’ѣти и да бѣга. – Комшија оч’аја да гу помогне, а ѣна запрѣла врата па не мога да ул’ѣгне. – Ја те вѣкам, а ти се праѣиш да нѣ ме ч’ѣјѣш. – Миѣлкин муж цѣја дѣн сѣди у лаѣд, а ѣна работај а у бащ’у, а у куч’у. – Да доц’ѣш у Призрен, а нѣ да бѣгаш. – Њѣму му је тѣшко и сѣс кола да доц’ѣ, а ја съм свѣ пѣшке ишла. – Ја бѣжем сал да те виѣим, а остаѣдо. – Јѣшно је, а слабо, ка да има гл’ѣстре. **6. в ил’и / ел’и**. – *А* збѣри зиѣду, а збѣри њѣму, ѣсто ти је. – Кѣд је цѣвѣно слѣво а работаш у своју њѣву, а работаш у туѣу, ѣсто ти је. – *А* ч’е

зидав нòву куч'у, а ће попрал'ав вù стару, òни знáв. – А оздравела а нé, нéка ти каже сама. 7. везн *него*. – Штò нéси напрајла теспештију, а баклаве?

а⁴* узв – И кýt се нал'ути – а, враг да ги изéде и њи! – А, мòри поски-тул'о, никад дòма нéси!

абац'инин, -а, -о који *ïрийада абацџи*. – Абац'инин кáлфа дòнесе. – Дáдо га абац'иному шегрч'ету.

абац'ија, -е м (тур. дијал. *abacı*) *кројач одеће домаћег кроја од грубог сукна, односно клашње*. – Кòму си рéка, Андрејe абац'ије л'и?

абац'ика, -е ж *абацџина жена*. – Милка абац'ика ми рéкла. – Мòри, абац'ике, дòма л'и си? – Пасторкиња гу је абац'ике, òна, нé гу је ч'ерка.

абац'икин, -а, -о који *ïрийада абацџи*. – Бија и абац'икин зет Трифа. – Абац'икино унуч'е извадило сипанице. – Абац'икине дéца јакò су сòјсуз.

абац'илък, -а м *абацџски занат, абацџско занимање*. – Изуч'ија абац'илък. – Извадија дéте од ч'кòл'е и даја га на абац'илък. – И од абац'илък дига рúке.

абац'иница, -е ж *абацџска радња, дућан*. – Абац'иница му је у Ша-дрван. – Ёне га у Ристину абац'иницу. – Искоч'ија на сáм сéбе, отворија абац'иницу.

абац'иски, -а, -о који се *односи на абацџу*. – Абац'иска игла. – Абац'ис-ке кòнце ми вáл'аф.

абдал -а м (тур. *abdal*) *глуђа особа, будала, замлаиша*. – Маскариф се сèс тòга Младенòвога абдáла. – Ёј, ти, абдáлу, гл'еј у рабòту, а нé на сòкак. – Од н'éга пò абдал ч'овéка видеја л'и си?

абдес, -а м (тур. *abdest*) *риђуално умивање ìре молићве (ìо исламском верском ìройису верници ìре сваке молићве ìеру водом лице, врай, уши, руке и ноге)*. – Кол'ико мол'итве, тол'ико абдése. ИЗР. *ўзе / узима абдес* *умије се / умива се ìред молићву*. – *Ћзе абдес*, па òтиде у ц'амџу. – Турци не клањаф док не *ўзнеф абдес*. – *Ћзимаф абдес* на ч'ешме.

абдесана, -е ж (тур. *abdes(t)hane*) **1.** *умиваоник израђен од дасака на чардацима кућа*. – Иди, òми се на абдесáну. **2.** *нужник, вањски клозеи*. – Смрди абдесана, ка да ч'е кша. – Òтиде, да прòстиш, до абдесáне.

абер, -а м (тур. дијал. *aber/haber*) **а)** *глас, вест, одговор*. – Пратија абер ч'е доц'е. – Ч'екам абер од њéга. – Ни донéја абер беч'аров комшија.* **б)** *измишљена, неистинитица вест, ìрач*. – Душа и свét гу је да нòси абéре по мáл'е. ИЗР **абер нéма** *нема ìредсџаву о чему*. – Ич' абер нéма за тòј. **абер не ч'ини** *не мари, не брине*. – Рéко му, ама òн ни абер нé ч'ини.

аберц'ија, -е м (тур. дијал. *haberçi*) **1. а)** *гласоноша, весник; б)* *онај који шири неистинитице вест, ìроноси абере*. – Òстај се, бòга ти, тај абери'ија на Дрџм ч'е те однése и вòду нéч'е ти даде да пџјеш. **2.** *мушка особа којој ìрийада дужносџ да ìогòдним начином и без обавеза исџиџа расџоложење родиџелја који имају девојку на удају, да ли би били вољни да се сџријаџелје*

са неком њородицом која има момка за женидбу, њроводација. – У Тодора кандури'ије доша ги *абери'ија*. – Крста Мандија пратија *абери'ију* за Данку Ице Симе Ункинога. – Ч'иприни вратиље *абери'ију*.

абери'ика, -е ж **1.** она која њроноси абере. – Мори *абери'ике*, сџви мѣсто дома, лајацо, па гл'ѣдај своју рабѣту и не скитај сџз абѣре по туц'е куч'е ка дьнгубајка. **2.** женска особа *абериџа, ѡроводациџка*. – Грбѣни гу рѣкле *абери'ике* сѣнч'им нѣмав врѣме.

абронѣша -е ж/м особа која шири неистиниѣе вестѣи, ѡроноси абере. – Што имѣше јѣна *абронѣша* у комшије, сѣл од јѣнога до дрѹгога. – Нѣмој ни јѣн рѣч' да кажеш *абронѣше*, ѣдма ће рѣкне дрѹгому.*

ѣв узв **1.** оном. лајања *ѣаса*. – Цѣја нѣч' што прѣлаја тѣј којшиѣско пѣтѣште: *ѣв, ѣв, ѣв, ѣв*. **2.** узв. граје, мѣѣежа. – *ѣв, ѣв, ѣв*, дѣгоше тол'ѣкву ч'урул'тѣју, мислѣмо поклаше се. **3.** узв. чуђења, изненађења. – *ѣв, ѣв, ѣв* што ѹч'ини тај ч'ѣвек от сѣбе.

ѣвѣја -е ж (тур. *hava*) **1.** ѡдобѣље, клима. – У Сел'ѣник је по дрѹга *ѣвѣја* зе ѣвде. – Л'ѣмон и портѣкал нѣсу за ѣвдѣшн'у *ѣвѣју*. **2.** свеж вѣздух. – Ѣвѣри пенѣ'ѣру да ѹл'ѣне мѣло *ѣвѣја*. ИЗР **тѣбдил'ѣвѣја** ѡромена климе, вѣздуха, *ѣѣмосфере*. – Ѣтиша у Свету Тройцу на *ѣѣбдил'ѣвѣју*.

ѣвѣл'е с (тур. *havala*) **1.** муслимански обичај да се жене скривају од ѡгледа сѣѣраних и неѡзнаѣѣих мушкараца. – Тѣј пѣсто ѣѣно *ѣвѣл'е*, ѣ вѣдиф туц'ѣга ч'ѣвѣка, да се потѣпаф кријеѹч'и се. **2.** ѣѣанак ѡрозрачан вѣо који муслиманке сѣѹшѣјају ѡреко лица када излазе у јѣвносѣи. – Бѹл'е у Сел'ѣник пѣшч'ѣв *ѣвѣл'е* по ч'ѣршије, ѣма кѣд искѣч'ѣф у пѣл'е, дѣзаф га и нѣ се кријеф од мѹжи. **3.** заклон од дѣсака у вѣду ѣѣарабе којим се сусѣдима и ѡролазницима ѣнемогуѣава глѣдање жена унуѣѣар двѣришѣи. – Лѹка Ч'ѣл'-Мѣкин наградија *ѣвѣл'е*. **4.** завеса у заѣрежним колима, имѣровизовани заклон којим се жене иѣѣиѣе од ѡгледа сѣѣранаца. – Да не забрѣймо дѣшѣѣу на *ѣвѣл'е* на стрѣм. ИЗР. **ѹч'ѣни ѣвѣлѣ** ѡревѣри кога. – Уч'ѣни *ѣвѣлѣ* да плати у Скадар (из тефтера).

ѣван -а м (тур. *havan*) **1.** суд у којѣм се ѣѹца зрневље. – йзни *ѣван* па стѹч'и мѣцко карабѣбер. **2.** *ѣѣѣи* за сѣчење дѹвана. – Ѣвѣму *ѣвѣну* агѣзльк му не ч'ѣни.

ѣвгус* -ста м ѣсми месѣц у години, *ѣвгусѣи*. – У *ѣвгус* ч'ѣ му се порѣди жѣна. – Ч'ѣ бѣне гѣтѣво до *ѣвгус*.

ѣвет -а м **1.** ѡривѣђење, *ѹѣвѣра*. – *ѣвѣѣ* га изѣја да би л'и га изѣја (клѣтва). **2.** фиг *слаба, мрѣшава, изнемогла особа*. – Ѣслабѣла, *ѣвѣѣ* се ѹч'ѣниѣла, да је дал'ѣко. – Кѣд ги гл'ѣдаш, ка *ѣвѣѣе* да вѣдиш.

ѣвљѣја¹ -е ж (тур. дијал. *avli/havli*) ѡкривало за главу, дѣо муслиманске народне ношѣе (бели дѹгачак ѣѣшѣир којим су се ѡкривѣле жене свѣх националносѣи у Призрену ѡриликом изласка у јѣвносѣи). – *ѣвл'ѣја* ми се испрл'ѣла. – Мѹж гу дѣнѣја и *ѣвл'ѣју*.

ављѝја^{2*} -е ж в двор. – На́ша авл'ѝја ни бѝла дѣг'ч'ка. – Нити смѣш да ул'ѣгнеш у њѝну авл'ѝју ако нѣ те ви́кне^ф.

а́га -е м (тур. *ağa*) **1.** власник имања, сойсѝвеник ѝољског добра. – Да-до́сте л'и а́ге а́к? – Ре́кни му, а́го, нека му је дра́го (нар. посл.). **2.** ѝиѝула уз лична имена муслимана, гостѝодин, газда. – Сѝл'еман-а́га Шко́дра. – Абду-ла-а́га Карајагл'ѝја.

агаларски -а, -о који ѝриѝада аги, који се односи на агу. – Зе́мл'а је ага-ла́рска, нѣје на́ша. – Та́мо су агаларски ч'ифлѝци. – Агаларске де́ца до́шл'е.

ага́лк -а м (тур. *ağalık*) **1.** ѝосед који ѝриѝада аги. – Са́мо та́ј ага́лк у Но́ваке што му останáја. – Ага́лце му отидо́ше на ко́мар и на раки́ју. **2.** до-сѝѝојансѝво аге. – А: Ч'у́ја л'и си да којшѝја ти Ра́ма бидна́ја а́га? Б: Пр́дим му се на њѣгов ага́лк кѣд и он бѝдна а́га.

а́гда -е ж (тур. *ağda*) гусѝи сируѝ од ше́хера којим су жене неговале лице, средсѝво за скидање ма́ла, в. ше́хер-а́гда, са́ри-кѣна

а́гин -а, -о који ѝриѝада аги. – Се́ме је а́гино. – А́гине ко́њи. – Ма-муѝ-а́гин чѝфлѝк. – Шаѝи-а́гина водени́ца.

агини́ца -е ж агина жена. – Де́рвиш-агини́ца. – Ри́файѝ-агини́цу пушти́ја му́ж. – Однѣла и да́ла Шаѝи-агини́це у ру́ке.

а́гински -а, -о који се односи на агу. – Купи́ја а́гинску зе́мљу што гу работа́ја до сѣг. – Све што ви́диш о́вде, све́ је а́гинско: и сто́ка је а́гинска, и ку́ћа је а́гинска, и амба́ре су а́гинске. ИЗР. по а́гински као а́га, на а́гин начин. – У́фати те га ѝзби, она́ко, ѝо а́гински.

аѓршак -а м (тур. *ağırşak*) дрвени коѝур на врху вреѝена који олакшава и убрзава израду ѝредива. – Ту́ри аѓршак, по́ лѣсно ч'е ти ѝде. – Де́ су аѓрша-ци, у ко́шч'е га нѣма ни је́дан?

агѝзлѝк -а м **1.** врсѝа узде за коња, шеѝуѝ наѝрављен од ѝовоца. – То́му ко́њу пр́во напраѝ агѝзлѝк па по́сл'е га ја́ши. – Без агѝзлѝка ѝч' нѣ га ја́ши. – Мло́го а́згѝн ко́њ је, ни агѝзлѝце не га др́жив. **2.** коси и ошѝри део ава-на за сечење дувана. – За́рц'ан му је агѝзлѝк то́му авáну. **3.** шеѝуѝ наѝрављен од конца ѝриликом оснивања ѝређе. – Не стѣзај мло́го та́ј агѝзлѝк за врати́ло.

а́да / ада́ реч **1.** са упитним значењем зар. – А́да јо́ш нѣ л'и сте преку-сѝл'е? – Ада́ нѣ л'и ти ре́ка што сѣм ти поруч'ѝја? **2.** са узвичним, модалним значењем ѝа, ѝа, ѝе. – А́да, рѣч'е л'и ти она штого́д на то́ј? – Ада́, аксѝло те, за́р не ч'у́јеш што ти збо́рим? – Ада́, што ч'ини́те ви́, ка́ко сте, здра́во л'и сте? – Ада́, ѝдо двапу́т, ама на́фил'е. – По́ч'е да ми казу́је пала́вре: а́да то́ј, а́да ово́ј. **3.** са потврдним значењем. – А: Вр́не л'и јо́ш на́двор? Б: А́да ка́ко вр́не. – А́да, и он бѝја та́мо. – А́да, забра́јена сѣм, мо́ри, ѝч' не др́жим на па́мет.

а́дет -а м (тур. *adet*) обичај, навика. – Та́ко ни́је на́ш а́деѝ. – Гу́би^ф се ста́ре а́деѝе. – По́ган а́деѝ ѝма што пцу́је. – Сва́к у́зе раки́ју за а́деѝ.* – Та́ко да ка́же за а́деѝ.* – Гу уда́римо по пл'ѣч'и за а́деѝ.* – У́зеш ложи́цу, премѣ-

шаш јело и обиц'еш за *адеи*.* – Како да забраимо наше *адеи*?* – И овде праимо све тој да не се забраив^ф наше *адеи*.*

адѐта непр прид *обичан*. – Какве контуре оч'еш, *адеи* ел'и на ластику?

аде́та прил *обично*. – Про́шле му но́ге те поч'еја да иде *адеи*, ка и дру́ги што иде́ф.

ажда́ја -е ж (тур. дијал. *ajdağa*) **1.** *неман, ала*. – *Аждаја* га изела, да би га изела (клетва). **2.** *фиг незаси́и, њрождрљива особа*. – На́, *ажда́ја*, наједи се! – Кој мо́же да насити ту́ј *ажда́ју*. **3.** *фиг айе́и*. – Зина́ла му *ажда́ја*, па са́мо граби за се́бе. – Ку́ку, што гу се отвори́ла *ажда́ја* те́јзи на́ше бивол'ице: пу́н л'еген три́це ње́де ка јен за́љк.

ажде́р -а м (тур. заст. *ajder/ejder*) в *аждаја*. **1.** *Ажде́р* му гла́ву изе́ја што ми ње́де детето́ву нафа́ку. – Но́ч'ом иде́ф *ажде́ри* да је́деф де́цу. **2.** До́ста, мо́ре *ажде́ру*, ч'е ти се ў́зне на зло́ толи́кво једе́ње. – Од то́га *ажде́ра* ни́што не мо́ж да ськри́јеш.

а́за/аза́ја -е м (тур. *âza*) за време *џурске владавине* члан *администра́иивног савети́а* (*Меџлис Идареа*) у *санџаку*, *округу* или *срезу*, *џресуди́иель*; *махалски кме́и*, члан *суда џоли́иичке џи́иџине* у *вароши*. – Ђиди То́ме ац'и-Кол'и́ному, он је *аза́ја* у *Са́рај*.

азба́шч'а -е ж (тур. *has-bahçe*) **1.** *баши́а са цве́ем*. – Сл'егна́ћу се у *азба́шч'у*, / *узабра́ћу стру́к боси́л'ка*, / *фл'исна́ћу га по обра́зу*: / *Ди́к се, ди́к се, господа́ру*, / *Са́ба зо́ра, слу́нце огреја́ло* (нар. песма). **2.** *наки́и од џозла́ћене срме џолукру́жног или крушкас́иог облика који се носи на глави уз све́чану народну нош́њу*. – Ја́ко гу је л'епа Стоја́нкина *азба́шч'а*. – О́на не но́си *азба́шч'у* теке но́си л'и́сје.

а́згън¹ непр прид (тур. *azgın*) **1.** *силови́и, џлахови́и, бесан; смео, одва́жан*. – *Азгън* њзл'езе тој Шаип-а́ино копи́л'е. – Њи́но ги је ца́рство, па мо́жеф и да би́днеф *азгън*. – Од Л'умани́и *џо азгън* Арна́ути не́ма ги у на́шу на́ију. – А што́ си се на́праја *азгън*, *море-де́те*, па са́л се те́паш сьз дру́ге де́цу? – *Азгън* је па тра́жи и тој што не́ма.* – Ни́кој не́је *азгън* да оста́и сво́ју ку́ћу.* **2.** *жив, необу́здан, неукро́иив (о коњу, магарцу)*. – *Азгън* је та́ј ко́њ, немо́ј да га ја́неш док не́ му ту́риш агз́љк. – Ч'ор-Фил'ипо́во мага́ре *џо* је *азгън* зе Паја́нтино. – Ру́ски концу́ла доне́ја је́ну *азгън* мь́ску.

а́згън² -а м *силови́и, џлахови́и човек, силник, џустиахи́ја*. – По́љкоде, и то́му *азгъну* ч'е до́ц'е дъ́н.

азгъ́ндисан -а -о *који је обеси́ан*. – Не́су све́ л'ўди *азгъ́ндиса́ни* ка што је он. – Од ове́ј дъ́нџи́ње *азгъ́ндиса́не* же́не не́ма што да ч'е́каш.*

азгъ́ни се *несвр сили се, одва́жује се, џоси́аје бесан, силови́и*. – А́сан Ђисен поч'еја да се *азгъ́ни*. – *Азгъ́нија* би се и ја́, са́мо да сме́јем.

азгънлък -а м (тур. *azginlik*) *силовиѣосѣ, бес, обесѣ*. – Држиш л'и на памет што *азгънлък* бѣше у Конгрино врѣме? – Бидна, скрши се сила и њиному *азгънлъку*.

аздише свр (тур. дијал. *azdi*, 3. јд перф. од *azmak*) **1.** *осили се, ѣосѣане обесѣан*. – Јопет ч'е *аздише* ѓни, Арнаѹти су. – Млѳго *аздисау* Турци откако ѳтиде Мустафа Таатар, полиц. **2.** *ѣобесни, ѣомахниѣа*. – Мѳре врагу, *аздисаја* си што нѣ ти је дѳма ѳтац, ама ч'ѣкај, ч'е доц'е па ч'е видиш своје тѳд. – Обогаѣил'е се па *аздисал'е*. – Штѳ је ѳвѳму детѣту те је тако *аздисано* дѳньс?

аздисѹје несвр од *аздише*, *сили се, бесни*. – У Дервиш-пашино врѣме кѳј смѣја да *аздисѹје*, мѳре? – *Аздисѹвал'е* би ѳни и сѳге, само да смѣјеф. – Е, сѣнко мѳј, рано си поч'ѣја да *аздисѹјеш*.

азна -е ж (тур. дијал. *hazna*) *благајна, каса*. – Мѳре, царску *азну* да имаја, на кѳмар би му ѳѣшла. – Спѣра мѣфтар нѳси вергѣју у *азну*.

азнаѣтар -а м (тур. *hazinedar/haznedar*) *благајник, руковалац касе*. – Спѣру мѣфѣара викаја *азнаѣтар* за вергѣју.

азр прид непр (тур. *hazır*) **1.** *гоѣѳов, сѣреман, ѣриѣраван*. – Јутре до пладне минтан ч'е ти бидне *азр*. – У зѳру *азр* да си за пѹт. – *Азр* сѳм на свѣ што ми је писано. **б.** *који је фабричке израде*. – Купѣја му *азр* кондѹре.

азрѳла импер узв/реч (тур. *hazır ola!*) *буди сѣреман, сѣреми се*. – *Азрѳла*, сѳз бѳга напред да поц'емо по рѹч'ак посл'е.

ај / ајд / ајде / ајт / ајте / ајде импер узв/реч (тур. *hayde/haydi!*) *хајде (ходи, дођи, ѣѳи, крени)*. – *Ај* да се обал'амѳ. – *Ај*, рѣпај прѳво тѣ. – *Ај*, ѣди за вѳду. – *Ај*, помѣри се поѳамѳ. – *Ај* сѳс здравл'е! – *Ај* прекѹси нѣшто па ѣди да рабѳташ.* – *Ај*, кажи ми како бѣло!* – Ё, *ајд* сѳге да се дѣгнеш од мѳј ч'ѣфлък. – *Ајде* да видиш ако не верѹјеш. – *Ајде* по брѳго дѳма, маѣи ти је бѳлна!* – *Ајде*, брѣ, свѣ јѣно те ѣсто збѳриш!* – Се раздѳњѹје, *ајде* да се дѣгнемо да рабѳтамо.* – *Ајде* да се помѳл'имѳ Бѳгу!* – *Ајде* да бѣремо бѹлке прекај пѹѳа.* – *Ајде* дѣк се да рабѳташ!* – *Ајдемо* зајно! – *Ајдемо* да га видимо како му је. – *Ајдемо* да бѣремо јагл'ич'. – *Ајдемо* дѳма. – *Ајдеѣше* ви, а мѣ ч'емо посл'е. – *Ајдеѣше*, мѳри девојке, запојте јѣну пѣсму. – *Ајдеѣше*, рабѳѳајте, не сѣдите тако без рабѳѳе ка дѳнгубајке. – *Ајдеѣше* побргѳ да ѣдемо.* – *Ајдеѣше* прѳво ви, па ч'е доц'ем посл'е и ја.* – *Ајѣш* сѳ[с] здравл'е! – *Ајѣш*, бѣро, ајт полъко. – Упреч'ѣше пѹт и ѳѣдѳше, *ајѣш*, мѳре, *ајѣш*. – Ми – *ајѣш*, *ајѣш* по пѹту, и стѳгѳсму у аѣшам.* – *Ајѣш*, брѣ, па тѣ бѣч'и знаш.* – *Ајѣш* бес пारे спрѣми руч'ек ако мѳжеш.* – И ја *ајѣш* полъко уз басамѳѳе на спрѳт.* – *Ајѣше*, спрѳл'ајте се, па да ѣдемо. – *Ајѣше* ви напреѳ, а мѣ ч'емо посл'е. – *Ајѣше*, тѹрајте сѳфру. – *Ајѣше*, запојте, ѣте ги ѣдеф прѳѳенѳ'ѣје.

ај-ај узв **1.** *за изражавање бриге*. – *Ај-ај*, што га нѣма да се врати тѳј дѣте. – *Ај-ај*, докл'е ч'е ѳвако пѣски да се жиѳви? **2.** *за изражавање ѣелесног или душевног бола*. – *Ај-ај*, што ме жиѳа у половѣну.

Ѐдук -а м (тур. дијал. *audit* „разбојник“) **1. а.** *иљачкаш, крадљивац, лойов.* – Курва и *ајдук* със плач’ се браниф. – Ёрбап *ајдук* и дауц’ију обеси (нар. посл.). **б.** *живоџиња која краде храну у џућим домаћинствима (обично мачка).* – *Ајдук* мач’ка беше тај којшииска, на оч’и ми украде мрву месо. – Док не пребијеш јемпут ноге тому *ајдук* мац’ору. **2.** *фиг неуредан, заџуштен човек.* – Што је запуштија се, *ајдук* се уч’инија. **3.** *фиг нейослушно, самоволно деџе.* – Море, *ајдуку*, ч’е свџијеш л’и место дома ел’и ч’е те кажем оцу. – А,

ајдуку ниједан, само док те уфатим! **4.** *нашегача, најправа за вађење пично-сти.* – Ђзни ајдук па извади ми ч'ко ракију.

ајдукеша -е ж **1.** *крадљивица, жена лојов.* – Ка и све Циганке и она је ајдукеша. – Тејзи ајдукеше л'и си дала да ти пѐре. – Какве му су ч'ѐрке ајдукеше, ни кој не може да те одбрани од њи.* **2.** в. ајдук *1. б.* – Што имаф јѐну ма ч'ку ајдукешу, божѐ ч'увај!

ајдуч'е -ета с дем. од ајдук, *деџе склоно крађи.* – Јѐно ајдуч'е ми у краде кофин. – Уфати га, па му удри две-три завратнице тому ајдуч'ѐшу. – Ё доц'е ги дџн и тема ајдуч'ич'ама, повач'аше ги. – Сви су у фамил'ију ајдуч'ич'и.*

ајдуч'ина -е ж **1.** *крађа, љљачка.* – Занат му је ајдуч'ина. – Штѐ стѐка, сал сџс ајдуч'ину стѐка. – Ђде љо ајдуч'ине. – Уче'сташе ништо ајдуч'ине по Црнол'ѐво. **2.** *аугм/џеј од ајдук.* – Опл'ач'каја ги тај ајдуч'ина Рамадан Заскок.

ајдуч'ка трава -е ж лековита биљка, лат. *Achillea mille folium.* – Сварѝ му ајдуч'ку џраву и дај му да пије.

ајдуч'ки¹ -а, -о који љриџада ајдуку, који се односи на ајдука. – Враг му ајдуч'ко котѝло изѐја (клетва).

ајдуч'ки² на хајдучки начин, као хајдук. – Оч'ау онако, љо ајдуч'ки, ка што науч'ил'е.

аје несвр *мари, брине.* – Мудро гу је девојч'е, теке за рабѐту слабо аје. – За куч'у ич не ајала. – Да ајал'е за сѐстру, теј брач'а би гу помѐгл'е. ИЗР. **не аје осеђа се добро, здраво.** – А: А ви, пријател'ицо, штѐ ч'ините, како сте, здраво л'и сте? Б: *Не ајемо.* – А: Прија-Вануш, прија-Ц'ѐка, деца, сви здраво л'и сте? Б: *Не ајемо, здраво смо.* – А: Како ти је маѝи, мѐри Рѐсо? Б: Од јуч'ѐр љѐ не аје. – Овеј некол'ико дџна љѐ не ајја, а синѐч', бѐгал'и, јѐпет га уфати грозница. – *Не аје* ни за маѝер, ни за ѐца, ни за фамил'ију.* – Кѐј па аје сџге за нас што не истерал'е.* – *Не аје* ни за маѝер, ни за ѐца, ни за фамил'ију.*

ајер¹ -а м (тур. *hayır*) *корисѝ, добиѝ, добро.* – Нека ви је за ајер куч'а што купѝсте. – Што уч'ини тој, ѐ, ајер не видѐла. – Да Бѐг да ајер немаја ѐн (клетва). – На ајер Бѐг да обрне. – Јѐдан ајер, стѐ зијана (нар. посл.). – Ђди сџм узи тој штѐ ти трѐба, се ајер од њу не ч'е виѝиш.*

ајер² реч не (тур. *hayır*). – *Ајер*, не било тако.

ајерљѝја непр прид (тур. дијал. *ayırli*) *сређан, којеј је сређа љогледала.* – *Ајерл'ија* ч'ѐвек је, што поч'не, ѝде му у напредак. – Ајерл'ија му бѐше лѝкрѝја. ИЗР **ајерљѝја му/јѐј било сређно му/јѐј било.** – *Ајерл'ија* му бѝло што искоч'ија на сџм сѐбе. **нека је ајерљѝја нека је сређно.** – А: Запроси л'и за сѝна? Б: Запроси му. А: Нека је ајерл'ија.

ајерљѝја -е м/ж ирон *добрица, добричина; мангуѝ, љроѝалица.* – *Ајерл'ија* мајкин. – Ђма сѝна ајерл'ију да је аман божѐ. – И ч'ѐрка гу је ајерл'ија. – Бѐреф се ајерл'ије.

ајерсџ¹ непр прид (тур. *hayırsız*) *лош, рђав, баксузан*. – *Ајерсџ* дѣте. – Тако је она *ајерсџ* от ка дошла у нашу куч'у. – Од њѣга *ѿо ајерсџ* девојч'е нѣма га у нашу маалу.

ајерсџ² -а м **1**. *несрећник, баксуз*. – Микни ми се од главе, море *ајерсџу*. **2**. *бесѿосличар, мангуй*. – Уфатија се с тога *ајерсџа* Тил'инога. – Купија музику онѿму својему *ајерсџу*.

ајѣтљив -а, -о *брижан, марљив*. – Тај млаџ'ѣј по гу је *ајѣтљ'ив* зе тај старѣј. – Јако је она *ајѣтљ'ива* за својштину. – Тако се *ајѣтљ'иво* родило, мори мајко. – Бегендисује ми се што гу су и дѣца *ајѣтљ'иве*.

ајљк -а м (тур. *aylık*) *ѿлаѿа, месечни доходак*. – Има сто гроша *ајљк* и јѣне ч'акшире. – *Ајљк* му је три напѿо'она на мѣсец. – Њѣму му ѿдеф *ајљѿи* работаја не работаја.

ајљкч'ѿја -е м (тур. *aylıkçı*) *онај који добија ѿлаѿу, најамник*. – Царски *ајљкч'ѿја* је ѿн. – Лѿсно је *ајљкч'ѿје*, работаја не работаја, ајљк му ѡѣму ѿде.

ајљаз¹ непр прид (тур. *haylaz*) *незайослен, бесѿослен*. – А: Рабѿта л'и ти ѿл'ч'е? Б: Нѣ, мајко, ништо не рабѿта, сѣди тако *ајл'аз*.

ајљаз² -а м *бесѿосличар, нерадник, скиѿнициа*. – *Ајл'аз*, сам скиѿта сокаѿце. – Тога л'и *ајл'аза* да ѿзнем на дугању? – Ти, *ајл'азу*, сѣди дома. – *Ајл'ази* траѿиф јѣн другога.

ајљазљк -а м (тур. *haylazlık*) *скиѿпање, бесѿосличарење*. – Е, досади ми вѣч'е ѡѣгов *ајл'азљк*. – Нѣ сѣс *ајл'азљк*, теке сѣс рабѿту мѿже да се стѣкне, мѿј брајко!

ајљак¹ непр прид (тур. дијал. *aylak*) *бесѿослен, залудан*. – А, мори залудниѿо, нѣ сѣди *ајл'ак*, теке ѿзни рабѿту па рабѿтај. – Сѣди *ајл'ак*, ништо не рабѿта.

ајљак² -а м в *ајљаз*. – Тај *ајл'ак*, старѣј му сѿн, траѿи пारे у зајем. – Ти, брѣ, *ајл'аку*, докл'е ч'ѣш тако?

ајнаѿ'ѿја -е м (тур. *aynacı*) *несигуран, ѿѿѿуздан ѿвѣк, врдалама*. – Нѣ л'и га знаш што *ајнаѿ'ѿја* је ѿн? – Тако му вал'а кѣд даја рабѿту *ајнаѿ'ѿје*. – Сѣс тога *анаѿ'ѿју* нѣ се фач'ај у рабѿту.

ајнаѿ'ѿјин -а, -о *који ѿриѿада ајнаѿиѿи, који се ѿдноси на ајнаѿиѿу*. – *Ајнаѿ'ѿина* рабѿта, дѣ. – *Ајнаѿ'ѿин* марифѣтљк.

ајнаѿ'ѿика -е ж *ѿѿѿуздана, ѿревриљива жена*. – *Ајнаѿ'ѿика* је на маѿтер гу.

ајрија -е ж (тур. *hayriye altini*) *сѿѿари ѿѿурски злѿѿник који су жѣне ѿѿѿѿребљавале као наѿиѿи (нанизан ѿко враѿиа)*. – Прѿдадо фанѣл'е и ч'арапе што бѣ сѿпл'ѣла, те ѿч'ѿини јѿш двѣ *ајрије*.

ајта -е м (тур. *hayta*) *нерадник, бесѿосличар, скиѿнициа*. – *Ајѿиа*, скиѿта вѣздѿн. – пч'мет, мори, што јѿш не сѿкрѿваф тѿј ѿѿину девојч'ѣтѿну, теке гу

пұшч'аф да скїта сокаце ка *ајїша*. – *Ајїу* пратила да гу послұша. – Онóме *ајїше* Куч'кару.

ајтин -а, -о који *їриїада* *нераднику*, који се односи на *нерадника*, *бесїо-сличарски*. – Ка *ајїїна* рабóта. – *Ајїїно* котїло мóже л'и ч'óвек да бїдне, *а*? *а како** реч за *изразиїо* *їоїверђивање*, *наравно*, *їодразумева се*, *їако је*. – И ја ч'е ти помóгнем да завршиш рабóту, *а како!* – Свё сьз дóбро смо ги удáл'е ч'ёрке, *а како!* – Спрáл'амо и óвде свё што трёба за слáву, *а како!*

ак¹ -а м (тур. *hak*) **1.** *їраво, їравда, истїина*. – *Ак* си имáја да му рёкнеш тáко. – Рўсту Кабáша га стїже бóжи *ак*: обесїше га на Шадрван. **2.** *део їри-хода који је чифчија годишње давао власнику земље*. – *Агин ак*. – Ч'ифч'їје вїше не дáваф агáма њїјан *ак*. **3.** *законски, наслеђени део имовине*. – Ц'óц'а Ч'емерїка се одвойїа од брáч'у, узёја свóј *ак*. – Оч'áја да изёде деч'їнски ми *ак*, глáву свóју изёја. – Свáк узё свóј *ак*. **4.** *најам, уговорена їлаїа*. – Донёја ми *ак* што добїја од мајстóра. – Од Ц'урц'ёвдњ до Митрóвдњ *ак* му је стó грóша и јёне опњце. – Нáшему кáлфе *ак* му је илáду грóша на годїну и јёне ч'акшире. ИЗР *дође му/јој до ака* добије *заслужену казну*. – Бóг и Света Богородїца мајка дóшл'е му њёму *до ака*. – *Акибет*, и тóму арамїе Рўсте Кабáшу доц'óше му *до ака*.

ак² непр прид (тур. *ak*) бео (*само у їоїонимији*). – Ударїл'е преко *Ак Бунар*.

акибет прил (тур. дијал. *akibat*) **1.** *заисїа, доисїа*. – Тол'їко годїне викасмо: ч'е дóц'е Србїја, ч'е ни дóц'е слободїја, и *акибетї*, дóц'е ни. **2.** *најзад, најокон*. – *Акибетї*, и тóј да уч'їним па ја нá – ја бұ.

акїња (се) несвр *баца (се)*. – *Не акїњаїше* пепёја, ч'е вáл'а за цёц'. – Се сьбрáл'е конопч'ари, па *се акїњаф* сьс камён'е на њёга. – *Акїња се* по дїшёку *а тáмо, а тáмо*.

акље¹ непр прид *крив, хром*. – Тражија гу тáј *акл'е* Јóван.

акље² -ёта с *кривонога особа*. – У *акл'ёїа* дёца.

акне (се) свр **1.** *баци (се)*. – *Акни* га на зёмњу. – Бёше *акнаја* по њёга дрво да га убїје. – Нё л'и ч'е ти *се акне* на њёга, па јалá за гұшу. – *Акна се* од бёнт те дóл'е. – А знáш дё ч'е *акнеш* вáј брлог?* – Ч'ўти, ч'е те *акнем* прос пёнц'ер.* – Ўзе гу од рўке кўфер и га *акна* нáдвор.* **2.** *удари*. – *Акни* му две-трї завратнице, па ч'е те слұша. – Сьс клóцу га *акна* у мошнїце. ИЗР **акне дёте*** *їобаци или изврши абортус*. – И мач'ёја водїла *дёїе* у шұму да га *акне*, да га загуби. **акне пáре*** *залудно їоїроши новац*. – Нёси знáја па си *акнаја пáре*.

акнўје* несвр в *баца*. – Дёте їди по шұме и *акнўвај* зрна ч'еницу. – Вїди, брё, кол'їко се *акнўје* једёње!

ако* **1.** *везн ако*. – *Ако* не рац'аш мўшке дёцу, їдеш у манáстир да се зарёкнеш. – *Ако* се родїло пред врёме, смо га држáл'е дёте у вўну. – *Ако* се нал'утија на нáс, ч'е се одл'ўти до јўтре. – Ћди и тї да кўпиш *ако* їмáш

паре. – Бѣгај по дѣл'ѣко од мѣне *ако* се стрѣтнемо. – *Ако* оч'еш да ти је по густо, вѣри га по више. – Зборѣла мѣти – *ако* снѣјеш свѣдбу, нѣкој ч'е умре у фамил'ију ил'и у комшиѣлк. – Муж нѣ гу је бѣш глѣван, ч'ује *ако* збориш по-јѣко. – Ајт бес паре спрѣми руч'ак *ако* мѣжеш. – *Ако* дѣне јѣн лѣдан вѣтар, ч'е се смрзнеш. – *Ако* имаш вѣтру, тѣри ѓцат у ч'арѣпе, пѣкри се и ч'е ти проц'е. – *Ако* је л'ѣпо врѣме, остаим отвѣрен пѣнц'ер. – *Ако* се отвѣрив вѣрата, бѣжем ч'е гу доц'е сѣн. – *Ако* си брз па ч'е се стѣпаш, сѣм се тѣпај. – *Ако* требѣло да се дотѣра дрѣва у град', би дотерѣл'е сел'ѣни. – Нѣ ч'е бѣне дѣбро *ако* дѣдемо паре ветропиру Стѣнку. – Нѣје дѣбро *ако* је ѓра бл'ѣзо кѣч'е. – Сѣри варѣво па доц'и *ако* оч'еш да зборимо. – Ч'е бѣне дѣбро *ако* врне сѣгек вѣј године. – Ти смѣта *ако* има и јѣна бѣа. – Сѣе ч'е ве потѣпав *ако* ве бомбардѣјев. **2.** везн в. да л'и, а, ал'и. – Иди пѣтај га *ако* оч'е да дѣје. – Вѣди *ако* има на пѣјац и јѣно бѣкч'е. **3.** реч за ѣоѣврѣивање, нека је. – *Ако* си гу рѣкла, лѣшо збори мѣлого за свѣ. – *Ако* му помѣгнеш, стѣр је. – *Ако*, по дѣбро и тѣј да кѣжеш. – *Ако*, нѣка сте гу однѣл'е дѣр. – *Ако* се страмѣтиш од бл'ѣжн'е, стрѣм тѣбе да ти бѣне. **4.** реч за ѣојѣчавање значења. – *Ако* ти га вѣкнем сѣс вѣј стѣп!

ѣкреп -а м (тур. *akrep*) **1.** шкорѣиѣа. – Упецѣја га бич'и *ѣкрей*. – Кѣку што *ѣкрей*е имѣл'е у кѣч'у, пѣн кл'ѣт. **2.** казаѣка на саѣу. – Турѣја ми на сѣат нѣве *ѣкрей*е. **3.** фиг мрѣшава, слаба особа. – Ослабѣја, *ѣкрей* се уч'инѣја.

ѣксѣло те/га ѣрекѣр, грдња, блага клѣйѣва. – Остај се, *ѣксѣло тѣе*, не задѣвај рѣзбој, ч'е ми искидаш жѣце! – Штѣ ч'ѣниш тѣј, *ѣксѣло тѣе*! – Ёскр-ши шѣше од лѣмбе, ѣ *ѣксѣло гу*! – Штѣ га бѣјете, ѣ *ѣксѣло ве*, дѣ би л'и *ве ѣксѣло*?! – *ѣксѣло га* дѣ би *га ѣксѣло* тѣј дѣте, зѣр нѣ зна да рѣкне ч'ѣјем, теке вѣка: ѣ! – Нѣ ми досѣц'ѣј више, ѣ *ѣксѣло тѣе*!

ѣкшам -а м (тур. *akşam*) **1.** вече, мрак. – Ајде, мѣри, уѣѣзѣјте у кѣч'у, *ѣкшам* је вѣч'е. – И *ѣкшам* се бѣше уч'инѣја, а ѓн јѣш нѣ бѣше дѣма. – Ёте два-трѣ *ѣкшѣма* ка не проѣди одовѣд. – У *ѣкшам* се доц'е дѣма и се вѣч'ѣра.* – Нѣ вал'ѣ да скѣтав дѣвојке *ѣо ѣкшѣму*.* – Кѣј зна дѣ је од *ѣкшам* до сѣба.* – Ми – ѣјт, ѣјт по пѣту, и стѣгѣсмо у *ѣкшам*.* **2.** муслиманска моѣиѣѣѣ ѣо за-ласку сунѣа. – Викнѣја л'и ѓц'ѣ *ѣкшам*? – Ёдеф у ц'ѣмију да клѣјѣѣѣф *ѣкшам*. – Мужѣ не доѣдѣф дѣма *ѣо ѣкшам* пѣсл'е. – Сѣл што вѣкна ѓц'ѣ *ѣкшам*.

ѣкшѣми-сѣѣа непр (тур. *akşam* и тур. диѣјал. *sefa*) башиѣѣенско цѣвеѣе ноѣник, ноѣурак (*Mirabilisjalara*). – Посѣјѣла сѣм *ѣкшѣми-сѣѣа*. – Оѣѣ *ѣкшѣми-сѣѣа* сѣме имаш л'и?

ѣкшѣмѣлк -а м (тур. *akşamlik*) вечера, сѣдеѣка уз вечера. – Отиѣша на *ѣкшѣмѣлк* у Муса-ѣфендѣје. – Кол'ѣко *ѣкшѣмѣлка* изѣја ѓн сѣз мрѣсни. – Ка агѣлѣрске *ѣкшѣмѣлѣѣе* што бѣл'е нѣпрѣт. – Ёде на *ѣкшѣмѣлѣѣе* по бѣшч'е.

ѣкѣз узв (тур. *kız*) са значењѣм ѣбраѣања: мѣри дѣвојко, мѣри кѣери! – Ајде, *ѣкѣз*, да се нѣшѣмо у Иѣије Ч'ѣпкѣна. – Штѣ је, *ѣкѣз*, тѣму дѣтѣту дѣнѣс те тѣко узбѣснѣло? – Уч'ѣни ми, *ѣкѣз*, тѣј, жѣ ти здѣвл'е. – Дѣ си бѣла, *ѣкѣз*?

а́л¹ -а м (тур. *hal*) **1.** *материјално сипање, имовина.* – И за његов *а́л* па је млого ма́страф што уч'инија за свадбу. – За његов *а́л* ич' га́јл'е не бе́ри. **2.** *фиг беда, јад, невоља, несрећа.* – Види, мо́ри снао, што *а́л* је то́му детету те пла́ч'е? – *А́л* га на́ша дабо́гда (клетва). – Кол'и́чно је, *а́л* га не ту́ка, и о́но по́је. – Мо́ре, не сна́ша те *а́л*, зе ќд те сна́ц'е, по́сл'е је до́цкан. – Што́ у́ч'ини то́ј, е́ *а́л* те не виде́ја? – Јана́л'е *ало́ви* на ње́га сиром́аа, гла́ву не мо́же да ди́гне. – За́р ма́ло *ало́ве* претури́ла преко гла́ве та́ј веселни́ца Стоја́нка?

а́л² непр прид (тур. *al*) *црвен.* – От свéкра ти *а́л* ч'елéби ч'у́рка (нар. пес). – *А́л* ву́ну ви́ше не́мамо, ва́л'а да бојади́шемо. – Не́ ми се бегенди́ше та́ј *а́л* бо́ја.

а́л³* везн в да л'и. – Т[е] идем на пи́јац да ви́дим *а́л* до́шл'е л'ути́ке.

а́л⁴* реч в да л'и, а, ал'и. – *А́л* има́те до́ста па́ре да ку́пите ку́ч'у? – *А́л* о́ч'ете да је́дете л'е́ба?

а́ла¹ -е ж **1.** мит *демонско биће које људима чини зло, обично у клетицима.* – Їзде ми па́ре, е́ *а́ла* га изéла. – *А́л'е* му досади́л'е дабо́гда. **2.** *фиг ирождрљива, незаси́та особа или живои́шња.* – На́, насити се, *а́ло* незаси́та. – Їмамо је́ну бивол'и́цу, је́ну *а́лу* што не мо́ж да гу на́раниш. **му зине, а́ла му се отвори** *и́олакоми се.* – *А́ла* му зина́ла и на то́ј дуга́н'ч'е што ми јо́ш остана́ло. – Отвори́ла му се *а́ла*, па је́де л'и је́де.

а́ла² (тур. *hala*) *шешка, сиприна (у обраћању женама друге вере).* – *А́ло*, по́што су ти те́ј др́ва? – Сь́к про́несе је́на *а́ла* пу́н ко́фин ора́се. – Фанéлу про́дадо је́нејзи *а́л'е.* – А кол'и́ко да́ваш ти́, *а́ло*?

а́ла/а́ла³ узв чуђе́ња, изненађе́ња. – *А́ла* вр́не на дво́р, ка Бо́г што о́ч'е. – *А́ла* застудéло од ноч'ес, са́л сеч'е. – *А́ла*, и та́ј за́р да би́дне? – *А́ла*, па ни́кој, ви́каш, нема́ше да ти помо́гне. – *А́ла-а́ла*, што ц'урулти́ју напрайше те́ј прокл'е́те Турч'ежи́је. – *А́ла-а́ла*, јо́ш не́ ми се врати́ја оту́д?

алабу́ка -е ж *граја, галама, вика.* – Пољко те, брè, не ди́зајте тол'и́ко *алабу́ку.* – Дигна́ла се *алабу́ка* око оно́га веселни́ка Ч'ор-Зéфе.

а́лав -а, -о *ирождрљив, који много и брзо једе.* – *А́лав* је отка́ко га зна́м. – Та́ко се *ала́во* роди́ло, сéстро. – Та́ј а́лафко *ала́ви* Пётруш.

ала́вац -фца м *ирождрљивац, грамзивац.* – Ни́што не мо́ж да ушч'у́ваш од то́га *ала́фца* Це́ке. – Да́де и то́му *ала́фцу* л'е́ба и сире́ње. – На́, *ала́фцу*, најéди се јемпу́т.

алави́ца -е ж *халайљива, ирождрљива жена.* – До́ста де́, до́кл'е ч'е је́деш ти́, *алави́цо* а́лава? – Те́јзи *алави́це* ма́ло гу је́на топл'и́ја за преку́сак.

ала́во прил *грамзиво, иохле́ино, неуљудно.* – Је́де, ма́јко, *ала́во* ка да му је пред гла́ву.

а́лај -а м (тур. *alay*) *йук, већа војна јединица у ишурској војци.* – У Фери́зович' до́ша це́ја *а́лај* суари́је.

ЅЛВА -е ж (тур. дијал. *alva*) њосласѣица од брашна, шећера и масла, исп. *косалва*, *ѣан/ѣана/ѣаеналва*. – Имаѣ’е смо *Ѕлву* и за веч’ѣру. – *Ѕлва* не ти се погодиѣла дњѣс.

алва́лк -ам (тур. *halvalık*) часѿ у новиу или у ѿићу ѿводом куѿовине или добре вестѿи. – Двадесет грѿша гуњч'е, сто грѿша алва́лк (нар. посл.). – Даде ми цеја метал'ик алва́лк. – Доста се надаваја алвалѿце. – Попѿсмо му алва́лк за ферме́не.

алвац'и́ја -е м (тур. *halvacı*) **1.** занайлија који ѿрави и ѿродаје алву и друге ѿсласѿице. – Кара́ман алвац'и́ја. **2.** Улични ѿродавац алве и разних слаѿкиша. – Проз на́ш со́как сла́бо проѿдиф алвац'и́је. – Би́ја је Пел'ива́нов алвац'и́ја у Бејаград.

алвац'и́јин -а, -о који ѿриѿада алваѿију. – Када́ифч'е доне́се алвац'и́ин ше́грт. – Врати́сте л'и, мо́ри, алвац'и́ину тепси́ју?

алвац'и́лк -а м (тур. *helvacılık*) алваѿѿски занай. – Изуч'и́ја алвац'и́лк. – Со́кол све́ със алвац'и́лк што израни́ја те́ј де́цу.

алвац'и́ница -е ж радња где се ѿрави и ѿродаје алва и друге ѿсласѿице, врси́а ѿсласѿицарни́це. – Алвац'и́ница му је у Шадр́ван. – Се́ди пред Карама́нову алвац'и́ницу.

алвац'и́ски -а, -о који се односи на алваѿију. – Да ни спра́иш алвац'и́ску алву, а не́ домѿшњу. – Алвац'и́ске локу́ме по́ дру́го су. – Алвац'и́ски када́иф.

алдѿри́ше свр (тур. *aldırma*). **1.** ѿклони ѿажњу чему, даје важносѿи чему. – О́стај га, не́ га алдѿри́ши, не́ка пла́ч'е. – Ре́ко му, а́ма он не́ се ни алдѿриса бѿл'е. **2.** уразуми, убеди. – Дрво мо́ж л'и да алдѿри́шеш, е́, та́ко и ту́ј тврду гла́ву. – Алдѿриса л'и га? – Да се мо́же да алдѿри́ше, па ц'е́не-ц'е́не, а́ма му́ка је што не мо́же. – Он ка да не́је алдѿри́сан.

алдѿрису́је несвр убеђује, уразумљује. – Алдѿрису́ј га кол'и́ко о́ч'еш, он то́ј па то́ј. – Ње́га па, ко́ј га алдѿрисува́ја у ч'арши́ју? – Де́ се алдѿрису́је та́ј дебела гла́ва?

а́лка¹ -е ж (тур. дијал. *alka*). **1.** метална карика, беоцуг. – Ју́же вр́жи за те́ј две а́лке. – На си́нцир пукна́ла а́лка. – Обеси́ за ону́ј а́лку. **2.** метални беоцуг који служи́ за заѿвара́ње собних и кућних вра́иа или кайи́је. – Иди тр́гни а́лку на вра́та клѣ́тња. – Тргна́ла л'и си а́лку на ку́тња? **3.** звекир, метални ѿрсѿен на кайи́ји који служи́ за куца́ње. – Беѿсмо се зар зазборѣл'е те́ не ч'у́смо а́лку на капи́ц'ик.

а́лка² -е ж (тур. *hala*) ѿеѿка, очева сесѿира. – До́шла ни а́лка. – У а́лке л'и си би́ла, мо́ри Ро́со? – Одне́си, а́ма да́ј у ру́ке са́мо а́лке и ни́кому дру́гому. – Дѿньс ни до́шл'е на го́сти алка-Надѿне де́ца.* – На́ј ви́ше сѿм вол'ѣла да ѿдем у алка-Де́ске.* – Јемпу́т сѿм спа́ла и у алка-На́те.* – Алка-Јѣлка, па она́ би́ла мло́го до́бра.* – Зна́ш гу, би́ч'и, алка-Би́цу.*

а́лкин -а, -о који ѿриѿада алки², ѿеѿкин. – Јо́ван а́лкин. – Са́нда алки́на. – Алки́но ми уну́ч'е. – Оди а́лке сво́је, л'о́ч'ко алки́на. – Алки́не гузѿвич'и́ч'и.

алкич'и́ч -а м браѿ од ѿеѿке са очеве сѿране. – Јо́ван Ац'и-Јова́нов му је Ми́те алкич'и́ч'. – Се́стра му је за́просѣна за мо́јега алкич'и́ч'а. – О́ни му су алкич'и́ч'и.

алкич'ич'ев -а, -о који *йридада алкичићу, који се односи на алкичића*. – Алкич'ич'ев ми шура се жѣни па йдем на брашњо. – Алкич'ич'ева гу наме-скиња.

алкич'ња -е ж *сесїра од шейке са очеве сїране*. – Алкич'ња гу је. – Вратїла сѣм йрнек мјејзи алкич'ње.

алкич'њин -а, -о који *йрийада алкичњи, који се односи на алкичњу*. – Алкич'њин гу пасторак. – Запросїла се алкич'њина ми зѣва. – Алкич'њинога ми зѣта Пануша удрила дамла. – Алкич'њине ми деца остадоше јетїми.

ал-љутика / аљутика -е ж *алева йайрика йроизведена у фабрици*. – Ал-л'уїїка ни је на доспѣтак. – Тури и ма́ло ал-л'уїїку. – Вејзи ал-л'уїїке боја гу не ч'їни. – Ку́пи и ал-л'уїїку. – Де је ал'уїїка? – Забраїла сѣм да ту́рим и ми́цко ал'уїїку.

аловит¹ -а, -о в *алав*. – Ме́герем аловиїа ни бїла бивол'йца што тол'йко кл'йнце имала у ч'кембу. – Аловиї је отка́ко је.

аловит² -а, -о (тур. *al*) *црвен*. – Да ту́римо по ма́ло и ту́ј аловиїу вуну. – Мло́го ти аловиїй йскоч'и па́сул'.

алосаник -а м **1.** *йрождрљив, јешан човек, в алосија*. **2.** *йрљав, измазан човек*. – Тај кра́сник њо́јен, тај алоса́ник Бо́да. – Де си се алоса́ја та́ко, мо́ре алосанику?

алосаница -е ж **1.** *йрождрљива, јешна жена, в алосија*. **2.** *йрљава, умрљана жена*. – Ч'екај са́мо тї, алосани́цо алоса́на.

алосаниче -ѣта с **1.** *йрождрљиво, јешно деїе*. **2.** *йрљаво, умрљано деїе, йрљавко*. – Јопет се за́р алоса́ло то́ј алосанич'е, е́ Бо́г га виде́ја?

алосија -е м/ж **1.** *йрождрљива, јешна особа, в ала¹ (2), аждаја (2), аждер (2)*. – Алоси́ју ка што је он мо́жеш л'и да насїтиш? – Де гу стану́је те́-зи алоси́је бивол'йце што тол'йко је́де? **2.** *круїна особа, грдосија*. – Др́жиш л'и на па́мет што алоси́ја бе́ше, бо́г да га про́сти, Сїма Че́мерїка? **3.** *фиг. Јака олуја која носи све у круг*. – Не́ л'и се ди́гна је́на алоси́ја, јѣн кија́мет, рекосмо пропадо́смо.

алоше¹ свр **1.** *йрождере, халаїљиво йоједе*. – Де што на́ц'е за је́дење о́дма ало́ше. – Йди у му́твак па ало́ши то́ј што останало од ру́ч'ек. – Алоса́ја тај изѣша, све обриса́ја. – Не ва́л'а ни да се све ало́ше, ка што ч'їниш тї. **2.** *исїрља, умаже, йохаба*. – Де а́лоса та́ко те́ј конду́ре? – Гл'ѣј како је́деш, да не ало́шеш но́во минта́нч'е. – Обу́ч'и те́ј ало́сане дими́је па бадани́ши. – Ало-са́ја се, масе́ник се направи́ја. ало́ше се свр *разболи се, осећа се лоше йошїо нагази на чини или учини нешїо недозвољено, недолїчно*. – Нагази́ја бїч'и на нїшто па се алоса́ја. – Како се по́моч'а пот стрѣју, а́лоса ми се нїшто де́те.

алоше² свр *нарумени, накарминише*. – Бе́ло л'йце не́ га белоса́ла, / Ал обра́зи не́је алоса́ла (нар. песма)

алтија -е ж (тур. *altı*) *револвер са шесї мейпака, исп. алїїйаїїлак*. – У́зе алїїїју па о́тиде. – Вејзи алїїїје не́ гу ч'їни ч'ѣрк.

алти́льк -а м (тур. *altılık*) сѣтари шѣурски сребрни новац од шѣри гроша, исп. *шесѣтак*. – Ѐмаш л'и да ми разбѣјѣш јѣн *алѣи́льк*? – Дадо му два *алѣи́лька*. – *Алѣи́льце* два́л'ај на стра́ну.

алтипатлак -а м (тур. дијал. *altıpatlak*) в *алиија*. – Џвади *алиијаићлак* и *данге, данге, данге*, на мјесто га *уби*. – Аџ’а-Ц’екин *алиијаићлак*. – *Алиијаићлаце* нџиф сџкријене пот појас.

а́лтѣн/а́лтѣн -а м (тур. *altın*) *злаїѣо, злаїѣни новац, дукаѣи*. – Бѣ́кме је са́ѣи *а́лтѣн*. – *А́лтѣн*е гу уда́ле њу. – Док има́ја *а́лтѣн*е да брѣ́ји, до́бро бѣ́ло. **а́лтѣн-са́ри** непр прид (тур. *altın-sarı*) *злаїѣножуѣи*. – Ву́ј ву́ну *а́лтѣн-са́ри* боја́диса́ја ми Га́па бојац'и́ја. – Ја́ко је ле́па та́ј *а́лтѣн-са́ри* бо́ја. **а́лтѣн-ч'ѣ́ло** -а с лепо обликовано чело. – Па то́ј њѣ́жно *а́лтѣн-ч'ѣ́ло*. – Да ти ви́дим ру́се ко́се, / Ру́се ко́се, *а́лтѣн-ч'ѣ́ло* (нар. пес.)

алтыңлыја непр прид *који је боје злати*. – Свила *алтыңлыја*. – *Алтыңлыја* платно. **алтыңлыја платно** -а с *врста илатина златине боје које се користи за прекривање јоргана*. – А: Кол'ико си пуштила *алтыңлыја илати*-но? Б: Пуштила съм јено тријес лакта.

алтѣнч'е -ѣта с **1.** дем. од алтѣн,злаїни новчић, мали дукат, исп. дукаче. – Кита гу је нѡв ч'ѣшит, у стрѣде їма алтѣнч'е. **2.** фиг хип деїе. – Алтѣнч'е баїино.

Ўлч'а -е м (тур. *alca*) коњ чија је длака боје златна. – Јен којн му је *џлч'а*, а други дорџа. – Беше јанаја својега *џлч'у*. – *Ўлч'е* му беше паднала плоч'а, те отиде у налбатницу да га поткове.

ЅЛЧ'АК' непр прид (тур. *alışak*) нейошїен, склон їреварама. – Ѕлч'ак ч'овек је. ИЗР **ЅЛЧ'АК** у памет ограничена, глуїа особа. – Остави га њега, он' је *алчак* у *їамей*.

а́лч'ак²-а м *йреїредењак*, *варалица*.– То́му алч'а́ку ни за јѐн ма́нгър не веру́јем. – Теј алч'а́ци и ко́жу ч'е му одѐреф њѐму.

аљш-вѣреш м (тур. *alış-veriş*) **1.** *шрговина, куѣовина-шродаја, ѡгодба, шромей.* – Съ свѡјега јѣди и пѣи, ама нѣмај нѣкакъв *аљш-вѣреш*. – У прѡшл’и пазар бѣше слаб *аљш-вѣреш*. – Зашто иструѣте *аљш-вѣреш* за лѡже? **2.** *фиг Мешање људи различийних нација, вера или сѣтележа.* – Съ нѣи, с тѣј л’уде, мѡја к’уч’а нѣч’е да ѣма *аљш-вѣреш*.

а́л'* реч в *а*, да л'и, да л'. – *Ал'* си видеја што му донел'е? – *Ал'* ч'е трѣба и ми да отиднемо код њи? – *Ал'* сте видел'е што је л'изгаво по пýту?

аљ^{2*} везн в ал'и, а, ама. – И ја би оч'аја да наградим нову куч'у, ал' немам със ошто. – За веј младе добро је време, ал' за нас старе не вал'а ич'. – По несмо имал'е да једемо, да обуч'емо, ал' по л'епо било.

альбуч'и везн *али.* — Ре́ка ко́рсом да кúпи, *ал'бучи* не купи́ја.

а́ли несвр чини *по во́ли, ѿпрезаши́ићује, ѿпреи́терано мази*, (најчешће о *деи́ићу*). – Не́мој да га *а́л'иш*, сёстро. – Не́ га *а́л'им*, мо́ри, те́ке кол'и́ко да не пла́ч'е. – Не́ га *а́л'и́ла* са́мо ма́ти, сви́ га *а́л'и́л'е*. – *А́л'еу* га до́кл'е га не

уал'ише. – Млого бија ал'ен док бија мицьк. **аљи** се мази се, *и́ренемаже се*. – Тол'иква девојч'ина па се ал'и. – Понапред, па би се ал'ија, а сѣге не.

аљи^{1*} везн в ама. – Све што тражил'е смо напрџл'е, ал'и њима ништа не ги вал'ало. – И мене ми требал'е ципел'е, ал'и нема́ло мој број. – Би се уморил'е од рабóте, ал'и ни било л'епо. – Ни он не га видеја, ал'и и он при́ћа да га видеја.

аљи^{2*} реч за *исти́цање*. – Нека ги, ал'и не ч'е ги искóч'и на дóбро. – И све тој нека́ко, ал'и нај тешко било да не се спије нóч'ом.

аљи́на -е ж *женска одећа и́радиционалног или модерног кроја*. – От ка гу умреја му́ж, јéну ал'ину бил'е не гу кроија дéвер. – Сьбэри твоје ал'ине па ту́ри у са́ндьк. – Променила се у алафр́анга ал'ину. – На ста́ру жéну ни ал'ина не́је л'епа.* – Ч'еркама да кúпите госпóцке ал'ине.* – Ја ч'е ги на́ц'ем ал'ину.*

аљи́нка -е ж хип од а́лина. – Ал'инка гу не останала, све гу изгорéло.

аљи́нч'е -éта с дем од ал'ина. – Окрач'ало гу ал'инч'е. – Ши́јем девојч'ету ал'инче, сал два ал'инч'éи́а што има л'у́цке. – Деч'инске ал'инч'и́ч'и пéре.

а́лис непр прид (тур. *halis*) **1.** *и́рави, чиси́, неи́аи́ворен (о меи́шату, минералу и сл.)*. – Бикме је ал'ис злато. – Ч'елéнка гу је од ал'ис стрéбро. **2.** *који и́ои́и́уно личи некоме, исти́и као неко*. – Она је ал'ис ма́ти гу. – Сте́фан алка-Ванкин је ал'ис на́ш ба́та.

а́ма (тур. *at(m)a/etma*) **1.** везн али. – Сьс сво́јега јéди, пи́, а́ма трг не тргуј (нар. посл.). – На апса́нске врата л́сно се ул'éгне, а́ма му́ч'но се изл'éгне (нар. посл.). – Те́жак ги бија ж́вот, а́ма са́ми та́ко оч'ал'е.* – Дéвер вика́ја на де́цу, а́ма они ни јéн реч' да рéкнев.* – В́ир прекај водени́це не ни бија млого д́бок, а́ма смо се ба́нал'е.* – И сѣге има в́шке, а́ма не ка на́пре.* – Он збóри, в́ика, а́ма она не ч'у́ти и́ч', му вра́ч'а.* – Вруч'о је д́њом, а́ма до́цкан се разла́ди.* – Треба́ло да се бука́ри, а́ма јóште не́је.* – Не би ти да́ја, а́ма а́тар тво́јема деца́ма.* – Иди, а́ма бр́го да се врати́ш до́ма.* **2.** реч за *исти́цање*. – А́ма зна он, те́ке не казу́је. – А́ма све свéт бéше ч'у́ја. – Смо работал'е це́ја д́н, а́ма дóбро ни плати́ја. – Имамо рабóте сва́ки д́н, а́ма за сва́дбу је најва́жно.* – А́ма там́н да завр́шим веч'éру, éте ти га на врата.*

амај́лија -е ж (тур. *hamaılı*) заи́ис зави́ен у облику и́роугла који се носи као заи́и́и́и́а од уро́ка, болеси́и, несре́ће. – Амајл'и́је нóсиф по ви́ше ту́рске де́ца, на́ша по не́.

амај́лијаш -а м она́ј који и́ише амајли́је. – Амајл'и́јаш пи́ше л'ековите амајл'и́је.

ама́кльк -а м (тур. *ahmaklık*) лудоси́, глuyоси́. – Млад је јóш, стра́ ми је да не уч'и́ни ни́кој ама́кльк. – Њего́ве амаќльци у грóб ч'е ме ту́риф.

а́мал -а м (тур. *hamal*) **1.** носач. – А́мал ч'е ти донéсе. – Погоди́ја је́нога ама́ла да му нóси во́ду. – Ама́л'и не рабóтаф д́њэс, Ба́јрам ги је. – И

амал'и ймаф душу. **2.** пеј недосїојна, йпрезрена особа. – Еј ти, амалу, што не приц'еш да цел'иваш рўку.

амал'ин -а м в. амал. – Дїже га амал'ин ка пёрку. – Без амал'ина не бїва рабóта.

амалов -а, -о који йриїада амалу. – Мòри девòјке, дè туристе амалов сáмар? – Сáндьк гòл'ем, па тèжак, мўку видòше сандькч'їје докле га турїше на амалòве плèч'и.

амалски -а, -о који се односи на амала. – Амалска рабóта, дè. – Муч'ьн је и тај амалски жївот.

амалък -а м (тур. *hamallık*) **1.** занимање амала. – Работáја амалък док мòга. – Ч'уч'а поч'èја да се бáви сьс амалък. **2.** фиг йшежак рад, ринїиáње. – И тај амалък нáтовари на сèбе.

áмам -ам (тур. *hamat*) јавно куїайїло. – Сòпч'е ги је вруч'о ка áмам. – Йди у áмам па се дòбро испáри. – Обьдва амáма су затворèна.

амамц'їја -е м (тур. *hamatçı*) **а.** уїравник јавног куїайїла. – Рáсим амамц'їја. **б.** йослужийїел'у јавном куїайїлу. – Мáрку Пўшту, амамц'їје. – Мòј комшија Нўсрет бїја амамц'їја.*

амамц'їјин/амáмцин -а, о који йриїада амамцїји. – Јá не узїмам амамц'їјин пештémал', грòзно ми је да га опáшем. – У áмам при Житњи пáзар йзмет ч'їниф и амамц'їне дèца.

амáмц'ик -а м (тур. *hamatçik*) кућно куїайїло. – Однеси вòду у амáмц'ик. – У амáмц'ик се записáла водовáч'а. – Тўрске амамц'ици су пò гол'еме зе нáше. – Бїло баñáње у амамц'ице.*

амамц'їски -а, -о који се односи на уїравника, йослужийїел'а хамама. – Бїја óн и амамц'їски тèл'ак. – Амамц'їске пештимáл'е нèсу ч'їсте.

áман / амáн (тур. *aman*). **1.** узв. йреклиñања, зайомагаñа. – Áман, не дáјте, йзгоре ми дугáña. **2.** узв чуñеñа, изненаñеñа. – Áман, Цèка тòј да уч'їни? – Амáн, брè, штò ми казујеш! **áман-зáман** в аман(1). – Док јá збòре, неч'áше да ме слўшаш, а сьге, áман-зáман, помòгни ми.

амáнет -а м (тур. дијал. *amanat/emanet*) йоверавáње на чување, завешиñање, завеї. – Ч'ўва ка да му останáло амáнеї од óца. – Сїма Игумáнов свè што имáја за ч'кòл'е остáїја амáнеї. – Остáл'ам ти у амáнеї да ч'ўваш óбраз, а за дрўго кáко óч'еш. – Амáнеї да ти су мòје дèца, мòје јетимч'їч'и.

аманетч'їја -е м/ж (тур. *emanetçi*) **1.** особа која осїавл'а аманеї, завешиñалац. – Прáви аманетч'їја за ч'кòл'е бїја Дїмиш Мишétов. **2.** особа која изрїава аманеї, којој је осїавл'ено ишїо на чување. – Сáглам аманетч'їју нáша да му ч'ўва имáње. – Дáј гу ñòјзи и не брїни, знáм гу, аманетч'їја је óна. **3.** фиг ишїедлїва особа. – Да не бїја аманетч'їја, óткуда би остáїја тол'їко амáнет.

áмбар -а м (тур. *ambar*) складишїиє за жишїо. – Сїпите у áмбар. – Амбáри ги су пўне жїто. – И нáш áмбар ни бїја пўн ч'еницу.* – Ул'егнáл'е и

дѣца у *амбар*.* – *Амбар* смо награди́л'е о[д] да́ске.* – Би́ја *амбар* пун със колóмбоч'*. – Ул'ѣгл'е ми́ши у *амбар* и изѣл'е жи́то.* – Ку́м ми рѣч'е што купи́л'е да́ске да пра́ив^ф *амбар* у се́ло.*

амба́рч'е -ѣта с дем од *амбар*. – То́ј је́но *амба́рч'е* ч'ени́цу што сѣм на́ша. – На *амба́рч'е* је истру́јен ка́пак.

амбербој непр прид (тур. *amberbuu*) љубичасѣи. – *Амбербој* ми́нтан да обуч'еш. – *Амбербој* кади́фа. – Тури́ла *амбербој* се́л'бен. **амбербој бо́ја** љубичасѣиа бо́ја у *грумену* ко́ја се расѣворена у води корисѣи као масѣило за ѣисање. – Забраи да кúпим *амбербој бо́ју*.

Амберѣка -е ж 1. *Амерички конѣиненѣи (Северна и Јужна Америка). 2. Сједињене Америчке Државе*. – То́ма А́кле оти́ша у *Амберѣку*. – Са́нде Чѣл-Перѣне прати́ја гу си́н па́ре од *Амберѣке*. – Ве́зак ве́зла Призрѣнка дево́јка, / ве́зак ве́зла, *Амберѣку* клѣла: / Бо́г ти уби́ја пу́сту *Амберѣку*, / што поку́пи призрѣнке бечѣре / те оста́ше мо́ме запросѣне / и неvěсте јо́ш непољубѣне (нар. пес.). – Бу́ди дѣте му о́тиде у *Амберѣку* па́ и он се ра́збол'е.*

амберѣка -е ж *американ ѣлаѣино, ѣпросѣно небѣљено ѣлаѣино*. – По́што је сѣ́ге *амберѣка*? – И *амберѣку* купи́ла.

амберуј -а м (тур. тур. *amberbuu*). 1. *лек ѣроѣив болова у сѣиомаку, вр-сѣиа балзама*. – Да́ј му *амберуј*, једнѣк ч'е му про́ц'е. 2. *врсѣиа ликера ко́ји има ми́рис амбера*. – За алва́лк да́де ни по јѣну ч'ашу *амберуј*.

амза -е м/ж пеј ѣриглуѣа, будаласѣиа особа. – Иди, *амзо* јѣдан. – Ё́те га та́ј *амза*, Ари́ф Си́нан. – Сѣс то́га *амзу* л'и ч'е ѣде? – *Амза* гу је та́ј девојч'ѣѣина старѣја.

амка несвр хваѣиа усѣиима обарено ја́је ко́је виси о ко́нцу са ѣлафона узвикују́ѣи „ам“. – Принѣсите ја́јца да по́ч'немо да *амкамо*. – *Амка́л'е* смо десѣѣину ја́јца. – *Амка́ч'и* Цве́та не мога́ше да уфа́ти ни је́но ја́јце. – И ми́ смо *амка́л'е* ја́јца.* – Ма́ти ч'е не сѣбе́ре све́ да *амкамо* ја́јца.* – И ми́ по́ч'ни да *амкамо* ја́јца.* – Смо *амка́л'е* варѣне ја́јца по́сл'е веч'ѣре.* – И да *амкамо* варѣно ја́јце.*

амкање с гл им од *амка*, обичај хваѣиања обешених ја́ја усѣиима након вече́ре за Беле ѣокладе (ѣошѣио ѣрво ја́је буде скинуѣио, домаѣин у беланац сѣиа вино ко́је, ѣо сѣпарѣшинсѣиву, сви ѣпреба да ѣоѣију због здравља; на кра́ју ѣали ко́нац чи́је ѣошѣиуно сагоревање значи бери́ѣѣѣину годину). – Е, не́ма ви́ше *амкање*, доспѣше се ја́јца. – Кѣд би́ на *амкање*, ја́ уфа́ти са́л је́но ја́јце, а а́ц'а Пе́труш три́. – *Амкање* би́ло на дѣн Про́ч'ке пред веч'ѣре.* – На сва́ку Про́ч'ку би́ло *амкање*.* – Ја́јце се *амка* без ру́ке.*

а́н -а м (тур. *han*) гостѣионица, механа. – Оти́ша у *а́н*.

а́н/а́нте импер реч изволи. – *А́н*, кúме, крѣши пога́ч'у. – *А́н*, при́јо, крѣсти се. – *А́н*, пријате́л'ѣце, ва́ди печ'ѣиво. – *А́н*, мо́ри Ванки́це, ди́гни ми та́ј ме́ч'ик. – *А́н*, у́дри, ако си ѣрбап. – *А́нѣе*, јѣдите па да се рабо́та. – *А́нѣе*, брѣ,

помо́гните и ви́. – *Ани́е*, испо́йте јо́ш ту́ј пе́сму, па да и́демо до́ма. – *Ани́е*, по́ч' ните да се́јете бра́шњо.

а-на́ узв за заси́рашивање деце. – *А-на́, а-на́*, спи́, е́те гу, и́де бабу́ч' ка да те изе́де.

ана́сон -а м (тур. *anason*) биљка *анис*, лат. *Pimpinella anisum*, уџо́ипре-бљава се као зачин (у џи́ипремању маси́ике) и као лек џро́иив си́омачних и́егоба. – Јо́ш ана́сон да ту́рим па је гото́во. – Сва́ри му два-три з́рна ана́сон па му да́ј да попи́је.

анасонлѝја́ -е ж (тур. *anasonli*) ракија зачињена *анисом*, в. маси́ика. – Анасонл'и́ју ни да оку́сим не мо́гу.

анасо́нов -а, -о који је од *анасона*. – Ни ми́рис *анасо́нов* не подно́си.

ангари́ја -е ж (лат. *angaria*) џрисилан рад, кулук. – Ч'е се жње́је лањско по́л'е, / лањско по́л'е, *ангари́ја* (нар. песма).

ангари́љк -а м в *ангари́ја*. – Да́јма те́раф на *ангари́љк*. – Пољко́те, бре́, о́вде не́је *ангари́љк*, винобе́ре је.

а́нде / **анде́де** импер реч в *ај* /*ајде*. – *Анде*, не́ га заде́вај ви́ше, о́стај га. – *Анде*, изе́ди јо́ш то́ј кома́ч'е пи́ту. – *Анде*, што́ ти је те пла́ч'еш? – *Анде*, ни се те́ра, ни се во́ди. – *Андеи́е*, пои́тајте, а́кшам ч'е не уфа́ти. – *Андеи́е*, мо́ри, да запо́јемо. – *Андеи́е*, оста́л'ајте рабо́ту па да поме́темо дво́р и прет капи́ц'ик. – *Андеде*, е́м је шу́та, е́м се бу́ца. – *Андеде*, та́ко ти ве́ру, што́ ти је па и те́бе? – *Андеде*, ни пѝс ко́ску гло́ц'е, ни дру́гому да́ва. – *Андеде*, мо́ре ч'ове́ку, пу́шти га не́ка се пои́гра јо́ш ми́цко. – Сна́о мо́ри, *андеде*, бо́га ти, изва́ди је́ну ко́фу во́ду.

а́ндрак -а м 1. чеџврѝаси́а ози́дана ру́ја, обично у џо́друму, намењена чувању дрва или буради. – Сл'е́гни у а́ндрак и ви́ди да не те́ч'е ка́ца. – Да прене́семо др́ва у а́ндрак. 2. фиг *ђаво*, враг (у знач. дођавола, ког *ђавола* и сл.). – Де́, у а́ндрак, о́тиде то́ј де́те што га не́ма јо́ш да се вра́ти? – Ви́ди, Л'у́пка, што а́ндрак је то́му детету́ те пи́шти. – Пла́ч'е што падна́ја, ама ни а́ндрак му не́је.

а́нка -е ж (тур. *hanım*) госи́ођа (џри обраћању муслиманкама). – По́што ти су те́ј крме, а́нко? – *Анко*, џмаш л'и муч'ени́цу.

а́нски -а, -о који се односи на *ан*. – *Анске* вра́та бе́у затворе́не, те не мога́смо да ул'е́гнемо. – *Ански* мо́мак је.

антери́ја -е ж (тур. дијал. *anteri*) џразнична свилена хаљина (дугачка до лиси́а, дугих извезених рукава, обавезни део невестѝинске си́реме који она доби́ја као дар од роди́ијеља. – Санди́на ани́терија́ мло́го гу је л'е́па. – Јо́ш да обу́ч'е ани́терију́ па је гото́ва. **антери́ја ч'епкенл'и́ја** ани́терија коју носи невестѝа на венчању (украшена свилом ѝканином зв. *аре*; дар невестѝи од свекра). – Обу́ч'и ани́терију ч'еѝкенл'и́ју, Свето́га ни су дньѝс.

антери́ч'е с дем од ани́терија. – А: Овол'и́цко гу је џо́јно ани́терич'е. Б: Ми́цка је и о́на, па гу је та́кво и ани́терич'е.

антика¹ непр прид (тур. *antika*) добар, фин; ѿвољан. – Направи́смо гу анти́ика рабо́ту.

антика² -е ж/м **1.** сѿаринска сѿвар, рариѿеѿ. – Ба́тин са́ат ни је аниѿи́-ка, па га ч' у́вамо иако не рабо́та. **2.** фиг. ирон. добричина, ѿошѿењачина. – Што аниѿи́ку сѿна ѿма, ч' у́вај, бо́же! – То́му Васи́ному аниѿи́ке л' и веру́јеш?

антика прил добро, фино. – Аниѿи́ка си оч' исти́ја и боја́диса́ја конду́ре.

антикрис -а м **1.** безбожник. – Аниѿикрис му досади́ја да́ би л' и му досади́ја (клетва). **2.** фиг. немирно, несѿашино, нейослушино деѿе. – Дево́јка гу је жи́в аниѿикрис. – Ви́кате роди́ла сѿна, не́, мо́ри, аниѿикри́са роди́ла о́на.

а́нци'ел -а м **1.** анѿео. – Жи[в] ми а́нци'ел. – Дево́јч'е гу је кро́тко ка а́нци'ел. **2.** фиг. ирон. добра, ѿраведна особа. – Што а́нци'ела сѿна ѿма, ку́ку њо́јзи!

а́нци'елски -а, -о који ѿриѿада анѿелу, који се односи на анѿела. – А́нци'елска ду́ша бе́ше игу́ман Јанич'и́ја. – Къд ми реко́ше да до́ша Ми́та, ја́ ка а́нци'елске кри́ла до́би.

а́нци'елч'е -ѿта с дем. од а́нци'ел. – Спи́је ка а́нци'елч'е. – Ка две а́нци'елч'еѿа. – Де́ца су гу ка а́нци'елч'и́ч'и, да су жи́ве. – Се́бап је да уч' ѿниш и те́ма а́нци'елч'и́ч'ама њо́јнема.

а́нци'и́ја -е м (тур. *hançı*) госѿиони́чар, меха́нција. – Јо́ван Пра́са а́нци'и́ја. – Ла́зе Да́јке а́нци'и́је бастиса́ле ку́ч'у.

а́нци'и́лк -а м (тур. *hançılık*) занима́ње а́нције. – Сте́фан Ма́ц'а не ра-бо́та ви́ше а́нци'и́лк.

а́нѿма -е ж (тур. *hanım*) госѿо́ђа, жена из оѿмене муслиманске ѿороди-це, ханума. – Бимбаши́на а́нѿма. – Др́жи се ка да је а́нѿма, а зна́мо ка́ква је, вра́г гу гла́ву изе́ја. – Про́дадо је́нејзи а́нѿме. – У Сел'а́ник а́нѿме поч'е́л'е да ѿдеф откри́јене.

а́нѿмин -а, -о који ѿриѿада хануми. – Ме́герем то́ј би́ја са́л а́нѿмин шѿр. **а́нѿмина ру́ка** украсна би́лка „орлови нокѿи“, лат. *Lonicera caprifolium*. – И а́нѿмину ру́ку сѿм посеја́ла. – А́нѿмина ру́ка јо́ш не процо́фта́ла.

а́п -а м (тур. *hap*) ѿи́лула, ѿа́блеѿа. – Узи́ма по три́ а́йа на дѿн. – Не́ му помо́гоше а́йове што му да́де а́ч'им. – Све́ а́й по а́й узи́ма. – Му да́ја, би́ч'и, и а́йове да пи́је.*

а́пансѿз прил (тур. *aransız*) изнена́да, неочекива́но. – А́ѿансѿз поц'о́смо. – Сино́ч' ни сти́же Ми́та а́ѿансѿз. – До́ц'е гу омал'и́ца та́ко, а́ѿансѿз. – Не́, ма́јко, да болува́ја, не́ болува́ја, те́ке у́мре та́ко, а́ѿансѿз, дѿн зар му бе́ше до́ша.

а́пера́ција* -е ж оѿера́ција. – Што́ му се бл'и́жи а́ѿера́ција, бѿш се уплаши́ја.

а́пи несвр. једе (у обраћа́њу деѿеѿу). – Сѿ́к ч'е ти ма́ти да́де да а́ѿиши па́пу и це́це. – А́ѿи́ла л' и си, л' о́ч'ко, бо́бо?– О́ч'е ма́јкин ч'е́ч'е да а́ѿи? – А́ѿи, би́ро, а́ѿи.

а́пне свр одаџи, њоједе. – Ајна л'и га, ч'е'ч'е, бירו. – На лоч'ко, ајни и вој комач'е сџмит. – Ајнаја л'и си гу, сџнко, папу?

апосто́лски прил њешице. – Иструја ги се беше стрѣм, те дошл'е ајо-сџолски ч'џк од Л'утоглав.

а́пс¹ -а м (тур. *harp*) **1.** заџвор, в. ајсана, лад, ладовина, зџндан, чуџинка. – У ајс кџд оч'еш, од ајс кџд пуштиф. – Све ги пофач'ал'е, напунџл'е ајс. – И Сџл'ејман Шкодру турише у ајс. **2.** заџвореник, в. ајсеник, ајсанџија. – У пџт ги побѣга јѣн ајс, уфатија шуму. – Тѣраф ајсџви на рабџту.

а́пс² непр прид ухайшен, заџворен. – Ајс бџја двѣ гоџине. – Бајаги вре-ме седеја ајс докл'е га пуштил'е.

ајса́на -е ж (тур. *harsane*) **1.** в ајс (1). – Штџ му валџше да џде у ајса-ну за туџ'е рабџте? **2.** џпросџор у учионици намеџен кажџвавању ученика. – Уч'џтел' ме турија у ајсану да кл'е'ч'им на колџмбџч'.*

ајсе́ник -а м в ајс (2). – Ајсѣник бџја јѣдан што је такав.

ајса́нски -а, -о коџи се односи на ајсану. – Да си јѣја ајсански л'ѣба, знаја би како је. – Док се пушти, ајсанске вџшке ч'е га изѣдеф. – На ајсанске врата лџсно се ул'ѣгне, ама му'ч'но се изл'ѣгне.

ајсанџ'џја -е м **1.** чувар заџвора. – Вџкна га ајсанџ'џја, те се виде-смо. – Л'ѣба и промѣну дадо ајсанџ'џје. **2.** заџвореник, в. ајс (2). – Тол'џко време седе ајсанџ'џја на правду бџга. – Ајсанџ'џје џдеф на ангарију. – Дџнџс пуштише млоџо ајсанџ'џје.

ајсанџ'џка -е ж **1.** надзорница женског заџвора. – За ајсанџ'џке уз-џмаф бул'е. **2.** заџвореница. – Меџ'у ајсанџ'џке муџи не улаџаф, саџ тѣј, џџне ајсанџ'џке. – У бугарско време и џна, ч'у'ч'ка, бџла ајсанџ'џка.

а́пси несвр сџавџа у заџвор, лиши слџбџде, хайси. – Зашто да ме ајси? – И џџ поч'ѣше да ги ајсив. – Ајсџл'е кога стџгл'е. – У тој време ајсеу само рисјаѣе. – Ајсѣна му бџла и маџи.

ајси́ка непр прид добар, џвољан. – Ајсика му је рабџта џѣму. – Ајси-ка жѣна је џна. – Све три ч'ѣрке гу су ајсика.

а́рабат непр прид (тур. *harabat*) заџушџѣн, џроџаџ; необраџен (џ зе-мџи). – Таба̀нски мо̀с је арабаџ. – Млоџо је арабаџ џна Ц'џц'џна ку'ч'а. – Вуј гоџину лојзе ми џстаде арабаџ. – Обука јѣне арабаџ конду̀ре. – Арабаџ ч'џвек беше.

арабаџи́ја -е ж (тур. дијал. *arabati*) **1.** рушевина, заџушџѣна куџа. – Неје ку'ч'а, арабаџиџја је. **2.** заџушџѣна, неурѣдна џџџба. – Ч'џр-Зеџа неје више арабаџиџја, микна̀л'е му ко̀се, обрич'џле га и џмџл'е, па га обу̀кл'е у но̀ве ал'џне. – А кџд па џна бџла арабаџиџја?

арабаџи́љк -а м (тур. *harabatılık*) заџушџѣносџ, неурѣносџ. – Штџ је то̀му ч'џвеку, те се да̀де та̀ко у арабаџи́љк? – Од арабаџи́љк џзгуби и здра̀вл'е.

араміски -а, -о који припада арамији, који се односи на арамију. – Ара-
миски јатак је Реџ' Барла. – Враг му његово арамиско котило изеја. – Секна-
ше арамиске зулуме от ка заступи Србија. ИЗР по арамиски на арамијски
начин, разбојнички. – Још би оч'але они све онако, ђо арамиски.

аранија -е ж (тур. дијал. *aranı*) већи бакарни суд од 50 и више литара са две дршке (служи за кување сајуна, њекмеза, рубља, машићење љређе, хваћање кишинице, кућање деце). – Гол'ема аранија је зафатена. – Тури аранију пот капл'аницу. – Араније гу се обушила јена руч'ка. – А ч'е ми дадеш аранију да истопим мас? – Не ми је туј аранија, у комшије ми је.

арбија -е ж (тур. *harbi*) гвоздена шийка за набијање љуњења или чишћење љушака. – Искршија арбију.

аргат -а м (грч. *ergatēs*) надничар, в аргатин. – Аргат ми копа л'јзе. – Вал'аф ми два аргата. – Даде л'и аргатима ракију? – Иди однеси л'еба аргатима.* – Донесоше и три аргата да помогне^ф.*

аргатија -е ж надничење, в аргатилк. – Муч'ан је живот аргатија. – Утепан је сиром идеуч'и по аргатије.

аргатин -а м в аргат. – И аргатин да биднем, по'арно је, зе н'ега да га мол'им. – Ч'е ми вал'аф два-три аргатина за у њиву. – Погодија аргате да му опрашиф кол'омбоч'.

аргатилк -а м в аргатија. – Иде у аргатилк. – Със аргатилк рани л'и се тол'ико д'уше, ац'иба? – И његовому аргатилку бидна крај, смири се, ч'уч'а.

аргатов -а, -о који љрипада аргату. – Аргатов ак је три и золоту. – Де туристе аргатову грменицу? – Оп'нци су аргатове.

аргатује несвр **1.** надничари. – А: Раб'ота л'и ти ништо м'уж, м'ори Цв'ето? Б: Раб'ота, к'орсом аргатује, т'еке кол'ико да не ст'ане прет ц'ркву и да пр'ужи р'уку. – М'оже л'и да се аргатује у т'еј године, а? – И она аргатувала код нас за комат л'еба. **2.** фиг љринудно ради за другога. – Аргатувала, веселница, те кол'ико аргатувала т'ејзи к'уч'ке, снаје своје.*

аргацки -а, -о који се односи на аргата. – Таква је аргацка раб'ота. – И аргацке наднице поскупеше.

аргован -а м (тур. дијал. *argovan*) јоргован, лат. *Syringa*. – Аргован поч'еја да ни ц'ффта.

ард'ква -е ж **1.** рои'ква. – Исп'еч'и му ј'ену ард'кву, па му дај да изеде. **2.** фиг глу'а, ограничена особа. – Иди, е, ард'кво ј'ена, и ти ч'е ми сол'иш памет мене.

ардов -а м велико буре, бачва за чување вина и ракије. – Ардов ч'е вал'а да се измије. – У ардов ч'ува ракију. – И вуј годину напунисмо ардов съз гр'јзе. (Р. М.)

ардофч'е -ета с дем од ардов. – Ардофч'е се напунило. – Да ми је да к'упим ј'ош два-три ардофч'еја ка овој што је. – Таке ардофч'ич'и т'ешко се наоди^ф.

аре с непр љешка свилена љканина у разним бојама (за израду мин'иана, ан'терија, димија, јелека, какве су носиле невес'те и млађе жене). – Што неси об'укла и димије од аре? – К'ът с'м се удавала, ме об'укл'е у аре димије.*

а́рем -а м (тур. *harem*) **1.** женска чељад у муслиманској породици. – Шаиц-ага утека у Л'уму сь[с] свѣ а́рем. **2.** њосебна зграда или одељење у муслиманској кући где бораве жене, в. *аремљк*. – Не улазај у а́рем док не ч'у́кнеш на врата.

арѐмљк -а м (тур. *haremlık*) в *арем* (2). – Параман-ага гради *арѐмљк*, о́ч'е да жењи Максута. – У турске *аремљце* ко́ј сме́је да ул'егне.

арѐмски -а, -о који се односи на *арем*. – Иснија би казувала како је му́ч'ан *арѐмски* живот. – *Арѐмске* аде́те мло́го су ч'у́дне.

арзо́вал -а м (тур. *arzuhal/arzihal*) њисмена жалба, молба, њужба. – Л'ѐпо у́ч'ини што ме́тна *арзо́вал*. – Два́ *арзо́вала* што сьм турѝја до сьг. – У то́ј вре́ме помо́гоше л'и ти *арзо́вал'и* што ги бе́ше метна́ја?

а́ри несвр **1.** *брине, мари, хаје*. – Ч'у́је, а́ма не *а́ри* да слу́ша. – Да *а́рија* за ку́ч'у, не́ би оти́ша у бе́ли свѣт. – За ма́тер и́ч' не *аре́ше*, ка да га роди́ла ку́ч'ка, а не ч'у́ч'ка о́на. – Што́ ги извади́ја зар на сел'а́мет, обои́ца мло́го *аре́у* за о́ца. – До́бра дево́јка је, те́ке за рабо́ту ка да сла́бо *а́ри*. **2.** *благодари, захваљује*. – За та́ј рѣч', бьш да ти не *а́рим*. – *А́рија* би му да ми уч'ини́ја, а ова́ко, што́ има́м да му *а́рим*. – *А́ри* му се и па́л'и му свѣч'у док си жи́в.

а́рка -е ж (тур. *arka*) **1.** задњи део човечјег њруѝа од враи́а до њојаса, ле́жа. – Да ми је са́мо *а́рку* да ги ви́димо. **2.** *ле́жа на кошу́ли или ха́љини*. – *А́рка* на ми́нтан ва́л'а да се закрѣпи, исцепа́ла се. **3.** фиг. *зашиѝиѝа, њодришка, њроѝекција*. – Льсно је Ма́ре, има те́ј брач'у, има *а́рку*. – Умре му о́тац, о́стаде без *а́рке*. – Нема́ја сьм *а́рку*, зе да сьм гу има́ја другоја́ч'е би се сврши́ло.

армони́ка -е ж (нем. *harmonica*) хармоника, в. *музика*. – А́јде, Жи́фко, ч'у́кај ма́ло на *армони́ку*.

Арнау́тин -а м (тур. *Arnavut*) **1.** *Албанац*. – Јован Фа́нда убија јѐнога *Арнауѝи́на*. – *Арнауѝи́и* јопет поче́ле да не миру́јеф. **2.** *пеј лоша, агресивна мушка особа.** – А, што *Арнауѝи́ин* је та́ј тво́ј ко́јшија! – Кы́т се напи́је, бе́гај од *Арнауѝи́на*!

Арнау́тка -е ж **1.** *Албанка*. – Про́дадо јене́јзи *Арнауѝи́ке*. – *Арнауѝи́ка* је. **2.** *пеј лоша, агресивна женска особа.** – Та́ј мо́ја зь́ва *Арнауѝи́ка*, жи́ву би ме изе́ла да може. – Се ви́ди што је *Арнау́тка* кь[д] те погл'е́да.

Арнау́тљк -а м *Албанија*. – Чу́вај се, зе о́вде је *Арнауѝи́љк*. – Ко́ј-зна де́ скита́ја по *Арнауѝи́љку*.

арнау́цки -а, -о који њриѝада *Арнауѝи́има*, који се односи на *Арнауѝи́е*. – *Арнау́цки* зу́лум. – Турѝја на гла́ву *арнау́цко* ке́ч'е. – Уч'ини́ја се Исл'а́ат, ч'е се ми́риф *арнау́цке* крво́ве.

арнау́цки прил на албански начин, као *Албанац*. – Збо́ри *арнау́цки*. – *Арнау́цки* га истепа́л'е.*

Арнаушти́је -е ж зб пеј *Албанци*. – Што́ је *Арнаушѝи́ја* што се сьбра́ла на Баждара́ну! – *Арнаушѝи́је* не мо́же це́бап да да́дне. – Од те́ј проклѣте

Арнаушиџије не мо́ж да про́ц'еш. – А *Арнаушиџије* до́шл'е у на́шу ку́ч'у и тра́жив де́ ни су бо́мбе.*

а́рно прил *добро*. – *А́рно* де́, ч'е те послу́шам. – *По́арно* је да ти искоч'и је́но о́ко зе ло́ш ре́ч'.

а́рѝн, а́рна, а́рно *добар*. – Врло гу је *а́рѝн* тај зѝт. – *А́рна* му је њего́ва рабо́та. – *А́рно* дево́јч'е за́просија. – *По́ а́рна* рабо́та ч'е би́дне ако уч'и́нимо ка што ви́каш.

арти́ја -е ж (грч. *hartēs*) **1.** *ѝаѝир*. – Ўви у *арѝи́ју*, па ту́ри у до́лап. – Ч'увај гу, тај *арѝи́ја* ч'е ни ва́л'а. **2.** *ѝисмо, џеду́ља*. – Де тури́сте ту́ј *арѝи́ју* што гу доне́се *А́рса* за Ми́ту. **3.** *ѝаѝир* за завија́ње ду́вана. – Ду́ан ѝмам, а́ма на зо́р сѝм за *арѝи́је*. – Ку́пи и ду́ан и *арѝи́је*. – Дај ми је́ну *арѝи́ју* да га завр́тим је́но ци́га̀ре.

арти́јан* -а, -о *који је од харѝи́је, који се односи на харѝи́ју*. – На́ша у свѝкров са́ндѝк пу́но *арѝи́јане* па́ре. – Ту́ри ста́ро те́ше у је́ну *арѝи́јану* ке́су.

арти́ч'е с дем *од арѝи́ја*. – Ка́кво је во́ј *арѝи́ч'е* у до́лап? – Да́де л'и Ми́лану то́ј *арѝи́ч'е* што му донесо́ше? – Сѝбе́ри те́ј два-три́ *арѝи́ч'еѝа*. – Сѝбе́ри те́ј *арѝи́ч'и́ч'и* па ту́ри у гр́нце. – Оста́и, Ми́тине *арѝи́ч'и́ч'е* и́ч' не заде́вај, не́ка се́диф ка́ко су.

артѝри́су́је несвр (тур. *artırmak*) **1.** *ѝреосѝа́је, ѝреѝи́че*. – По́напред би ни и *артѝри́сува́ло* по ма́ло ста́ро жи́то, а сѝге, бо́гами не́. **2.** *ѝове́ћава (о це́ни)*. – Та́ко он да́јма *артѝри́су́је* фи́јат.

артѝри́ше свр *од артѝри́су́је* **1.** *ѝреѝе́кне, ѝреосѝа́не*. – Ч'е ти би́дне до́ста за две кошу́л'е и јо́ш ч'е ти *артѝри́ше*. – Од ми́нтан ми *артѝри́сале* са́л крпч'и́ч'и. **2.** *ѝове́ћаѝи́и, ѝовисиѝи́и (о це́ни)*. – Ти обал'и, а ја́ ч'е *артѝри́шем* јо́ш ма́ло па да се пого́димо. – Ја́ дава́ сто па́ре за о́ку, а он *артѝри́са* на сто и пе́т па́ре те у́зе це́ја то́вар.

а́рч' -а м (тур. *harç*) **1.** *новац, маѝерија́лна средсѝи́ва*. – Нема́ја сѝм *а́рч'* ни за пу́т, те про́дадо са́ат. – Сѝзда́ја га Бо́г, а́ма *а́рч'* не му оста́ија. – Пл'ѝла ч'ара́пе и фане́л'е и тка́ла пла́тно за прода́ву те уч'и́ни́ла *а́рч'* да ку́пи го́л'ем ду́кат. – Јо́ш откѝд рабо́там за прода́ву, па ни́како да сте́кнем *а́рч'* за дука́те на се́ф. **2.** *ѝирошак*. – Ку́ку што *а́рч'ове* се уч'и́ни́ше за Са́нѝину сва́дбу! **3.** *маѝерија́л, ѝи́шоф*. – Ку́пила сѝм *а́рч'* за је́н ми́нтан и је́не дими́је. – Уч'и́ни́ла сѝм *а́рч'* да изы́тка́јем два-три́јес ла́кта пла́тно за јорга́не. – Не́мам *а́рч'* за та́кве конду́ре. – Да ми је да уч'и́ним *а́рч'* за је́не дими́је од ју́мбасме.

а́рч'и несвр *ѝироши*. – Ако *а́рч'им*, сво́је *а́рч'им*. – *А́рч'и́ја* док има́ја. – *А́рч'и́ше* док не поарч'и́ше. – *А́рч'еу* ка да има́у ца́рску а́зну. – *А́рч'еу́ч'и* по ма́ло, поарч'и́ све што му бе́ше оста́нало од о́ца. – У то́ј вре́ме по́ не *а́рч'есмо* зе сѝге. – Има́ло се, па *се* и *а́рч'и́ло*. – Скупи́ња, мо́ри, па *се а́рч'е́ше*.

а́рч'љи́ја непр *прид 1. који мно́го коѝи́а, скуѝи*. – Локу́ме по не́су *а́рч'л'и́ја* зе тепсе́шѝија. – Ба́клава врло је *а́рч'л'и́ја*. – На во́ј вре́ме, де се

гòтвиф *арч'л'ија* ма̀нц'е? **2.** *нечисџо, нейречишићено*. – Вр̀ло је *арч'л'ија* вуј-годишњо ж̀ито. – Купи́ја *арч'л'ија* ч'еницу.

ари'ија -е м (тур. заст. *ahar+ci*) коњушар, слуга у коњушници. – Сима *ари'ија*. – Погоди́ја новòга *ари'ију*. – Рѣкни *ари'ије* да напо́ји ко̀ње.

аршин -а м (тур. *arşin*) сџара мера за дужину, в лакаџ. – Дòста ч'е ти бидне ако ўзнеш ч'етири *аршина*.

ас карамфил' -а м (тур. *has + карамфил'*) вр̀сиа карамфила чији су цвѣтòви на џосебним џеџељкама, са већим бројем лаџица јакòг мириса. – У ба̀шчу џмам с̀ал *ас карамфил'*, дру́ге ч'еши́те нѣмам. – Та́ј катмерлџија *ас карамфил'* ми се осуши́ја.

асас -а м (тур. *asas*) ноћни чувар чаришије, сџиражар, в. *асасин*, колџ'ија. – Ра̀но је, *асас* јòш не ч'ука́ја једанáјес. – Плати́ја л'и си *асасу* а̀к? – *Асаси* су с̀ал Тѹрци.

асасин -а м в *асас*, колџ'ија. – *Асасин* јòш не ч'ука́ја пòлноч'. – *Асасина* плач'а ч'арши́ја.

асаски -а, -о *који џприџада асасу, који се односи на асаса*. – Мѹч'ан је и та́ј *асаски* ж̀ивот, свѣ нòч'ом да се рабòта. – *Асаски* а̀к.

асија -е м (тур. *âsi*) одмеџник, насилник, – И Са̀дик Ра̀ма искоч'и́ја *асија*. – *Асија* би́ја тол'и́ко врѣме, сџк се тѣсл'им уч'ини́ја. – И тòму *асије* Ру̀сте Каба́шу му се постра̀смо за дѹшу, обеси́ше га.

аслан -а м (тур. *aslan/arslan*, „лав“) фиг наочиџ, круџан млад мушкарац. – Ёма два с̀ина, два *аслана*. – Синòви л'и су – *аслани*!

асланка -е ж *леџа, наочиџа девојка, жена*. – Што џма јѣну ч'ѣрку *асланку*, да ти је мџло да гу гл'ѣдаш. – Тѣ́зи алка-Цави́не *асланке*, Данке, при́јаје гу свѣ што обѹч'е.

аслџи¹ непр прид (тур. *aslı*) **1.** *џрави, нейаџворен*. – *Асл'и* свџла је, нѣје ја́пма. **2.** *који личи коме, исџи*. – Ми́та је *асл'и* деда-Мла̀ден.

аслџи² прил *заисџа, уџраво*. – *Асл'и*, исти́на би́ло тòј што си ми рѣка. – Вика̀смо: ја с̀г, ја ни́кд нѣч'е не оґре́је слѹнце, и *асл'и* не оґре́ја, ослобо́ди́смо се.

асна -е ж (тур. *hasna*) *корисџ*. – Што́ *асну* џмам да те лџжем? – *Асна* му је тòј кома́ч'е л'ѣба што га џма.

асни (се) несвр *корисџи (се), доноси корисџ*. – Што́ ч'е ти *асни* тѣбе ако ме ка́жеш матѣре? – *Аснил'е* би ми да џмамо јòш два ова́ква дирѣка. – *Аснија* л'и си *се* кол'и́ко? – Дòбро *се аснише* òни од грòјзе. – *Аснеу се* свџ док једѣу ту́ц'у нафа́ку.

аспра -е ж (грч. *aspros*) сџиџан џтурски сребрни новац, в *ашча*. – Пре́ве-су́л'ке тра́жиф и купѹ́јеф *аспре* за на прѣ́вез.

асприч'е с дем од *асџра*. – Наредџла та́ко свѣ *асџрич'е* до *асџрич'е*. – На крајѣ́ве ту́ри јòш по јѣно *асџрич'е*.

асрет¹ непр прид (тур. *asret*) *жељан, жудан*. – *Асретѝ* је веселник за јено комач'е л'еба. – У Конгрино време *асретѝ* бѣсмо и до Кури-ч'ешме раат да искоч'имо. – Тол'ико године ка не га видѣла, па је *асретѝ* ч'уч'ка сѣг да га види.

асрет² -а м *чежња, жудња (обично за њородом)*. – У *асретѝ* ги се добило тој јединч'е њима. – Ада, тол'ико време се оно *сѣз асретѝ* ч'екало. – У *асретѝ* се добило тој девојч'е

астал -а м *сѝо*. – Помич'ни *асѝал* у ч'уше. – Тому *асѝалу* на тетик му је јена нѡга. – И *асѝал'и* че ни вал'аф за свадбу. – *Асѝал'е* за ч'илерц'ѝју турене л'и су у ч'илер? – Да сѣстаимо два *асѝала*. – Стаи и бардак ракију на *асѝал*.* – Обриши мѣфке од *асѝала*.* – Донеси и тај гол'ем *асѝал*.* – И ја оч'у јен вакав^ф *асѝал*.* – Руч'амо и жене одма дѣзаф^в од *асѝал*.* – Напраја *асѝал* од гвојзе.*

асталски -а, -о *који се односи на асѝал*. – Прѡсни *асѝалски* ч'аршаф. – Турѝја сѣм у *асѝалско* ч'екмеѣ'е. – Дѣ ти су *асѝалске* ч'аршафе, у долап л'и?

асталч'е с дем од *асѝал*. – Принеси ми тој *асѝалч'е*. – Тури на *асѝалч'е*. – Овѡму *асѝалч'ѝју* ка да несѡ сѡглам нѡге, клѣти се ништо. – Згѡдне бѣу теј *асѝалч'ич'и* што ѝма дајка-Мѝта.

астар -а м (тур. *astar*) *ѝосѝава на одећи; ѝканина која се корисѝи за ѝосѝаву*. – Исѣпаја ти се *асѝар* на мѝнтан. – Зѣкрпи л'и *асѝар* на јел'ѣч'е? – Купила сѣм *асѝар* да постаѡим рку. – Штѡ беѡну му наѡдиш ти овѡму *асѝару*?

асѣл¹ непр прид (тур. *asil*) *добар, чѣсѝиѝѝ; уредан*. – *Асѣл* момч'е ѝскоч'и Васи^л'ов Јанич'. – Свака његоѡа рабѡта му је *асѣл* рабѡта.

асѣл² прил *добро, уредно*. – И кѣд ткѡје за продаѡу, њѡјно плѣтно *асѣл* је урабѡтѣно.

ѡт -а м (тур. *at*) *коњ ѝлемениѝѝ ѝасмине, жѡребац*. – Нѣ ми је мѡка кѣд ме клѡца *ѡѝѝ*, теке ми је мѡка кѣд ме клѡца шугѡво маѡаре. – Сѣс туѡ'ѡга *ѡѝѝа* – у кал'ѝште. – Јѡна *ѡѝѝа* и ѡтиде. – Ка Мамут-пѡшѝне *ѡѝѡѡе* што бѝл'е, нѣма ги на дал'ѣко да ги тражиш. – Јанѡше на *ѡѝѡѡе* па прѡво у Феризѡвич'.

ѡтаја -е ж (тур. *hata*) *ѝѝѝѝѝѝѝ, несреѣа*. – Нѡшла га *ѡѝѡја*, изгорѣла му дугѡња. – Ч'е уч'ѝни никѡју *ѡѝѡју*. – Штѡ ѝскрѝи ѝѝѝѝѝѝѝ, е *ѡѝѡја* те не нѡшла?! – *ѡѝѡја* га нѡшла да би л'и га нѡшла (клѣтва).

ѡтајан -јна, -јно *немиран, несѝашан; који чини ѝѝѝѝѝѝѝ, заѡ*. – Сѣг нѣје тол'ико *ѡѝѡјан* ка што бѝја. – Да не бѝла *ѡѝѡјна* зар би уч'ѝниѝла тој да се двѡл'ав брач'а. – Смири се, мѡре тѝ, ѡтајнику *ѡѝѡјни*. – Ыскрѝи ми пенѡ'ѣру тој ѡтајнич'е *ѡѝѡјно*, Гѝга.

ѡтајник -а м *немирко, несѝашко, ѡнај који ѝраѡи ѝѝѝѝѝѝѝ*. – Море, *ѡѝѡјнику*, ч'е ме запѡмтиш, сѡмо док те уфѡтим. – Онѡј дајка-Васи^л'ов *ѡѝѡјник* Бѡда истрѡја бунар.

атајница -е ж *зла, њоковарена жена*. – А ти, *атајници* атајна. – Тејзи *атајнице* ништо у руке не давај. – Она ка да се родила *атајница*.

атајнич'е -ета с *несиашно, немирно дете*. – Ако је моје дете *атајнич'е*, зар је твоје *анц'ел*? – Док не извуч'еш уши тому твојему *атајнич'еиу*, ч'аре нема. – Тој Грбино *атајнич'е* събрало малске *атајнич'ич'и* па беснив л'и бесниф. – Викни ги тема *атајнич'ич'ама* да идеф дома, акшам је вѣч'е.

атар/атър -а м (тур. *hatar*) *љубав, наклоноси; обзир, воља*. – *Атиър* за *атиър* – сирѣње за паре (нар. посл.). – За *атиър* магаре воду не пије (нар. посл.). – Уч'ини му, за мој *атиър*. – За *атиър* бѡжи, нѣмој тако. – Нѣч'у да иструјем оцу *атиър*, зе тој лѡже не би га купија. – Јѡш тѣд ми ѡн ѡскоч'и од *атиър*. – Уч'ини му *атиър*, послушај га, пишман не ч'е бѣднеш. – Не би ти даја, ама *атиар* твојема децама.* – Доц'ите му помѡгните за мој *атиар*.* – Нѣч'у да се свац'ам за *атиар* твојзи матѣре.* ИЗР по атѣру *ѡрисиѣрасно*. – Ка сваки атѣри'ија, збѡри ѡ *атиѣру*, а не по правде. – У тој време Турѣма се и судило ѡ *атиѣру*, а нѣкмол'и дрѣго. **остане атър** *наѣуѣи се*. – Ч'е ти кажем, ама *атиър* да ти не *осѣане*. – *Осѣаде* ми *атиър* на њѣга што неч'аше да ми помѡгне.

аткиња -е ж **1.** *кобила ѡлемениѣе ѡасмине, бедевѣја; ждребица*. – Виде л'и што *атикињу* донѣја Латински консула. – Ка *атикиња* је. – *Атикиња* је јѡш, нѣје кобила. **2.** *фиг леѣа, наочиѣа жена*. – Ё, што *атикиња* је!

атлас / атлаз -а м (тур. *atlas/atlaz*) *сјајна свилена ѣканина*. – Пануш Гарал'ѣја донѣја ч'ѣшит-ч'ѣшит *атласе*. – Ако л'и да обѣуч'ем од *атлас* минтан? – *Атилаз* димије. – Теј ч'ѣшит *атласе* немам.

атлија -е м (тур. *ath*) *војник, коњаник*. – *Атил'ије* ѣч'иф тал'им дол'е у Серѣклѣк. – Грдан *атил'ија* доша сѣноч'у кѣшлу. – *Атил'ија* је.

атмац'а -е ж (тур. *atmasa*) *врсиа сокола обѣченог за лов на ѣѣице*. – *Аѣмац'а* лѡви и зѣјце, а не сал јеребице и препел'ице. – Турѣја *аѣмац'е* прапѡрце, накитѣја гу, па гу нѡси по ч'аршѣје.

атмѣц'уљ -а м *врсиа украсног баѣѣенског цвеѣа из ѡродѣце сле-за (Malvaceae)*. – *Аѣмѣц'уљ* поч'ѣја да ница. – Да ми уфѣтиш сѣме од *аѣмѣц'уљ'а*. – И катмерл'ија *аѣмѣц'уљ* процѣфтаја. – Катмерсѣз *аѣмѣц'уљ*.

атула -е ж (тур. *hatıl*) *грѣда у зиѣу*. – Да туѣимо трѣ рѣда *атиул'е*.

атѣрсѣз¹ непр. прид. *неѣредусреѣѣив, неѣредуѣимѣив*. – *Аѣѣрсѣз* ч'ѡвек је. – На кога ѣскоч'и ѡна тако *аѣѣрсѣз*? – *Аѣѣрсѣз* је и за сѣбе и за кѣч'у ѡна.

атѣрсѣз² -а м *ѡнај коѣи нерадо ѡмаже дрѣгима*. – Уч' не мол'и тога *аѣѣрсѣза*, нѣч'е ти уч'ини. – Помѡгни гу, *аѣѣрсѣзу*, сѣстра ти је, кукаѣица.

атѣри'ија -е м **1.** *љубазан, ѣредусреѣѣив човек*. – Рѣкни брѣту му, ѡн је ѡ *аѣѣри'ија*. – Крѣво да сѣдимо, правѡ да збѡримо: Млѡго *аѣѣри'ија* бѣше, бѡг да га прѡсти. **2.** *ѣрисиѣрасан човек, ѡнај коѣи ѡсѣѣуѣа ѡ личним симѣа-*

ишијама. – *Аиџри* 'ија, па тој ти је. – *Аиџри* 'ија си, зе да неси аџри 'ија, зар би зборѣја тако? – Мене не ми верујете, а верујете тому *аиџри* 'ије.

аџри 'ика -е ж **1.** љубазна, *ипредусрећљива жена*. – Млого је *аиџри* 'ика она, сал гу спомени, једнџк ч'е ти даде џрнек. **2.** *иприсирасна жена*. – Ти, мори, *аиџри* 'ике, да си ч'утаља, знамо те ч'и дајма збориш за аџр.

аџ* узв *чуђења, изненађења*. – *Аџ*, што кијавет је наџвор! – *Аџ*, зар и туј страмоту да доч'ека под његов старос! – *Аџ*, што вол'им баклаве да једем!

аутобус* -а м *ипревозно средство за већи број џуџника*. – Се мислим да л'и да останем да спијем код њи ил'и да џдем на *ауџобус*.

аџат -а м *ипредах, мир, в аџаџка*. – Дотрч'а да ни каже што умрѣла алка-Ванка и једнџк се врати, ни *аџаџ* бил'е не џзе. – Трајим у бџрч', *аџаџ* му не дава тај проклѣт џикаџ 'ија. – Свејено му џ'амка, *аџаџ* нема од њѣга.

аџатка -е ж в *аџаџ*. – Кџку, што гу је погано тој детиште, *аџаџку* гу не дава: а пред њџ, а по њџ.

аџерим узв (тур. дијал. *aferim*) **1.** за *џохвалу, одобравање, чесџиџање*. – *Аџерим* да му је њѣму за тај рѣч'. **2.** ирон за *џрекџ*. – *Аџерим* ти кџд могаџе да искрџиш тестију.

аџија -е ж (тур. *hafıye*) *ухода, џџџказивач, иџиџун*. – Од њѣга вал'а дџбро да се ч'џваш, он је влаџикин *аџија*.

аџије с в *аџија*. – Ножице! Ёте га џде тој тџрско *аџије*.

аџиф непр прид (тур. *hafif*) **1.** *лако ломљив, крџи*, в *крџи*. – Ч'џвај конатџу кџд гу мијеш, *аџиф* је, лџсно мџже да се искрџи. **2.** *фиг болешљив, слаб*. – Што му је, мори, тому детѣту, те је тако *аџиф*? – *Аџиф* му бил'е и џтац и маџи. **3.** *фиг сиромашан*. – Млого је *аџиф*, сирџма, ништо сермију нема у ду гању. **4.** *фиг несигуран, џлашљив*. – *Аџиф* ч'џвек неје за раџџе де џгра глава.

аџјетџла узв (тур. *afiyetola*) *наџдравље, џријаџно!*. – *Аџјетџла! Аџеџџџла, рџч'аш л'и?*

аџте непр **1.** *бежанија, бег, в аџџарџе*. – Не л'и ч'е ти уџатимо јѣно *аџџе*, па кџд кџј. – А вџде да му џде маџи, а он *аџџе*! ИЗР **аџте-Мџко бежанија**. – Мџлан калџпч'ија у дџн пладне џби Тџрч'ина и џфати *аџџе-Мџко* преко плџт. **аџте-тџте бежи** – Како припуџаџе пџшке, џни *аџџе-џџџџе*, сваџ на своју стрању. – Што ч'ѣкаш, *аџџе-џџџџе*.

аџџз -а м (тур. *hafız*) *џуховно лице код муслимана које не врџи верске обреде (у ранџу џравославног џакана)*. – У Ибраџим *аџџз*. – дсман *аџџз*. – Мѣмет *аџџз*.

аџ' кџрњна изр (тур. *aç karnına*) на *џразан сџџмак*. – Доџди сваџо јџтро, лџкне га *аџ' кџрњна* по јѣно сто драмч'е раџију, па џде на раџџу.

аџ'џк непр прид (тур. *açık*) **1.** *џџворен, свеџџаџ (џ боји)*. – Истрџла јасл'џлџк, турџла *аџ'џк* маџез. – Остарѣла сџм, неје вѣч'е за мѣне да нџсим *аџ'џк* бџје. – Сал да је миџко џџ *аџ'џк*. **2.** *џросџран, џрегледан*. – На *аџ'џк* мѣсто ги бѣше кџч'а. – Да сѣднемо џвде, џџ је *аџ'џк* зе тамо. **3.** *фиг џџворен*,

Ац'емістан -а м в. *Ац'ем.* – Пратілі га сїргїн чїк) у *Ац'емістіан* – Од *Ац'емістіана* доша.

аџемски -а, -о који се односи на Аџем, који потиче из Аџема, персијски. **аџ'емски појас** женски зимски појас од танке вуне израђен у Персији. – Муж гу донџа аџ'емски појас. – Аџ'емске појаси ретко се наодиф сџге.

аџ'и непр (тур. *hası*) ишиула хаџије (уз лично име). – Аџ'и-Лџа Ч'еме-риџа. – Аџ'и-Васил'у Ч'ифуч'џту. – У аџ'и-Сел'има саатч'иџа. – За аџ'и-Ван-ку Мач'кину.

аџ'иџма -е ж (грч. *agiasma*) освежена вода. – Бџе прислабџа ноч'џс, те му дадоше аџ'иџму. – Добџсте л'и аџ'иџму? Нџка ви је на жџвот и на здравл'е.

аџ'иба реч. (тур. *asaba*) са уишним значењем (за изражавање радозна-лости, недоумице). – Од говџдо чџвек бџва лџи, аџ'иба? – Наџди лџи се, аџ'иба, иџлач од бастрџе?

аџ'иџа -е м (тур. *hası*) онај који је ишао на хаџилук, џоклоник Христџо-вом гробу. – Поздравџа ти се аџ'иџа. – Одрџси аџ'иџе и дај му у рџке. – Аџ'иџа, виџаф те у општџну. – Нџч'е је таџко, аџ'иџо. – Аџ'иџе поџдиф у понедејџник. – Аџ'илџри ч'е поџдив у понедејџник. – Дџнџс вал'а да искџч'имо аџ'илџрџма у прич'ек.

аџ'иџка -е ж **1.** жена која је ишла на хаџилук. – Бџла и аџ'иџка, Пџна поп-Гигџна. – Штџ ч'ишџиш, мџри, аџ'иџе? **2.** хаџиџина жена. – Аџ'иџе, ал-ка-Ванџине свџкрџве, мџж гу бџџа аџ'иџа. – Иџдем код аџ'иџе да гу виџдим, бџл-на је.

аџ'иџљк -а м (тур. *hasılık*) одлазак на Христџов или Мухамедов гроб ради џоклоњења, в. аџ'ишџо. – Сџс Дџмџку Мџч'ку иџде на аџ'иџљк и братџнаџ му Л'џба.

аџ'ин / аџ'инн -а, о који ириџада аџиџи. – Аџ'ин мџнтџн. – Врсџице су наџша Рџса и аџ'ина Стојџнка. – Заџрпи л'и аџ'ино ч'урч'е? – И аџ'ине голџби таклаџ'ије се извџл'е. – Узџше и аџ'инн ч'иџфљк у Новџке. – Запрџсила се аџ'иџна сџстра Дџниџа. – Аџ'иџне брач'а.

аџ'иџски -а, -о који се односи на аџиџу. – Тај иџкона ми је аџ'иџски даџр. – Удаџа се у аџ'иџску кџч'у.

аџ'иџсто -а с в аџ'иџљк. – дтиде на аџ'ишџо и џстаде таџмо јџдџник. – И маџи му бџла на аџ'ишџо.

џшаџ -а м (тур. *haşhaş*) маџ (Papaversomniferum). – Сџје џшаџ у баџшч'у. – Сџџри му три-ч'џтири шџшџке џшаџ, па му дај да пџје. – Нџстрџт-њџца, напиџџниџа дџте сџс џшаџ. – Сви имџл'е џшаџ по баџшч'е.* – И деџама даџал'е џшаџ да спџџџев.*

џшиџ¹ -а м (тур. *aşık*) **1.** иџљџак, косџи као средџтво дџчије иџге. – Уџкраде ми јџн џшиџ. – Изџгубџџа два аџиџка. – Тџрадисџџа сџм ч'џтири аџиџка. – Дџе ти су аџиџџе? **2.** мн дџчиџа иџге с иџљџцима. – Иџгрџл'е смо аџиџџе. – Ајде да иџграмо аџиџџе.

ашик² непр. прид. (тур. *âşık*) *заљубљен, занесен*. – Андрешка бија јако *ашик* на Лѣнку, ама нѣ му гу дадоше. – Уч'ини се *ашик*, зач'оре се у њу, па тој.

ашик³ -а м *драган, љубавник*. – И уч'ител' Ва́са гу бија *ашик*. – Изгоре-на је да види својега *ашика*.

ашикч'ија -е м *заводник*. – Узѣла *ашикч'ију* му́жа. – Док бија мла́д, го́л'ем *ашикч'ија* бе́ше.

ашикч'ика -е ж *заводница, кокеџа*. – Ч'ула л'и си, мо́ри, што се запро-сила тај *ашикч'ика* Ту́та?

ашльк -а м (тур. *aşlık*) *џрошак, џейарац*. – Му́ку ви́до док уч'ини *ашльк* да се врати́м до́ма. – Да́ва му по ко́ј метѣ́лик, кол'ико да има за *ашльк*.

ашта́рте с *бежање, бег, в афџе*. – У́дари у јѣдно *аши́а́ртие*, па пра́во до́ма.

ашч'ер -а м (тур. *asker*) **1.** *војник*. – Онај алка-Ва́нкин нестрѣтњик Ду́шан оти́ша у Ср́бију и *ашч'ер* се писа́ја, е вра́г му годи́не изѣја. – Прати́ја *ашч'ера* да у́зне путѣ́не. **2.** *војска*. – Абдула-а́гин си́н нѣ оти́ша у *ашч'ер*, прати́ја бедѣ́ла. – Ца́рски *ашч'ер*. – Бе́ше ги надби́ја Дервиш-па́шин *ашч'ер*.

ашч'ерија -е ж (тур. *askeriye*) *војнички џозив*. – Му́ч'ан жи́вот је и тај *ашч'ерија*.

ашу́ре ж мн непр (тур. *aşure*) **1.** *муслимански десетодневни џосџи џред Задушнице*. – Дерви́ши по́стиф, *ашу́ре* су ги. **2.** *џосласџица од џшенице коју дервиши на дан Задушница деле народу*. – Нактари́је де́л'иф *ашу́ре* у Шадр-ван. – Кол'ико пу́т би ми Му́са Шеза́де прач'а́ја по са́ан *ашу́ре*. – Ото́ч' бе́у о́вде, изедо́ше по јѣно *ашу́ре* па ото́ше у Ма́раш.

ашч'а -е ж в *асџа*. – Не гл'ѣдаф сил'диса́на л'и је, нѣ л'и је сил'диса́на *ашч'а*, свѣ купу́јѣф. – У́зо га за три́ ч'ѣсе *ашч'е*. – Сто́ ч'ѣсе *ашч'е* ма́ло л'и је, а́џ'иба?

ашч'и́ин -а, -о *који џриџада ашчији*. – *Ашч'и́ин* шѣгрт. – Те́ј судо́ви нѣсу на́ше, *ашч'и́ине* су. – Са́ан је *ашч'и́ин*.

ашч'и́ја -е м (тур. *aşçı*) *кувар*. – Си́ма Гро́здан, *ашч'и́ја*. – Поруч'и́ја Јова́ну *ашч'и́је* да га ч'ѣка.

ашч'и́ка -е ж *куварица; куварица која се ангажује на свечаносџима са џуно званица*. – По ту́рске ку́ч'е *ашч'и́ке* су Цига́нке. – Да ви́кнемо *ашч'и́ку* да се допи́тамо сѣс њу́.

ашч'и́льк -а м (тур. *aşçılık*) *занимање куvara*. – Работа́ја *ашч'и́льк*, па прати́ја де́те на нау́ке. – Уч'ител'-А́ндрин о́тац јо́ш се бо́рави сѣс *ашч'и́льк*. – Изуч'и́ја *ашч'и́льк*.

ашч'и́ни́ца -е ж *јавна кухиња, радња у којој се џриџремају и џродају јела*. – Ё́не га у оч'ѣву *ашч'и́ни́цу*, је́де па́ч'у.

ашч'йски -а, -о *који се односи на ашчију*. – За веч'ёру ч'е ви спрайм ашч'йску пач'у. – Судове гу сјајев ка ашч'йске. – Ашч'йски ёснаф.

Б

баба¹ -е м (тур. *baba*) **1.** *оџац*. – Жими баба (заклетва). – Однеја бабе руч'ак на дугању. – Баба му купија музику. – На два дна пред смрт баба ми збореше: „Къд умрем, прич'епл'ајте ме на-два-на-три.“ – И да се удадеш како ти нареди твој баба.* **2.** *деда*. – Умреја ни баба. – Оди бабе својему, л'оч'ко бабина. – Отац ми се родија къд бија у тај први рат мој баба-Мирко.* **3.** *џаси*, в *баби уш*. – Баба му даја сермију къд исоч'ија на сам себе. – Кноч'и съм на веч'ёру у бабе. **4.** *сџарешина дервиша*. – Баба ги је он дервишима. **5.** мн. **бабалари** *дервиши*. – Бабалари се береф у Терзималску теч'у. – Бабаларима ги је сге пос, ашуре ги су.

баба² -е ж **1.** *сџара жена, сџарица*. – Баба тикве посејала / на зло место, на буњште (нар. песма). – От прекора баба не умрела, теке дн къд гу доша (нар. посл.). – Дај ми, бабо, јену тикву. – Баба-Милка, Јованова маџи, она знала да баје и да скида урок.* – Тој ми уч'инила јена баба од наше маал'е.* **2.** *мајка оца или маџере*. – Што ти ч'ини баба, мори Сандо? – Однеси и дај бабе у руке. – Ё, тај ч'ил'им што га видиш, га истакала моја баба-Зорка.* **3.** *џашиџа*, в. *баби уша*. – Добија сина па га баба дарувала кошул'у и ч'арапе. – Иде на госте у бабе. – Нов зет па се страми од бабе.

бабадевојка* -е ж *сџарија неудаџа жена, уседелица*. – Обе ч'ерке гу остадоше бабадевојке. – У веј године мога да узе сал бабадевојку. – Само да седиш и да збориш съз туј бабадевојку.

бабазаман/бабазамън* прил *веома давно, од давнина, од џамџивека*. – Тој имало у Призрен од бабазамана. – Наш ац'а би ни збореја што било од бабазамъна.

бабалџк -а м (тур. *babalık*) **1.** *очевина, дедовина*. – И куч'а и лојзе му су бабалџк. – Немој да губиш тој што ти остало од бабалџка.* **2.** *женин род*. – Отиша у бабалџк и нема га да се врати.* – Иди тражи у бабалџк а џмав да ти даде.* – Мало, мало па отидне у бабалџк.*

бабарога -е ж *сџашило којим џлаше децу, в бабуч'ка (1)*. – Младена узела бабарога што не слушаја маџер. – Ч'ути, зе ч'е те метнем бабароге. – Ёте гу, иде бабарога.

бабарогин -а, -о *који џриџада бабароги*. – Сал да не доц'еш у бабарогине канц'е.

бабац'ан¹ непр. (тур. *babacan*) *круџан, велики; развијен*. – Де си купија туј бабац'ан тикву?– Машала! Бабац'ан бивол'ица џсоч'и.

багрџак -а м (тур. дијал. *bağırđak/bağırđak*) дугачка и широка ткањина којом се обавија колевка да би се дете заштитило од испадања. – Не кол’ебај кол’епку док не вржем багрџак.

багрем/багрѐн/бѣгрѐн -а м *лиси́оїадно дрво са белим ки́ињаси́им, јеси́ивим цвѣи́овима*. – Бѣгрѐн поч’ѣја да цѣфта. – Што замириса бѣгрѐн. – Обѣдва бѣгрѐна има у ба́шч’у, и катмерл’ија и катме́рсъз. – У на́ш двѣр би́ја и јѣн го́л’ем ба́грем.* – Де́да посеја́ја ба́грѐн до на́ше ло́јзе. – Има́л’е багрѐне прека́ј ре́ке.* – Ч’и́је ко́зе брсти́л’е на́ш ба́грѐн?*

багрѐмар/багрѐнар* -а м *їоври́шина обрасла багремом*. – И њѣга га утепа́л’е у багрѐнар. – Исѣка и јѣн ба́грем у на́ш багрѐмар.

багрѐмов/багрѐнов* -а -о *који је од багрема, који се односи на багрем*. – Стаи́ја бегремо́ве ко́лце на патл’иц’а́не. – И њи́ донѣл’е у двѣр багрѐново́е грѣде.

бада́ва прил (тур. *badava*) в. *бадија́ва*. **1.** *јефи́ино, оно ши́о има ниску цену*. – Л’ути́ке не ч’и́нив^ф мло́го, бада́ва су. **2.** *без изгледа на усѣх, узалудно*. – Бада́ва му би́ло што и́ша код докту́ра.*

бадавц’и́ја* -е м *беси́осличар, нерадник, гої́ован в бадија́вц’и́ја*. – Пу́н пи́јац бадавц’и́је – пи́тав а не купу́јев. – Бадавц’и́ја са́л да се́ди и да збо́ри.

бадавц’и́ка* -е ж *беси́осличарка, нерадница, гої́ованка в бадија́вц’и́ка*. – Бега́ј о[д] те́ј бадавц’и́ке – ч’е ти изгу́би це́ја дѣн.

бада́на -е ж (тур. *badana*) *чеи́ка за крече́ње*. – Иди у ца́је Ц’оц’и́ни́це и и́скај њо́јну бада́ну. – На́шејзи бада́не гу се искрши́ло држа́ло.

баданису́је несвр. *кречи*. – Поч’ѣла да баданису́је пр́во кл’ѣт. – Док сѣм мога́ла, баданисува́ла сѣм, а сѣг ви́ше не мо́гу.

бадани́ше несвр/свр (о)кречи. – Бо́л’и ме ру́ка, не мо́гу да бадани́шем. – Го́рњу со́бу не́сѣм баданиса́ла. – Јодва́ гу ба́даниса. – Бадани́шии́е докл’е не́ застудѣло.

ба́дем -а м (тур. *badem*) *меди́теранска дрвена́сиа би́љка коши́уња́вог їлода (Prunus amygdalus); їлод и́е би́љке*. – Ра́сло ми је ба́дем др́во та́нко, висо́ко (нар. пес.). – Баде́ме ми донѣло де́те от Селани́к. **ба́дем ја́ги** (тур. дијал. *badem yagi*) *бадемово у́ље (кори́шићено као лек їрої́ив боло́ва у си́о-маку)*. – Да́до му ба́дем ја́ги и ўми́ри се де́те.

бадија́ва прил (тур. дијал. *badıyava*) **1.** *беси́лаи́но*. – Це́ко ми на́мешти бра́ву бадија́ва. – Ўзни ту́ј лубени́цу, да́вам ти гу бадија́ва ако не искоч’и печ’ѣна. **2.** *фиг врло јефи́ино*. – Ва́са књи́жар купи́ја бадија́ва те́ј двѣ дуга́ње у Папа-Ч’арши́ју. **3.** *узалуд*. – Бадија́ва му је та́ј њего́ва рабо́та. – Тол’и́ква му́ка па све бадија́ва. – Бадија́ва їдо, нема́ше га ни до́ма. ИЗР се́ди бадија́ва не ради ни́ишиа, беси́осличари. – Ўзни рабо́ту у ру́ке, не се́ди та́ко бадија́ва. – Му́ж ми јо́ш од л’ѣтос се́ди бадија́ва. – Свѣ годи́ну седе́ја бадија́ва, нема́ја рабо́ту.

бадија́вц’и́ја -е м *беси́осличар, нерадник, гої́ован*. – Ка сва́ки бадија́вц’и́ја: се́ди, ни́што не рабо́та, са́л ски́та сока́це. – То́га бадија́вц’и́ју л’и да ўзнем за орта́ка? – Од њѣга л’и, од то́га бадија́вц’и́је л’и и́скаш ала́вльк?

бајат -а, -о (тур. *bayat*) **1.** који није свеж, устјајао. – Да изедемо прво *бајаи* л’ѣба. – Купија *бајаи*о месо. **2.** фиг. који се осећа лоше, нерасположен. – Што ти је, море, те си тако *бајаи*. – Роса ми је нешто *бајаи*а од сабајл’е, не знам што гу је.

баје* несвр *гаѿа, врача, магијским радњама оѿклања болесѿи, уроке*. – Баба-Милка, Јованова маѿи, она знала да баје и да скида урок.

бајмак -а м (алб. *bajmak*) *особа кривих, о-ногу*. – Тому бајмаку зајец може да протрчи проз ноге. – И проз димије гу се види што је она бајмак.

бајмакљѿја непр. прид. *који је кривих ногу*. – Ада Тодорка бајмакл'ѿја му је сестра њему.

бајрак -а м (тур. *bayrak*) **1.** *засѿава*. – Сватови носил'е бајрак. – Немало ништа на теј бајраце. – Горе, на вр куч'е стаѿја бајрак.* **2.** *администѿраѿивна јединица од више села ѿод једном засѿавом*. – Суореч'ки бајрак. – Острозупски бајрак. **3.** *засебна војна јединица која има своју засѿаву и свог бајрактѿара*. – И Острозупски бајрак беше отиша у Црнол'евски бoгаз.

бајрактар -а м (тур. *bayraktar*) **1.** *сѿарешина бајрака*. – Сал'и Мани Краснич'ки бајрактѿар. – Острзупски бајрактѿар Л'уша. **2.** *команданѿ војничке јединице, бајрака*. – Суореч'ки бајрактѿар.

бајрактаров -а, -о *који ѿриѿада бајрактѿару*. – Тражија те Л'уш-бајрактѿаров син Мурат.

бајрактарски -а, -о *који се односи на бајрактѿара*. ИЗР **бајрактарска куч'а а.** *дом бајрактѿара*. – Те ти ја право у бајрактѿарску куч'у на конак. – Бајрактѿарска куч'а је свакому отворена. **б.** *ѿородица бајрактѿара*. – Узела га на бесу бајрактѿарска куч'а.

Бајрам* -а м *исламски ѿразник којим се означава крај Рамазана*. – Ми смо ишл'е у њѿ на Бајрам, они код нас за Вел'ѿгдѿн.

бајрамљк -а м (тур. *bayramlık*) *дар који се даје о Бајраму*. – Тебе ѿдев девет бајрамљка.

бајрач'е с дем.од *бајрак(1)*. – Сваки носи по јено бајрач'е. – И ц'ач'ѿч'и с бајрач'ѿч'и.

бакал -а м (тур. *bakkal*) *ѿрговац намирницама, в бакал'ин, бакалѿ'ѿја*. – Јован Ц'аковац бакал – У Рѿсте бакала.

бакаљин -а м в *бакал*. – У Арсе Ал'уша бакал'ѿна ѿма масло дрвено.

бакалка -е ж *жена бакала*. – Ђрнек ѿскај од Кате бакалке. – Шана бакалка је Ц'акофка.

бакалнѿца -е ж *бакалска радња, в. бакалѿ'ѿница*. – Бакалнѿца му је у Шадрван. – Отворија бакалнѿцу на сам себе.

бакалски -а, о *који се односи на бакала*. – Бакалски еснаф. – Бакалски калфа.

бакалѿ'ѿја -е м в *бакал*. – Стефан алка-Ванкин је сѿге бакалѿ'ѿја у Врбешѿицу, у Сиринѿче.

бакалѿ'ѿница -е ж в *бакалница*. – Рѿста мона-Мѿлкин остаја без сермије, па затворија бакалѿ'ѿницу.

бакáльк -м (тур. *bakkallık*) **1.** бакалско занимање, *търговина намирницама*. – Јован Тетинч'е остаија бакáльк па поч'еја да рабóта мејанц'иљк. **2.** бакалска роба. – Од бакáлька неч'е ни вáл'а млóго, имамо дóста дóма.

бакла -е ж (тур. *bakla*) боб (*Vicia faba*). – Рёкните штó ч'ете за рúч'ек, óч'ете л'и да ви згóтвим бáклу?

баклáва -е ж (тур. *baklava*) слаи́ка ии́иа с орасима и́реливена шербе-и́ом. – Баклáва не ми се погоди́ла, бе́ше гу препе́ка фурни́ија, вра́г да га изе́де. – А́у, што во́л'им баклáве да је́дем!* – Ова́ко се пра́ив^ф баклáве.* – Штó не́си напра́јла теспешти́ју, а́ баклáве?*

ба́крач' -а (тур. *bakraç*) бакарни кои́ао са меи́алном и́олукружном ру-чи́цом, в. кои́ал. – Обеси́ ба́крач' на вери́гу. – Обѣ́два бакра́ч'а ни те́ч'еф.

ба́ксуз* -а м (тур. *bahtsız*) несре́ћник, злосре́ћан човек, она́ј који нема сре́ћу. – По гол'емо́га баксу́за од не́га не ви́до – од ни́јене рабóте не́ма ко́рис.

баксу́зан* -зна -зно који доноси́ несре́ћу. – Бе́гај дýл'еко од баксу́знога ч'ове́ка да не́ ти напра́ји бел'áју.

ба́кшиш -а м (тур. *bahşış*) дар, и́оклон, на́йојница. – Доби́ла до́бар ба́кшиш на сва́дбу. – Се напи́ја па са́мо да́ва ба́кшиш.*

ба́кър -а м (тур. *bakır*) **1.** бакар. – Сини́ја је ч'и́с ба́кър, да́вам ти гу със ка́ул. **2.** и́осу́ће од бакра. – У буга́рско вре́ме до́ри и ба́кър ни однесо́ше те́ј пци́ Буга́ри.

бакъ́ран -а, о који́ је од бакра. – Бакъ́ран та́гар купи́ја. – Да́ј ми је́ну бакъ́рну тенц'е́ру. – Бакъ́рне судóве не вáл'а да се три́јеф със пепе́ја.

бакъ́рлив -а, -о који́ ни́је кала́јисан. – Бакъ́рл'ив ко́тал. – Одне́си ту́ј бакъ́рл'иву тепси́ју да се калай́ше. – Ц'угу́мч'е је бакарл'и́во.

балабани́ја* -е ж ИЗР узе́ га у балабани́ју / праи́ балабани́ју и́рави шегу́ са неким због физичког изгледа. – За́што му и́ра́ји́ије балабани́ју ста́ро-му ч'ове́ку?

балафурди́ја* -е ж неозби́љни млади људи, балавци. – Ё́те ги балафур-ди́ја по сока́це, не мо́же да се спи́је од вре́ве.

балкаба́га/ба́л ка́баги ж непр (тур. дијал. *balkabağı*) врсíа слаи́ке и́икве дугу́љастог облика. – Купи́ја сýм балка́бага за реч'ел'. – Да испеч'емо ту́ј ба́л ка́баги за веч'е́ру.

ба́лгъм -а м (тур. *balgam*) слуз, и́лајм. – У́дави га ба́лгъм, не́фез не мо́же да у́зне.

ба́љк-ја́ги м непр (тур. дијал. *balıkyagi*) ри́бље у́ље. – Да́вај му по ми́ц-ко ба́љк-ја́ги да пи́је.

ба́љк-о́ти м непр (тур. дијал. *balıkotı*) осу́шена и́рава ку́йована у ба-калница́ма и кори́и́ћена за ри́болов. – Не́му што му вáл'а прези́во кýд има ба́љк-о́и́и, па ри́бе кол'и́ко óч'еш.

ба́лсџм -а м (нем. *balsam*) *миришљав и слadak најишћак који се користи као лек њрошћив болова у шћомаку*. – Даде л’и детету ба́лсџм, мори снао? – Од тога црнога балсџма има сал две-три капке.

ба́ља -е м/ж (алб. *balë*) *особа или животиња са белим њраменом, в баљош*. – Тај Стефанкин ба́л’а. – Ла́зе стремц’ије му липцаја тај коњ ба́л’а.

ба́љис* -ста м *њришадник албанског националистичког ѡрофашистичког ѡкрешћа зачетиог ѡшом Другог свејског рашћа*. – И кџт смо се врач’ал’е по исти пут, ете ти ги бал’исшћи.

ба́љка* -е ж *њрамен свејлије или беле длаке на челу човека или домаће животиње*. – Имаше га́зда јенога којња сџз ба́љку на главу. – Де ти је твој комшија сџз ба́љку?

ба́љош -а м в баља. – А ч’и је тај ба́л’ош, нека је жиф?

ба́љошка -е ж *жена са белим ѡраменом косе*. – Бал’ошка гу је стареја, а тај друга гу је млац’еја.

ба́мбадија́ва прил (тур. дијал. *bambadiyava*) *у бесцење, џабе*. – Продаде дугању за ба́мбадија́ва. – Ба́мбадија́ва ми беше што ѡдо ч’и́к тамо, не га затеко дома њега. ИЗР седи ба́мбадија́ва бесѡсличи. – Сал седи тако ба́мбадија́ва.

ба́мња -е ж (тур. *bamya*) *бамџа (Hibiscus esculentis)*. – Јело од ба́мње.

ба́н -а м **1.** *висок, наочий мушарац*. – Ка ба́н је. – Ка ба́н беше, бог да га прости, Васил’-ац’а Ц’оц’ин. **2.** *мушко деџе (од милошће)*. – О, ба́н мајкин. – Л’о́ч’ко моја, ба́не мој.

ба́нга -е ж/м (тур. дијал. *baga/bağa*) *хрома особа*. – Ада тај ба́нга Ц’оц’а, кој други може да бидне? – Ако те уфатим, мори ба́нго бангава, ч’е видиш кому си извадила лакрдију.

ба́нгав -а, -о *хром*. – У десну ногу је ба́нгав. – Бангаво се и родило оно. – Ми́кни ми се од пџт тџ, ба́нго бангав. – Ако те уфатим, мори ба́нго бангава, ч’е видиш кому си извадила лакрдију.

бандац’и́ја –е м (тур. дијал. *bandacı*) *музичар, свирач*. – Ц’оц’а Ч’у́н-ков, бандац’и́ја.

бани́ца -е ж **1.** *висока, наочийа, лејо грађена жена*. – Моја ми је ч’ерка ка бани́ца. – Младаневе́ста ги је ка бани́ца. **2.** *женско деџе (од милошће)*. – Оди на́не своје, бани́цо нанина. – Ти си ми бани́ца моја, ти си ми л’о́ч’ка моја.

ба́нч’е -ета с дем од бан (2). – Оди на́не своје, ба́нч’е нанино.

ба́ња -е ж **1.** *месћо на коме извире лековита вода*. – А има бањање у туј бању? **2.** *кућно куџашило, в амаџик*. **3.** *фиг зашвор, в лад, ладовина, чорка, чушћинка*. – И Ёку Каба́ша га турише у бању.

ба́ња (се) *несвр куџа (се)*. – Ба́ња унџч’е. – Бањаја се, па осеба. – Поџтај, вал’а да се ба́наш. – Обџдве га бањау. – Де́те гу је бањашио. – А ми́ смо се бања́л’е и у Бристрицу и у Дрим.* – Но́сиш во́ду от ч’ешме па да се ба́наш.*

– Да напрајимо ви́р у ре́ку па да се бањамо.* – Ка́ко не па́мтим кѹт сѹм се бањала у корито.* – Не́смо бањал'е ми́цке де́цу сва́ки дѣн ка што ги бањав сѣг.* – Мло́го сѹм вол'еја да идем на Дри́м да се бањам.* – Ч'е напра́имо ви́р у ре́ку па ч'е се бањамо це́ло л'ето.* – Бањал'е де́цу сѣс во́ду од ре́ке.*

бањање* гл им од бања (се). – Би́ло бањање у амамѹ'ице. – А́ има бањање у ту́ј бању?

бапч'е¹ -ета с хип од баба¹(1). – Скара́ја л'и те тво́ј ба́йч'е за сино́ч'? – Андре́шке Карац'ире́зу мло́го му се бе́ше разљути́ја његов ба́йч'е што до́ша до́ма по а́кшам по́сл'е. – Ако не слу́шаш, че́ те ка́жем ба́йч'е́шу.

бапч'е² -ета с хий. од баба²(1,2,3). – Поздра́вило ти се теза-Ма́рино ба́йч'е. – Искáч'ај од Кости́нога ба́йч'е́ша.

бараба́р¹ непр прид (тур. дијал. *berabar*) *једнак, исти*. – Ни пр́сти на рѹку не́су бараба́р. – Ве́ј две по́л'е бараба́р.

бараба́р² прил *йодједнако; заједно, уйоредо*. – Тол'и́ко ми́цко дево́јч'е па рабо́та бараба́р сѣс ма́тер. – Не йди бараба́р сѣс ме́не, оста́ни ма́ло на́траг. – Бараба́р доц'о́ше, бараба́р и отидо́ше.

бараба́ри несвр *изједначава, мери*. – Бараба́рим по́л'е да сѣши́јем скута́ч'у. – Бараба́ре ги, бараба́ре, а́ма не мога́ да ги избараба́рим. – Бараба́ри је́ну и дру́гу стра́ну, па би узе́ја ножи́це да исе́ч'е.* – Бараба́ри сѣс о́ч'и, немо́ј сѣс рѹ́ке.* **бараба́ри се** несвр **1.** *уйоређује се, мери се*. – Бараба́рил'е смо се и о́н йско́ч'и по́ го́л'ем зе ја́. – Ч'ку́л'о је́дан, и тѣ да се бараба́риши сѣс ме́не.* **2.** *йакмичи се, огледа се*. – А́јде, бараба́риши се ко́ј ч'е ко́га да надо́л'и.

барбу́т -а м (тур. *barbut*) **1.** *врси́а коцка́рске игре, в. зар, и́ин*. – Сва́ки но́ч' што йде да йгра ба́рбуи́. – О́н и кѹ́ч'у да́ја на ба́рбуи́. – Та́ј кра́сник сѣс ба́рбуи́ расте́ч'е што му о́тац бе́ше сте́ка сѣс рабо́ту. **2.** *си́ари йтурски новаѹ ко́ји је уйо́йребља́ван као наки́и*. – Ка́мо, мо́ри, да ти ви́дим ба́рбуи́е што си купи́ла.

барбу́ч'е -ета с дем од барбуи́ (2). – Изгуби́ла сѹм је́но барбу́ч'е. – Док уч'и́ним па́ре, ч'е купи́м јо́ш ч'ети́ри барбу́ч'е́ша. – Ве́ј барбу́ч'и́ч'и ми су за на фес. – По́што су сѣге барбу́ч'и́ч'и?

ба́рдак* -а м (тур. *bardak*) *земљана йосу́да за чува́ње шечносѣи са суженим врхом, са дрѣком и издуженим сиском за си́ање*. – Донеси́ и ба́рдак да си́пем раки́ју. – Ва́ј ба́рдак купи́ја га јо́ш мо́ј де́да-Ми́тар. – Ста́и и ба́рдак раки́ју на а́стал.

барда́ч'е* -ета с дем од бардак. – Му се искрши́ло и барда́ч'е. – Си́пи му раки́ју од барда́ч'е.

ба́ре/ба́рем прил (тур. дијал. *bare(m)*) *бар, само, макар*. – Ти́ ба́ре а́к не́маш да збо́риш. – Ба́ре кома́ч'е л'е́ба да му да́ла, кѹ́чка је́на. – Ба́ре да не о́тиде да га тра́жи. – Ба́рем је́ну пи́сму да ми прати́ја от ка оти́ша. – Да ре́ч'е ба́рем да ч'е йде.

бареница -е ж *йогача од йшеничног брашна и масїи*. – *Бареница* нє ми се погодила. – И наша мати ни спрал’ала *бареницу*.* – Још ги памтим *баренице* о[д] деч’инство.* – У *баренице* стал’ал’е и по пару.*

барутинка -е ж **1.** *вода у којој се кувао веш*. – Тој ч’ергінч’е и покр’овац оп’ери у *барутинку*. **2.** *фиг усїајала йијућа вода*. – Њина вода је ка *барутинка*.

басамак -а м (тур. *basamak*) *газишїи*, *сїеїеник*. – И ја ајт пол’ко уз *басамак* на спрат. – Да му се искр’ши *басамак* на слубицу и да падне.

баскија -е ж (тур. дијал. *baski*) *клинац*, *ексер*. – Удри му две-три *баскије*, па ч’е др’жи. – А заковаја мајстор *баскије* и на ту греду? – Иди к’упи и погол’е *баскије* од в’ј!*

баскич’е -ега с дем од *баскија*, *клинчић*, *ексерчић*. – Дє туристе тој *баскич’е*? – В’ј *баскич’и*ч’и нє ми су за раб’оту, мицке су.* – Дє врага си турија *баскич’и*ч’и?*

басма -е ж (тур. *basma*) *йанка йамучна йканина са шїамїаним шарама*. – Тај *басма* оч’е да се л’еч’ише кд се п’ере. – Минтан од *басме*.

бастис’ује несвр. (тур. дијал. *basti*, 3. л. јд. перф. *basmak*) **1.** *изненада уїада, наїада ради йљачке*. – Бугари не ч’есто *бастисув’ау*, ама ми беосмо с’крил’е, те не могау да нац’еф тој што траж’еу. **2.** *насилно йрисваја*. – Поазг’нија се па *бастис’ује* рисјанску земљу. – Ајт, м’оре, дє било да се *бастис’ује* турска куч’а?

бастїше свр од *бастис’ује*. **1.** *изненада наїадне ради йљачке*. – Б’еу га *бастисал’е*, ама нїшто му не м’огл’е зарар да уч’иниф. – Бугари ни пр’во *бастисаше* куч’у, па ни однесоше свє што имасмо др’ва и ч’їм’р. – Три д’на што му бїла куч’а *бастисана*. – *Бастисала се* и Цв’тку аци-Јакїному куч’а. **2.** *силом заузме, самовласно йрисвоји*. – Р’уста Кабаш *бастисаја* алка-Винкїну њїву у Корїшу. – И њ’ему му ац’и-Л’уба *бастиса* дугању за б’орч’. – Стра ми је да нє му се *бастїше* њ’ему и тој л’јзе што му јоште останало. **3.** *убрза йроцес варења, ферменїације*. – Св’ри ми, м’ори М’ро, ј’ену каву да *бастїшеш* пасул’, м’ука ми је. – К’упус *бастїше* с’ыз гол’ем камен’.

бастон -а м (итал. *bastone*) *госїодски шїай*. – Уз’еја *бастон* у р’уке, па тако иде по ч’аршије.

бастра -е ж (тур. *balsra/balsıra/basıra*) *болесїи усева коју йроузрокују гљивице, йламењача*, лат. *Peronospora*. – И подрїмске л’јза поч’нала да уд’ра *бастра*. – Ац’їба, има л’и л’ек т’јзи *бастре*? – И на патл’иц’ане уд’ари *бастра*, скапаше пред в’реме.* ИЗР **жива бастра*** *йогодно за насїанак бастре*. – Сл’унце гр’је, кїша в’рне, *жива бастра*!

бастраљїја непр прид *који болује од бастре*. – Л’јзе му је *бастрал’ија*. – *Бастрал’ија* б’остан. – Купїја *бастрал’ија* лубеницу.

ба̑т м (тур. *baht*) *срећа, судбина*. – Не мо̑гу, пријател’ице, да се вра̑тим, и̑там до̑ма, де̑цу с̑м оста̑ила са̑ме та̑ко, на ба̑и̑ бо̑жи. – Нема̑до ба̑и̑ да га стре̑фим у ч’арши̑ју.

ба̑та -е м хип **1.** *си̑тари̑ји бра̑и̑, си̑тари̑ји бли̑зак сродник; девер*. – Ме̑не ми ба̑и̑а прати̑ја сви̑лу, а мате̑ре па̑ре и̑ је̑н ма̑фез. – Ба̑и̑а ми је са̑мо мо̑ј. – С̑пл’ела с̑м ч’ара̑пе мо̑јему ба̑и̑е. – Ба̑и̑а-Јо̑ван се жени̑ја два̑пут.* – Ба̑и̑а има̑ше и̑ је̑но ло̑же до гра̑д.* – А̑ га зна̑ш си̑на ба̑и̑а-Јо̑ваново̑га?* **2.** *о̑и̑ац*. – Се̑л’бен ми доне̑ја ба̑и̑а. – Ко̑му да̑де у ру̑ке, ба̑и̑е л’и е̑л’и ко̑му дру̑гому? – И ба̑и̑а ми се раз̑бол’е.* – Ва̑ј бо̑кал ба̑и̑а ни доне̑ја.* **3.** *си̑тари̑ја особа (као знак и̑о̑и̑ова̑ња).** – Иди помо̑гни и ба̑и̑а-Ми̑тру, комши̑ја ни је.

ба̑так/ба̑тък¹-а м (тур. *batak*) *нейо̑и̑е̑њак, вара̑лица, ло̑и̑ов, в. ба̑и̑акч’и̑ја*. – И̑вади га на сел’амет та̑ј ба̑и̑ак, о̑рта̑к му. – Ти̑, бре̑, ба̑и̑аку, да си ч’ута̑ја. – Де̑те му и̑скоч’и би̑ринц’и̑ ба̑и̑тък.

ба̑так/ба̑тък² непр прид *нейо̑и̑и̑ен; у̑и̑а̑ен*. – Ба̑и̑ак ч’ове̑к бе̑ше би̑ја. – Не ра̑бо̑та, се̑ди и̑ је̑де ба̑и̑ак па̑ре. – Ба̑и̑ак ра̑бо̑та. – И ба̑и̑тък па̑ре л’и еса̑пиш гу̑ј?

ба̑так/ба̑тък³-а м (тур. *batak*) *мочвара, гли̑б, бла̑и̑о, в. ба̑и̑лак/ба̑и̑лък*. – Бе̑ше зап̑аја у̑ је̑н ба̑и̑ак с̑[с] све̑ ко̑ња. – Да препре̑ч’имо пу̑т удри̑смо прос пол’а, те ти упадо̑смо у̑ је̑н ба̑и̑тък.

ба̑так/ба̑тък⁴ непр прид *и̑одводан, мочвара̑н*. – Де̑ се гра̑ди ку̑ч’а на ба̑и̑ак ме̑сто, ка он што уч’ини̑ја. – Ло̑же о̑ч’е оцед̑но, а не ба̑и̑тък ме̑сто.

ба̑такч’и̑ја/ба̑тъкч’и̑ја -е м (тур. *batakçı*) в. ба̑и̑ак¹. – А̑да, ба̑и̑акч’и̑је да̑ваф л’и се тол’и̑ко па̑ре и̑ч’? – Ба̑и̑акч’и̑ја је на о̑ца. – Њо̑зи, те̑зи ба̑и̑акч’и̑је л’и? – К̑д си зна̑ја ч’и̑ је ба̑и̑тъкч’и̑ја, што̑ нево̑л’у си има̑ја да му да̑деш?

ба̑такч’и̑ка/ба̑тъкч’и̑ка -е ж *жена ко̑ја ла̑же, вара, нейо̑и̑и̑ена жена*. – Не̑с̑м зна̑ла, мо̑ри, што̑о је ба̑и̑акч’и̑ка, зе̑ не̑ би гу да̑ла да пу̑кне. – Ку̑ку што ба̑и̑тъкч’и̑ка гу бе̑ше је̑тр̑ва.

ба̑такч’и̑лък/ба̑тъкч’и̑лък -а м (тур. *batakçılık*) *нейо̑и̑и̑е̑ње, и̑ре̑вара*. – Све̑ на и̑л’е, на ба̑и̑акч’и̑лък о̑ч’е он да ра̑бо̑та. – И што зара̑ди̑ја, зара̑ди̑ја на ба̑и̑акч’и̑лък. – За̑нат му је ба̑и̑тъкч’и̑лък, за дру̑ги за̑нат он не зна̑.

ба̑такч’и̑ски/ба̑тъкч’и̑ски¹ -а, -о *ко̑ји се одно̑си на ба̑и̑акч’и̑ју*. – Ба̑и̑акч’и̑ско кот̑ило л’и му ње̑го̑во. – Ба̑и̑тъкч’и̑ска ра̑бо̑та.

ба̑такч’и̑ски/ба̑тъкч’и̑ски² прил *нейо̑и̑и̑ено*. – И̑гра ба̑и̑акч’и̑ски. – Све̑ о̑ч’е по ба̑и̑акч’и̑ски. – И што̑ доби̑ја, доби̑ја ба̑и̑тъкч’и̑ски.

ба̑тал непр прид (тур. ди̑јал. *batal*) **1.** *и̑окварен, не̑у̑и̑и̑реб̑лив; на̑и̑у̑и̑и̑ен, за̑и̑у̑и̑и̑ен*. – Са̑ат не̑ ми ра̑бо̑та, ба̑и̑ал је. – Зе̑м̑ња му ле̑жи ба̑и̑ал. – Ву̑ј го̑дину ло̑же ми оста̑де ба̑и̑ал. – Не и̑ди на Та̑ба̑нски мо̑с, ба̑и̑ал је, не мо̑ж да про̑ц’еш. – За во̑ду смо на зо̑р, бу̑нар ни је ба̑и̑ал. **2.** *несразмерно ве̑лики, незгра̑и̑ан*. – Што̑ ба̑и̑ал но̑гу има̑, с̑с палч’ани̑к да те га̑зне, цре̑ва ч’е

башибо́зук-а м (тур. *başıbozuk*) војна јединица састављена од добровољаца (Турака и Албанаца); њојединац у таквој јединици. – Почёше да ди́зав и башибо́зук.

ба́шка¹ непр прид (тур. *başka*) засебан, другачији, различит. – Ба́шка адёте имаф о́ни. – Сва́ки ма́фез гу је ба́шка ч'ёшит.

ба́шка² прил одвојено, засебно. – И у цр́кву су ба́шка му́жи, а ба́шка же́не. – Јёна ку́ча су, а́ма жи́виф ба́шка је́н од дру́гога.

ба́шч'а -е ж (тур. *bağçe*) земљишће, обично њоред куће, на коме се гаји њоврће, цвеће и др., врш. – Иде на веч'ёре по ту́рске ба́шч'е. – Бе́ре зарза́ват у ба́шч'у. – Да је мач'ёа до́бра, у ба́шч'у би се сеја́ла (нар. посл). – Зе́л'е са́мо ни́ца у ба́шч'у.* – Оти́шл'е у комши́ску ба́шч'у.* – Пу́шти во́ду по бра́зде да нава́диш ба́шч'у.* – Се осуши́ја и кро́мид у ба́шч'у.* – Сви́ имал'е а́шаш њо ба́шч'е.* – Донёл'е во́ду до ба́шч'е све́ по бра́зде.* – Къд вр́не ја́ка ки́ша, те́ј ба́шч'е до ре́ке остану́јеф водња́ве.* – Ми́лкин му́ж це́ја дъ́н се́ди у ла́д, а о́на рабо́тај а у ба́шч'у, а у ку́ч'у.* – Ги по́беже би́к у ба́шч'е.*

ба́шч'ауш -а м (тур. *baş çauş*) чин наредника у царској њурској војсци. – Їмер ч'ауш бидна́ја ба́шч'ауш.

ба́шч'евани'и́ја -е м (тур. *bağcıvan+ci*) онај који узгаја и њродаје њоврће, њи́лар в. ба́шч'еи'и́ја. – Би́ја пр́во ба́шч'енани'и́ја па по́сл'е продава́ја ду́ан на Баждара́ну. – Ду́шан ба́шч'овани'и́ја. – Де́стан ба́шч'евани'и́ја има и но́ве крастави́це. – А што́ не би́ја он? До́ри и ба́шч'овани'и́ја, па и ту́ј прокопса́ја.

ба́шч'евани'и́льк -а м ба́шч'иовансџиво, њоври́ларсџиво, в. ба́шч'еи'и́льк. – За́нат му је ба́шч'евани'и́льк.

ба́шч'евани'ини́ца -е ж њродавница њоври́ларских њроизвода, њи́лара. – Ба́шч'евани'ини́ца на Папа-ч'арши́ју је затворёна. – Пр́ва ба́шч'овани'ини́ца до Ара́сте.

ба́шч'ё́льк -а м њоврће. – Оти́шла да ку́пи ба́шч'ё́льк за ру́ч'ек. – Ба́шч'ё́льк не си́ти.

ба́шч'еи'и́ја -е м в ба́шч'евани'и́ја. – Којши́је су, и он је ба́шч'еи'и́ја, ба́шч'е ги су је́но до дру́го. – Пре́вари ме ба́шч'еи'и́ја, да́де ми ба́јат сала́ту.

ба́шч'еи'и́льк -а м в ба́шч'евани'и́льк. – Док рабо́таја ба́шч'еи'и́льк, до́бро му би́ло, те́ке сџ је му́ка што не мо́же ви́ше да рабо́та. – Бо́рави се сџ ба́шч'еи'и́льк та́мо при Ара́сте.

ба́шч'еи'ини́ца -е ж в ба́шч'евани'ини́ца. – На Џ'еми́ну ба́шч'еи'ини́цу л'и си купи́ла л'ути́ке?

ба́шч'и́ца -е ж дем од ба́шча, в. ба́шч'ич'е. – Ба́шч'и́ца гу је ка кути́ја.

ба́шч'ич'е -ёта с в ба́шчи́ца. – То́ј је́н л'ёк ба́шч'ич'е што́ има. – У мо́је ба́шч'ич'е сџм тури́ла и ма́ло магда́нац.

бе́бе¹ -ёта с (tur. *bebe(k)*) новоро́ђенче, сасви́м ма́ло деџе. – Бе́бе је јо́ш, мо́ри снао, што́ зна́ оно? – Ў, да је дал'ёко, де́ би́ло то́ј, бе́беџу да се да́ва раки́ја.

бе́бе² с (тур. *gözbebeği*) зени́ца ока. – Бо́л'и га о́ко ве́ј два-три́ дъ́на, поч'на́ло ни́што да му се пу́шч'а на бе́бе.

бе́бе́нце -ёта с хип од бе́бе¹. – Овол'и́чно гу је бе́бе́нце, не́ка гу је жи́во.

бѣга несвр **1.** *бежи.* – И ма́нит од пија́нога *бѣга* (нар. посл.). – Съ[с] сво́јега је́ди и пи́, а́ма *бѣж* дол’е́ко (нар. посл.). – *Бѣга́смо* до́кл’е мога́смо. – Од до́бро *се* не *бѣга*, мо́ри се́стро. – У то́ј вре́ме лѣсно се *бѣга́ше* у Срби́ју. – *Бѣгај* от ко́мшиино́га пѣса, мло́го је бе́сан, ч’е те гри́зне.* – *Бѣгај* дѣл’е́ко од баксузно́га ч’ове́ка да не́ ти напра́ји бел’а́ју.* – *Бѣгај* по дѣл’е́ко од ме́не ако се стрѣ́тнемо.* – *Бѣгај*, брѣ́, ми́ч’и ми се од гла́ве, си ми досади́ја!* – Да до́ц’еш у При́зрен, а не́ да *бѣгаи*.* – Къ́д би се бл’и́жило да грѣ́ми, он да́јма *бѣга́ја* у ку́ч’у.* – Треба́ло да донесе́ па́ре јуч’е́р, а не́ да ћу́ти и да *бѣга*.* – Од губа́ве л’у́де сви́ *бѣга́л’е*.* **2.** имп. *йомера се, склања се.* – Ајте, бе́иши *одо́тл’е* да ту́римо со́фру. – *Бѣгај* ми од пу́т. – Бе́иш та́мо у ч’у́ше, не́ ми иди под но́ге. ИЗР **бѣга на́двор** има *йролив*. – Де́те ми све́јено *бѣга на́двор*. – Бе́гало на́двор те тол’и́ко ослабе́ло јадни́ч’е.

бѣга́ње с гл им од *бега, бежање*. – Ич’ не́ ми се бегендису́је то́ј њего́во бѣга́ње од мајсто́ра. ИЗР **бѣга́ње на́двор** *йролив*. – У́би га то́ј бѣга́ње на́двор.

бегендису́је (се) несвр (тур. дијал. *begendi*, 3. л. јд. перф. од *beğenmek*) **1.** *свиђа (се), дойада (се).* – Њѣ́му не́ му *се бегендису́је* она́, ич’ не́ма ч’ѣ́ф за њу́. – Њо́јзи, госпо́ц’е, не́ гу *се бегендисува́ло* да рабо́та у гол’е́му ку́ч’у, па одвои́ла му́жа од бра́ч’у. **2.** *бира, одабира йо свом укусу.* – А: Што́ ч’и́ните, мо́ри? Б: *Бегендису́јемо* ма́раме и мафе́се за сва́дбу.

бегенди́ше свр од *бегендису́је*. **1.** *свиди се, дойадне се.* – У́зни ма́фез ко́ј бегенди́шеш. – Ако ти *се бегенди́ше*, у́зни га. **2.** *заволи, осейи љубав йрема коме, чему.* – *Бегендиса́л’е* је́н дру́гога. – *Бегендиса́ја* сѣм ва́шу ве́ру. **3.** *изабере, одабере.* – *Бегенди́ши* што́ оч’е́ш. – Са́ма си га бегендиса́ла.

бегла́рка -е ж (тур. дијал. *begler*) *бегова жена, беговица*. – Дрѣ́жи се ка бегла́рка, а це́ја свѣт зна́ њо́јно ко́тило.

бегле́рски -а, -о *који йри́ида бегу, који се односи на бега*. – Рабо́та *йо бегла́рске ку́ч’е*. – *Бегле́рску* зе́мљу купи́л’е.

бе́да -е ж *фиг ђаво, враг, в андрак²*. – Ви́ди, мо́ри, што́ бе́да је то́му детѣ́ту те пла́ч’е. – Де́, у бе́ду, мо́га да оти́дне, што́ га не́ма још да се вра́ти? – Та́ко ти ва́л’а, што́ бе́ду си тражи́ја та́мо по ту́рске ма́л’е?

беде́л -а м (тур. *bedel*) **1.** *заменник, йуномоћник.* – Бе́дел’ му до́ша, он не мога́ја са́м. – На анга́рију ч’е пра́тим беде́л’а. **2.** *онај који је у йу́рској војсци служи́ месѣо дру́гога уз новчану надокна́ду.* – Си́л’е́јман, а́гин си́н, погоди́ја беде́л’а за у во́јску. – Беде́л’а ти фа́ч’ам, до́ма да ми се́диш (нар. песма). **3.** *заменник, одмена у ходочаши́ју.* – Би́ја беде́л’ на ац’и́льк.

беде́лат -а м *ошкуй за неслуже́ње војске, новчана надокна́да беде́лу, в. беде́л’ија*. – Беде́л’а́и сѣм плати́ја. – Слу́жи три́ месѣ́ца во́јску и пла́ти пејѣ́сет л’и́ре беде́л’а́и, па је го́тов.

беде́лија -е ж *в беде́л’а́и*. – Беде́л’и́ја му је двѣ́сте гро́ша.

бе́доше (се) свр/несвр **1.** *йоквари (се), уйројаси́и (се), униши́и (се).* – Йстру́ га, бе́доса га та́ј ч’ѣ́крк на бу́нар. – Бе́доса́ја ми ба́тин са́ат. – Сно-

ва̀л'ка ми се истру̀ла, *бедоса́ла се* съсвѐм. – *Бѐдоса* ми се јел'ѐч'е. – Ма̀фез на гла̀ву гу је *бедо̀сан*. **2.** уради, учини *нешѝо* без во̀ље. – Свр̀ши л'и гу, *бѐдоса* л'и гу ту̀ј рабо̀ту. – Ёте, *бедоса̀смо* и Тоткине ч'ара̀пе. – Ајде да се *бедо̀шемо*, да ги ідемо на Свето̀га кѝд не тол'іко ви́кал'е. **3.** ради *неозби́љан, небийа́н* *йосао*. – Ёне га, *бедо̀ше* нѝшто по ізбе. – Рабо̀тамо, *бедо̀шемо* поништо. – *Бедо̀ше* се кол'іко да се ре́кне ч'и се́димо без рабо̀те. **4.** *изгуби (се), заїтури (се)*. – Се́л'бан де ти је, де си га *бедоса́ла*? – Мо̀ри девојке, де турі́сте, де ми *бедоса̀сїе* пл'етиво? – Не зна́м де ми *се бедоса́ја* но́в ма̀фез. **5.** *одлуїа, нестїане*. – Де, у вра́га, *се бѐдоса* то́ј девојч'е, што́ га не́ма?

бедри́ца -е ж део но́ге од кука до ко́лена, *бедро*. – Бо́л'и ме, ёте о́вде, у *бедріцу*.

бежа́нац -нца м *избеглица*. – Узо́смо га на ко́нак, то́га ста́рога *бежа́нца*. – На Баждара́ну са́л вр̀ви *бежа́нци*.

бежани́ја -е ж зб. *избеглице, бегунци*. – По ч'арши́је са́л вр̀ви *бежани́ја*. – Ку́ч'е се бе́у напунил'е, те поч'о́ше да ту́раф *бежани́ју* и у цр́кве и у ц'амі́је. – Општі́на ц'ѐбап не мога́ше да да́дне *бежани́је*.

без* предл за означава́ње нема́ња, *нейосїо́јања*. – И њи́н бу́нар оста́ја без во́де. – Јајце се а́мка без ру́ке. – Ја́ без му́жа ни л'ѐба не́сѝм је́ла са́ма. – Ајт *бес* па́ре спре́ми руч'ек ако мо́жеш. – Нити сѝм мо́гла да спи́јем *без* веч'ѐре. – Ка́ко, ма́јко, да ідем на сва́дбу *без* да́р! – Не́ га пу́шћа от ку́ч'е *без* да је́де л'ѐба. – За бел'а́ју, и му́ж ги оста́де *без* рабо̀те. – Су́во време, остадо́ше и буна́ри *без* во́де. – Е, мори-би́ро, са́мо ја зна́м ка́ко је *без* мате́ре у де́ч'їнство. – Узѐја па́ре од га́зде и побѐга *без* завр́шене рабо̀те. – Бу́ди оста́до *бес* ку́ч'е та́мо па и о́вде не́ те во́л'ив. ИЗР **за бес па́ре** на *йочек, на вереси́ју*.

безбе́љи реч. (тур. *besbelli*) за *йојачава́ње іврдње*: *заисїа, дакако, наравно, сигурно*. – Да мо́га, *безбел'и* би до́ша. – *Безбел'и* му ел'вері́ше. – *Безбел'и* је та́ко ка́ко ти ви́каш. – А: Мо́жда прати́ја пи́сму по нико́јега ч'ове́ка. Б: *Безбел'и, безбел'и*. – Има две го́дине ка не́ се јавл'а мате́ре, *безбел'и* умрѐја.

безво́дан -дна, -дно *који је без воде, сиромашан водом*. – Брѐг је *безво́дан*, де се гра́ди ку́ч'а та́мо ка што у́ч'ини о́на. – Зе́мња ги је е́м сла́ба, е́м *безво́дна*. – *Безво́дно* ме́сто па му́ка за во́ду.

безгла́ван -вна, -вно *нейромишљен, неразуман; йомахниїао, изгубљен*. – Трч'и ка *безгла́ван*. – *Безгла́вник безгла́ван*.

безгла́вник -а м **1.** *онај који се неразумно, нейромишљено йонаша*. – То́га *безгла́вника* л'и си прати́ла да те послу́ша? – Што́ ч'їниш то́ј, ти *безгла́внику* *безгла́ви*? **2.** *фиг врсїа иїише без горње коре*. – Зел'ани́к *безгла́вник*.

безгла́вница -е ж *неразумна, нейромишљена, лакомислена женска особа*. – Рабо̀та, а́ма све на́опако, ка нико́ја *безгла́вница*. – А ти́, *безгла́внице* *безгла́ва*, че́кај са́мо док те уфа́тим!

безгла́внич'е -ѐта с *веїроїирасїо деїе*. – Што́ је́но *безгла́внич'е* гу је то́ј старѐјо.

бездушан -шна, -шно *немилосрдан, нечовечан, свирей*. – Како мож да биднеш тако *бездушан*? – Свекрва гу је сиротице јако *бездушна*.

бездушник -а м *безосећајан, безобзиран, окрућан човек*. – Паднаја у руке тому *бездушнику* Ч'ифуч'ету.

бездушница -е ж *безосећајна, безобзирна, немилосрдна жена*. – Што *бездушницу* мач'еју има, бóже сач'увај. – Ти, *бездушнице*, бáрем да си ч'ута-ла.

безобразан -зна, -зно *бесћидан, бесраман; срамотан, нейриситојан*. – *Безобразна* је, мори мајко, зе да има образ зар би била таква? – Збóри девојч'ица *безобразне* лакрдíје.

безобразник -а м *бесћидан, бесраман човек*. – Л'ёпо га пóклопи тога Тал'инога *безобразника*, зáтвори му уста. – Ти, *безобразнику* *безобразан*, девојч'е да не си ми задеваја.

безобразница -е ж *бесћидна, неморална жена*. – *Безобразнице* *безобразна*, и ти си се нашла да ми вадиш лакрдíје. – Нóч'ом идеф у тејзи *безобразнице* Дудуманке.

безобразнич'е -ёта с *деће које се не сћиди свог йонашања*. – Има јено *безобразнич'е* да пó *безобразнич'е* не бíва. – Тој *безобразнич'е* *безобразно* Цёка.

беја -ла, -ло *који је беле боје*. – Кава је црна, ама образ је *беја* (нар. посл.). – Скапáл'е ми *бёл'е* патл'иц'ане. – Диза се у *бёлу* зóру да рабóта. – *Беја* колóмбоч'. – И кóсе гу су *бёл'е*.* – Дё да кúпим *бёло* брашњо? – Прво да окреч'иш у *бёло*, па пóсл'е тóри бóју.* – Ё, сýг и *беја* л'ёба јéдемо.* – Гал'ајкинеји матере кóсе гу су *бёл'е*, а у млáдос ги бíл'е црне ка зíфт.*

Бејаград* -а м *Београд*. – Кóј ч'е ве доч'ёка на станицу у *Бејаград*?

бејан¹ -а м (тур. *beyan*) *видело, јавност*. – Јён дýн, истíна ч'е искóч'и на *бејан*.

бејан² непр прид *јаван, видан*. – Што íмам да кријем, *бејан* ми је мóја рабóта.

бејана -е ж (тур. дијал. *beyane*) *мана, недосћаиак*. – Ич' мет, мори, што тејзи Крстинице ни јено дёте неје *без бејане*. – *Бејана* му је што íгра кóмор. – Тејзи девојке мóж л'и гу нац'еш *бејану*? – Момч'е је јако л'уцко, сáл да нёма тóј *бејану* у нóгу.

бејанлив -а, -о *који има ману, недосћаиак*. – *Бејанл'ив* је ч'уц'а: дýтка у збóр. – Ч'ор-Лáза купија *бејанл'ивога* кóња. – *Бејанл'ива* је јадница и мýч'на, фáч'а гу, да је дал'ёко, дрóга рабóта.

бејуде прил (тур. *beyhude*) *узалуд, бадава*. – Ич' не задёвај, *бејуде* ч'е ти бíдне. – *Бејуде* се мýч'и, ништо нёч'е мóже да уч'ини.

бека -е ж *јагње (у дечијем говору), в. беца*. – Купија ми баба *беку*. – Нё, л'óчко, тáмо *бека*, бýц!

бекаја -е ж (тур. *bekeya*) *грех, морални дуг*. – Има он своје *бекаје*, док не исцѣпа три јоргана, нече да умре.

бекташија -е м (тур. *Bektaşî / Bektaşîye*) **а.** *дервишки ред*. – Дервиши *бекташије* су друго, а ноктап'ије па друго. **б.** *иријадник шог дервишког реда*. – Ше Абѣдин је *бекташија*.

бекташиски -а, -о *који иријада дервишима бекташијама, који се односи на бекташије*. – Ше Абѣдин је *бекташиски* ше. – *Бекташиска* теча је у Терзи-малу.

бекч'ија -е м (тур. *bekçi*) *чувар њоља, њољак*. – Аци-Риста Кабаш бија *бекч'ија*. – *Бекч'ије* плач'аф ак рефѣнски.

бѣла -е ж *шурски сребрни новац* – Стрѣм сѣм погодија за јѣну бѣлу. – Двѣ бѣл'е кѣмат ако оч'еш. – Имаш л'и да ми разб'ијеш јѣну бѣлу?

бѣла мец'едија (тур. *tescidîye*). – Мѣгерем тај бѣла *мец'едија* била калѣп.

Бѣла недеља -е ж *седмица уочи Великог ускршњег њосѣа*. – Бѣла недељ'а је. – По Бѣл'е недељ'е посл'е.

бѣла пѣра -е ж *сребрна ѡара којом ѡроводаѣија обележава исѡрошену девојку*. – Мисиц'ика вал'а да понѣсе: дѣкат, бѣлу ѡѣру, три зрна ч'еницу, пѣрч'е шѣч'ер и шамич'е.

бѣлац -лица м *беланац у јајѣиу, в. белѣ*. – Јѣјце било пукнѣто па истѣка бѣлац.

бѣлач'а -е ж *ракија*. – Нашл'окаја се бѣлач'у, трѣч' се уч'инија. – Трза гу бѣлач'у ка вѣду. – А: Како ѡде бѣлач'а? Б: Прва ка трње, друга ка слѣма, трѣч'а ѡде сѣма.

бѣлка -е ж **1.** *куна белог крзна (Mustelafoina)*. – Кѣжа од бѣлке пѣ је јефѣтина зе кѣжа од златке. – Учител' -Мѣне уб'ија јѣну кѣну бѣлку. **2.** *кокош белог ѡерја*. – И тај мицка бѣлка ни пронѣла. – Ако нац'еш, кѣпи бѣлку ел'и граѣрку. **3.** *девојчица изразиѣо ѡлаве косе*. – Тај бѣлка њѣјна л'и је ѣл'и јетрв'ина гу? – О, бѣлка мајкина! – Како гу бѣше ѡме тѣзи Стојанович' ѡне бѣлке, Тодѣрка л'и? **4.** *фиг ваш, в биѣка*. – Да нѣси донѣја никѣју бѣлку от пѣт? – Мил'ѣше му јѣна бѣлка по минтан. – Ка у Чѣр-Зѣфе, бѣлке кол'ѡко оч'еш.

бѣлкас -та, -то *белѣчасѣ*. – Ч'е га познѣдеш ѡ га вѣдиш, јѣн мѣстач' му је бѣлкас. – Јасл'ија је сѣнч'и, а обѣкла бѣлкасѣо јѣл'ѣч'е. – И њѣѣва кѣса му је бѣлкасѣа.*

бѣлов'ина -е ж *бело грѣжѣ*. – Овде ми је бѣлов'ина, а тѣмо л'ал'ица, прокѣпка, кѣца и мишјакиња.

бѣлѣја -е ж **1.** *украшен суд од бѣле земље из којѣ се ѣѣчи вино у свѣчаним ѡриликама*. – Утѣч'и вѣно у бѣлѣју. **2.** *мушки сѣѣрук коноѣље, лат. Canabis sativamas*. – Рекѣше што збрѣл'е бѣлѣју.* – И бѣлѣју донѣл'е у дѣѣр.*

бѣлѣјнич'е -ѣта с *деѣ* које чини *шиѣишу*. – Тѣму којшиискому *бел'ај-нич'ѣишу* ч'е му намѣштим *рѣбра* *јѣмпѣт*. – Турч'ич'и – *бел'ајнич'ич'и*, раат

не те оста'л'аф ако идеш проз њину ма'лу. – Те'ма ма'лскама бел'ајнич'ич'ама на'ш ац'а-Ц'ека ги је Свети-Ил'ија, а га ви'диф, бе'гаф до'ма.

беља'љк -а м (тур. *belâlık*) в белаја (1). – Стра' ми је да не уч'ини ни'кај бел'а'љк със ту'ј раб'оту. – Зар ма'ло бел'а'љци ч'ини'ја док не му до'ц'е па'мет?

бељаји'ија -е 1. в бел'ајник. – То'му бел'ам'ије Бо'шке теза-Анц'уши'ному ни'што не да'вај у ру'ке, ја ч'е истр'ује, ја ч'е искр'ши. – Кол'ично је, па и оно бел'аји'ија. – Бел'аји'ија петл'ич'е и'скоч'и. 2. сва'ђалица, кавгаи'ија. – О'стај га, бо'га ти, то'му бел'аји'ије, ма'ло му ва'л'а па да ти изва'ди бел'ају. – Бел'аји'ија де'те. – Ста'лно би'ја по су'ду, по затво'ру ва'ј бел'аји'ија Ду'шан.* – Не'ч'у да га ви'дим у ку'ч'у ни то'га бел'аји'ију.*

бељаји'ика -е ж 1. в бел'ајница. – Она се бел'ам'ика и роди'ла, мо'ри ма'јко. – Оста'и ножи'це, мо'ри бел'ам'ике, да не уч'иниш бел'ају. – Бел'ам'ика коко'шка би'ла тај гра'орка: изгази ми ба'шч'у, ра'стрви ми бу'њиште. – Ва'ј же'на што гу доне'ја од Ц'акови'це, по до'бро да не гу узе'ја – не се ви'де у Призрен та'ква бел'аји'ика.* 2. сва'ђалица, кавгаи'ика. – Не'л'и гу зна'ш што бел'аји'ика је стр'ина ми попади'ја?

бељба -е м онај који има говорну ману, шей'авац. – Збо'ри ка Мане'тов бел'ба. – Бел'ба је, исти'на, ама је вре'дно и раб'отно мо'мч'е.

бељбав -а, -о који не'правилно изговара гласове, који зас'таје у говору, шей'а. – Тај млац'еј не'је бел'бав, са'л тај старе'ј. – Бел'ба бел'ба'ви. – Бел'ба'во гу је девојч'е јаднице.

бељбави'ца -е ж жена која има говорну ману, која шей'а. – Ка нико'ја бел'бави'ца, бо'г да ч'ува. – Ти, мо'ри бел'бави'цо бел'ба'ва!

Беље покладе ж мн покладе које се одржавају по'следњег дана Беле недеље (в). – Јутре су Бел'е покладе. – За Бел'е покладе ч'е ви спра'им а'лву и тепсешти'ју. – Зна'м кол'ико пу'т су на Бел'е покладе доодил'е од уч'ител'-Три'фе да покла'див у ба'бе.

беље'г -а м 1. дар који се даје девојци као обележје да је ис'прошена. – Мисиц'ика би'ла у Паја'нте и одне'ла бел'ег. – От Ч'ифтел'ије прати'л'е бел'ег мамуди'ју. го'л'ем бел'ег в ирс'иен. – Прстенц'ије иде'ф у Сивга'ра на го'л'ем бел'ег. – За го'л'ем бел'ег дошла гу и те'тка од Липја'н. 2. в. бељега (2). – Тка'ј са'л до бел'езе. Пу'шч'ај, пу'шч'ај, све до те'ј бел'езе на ду'вар. – До ове'ј бел'езе ло'јзе је моје, а та'мо је братње'во ми. – Вржи ко'же у денко'ве и ту'ри бел'езе.

бељега -е ж 1. знак којим је не'што обележено. – Сва'ки па'мук има сво'ју бел'егу. — Гац'аф у бел'егу. 2. ожиа'к. – Од ра'не му останала бел'ега на ч'ело. 3. сивар која се даје врачари ради га'иња. – Дај гу Ћсни'је не'што за бел'егу, зе' без бел'еге не би'ва.

бељеди'ја -е ж (тур. *belediye*) а. оиши'инска уй'рава. б. зграда у којој је сме'ишена оиши'инска уй'рава. – Дуга'ња пр'ва до бел'еди'је. – Од бел'еди'је по' та'мо.

бељеди́ски -а, -о који *йриѣада ойиѣинској уйрави, који се односи на ойиѣинску уйраву*. – Рабо́та бел'еди́ску зѣмњу. – Бел'еди́ске ко́јњи. – Не йди на Бел'еди́ски мо́с, истру́јен је. – Одову́д Бел'еди́скога мо́сѣа га срѣто.

бељѣ́нзик -а м (тур. *bilezik*) *наруквица, гривна*. – Де ти је бел'ѣ́нзик? – Изгуби́ла обѣдва бел'ѣ́нѣика. – Од зѣви́це срѣма бел'ѣ́нѣице (нар. песма).

бељѣ́шка -е ж *оцена*. – Њѣму му да́де до́бру бел'ѣ́шку за а́тър. – Ка́мо да ви́димо ка́кве бел'ѣ́шке си доне́ја. – Йма до́бре бел'ѣ́шке, а́ма йма и ло́ше.

бељи́¹ реч (тур. *belli*) за *исѣицање йврдње: баш, зацело, заисѣа*. – Бе́л'и да не́ му йдем на но́ге. – Бе́л'и да му ре́кнем, па што би́дне не́ка би́дне. – Бе́л'и да је та́ко ка́ко ти ви́каш.

бељи́² непр прид *исѣиниѣи, йачан*. – Све њего́ве лакрди́је искоч'йше бе́л'и.

бељи́³ несвр чини *неиѣо белим*. – Оти́шла на ре́ку да бе́л'и пла́тно. – Ч'ара́пе смо бел'и́л'е на чу́курт. – Бел'и́л'е смо ту́ј л'ѣч'оса́ну кошу́л'у и на слу́нце, а́ма на́фил'е ни бе́ше рабо́та: л'ѣч'а неч'а́ше да искоч'и. – Ја́ бел'е ву́ну кѣт ч'у́ пи́скот. – И о́не бел'ѣу́ пла́тно на ре́ку. – Изгорѣ́л'е гу ч'ара́пе бел'ѣу́ч'и ги. – Бе́л'и се, несре́књица, сѣс бел'и́ло. **бе́љи се*** **1.** *йосѣаје бео*. – Напрѣ́шње мафе́се по́ не бел'ѣ́л'е ка ове́ј сѣгѣ́шње. **2.** *йосѣаје сед*. – Ода́мно он та́ко бе́л'и по ма́ло. – Поч'ѣ́ле ко́се да гу бе́л'и́ф. – Ё́л'бете, бе́л'и се кѣд се оста́ри. **3.** *разда́нује се*. – А́јде, мо́ри смрдл'ави́це, ди́зајте се на подра́нак, бе́л'и се ве́ч'е дѣн.

бељи́ло с *средѣиво* за *бељење лица*. – Ту́ра бел'и́ло. – Да ти ви́дим тво́је бе́ло л'и́це, / Тво́је л'и́це бе́ло без бел'и́ло (нар. пес.). – Бу́л'е ту́рав бел'и́ло на л'и́це.* – Њо́јзи не́ гу тре́ба бел'и́ло на л'и́це.*

бељи́ца -е ж **1.** *врѣѣа беле рибе са много сиѣиних косѣију*. – Бе́ше пре-да́ја све́ рибе, са́л бел'и́це што му оста́нале. **2.** *врѣѣа йшенице кру́йно зрна*. – Купи́ја сѣм ма́ло бел'и́цу.

бембе́ја -ла, -ло (тур. *betbeyaz*) *йоѣи́уно бео*. – Обел'ѣ́ја, бембе́ја се уч'и́нија, ка водени́ч'ар. – Сел'анѣ́ч'ко бра́шњо је бе́ло, мо́ри, бе́ло, па бембе́ло. – Муста́ч'е му су бембе́л'е.

бе́нг / **бе́нк** -а м (тур. дијал. *benk/beğ/benğ*) **1.** *младеж*. – По сна́ге йма бе́нгове. – На о́браз тури́ла бе́нк. **2.** *ознака, еѣи́кеѣа*. – На сва́ку врѣ́ч'у ту́ри бе́нг. – Ё́ве, о́вде би́ја бе́нк. – Мафе́се два́л'ај по бе́нко́ве.

бе́нт -а м (тур. *bent*) *брана на води*. – Муса-ефенди́на водени́ца не рабо́та, истру́ја гу се бе́ниѣ. – Ме́тна се од бе́ниѣ те до́л'е.

бе́нц'арка -е ж *врѣѣа крушке*. – Кру́шка бе́нц'арка не́ ми се уфати́ла, осу́шила се.

бе́пч'е -ѣта с дем/хип од *беба*, в *бебенце*. – Роди́ла овол'и́цко ми́цко бе́йч'е. – Нека гу је жи́во и здра́во бе́йч'е!* – Ма́шала, порасло ти бе́йч'е.*

бе́рава¹ непр прид *добар, усѣешан, јак*. – Не́мај га́јл'е, рабо́та му је бе-ра́ва њѣму.

бера́ва² прил **1.** *добро, јако.* – *Бера́ва* му њев њего́ве сајнице. **2.** *фиг. лоше, нао́йако.* – О́стај га њега, не́ га заде́вај, *бера́ва* му по́шла рабо́та њему, сиромáу.

бера́ч¹ -а м *онај који учесѝвује у берби.* – Погоди́ја *бера́ч* 'е да му обе́реф ло́же. – Ч'е́скин *бера́ч* 'набра́ја пу́н ко́фин за јен ч'ѝс.

бера́ч'и́ца -е ж *жена која учесѝвује у берби.* – Колицна је, ла́ј гу ту́кло, па и о́на *бера́ч'и́ца*. – А́јте, мо́ри *бера́ч'и́це*, што́ не запо́жете ни́што, би́ва л'и винобе́ре та́ко у плу́о?

бе́рбат непр прид (тур. *berbat*) *ѝрљав, нечисѝ.* – Искал'а́ја се, *бе́рбаѝ* се уч'ини́ја. – *Бе́рбаѝ* му њего́ва рабо́та. – Да ти па́дне у ка́л, *бе́рбаѝ* се награди́ја. * – А што бе́ше *бе́рбаѝ* та́ј ч'овек пред вра́та! *

бе́рбер -а м (тур. *berber*) *занайли́ја који бри́је и ши́ша људе (вида ране, вади зубе), в. берберин.* – Бри́ч'и се у Мура́та *бербе́ра*. – Не́је до́ма, оти́ша у *бербе́ра* да се бри́је. * – Це́ја жи́вот се бри́ч'и́ја код истога *бербе́ра*. *

бербе́рин -а м в *бербер.* – Мло́го ме на́муч'и *бербе́рин* док ми ѝзвади зу́б. – Ру́ке му се осуши́л 'е то́му *берберину* што те на́грди та́ко.

бербе́рљк -а м *берберски занай.* – Жи́фко Ч'и́ч'а изу́ч'и́ја *бербе́рљк* и отвори́ја *берберни́цу* на са́м се́бе.

берберни́ца -е ж *берберска радња.* – *Берберни́ца* му је на Папа-ч'арши́ју. – О́тиде у *берберни́цу* да се обри́ч'и.

бербе́рски -а, -о *који се односи на бербера, брицу.* – *Бербе́рски* еснаф. – *Бербе́рско* шегрч'е. – Душа́ну Бардано́лу ни *бербе́рске* мејл'еми не́ му по-мого́ше.

бербе́рч'е -е́та с дем од *бербер.* – Ви́кајте ми то́ј мла́до *бербе́рч'е*.

бе́ре^{*} несвр *сакуйља ѝлодове, цвеће и сл. оѝкидајући га од сѝабљике.* – А́јде да бе́remo бу́лке прекај пу́та. – Збо́рела ма́ти да ѝшл'е пред Видо́вдњн да бе́рев ви́дово цвеч'е, то́ј пла́во. – Їма бозови́нке да се бе́рев.

берич'ет -а м (тур. *bereket*) **1.** *обиље, изобиље.* – Је́до, ку́ме, до́ста, бо́г да помо́же, бо́г да ту́ри *берич'еѝ*. **2.** *леѝина, усев.* – У Подрѝму *берич'еѝ* је ка нај до́бар. – И у Косо́во *берич'еѝ* су ка нај до́бри. – Да ме пора́зи ва́ј *берич'еѝ* ако те л́жем. – Ово́га ми *берич'еѝ*, не има́ја га за при́ч'ес. – Што га́зиш та́ј *берич'еѝ*, е́ уби́ја те, да́ те уби́је. **3.** *киша која ѝгодује усевима.* – Бѝш у вре́ме па́де *берич'еѝ*, те́ се поврати́ше коломбо́ч'и. – Да́де бо́г јен *берич'еѝ* ка што ва́л'а. **4.** *срећа, наѝредак.* – А́јер не виде́ја, *берич'еѝ* нема́ја дабо́гда. ИЗР. **берич'ет ве́рсън** *израз захвалносѝи.* – *Берич'еѝ ве́рсън*, здра́во да га но́сиш.

берич'етан/берич'етън -тна, -тно **1.** *ѝлодан, родан.* – *Берич'еѝна* зе́мња. – По́ је *берич'еѝно* ву́годишньо́ жи́то зел'анско. **2.** *срећан.* – Њему́ је сва́ки дѝн *берич'еѝън*.

берич'етл'и́ја непр прид (тур. *bereketli*) **1.** *ѝлодан, родан.* – Го́ди́на ч'е би́дне *берич'еѝл'и́ја*. – Зе́мња ги је *берич'еѝл'и́ја*. **2.** *обилан, који ѝгодује*

усевима (окиши). – Берич'еїл'ија кїша паде. **3. срећан.** – Берич'еїл'ија ми бѣу његове паре. – Берич'еїл'ија се зѣр родија. – Нѣма га тѡј берич'еїл'ија врѣме.

бѣрмет -а м врсиа ароматизованог вина. – Да попијемо по јѣн бѣрметї. – Штѡ бејану му наѡдиш тї мѡјему бѣрметїу?

бѣса¹ -е ж (алб. *besë*) даїа реч. – Даја сѣм бѣсу, не мѡгу нѡтраг, в мендоре. **ИЗР врже / добије бесу** склоїи часно їримирје, сїоразум. – Врзѡл'е бѣсу до Митровдѣн. **ўзне на бесу / падне на бѣсу** зашїїїїїї кога, узме кога їод окриље. – Рец'-Кїца га узѣја на бѣсу да га однѣсе у Феризѡвич'. – Мѣне їадне на бѣсу.

бѣса² реч заистїа, зацело. – Тако бїло, бѣса, ка што казўје Дїмч'е.

бѣса³/бѣса-бес узв са значењем заклетїве: богами, вере ми. – Бѣса, јўнак їскоч'и Јѡван Фѡнда! – Бѣса, ѡбел'е ти сїн ѡбраз! – Бѣса-бес, тѡј ч'е му уч'їним њѣму. – Бѣса-бес нѣсѣм га видеја, зѣ да сѣм га видеја, рѣка бї му.

бѣсан -сна -сно **1.** који је веома љуїї, гневѡн, разјарен*, в љуїї. – Бѣгај от комшиїнога пѣса, мѡго је бѣсан, ч'е те грїзне. **2.** обесїан; махнїї; немиран, несїашан (о деїїїїїї). – Бѡгат па бѣсан. – Полѣко, мѡре дѣте, не трч'и по слубїце ка бѣсан. – Бѣсно л'и је тѡј Шаип-агїно кўч'е.

бесѣње* -а м гл им од беси, вешање; шаљиви свадбени обичај у коме млада даровима ѡїкуїљује живоїї свекра и свекрве. – Јўтре дѣн пѡсл'е свѡдбе, їма обич'ѡј бесѣње свѣкра и свекрве.

бѣси несвр вѣша. – Бї га, кѡл'и га, бѣси, ч'їни му што ѡч'еш, ѡн не слўша, па не слўша. – Гл'едаја сѣм кѣд бесїл'е Рўсту Кабаша у Шадрѡван. – Видѣја на Шадрѡван де бесїл'е л'ўде.*

бескућњик -а м **1.** онај који нема куће, сиромѡх. – Јѡпет обўкл'е тѡга бескућњїка Ч'ор-Зѣфу. – Ка нїкој бескућњїк, сѡл скїта сокаце. **2.** скиїница, їройалица. – Тї, мѡре бескућњїку, сврти се јѣмпўт дѡма.

бескућњїца -е ж сиромѡшина жена, бескућњїца. – Бескућњїца бескућња. – Ч'ѣкај, мѡри бескућњїцо, док ми дѡц'е мўж, па ч'е вїдиш тѣд што ч'е бїдне.

бескућњїч'е -ѣта с деїїе бескућњїк. – Јѣно габѣл'ско бескућњїч'е ми ўкраде пїрајку на рѣку.

бескућ'ан -тња, -тњѡ који нема куће, сиромѡшан. – Бескућ'ан је ка Гѡбел'. – амре, смїри се јѣн пўт и тѡј бескућњїца бескућња Нїца Крѣк-ѡто-зл'ија. – Тѣј бескућње бескућњїч'иц'и, Габел'ч'иц'и, ўкрадеф што доваїтїф.

бѣсни несвр бива немиран, несїашан. – Штѡ ти је дњњс те тол'їко бѣсниш? – Бѣснѣја бїи ѡн да смѣје, ѡма ѡн не смѣје од матѣре. – Бѣснеўч'и тако, паднаја па нагрдїја кол'ѣно.

бѣсник¹ -а м (алб. *besë*) їѡузѡдана, сигурна, ѡдана ѡсоба. – Бѣсник је ѡткако га познавам. – У Суорѣчки бајрак од Рец-Кїце їѡ бѣснїка не тражи.

бесник² -а м онај који је бесан, немиран, нес^ташан. – Смири се јемп^т, мо^ре бес^нику. – Да изб^ије то^га бес^ника Ц^и’еку, з^е не мо^же ви^ше да се т^рпи.

бесн^ич’е -е^{та} с немирно, нес^ташно де^ие. – На о^ко се ви^ди му^дро, а^ма је гол’емо бес^ни^ч’е. – Цани^ному бес^ни^ч’е^иу л’и да му до^ц’е па^мет?

бесну^лја -е ж врагол^{ас}и^а, нес^ташна (обично мла^ђа) женска особа. – Што си па т^и, мо^ри бес^ну^л’о, та^ко узбес^нела? – У^дри гу две-т^ри заврат^нице те^јзи бес^ну^л’е, па ч’е се сми^ри. – Ва^ј стар^еја бес^ну^л’а се пуш^тила ка ку^ч’ка од ла^нца.*

беспу^тан -тна, -тно који је без и^уи^а, не^йроходан. – Плани^на, ме^сто бес^иу^ино, св^е пе^ш што смо и^шл’е. – Бес^иу^иан кра^ј бе^ше и та^ј Ст^ре^цка.

бесра^ман/бестра^ман -мна, -мно који нема осе^{ћа}ње с^рама, ву^лгаран. – А^да, бес^ра^ман је, з^е да не^је бес^ра^ман зар би уч’ин^ија та^ј рез^ил^ьк. – Та^ј бес^рам^ница бес^рам^на Ва^нка. – Бес^тра^мне лак^рди^{је} збо^ри дево^јч’и^ч’ама то^ј бестра^мни^ч’е бес^тра^мно Пе^труш.

бесра^мник/бестра^мник -а бес^раман, не^час^тан, не^моралан човек. – Бес^рам^ник бес^раман. – Т^и, бес^рам^нику, да си ч’у^та^ја. – Са^ма си оч’ала то^га бес^рам^ника. – Та^ј бес^тра^мник Сто^јан Ку^ч’кар. – Мо^ре, т^и бес^тра^мнику, за^р и^маш о^браз да збо^риш?

бесрам^ница/бестрам^ница -е ж бес^рамна, не^морална жена. – За^про^си^{ја} је^ну бес^рам^ницу белос^ве^цку. – Бес^рам^ницо бес^рам^на т^и. – Те^јзи бес^тра^мни^{це} Ду^думан^ке. – Т^и, бес^тра^мни^{цо}, да зат^вориш у^ста и да не ва^диш лак^рди^{је} дру^гому.

бесрам^ни^ч’е/бестрам^ни^ч’е -е^{та} с дем. од бес^рам^ник; де^ие ко^{је} се не^ипримерено и^онаша. – На^шл’е се два бес^рам^ни^ч’е^иа ка да се тра^жи^л’е. – На ко^га и^ско^ч’и то^ј алка-Ка^ти^но бес^рам^ни^ч’е, би^ч’и на о^ца? – Што гу је бес^тра^мни^ч’е то^ј мла^ц’е^јо, ку^ку ма^јко! – То^му Ван^ки^ному бес^тра^мни^ч’е^иу са^л заврат^нице што по^ма^га^ф, з^е лак^рди^{је} и^ч’ не ч’и^ни^ф.

бе^т/бе^тер/да^бетер* при^л изу^зе^ино ква^ли^те^тан. – Бе^ти гу су ру^жи^це у дв^ор ву^ј го^ди^ну. – Исп^л’ела бе^ти ч’ар^апе. – На^пра^јја да^бе^тер ви^но от сво^је гр^ој^зе.

бе^ч’ар -а м (тур. *bekâr*) мо^ак, не^оже^ен човек, в мо^ак (1). – Бе^ч’ар је, јо^ш не^је же^ет. – И за бе^ч’ара и^ма пе^сма.* – С^ьг је по^лько бе^ч’ар^има да на^ц’ев дево^јку.* – Ув^еч’ер ч’е и^ско^ч’ив бе^ч’ар^и на со^как, а дево^јке не.* – Бе^ч’ар ч’е ка^же о^цу ко^{ја} дево^јка му се сви^ц’а.* – С^ьм би^{ја} бе^ч’ар к^т ст^игл’е врш^ал’ице у Л’уби^жду.* 2. мла^доже^на. – И бе^ч’ар и^ша с^ьс сват^ове за же^ну.* – А у ко^ло бе^ч’ар до мла^дана^ве^сте да и^гра.*

бе^ч’аров* -а -о који и^ри^иада бе^ћару. – Ни до^не^{ја} а^бер бе^ч’аров ко^мш^и-ја. – Не^мо^ј у^век да ве^ру^јеш у бе^ч’аров р^еч’. – А бе^ч’арова ма^ти у^век б^ри^не де гу је де^те.

беч'арски^{1*} -а -о који се односи на момке, који припада момцима, својствен момцима. – Такве ти су беч'арске рабџе. – Па које беч'арске пѣсме да појемо?

беч'арски^{2*} прил на бећарски начин, као бећар. – Остарѣја си, а бч'еш да се носиш беч'арски. – Не могу више ни беч'арски да трч'кам.

беч'арч'е^{*} -ета с дем/хип од беч'ар, момчић. – А твој Сава пораса, брада поч'нује, беч'арч'е.

бешика^{*} -е ж мехур у организму човека и неких животиња за сакупљање течности, мокраће. – Кѣт ч'е кол'ев свињу, а ми деца ч'екамо да ни дадев бешику да гу надѣвамо па да играмо ка да је лопта.

бешљк -а м (тур. дијал. *beşlik*) ишурски новац од пет гроша. – Дава му два дешљка, а он тражеше три. – Старе дешљци не ч'иниш ви

бешч'ѣдан -дна, -дно који је без порођа, бездеиан. – Бешч'ѣдне муж и жена чинив све да добијев децу.

бибер^{*} -а м (тур. *biber*) врста љутиог зачина. – Узнем мало бибер и турим у вариво. – Немало ни бибер у дугању. ИЗР **бибер у сваку манцу** који је увек ирисуиан. – Он оч'аја да бине бибер у сваку манцу.

бива несвр иосиоји. – Биваја би зулум и напрег, ама ка што беше у Кангрѣно време, не бива никд. – Кд се пѣкла ракија, бивала би сѣм и по два-три месеца у виницу у Зоч'иште. – Крф вода не бива (нар. посл.). – Две лубенице под јѣну мишку не бива (нар. посл.).

бивол -а м 1. *врста говеда других ивијених рогова (Bubalus)*. – Видела жаба како се биволи колев па и она дигла ногу. 2. *фиг круина, незграйна особа, в. биздол*. – Пораса, жѣно, раскрупаја се, цѣја бивол се уч'инија. 3. *фиг ленишина, нерадник, в. биздол*. – Истега се тај бивол па салте л'ѣга. – Дијај се, бивољу, докл'е ч'е смрдиш туј у дѣшек?

биволар -а м 1. *чувар бивола*. – Говѣдар, биволар, све му искач'а на јѣно. – Искал'аја се, бѣрбат се уч'инија, ка биволар доша дома. 2. *фиг неуредна особа*. – Море, биволару, иди ѣми се јѣмпут, е врак ти године изѣја.

бивољница -е ж 1. *женка бивола*. – Бивол'ица ни се отел'ила. – Дај бивол'ице трице. 2. *фиг лења, неуредна жена, в. биздол'ица*. – Узни рабџу, мѣри бивол'ицу, не сѣди тако ајл'ак. – Туј л'и Санину бивол'ицу запросија.

бивољски -а, -о који се односи на биволе. – Кола му су бивољске. – Коже бивољске не ми ч'иниш за мѣју рабџу. – Бивољски рѣг. – Бивољско мѣсо не јѣдемо. – Образ му је ка бивољска кожа ѣѣму.

бивољч'е -ѣта с дем од бивол, младунче бивола. – Пушти бивољч'е да сиса. – Бивољч'ѣиу поч'ѣл'е да ницаф рѣгови. – Бивољч'ич'и се играф. – Бѣреф по сокаце коре од лубенице па даваф бивољч'ич'ама.

бидне/бине свр буде, иосиане. – Ако бидне визија, ч'е ти пратим. – На-ста Деспѣтова биднала учител'ка. – Бидна и тај рабџа. – Одамно је биднаша ѣегова рабџа. – Вѣј девојч'е ч'е ми бине мѣје.* – Нека ви бине ка што

о́ч'ете.* – Са́ва би́ја от Штетарце.* – Та́ј ти бе́ше ло́пов над лопо́ва.* – Буда́ла би́ла, буда́ла оста́ла.* – Не́ка ви би́не све́ съз бла́гос и ми́лос.* – А о́ч'еш де-во́јку да ўзеш од до́бре ку́ће, ва́л'а и ти да би́неш од до́бре ку́ч'е.* – Ста́лно би́ја по су́ду, по затво́ру ва́ј бел'а́ји'и́ја Ду́шан.*

биздол -а м в *бивол* (2, 3). – Порáса, це́ја биздол се уч'ини́ја. – И за то́га биздо́ла л'и се на́шла дево́јка. – Јо́ш л'и л'е́га та́ј биздол? – А́јде, мо́ре биздо́лу, ди́зај се. – Мрзи га, биздо́ла, да се поме́ри од ме́сто.

биздољи́ца -е ж в *биволица* (2). – Биздол'и́ца, мате́рина ч'е́рка. – О́т-кѣд гу позна́вам ту́ј биздол'и́цу Је́фу, са́л ч'и́ни: тра́п, тра́п, тра́п. – А́да, биздол'и́це да́ва л'и се та́ква рабо́та и́ч'? – Му́ка гу је биздол'и́це и да се оми́је, те́ке се оми́ва ка ма́ч'ка према ју́г.

би́је (се)* несвр *и́уче (се), сукобљава се*. – Съг не́-сме́в да би́јев де́цу ка на́пре. – Не́мој и ти да га би́јеш. – Ма́ло, ма́ло па се би́јев у дво́р. – Не́је до́бро да се сва́ђаш и да се би́јеш. – А бил'е га да га утѣ́пав.

би́јење с *баи́нинање, и́уча*. – Што би́јење изе́ја о́н док би́ја ми́цак. – Не и́де све́ със би́јење, мо́ре ч'ове́ку. – Јо́ш је́но два-три та́кве би́јења па ч'е му до́ц'е па́мет.

би́к* -а м *мужја́к краве*. – Ги по́беже би́к у ба́шч'е. – Држа́ја и би́ка за кра́ве.

би́кме / би́кме с (тур. *bükme*) *свилена, сребрна или зла́йна жи́ца ко́јом се ве́зу украси на оде́ћи*. – У Дѣмја́на Гарал'е́је има ч'е́шит-ч'е́шит би́кме.

би́кч'е* -ета с дем од *бик*. – Ви́ди ако има на пи́јац и је́но би́кч'е. (Р. М.)

би́льби́ль -а м (тур. дијал. *bilbil*) *славу́ј*. – Би́л'би́л' ми по́је, ру́жа ми цѣ́ф-та (нар. песма). – Би́л'би́л' пи́л'е, не по́ј ра́но (нар. песма). – А у ма́ј ме́сец бил'би́л'и по́јев у дво́р.* – А имáл'е у про́л'еч' и бил'би́л'и.* – Ве́ј дьно́ве не су ч'у́јев^ф ни бил'би́л'и.*

би́ље прил (тур. *bile*) *чак, и́тиавише, в. би́лим*. – Ја́ бил'е не́сьм ни би́ја та́мо. – За ту́ј рабо́ту неч'а́ше бил'е ни да се осóл'и. – Не́ ни се бил'е ни каза́ја кѣт по́ша за Бе́јаграт. – Не́ бе́ бил'е ни ч'у́ла да умре́ја.

би́љет -а м (нем. *billet*) *возна кар́та*. – Сѣ́к ч'у са́м да изва́дим бил'е́и. – Би́л'е́и у ко́га су, у те́бе ел'и у Ми́те?

би́льби́јка -е ж/м *особа ко́ја заму́ккује, в. дѣ́йка*. – Си́н му ка да је бил'иба́јка. – Ту́ј бил'иба́јку л'и тражи́ја ел'и се́стру гу?

би́љим* реч за по́јачавање значе́ња, *и́тиавише, в. би́ље*. – Ни́ти оч'а́ја, би́л'им, да гу погл'е́да, а сѣ́г трч'ка по њу́. – Би́л'им и ја́ сѣ́м помо́гла, а о́на са́л гл'е́да и ни́шта не рабо́та.

би́љур -а м (тур. *billur*) *кри́стал*. – У ру́ке гу и́гла од бил'у́ра (нар. пе-сма),

бимбаши́ја -е м (тур. дијал. *binbaşı*) *чин ма́јора у и́урској војсци*. – У њего́ву ку́ч'у се́ди бимбаши́ја. – Пра́тија бимбаши́је црве́не ја́јца.

бимбашијин/бимбашин -а, -о који *йриџада бимбашији*, који се односи на бимбашију. – Бимбашијин нефер је Анадолац. – Бимбашина ч'ешма. – Бимбашине деца јако су шакија.

бинаја -е ж (тур. *bina*) *раскошна грађевина*. – Гол'ема бинаја йскоч'и Угарова ч'кола. – Виде л'и што бинају гради Цветко ац'и-Јокин.

бинек -а м (тур. *binek*) *јахаћи коњ*. – За у Светог-Марка сџм погодија јенога бинџа.

бинец'ија -е м (тур. *binici*) *добар, вешти јахач*. – Гол'ем бинџ'ија йскоч'и тој Мусино копил'е. – На њине свадбе йдеф све на одбир бинџ'ије.

бинљк -а м (тур. дијал. *binlik*) *сџаклени суд ойлеиен йруџем*. – Ўзе бинљк ракију. – Бинљци су омијџене.

бир -а м (вок *биро*) (тур. *bir*) у наглашавању *наклоносџи у емоџивном обраџању деџеџу или уойиџе младом мушкарџу, синко, чедо, син, јединац*. – О, бир мајкин. – Пораснаја ми бир бабин. – Наспа л'и се, биро? – Што плач'еш, биро, кажи матџре. – Оди нане своје, биро. – Е, мори-биро, само ја знам како је без матџре у деџ'инство.* – Нџмој, биро, да лџжете оца и матџр.* – Дај ми, биро, још мало воду.* – А, мори-биро, ч'е га ч'џкаш, а он не ч'е ти доџ'е.*

бира* несвр *йробира, одабира*. – Бираш, бираш па избџреш нај лошо.

бир-вакџт -кта м (тур. *birvakit*) *давнина, далека йрошлосџи*. – Ка њина куч'а што бџла прва још од бир-вакџа. – У бир-вакџи овде бџло наше царсто.

бирда прил (тур. дијал. *bir-da*) *никад више*. – Како уч'ини тџбе, бирда ракију не гу тури у уста. – Тај пџт што бџше доша и бирда више не доџ'е у нас.

биринџ'и / биринџ'и непр прид (тур. *birinci*) *најбољи, йрви у неџему*. – За конџуре биринџ'и мајстор је Рџста Кџкмир. – Никој-пџт Гудџна куч'а бџла биринџ'и куч'а у Призрен. – На цркву работал'е биринџ'и мајсторџи. – У тој време биринџ'и каџил' бџја Рамадан Заскок.

биринџ'ија -е м *йрвак, онај који је најбољи у неџему*. – Бџреф се еснафске биринџ'ије. – Пџч'ни да йграш, тџ си биринџ'ија.

бирјан -а м (тур. *biryap*) *врсџа јџла од јагџеџег мџса, йиринча и сџанаџа*. – За рџч'ак смо имал'е бирјан.

бирљен-бир м (тур. *birdirbir*) *врсџа деџје игра слична игри йрулих кобила*. – Ајде да йграмо бирл'ен-бир. – Играл'е смо бирл'ен-бир. – Вај мој брат неч'аја нџкџда да йгра бирл'ен-бир.* – Би се сџбрал'е на сокак па да йграмо бирл'ен-бир.*

бир-таман прил *йойџуно, сасџим добро*. – А: Свршџсте л'и што имџсте? Б: Свршџсмо, ама све бир-таман. – Њџгова рабџта му је бир-таман, не бџри гајл'е.

бисаг -а м једна сѣрана шорбе која се састѣји из два засебна дела, в бисага. – А: Напуни л'и и други бисаг? Б: Обѣдва бисага ми су пуне. – Тѣј бисази нѣве л'и ти су? – Ћзе бисазе па ѣтиде.

бисага -е ж в бисаг. – Шише тѣри у другу бисагу. – Јѣдна бисага је цѣпана, а друга је здрава. – Напуниш бисаге и нѣсиш тамо де треба.* – И ја у бисаге тѣрим тѣј штѣ нѣсим кѣму.* – У старо време вѣј от сѣло би дѣшл'е код нас сѣс пуне бисаге.*

бисер* -а м окригло седефастѣо зрно које се налази у шкољци, служи као накѣп. – Донѣја и бисѣре у кѣч'у. – Кѣт си млад, и зѣби ти су ка бисѣри.

бисѣрак -рка м врсѣа ниског разнобојног башѣенског цвѣћа (Crucifere). – Бисѣрак поч'ѣја да ми цѣфти. – Кѣд ти прецѣфти бисѣрак, да ми уфѣтиш мѣцко сѣме.

бисѣрко -а м 1. хип којим се шѣја дѣшѣу. – дди мајкице своје, бисѣрко мајкин. – Бисѣрко си ми тѣ мѣј, мѣје алтѣнч'е, мѣје златѣ, мѣје л'ѣчко, благо матѣре. 2. особа коју красѣ лейѣ особине. – Мисл'ѣсмо штѣ ч'е бѣдне бисѣрко, а ѣно ѣспаде посѣрко.

бисља -е ж будаласѣа, луцкасѣа женска особа. – Збѣри ка никѣја бисл'а, бѣже ме прѣсти.

бистар/брѣстар* -а -о 1. који је ѣровѣдан, без ѣрлавѣшине. – Нѣч'у да ул'ѣгнем, вѣда нѣје брѣсѣра. – Ракѣја му је бѣш брѣсѣра. 2. који је ѣамѣшан. – Свѣ трѣ дѣца му су бѣсѣре. – Ги дѣја Бѣг бѣсѣре за школу.

Бистрѣца/Брѣстрѣца* -е ж река која ѣроѣише кроз Призрен. – А мѣ смо се бањал'е ѣ у Брѣсѣрицу ѣ у Дрѣм. – Тѣј кѣч'а ѣрекај Бѣсѣрице је док-торѣва.

бѣтевѣја непр прид (тур. bitevi) цѣо, цѣловѣш, чѣшав. – Порѣса, бѣшѣ-вѣја ч'ѣвек бѣднаја. – Мѣсо купѣја јѣн бѣшѣвѣја ч'ѣрек. – Бѣшѣвѣја кондѣре.

бѣтка -е ж (тур. bit) вѣш (Aporluga), в. вѣшка/вѣришка. – Свѣ бѣшка до бѣшке, сал мѣл'ѣф по ѣѣга. – Нашла сѣм гу у главу јѣну бѣшку. – Бѣја по сѣла па се напунија бѣшке.

бѣт-ѣти м (тур. дијал. bitoti) лек ѣроѣиш вѣшију. – Ћзни мѣцко бѣш-ѣти па га намајѣи.

бѣч'акч'ѣја -е м (тур. дијал. biçakçi) занѣшлија који се бѣви израдѣм и ѣродајѣм ножѣва, ножар. – Благој Јоргушов бѣч'акч'ѣја. – Дѣја бѣше Манѣ-ту бѣч'акч'ѣје.

бѣч'акч'ѣлк -а м (тур. дијал. biçakçılık) ножарски занѣш. – И Јоргу-шѣве дѣца рабѣтав бѣч'акч'ѣлк.

бѣч'акч'ѣски -а, -ѣ који се ѣноси на ножара, бѣчакчију. – Бѣч'акч'ѣски ѣснаф. – Бѣч'акч'ѣске ножѣце.

бѣч'* -а м в. канѣ'ѣја. – Узѣја бѣч'у рѣке ка да ч'е га удѣри.

бѣч'и рѣч (тур. дијал. belçi) можда, вѣлда, верѣваѣно. – Бѣч'и га стрѣфил'е дѣма. – А бѣч'и нѣ ни ѣтиша де си га прѣтила. – Бѣч'и ч'е се ѣбрѣне

време. – *Бич'и* ч'е обрне Бог на добро. – *Бич'и* си ч'ула што доша. – Му даја, *бич'и*, и апове да пије.* – А и ти *бич'и* знаш за тој.* – Дете никако да спије, само плач'е, *бич'и* уфатило од оч'и.* – Све ме бол'и, *бич'и* от старос.* – Ч'е ми отвори врата, *бич'и* се дигла от постел'е.* – Не се сеч'ам, *бич'и* несьм била туј.* – Знаш ти, *бич'и*, а отиша девер. – Ајт, брѐ, па ти *бич'и* знаш. – Знаш гу, *бич'и*, алка-Бицу. – Слабе гу су деца, *бич'и* имава гл'исте.* – Ч'е доч'ека, *бич'и*, и унуке да види.*

бич'имљѝја непр прид (тур. *biçimli*) *који је лејоог кроја (о одећи)*. – Врло гу је *бич'имл'ѝја* Сандина антериѝја. – *Бич'имл'ѝја* минтан.

бич'имсѝз непр прид (тур. *biçtsiz*) *који је лошег кроја, који не ѝрисѝа-је добро (о одећи, обући)*. – Јаке су, ама *бич'имсѝз* кондуре. – Ка *бич'имсѝз* ми дооди Лазино фермене. – Јел'ече гу је јако *бич'имсѝз*. – *Бич'имсѝз* ногавице.

бич'кѝја -е ж (тур. *biçki*) *нож за сечење коже*. – Наостри *бич'кѝју*.

бѝшти* несвр *чисѝи од ваѝака*. – Морам да *бѝшѝим* дете, пуно је сѝс вѝшке. – Прво да га *бѝшѝиш*, па ч'ѝш и гѝйде да му оч'ѝшл'аш.

бѝље-шѝл'е прил (тур. дијал. *büle-şile*) *како-ѝако, овако-онако, ово-оно, в. шѝл'е-бѝл'е*. – *Бѝл'е-шѝл'е*, теке му гу свршѝсмо рабѝту како вал'а. – *Бѝл'е-шѝл'е*, намирѝше се. – Нѝма туј *бѝл'е-шѝл'е*, имаш да рѝкнеш како је прѝво. – Кѝд вѝде ч'и му не помѝга *бѝл'е-шѝл'е*, ѝзвади па ѝзброј паѝре.

бѝљѝк¹/буљук* -а м (тур. дијал. *bülük*) **1.** *чеѝа од сѝо војника*. – Јѝн *бѝл'ѝк* војску ѝтиде у Л'уму, а друѝи у Ас. – Дѝза се баѝибѝзук на *бѝл'ѝце*. – Порѝса гу сѝн, да гу је жѝв, стасѝја вѝч'е за у *бѝл'ѝк*. **2.** *сѝадо*. – Сѝма Дрнат купѝја *бѝл'ѝк* о[д] двѝста ѝфце. – Горѝнима тол'ѝко *бѝл'ѝка* стѝку опл'ач'кал'е Л'умѝни. – Вѝј Горѝни имѝл'е гол'ѝме *бул'ѝце* ѝфце.* – По ѝл'аду ѝфце имѝло у *бул'ук*.*

бѝљѝк² -а м (тур. дијал. *bülük*) *ѝунолеѝсѝво, зрелосѝ*. – И тој послѝдњо девојче му улѝгло у *бѝл'ѝк*.

бѝљѝгбаѝа/буљугбаѝа* -е м (тур. дијал. *bülükbaşı*) *зѝюведник чеѝе у ѝурској војсѝи, сѝареѝина бѝл'ѝка, в. бѝл'ѝкбаѝиѝја*. – *Бѝл'ѝгбаѝа* је у су-арѝје. – Тѝд кѝд ул'егѝше Л'умѝни у Призрен, *бѝл'ѝгбаѝа* ги бѝше Бѝсл'им Ёлѝз. – Мој дѝда памѝѝја кѝд га утепѝл'е у Вл'ѝшњу *бул'ѝгбаѝу* Сѝл'у.*

бѝљѝгбаѝиѝја -е м в *бѝл'ѝкбаѝа*. – Мустафа Тѝтар, *бѝл'ѝгбаѝиѝја*.

бѝљѝк-ѝмин / бѝљѝк-ѝмини м (тур. *bülüketini*) *економ чеѝе, лице задѝжено за снабдевање буљука новчѝним и маѝериѝалним средсѝвима*. – *Бѝл'ѝк-ѝмин* бѝја у војску.

бѝтѝн / бѝтѝн непр прид (тур. *bütün*) *сѝв, чиѝав, цео*. – *Бѝтѝн* свѝт бѝше искоч'ѝја да гл'ѝда како бѝсѝф аѝ'и-Рѝсту Кабаѝа. – Сѝл што се ч'у што ѝде Л'ума, *бѝтѝн* ч'аршѝја се зѝтвори.

бѝтѝн-бѝтѝне прил (тур. *bütünbütüne*) *ѝоѝѝуно, сѝсѝим*. – Пропаѝа, сѝрома, *бѝтѝн-бѝтѝне*, ѝсрет је за јѝно комѝч'е л'ѝба.

благ -а, -о **1.** *сладак, који садржи шећера.* – Боздованке су *благ*е ка шеч'ер. – Млого *благ*о њсоч'и тој дињч'е што исекосмо. – *Поблага* је бал-кабаги зе ч'естенка и говецка тиква. **2.** *који није ошћирог, оћорог укуса.* – А: Л'ута л'и је тај л'утика? Б: Нё, *блага* је, ка трава. – Оцат њч' неје кисеја, *благ* је. – Јёна краставица њсоч'и горка, а тај друга *блага*. **3.** *фиг умиљайи, нежан.* – Благо њјзи сьс теј *благ*е уста њјне. – И лакрдја гу је *блага* њјзи. **4.** *фиг који је добре нарави.* – *Благ* је, неје сёрсем ка брат му. – Нека фал'и бёга што гу је свекрва тако *блага*. – *Благога* мјужа има.

благо¹ с оно *шћо* има велику *вредносћ*, *богајсћиво*. – Нестрётник, тол'ико *благ*о даде на комор. – Да видиш, мори, што *благ*о донёја Дёмњан Гаралёја за дугању.

благо² с *слајкиши*, *јосласћица*. – А: Имал'е л'и сте и *благ*о за руч'ек? Б: Алву смо имал'е. – Пун саан *благ*о што њзеде тај њзеша. – За првич'аре три *блага*: сутл'јјач', каданф и тепстештије.

благо³ узв за *изражавање задовољсћива, среће*. – Оди при мёне, *благ*о мајке! – *Благ*о си га тебе, мори Маро, сьс твоје брач'у, сьс твоје крила. – *Благо* матёре што те има, л'очко матерйна!

благодари несвр захвали. – Што имам њёму да му *благодарим*, што добро ми уч'инија па да сьм му *благодаран*? – Нё ни бйл'е нй *благодарил'е* они. – Ўл'езе у дугању, *благодари* ми сьс две-три лакрдје па њсоч'и. – Нека *благодари* Бёга што се ја не бё стрефија туј, сё да се бё стрефија, рабёта би исоч'ила на гол'ёмо.

благос м *доброћа, њлеменићосћ; кројкосћ, њшћомосћ*. – Не вал'а дајма тако сьс злё, ўзни дёте јён пўт сьс *благос*, па да видиш како ч'е слўша. – Бёг да ги даде *милос* и *благос*. – Нека ви бйне свё сьз *благос* и *милос*.* – И вама нека ви даде Бёг и *благос*, и *милос*.*

благосйља* свр/несвр *изриче жељу за срећу, здравље, најредак, в. благослови, блисиња*. – И кум *благосил'а* славу. – *Благосил'а* се: „Нека ви је среч'ан Бёжич'!“

благосйљање* -а с гл им од *благосил'а*. – И поч'не *благосил'ање* на славу. – Добро науч'ија *благосил'ање* твој кум.

благослов -а м одобрење, *јрисћанак, сагласносћ*. – Узёја *благослов* од влади́ке. – Кума-Милан Рогач'ин писаја на́шему Мите што нёма вре́ме да га венч'а, па му пратија *благослов* да нац'е дру́гога кума.

благословен -а, -о *који је јримео благослов, благосйљан*. – *Благословёна* рабёта. – Ўзе два-три зрна *благословёно* грёјзе.

благослови несвр да *благослов*; *изрази жељу за нечије здравље и срећу, в. блисиња*. – Што уч'ини тој, е бёг те *благословија*? – *Благослови*, свети-влади́ко, да ти имам свёту мол'итву. – *Благослови* га и цёл'ива га у образ. – Да си *благословен*.

благословија -е ж в *богословија*. – Дёте гу, нека је живо, пошло у *благословију*.

благостив -а, -о *милостив, добродушан*. – Отац му, бог да га прости, бија јако *благостив*. – Тај млац'ёја алка-Цавина снаа *йоблагосиива* је зе тај старёја.

благаош* узв в *благо¹* – *Благош* вама за нега! – *Благош* мене за моје децу и за моје унуч'ич'и. – *Благош* мене за моје вредне ч'ёрке.

бласиња несвр *благосиља, в благосиља, благослови*. – За добро што ни уч'инија, *бласињамо* га кьд год га помёнемо. – Ада, тол'йки пүт је *бласињаи*, па га *бласињаја* и влади́ка. – Кьд стигосмо, попови бёу искоч'ил'е и *бласињау* наро́д.

блйжи се* несвр *йприближава се*. – Ни *се бл'йжи* слава и нама. – Кьд би *се бл'йжило* да грми, он дајма бегаја у куч'у. – Што му *се бл'йжи* апера́ција, бйш се уплашија.

блйзан/ блйжањ -жња -жњо који је у *блиском сродсйву*. – *Бл'изна* му је она, нёсу дол'ёко. – Сыс поп-Манёта су *йобл'изни* зе сыс Крсту бербери́на. – *Бл'изно* гу је тој девојч'е, ада сестрич'њино гу је. – Нёсьм знала да ти је поп-Мане тако *бл'изан*. – Прво ви́кнемо на свадбу веј *нај бл'ижње**. – Ако се страмотиш од *бл'ижње*, стра́м тебе да ти бине. – Сла́ву прво појев теј *бл'ижње**.

блйзна -е ж *једна од двеју жица уведених у брдо на разбоју*. – Откиде ми се јёна *бл'изна*. – Уведувала па не видёла те увёла *бл'изне*. – Ч'ёкај док вржем отки́нату *бл'изну*.

блйзнак -а м 1. *деи́е или младунче рођено с другим у иси́ом йорођају, близанац*. – *Бл'изнак* му је. – Два си́на, два *бл'изнака*. – Жёна му родила *бл'изнаце*. – Теј два ја́рета су *бл'изнаци*. – Ојагњила *близнаце*. 2. *један од два срасла йлода*. – Што си купила теј *бл'изнаце* сл'иве? – Нац'о јёну *бл'изнак* л'утику и ўзо гу. – На Ц'ёмйну башч'ец'ини́цу йма *бл'изнак* крастави́ца. – Мо́дър патл'иц'ан, па *бл'изнак*.

блйзнакиња -е ж *женско деи́е рођено с другим у иси́ом йорођају*. – Ни својејзи *бл'изнакиње* не дава играч'ке. – Теј Мандри́не девојч'ич'и, Ста́на и Ружи́ца, су *бл'изнакиње*. – *Бл'изнакиња* му је она.

блйзнач'е -ета с дем од *бл'изнак*. – Јёно *бл'изнач'е* гу је мушко, а дру́го жё́нско. – Обёдва *бл'изнач'ёи́а* су мушке. – Овеј два ми су *бл'изнач'ич'и*. – *Близнач'ич'а́ма* ва́л'а измет да се ч'йни.

блйзни се несвр *доноси на свети́ близанце*. – Обе јетрве ми *се бл'изни́л'е*. – И ма́ти, йсто ка она, гу *се бл'изни́ла*. – Гу *се бл'изни́л'е* обёдве ньо́јне ч'ёрке.*

блйзно прил *двосйруко увођење йређе у брдо на разбоју*. – Кьд о́ч'емо да тка́јемо л'йто пла́тно ел'и пла́тно кафанл'ија, уведу́јемо *бл'изно*. – *Бл'изно* л'и си увёла?

бл'изо¹ прил **1.** *на малом рас'тојању, у близини, близу.* – Куч'а не ги је тако бл'изо. – Одов'уд је њобл'изо. – Б'огме, бл'изо ми је крај.* – Тај што је бл'изо, пр'ви тр'еба да пом'огне.* – И сестра дошла бл'изо до куч'е.* – Све тр'и ми се удал'е туј бл'изо.* – Деца оч'ал'е што њо бл'изо да гађав^ф. **2.** *у блиском сродст'ву.* – Бл'изо су они, несу дол'еко, стрич'евич'и су. – С'с поп-Ман'ета су њобл'изо зе с'с Крсту. – Н'с'м знала што су тако бл'изо њи дв'е.

бл'изо^{2*} предл – Ни казал'е теј што су бл'изо гробл'е. – Неје добро ако је ора бл'изо куч'е. – Паднала б'омба бл'изо брата.

бл'ување с гл им од бл'ује, њовраћање. – Још ј'ено такво бл'ување, па ч'е ми се искида ц'игерица. – К'д ми доц'е бл'ување – б'огу д'ушу.

бл'увотина -е ж **1.** *оно ш'то се изб'љује.* – Вр'ач'а се ка п'с на бл'увотину (нар. посл.). – Бл'увотина му је с'ал ј'ед. **2.** *фиг ружна, нејрис'тојна бесмислица, којештарија.* – Зб'ори бл'увотине, гр'озно да ти је да га сл'ушаш.

бл'узгав* -а -о *који је раскваш'ен, измешан са бла'том (о снегу).* – Дуна вруч' ветар, се о'топи с'нег^к и се на'прај бл'узгав п'ут.

бл'узгаво* прил на расквашен начин, клизаво. – Б'еше бл'узгаво, главу да искр'шиш.

бл'ује несвр **1.** *њовраћа.* – Све ј'ед што бл'ује. – Бл'увало св'уноч'. – По-теч'е му кр'ф бл'увач'и. **2.** *фиг њлаћа, враћа дуг.* – Море, неч'е пла'тиш, теке ч'е ми бл'ујеш б'орч'.

бл'уткав -а, -о *безукусан, неукусан.* – Бл'ушкав ти је ништо вај п'асул'. – Бунарска вода ни је бл'ушкава.

Б'ог* -а м **1.** *највише најн'природно биће које је с'творило ма'теријални и духовни св'ет и које у'правља њиме.* – А св'и да се м'ол'имо Б'огу за здравл'е и за м'ир у куч'у и државу. – А и тебе Б'ог ч'е те сп'аси. – Од Б'ога св'е ми је л'епо. – Прво да отиднеш у цркву Б'огу да се пом'ол'иш и да се прекр'стиш. – Вратија му Б'ог за св'е што на'праја л'удима. – С'амо је Б'ог озг'ор нас. – Се мијеш на Видовд'н с'с воду у коју б'ило в'идово цв'еч'е, тој Б'ог да ти отв'ори оч'и. – Ајде да се пом'ол'имо Б'огу! **2.** *у исказивању жеље.* – Б'ог нека те по-живи. – Нека ти даде Б'ог здравл'е! – Нека ти даде Б'ог још децу. – М'ол'им се Б'огу с'ин да ми се врати ж'ив и здрав. – И вама нека ви даде Б'ог њ бла'гос, њ м'илос. – Да ти не даде Б'ог алајкуч'ку – цеја д'н по сокаце. **3.** *у исказивању захвалности.* – Св'и смо добро, ф'ала Б'огу. – И куч'у смо награди'л'е, ф'ала Б'огу. – Имамо св'е што ни тр'еба, ф'ала Б'огу! **4.** *у молби.* – Ајде ч'ути, тако ти Б'ога! – Тако ти Б'ога, немој више ништа да кажеш. – Ај, немој да не л'жеш и т'и, Б'ога ти. ИЗР **Б'ог да ч'ува сачувај божје.** – И поч'е да вика на нас, да не удара, Б'ог да ч'ува! **ка што река Б'ог како је уобичајено.** – Поштуј св'е како је ка ш'то река Б'ог. **ни Б'ог о'тац нико; немогуће.** – Б'олан је тол'ико, ни Б'ог о'тац не м'оже да му пом'огне. **Б'ог да га пр'ости узречица њри с'јомињању имена њокојника.** – И м'ој ац'а-Т'ома пом'ога, Б'ог да га њр'ос'ти. – И она, Б'ог да гу њр'ос'ти, бр'го да ни донесе воду. **му/ги даја Б'ог њоседује одређене ве-**

ишћине, знања, сјособностѝ, маѝеријална средсѝв. – Ги даја Бог бѝстре за шкољу.

богаз -а м (тур. дијал. *bogas*) **1.** *уска, слеја улица.* – Сѝкрѝја се по тѝ богазе. – Сретѝсмо се у богаз при Свето-Прокѝпл’е. **2.** *клицура, шеснац.* – Сал што ул’егѝсмо у Црнол’ѝвски богаз. – Од Црнол’ѝвскога богаза навамо раат смо путувал’е. **3.** *грло, грклъан.* – Рѝпи и уфати га за богаз да га удави. **4.** *фиг недаћа, незгода.* – Дѝбро је и жив проз каке богазе проодија јадник.

богаљѝја¹ *непр прид ѝобожан, добродушан, ѝошћен.* – Богал’ѝја ч’ѝвек бѝше, Бог да га прѝсти, кума-Тѝдор.

богаљѝја² -е ж/м *ѝобожна, ѝошћена, добродушна особа.* – Наша тѝга богал’ѝју да му батѝрдѝше пѝре. – Да си гу рѝкла, уч’инѝла би ти, знам гу, млоѝо је богал’ѝја ѝна.

богами/богами* *реч за ѝојачавање ѝврдѝе, заисћа в богме.* – Па брач’а донесѝше свѝ што трѝба за свѝдбу, богами. – Па, богами, не искач’а да жѝвим ка што вал’а. – Нѝсам забрајла ѝегово дѝбро, богами. – Богами јѝс, уфатѝсмо га. – И, богами, знаја ѝн за ѝу.

богаѝто -а с *ѝоседовање маѝеријалних добара, богѝсѝво, в. богаишћина (1).* – Ка Гудѝно богѝсѝо што бѝло никој-пѝт. – Од ѝѝнога богѝсѝа што ги ѝстаде, тај јѝна кѝч’а, виранија. – Тол’ѝко богѝсѝо му прѝпаде.

богат -а, -о *имућан.* – Богѝѝ је, му се мѝже. – Богѝѝо па бѝсно тѝј тѝрско пѝетиште. – Штѝ је тѝј за богѝѝога ч’ѝвѝка?

богашћина -е ж **1.** *в богѝсѝво.* – У какву богашћѝну се родѝла, а што дѝч’ека ч’уѝка да стѝне прет цѝкву. – О[д] тол’ѝкве богашћѝне останѝло му сал тѝј лојзѝнце. – Їгбал зар имѝла да удаде у тѝј богашћѝну. **2.** *зб. богѝѝ људи, богѝѝаши.* – Поч’ѝја да се мѝша сѝз богашћѝну. – Богашћѝна не сѝди у Поткал’ѝју, тѝке дѝл’е, при рѝке.

богме* *в богами.* – Нѝти знам, богме, како дѝша до нас. – Јѝс, богме, тако бѝло. – Богме, само ч’уѝти и гл’ѝда прет сѝбе. – А женѝма напре, богме, нѝ ги бѝло лѝко. – И ја ѝч’у, богме, јѝну ч’ѝшу вѝно. – А и ѝн, богме, дѝцкан доц’нѝје дѝма. – Богме, бл’ѝзо ми је крај. – А, богме, да ти кажем – свѝ прѝил’е ајгарѝлк сѝз браѝа ти.

богородѝч’ин пѝјас -а м **1.** *дуга.* – Нѝч’е вѝше да врѝне, искоч’ѝја богородѝч’ин ѝѝјас. **2.** *ѝанка и дугачка свећа начињена од конца којим се обмѝтава цѝква, намењена за здравље болесних и ѝородѝља.* – А: За болнѝга л’и спѝрал’аш богородѝч’ин ѝѝјас? Б: За болнѝга. А: Нѝка му је на пѝмоч’. – Богородѝч’ин ѝѝјас спѝраѝл’е за снау Ц’екиѝцу, ч’ѝкаф да ги се добѝје.

богослѝвац -фца м *ѝак богословије.* – Сѝн му бѝдна богослѝвац вѝч’е, нѝје вѝше оснѝвац. – Дрѝжиш л’и на пѝмет кѝд убише тѝга Ч’ел’-Перѝнога богослѝфца. – И богослѝфци бѝл’е на мртвѝца.

богословија -е ж *школа у којѝ се изучава богословѝе.* – И Јѝван Теѝнч’е изуч’ѝја богословију. – Кѝч’а му је до богословије.

богослофски -а, -о који се односи на богословију. – Богослофско лојзе. – Богослофску ба́шч’у рабо́таф са́ми богосло́фци.

бого́фски¹ -а, -о фиг сја́ан, изврси́ан, бога́и. – Бо́г гу бе́ше да́ја бого́фски жи́вот и о́на га й́здеде ва́ј свѣт.

бого́фски² прил као богови; бога́ио, обила́ио. – Седо́ше те му се бо́гофски и наруч’аше и напи́ше. – Ка́ко да де́л’имо: по л’у́цки ел’и по бо́гофски?

бо́д* -а м убо́д игле у й́канину или й́ри й́лењењу. – Кол’и́ко бо́да ти й́ма пл’етиво? – Кы́т ши́је, бо́д гу је си́тан. – Пра́ји по́ си́тне бо́дове кы́д ве́зеш!

бо́деж -а м й́робада́ње, физи́чки бол. – Осѣ́ч’ам ни́ки бо́деж у поло́вину. – Са́л два́, три́ бо́дежа што о́сети. – Ако га истри́јеш със ч’афури́ју, бо́дежи ч’е му про́ц’еф. – Би́ч’и остуде́ја што й́ма та́ј бо́деж у сна́гу.

бо́дѣика -е ж й́врд и ои́иар израи́иј код неких живо́иѣи́ња и би́ѣака, бо́дѣа. – Избо́л’е га бо́дл’и́ке бра́ч’и кошта́ње.

бо́дѣикав -а, -о који има бо́дѣе. – Бо́дл’и́каво се́но купи́ја.

бо́дне (се) свр мало (се) убо́де, бо́дне (се). – Ши́ла кошу́л’у па се бо́днала у пр́с. – Бо́дна га със је́н ши́л’ек. – Могаре́ не слу́ша док не́ се бо́дне по нико́ј-пу́т. – Ро́са се бе́ше бо́днала у о́ко, те́ке, да́де бо́г, сал у ка́пак.

бо́жем* прил кобаја́ги, й́обоже. – По́беже на́двор, бо́жем гу је стра́мота. – Ја́ бо́жем са́л да те ви́дим, а оста́до. – Покри́ја бо́жем но́ге да не́ му се́бев^ф. – Ако се отво́рив вра́та, бо́жем ч’е гу до́ц’е си́н. – Ова́ко му ре́ко бо́жем да не й́де та́мо де по́ша.

Бо́жи гроб -а м гроб Ису́са Хрис́и́а у Јеру́салиму. – Кы́д бе́смо на Бо́жи гроб? – Му́ку видо́смо да при́ц’емо до Бо́жјога гроба́.

божи́тњи -а, -о који се односи на Божић. – Божи́ињи по́с је. – Божи́ињи печ’и́во јо́ш једе́мо. – У Божи́иње по́сте се разбол’е́ја. – Божи́иње покла́де.

Бо́жич’* -а м хри́ићански й́разник којим се й́рославѣа ро́ђење Ису́са Хрис́и́а. – А за Бо́жич’ сви́ смо се радува́л’е. – На пр́ви дѣ́н Бо́жич’а се седе́ло у сво́ју куч’у, ни́где не́ се й́шло. – Положа́јник на Бо́жич’ би́ло не́ко де́те од ро́да. – На Бо́жич’ положа́јник донесе́ шу́мку. – За Бо́жич’ се стал’ала па́ра у л’е́ба, па ко́му ч’е па́дне. – Код на́с би́ло да се за Бо́жич’ започ’не све́ од рабо́те. – Благоси́л’а се: „Не́ка ви је срѣ́ч’ан Бо́жич’!“

бо́жји -а, -о који й́ри́ида бо́гу, који се односи на бога. – А: Тво́је л’и је то́ј ло́јзе? Б: Бо́жје, па мо́је. – Бо́жје путе́ви не́ се зна́ф, мо́ре бра́те. – За а́тыр бо́жи. – За й́ме бо́же, што́ ч’и́ниш то́ј?

бо́жур* -а м једногоди́ињи цве́и црвених ла́иѣи́ца, лат. *Paraver rhoeas*, бу́лка. – Има́ло бо́журе прека́ј пу́та. – Све́ је црве́но од бо́жур.

бо́за -е ж (тур. *boza*) безалкохолно й́иће ко́је се й́рави од й́росеног или ку́курузног бра́шина. – Му́тно ка бо́за. – Да попи́јемо по је́ну бо́зу.

боздованка/боздоганка -е ж *врста крушке обликом налик буздовану.*
– Боздованка тражи место, она неч’е свуд. – Де си наша теј боздованке? –
Боздоганке слабо родил’е.

бѡзна прил *бѡгзна*; *можда, веровајно*. – Бѡзна не могаја да га нац’е. – А бѡзна нѣ га ни тражија. – Питаја за њѣга, бѡзна да му плати бѡрч’. – Бѡзна још нѣ се вратија, што га нѣма да доц’е.

бѡзовѣнка* -е ж зова, лат. *Sambucusnigra*, в *бѡзофка*. – Свѣри му *бѡзовѣнку* и давај му да пије. – Кѡра од *бѡзовѣнке*. – Прецѣди *бѡзовѣнку*. – Има *бѡзовѣнке* да се бѣрев.

бѡзѡфка* -е ж в *бѡзовѣнка*. – Пуне бѣл’е потѡци *бѡзѡфке*.

бѡј¹-а м **1.** *борба, биѣшка*. – На Кривѡлак прѣви пѣт ул’егѡсмо у бѡј. **2.** *ѣшча, биѣшинаѣ*. – Бѣу се посвадил’е и за мѡло што не бѣдна бѡј помец’у њѣ. – Без невол’е се ѣмеша у бѡј да му рашч’ѣпиф главу. – Што бѡј јѣја док бија мицѣк. – Свѣ сѣс бѡј да га тѣраш да слѣша.

бѡј² -а м (тур. *boy*) **1.** *сѣас, узрасѣ, расѣ*. – Мицка је у бѡј, на ѡца је, на Ванч’ѣта. – Бѡтал бѡј ч’ѡвек. – Барабѣристе се, да вѣдимо кѡј је пѡгол’ем у бѡј. **2.** *мера за дужину*. – Мѣшке појѣсе за свѣки дѣн бѣл’е по пе[т]-шѣс ч’ѡвѣч’ка бѡја, па и вѣше. – Висѡко тѡко, за јѣн ч’ѡвѣч’ки бѡј. – Вѣше од дѣсет бѡја што ни је дѣбок бѣнар. **3.** *сѣраѣ*. – Кѣч’а на двѣ бѡја.

бѡја -е ж (тур. *boya*) **1.** *ѣѣсак кѡји се добија ѣреко чула вида*. – Ч’ѡа је дѡбра, ѡма њѡјна бѡја нѣ ми се бегендисѣје. – Отворѣне бѡје нѣсу за мѡје годѣне. – Сѡл тѣј бѡје мафѣсе ѣмамо, дрѣге нѣмамо. – Њѡјзи нѣ гу пријаје зел’ѣна бѡја. – Штѡ беѡну гу наѡдиш ти тѣјзи бѡје? – Прѣво да окрѣч’иш у бѣло, па пѡсл’е тѣри бѡју.* – Кѣд би бѣла кѣч’а у жалѡс, јѡјца смо мѣстил’е у бѡрдо бѡју.* **2.** *маѣерија кѡја служи за бојеѣ*. – И црѣвна бѡја ни се доспѣла. – Кѣпи мѡло и црну бѡју. – Пѣшч’а бѡју пустиѣња. – Дѣ се наѡдиф напрешѣе бѡје? **3. а.** *маѣеријѡл од кѡјег се ѣрави фарба а кѡју шаѣе свекар будуѡј снахи*. – Нѡте Кѡстѣне јѡ сѣм гу носѣла бѡју. – Ђѣде, спрѡл’ѡ се, врѣме је да се нѡси бѡја. – А: Прѡтѣсте л’и бѡју? Б: Прѡтѣсѡ. А: Срѣтѣѡ нѣка ви је. – Гѡл’ем ч’ѣс гу ѣч’инѣл’е кѣд ѡднѣла бѡју, прѣжилѣ гу и тигаѣѣце. **б.** *ѡбѣчај бојеѣна кѡсе у црно ѣред венчаѣ*. – Јѣтре је бѡја у Анѣѣша Грѣѣнога. – Гудѣни прѡтил’е да не вѣкаф на бѡју. – Отишла на бѡју у Сивгѡра. – Вѣкѡне су на бѡју у Тѡдѡра кондурѣ’ѣје. **4.** *масѣ за ѡбуѣу*. – Бѡја за кондурѣ ч’ѣ вѡл’а да се кѣпи. ИЗР **тѣра** / **тѣри бѡју¹** боји / ѡбоји кѡсу у црно. – Мѡти је у кѣч’у, ѣѣра бѡју. – Нѡпрет сѣм ѣѣрѡла бѡју пѡ ч’ѣсто, ѡма сѣге нѣ. – *Тѣрила бѡју*. – Јѣтре, бѡже здравл’е, ч’ѣ ѣѣрим бѡју. **тѣра/тѣри бѡју² (на кондуре)** (ѡ)боји ѡбуѣу, ѣремазује / ѣремаже ѡбуѣу средсѣвом за бојеѣ. – Не ѣѣрај мѡло бѡју на кондурѣ. – *Тѣрила л’и си бѡју на дајка-Мѣтѣне кондурѣ?* – ѡднѣси кондурѣ у Гѣге кондурѣ’ѣје да ги ѡч’ѣсти и да ѣѣри бѡју. **ѣскѡчи бѡја/ѣзвади (мѣ, гу) бѡју** *раскрѣнка, ѡѣкрије кѡга*. – *ѣскѡч’ѣла бѡја* и тѣјзи Дудумѡнке. – Е, нѣма вѣше да се фѡли, *ѣзвадише му бѡју* и ѣѣму. – Кријѣше се, кријѣше, ѡма гу *ѣзвадише бѡју* и ѡѡјзи.

бојадѣсуѡѣе с гл им од *бојадѣсује, бојеѣ, фарбаѣ*. – Занѣла се у *бојадѣсуѡѣе* па не ч’ѣје. – Ђ, дѡсади ми вѣше тѡј тѡѡје *бојадѣсуѡѣе*.

бојадисује несвр в *фарба, мьсѣи*. **1.** *боји; масѣи (о јајима)*. – Сал што бемо поч'ел'е да *бојадисујемо* јајца. – *Бојадисувала* съм, како да нѣсьм *бојадисувала*. – Попарила рѹку *бојадисувач'и*. – Мати *бојадисувала* јајца у Вѣл'ики ч'етвртак.* **2.** *маже обућу средсѣвом за бојење*. – Къд се кондуре не *бојадисујев*, брго изѣдеф корке. **3.** *црвени у лицу*. – Пред вѣчер тѣке поч'не да гу се *бојадисује* л'ице ч'у'ч'ке.

бојадѣше (се) свр/несвр (тур. дијал. *boyadı*, 3. л. јд. перф. од *boyatak*) **1.** *(о)боји, (о)фарба*. – *Бојадѣше* вѹну. – Г'апа бојац'ија ми *бојадисаја*. – *Бојадисаѣ* л'и? **2.** *(ѣре)маже обућу средсѣвом за бојење*. – *Бојадѣши* тѣј кондуре, вѣдиш какве су. – Папѹч'е ч'е вал'а да се *бојадѣшеф*. **3.** *(ѣо)црвени у лицу*. – Још га држи огањ, образи му су *бојадисане*. – Къд му рѣко, а он се тѣке *бојадиса* у л'ице.

бојац'ија -е м (тур. дијал. *boyacı*) *занайлија који се бави бојењем вуне*. – Димитрија ац'и-Пѣрин *бојац'ија*. – Тѣне *бојац'ије* дадо да ми бојадѣше.

бојац'ијин / бојаѣин -а, -о који ѣриѣада бојаѣији. – Тѣј је *бојац'ијин* занат, нѣје мѣј. – Да ѹзнемо онѹј *бојац'ину* аранију. – Прѣсти ми су бојадисане ка *бојац'ине*.

бојац'иѣа -е ж *жена бојаѣије*. – Гапиниѣа *бојац'иѣа*. – Тѣјзи *бојац'иѣе* Тонѣне съм поруч'иѣа. – Мѣри *бојац'иѣе*, дѣма л'и си?

бојац'иѣѣк -а м (тур. дијал. *boyacılk*) *бојаѣиѣски занай*. – Г'апа бојац'ија не рабѣта вѣше *бојац'иѣѣк*. – Боравѣја се и сѣз *бојац'иѣѣк*.

бојац'иниѣа -е ж *радиониѣа у којој се боји вуна*. – Гапиѣна *бојац'иниѣа*. – Позади *бојац'иниѣе* Димитрије ац'и-Пѣриѣому.

бојац'иѣски -а, -о који се односи на бојаѣију. – *Бојац'иѣски* ѣснаф. – *Бојац'иѣско* бојадисување пѣ је дрѹго зе домѣшњѣо. – Казан ги је гол'ем ка *бојац'иѣске* казане што су.

бѣј-бѣј непр (тур. *boyboy*) *деѣа рођена јѣдно за другим, деѣа ѣриближног узрасѣа*. – Што је дѣѣа, свѣ бѣј-бѣј.

бојѣија¹ непр прид сѣасиѣи, високог расѣа. – *Бојл'ија* ч'ѣвек. – *Бојл'ија* ѣскоч'и на маѣтер. – Млаѣ'ѣја ѣѣ је *бојл'ија* зе старѣја.

бојѣија² -е м/ж (тур. дијал. *boyli*) *сѣасиѣа особа*. – Тѣму *бојл'ије* кол'ѣко му вал'а за јѣне ч'аѣиѣре. – Е, ч'кул'ѣ јѣдан, и тѣ да се барабѣриш сѣс онѣга *бојл'ију*.

бѣкал* -а м сѣаѣлена, лимена или ѣласѣиѣѣна ѣосуда са дрѣком, служи за ѣѣочење воде, вина и сл. – Уди напѹни јѣн бѣкал вѣду. – Вај бѣкал бѣта ни донѣја. – Стаји нѣшто ѣѣд бѣкал! – Свѣкар би тураја бѣкал вѣно на сѣфру.

бѣкалч'е* -ѣта с дем. од бѣкал. – Му паде бѣкалч'е од рѹѣе и се ѣскрѣши.

бѣкас -та, -то *округласѣи*. – Сѣпите у бѣкас ч'ѹп. – *Бѣкасѣа* конѣта је зафатѣна. – Тѣј миѣѣе бѣкасѣиѣ шиѣиѣч'и да кѹпиш.

б'ол прил. (тур. *bol*) *досїѣа, довољно; обилайїо.* – За коломб'оч'е б'ол кїша паде. – А: Намуч'їсте л'ї се? Б: Б'ол, б'огами. – Једосмо, б'ог да пом'оже, б'ол. – П'аре їмаш б'ол, а др'уго н'е ти в'ал'а.

бóлан/бóльн -лна, -лно *који је има неку болесѝ, в. болёсан.* – *Бóлна л'ёжи дѝл'бер Тўта (нар. песма).* – *И дёца гу су бóльне.* – *А: Бóльн л'и бѝја, мóри, штó тáко áпансз ўмре?* *Б: Нё, мóри, нё бѝја бóльн, тёке дóша му зар бёше дѝн.* – *Áјде пó брго дóма, мáти ти је бóлна!** – *Бóлан је тол'ико, ни Бóг óтац не мóже да му помóгне.** – *Бóлан је, нё се дѝза от постёл'е.** – *Брѝга ги је дá л'и си стáр и бóлан.** – *Л'ёгла ка да је бóлна, а вáмо нѝшта нё гу је.** – *Млóго ми бѝја бóлан брáт од грип.** – *Тёшко је да се жѝви кѝт су двоѝца, ѝ мўж ѝ жёна, стáри и бóлни.**

БОЛНИК -а м *болесник*. – Ку'ч'ка ј'ена и не за'пита б'ил'е ка'ко је *бо'лник*. – Ч'у'тите, не ди'зајте ц'урул'т'ју, у кој'ш'ије й'мав *болн'ика*. – Ц'еч'миш'ола, *болн'ику*, ш'т'о ти је, ш'т'о се ал'иш?

болница¹ -е ж *болесница*. – А *болница*, бо́г не́ка гу да́де здра́вл'е, ч'їни л'и га́јрет? – Оти́шла да ви́ди ту́ј алка-Цави́ну *болни́цу*. – И ма́сло гу до́ри свети́л'е те́јзи њи́не *болни́це*. –

болніца^{2*} -е ж установа за смешіај, лечење и негу болесника. – Нё му нёси више нішта у болніцу. – Однесёше га у болніцу. – А доктёри имало сёл у болніцу.

болнич'е -ета с болесно дейѣе. – Како је тој Данкино болнич'е? – Вѣздън држи болнич'е у нарѹч'е. – Болнич'ейу дава л'и се ракија, мѹри будал'ицо?

болује несвр **1.** *бива болесѝан.* – Ода̀мно *болује.* – Свѹ л'ѣто гу *болува̀-*
ло девојч'е. – Де́ца гу *болува̀л'е.* – Бо́лува је́но двѣ неде́л'е, па, да́де бо́г, ди́же
се. – Кѣт сѣм оти́шла у Ми́лѝана, ѝни свѣ *болува̀у.* – За́те́ко га *болува́ч'и.* – Све-
крѵа гу *болува́ла* десетину дѣна и ѹмре.* **2.** *ѝаѝи, ѝугује.* – Бо́лује од де́рт, не́
од бо́л'ес. – Бо́лува́ла гу ду́ша што се та́ко уда́ла, што се оцрніла ч'ѹч'ка. – И
без бо́л'ес се *болује,* мо́ри се́стро.

бѡль -а м 1. *осећај физичке патиње*. – Умреја од бѡл'. – Свејено што ви-
каше л'о'ч'ка материѡна: бѡл', бѡл', бѡл', туј, у срце, и ѡтиде ми јаднич'е, ка
да ми га украдоше. 2. *душевна патиња, ѡуга*. – Од ка ѡскоч'и мѡфл'из, теке
пѡч'е: ѡф, ѡф, и ѡмре о[д] тај бѡл'.

бољавина -е ж в *бољ* (1). – Бол'авина, све ме вијеф кòске. – Ёте, бѣш овде осеч'ам бол'авину. – Твојејзи бол'авине ил'ач' је ч'афурија. – Да се успраим не могу од бол'авине.

бoл'ес -а м **1.** *йоремеѣај живоѣиних функија у организму, в. болка.* – *Бoл'ес* га изеја да би л'и га изеја (клетва). – Дoбpo је и жiвo јаднич'е при тол'ико *бол'ёса* што претурило преко главе. – Умре тако, без *бол'ёса*, апансъз. – Млoгo бија пoгaн тај *бoл'ес*, тај гyба.* **2.** *мoрални или иншелекиyални йоремеѣај.* – *Бoл'ес* му је да лъже.

бол'есан / бол'есн -сна, -сно в *болан*. – Деца гу су *бол'есне*. – Не бија *бол'есан*, мало ч'ефсз бија. – *Бол'есн* бија ч'уч'ан, све л'ето што л'егаја у постел'у.

бол'ештина* -е ж пеј од *бол'ес*. – Све некоје *бол'ештин*е на нас. – Ч'е осебне, ч'е нал'ети никоју *бол'ештину* што иде тако гола по двору. – И ње-говејзи *бол'ештин*е ч'е има бич'и ил'ач'. – Удрила *бол'ештина* у децу ка да је, да је дол'еко, никоја редњич'ина.

бол'и несвр **1.** *осећа бол*. – *Бол'и* ме глава. – Не ме *бол'и* више. – Ноге ме *бол'и*ф. – *Бол'еја* га зуб. – Беше гу *бол'ело* у половињу. – Два-тринајес д'на што га *бол'еу* уши. – Све ме *бол'и*, бич'и от старос.* **2.** *иати, шугује*. – Душа ме моја *бол'и*. – Срце гу *бол'и* за њега. – *Бол'и* ме што је таква. – Своје дајма *бол'и*, туц'о не *бол'и*.

бол'есљив -а, -о *који је слабог здравља, који често љубољева*. – Стојан ка да је ништо *бол'есљив*. – Одамно је она *бол'есљива*. – Умрело гу тој *бол'есљиво* девојч'е. – *Бол'есљиве* се и рац'але теј деца, на оца зар што ги бија маразл'ив.

бол'ешч'ина -е ж *шифус*. – Наша Роса умрела од *бол'ешч'ине*. – Оруч'ина боруч'ина, на Турч'ина *бол'ешч'ина*, а на мене здравл'е.

бол'ка -е ж в. *бол'ес*. – *Бол'ка* гу изела тамо њу (клетва). – Једе гу нека *бол'ка* што тако ослабела. – Њојнејзи *бол'ке* ил'ач' ч'е бидне Шукл'е.

бомба* -е ж *огругли или дугуљастии рајни експлозивни пројектил са расирскавањем различитих димензија*. – А Арнауштије дошл'е у нашу куч'у и тражив де ни су *бомбе*. – Метна *бомбу* у наш двор и побеже. – А *бомба* ч'е не потепа све. – Паднала *бомба* бл'изо брата.

бомбардује* свр/несвр (из)врши *напад бомбама*. – Се *бомбардуваја* и Приздрен. – Све ч'е ве потепава ако ве *бомбардујев*.

бомбона -е ж *љосласица од истопљеног шећера или чоколаде*. – Децама донела *бомбоне*. – Уз боју прати'е локум, ебл'ебију, киризим и *бомбоне*.

бомбоница -е ж *врста цвећа, резеда*. – Имаш л'и семе од *бомбонице*? – *Бомбоница* неч'е да ми цџфта.

бон-мајстор -а м **1.** *надзорник железничке љуге*. – Работ'аја у *бон-мајстору* у Феризович'. **2.** *надзорник радова на грађевинама*. – Къд се градила нова ч'кола *бон-мајстор* бија Стојан Кривошија.

бор* -а м *чешинар са дужим иглицама*, лат. *Pinus*. – Наша војска се крила дол'ен у *борове*.

борави несвр **1.** *љребива, сићанује (негде)*. – Мита *борави* у Бџаград. – *Борави*ф у јену куч'у, ама набашка, одвојени су. – Муч'но је кт се нема своја куч'а, теке се *борави* по туц'е куч'е. – У тој време он *беше боравија* у Крал'ево. **2.** *живи*. – Сџ за сџ, сџ Арнауте *боравимо* добро. – У турско време л'епо смо *боравил'е* сџ њега. – *Борави* се, теке да се одржи душа. **борави се** несвр **1.** *бави се којим занатом*. – Јован Тетинч'е се *борави* сџ

мејанец' илѣк у Раѡвац. – *Боравѣше се* със сандѣкч' илѣк. – Със казанѣ илѣк *се боравив* Гоге. – *Боравија се* и със фемѣ илѣк. **2.** *задржава се* где. – Идите, ама немојте млого да *се боравише* тамо. – *Боравија се* беше два-три дѣна и у Ниш. **3.** *носи се, бори се.* – Свѣ със неке сѣништа што *се борави* нѡч' ом. – Ја и дѣном *се* по никој-пѣт *боравим* със сѣништа.

боранија* -е ж *махунасиѡ ѡврѣ*, лат. *Phaseolus vulgaris*. – Ај, жити-мати, свѣри ми дѣнс *боранију*.

бордо* непр прид *заивореноцрвене боје*. – Ка да се сѣч' ам да си имала јѣну *бордо* фанѣлу. – Кѣд би била кѣч' а у жалос, јѣјца смо мѣстил' е у *бордо* бѡју.

борија -е ж (тур. дијал. *bori*) *војничка ѡруба*, в. *борозан (1)*. – *Борија* свѣри, врѣме је да л' егнемо.

борина -е ж *ѣйка боровог дрвѣи* за освѣиљавање *ѣремазана смолом, луч, свѣишѣка*, в. *бурина*. – Запѣл' и *борину* да вѣдимо. – *Борина* ни је на до-спѣтак. – Како викал' е стѣри, у стѣро дѡбо се свѣтило у кѣч' е сѣз *борину*.*

борѡзан -а м (тур. *boruzan/borazan*) **1.** в. *борија*. – Сѣл што засвѣре *борѡзан*, ѡни потрч' аше да ѡзнеф пѣшке. **2.** *ѡрубач*. – Бѣја *борѡзан* у вѡјску. – Напред иѣдеф *борѡзани* и свѣраф.

борч' /бѡрѣ¹ непр прид (тур. *borç*) *дужан*, в. *борч' л' ија*². – Нѣ ми плати-ја свѣ, остаја ми *борч'* јѡш три ч' есе. – Немѣдо да плѣтим свѣ, те му остаѡ *борѣ*'. – *Бѡри*' ме уч' инила.

борч' /бѡрѣ² -а *дуг, дуговање*. – Продаѣе кѣч' у за *борч'*. – Јѡш ми има *борч'*. – Штѡ *борч'* ти имам ја, штѡ дѡбро си ми уч' инија да ме уч' иниш *борч' л' ију*? – Мука је кѣд се ул' егне у *бѡри*'. – Платѣла мужнѣве *бѡри' ѡве*.

борч' л' ија¹ непр прид (тур. *borçli*) в. *борч' /бѡри*¹ – Млого је *борч' л' ија*. – *Борч' л' ија* си да плѣтиш ѡч' ев *борч'*. – *Борч' л' ија* је да гу врати дѡбро за дѡбро.

борч' л' ија² -е м *дужник*. – Ја л' и сѣм твој *борч' л' ија* ел' и мѡј брѣт? – Задужѣла ме, уч' инила ме *борч' л' ију*. – Држим на пѣмет јѣнога *бѡри' л' ију* што беше кѡрсом забраѣја да плѣти *бѡрѣ*'.

бѡс -а, о *који је голих сѣѡѡала, необуен*. – Иша *бѡс* па исѣка нѡгу на срч' у. – Мужѣ ни ишл' е *бѡси*, немау ни ѡпѣнце. – И дѣца бил' е *бѡсе*. – Обѣч' и ч' арапе, штѡ идеш *бѡса* на вај стѣд? – Ни *бѡс* не мѡгу да обѣч' ем кондѣре, а нѣ у ч' арапе. – Натна папѣч' е на *бѡсу* нѡгу и ѡтрч' а у теза-Мѣре..

бѡсиљак/бѡсиљек -л' ка м *бѡсиљак (Ocimum basilicum)*. – У кѣч' у донѣ-ја и *бѡсил' ак*.* – И *бѡсил' ак* вал' а да посѣјеш.* – Па гу замириса *бѡсил' ак*.* – Нѡс му је двѣ тѣфе *бѡсил' ек* да тѣриш у њѣга.

бѡстан -а м (тур. *bostan*) **1.** *зајѣднички назив за лубенице и диње*. – Јѡш нѣсмо ни оруч' ил' е *бѡсѣан*. – *Бѡсѣан* смо купувѣл' е на тѡвар. – Купѣја бастрал' ија *бѡсѣан*. – Оруч' исте л' и се од *бѡсѣан*? Нѣка ви је наздравл' е. **2.**

њива на којој се гаје лубенице и диње, в. *босѿѿнлѿк*. – Отиша у *босѿѿан*. – Све *босѿѿан* до *босѿѿана*. – Бастрал'ија му је *босѿѿан*. – Ноч'ом скѿта ѿо *босѿѿане*.

бостѿнлѿк -а м (тур. *bostanlık*) земљишѿе на коме се гаји *босѿѿан*, в. *босѿѿан* (2). – Їсоч'и до у *босѿѿнлѿк*. – Одовѿд *босѿѿнлѿк*.

бостѿнѿ'ија -е м (тур. дијал. *bostanci*) ѿроизвођач и ѿродавац *босѿѿана*. – Раѿсим *босѿѿанѿ'ија*. – *Босѿѿанѿ'ије* продава краставице (нар. изр.).

бостѿнѿ'иљк -а м (тур. *bostancılık*) ѿроизводња и ѿродаја *босѿѿана*. – Мѿлош работаја и *босѿѿанѿ'иљк*. – Сѿз *босѿѿанѿиљк* се борѿви.

бостѿнѿ'иски -а, -о који се односи на *босѿѿанѿију*. – Отиша на *босѿѿанѿ'иски* зијафет. – *Босѿѿанѿ'иска* рабѿта. – *Босѿѿанѿ'иске* зијафѿте дај-ма изл'егнеф наѿпако.

бѿде (се) несвр. ѿродуре шиљком, в. *боца (се)*, *брца (се)* (1). – Ём шѿто, ём се *бѿде* (нар. посл.). – *Бѿдоше* се док се не избѿдоше. ИЗР **бѿде** **крѿсте** *вакцинише*, *ѿелцује*. – Децама ч'е *бѿдеф* *крѿсѿе*. – Бол'е смо му *крѿсте*, па је мѿло ч'ѿфсѿз.

бѿца (се) несвр в *боде (се)*, *брца (се)* (1). – Узѿја јѿн шѿл'ек па га *бѿца*. – Све вал'а да га *бѿцаш*. – *Боцау* јѿн дрѿгога. – *Боцауѿи* га сѿм се боцнаја. – Магѿре вал'а да се *бѿца* па да ѿде ч'ѿскин. – И волѿви и бивѿл'и се *бѿцав* да ѿдеф.

бѿцка -е м 1. *ѿрн*, *бѿдља*. – Обѿч'и кондѿре, ч'е се избѿдеш на *бѿцке* од коштање. – Забѿла му се *бѿцка* у нѿгу. – Дај ѿглу да му извадим *бѿцку*. 2. *коров*. – Штѿ ч'е ти тај *бѿцка*? – Нѿ тамо у *бѿцке*! 3. *ѿлик на кожи*. – Искѿч'аф му *бѿцке* по снаге. 4. *ѿраг од убѿда*. – Камо да виѿдим од ѿшто ти је тај *бѿцка* на ѿбраз.

бѿцка (се) несвр 1. *боде (се)* ѿмало. – *Бѿцка* га. – Штѿ ме *бѿцкаш*? – Јѿн дрѿгога *бѿцкаф*. – *Боцкала* гу па гу раскрвавила. – Нѿ ме *бѿцкај*! – Поч'ѿше да се *бѿцкаф*. 2. *фиг задиркује (се)*, *ѿеѿка (се)*. – А га виѿде, теке поч'не да га *бѿцка*. – Нѿ се *бѿцкај*, зе ч'е те кажем матѿре.

бѿцка-бѿцка мношѿиво *убѿда*, *ѿликова на кожи*. – Испецѿл'е га бѿје, *бѿцка-бѿцка* је јадниѿ'е. – Све *бѿцке-бѿцке* што му искоч'ѿл'е по снаге.

бѿцне (се) свр *убѿде (се)*, в. *брцне (се)* (1). – *Бѿцна* га у бутѿну. – *Бѿцни* ме ако смѿјеш. – *Боцнало* га јѿноТѿрч'е. – Узѿла ножице па се *боцнала* у ѿко.

бѿш* прил 1. *уѿразно*. – Да ти гаѿзем на *бѿш* и рѿку да скршим. – Кѿд ѿдеш по каратаван, пази да не гаѿнеш на *бѿш*. 2. у *ѿроѿасѿи*. – Паѿде крушац и ѿѿиде грѿје у *бѿш*.

бѿшч'а -е ж (тур. *bohça*) 1. *већа чеѿѿврѿасѿиа марама коју жене ѿѿасују ѿреко димија*. – *Бѿшч'а* гу искоч'ѿлаз а ѿрнек. – Иѿи ѿпаши *бѿшч'у*. – *Бѿшч'е* ми се искиѿл'е крпе. 2. *комад ѿлаѿина у који се увијају и носе сѿѿвари*. – Сѿбѿри ал'ѿине и ѿѿи у *бѿшч'у*. – *Бѿшч'у* дѿбро да ч'ѿѿаш.

бѿшч'ѿљк -а м (тур. *bohçalık*) дар увијен у *бошчу* који невесѿиа да-рује младожењи, ѿеговој родбини, куму. – Снаа Мѿѿина ѿбел'е ѿбраз: свѿ-

кому донесе по *боишч'альк* и ако је *јабанц'ика*. – А: Видела л'и си Данкине *боишч'альце*? Б: Видо ги, *боишч'альци* гу бѣу л'ѣпе и богате.

брабоњак -ња м *живоїињски измеї зрнасиог облика*. – Орашч'ич'и сїтне ка *брабоњци*. – Продаваше ми дрењине, а ђне нѣ да су сїтне, теке и спарушкане ка *брабоњци*. – Помѣтите двѳр, сѣберите тѣј *брабоњце*, па мѣтните на буњїште.

брав* -а м *мужјак овце, ован*. – Имаше кум по десет *брава* на продаву. – Закласмо га тога старѳга *брава*.

брада -е ж **1.** *део лица исїод устїа*. – Потѣкла му *брада*. – У *браду* га удрија. **2.** *длаке на шом делу лица и доњѳј вилицѳ*. – Ац'а-Дана пуштија *браду*. – Обрич'ија *браду*, иструја јасл'ильк. – А твој Сава пораса, *брада* поч'нїје, беч'арч'е. * ИЗР *пушти / пушч'а браду їревари, вара, лаже*. – Ђне га, *їушч'а* му *браду*. – Ч'увај се да нѣ ти *їушїи* *браду*. – *Пушч'ај* *браду* кому си и до сѣг *пушч'аја*, а мѣне нѣ. – *Пушїија* му *браду*, урнисаја га.

брадавица -е ж **1.** *мањи израшїијај на кожи*. – Мѣир ч'ѣ бїдне, нѣје *брадавица*. – Искач'аф му *брадавице* на рўке. **2.** *избочен врх на дојци*. – Потѣкл'е гу *брадавице*, не мѳже да надѳји дѣте, јадница.

брадат -а, -о *коме је лице обрасло брадом*. – До сѣг нѣ бїја *брадати*. – Тѳму *брадати*ому пцї Раме.

брадашко -а м пеј *особа која има браду, брадоња*. – Ђне га, їде тај *брадашко* ац'и-Сѣл'им.

брадетїна -е ж *аугм/пеј од брада*. – Пуштија *брадеїи*ну ка да је калуц'ер.

брадица -е ж *дем од брада*. – Пѳ арно старѳму *їод брадицу*, зе младѳму под песницу (нар. посл.).

брадїч'е с *дем од брада*. – Овол'ич'ко *брадїч'е* нѳси. – *Брадїч'е* му ка поп-Ч'осетѳво што бїло.

бразда* -е ж **1.** *усек у земљи који їрави їлуг или рало їри орању*. – Сѣге су *бразде* пѳ дибѳке се што бїл'е напре. – Ђри пѳ дибѳке *бразде*! **2.** *канал за їроїушїиање и сїровођење воде, водојажа в. браздовач'а*. – Донѣл'е вѳду до башч'е свѣ *їо бразде*. – Нека ти їде прѳво вѳда по овїј па пѳсл'е *їо дрїгу бразду*. – Брат ископаја *бразду* да доведе вѳду. – Пушти вѳду *їо бразде* да навадиш башч'у. **3.** *фиг огребѳиїна или ожїљак на кожи*. – На ѳбраз му се вїди *бразда* што га огребала мач'ка. – Свѣ *бразде* по рўке што їма.

браздїч'е* -ета с *дем од бразда (1, 2)*. – Иде по мало вѳда и по тѳј *браздїч'е*.

браздовач'а* -е ж *канал коїм шїече вода за наводњавање башїи*. – Нѣ се познава дѣ ги бїла *браздовач'а*. – Ископај пѳ ширѳку *браздовач'у*.

брактїше (се) св. (тур. дијал. *brakti*, 3. л. јд. перф. од *braktak*) *осїїави, мане (се), окане се*. – *Брактїиши* га, бѳгати, нѣ га задѣвај вїше. – *Брактїисал'е*

ги, не́ ги доса́ц аф ви́ше. – *Браќи́исаја се*, не пи́је ви́ше. – *Браќи́иса́ше се* да се уби́ваф поме́ц у се́бе. – Ёл'и се браќи́иши од ко́мор ел'и да се двáл'амо.

бра́ни (се) несвр **1.** *узима у одбрану, шти́иши (се).* – Што́ га бра́ниши? – Ако бра́ним, сво́је бра́ним. – Искрши́ја ру́ку бране́уч и дру́гога. – Ја́ оно́ би́ло бра́не́ишо, ја́ ни́кој. – Са́м не́ка се бра́ни. – А́јде, бра́ни се. **2.** *ускраћује, не до-зво́љава.* – Му́жи бра́ниф да ў́зне ту́ј дево́јку. – Ту́рци ни бра́нил'е да др́жимо сви́ње. – Бра́не́смо му да и́де, а́ма он о́ч'е па о́ч'е. – Не бра́ним, ў́зни кол'и́ко о́ч'еш. – Бра́ни гу да искóч'и на со́как. **3.** *одуи́ре се чему.* – Бра́не́смо се да оста́немо на ко́нак у њи́, а́ма не мога́смо, те остадо́смо. – Бра́нија се да га ў́знеф за миси́ц и́ју. – Бра́не́ше се, мло́го се бра́не́ше да би́дне општи́нар. – Бра́неу се да да́днеф ла́крди́ју.

бра́сто с бра́истиво. – Бра́стио за бра́стио, сире́ње за па́ре (нар. посл.).

бра́т -а м најбли́жи му́шки сродни́к. – Бла́го си га те́бе сьс тво́јега бра́-иша, сьс тво́је кри́ло. – И бра́ч'у му позна́вам. – Бла́го те́бе, мо́ри Ма́ро, сьс тво́је бра́ч'у, сьс тво́је кри́ла. – А та́ј старе́ј бра́ић оста́ја та́мо да се́ди у ту́ј ку́ч'у.* – Смо би́л'е два́ бра́иша и три́ сестре.* – Та́ј бра́ић што му је у се́ло, и́ма и мь́ску.* – Ни бра́ић не́ му се обр́ч'а да га ви́ди.* – До́ша ти бра́ић Бо-шко.* – Бра́ић ми фач'а́ја ри́бе и у Дри́м.* – Бра́ч'а напушти́ше рабо́ту.* – Бра́ч'а му држа́л'е дуга́њу до ка́сно.* – А, бо́гме, да ти ка́жемо – сви́ пра́ил'е ајга́ра́лк сьз бра́иша ти.* – Да мо́га, и бра́ић би до́ша ва́мо.* – И бра́ић ми ис-трупáја др́ва за зи́му и ги тури́ја у дрвл'áник.* – А́ ти до́ша бра́ић од рабо́те? – Бра́ић ископа́ја бра́зду да дове́де во́ду.* – Де́вер ми би́ја најмла́д' мужње́в бра́ић.* – Ду́ша ме бо́л'и за бра́иша што́ га утепа́в.* – Ў́зите за ду́шу мо́јему бра́ићу.* – Мло́го ми би́ја бо́лан бра́ић од гри́п.* – Па бра́ч'а донесóше све́ што тре́ба за сва́дбу, бога́ми.* – Падна́ла бо́мба бл'и́зо бра́иша.* – Пл'е́тем груд́њак бра́ићу.*

братáнац -нца м бра́ишов син. – Бра́и́анац ми је. – Запроси́ла се за бра́-и́анца ми. – Ти́, бра́и́анцу мо́ј, да се ў́знеш у па́мет.

братани́ца -е ж бра́ишова кћи. – Бра́и́ани́ца му је. – Ако сьм да́ла, да́ла сьм мојéјзи бра́и́ани́це, ту́ц'ому не́.

братани́ч'ин -а, о ко́ји и́рии́ада бра́и́ани́ци. – Бра́и́ани́ч'ин ми де́вер. – Бра́и́ани́ч'и́на ми свекр́ва. – Бра́и́ани́ч'и́не бошч'а́љци.

братáнцов -а, -о ко́ји и́рии́ада бра́и́анцу. – А: А ч'и́ ти је та́ј ч'ел'ош? Б: Бра́и́а́нцов ми је. – Се́ди на бра́и́анцо́ву ми дуга́њу. – Ч'ува́ла бра́и́анцо́ве де́цу док не порáсл'е.

братáнч'е -е́та с бра́ишова де́ше. – Бра́и́анч'е гу је оно́. – За а́тър то́му бра́и́анч'е́иу јети́му. – Кол'и́ко бра́и́анч'е́иша и́ма она́? – Од тол'и́ко бра́и́анч'и́ч'и са́л је́но је жи́во. – Бра́и́анч'и́ч'и му су. – Бра́и́анч'и́ч'ама пл'е́ла ч'ара́пе.

братанч'е́тов -а, -о ко́ји и́рии́ада бра́и́анчеге́иу. – Бра́и́анч'е́ишов ми о́ч'у. – Изе́ја бра́и́анч'е́ишо́ву нафа́ку. – Бра́и́анч'е́ишове ми ч'ара́пч'и́ч'и.

бра́тњев -а, -о који *припада браћу*, в. *браћов*. – За *браћинев* мѝлос свѝч'е уч'ини. – У *браћинѝеву* куч'у сѝди. – *Браћинѝево* јѝтимч'е држала тол'ико године.

бра́тов* -а -о в. *браћинѝев*. – Ај, брѝ, весѝл'и се на *браћову* свадбу!

бра́фч'е -ѝта с дем. од *брав*. – Пошто га купи тој *бра́фч'е*? – То́му *брафч'ѝшу* вал'а да се пушти крѝв. – Са́л је́но *бра́фч'е* смо закла́л'е за зѝму.

бра́ца -е м *мужевљев браћ*. – *Бра́ца* ре́ка та́ко. – Ко́му си ка́зала, *бра́це* л'и? – И *браца*-Мѝте сѝм цел'ива́ла ру́ку. – Оти́ша сѝс *браца*-Ц'ѝку. – *Браца*-Ц'ѝоц'и́ному Васи́л'у.

бра́цки¹ -а, -о који се *односи на браћу*. – *Бра́цки* мѝлос. – *Бра́цка* куч'а.

бра́цки² прил. као *браћ*; *пријаѝтељски*, *срдачно*; *на једнаке делове*. – На́, па *бра́цки* да поде́л'ите. – *Бра́цки* се дрѝжѝф отка́ко су.

бра́шњав -а, -о **1.** који је *исушѝ, умрљан браином*. – *Бра́шњав* ка воденич'ар. – Не мо́гу да искоч'им на капи́ц'ик ова́ко *брашња́ва*. – Истрѝси мѝцко тој *брашња́во* месал'ч'е. – Воденич'а́ру до́ри и муста́ч'е му су *брашња́ве*. **2.** који је као *браино*. – *Брашња́ва* ни ѝсч'и ва́ј ди́ња. – Купи́ја *брашња́ве* јабу́ке. – Ко́мпир је *бра́шњав*.

бра́шњар -а м *продавац браина*. – Бе́ по́ша да у́знем ма́ло бра́шњо у Сади́ка *брашња́ра*.

бра́шњен -а, -о који је од *ѝшеничног браина*. – По сѝла рѝтко је́деф *бра́шњен* л'ѝба. – У буга́рско вре́ме свѝ коломбо́тњицу што смо је́л'е, *бра́шњен* л'ѝб нема́л'е смо. – У кума-То́ме у Зо́ч'иште умеси́ше ни *брашњѝну* пога́ч'у.

бра́шњо с 1. *самлевено зрневље жиѝа (ѝшенице, ражи, кукуруза)*. – *Бра́шњо* ни је на доспе́тк. – Сел'анѝчко *бра́шњо*. – *Бра́шњо* коломбо́тњо. – Ржа́но *бра́шњо*. – Останало ни са́л коломбо́тњо *бра́шњо*, ч'ени́ч'но смо доспе́л'е. – Да изме́шамо, мо́ри ма́ти, обѝдва *бра́шња*. – И *бра́шњу* вал'а измет да се ч'ини. – Па до́даваш во́ду у *бра́шњо* и ме́сиш.* – Де́ да купи́м бе́ло *бра́шњо*?* **2.** *предсвадебени обичај сејања браина у младожењиној кући*. – Јутре је *бра́шњо* у Кикми́ре. – Викáne смо на *бра́шњо* у Крсте Манди́је. – Девојч'и́ч'и ми бе́у би́л'е на *бра́шњо* у Мате́је Ма́ч'ке. – Цана и На́та су на *бра́шњо* у Ко́сте Тетинч'ѝта.

брбо́тајка -е ж *жена која много ѝрича, брбљивица*. – *Брбоѝтајка* родѝла *брбоѝтајку*. – За́ч'ути јемпѝт, мо́ри *брбоѝтајко*, е вра́к ти брбо́тл'и́во котѝло изѝја.

брбо́тало с *брбљивац*. – *Брбоѝтало* ка *брбоѝтало*, не́ма дру́гу рабо́ту, те́ке са́л да брбо́ч'е ка пра́зна водени́ца. – Ко́ј мо́же да затво́ри уста́ то́му њо́јному *брбоѝталу*?

брбо́ти несвр ѝну *ѝрича, говори којѝшѝа, брбља*, в. *брбо́ч'е*. – *Брбоѝти* ка не́слан. – Искоч'и́л'е на со́как па *брбоѝтиф* л'и *брбоѝтиф*. – Бе́у *брбоѝтил'е* свѝ док не бе́ше викна́ја а́кшам.

брбѡтљив -а, -о *који љуно говори, брбљив*. – *Брбѡтл'ива* је, цела маџи гу. – Тако су *брбѡтл'иви* сви ѡни. – Тај стареј му син по неје *брбѡтл'ив*.

брбѡч'е несвр в *брбѡи*. – Ка свако брботало, *брбѡч'е* л'и *брбѡч'е*. – А што не беше *се брбѡч'ало* тај нѡч' у Тетинч'ета.

брго прил *брзо*. – Штѡ се вратисте тако *брго*? – Ајдете *ѡѡбрго*, да стигнемо дома у акшам. – Ајдете *ѡѡбрго* да идемо.* – Моја јетрва Зага *брго* пл'ела.* – Иди, ама *брго* да се вратиш дома.* – Ајде *ѡѡ брго* дома, маџи ти је бѡлна!* – И ѡна, Бѡг да гу прѡсти, *брго* да ни донесе воѡду.* – Идите на дољњи пѡт, *ѡѡбрго* ч'е стигнете.*

брго-брго прил на *брзину, ѡраљаво*. – Спраисмо се *брго-брго* те поѡ'осмо. – Ајде, потпл'ети ч'арапе *брго-брго*, па ул'егни у разбој. – *Брго-брго* му гу свршисмо раѡѡту.

бргозбѡрка -е ж **1.** *жена која брзо, неразговейно говори, в. бргозборница*. – Тејзи Анѡ'ушиѡе *бргозбѡрке* не мѡжеш ни две лакрдѡје да гу разбѡреш. – Реч'е ништо тај *бргозбѡрка*, ама ја не гу разбра што реч'е. **2.** *жена брза на речима, ѡрека, нейромишљена жена*. – *Бргозбѡрка*, брго рѡду се вратила.

бргозбѡрљив -а, -о, в. *брзорек*. **1.** *који брзо, неразговейно говори*. – *Бргозбѡрл'ив* је и ѡн, цѡја ѡтац. – Тој јѡно дѡте што ѡма, па и ѡно ѡсчѡ'и *бргозбѡрл'иво*. **2.** *који је брз на речима, ѡрек, нейромишљен*. – *Бргозбѡрл'ив* ч'ѡвек беше бѡја, ѡ вѡци му на пѡт. – Ада, бѡва л'и *бргозбѡрл'ива* да не ти врати дѡсет лакрдѡје за јѡну?

бргозбѡрник -а м **1.** *чѡвек који брзо, неразговейно говори*. – *Бргозбѡрник*, сѡстро, па не мѡж да га разбѡреш што ти збѡри. **2.** *чѡвек брз на речима, ѡрек, нейромишљен чѡвек*. – Ти, мѡре, *бргозбѡрнику*, да завржеш јѡзик.

бргозборница -е ж в *бргозборка*. – Тај *бргозборница*, ч'ѡрка гу, удаѡла се. – Аѡде, бѡдни *бргозборница*, па да бѡднеш бргоповрач'ениѡа.

бргозбѡран -рна, -рно в *бргозборл'ив*. – *Бргозбѡран* је ка и маџи што му бѡла. – *Бргозбѡрно*, мајко, ка да изѡло нѡгу од кокѡшке. – *Бргозбѡрна*, рѡду се брго повратила.

бргоповрач'ениѡа -е ж *жена која се убрзо након удаје враѡа у дом родиѡеља, в ѡвраѡиуша*. – Аѡде, бѡдни *бргозборница*, па да бѡднеш бргойврач'ениѡа.

брѡила с мн деѡ разбоја на коме је учвршиѡено брѡ, в. *набрѡило*. – На брѡила је искршѡена јѡна штапка. – *Брѡила*ма ч'е ваѡа мерѡмет. – *Брѡила* гу су кршѡене.

брѡвит -а, -о у коме има брѡа, где су брѡа. – Дугаѡу ѡтворија у тај *брѡвиѡи* крај, у туј пустиѡу. – Стрѡцка, пѡ је *брѡвиѡи*а зе Сириниѡ'е. – Мѡсто *брѡвиѡи*ѡ, беспѡтно, врат да скршиш идеуѡ'и.

брѡ узв за *скреѡање ѡажње; море*. – А, брѡ, брѡте, помѡгни ми. – Пољкѡте, брѡ, што ѡтате тол'ѡко. – А, брѡ, коѡпч'ару јѡдан, саѡ док ми доѡ'еш дома. – Не, брѡ, не мѡже!* – А ти рѡко, брѡ, да не идеш?!* – Не, брѡ, не сѡм

бија тамо!* – Немој, *брé*, да ме страмотиш пред л'уде!* – Ај, *брé*, весел'и се на браћову свадбу!* – Ајде, *брé*, свé јéно те исто збóриш!* – Ајт, *брé*, па ти бич'и знаш.* – Бéгај, *брé*, мич'и ми се од главе, си ми досадија!* – Види, *брé*, кол'ико се акнује једéње!* – Не брзај у рабóту, брл'ифко, *брé*!* – Не мóже, *брé*, да се проџ'е проз двóр од брлог.* – Никад, *брé*, нéси дóма, стáлно ски-таш.* – Ч'ути, *брé*, гркч'еш ка свиња!*

брéг* – а м мање узвишење, мање брдо. – А мóј бац'анак йма лóјзе на брéг*. – Трч'еуц'и йреко брéга, побéга од њи. – У тóј сéло грóбље ги је на брéг. – Отидоше гóре на брéг*.

брегóвит -а, -о где има брегова. – Мéсто бреговийио, узбрдно, па дýша у нóс док искóч'иш. – Зéмња ги слáба, бреговийиа. – Тéј бреговийиe путóве га утепáше јадни́ка ната́мо – нава́мо.

брéкч'е несвр убрзано дише, дахће. – Стегна́ла га зáр задýа, сáл брéкч'е кд йде и мáло, мáло, па стáне. – Брекч'áја би, дóбро би брекч'áја кд би йша уз Пантел'ију.

брéс -а м врсйа лисйойадног дрвейиа, бресй, лат. *Ulmus campestris*. – Успéја се на брéс да скине јéно гњéздо. – Исéка двá брéсйа за продáву. – За зйму купија др́во брéс.* – Ми рéкл'е брéс најдобро др́жи óгањ.* – Скр́ши гра́њу од брéс и гу мéтна у пéреж.*

брéстов -а, -о који је од бресйа. – Брéсйов дйрек ми вáл'а. – Др́ва су мешáне, и бресйóве и шумóве.

брéсч'е* -ета с дем од брес. – Овај гóл'ем брéс бија брéсч'е кд га посејаја мóј дéда.

брз* -а -о 1. који је хийар. – Ка óна нйкој нéје тáко брз у рабóту. – И óн ти је брз у одéње. 2. који је несмойрен, неоипрезан, нейромишлен. – Млóго ти је брзо дéте, нйгде не гл'éда де гáзи. 3. који се лако наљуиш, који йлане. – Млóго ми је брз мýж, за јéн ч'ёс се свáди. – Ако си брз па ч'е се стéпаш, сáм се тéпáј.

брза несвр жури, хийа. – Ч'éкај, нé брзај. – Мй не брзамо, брзаф óни напред. – Да нéсте брзáл'е, нé би се уморйл'е. – Брзáше да га стйгне. – Брзáу ка да ч'е ги побéгне. – Ако се брза, мймч'йн нéје да нé се погрéши.

бры́га* -е ж несйокојсйиво, узнемиреностй због сйтраха да се нешйио не-йовольно није или ће се десийиш. – Како да нé ми бйне бры́га кд нé-знам кáко ч'е бйне. ИЗР мйкне бры́гу (од гла́ве) заврши йланирану обавезу, йосао. – Кýпи др́ва за зйму и мйкни бры́гу. – Платйсмо др́жаве што трéба и микна́смо бры́гу од гла́ве. (нé) му је бры́га (не) сйшара се око некога или нечега, (не) мари за некога или нешйио. – Сйну нé му је бры́га а ймамо да се грéјемо. – А кóму је бры́га што сýм се уморйла. – Бры́га ги је дá л'и си стáр и бóлан. – Гу гл'éдам – спйје, а нé гу је бры́га дá л'и гу јéл'е дéца.

бры́жан/бры́жн -а, -о забринуи. – Овéј дньóве ац'а-Ц'óц'а ми се ч'йни јáко бры́жан. – Ч'есáтльк, па је бры́жан кáко да изрáни толико дéцу. – Бри-

жна је, веселница, за сина што не гу писаја још. – Девџ'е гу је *брижно* за мужа што отиша у војску. – *Брижњн* отьц.

брижди несвр **1.** *бриди, ђирне, боли ѿоѿмуло.* – Два-три дѣна ме бѣше *бриждѣло* у кѹк. – *Бриждиф* ми образе што ме ѡзби маѿи. – *Бриждѣше* ме тѹј, у рамо. – *Бриждѣла* ме рѹка ка да је утрнѡта. – Још ме *брижди* што ме упеѡала осѡца. **2.** *фијуче (о веѿру).* – Ми ѡдемо од Дѹл'е пѣш, а вѣтер сѡл за-вѣва, сѡл *брижди*. – Нач'ес ка да по не *бриждѣло* зѣ од сабајл'е. – *Бриждѣше* и посл'е, пошто ул'егѡсмо у Црнол'ѣфски бѡгаз.

брије (се)* несвр в *брич'и (се).* – Неје дѡма, отиша у бербѣра да *се брије*. – Остарѣја, па не мѡже сам да *се брије*.

брине (се) несвр *осеѡа забринуѿосѿ, узнемиреносѿ.* – *Бринѡл'е* смо за Миѹ. – *Бринѡу* кѡко ч'е проѡ'е по тај киѡмет. – *Бринѡѿа* је и тај брѡга, не да неје *бринѡѿа*. – Јѡко *се бринеф*. – Тѹѡ'а брѡга не *се брине*, мѡри ч'ерко. – За у кѹч'у свѣ Ђца што ми *се бринѡја*, Бѡг да му даде сел'амет. – Не *се брини*. – А беч'арѡва маѿи ѹвек *брине* дѣ гу је дѣте.*

брѿтва* -е м *нож на склаѿање.* – Ўзем *брѿѿву* и напрајим свирајку. – Нема зѹбе па сѣч'е парч'ич'е од јабуке сѡз *брѿѿву*. – Остра ти је *брѿѿва*, немој да се исѣч'еш.

брѿтѡѿч'е* -ета с дем. од *брѿѿва*. – И мѣне ми купија дајка овѡј *брѿѿѡѿч'е*. – Нѿти зна дѣ га турија *брѿѿѡѿч'е*.

брич'и (се)* несвр *брије (се).* – Цеја жѿвот *се брич'ѿја* код ѿстога бербѣра. – Док работаја, сваки дѣн *се брич'ѿја*. – Свѣ се исѣка, ка сѡс нѡге да *се брич'ѿја*.

брише (се) несвр **1.** *уклања ѿрѡавиѿѿину или ѿечносѿ са нечега.* – Ајде, брѡ *бриши* рѹке па ѹзни пл'етѿво. – Кѡј *брисѡја* рѹке у марѡму? – *Брисѡно* л'и је шѿше од лѡмбе? – *Бришеф* судѡве у мѹтѡк. – Јѡ ч'е ти кажем како *се бришеф* пенѡ'ѣре. – Ёте гу, сѡк ч'е, брише се. – Л'ѿце *се брише* у марѡму, а рѹке вѡл'а да *се бришев* у канаѡаѡ. – *Брисѡч'и се*, потѣч'е му крѡв на нѡс. – Прѡво би гу *брисѡла* кѡзе вѿме, па би гу помѹзла.* **2.** *снажно дуѡа (о веѿру).* – Кѡд искоч'ѿсмо на Дѹл'е, а ѡно јѣн вѣтар не да дуѡа, теке сѡл *брише*, нѡси. **3.** *фиг халаѿѡиво једе.* – Не да једе, теке *брише*, ка ѡла. – *Бриса, бриса*, док не ѡбриса пѹну ч'инѿју. **4.** *фиг краде.* – Не глѣда штѡ, *брише* свѣ што дофѡти. – *Брисѡла* бѿи ѡна, теке *се* вардѿмо па не мѡже.

брк* -а м в *мусѿач'.* – И мѡјему сѿну ка да искач'ав *брѿи*.

брка -е м *чѡвек са брѡковима, в мусѿач'ел'а.* – Га вѿдо тѡга *брку* и му рѣко да не ѡде код њѿ да тражи.

брка (се)* несвр *ѹѿлиѡе се (о ѿѹѡѿим ѿѡсловима, ѡносима).* – Жѣна му је алајкѹч'ка – ѡде од јѣнога до дрѹгога и *брка* лакрдѿје. – Не *се бркај* у мѡје рабѡте. – А штѡ *се бркаш* у мѡју кѹч'у? – А штѡ *се врага бркаш* у тѹѡ'у рабѡту?!

брлог -а м *йрљавиштина, нечисіоћа, ћубре, каљуга*. – Куч’а гу је пуна сьз *брлог*. – Живиф у *брлог*. – Сьбери *брлог* и метни на буњиште. – Једва оч’истисмо *брлог* што беше донѣја поток. – Де ч’еш *йо брлогу* сьс нове кондуре, е бог те не поразіја. – Тол’ико *брлог* по куч’е да сьм видѣла, нєсьм видѣла. – Млого ми је гртко да ул’егнем у тај *брлог*.* – Не може, брѣ, да се проц’е проз двор *од брлог*.* – А знаш де ч’е акнеш вај *брлог*?*

брложи несвр *йрави перед, сйвара йрљавишину*. – Затвори кокошке у ч’умез да не *брложив* двор. – Док работау мајстори, много ни *се брложеше* куч’а.

брложина -е ж *аугм од брлог, велики перед, йрљавиштина*. – Донѣја ми пасул’, сама *брложина*. – Куч’а гу је *брложина*. – Добро и има век, јаднич’е, у какву *брложину* живи.

брложлив -а, -о *йрљав, нечисі*. – Двор ги је дајма *брложлив*. – *Брложлив*у ч’еницу купија. – Вода је ништо *брложлива*. – Вино ка да му је *брложливо*. – Куч’а ги је тол’ико *брложлива* ка да нема жива душа у њу.* – Кьт купујеш колџмбоч’, гл’ѣдај да неје *брложлив*.*

брља -е ж/м *брбљива особа*. – Пушти га нека збори, знаш да је *брл’а*. – Не мож да гу затвориш уста тејзи *брл’е*.

брљив -а, -о *нейромишљен, неразбориш, смеиен*. – Што ти је дньс, *брл’ива* л’и си, мори? – Остај га, *брл’ив* је. – Они ка да су *брл’иви*. – Ё, не знам на кога йскоч’и Милош тако *брл’ив*.* – Па ми у мицкос ка да нєсмо бил’е тако *брл’иве*.*

брљвица -е ж *смеиена, неразбориша жена*. – А што работу ч’екаш о[д] тејзи *брл’ивице*? – Ч’ути барем ти, *брл’ивицо* брл’ива. – Тај твоја јетрва *брл’ивица* коју работу да ўзе, не гу заврши ка што вал’а.*

брљифко -а м *неразумна, неразбориша мушка особа, смеиѣњак*. – Гл’ѣј овамо, море *брл’ифко*. – Ёте га тај Младенов *брл’ифко*. – А, море ти, *брл’ифко* брл’иви. – Не брзај у работу, *брл’ифко*, брѣ!* – Оч’аја тај *брл’ифко* да упал’и огњ у двор, па напраја бел’ају – изгорѣја л’исте на л’ипу.*

број* -а м **1.** *тачно одређена количина јединица*. **2.** *величина (о одећи и обући)*. – И мене ми требал’е ципѣл’е, ал’и немало мџ *број*.

бројанице ж мн *нанизане куглице које се обично йремећу у руци*. – Вьздн држѣше *бројанице*. – Без *бројанице* не могаше да бидне.

броји несвр **1.** *уйврћује број нечега*. – Бѣше ослабѣја, ребра да му *броиш*. – Обоица *броисмо* по јемпут. – *Број*, ако не верујеш. – Паре да *броише*, друго ч’аре нема. – Затѣко га *бројеуч’и* пазар. **2.** *убраја, смайра*. – *Броија* сьм га у л’уде. – *Броиш* л’и га и њѣга за сиромѣа? – Никој-пут, они *се бројѣу* у прве, а дньс, сал што не пружив рѣку.

брсти* несвр *зубима кида лишће и сиїне гранцице*. – Ч’ије козе *брстил’е* наш багрѣн? – Забранише козе посл’е ослобоц’ѣње што *брстил’е* сьвѣ што нац’ѣф^в.

бру́ка (се) несвр *срамои́ти (се), излаже (се) руглу*. – Штò бру́каш то́га ста́рога о́ца? – Брука́ше ги док бе́ше мла́д'еј, а сѣге, да́де бо́г, о́ч'овеч'и се. – Не́ се бру́кај. – Брука́ја се и брука́ја, те́ке, пу́сто, покрива́ла га куч'а. – Брука́ч'и се, о́брука и ту́ј веселни́цу ма́тер му.

брука́ње с гл им од *брука*. – За брука́ње се са́л и роди́ла о́на, мо́ри ма́јко. – Њего́во брука́ње ми по́црни о́браз. – Што је у њи́ свац'а, брука́ње, да је дал'е́ко. – Од њојно́га брука́ња не мога́ја у ч'арши́ју да искоч'и, и, ел'бете, отури́ја се.

бру́с* -а м *специјална врси́а камена којим се оши́ри алаи́*. – И а́ц'е што је у Оч'у му купи́ја бру́с. – Узеш бру́с и нао́стриш ко́су.

брц узв којим се *предска́вља убод нечим оши́рим*. – До́фати но́шч'е и брц, брцна га у бутину.

брца (се) несвр **1. в.** *боде (се), боца (се)*. – Брца га със иглу. – Штò ме брцаи́ш? – Брца́ја мага́ре и о́но му да́ло је́ну кло́цу. – А́ј, брцај ме ако сме́јеш. – Брца́ше га със је́н ши́л'ек док не́ га ра́скрваи. – Ка́кво је па то́ј ва́ше игра́ње да се брца́ше. **2. сика́вља, и́риа (обично у усси́а, џејове и сл.)**. – Де́те ка де́те, брца у уста што дофа́ти. – Док би́ја по ми́цк, брца́ја би у ц'епо́ве што би на́ша. – Не́ брцај то́ј у уста, пога́но је. **3. наме́ће се, уи́риава се**. – Штò се па о́на брца та́мо де не́је ви́кана? – Брца́ше се у сва́ку куч'у, има́ла рабо́ту ел'и нема́ла. – Та́ј едепсз са́л гл'еда да се брца у ту́ц'о дру́сто. **4. брчка (се) у води**. – У та́ј ч'у́кур л'и на́ц'е да брцаи́ш но́ге, мо́ре вра́гу? – Не́ брцај де́те у студёну во́ду. – Брца́ја се по во́де на ре́ку и до́ша до́ма ч'у́л мо́кар. – Брцај се, брцај по ре́ке, а по́сл'е ч'е ви́диш штò ч'е би́дне.

брцки* -а -о који се *односи на брдо*. – У Стре́цку има́в^ф те́ј брцке ко́ње. – У плани́ну по́добри су брцки ко́њи.

брцне (се) свр **1. убодe (се) оши́рим предме́том, в. бо́цне (се)**. – Брцна́ја га у бутину. – Съз брѝтву га брцна. – Ми́лан кальпч'и́ја не бе́ше са́л брцна́ја то́га Турч'ина, те́ке га бе́ше и печ'и́во оста́вија. – Са́м се брцна́ја. – Брцна се у о́ко. – Гу брцна́ја със жел'ёзну ви́лу.* **2. заи́ури, загу́би (се)**. – Де́ брцна́сти́е, мо́ри, то́ј мо́је вретёно? **3. ио́шойи (се), брчне (се)**. – Штò си брцна́ла у кори́то све́ то́ј? – Брцни га у во́ду и је́днѝк изва́ди. – Де́те кѝд се ба́ња, мо́ри снао́, не́ч'е да се брцне та́ко у во́ду. – Иди, брцни се ма́ло на ре́ку, а́ма са́л ма́ло.

бу́¹ непром *вода у де́цјем говору*. – Оч'еш, л'о́чко, бу́? – Та́ко, де́те пи́ло бу́. – Съг ч'е на́на да до́несе бу́ де́тету.

бу́² узв **а. оном. иу́цња, ексѝлози́је, и́раска**. – Бу́, пуч'е то́п на Кал'а́ју. – Те́ке поч'ёше, о́туд од Ду́л'е, то́пови: бу́, бу́! **б. оном. иу́цкеи́ања**. – Гр́нце ч'и́ниф: бу́, бу́, бу́, бу́, а́ма др́ва се урни́сујеф.

бу́а/бу́ва -е ж мали *паразитѝски инсекѝ без крила, бува*, лат. *Aphaniptera*. – Ка да ме пе́ца бу́а. – Испеца́л'е га бу́је, ја́днич'е, те га нагрѝл'е. – Има́ш бу́у на гр́ло, ч'ёкај да гу уфа́тим. – А, мо́ри бу́о, са́л ако не́ те уфа́тим. – О́, ка́ко не па́мтим бу́ве!* – Е, кѝт съм би́ла де́те, би́ло и́ бу́ве, и́ ви́шке, и́ стени́-

це.* – Бўва ч’е те испеца и ч’е се ч’ешаш цеја ноч’.* – Ти смёта ако йма и јёна бўа.*

бўба е ж **1. инсект**. – Мйл’и ти јёна бўба по минтан. – Ўби гу тўј бўбу. – Гл’ёј како су шарёне крила тејзи бўбе. **2. свилена буба**. – Напрет смо па и ранил’е бўбе, а сьге, бóгами, слабо. – Извёла сьм ч’етири енгишта бўбе. – Ўфати ги бóл’ес, пропадóше ми бўбе. – Поч’эле л’и ви бўбе да брстиф? – Бўбе поч’ёл’е да сьвиваф гугул’е.

бубáлка -е ж в буба (1). – Мйкни му тўј бубáл’ку што му мйл’и по óбраз. – Намил’ёл’е бубáл’ке. – Бубáл’ке извадија крила.

бубáч’ка -е ж круйнији инсект (йойац, бубашваба и сл.). – У кл’ёт се накотил’е бубáч’ке, сáл мйл’иф.

бубóти несвр. букти, бубњи. – Á тўри сўје дрва на óгењ, једнџк пóч’не да бубóти. – Наложил’е грнце па сáл бубóтиф: бў, бў, бў, бў.

бўбрек -а м (тур. дијал. *bübrek*) унутрашњи йарни жлездани орган који излучује мокраћу. – Бóл’и ме тўј, у бўбрек. – Бубрёце бёу пўне пёськ. – Купија и говёцке бубрёце.

бугáрски* -а -о **1.** који йрипада Бугарима, који се односи на Бугаре. – Кьд бил’е Бугáри, кьд бйло бугáрско врёме, тёшко бйло. **2.** за време бугарске власти. – У бугáрско у Сиринич’е умирáло се за л’ёба.

будáла -е ж/м йриглуја, ограничена, луцкасиа особа, в. абдал.. – Тако му и вал’а кьд је будáла. – Тóму будáл’е л’и реч’е? – Йди, е будáло јёна. – Тражи йó будáлу от сёбе. Преварила тўј будáлу Стојáнку. – Будáла ч’óвек бёше. – Будáла бйла, будáла остáла.*

будалáлк -а м (тур. *budalalık*) будалаштиина, глујоси, лудоси, в. будалсио. – Стрá ми је, ч’е уч’йни нйкој будалáлк. – Будалáлк уч’йни Ал’ёкса Шáл’пер што прóдаде кафеáну. – Прóкопса од сьвóјега будалáлка. – Тáкве будалáлке кóј видеја? – Будáлк бйло тóј што отидóсмо тáмо да пијемо.*

будáлсто* -а с в будалáлк. – Будáлсио је ако ул’ёгне у тўј рабóту. – Штó се па ч’удиш ньёгóвому будáлсиу, знáш га, будáла бйја откáко је. – Њёгóве будáлсиа искоч’йше ми на вр’главе. – Пóр ако уч’инија тóј будáлсио.

будáльица -е ж/м дем од будала. – Будал’ица је што гу слўша. – Будал’ице рёкла да гу уч’йни. – Ё, мóри будал’ицо, ч’е прокóпшеш сьс тáј пáмет. – Мóре, óстај тóга будал’ицу.

будáлч’е -ёта с будаласио деше. – Тóј будáлч’е ньёгóво Тóтка. – Дё пл’ёдаш, мóре, ёј ти будáлч’е? – И тóму будалч’ёиу ч’е кроиф каравáне.

будáлк* -а м в. будалáлк. – Будáлк бйло тóј што отидóсмо тáмо да пијемо.

бўдан -дна -дно* који не сйава, који је без сна. – До јўтро нё заспáла, бўдна бйла. – А штó да прáим кьт сьм бўдан до пóла ноч’.

бўди (се) несвр диже (се) из сна, расањује (се). – Бўди га два-три пўт. – Уплашила дёте будеу’ч’и га. – Бўдан је, мóри, кáко нёје бўдан, тёке јóпет се

буквин -а, -о који *ириіада* *букви*, који је од *букве*. – Намуч’ија се док *извадија* јѐн *буквин* *корењ*. – Од *буквине* *коре* сел’анч’ич’и *праиф* *крошње* за *јагоде*.

буквица -е ж **1.** *азбука.* – *Буквица* тешка л'и ви је? – Још уч'имо *буквицу*. **2.** *бележник, ноџес.* – Дај ми туј *буквицу*, б'ога ти. – Д'е је *буквица*? – Забел'ежи га у *буквицу*.

буквич'е с дем од *буква*. **1.** – Ёне га тамо, с'еди *ѿод буквич'е*. – Још т'еј некол'ико *буквич'еѿа* што не ис'екл'е Кабаш'ани. **2.** – Тој *г'орско буквич'е* Ђлки. – Пратила *буквич'е* у ч'аршију да гу послуша.

букљ'ија* -е ж *ѿѿоснаѿа флаша слична чуѿуруци*. – К'т се в'икав л'уди на св'адбу, *ѿзеш букл'ију*, стаиш в'ино унутра, гу нак'итиш с'с цв'еч'е.

була* -е ж *жена муслиманске вероисѿовесѿи*. – Отидо у град, а тамо пуно бул'е. – Н'е гу разб'ирам туј булу што зб'ори. – Бул'е турав бел'ило на л'ице.

булка* -е ж в *божур*. – Ајде да б'еремо булке прекај пута. – Д'е никнаше булке б'ш у његов дв'ор! – Трч'кала и се зацрвен'ела ка булка.

бумбар -а м **1.** *круѿан, длакав инсект, в сунсар*. – Н'е се ч'ује в'ише бумбар.* – Бумбар не п'еца, н'емој да се плашиш.* **2.** *врсѿа кобасице у говеђем дебелом цреву*. – За об'ед да ис'еч'емо ј'ен бумбар. – Обесѿисте л'и бумбаре у оц'ак? – Бумб'ари још н'есу с'је. **3.** *фиг дебела, угојена особа.** – Тај бумбар не м'оже да оди кол'ико се угој'ија. – С'амо кр'ка, па се наградија бумбар.

буна -е ж **1.** *неред, ѿбона*. – Ц'аковч'ки пут је затв'орен, ј'опет је тамо никоја буна. – Ц'ела Подр'има отишла у буну на Црнал'ево. – К'онгра бидна пошто се б'еше свршила буна с'с Србију. – И башиб'озлук отиде у буну. **2.** *граја, галама, вика*. – Ђди в'иди што је тај буна у ч'аршију? – Смирите се, м'оре враг'ови, не д'изајте тол'икву буну. – Од њ'ине буне не м'оже ч'овек ни да посп'ије раат. – Б'еше д'ига буну за ништо. **3.** *забуна*. – У буну зар ако погреш'ила. – Буна што је, тој њ'ему н'есъм му казаја тако.

бунар -а м (тур. *binar*) *искојана дубока јама из које се вади ѿподземна вода*. – Ђзгуби се, ка у бунар да пропаде. – Пуштите ј'ену лубеницу у бунар. – Њ'иному бун'ару жица ка да се изгуб'ила што секнаја. – Бун'ари ги су пл'итке, а заврне, о'ни се замутив. – С'с туц'о јује н'е се пушч'ај у бунар (нар. посл.). – Ул'егнал'е ти и жапке у бунар.* – С'уво в'реме, остадоше и бун'ари без в'оде.* – Б'ш му је д'ибок бунар.* – И њ'ин бунар остаја без в'оде.*

бунарски -а, -о *који се односи на бунар*. – Иструја се бунарски ч'екрк. – Бунарска в'ода н'еје ка ч'ешм'ена. – Бунарску в'оду не пијемо.

бунари'ија -е м *занатлија који се бави коѿањем бунара*. – В'икните бунари'ију. – Бунари'ије с'м река да в'иди што је тому бун'ару. – Ник'ола бунари'ија. – Јован Ч'ик'итар, бунари'ија.

бунари'иљк -а м *занимање онога који се бави коѿањем бунара*. – Муч'ан живот је и тај бунари'иљк. – Мајстор је, ама и с'з бунари'иљк се бор'ави.

бунари'иски -а, о који *припада бунарџији, који се односи на бунарџију*. – Бунари'иски с'ин је, ама неч'аја да изу'ч и бунари'иски з'анат, да бидне бунари'ија. – Бунари'иска раб'ота је тој, неје моја, мајст'орска.

бунгур -а м (тур. *bulgur*) *прекруџа од кукуруза*. – С'андо, дај бивол'ице бунгур.

бунгур-сапун -а м *сапун за прање најрављен од лоја и цеђи*. – Ма'ти је у куч'у, пра'и бунгур-сапун. – Д'оста каловина ми остан'ала од бунгур-сап'уна.

бунда -е ж *горњи део женске ношње поставиљен крзном*. – Бунда гу је м'лого бич'имл'ија. – Студ'ено је, об'уч и бунду.

буни несвр *диже буку, галаму*. – Д'оста д'е, уч'утите јемп'ут, не бу'нише ви'ше. – Натем'ници бу'ниф, куч'у да дигнеф на гла'ву. – Бун'еу, бун'еу, па се смири'ше.

буњиште с 1. *место где се баца смеће, смејлишије*. – Баба тикве посеј'ала, на зл'о м'есто, на бу'њиштије (нар. песм.). – Р'оди ме, ма'ти, ср'еч'нога, па ме м'етни на бу'њиштије (нар. посл.) 2. *смеће, ђубре*. – Куч'а гу је пу'на бу'њиштије. – Купија па'сул' пун бу'њиштије. – С'б'ери тој бу'њиштије па ту'ри туј у ч'оше.

буосерина -е ж *шрагови од бува по кожи или одећи*. – Кош'ул'а му је нагр'дена од буосерине. – Ку'ку, ка'ко иде от страм'оте, св'е буосерина до буосерине и по гр'ло и по ру'ке.

буп узв за *ојонашање шуйог звука при паду*. – По'сыпна се и буй, паде на з'емљу. – Буй, бупило д'ете. – Ч'у'смо те'ке ни'што уч'ини буй у со'бу, к[д] та'мо, а о'но ма'ч'ка обал'ила ко'шч'е од мос'андре. – Ри'пи, и буй, бупна га у пл'еч'и. – Не, би'ро, не, буй! – Та'мо буй, с'инко.

бупи свр удари, *лупине, шресне, падне*. – Д'офати га за гу'шу и буйи га у ц'у'кс. – Буйило бе'ше с'ито ка падна'ло на н'ч'ве. – Не с'ам, ч'е буйиш. – Опала, буйило д'ете, па се дигна'ло.

бургџа -е ж (тур. дијал. *burgi*) *алаџка за бушење, сврдо*. – У'зни бургију па пров'рти. – Ми'цка бургија та'мо л'и је? – Ч'е ни вал'а гол'ема бургија. – Овеј'зи бургије вр гу је искр'шен.

бургич'е с дем од *бургија*. – Д'е си турија бургич'е? – Им'асмо, ч'ини ми се, два бургич'е'ша. – Бургич'ич'и ни се погуби'ше. – С'б'ери бургије и бургич'ич'е, па ту'ри у с'андџк.

бурило с ма'ње буре. – Бурило те'ч'е. – Ј'еному бурилу пу'ка об'руч'. – Бурила су пу'не. – Бурилама вал'а да ст'егнемо об'руч'е.

бурилице с дем од *бурило*. – Прв'енац сипи у бурилице. – Теј два бурилица. – И бурилицама ч'е вал'а да се ст'егнеф об'руч'е.

бурина -е ж в *борина*. – То'вар бури'ну потрошија да гу на'ц'е (нар. посл.).

бурма -е ж (тур. *birma*) 1. *веренички или венчани прстен*. – Бурму не но'си на ру'ку, ка да неје же'њет. – Од мо'мка бурма позлат'ена. 2. *завршањ, ираф*. – Ј'ена бурма по ч'е држи зе кай'нац. 3. *славина*. – Јо'ш ј'ена бурма се

иструла. – Тўри бўрму на кацу да оточ’имо вино. – На ардов ч’еп л’и је ел’и бўрма? **4.** *мейални суд са славином, врсїа умиваоника.* – Бўрма ни је сьге у амамц’ик. – Сїпи воду у бўрму. – Їди, оми се на бўрму.

бурмаљи непр прид (тур. дијал. *burtalı*) завојиї, сїиралан, в. бурмалија. – Бурмаљ’и ц’амїја је стара ц’амїја. – Тўри ми бурмаљ’и прстен.

бурмаљїја непр прид в бурмали. – Вїкајте ми тој младо бербѣрч’е, / нек понесе кл’еште бурманл’їја / да извади зупч’е срмал’їја (нар. песм.).

бўрнут -а м (тур. дијал. *burnut*) дуван у ıраху за шмркање (уз гл. ıије и шмрка). – Бўрнуї не пїјем. – И Тонка алка-Ванкїна поч’ела да пїје бўрнуї. – Теза-Мара шмркала бўрнуї. – Дај да шмркнем јен бўрнуї.

бурнутана -е ж радионица где се ıрави бурнуї. – Симїна бурнуїана. – У Мамут-пашїно време бурнуїане бїл’е више Мараши.

бурнутч’їја -е м онај који ıрави бурнуї. – У Мамут-пашїно време Сїма Игуманов бїја бурнуїч’їја.

бўта несвр гура, ıрїа, в. брца (2). – Бўта у ўста овол’їкве залце. – Бўтаїја би у ц’епове свѣ што би наша. – Бўтаї у бисаге. – Нѣ се бўта у ўста свѣ што се ўзне у рўке.

бўтина -е ж део ноге од кука до колена. – Ўбоде га у бўтину. – Широко је за његове бўтїне. – Још ме бол’и бўтина.

бўтка -е ж **1.** бўтина код деїеїа. – Чўдо, мори снао, што тнке бўтике ıма тој девојч’е. – Поцрвенела ми детету јена бўтика. **2.** баїак код живине. – Вај бўтика је од Кал’аје те у Фил’ке Заје (јако тврда). – Што ч’еш, бўтику ели крїло?

бўткица -е ж дем од бўтика. **1.**– Посерко лї ни јѣдан, дори и бўтикице. **2.** – На, ўзни вуј бўтикицу, изѣди гу тако, без лѣба.

бўткич’е с дем од бўтика, в бўтикица. – Потекнато му је тој бўткич’е, мори, нѣ л’и вїдиш? – Ўзни мїцко ракију па му ıстри бўткич’е. – Њојному детету тнке му су бўтикич’їч’и ка цѣфке. – Дај му још јено бўтикич’е. – А што је јено бўтикич’е – јено залч’е. – Бўтикич’їч’е одвој за у ч’орбу.

бўтне свр гурне. – Бїч’и си га бўтинала нїгде у долап тој шамїч’е. – И тој бўтини у бошч’у. – Ёте тако, бўтїне се нїгде, па посл’е мўка док се нац’е.

бўтур -а м в андрак (2). – Кој ти је бўтур, море, те си тако узбеснѣја? – Вїди, снао, што бўтур је тому детету те плач’е. – Дѣ у бўтур отїша, што га нѣма још да се врати? – Паднаја од слубїце, ама ни бўтур му нѣје.

бўц узв којим се казује да се неко удара главом или роговима. – Зал’ете се на њѣга и бўц, бўцна га. – Ч’увај се, бїро, бўц.

бўца (се) несвр **1.** удара главом или роговима, боде (се). – Што га бўцаиш? – Бўцаја га, ч’воругу му напраїја. – Нѣма дрўгу рабўту, теке ўч’и јагње да бўца. – Наша бивол’їца бўца. – Бўцала, како да нѣ бўцала тај крава. – Зал’ете се на њѣга и бўц, бўц, поч’е да га бўца. – Бўцаф се јарци. – Бўцал’е се краве и нашејзи искршил’е јен рог. **2.** ıоздравља (се) савїјањем главе на обе

сїѣране. – При поотку они не се цел'иваф, сал се буцаф глава у главу. **3. ски-ша (се), луша**. – Буца се по ч'аршије. – Буцаја се по села, корсом по работе. – Нач'порија ногу буцач'и се бос по сокаце. – Не се буцај више тамо-вамо, теке узни работу па работај.

буцало с дрвена најрава којом се удара млеко да би се добило масло. – Искрши ми се буцало. – Измила л'и си буч'ку и буцало?

буцне (се) свр од буца (се). **1. боцне (се)**. – Не приоди, ч'е те буцне. – Буцнаја га бивол. – Буцна гу крава. – Буцнаи је сирома у кук. – Ел'бете, тел'е ч'е се буцне кд га задеваш. **2. ѿоздрави (се) савијањем главе**. – Не се цел'иваше, буцнаше се ка Турци што се буцаф на ажц'ел'дију.

буч'¹ -а м **1. ђуба, разбарушена, ѿодигнуша коса**. – Прати га у бербера да му микне од главе тај буч', гл'еј какав је със нега. **2. набор (на рукаву, блузи)**. – Рукаве прайла на буч'. – На минтан има буч' рукаве. – Девојч'ету скроила блузицу на буч'. **3. сајуница, ѿена**. – Пуно корито пена, буч' се напраја.

буч'² узв за ѿдржавање звука ѿри ѿаду нечега у воду. – Дофати дете и буч', буч'на га у корито. – Теке паде у воду: буч', и пропаде ми прстен. – Рипна од бент и буч', буч'на се у реку.

буч'и несвр **1. ѿпроизводи буку, хуку, ѿуѿињи**. – Надошла река, па све буч'и. – Туј, под бент, даја буч'ало. – Буч'еше негде дол'еко, ка нѿка грмл'авина. – Ветр сал буч'и. – Кд идеш, а оно сал буч'и испод тебе, ка да је празно. **2. бруји у глави или ушима услед буке, замора, бриге**. – Глава ми буч'и о[д] теј деч'инске буке. – Два-три дња ми буч'але уши от солфате. – Буч'еше му глава, не знајаше ч'уч'а што ч'е.

буч'и се несвр *шейури се, ѿрави се важан*. – Буч'и се ка ч'уран. – Што се па и ти буч'иши? Ка да се не зна кој си и што си.

буч'ка' -е ж дрвени суд у коме се муѿи млеко ради добијања масла. – Буч'ка ч'ѿста л'и је? – Донеси буч'ку. – Буч'ке вал'а да се промени тај обруч' дол'е.

буч'ка'² -е ж **1. ђуба код живине и ѿишца**. – Јеному нашему кокошч'ету ка да расте буч'ка. – Мач'ка уфатила тога голуба што има буч'ку. **2. део косе изнад чела која није ишшана мушкој деци**. – Носи буч'ку. – А де ти је буч'ка? Што ти гу микнаја тај берберин? Ђ враг му котило берберско изеја.

буч'ка (се) несвр **1. брчка (се) (у води)**. – Што буч'каш дете у туј студену воду, мори будал'ѿцо? – Буч'ка ноге по теј погане воде. **2. мушка (се) (о ѿечносѿи)**. – Не буч'кај, ч'е се замути. – Још вал'а да га буч'каш. – Буч'кало се у пут, па се замутило. **3. меша, бије млеко да би се добило масло, в муѿи (2)**. – На, буч'кај ти, а ја да гл'едам другу работу по куч'е. – Мл'еко још не л'и је буч'кано? – Буч'кауч'и мл'еко, искршило гу се буцало. – Буч'ка се, ама тешко, пустиња.

буч'каљија непр прид који има *ћубу, ћубаси*. – Изгубила ми се тај кокошка *буч'кал'ија*. – Аца-Душан има и *буч'кал'ија* голубе – Запатија сџм *буч'кал'ија* кокошке.

буч'кар -а м занатлија који *йрави и йродаје бучке*. – Бија *буч'кар*. – Однесосте л'и *буч'кару туј буч'ку*?

буч'карка -е ж *бучкарева жена*. – Вал'а да вратите сџто тејзи *буч'карке*.

буч'љија непр прид који има *наборе (о одећи)*. – На минтан турила *буч'л'ија* рукаве. – Девојч'ету сџшила *буч'л'ија* блузицу.

буч'не (се) свр *уиадне, скочи, баџи (се) у воду*. – Да *буч'немо* све кошул'е у котал. – Дóфати га и *буч'на* га у воду. – Ајде, *буч'ни се* и ти у реку. – На Водице Марко Шáџба *се буч'на* у воду и извади крс. **2.** *мућне, йромућка*. – Прво *буч'ни* шише три-четири пút, па пóсл'е сипи. – Не мóж док се не *буч'не* дóбро.

буџ'а* -е ж *буђ*. – Ул'егóсмо у јéну сóбу, а унóтра смрди на *буџ'у*. – Буџ'а се напράји кџд не живи нíкој у куч'у.

бџш* реч за *исџицање*. – А јá, вáла, *бџш* сџм се уморила. – Бџш бíло весéло на свáдбу. – Бџш му је дíбок бџнар. – Веј крушке у двóр бџш су водл'иве. – Дé никнаше бџлке бџш у њéгов двóр! – Запуцаше на нáс бџш на дџн Гóспоџ'индџн. – Ракија му је бџш брíстра.

В

вáган -а м **1.** *кухињска йосуда, чинија, в оклојник*. – Ўзни *вáган* па стуч'и печ'éне л'утике. – Понéја пún *вáган* ч'уфте. **2.** *већи дрвени суд за йрање йосуђа или за мешење*. – Óми судóве у тај пóгол'ем *вáган*. – Обџдва *вáгана* су зафатéне. – Омíла л'и си *вáган* да мéсимо погáч'у.

вагáнче -éта с **1.** *дем од ваган (1)*. – Извáди л'ич'но сирéње у *вагáнч'е*, па да прекусимо. – Дé је кáпак тóму дрўгóму *ваганч'ейу*? **2.** *мала йосуда са йоклојцем за со и бибер*. – Турíла л'и си сóл у *вагáнч'е*?

вáда -е ж **1.** *јарак за одвођење воде до њиве, йоврйњака*. – Лџсно је њéму, *вáда* му йде прекај њíве, па не брíне ч'е врне л'и ел'и нé ч'е врне. – Побíл'е се око *вáде*. – Затвóри *вáду*. **2.** *вода из вáде*. – Пуштíја л'и си *вáду* у брáзду.

вáде с (тур. *vade*) *йтермин, рок*. – Вáде му је до Митрóвдџн. – Искоч'íло му *вáде*.

вáди (се)¹ несвр *извлáчи (се) из нечега*. – Бёрбер му *вáдија* зџб. – Вáдéше вóду на бџнар. – Толíко пút је *вáден* од áпс. – Вáдеуџ'и кóфу, йскида ми се јџже. – Бџнар дџбок, те се тéшко *вáди*. – Бáтак пáре нé се *вáдиф* лџсно. –

Вади се, ама мучно ч'е се извади. ИЗР. **вади очи каје се.** – Сѣг *вади очи сам себе, ама доцкан.*

вади² несвр *наводњава.* – Отиша да *вади* коломбоч'е. – *Вадеу'ч'и* њиву, нагрдија нoгу сѣс матику. – Колoмбoч' ч'е вaл'а јoпет да се *вади.*

вај/овај, вај/овај, вој/овој* зам *ујућује на некога или нешто у нейо-средној близини.* – И *вај* мoј комшија бија у Шадрван. – Ч'е бине дoбро ако врне сѣг^к *веј* године. – *Вој* дeте ич' не мoже да сeди мiрно. – *Веј* дpyге Баждаранци отишл'е да ги тражив. – Однеи позади *овај* камењ. – *Ово*му мoјему зeту ништа нeје тeшко. – А тaмo била и *овај* Јованка. – А *овој* унуч'е јoш не иде у школу. – *Овеј* комшиине дeца донесoше црeшње. – *Веј* дьнoве нe су ч'ујев^ф ни бил'бил'и. – За *веј* младе дoбро је вpеме, ал' за нaс старе не вaл'а ич'. – *Вај* бaрдaк купија га јoш мoј деда-Митар. – *Вај* жeна што гу дoнeја од Ц'aковице, пo дoбро да нe гу узeја. – И *вуј* гoдину напунисмо aрдов сѣз грoјзе. – *Вај* старeја беснул'а се пуштила кa куч'ка од лaнца. – Бeт гу су ружице у двoр *вуј* гoдину. – И мeне ми купија дaјкa *овој* бритвич'е. – Нека ти иде првo вoдa по *овуј* пa пoсл'е по дpyгу бpaзду. – А *ће* зидaв нoву куч'у, а *ће* попрал'ав *вуј* стару, oни знaв.

вајан* -а -o *који је јадан, кукаван, несрећан.* – А *вајна* ја, штo си ми дoнeја *вуј* мyку у куч'у? – *Вајне* oни, куч'а ги изгoре.

вајда/фајда* -е *ж сврха, корисн.* – Кaкву *вајду* има од мyжa пијaнoгa.

вајница* -е *ж несрећница, мученица, јадница.* – Ёне гу *вајница* у двoр. – *Вајница*, и муж, и дeца гу умрeл'е. – *Вајница* oна, никoј нeч'е да гу пoмoгне у рaбoту.

вакав/овакав* -ква -квo *који је налик на овога.* – И ја oч'у јeн *вакав^ф* aстaл. – Штo си га узeла *ваквога* мyжa? – И мi смo имaл'е *вакав* ч'ил'им у рoдa. – Дaј ми *вакву* тепсију. – И мeне нека ми испл'eтe *овакве* ч'арaпe.

вако/овако* прил *на овакав начин.* – И мi *вако* смo се игрaл'е у дeч'ињ-ствo. – *Вако* ми мeсила мaти л'eбa. – Штo ми је ч'eф *вако* да пoјeмo. – *Вако* сѣм га гaзнaлa нa нoгу. – *Вако* л'и се збoри пoстарoму oт сeбe?! – *Овако* се прaив^ф бaклaвe. – Пa узeш л'ис и *овако* увијeш сaрму. – И нaмa *овако* ни рeклa кa тeбe. – *Овако* му рeкo бoжeм да не иде тaмo дe пoшa.

вакат/вакът -кта м (тур. дијaл. *vakit*) *вpеме.* – Ајдe, дeвoјкo, oстaл'aј пл'етивo, *вакаш* је да се руч'а. – А: Искoч'ил'е лубeницe? Б: И *вакш* ги је, Свeти-Ил'ија је. – Дизaј се, *вакаш* ти је за у ч'кoлу. – *Од вакшa дo вакшa*, тeкe се нaминe. – Нaш пyстињa сaат не рaбoтa, пa не знaмo кoј *вакш* је. – Сѣг л'и се дooди дoмa, знaш л'и кoј *вакаш* је? ИЗР **у вакат/вакът** *некада.* – Тoј штo кaзyјeш, тoј билo у *вакаш*, сѣг се свe прoмeнило. – У *вакш* њимa куч'а била млoгo бoгaтa. – У *вакаш*, oн сeдeја пoт ч'ирију, свoју куч'у нeмaјa. **има/нема вакат/вакът** *фиг има / нема мaтeријaлних мoгућнoсти.* – Ч'ер-Пeринимa је лъснo: *имаф вакш*, пa купујeф штo зaжyдиф. – *Немaјa* сѣм *вакш* да прaч'aм дeтe нa нaуке.

ваке́та -е ж *грубља кожа која се користи за сјољашњи део цицела и чизама*. – Кондуре от што ђч'еш, од *ваке́те* ел'и од виде́ла? – *Вакéта* ти је за сваки дѣн, за прázдник је виде́ло.

ваки́ја -е ж (тур. *vaki*) *ирилика, згода, случај*. – Искоч'и ми *ваки́ја*, те испрати Милáну мицко црешње далбастіје. – У трговину бiва *ваки́ја* и да се изгуби. – Бидне л'и *ваки́ја*, рéкни му.

вакти́ље прил (тур. *vakti(y)le*) **1.** *на време, у iправо време*. – За зiму свé вал'а да се купи *вакти́ил'е*. – Но, на бóга, ко́же про́дадо *вакти́ил'е*, те извади пáре. **2.** *некада, у сiпаро време*. – Къд бiло тој, јóш *вакти́ил'е*! – *Вакти́ил'е* нé бiла ова́ква скупі́ња.

вакѣ́ф -а м (тур. *vakıf*) *задужбина*. – Терзiски мóс је *вакѣ́ф*, награди́ја га ц'аковѣч'ки терзiски еснаф. – Цар-Душáнов *вакѣ́ф* урниса́ја Синан-пáша да награди свој *вакѣ́ф*, ц'аміју. – Ч'ешма је не́гов *вакѣ́ф*. – И тај ч'ешма у нашу мáлу је *вакѣ́ф*.* – Пётре, тај мóс што га видиш цар-Душáнов је *вакѣ́ф*.*

вакѣ́фски -а, -о *који се односи на задужбину, на ваку́ф*. – Дугáња је *вакѣ́фска*. – Грбiни седи́ф у *вакѣ́фску* куч'у. – Поарч'и́ја *вакѣ́фске* пáре.

ва́ла* реч за *иојачавање иврђе́ња или одрица́ња, в. богами, богме*. – А ја, *ва́ла*, бiш сѣм се умори́ла. – Јес, *ва́ла*, и она носи́ла ч'ерпи́ч'е сѣс свé мене. – Ё, *ва́ла*, по вре́дно ти је девојч'е о[д] те́бе. – Јес, *ва́ла*, сви су вал'áтни. – Јес, *ва́ла*, уста гу збóрив це́ја дѣн. – А ја, *ва́ла*, неч'у да му ка́жем.

ва́ља 1. *и́реба, бива ио́иребно*. – Штó ти *ва́л'а* црвен кáлпак на гла́ву? – Не́ му *вал'áше* и тој да ми уч'и́ни. – Ч'увај, *вал'áше* ти би́ч'и. – Не *ва́л'а* да збóриш къд не́си пита́на. – *Вал'áло* ма́ти да ви́ди á истка́ла свé за сва́дбу.* – Не́ *ва́л'а* да скі́тав девојке по акша́му.* – А ђч'еш девојку да ўзеш од до́бре ку́ће, *ва́л'а* и ти да би́неш од до́бре куч'е.* – Па, бога́ми, не иска́ч'а да жи́вим ка што *ва́л'а*.* – Сна́о, *ва́л'а* варе́ње да се дова́ри.* – Тај тво́ја јетр́ва брл'иви́ца ко́ју рабóту да ўзе, не́ гу завр́ши ка што *ва́л'а*.* – *Вáл'а* да кро́иш ги́ц'е и у на́ше лóјзе.* – У ту́ј куч'у сва́кога би доч'ека́л'е ка што *ва́л'а*.* **2.** *вреди*. – Да *ва́л'а* за ни́што и ја би купи́ја тој лóјзе. – Волóви *вал'áу*, бра́т бра́ту, по ч'етирсто́тин гро́ша сва́ки. **3.** *бива ио́ишаман, одговара*. – За ве́ј мла́де до́бро је вре́ме, áл' за на́с ста́ре не *ва́л'а* и́ч'.* – Свé што тражи́л'е смо напра́јл'е, ал'и њи́ма ни́шта не́ ги *вал'áло*.*

ва́ља (се) несвр **1.** *кои́рља (се), окре́ће (се)*. – *Вáл'áји* те́ј тру́пце и дова́л'áјте ги до ду́вар. – Те́ке поч'е да *се ва́л'а* ни́збрдо. – *Вал'áше се* ка бури́ло. **2.** *мла́ти сiшу́иом (сукно)*. – Вал'ави́ч'ар јóш не поч'е́ја да *ва́л'а* на́ше кла́шње. – Сáл што бе́ше тури́ја кла́шње да *се ва́л'аф*. – До́бре кла́шње *ва́л'а* да су *вал'áне* по два́ дѣна. – Сáл што бе́ше тури́ја кла́шње да *се ва́л'аф*. **3.** *и́рља*. – И́де по кал'и́ште да *ва́л'а* нóве кондуре. – Си́пи овде, не *ва́л'ај* ч'и́сту тенц'еру. – На́пред штó *се вал'áја* къд би је́ја.

ваљавица -е ж *йосїпројење за ваљање сукна и других тканина*. – Вал'авица му је испод воденице. – Однеја клашње у вал'авицу. – Вал'авице гу се иструја бент, не рабџта.

ваљавич'ар -а м *мајсїпор који ваља сукно*. – И вал'авич'ар је и воде-нич'ар. – Даја сѣм вал'авич'ару у рѣке.

ваљавич'арка -е ж *жена ваљавичара*. – Мѣж гу не мѣже, у вал'авицу рабџта сѣма вал'авич'арка.

ваљавич'аркин -а, -о *који йриїада ваљавичарки*. – Тај стареј вал'авич'аркин сїн јџш је нежењет. – Вал'авич'аркина зѣва се разбол'ѣла. – Вал'авич'аркине унуч'ич'и.

ваљавич'аров -а, -о *који йриїада ваљавичару*. – Вал'авич'аров пастџрак. – Шџтке и гѣске су вал'авич'арџве.

ваљавич'арски -а, -о *који се односи на ваљавичара*. – Изуч'ија вал'авич'арски занат. – Тџј је вал'авич'арска рабџта. – И вал'авич'арска дѣца рабџтаф по вал'авице, уч'иф занат.

ваљавич'ки -а, -о *који се односи на ваљавицу*. – Вал'авич'ки јѣз. – Вал'авич'ко кџло. – Ка вал'авич'ке ч'екич'и.

ваљаѣтан -тна, -тно **1.** *добар, вредан, чесїиїи, в. вал'ѣшан*. – Мџмч'е гу је јѣко вал'ѣїно. – Ка се родїше тѣко вал'ѣїне тѣј дѣца свѣ до јѣно? – Вал'ѣїну девојку запросїја. – Јѣс, ваїла, свї су вал'ѣїни.* **2.** *корисїан, йодесан*. – Нїшто вал'ѣїно у дугању нѣма. – Тѣко вал'ѣїна тенц'ѣра ка тѣј што се йскрши мѣч'но да се нац'е. **3.** *йџїребан*. – Ђстај ми котл'ич'е, вал'ѣїно ми је сѣг за сѣг. – Дај ми тѣј дубџку тепсїју ако нѣ ти је вал'ѣїна за дњѣс. **4.** *који йџїребује*. – Вал'ѣїан је за пѣре, па је на мѣку. – Вал'ѣїна је и за јѣн мѣфез ч'ѣч'ка.

ваљаѣшан -шна, -шно в *вал'ѣїан (1)*. – Вал'ѣшѣн мџмак тѣј Сѣкин. – Снаа гу је јѣко вал'ѣїна. – Прокуда нѣје вал'ѣїна.

ваїїја -е м (тур. *vali*) *гувернер обласїи у Турском царсїву која му је йџверена на йїрављање, йїравник вилајеїта*.

ваїїїљк -а м (тур. дијал. *valilik*) **1.** *обласї којџм је йїрављаџ валија*. – У тџј врѣме наїш вал'їїљк фач'ѣја од Вѣл'ес па ч'їк тѣмо до Тасл'иц'е. – Призрен пџсл'е пџтпаде под Манаїїрски вал'їїљк. **2.** *йїрава, седиїиїе валилука*. – Док бїја Призрен вал'їїљк, бїл'е смо пџ раат зе пџсл'е. – Пџсл'е се прѣмешти вал'їїљк от Приїїтине у Скопл'е.

ваїїшка се* *несвр излежава се*. – Ђјде дїк се да рабџташ! Лѣко је да се вал'їїшкаш.

ваџмо/џваџмо* прил **1.** *на џву сїрану*. – Да мџга, и брѣт би дџша ваџмо. – Сѣстра ваџмо дџшла да ни дџнесе туїѣмбе. – Дџџи ваџмо да ти покѣжем, неїтретнїку! – И јѣ сѣм се умџрила тѣмо-ваџмо. – Дџџите џваџмо да вїдите. – А дѣте џваџмо па спїје. – Ђ тѣмо, ѡ ваџмо, нїкако да ги наїјем. **2.** *меїуїїм, у иїїџо време*. – Л'ѣгла ка да је бџлна, а ваџмо нїшта нѣ гу је. – Свекрѣва се прѣји

да не види, а *вамо* иглу уденује. – Се држи на гол'емо, а *вамо* нос не зна да обреше. – Бега од Море, а *овамо* погл'едује а гу гл'еда. – А и ти си ка други – *вамо* збориш јено, а гл'едаш само своју гузицу! – Се гради да ни мисл'и добро, а *вамо* би не изеја.

вампир -а м 1. *мртвац који по народном веровању ноћу устаје из гроба, дави људе и сиса им крв, в. гробник.* – Ч'ути, ете га, иде *вампир* да те изеде. – *Вампир* идеф с'ал н'ом. 2. *фиг неуредна, зајуштина особа.* – Запуштија се, *вампир* се уч'инија.

вангла* -е ж већа овална дубља посуда од метала или ласишке. – Напунила *ванглу* гра да однесе у куч'у. – Ги паде *вангла* од руке.

ванглич'е* -ета с дем од *вангла*. – Имам и јено *вангл'ич'е* та турим т'есто да сташе.

ванц'ел'ије ж мн *јеванђеља, део Библије који описује Христ'ов живој и учење.* – Жи ми златне *ванцел'ије*. – С'ал што беу ч'итане *ванц'ел'ије*, он и'сч'от от цркве. – Тај калуц'ер што ч'иташе *ванц'ел'ије* Пришт'евц'је.

вапор -а м (тур. дијал. *vapor*) *пароид, лажа, в. м'емија.* – У Сел'аник седосмо на *вапор*, па право у Свету Гору. – На ац'исто смо ишл'е највише *с'с вайор*.

вара* несвр *обманује, заварава.* – Детету тура цуцу у уста да га *вара* ка да с'са.

варак -рка м (тур. *varak*) *имитација златних лисицих за украшавање предмета.* – К'т к'тимо здравцу, турамо и *варак*. – Од *варка* остаде л'и шт'о?

вараклија непр прид (тур. дијал. *varakli*) *који је украшен варком, лажним златним лисицима.* – Јаб'ука *вараклија*. – *Вараклија* рогови.

вараклис'ује (се) несвр *украшава (се) варком.* – З'ар с'м јемп'ут *варакл'исувала?* – У собу је, *варакл'ис'ује* јаб'уке. – Турске невесте и *се варакл'ис'ује* к'т се удаваф.

вараклише (се) свр *украси (се) варком.* – А: *Варакл'иса* л'и здравцу? Б: *Варакл'исана* је в'ч'е. – Ја ч'е *варакл'ишем* цв'ч'е, а ти *варакл'иши* здравцу. – Јаб'уке с'м *варакл'исала*. – *Варакл'иши* б'раву рогове.

варди (се) несвр *п'ази (се), чува (се).* – *Вардиш* л'и мл'еко да не и'скипи? – Не *вардила*, па гу загор'еја п'асул'. – *Варде* га к'рсом, ама б'дна, и'скипе. – *Варди* се з'е ч'е те б'цне бивол'ица. – На к'рв су, па *се вардиф* к'д и'скач'аф у поље. – *Вардеу* се док могау.

варен* -а -о трп гл прид од *вари; скуван, обарен.* – Смо амкал'е *варене* ј'јца п'сл'е в'ч'ере. – И да амкамо *варено* ј'јце.

варење* -а с гл им од *вари.* – Тури ј'ош мало сол'и у *варење*. – Премешај *варење* да не ти загори! – Ј'ош не се сварило *варење*. – С'нао, вал'а *варење* да се довари.

варзи́ло с црвена боја која се добија из дрвећа *Caesalpinia brasiliensis* и служи за бојење ускришних јаја. – А варзи́ло купи́ла л'и си? – Сьг'шње варзи́ла не́су ка напрешње. – Од лањскога варзи́ла ништо не́ ни останало.

ва́ри (се) несвр кува (се). – Ва́ри ченицу. – Ва́рила сьм му и мајкину душицу. – Ви́ди, девојко, ва́рен ли је ве́че тај па́сул. – Мле́ко ва́рено ли је? – Ста́ро је за́р ме́со, па се те́шко ва́ри. – Ва́рило се и ва́рило, мо́ри, па не́ се сва́рило. – Ако о́неш да ти је по́ гу́сто, ва́ри га по́ ви́ше.*

вариво́* -а с кувано јело. – Ва́риво гу би́ло ко́ц'а л'у́то. – Во́ј ва́риво не́је за де́цу. – Сва́ри ва́риво па до́ц'и ако о́ч'еш да збо́римо. – Ўзем ма́ло би́бер и ту́рим у ва́риво.

ва́рош -а м (мађ. *varos*) **1.** град. – Ва́рош го́л'ем, да се изгу́биш у ње́га. – Прескита́ја тол'и́ко ва́роша тражеу́ч'и рабо́ту. **2.** и́редграђе, махала. – Меја́на му је у ва́рош. – Вь́здьн скита́ сока́це и́о ва́рошу.

ва́роше свр/несвр. **1.** (о)кречи. – Ва́роса́л'е смо зи́дове. **2.** (на)бели лице. – Не иска́ч'а на со́как док не ва́роше л'и́це. – На́пред и о́на ва́росала́ л'и́це, ка́ко да не́ се ва́росала́.

васи́ја -е м (тур. *vasi*) сѣ́параѿељ, и́уишор. – На́ма ни би́ја васи́ја дајка-Јо́ван. – Бо́гу и васи́је да благода́рите што спаси́сте ч'и́фљк у Кори́шу.

ва́тра* -е ж **1.** сагоревање уз и́ламен, свеи́лоси́ и високу и́емйераи́уру, в огањ. – Смо пал'и́л'е ва́йуру на со́как за Про́ч'ку. **2.** и́овишена и́елесна и́емйераи́ура, вру́ница, в ва́йруиши́на. – Два́ но́ч'а де́те ми има́ло ва́йуру. – Ако има́ш ва́йуру, ту́ри о́цат у ч'ара́пе, по́кри се и ч'е ти про́ц'е. – Ку́ку, преко но́ч' да ми доби́је де́те ва́йуру!

ва́трѣн -а, -о и́емйерамени́ан, сѣ́расѣ́вен, и́лахови́и. – Ма́шала, ва́трѣно́ ко́нч'е купи́ја. – Та́ко је он ва́трѣн о[д] де́тега. – Ва́трѣн је у рабо́ту. – Нека фа́л'и Бо́га што гу је је́трва ва́трѣна, па урабо́та и сво́ју и њо́јну рабо́ту. – Не ва́л'а да би́днеш та́ко ва́трѣн, зе сьс та́ј таби́јат ч'е па́днеш на бел'а́ју.

ва́трица -е ж дем од ва́йра. – Ё́те, по́ч'е да бубо́ти ва́йрица́. – Налóжи ва́йрицу́ да се згрѣ́емо. – А́нде, при́ц'и при ва́йрице́ и о́греј се.

ва́трушти́на -е ж и́овишена и́елесна и́емйераи́ура. – Но́ч'ом, ја́не га ва́йруиши́на да изго́ри. – А́ман, не́ да́јте, изгоре од ва́йруиши́не.

ва́ш* -а -о зам који и́риѣа́да ва́ма. **1.** – Ч'и́је је ако не́је ва́ше? – Ва́ш кум ми помо́га дњьс да уне́сем др́ва. – Ва́ша ма́јка би́ла от Ч'емери́кч'е. – Во́ј ва́шо де́те не́-зна за рѣ́д. – Поздра́ви гу се од ме́не ва́ше глыва́јке. **2.** (у именичкој служби). – Ўвек не поштува́л'е ва́ши. – Ва́ши ни украдо́ше па́ре.

вь́здьн прил цео дан, и́оком цело́г дана. – Гла́ва га вь́здьн бо́л'ела. – Вь́здьн врна́ла ки́ша. – Вь́здьн ми ц'а́мка, те́ то́ј, те́ ово́ј. – Де́те ми вь́здьн што не заспа́ло.

вь́шка -е ж инсекѣ́ који живи и́арази́иски на човеку и дома́ћим живои́ињама, ваи, в ври́ка. – Док изл'е́гне од а́пс, вь́шке ч'е га изе́деф. – Вь́шке га изе́л'е да би л'и га изе́л'е (клетва). – И сь́ге има вь́шке, ама не́ ка на́пре.*

– Ё, кѣт сѣм бѣла дѣте, бѣло љ бѣве, љ вѣшке, и стенице.* – Мѣрам да бѣштѣм дѣте, пѣно је сѣс вѣшке.*

вѣшљава -а, -о *који на себи има ваши, љун ваши*. – От сѣло дѣша вѣшил'ав. – Глава му је вѣшил'ава. – Вѣшил'аво дѣте пѣшч'а у ч'кѣлу. – Вѣшил'ав-ко вѣшил'ави. – Свѣ дѣца су вѣшил'аве.

вѣшљавац -фца **1.** *мушка особа која има ваши, в. вѣшљафко*. – Јѣпет прѣменил'е тѣга вѣшил'афца Ц'ор-Зѣфу. – Пѣарно да гл'ѣда свѣјѣга вѣшил'афца да нѣје вѣшил'ав, зе што вѣди дрѣгѣму лакрдѣје. **2.** *фиг неугледан, љпри-љросѣ човек*. – Ч'ѣти брѣ, вѣшил'афцу, за тѣбе је зѣбр, за кокѣшку сѣл. – За тѣга вѣшил'афца л'и дадѣше тѣкву девѣјку, кѣку њѣјзи!

вѣшљавица -е ж **1.** *женска особа која има ваши*. – Вѣшил'авѣца вѣшил'ава. – Ђди, мѣри вѣшил'авѣцо, да ти поѣштем главу. **2.** *неуредна жена*. – Узѣја јѣну вѣшил'авѣцу, оцрнија се, нѣ љн урѣдѣн, нѣ кѣч'а урѣдна, нѣ дѣца урѣдне, а љна сѣма, бѣже ч'ѣвај.

вѣшљафко -а м в вѣшил'авац. – Вѣшил'афко вѣшил'ави. – Тај вѣшил'афко нѣ ми вал'а за у дугѣну.

ведрица -е ж *дрвени суд цилиндричног облика са дршком за држање и љреношење воде, млека и сл.* – Ведрица ч'ѣста л'и је? – Мл'ѣко сѣпи у тенц'ѣру, па љми ведрицу. – Вѣјзи ведрице напѣка гу јѣн љбруч'.

ведрич'е -ѣта с дем од ведрица. – Донѣси ми ведрич'е. – Вѣда у ведрѣч'е је нарусѣна. – Ведрич'ѣѣу пѣка јѣн љбруч'.

вѣдро -а с мање дрвено буре за држање воде. – Изгубѣја тѣкат, јѣдно вѣдро вѣду не мѣже да донѣсе.

вѣзме ж мн (тур. *vezne*) **1.** *кожна кеса за муницију која се носи о љѣјасу, фишекѣја*. **2.** *фиг законѣѣа жена*.

вѣдар -дра, -дро **1.** *који је без облака, без магле*. – Нѣбо је вѣдро, мил'ѣна да ти је да искѣч'иш наѣвор. – Нѣ, на бѣга, дѣн бѣше вѣдар, те путовѣсмо рѣат. – Свѣ нѣч' што бѣло вѣдро, а јѣтрос се тѣке наѣблѣч'и. **2.** *бисѣар, разборѣѣ*. – Вѣдра глава. – Овако се ч'ѣни вѣдар у пѣмет. – Ђч'и гу су вѣдре ка вѣдар дѣн.

вѣзе* несвр *израђује вез, украша везом*. – Свѣ жѣне знѣл'е да вѣзев. – Ђ, што знѣ да вѣзе вѣј мѣја јѣтрѣва! – Вѣзѣмо сѣс рѣзне кѣнце. – Ђте, зѣѣрѣмо и вѣзѣмо. – Прајѣ по сѣтне бѣдѣве кѣд вѣзѣш!

вѣзен* -а -о трп гл *прид од везе, који је украшен везом*. – Приздрѣнке носѣле вѣзѣне папѣч'е. – Имѣло и вѣзѣни јѣстѣци.

вѣзица* -е ж *љѣриѣла*. – Штѣ ти су тол'ѣкѣ вѣзице? – Врѣжи ги одврзѣне вѣзице, ч'ѣ пѣднеш. – Дѣ ти су вѣзице от цѣпѣл'е?

вѣјавѣца -е ж *инѣѣнзѣвно љадање снега; снежна љлуја*. – Нѣ л'и ч'ѣ ти ѣдри јѣна вѣјавѣца, јѣна меч'ѣва, љ, бѣже, љбрани! – Сѣди дѣма, дѣ ч'ѣш по тѣј вѣјавѣце да љдѣш?

вејање с *чишћење зрневља од њеве на вејру*. – Сал што свршисмо вејање, удари киша. – Бива л'и вејање без ветар? – Богу фала, обѣдва вејања ни проц'оше бес кишу.

вејат -јта, -јто *изношен, сипар*. – Минтан му је вејати. – Дај ми туј вејиу ч'арапу. – На празник обукла вејио јел'еч'е. – И дизљци му су вејиу.

веје несвр **1.** *ида у густим њахуљама (о снегу)*. – Снег не да врне, теке веје. – Од јутрос вејаше снег, а сѣге по не. – Снег веје ка Бог што оч'е. – Све до полноч' што вејало, па посл'е мајна. **2.** *ири, ирка (о вејру)*. – Тамо, у Сел'аник, дњом врел'ина да изгориш, а у веч'ер теке поч'не да веје ветр, да лади по мало. – Тај дњ вејаше ветр, ама вруч', ка да си га грејала. **3.** *чисти зрневље од њеве*. – На гумно је, аргати му вејеф жито. – Вејал'е до посл'е акшам. – Још веју. – Вејач'и му ул'егнала јена осил'ка у око. – Ветар беше слаб, па се муч'но вејаше пустиња.

век -а м *ирајање живоџа, живоџи*. – Добро и има век, јадник, у какву брложину живује. – Век ми изеде. – Вај век не траје сто године. – Ђ, моја ч'ерко, при мџа век има да се векује, товар сол да се изеде. – Женидба неје о[д] дњс до јутре, теке за век. ИЗР. у **век** (са негацијом) *никад*. – Оно и на-прет била скупња, ама ка сѣг што је скупња, у век не било. – Ка зулум што се беше ч'инија у Конгрино време, у век не се ч'инија. **од век** *од сипарине, од искони, одувек*. – Наше адеће ни су од век, несу од јуч'ер. – Све што заузела Србија од век било наше.

вељензе с *вунени њокривач са дугачким ресама*. – Ђзни и вел'ензе па га покри.

Вељигдњ* -а м *највећи хришћански њразник којим се ѡславља васкрсење из мртвих Исуса Христџа, Васкрс, Ускрс*. – Нема сваки дњ Вел'игдњ. – По Вел'игдњ посл'е. – Пред Вел'игдњ. – Три Вел'игдња не ни доодџа, па сѣг доша. – Мати, она шарала јџца за Вел'игдњ. – За Вел'игдњ ч'е нашарамо по сто јџца. – У нашу куч'у за Вел'игдњ се шарало на Вел'ики ч'етвртак. – Први дњ Вел'игдњ не се ѡшло нѣде, се славило у своју куч'у. – За Вел'игдњ би ни фарбал'е сѣ црвено јџце ч'ело. – За Вел'игдњ би се фарбал'е јџца цеја дњ. – На Вел'игдњ смо се цакал'е сѣ јџца. – На руч'ѣк за Вел'игдњ родбџна би се звал'е. – Ч'е доткајем ѡ Вел'игдњ.

вељигдњ -а м *гљива бабино уво, весник ѡролеђа* (лат. *Sarcoscyphacos-cinea*). – Брго ч'е пролет, вел'игдњ искоч'џа. – Донеја дома вел'игдње што набраја у Кара-Поток.

Вељика недељ'а* -е ж *ѡследња седмица Васкршњег ѡсџа ѡре Васкрса*. – У Вел'ику недељ'у не се поје. – Посл'е, ѡ Вел'ике недељ'е. – Тај недељ'а пред Вел'игдњ вџка се Вел'ика недељ'а.

Вељике посте* мн в *Посџе*. – Сваке године пре[д] да поч'нев Вел'ике ѡсџе, се извадив сви судѡви и се омѣјев, се испѡснив^ф. – Кол'ѣко дња има од Госпоц'индњ до Вел'ике ѡсџе?

вѐра *лош, рђав*. – Димије гу су *никаква вѐра*. – И погач’а и руч’ек бѐу, бже ме прости, *никаква вѐра*. – Направија ми јене кондуре *никаква вѐра*.

вергија -е ж (тур. *vergi*) *йорез, државне дажбине*. – *Вергија* му је гол’ема. – Спира Мифтар тражи *вергију*. – Продадоше му дугању за *вергију*.

вѐрем -а м (тур. *veret*) *туберкулоза*. – *Вѐрем* га убија да би л’и га убија (клетва). – Док уработаш веремл’ија платно, *вѐрем* има да те уфати. – Уфатила *вѐрем* од мѹжа. – *Верѐму* ил’ач’ је Шукл’е.

вѐрем-памук -а м (тур. *verev+veret*) *йамучни конац за йикање йлайна које се користи за женске кошуље и йојасеве*. – Мота *вѐрем-йамук*. – Од *вѐрем-йамука* *вѐрем* да добијеш док га уработаш.

веремл’ија¹ непр прид (тур. *veremli*) *туберкулозан, сушичав*. – Имала *веремл’ију* мѹжа.

веремл’ија² -е м/ж *особа која болује од туберкулозе*. – Дава л’и се таква девојка јеному *веремл’ије*. – Нѐ, мори, о нанѐ, била *веремл’ија* кѹт се удала. – Тѐма децама отац ги бија *веремл’ија*.

веремл’ија³ непр прид *који је начињен од верем-йамука*. – Обуч’и *веремл’ија* кошул’у. – Ткаје *веремл’ија* платно. – Опасала *веремл’ија* појас.

вересија -е ж (тур. *veresi/veresiye*) *одлагање исйлатије за извесно време, йочек, кредит*. – Отиша у сѐла да бѐре *вересију*. – *Вересија* га урнисала њѐга, нѐ друго. – Узима на *вересију*.

вересиски -а, -о *који се односи на вересију*. – *Вересиски* тѐфтер.

верѐц’ек / верец’ѐк м (тур. *veresek*) *дуг, дуговање, в алаѹак-верѐц’ек*. – Има л’и *верѐц’ек*, ваде му је Митровдѹн.

вѐри (се) *исйроси, обећа брак*. – Мѹји *верил’е* девојку за Јофч’ѐта. – Гу *верил’е* и седѐла верѐна три године. – Јутре ч’ѐ доц’евф да *вѐрив* девојку.* – Мѹји *верил’е* девојку за Јофч’ѐта.* – Гу *верил’е* и седѐла верѐна три године.*

верига -е ж *ланац над огњиштем о који виси кошао*. – Оди да обѐсимо кѹтол на *веригу*. – Скиде л’и котл’иц’ѐ од *вериге*?

веридба -е ж *узајамно обећање момка и девојке да ће склойиши брак, йрсиѐеновање*. – Прѹшла цѐла година од *веридбе* до свадбе. – Била и *веридба*.

верување с гл им од *верује* **1**. *веровање*. – Такве грозѹте видеја што нѐсу за *верување* кѹд ги казује. – Право да ти кажем, за *верување*, у тој не верујем. **2**. *йоверење*. – Тол’ико паре даја на *верување*, па сѹг оч’и вади што не мѹже да ги извуч’ѐ. – Изгубија *верување*. – У ч’аршију ѹни нѐмаф *верување* ни за сто паре.

верује несвр **1**. *смайира да неко говори истину*. – Мѐне нѐ ме *верујеш*, а *верујеш* тога што ти продава л’ајке. – Тоѹму лѹже нѐ се мѹже да се *верује*. **2**. *има йоверење у кога*. – Ако ме *верујеш*, дај ми, на зѹр сѹм за паре. – *Веруваја* сѹм га па сѹм му рѐка. – Кѹј ч’ѐ *верује* мифл’ица. – Нѐмој уѹвек да *верујеш* у беч’арѹв рѐч’.*

весвѣса -е ж (тур. *vesvese*) *немир, неспокојство, страх*. – Ац’а-Ц’оц’у бѣше уфатила *весвѣса* да ч’е помреф гладни, па се дига, отиша у Светога Марка и тамо узѣја сам себе наврат. – На ма, на ма, теке гу доц’е *весвѣса* па поч’не да плач’е.

весвеселѣја -е м /ж (тур. *vesveseli*) *особа променљивог расположења, ђудљиве нарави*. – Ђе га тај *весвесел’ија* Ариф Синани. – Тејзи *весвесел’ије* Нице Кркотозл’ије свѣ гу је рамно до у Косово. – А наша попадија, мало л’и била *весвесел’ија*?

весѣја, -ла, -ло *радошћан, расположен*. – Сит *весѣја*, гладан плач’е. – *Весѣла* она, па гу је дори и куч’а *весѣла*. – *Весѣло* гу је тој веселнич’е Гига и ако је муч’но.

весѣлник -а м *несрећник, јадник, сирошћан*. – Умре и тај *весѣлник* Цветко Дупина, ураати се јемпут. – Задеваф онога *веселника* Ч’ор-Зефу. – Ђ, море *веселнику* весѣл’и.

веселница -е ж *јадница, несрећница, сирошћина*. – Овесел’ија гу Бог и туј *веселницу* Стојанку кл’исарку, син гу пратија писму и паре од Амберике. – Па и наша *веселница* алка-Ката мало л’и огњево видѣла?

веселнич’е -ета с дем од *веселник, сирошћо деише*. – Жал’им гу и њу, ама више жал’им тој њојно *веселнич’е* што остало љ без оца љ без матере. – Смиливаја се зар Бог тому *веселнич’еиу* Милкиному да има тако доброга оч’уа.

весѣло* прил *радно, расположено*. – Бѣш било *весѣло* на свадбу.

веселе* -а с *колективна забава уз љесму, игру, гошћење (обично на свадби)*. – И смо му нап्राјл’е *весѣл’е* кд љша у војску. – Било гол’емо *весѣл’е* кд ми се женија син. – Се свадија със прве комшије, па не га викал’е на *весѣл’е*.

весѣљи се* *несвр осећа радост, задовољство; забавља се уз музику, игру*. – Па се играло, *се весѣл’ило* на свадбу. – Ај, бре, *весѣл’и се* на братову свадбу! – Си викнаја госте на свадбу да *се весѣл’ив*.

вѣтар* -тра м *јаче стирујање ваздуха у атмосфери*. – Поч’е *вѣтар* и ја затвори пенц’ере. – Три дѣна не станаја *вѣтар*. – Од јуч’ер дѣва ладан *вѣтар*. – Дѣна силан *вѣтар* и ми подиже ч’ерамитке на куч’у. – Ако дѣне јен ладан *вѣтар*, ч’е се смрзнеш. – Јопет *вѣтар* ч’е дѣне и ч’е отѣра облак. – Дѣна јак *вѣтар* и ми љскрши грање на сл’иву. – Да л’и ч’е врне ил’и *вѣтар* ч’е ги одѣва облаце? – Дѣна врѣч’ *вѣтар*, се отопи снег^к и се напрај бл’узгав пут.

ветропир* -а м *лакомислена, љпромишљена, нестѣлна мушка особа*. – Не ч’е бине добро ако дадемо паре *вѣтропирѣу* Станку.

ветропирас* -ста -сто *који је лакомислен, љпромишљен, нестѣлан*. – *Вѣтропирас* је Свонко, неје од рѣч’.

ветропирка* -е ж *лакомислена, љпромишљена, нестѣлна женска особа*. – Вѣј Јѣлке *вѣтропирке* како ги дѣне – јѣно збори дѣњс, друго збори јѣтре.

ветрушка -е ж **1.** *врста сокола, мањег раса, који уме да лебди у местиу*, лат. *Cerchneistinnculus*. – *Ветрушка* уфати јену гумрију. **2.** *фиг несигурна, нејоузdana особа*. – *Ветрушка* је откако је. – Што ч'е ми *ветрушка* на дугању?

веч' *везн осим, само, већ*. – О[д] тол'ико добро не му останало ништо, *веч'* тој дугач'е при Красте. – *Веч'* ако ги не падне у руке он, зе паде л'и ги, отиде му глава. – Не може одамно, *веч'* да бега, да се микне одовде.

веч'е прил **1.** *показује да се нешто догодило пре очекиваног времена, већ*. – Кад стиго дома, он беше *веч'е* отиша. – Осталај рабóту, акшам је *веч'е*. – Ајде море, дизај се, дѣн је, бело пладне је *веч'е*. – Е, *веч'е*, само још тој вал'а да уч'ини, да се отури од мужа. **2.** *означава да се неће догађајити оно што се раније радило или оно на што се мисли, више, надаље, одсад*. – Не тура *веч'е* боју на главу, вика: остарела съм. – О[д] тај дѣн, моје оч'и не га видoше *веч'е*. – Такве лакрдије сѣк съм ч'уја и *веч'е* да не ч'ујем, разбра л'и? – Е доста дѣ, доста, не ми ц'амкај *веч'е*.

веч'ер -а м/ж с *вече*. – Тај *веч'ер* останао съм у њи на конак. – Ч'екамо га, ете, два *веч'ера*. – Добро *веч'ер*. – Туј *веч'ер* събрао съм се да казујемо прикажње.

веч'ера -е ж *вечерњи оброк*. – *Веч'ера* ми је готова. – По *веч'ере* ни доодиф на муабет. – Бил'е съм на *веч'еру*. – Поздравил'е ви се бата и мати да заповедате на светoга, жене на руч'ек, а мужи на *веч'еру*. – Смо амкал'е варене јајца посл'е *веч'ере*.* – Амкање било на дѣн Прoч'ке *преди веч'ере*.* – А на *веч'еру* имаше а јело, а месо, а колач'и, а ракија, а све што даја Бог.* – Нити съм могла да спијем без *веч'ере*.* – Ама тамѣн да завршим *веч'еру*, ете ти га на врата.

веч'ера свр/несвр *узме/узима вечерњи оброк*. – Још не бѣсмо *веч'ерал'е*. – *Веч'ераше* па отoше. – Кѣт стигoсмо, они *веч'ерау*. – *Веч'ерач'и*, узе му се на зло. – Код њи се дајма тако доцкан *веч'ерало*. – У акшам се доц'е дома и се *веч'ера*.

веч'ерица -е ж *дем од вечера*. – Оч'еш, биро, да *веч'ераш*? *Веч'ерица* ти је готова. – *Веч'ерајте*, па *по веч'ерице* да ни појете. – Повеч'ера ли гу *веч'ерицу*, л'оч'ко? – Ете, донела съм ти *веч'ерицу*. – Добру *веч'ерицу* ми бѣуспраил'е.

веч'ерња -е ж **1.** *поподневна служба у цркви*. – Док ја стиго, *веч'ерња* се бѣше пуштила. – По *веч'ерње* посл'е. – Била и на *веч'ерњу*. **2.** *пшенични хлеб који се дели на парастoсима за покој душе покојнику*. – *Веч'ерња* не ми се погодила ка што вал'а. – Узни, искрши *веч'ерњу* па подел'и.

веч'ером прил *увече*. – Ада, кропим га, мори, и јутром и *веч'ером*, па ништо не бива. – *Веч'ером*, па је добро, ама нoч'ом не вал'а: кашл'а, кашл'а, бог да ч'ува.

вѣч'илъ -а м (тур. дијал. *veçil*) *засѣуѣник, ѣуномоћник*. – Владѣкин *вѣч'ил'* је поп-Трифѣ Пѣч'ин. – Алка-Вѣнка турила Ёцу за *вѣч'ил'а*.

вѣч'ил-наме с ѣуномоћје. – Немаја *вѣч'ил-наме* те не могја ништо да уч'ѣни.

вѣц'а* -е ж *обрѣа*. – И *вѣц'е* ми обел'ѣл'е. – А девојке сѣге па скубев^ф *вѣц'е*. – Има тѣнке *вѣц'е* ка маѣи.

вѣш -та, -то *сѣреѣан, сѣособан, умешан*. – За такѣу рабѣту *вал'а вѣш* ч'ѣвек. – Од Рѣсте Деспѣта *ѣѣ вѣш* кујунц'ѣја не бѣва. – Погодѣја *вѣшѣого* кѣлфу. – *Вѣшѣа* је у свѣ рабѣте. – У *везѣње ѣѣ* је *вѣшѣа* сѣстра гу. – *Вѣшѣо* ѣскоч'и тѣј Рамѣно копѣл'е. ИЗР **вѣш се не (у)ч'ѣни** (*на*)ѣрави се *невѣшѣи*. – Кѣд му спомѣнеш за бѣрч', ѣн *вѣш се не ч'ѣни*. – Рѣко гу, *ама ни вѣш се не ѣч'ѣни* за тѣј што гу рѣко. – Знајѣло, тѣке *вѣш се не ч'ѣнило* тѣј прокл'етнич'е којѣшѣко.

вѣшѣла с мн *сѣрава* за *изѣрѣње смрѣне казне вѣшањем*. – У Шадрѣван се дѣзаф *вѣшѣла*. – Кѣд обесѣше Рѣсту Кабѣша, тѣи дѣна га остѣише да *вѣси* на *вѣшѣла*.

вѣшѣлка -е ж **1.** *исечен ѣруѣ са зрѣлим гроздовима*. – За свѣкога бѣрач'а по јѣна *вѣшѣл'ка*. – Исѣч'и кѣју *вѣшѣл'ку* да остѣимо за зѣму. **2.** *клиѣ кукуруза обешен да се суши*. – *Вѣшѣл'ка* коломбѣч'а. **3.** *фигуре наѣравѣене од краѣко исеченог класја узрѣлог жиѣа*. – Жѣто *вѣч'е* стѣгло, сѣл'ѣнке нѣсѣф *вѣшѣл'ке*.

вѣштер -а м **1.** *мит биѣе које чини зло*. – Ёзде ми дѣч'ѣнски *ѣк, ѣ вѣшѣтер* му глаѣу изѣја. – Ч'ѣти, ч'ѣти, ѣте га *ѣде, ѣде вѣшѣтер* да те изѣде. **2.** *фиг незасѣѣа особа*. – На, наѣди се, *вѣшѣѣру*. – Кѣј мѣже да нарѣни тѣга *вѣшѣѣра*. **3.** *фиг неурѣдна, заѣушѣѣена особа*. – Ёте га, *ѣде тѣј вѣшѣтер* Јѣван.

вѣшѣѣа -е ж **1.** *мит биѣе у лику сѣѣариѣе која чини зло ѣудима*. – Ёзде сѣротѣнѣску нафѣку, *вѣшѣѣѣа* га изѣла, да би л'и га изѣла. – Ёш, мѣри прокл'етнѣѣе, *вѣшѣѣѣе* ви крѣф попѣл'е. **2.** *фиг зла женска особа*.* – Нѣмој да збѣриш сѣс тѣј *вѣшѣѣѣѣу* Дѣнѣку. – Свѣ ми напѣрѣла *вѣј мѣку тѣј вѣшѣѣѣѣа*.

вѣшѣо прил на *вѣшѣи начин, мајсѣѣорски*. – *Вѣшѣо* и за јѣнч'ѣс гу скрѣи и сѣши ал'ѣнч'е. – Маѣа *вѣшѣо* тѣра ч'ѣше, *вѣкните ѣѣ*.

вѣ* зам за **2.** л. јд. – И *вѣ* да ни дѣѣ'ете на слаѣу. – Ёѣе *ви* грѣјзе па напѣрѣте *вѣно*. – Цдма би *вѣ* видѣл'е на пѣт. – *Цјдете пѣрѣо вѣ*, па ч'е дѣѣ'ем пѣсл'е и јѣ. – *Вѣ* не мѣрате да знѣте свѣ што ѣмамо мѣ мец'у сѣбе. – Ч'е *ви* дѣнѣсем нач'ѣс ил'и јѣтре. – Лѣко *ви* је *вѣама* кѣд ѣма кѣј да *ви* помѣгне. – *Вѣ* се поздравѣја ѣтаѣ. – Дѣ ч'е сѣдите сѣг, кѣч'а *ви* се истрѣла? – Дѣ л'и мѣгу да га дѣнѣсем дѣте да сѣди дѣнѣс и јѣтре *код вѣс*? – Нѣка *ви* бѣне свѣ сѣз бѣлѣгос и мѣлос. – И *вѣама* нека ви дѣде Бѣг ѣ бѣлѣгос, ѣ мѣлос. – Јѣ се свѣ мѣсл'им да дѣѣ'ем *код вѣс*.

видѐло¹ -а с извор свеїлосѝи, свећа, ламѝа и сл. – Ўзни видѐло па ми присвѣтл'и. – Ўпал'и л'и видѐло у сѐбу? – Видѐло не смејасмо да пал'имо, све у тьмнину што смо седѐл'е у сѐбу? – Мало, мало па се гўби видѐло.*

видѐло² -а с (тур. *videla/videle*) врста финије коже за обућу. – Добија сьм дѐбро видѐло. – Кондўре од видѐла.

види свр/несвр **1.** *зайази очима.* – *Видо* га. – *Видеўч'и* ме да їдем, побеже. – Јутрос је *виден* на Баждарану. – *Ал' си видеја* штѐ му донѐл'е?* – Вал'ало мати да *види* а исткала све за свадбу.* – *Види* ако има на пијач и јѐно бїкч'е.* – Ни брат нѐ му се обрч'а да га *види*.* – Ни ѓн нѐ га *видеја*, ал'и и ѓн прич'а да га *видеја*.* – Ја бѐжем сал да те *видим*, а остадо.* – *Видеја* на Шадрван де бесїл'е л'ўде.* – *Видеја* сьм кот кумѐве у Стрѣцку како стал'ал'е сноповѐ за вршѐње.* – Доц'ите овамѐ да *видиѝе*.* – Нѐ га *видим* голўба, отиша млого висѐко.* – Гл'ѐдам дѐл'е и нїшта нѐ се *види*.* – И ја сьм дошла ко[д] тѐбе да те *видим*.* – Нити смеја да искѐч'и на двор да нѐ га *видив*.* – По гол'емѐга баксуза од њѐга не *видо* – од нијѐне рабѐте нѐма корис.* **2.** *сазна.* – *Ћ[е]* їдем на пијач да *видим* ал дошл'е л'утике.* **види се 1.** *среїне се са ким.* – А њї двѐ, *видѐл'е* л'и се? – Бїва л'и јутре да *се видимо*? – Отѐч', *їѐ се видѐше*. **2.** *чини се, изгледа.* – Тѐј ч'арапе *види* ми *се* ка да су кустисане. – Овако, на гл'ѐд, *види се* дѐбра ч'еница. **3.** *їѐјави се.* – Нѐ се *виде* у Призрен таква бел'ајц'ика.*

Видѐвдњ* -а м їравославни црквени їразник (св. *Вида* и кнеза *Лазара*) и народни їразник као усїомѐна на Косовски бѐј 1389. – Зборѐла мати да їшл'е їред Видѐвдњ да бѐрев видѐво цвѣч'е, тѐј плаво. – Се мїјеш на Видѐвдњ сьс вѐду у коју бїло видѐво цвѣч'е, тѐј Бѐг да ти отвѐри ѓч'и.

видѐво цвѣч'е* *видац, видова їрава*, лат. *Euphrasia officinalis*. – Зборѐла мати да їшл'е пред Видѐвдњ да бѐрев видѐво цвѣч'е, тѐј плаво.

виздла́га/виздла́ка -е ж їшанак їолусвилени конац за їкање финијих їканина. – Оснѐва ми је *виздла́га*. – На мѐсто пиринц'ика, у аралѣце сьм турїла *виздла́гу*. – *Виздла́ку* ч'у за пѐтку, а памук за оснѐву.

визїта -е ж **1.** *їосеїта.* – Отиша *їѐ визїѝе* на светѐга. – Од Грбе ни викал'е на *визїѝу*. – Долазив комшије у *визїѝу* за славу.* **2.** *їосеїта лекара болеснику.* – Ёч'им доѐди сваки дњ у *визїѝу* да га *види*. – Їша и у Баки ефендије на *визїѝу* па нїшто. – Баки ефендије *визїѝа* му је двѐ ч'ерѐка. – Скупе пустиња и тѐј докторске *визїѝе*.

вије (се) несвр **1.** *увија (се), савија (се).* – Пѐч'е да му *вије* рўку, да му гу искрши. – *Ви, ви* јѐш, дѐбро гу ицѐди тўј кошўл'у. – Кьд їде, сѐм *се вије*. **2.** *фиг осећа бол у костима.* – И кўк ме *вије*. – *Вијеф* ме кол'ѐна. – *Вијау* ме обѐдва лѐкта. – Бѐше ме *вило* у лопатицу. – *Вијѐше, вијѐше*, па стаде.

ви́ка несвр **1.** *гласно говори, узвикује.* – Штѐ *викаш* тол'їко, штѐ не збѐриш тїѐ ка ч'ѐвек? – Не *викај* тол'їко, ч'е ми разбўдиш девојч'е. – *Вика* и *вика*, ама ѓна не могаше да ме разбѐре. – Теза-Мара је глўа, вал'а дѐбро да

гу се *вика* па да ч'ује. – А загрме, *вика* да се уплашиш.* **2. гласно објављује.** – Ајде да обедујемо, ете га, оц'а *вика* ич'индију. – А: Штò бeше *викаја* тел'ал на Папа-Ч'аршију? Б: *Викаја* ц'еназу: још јен мрсан метнаја плоч'е. **3. зове, њозива.** – *Вика* те мати, нe л'и ч'ујеш? – *Викане* смо на боју у Антуша Грбинога. – *Викаја* га и на веч'еру. – Гока дошла сeс мѹжа, ч'е вал'а да се *викаф* на рѹч'ек ел'и на веч'еру. – А ме *викаш* да доц'ем? – Кѹт се *викав* л'уди на свадбу, узеш букл'ију, стаиш вино унутра, гу накитиш сeс цвeч'е.* – Нe га *викал'е* на весeл'е.* **4. говори, казује.** – Ч'есто би *викаја*, бoг да га прости, Јован Праса: Газeте ти су ка магаре, што натовариш, тoј нoси. – Држи на памет што ти *викам*: ч'е доц'е ц'авол по своје, зе бoј нeје мач'ка. – Како *викал'е* стари, у старо добо се светило у кѹч'е сeз борину.* – Напре се *викало* за зeјтин дрвeно мaсло.* **5. зове њо имену, назива.** – Андрешку Слафкoвога *викаф* Андрешка Кара-Ч'ирез. – Својштина га *вика* Вѹч'е, се име му је Јeфта. – Дрнатофци се *викаф* по магпу, се и они су Ч'емерикoфци, јeно котило су. – Ја те *викам*, а ти се праиш да нe ме ч'ујеш.* **6. грди.** – *Викај* на њeга кол'ико оч'еш, он вeш нe се ч'ини, тeра своје. – Дeвер *викаја* на децу, ама они ни јен рeч' да рeкнев.* – И пoч'е да *вика* на нас, да не удара.* – Ако *вика* на тeбе, нeмој да му врaч'аш.* – Он збoри, *вика*, ама она не ч'ути ич', му врaч'а.*

викање -а с гл им од *вика*. **1. галама, вика.** – Дe, дe, кaкво је тoј *викање* нoч'ом, у шѹму л'и сте, дe л'и сте? – О[д] дeч'инскога *викања* глaва ме зaбол'е. **2. гласно објављивање.** – Штò је тoј тел'aлско *викање* свaки ч'eс, штò било тoј? **3. звање, њозивање.** – Нe ми је, мoри, до њинога *викања*, тeке ми је мѹка зaшто да не не *викаф* на брашњo. – Е, вeч'е, њoјно *викање* је *викање* сeс половин устa, кол'ико да оплакне устa. – Нe л'и ч'ујeте нaше тол'ико *викање*? **4. грдња, корење.** – Штò л'и доц'е дoма, јeднѹк пoч'не *викање*: те тaквa си, те овaквa си. – Ако је за *викање* на њeга, *викање* било дoстa, сѹг прѹт има да рaбoта те да се узне у пaмет.

викне свр 1. објави викањем. – Сaл што бeше *викнаја* тел'ал да се диза и бaшибoзук, ч'аршија се зaтвори. – *Викна* ми ич'индија, мoри, ел'и јoш не *викнаја*? **2. њозове.** – Како се рaзбол'е, јeднѹк *викнасмо* eч'има. – *Викни* мaтер јeнч'eс. – Вaл'а да се *викне* Стoјан, да се допaтaмо и сeс њeга. – Си *викнаја* гoсте на свадбу да се весeл'ив.* – Првo *викнемо* на свадбу вeј нaј бл'ижњe.* – Нити смeш да ул'eгнеш у њину авл'ију ако нe те *викнев*^ф.* – Иди *викни* гaзду да ни кaжe штò да нoсимo.* **3. јаукне.** – Кѹд зaбoл'и млoгo, мoра и да се *викне*. **4. изгрди, ѡрекори.** – *Викни* му ти по твoјски, о[д] тeбе пo има стрa зe од мeнe. – Овaкo се види мѹдрo и послѹшно, aмa по кoјипѹт бивa да се *викне* и на њeга. **5. удари, лѹи.** – Нe л'и ч'е ти му *викна* јeну клoцу у мoшницe, рeкoсмo да отиде ч'oвeк. – *Викнаја* му бeше дeвe-трѹ завратницe те га oшaмyтија. **6. ѡчнe.** – *Викна* ми Милка да плaч'е. – А га уфaтишe, *викнаше* да га бѹјeф. **7. ѡрионе на кaкaв ѡсao.** – Ајтe, *викнише* да стѹч'eтe тѹј кaву јeнч'eс.

– *Викна́смо* да бе́ремо, те до пла́дне обра́смо ви́ше от полови́н ло́же. **8.** *фиг удари снажно.* – Ако ти га ви́кнем със ва́ј ста́п!

ви́ла¹ -е ж *йо́йри́вредно дрвено или ме́тално ору́ђе са дугачком дршком и ви́ше па́рожака, виле.* – Де́ је но́ва ви́ла? – У́зни ви́лу па събе́ри ту́ј сла́му на ку́п. – Та́мо у се́ло има́л'е дрве́не ви́л'е.* – Гу брцна́ја със жел'езну ви́лу.*

вила^{2*} -е ж мит *наи́йри́родно женско би́ће у виду ле́је дево́јке.* – Ма́јка-Де́ска де́цама збо́рела и за ви́л'е. – Къ́т съ́м би́ла у Оч'у, игра́л'е „Бе́ла ви́ла“.

вила́јет -а м (тур. *vilâyet*) *админис́тра́тивна облас́и у Турско́ј којом је уи́рављао ва́лија.*

вила́јетски -а, -о *који и́рипа́да ви́лајетџи, који се односи на ви́лајетџи.*

ви́љајетџи́ка -е ж *земљаки́ња, жена из исти́ог кра́ја.* – Ру́жа је Јел'ени́на ви́л'ајетџи́ка, обѣ́де су Белогра́ц'анке. – Неч'а́ја јаба́нц'ику, те до́ша да за́про́си ви́л'ајетџи́ку. – Две́ сна́је, две́ ви́л'ајетџи́ке.

ви́љице* ж мн *чељу́сне коси́ци у којима је уса́ђена ви́лица.* – Ако те у́дри у ви́л'и́це, све́ зу́бе ч'е ти ги искр́ши.

ви́ме* ж мн *жлезда́сти орган са сиса́ма у женки и́реживара, који лучи́ млеко.* – Про́дади кра́ву, има́ ми́цко ви́ме. – Пр́во би гу бриса́ла ко́зе ви́ме, па би гу пому́зла.

вини́ца* -е ж *по́друм за ви́но, ракију и сл.* – Деч'а́нска ви́ни́ца је у Оч'у Вел'и́ку. – И кумо́ви од Оч'е́ има́в ви́ни́цу. – У Рао́вац ул'егос́мо у је́ну ви́ни́цу да ку́пимо ви́но.

вини́ч'ар* -а м *онај ко је власник ви́нице, ко ради у ви́ници.* – Ве́ј мо́је комши́је би́л'е ви́нич'а́ри от старби́не.

ви́но -а с *алкохолно и́иће доби́јено вре́њем гро́жђаног сока.* – Да попи́јемо по је́но ви́но. – Обѣ́два ви́на су сла́бе. – Ви́но му је венч'а́но. – Праи́ја по ил'а́ду ки́ла ви́но сва́ки је́сен.* – По́пи и ти́ је́ну ви́нску ви́но.* – Ч'е измр́л'имо и ч'е изга́зимо гро́же за ви́но.* – Попи́ја пу́н бока́л ви́но и се напи́ја.* – А је́трва и́шла у по́друм да узима́ ви́но и сва́ки пу́т би попи́ла по ма́ло.* – У мо́ј мла́дос сва́ка ку́ч'а има́ла сво́је ви́но.* – Ё́ве ви гро́же па напра́јте ви́но.* – Ни да́л'е да попи́јемо ви́но, не́ ч'е га вра́ч'амо на́траг.* – Све́кар би тура́ја бока́л ви́но на со́фру.* – У Рао́вац ул'егос́мо у је́ну ви́ни́цу да ку́пимо ви́но.* – Напу́ни пр́во најста́ре́јему го́сту ви́но.* – Напраи́ја да́бетер ви́но от сво́је гро́же.* – Се покрóпи ги́ц'а със ви́но.* – И ја́ оч'у, бо́гме, је́ну ч'а́шу ви́но.* – Къ́т се ви́кав л'у́ди на сва́дбу, у́зеш букл'и́ју, стаи́ш ви́но уну́тра, гу на́китиш със цвѣ́ч'е.*

винобе́ре с *берба гро́жђа.* – У понеде́јаник ч'е има́мо винобе́ре у Ба́ру, а у ч'етвр́тк у Ч'епу́рыц. – Вика́л'е ни у винобе́ре. – Бѣ́ш пред винобе́ре у́да-ри ки́ша. – До́ша до́ма за винобе́ре.

ви́нски* -а -о **1.** који се односи на вино, који служи за вино. **2.** (у именичкој служби) чаша намењена за испијање вина. – Попи и ти јѐну ви́нску ви́но.

ви́р* -а м **1.** дубоко местио у ѿошoku, реци; зајажена дубља вода у реци или ѿошoku. – Ч'е напри́мо ви́р у реку па ч'е се бањамо цело л'ѐто. – Ви́р прекај воденице не́ ни бија млого дѣбок, ама смо се бања́л'е. **2.** водени врѿлог у реци. – Има ви́ро́ве у Дри́м, па се ч'увај да не́ се уда́виш.

ви́ран непр прид (тур. *viran*) ѿуси́, оѿуси́ео. – Утепа се работач'и то́ј ло́же, е ви́ран му останало. – Ода́мно је ви́ран Свети-Ранц'ѐја цар-Душа́нов. – Ви́ран бидна и та́ј куч'а, помре́ше сви́ до јѐнога.

ви́ранија -е ж ѿуси́ош. – Од све́ њино богáсто о́стаде ги сáл та́ј куч'а ви́ранија. – Забил'е се у ту́ј ви́ранију ка Цигáни.

висмени́ца -е ж вешалица сувог меса. – Осуши́ја се ка висмени́ца.

висмени́ч'и несвр ѿрави вешалице од меса, суши́ месо у ѿушници. – У куч'у је, висмени́ч'и месо. – И досѣг све́ са́мо смо висмени́ч'ил'е. – На́ма ни висмени́ч'ија месо Ду́шан Тру́т. – Са́м ч'е га висмени́ч'им. – Исе́ка се по ру́ке висмени́ч'ѐч'и месо. – Ди́зај се, ва́л'а месо да се висмени́ч'и, а ја́ са́м не мо́гу.

ви́сок* -а -о који је великог раси́а. – Њи́на куч'а би́ла нај висо́ка у на́шу ма́лу. – Же́на му је ѿвисо́ка од њѐга. – Си́н гу је ви́сок ка ја́блан.

висо́ко* прил на знаи́ној уда́шености́ од ѿодлоге. – Не́ га видим голу́ба, оти́ша млого висо́ко. – Ри́пни ѿо висо́ко од њѐга.

ви́ше¹* предл с горње си́ране, ѿоврх, в над, ѿови́ше. – Кал'áја је ви́ше на́ше ку́ће. – Оста́ји не́што ви́ше гла́ве. – Младана́вѐсте гу крши́л'е пи́ту ви́ше гла́ве. – Ту́ри месо да се испѣ́ч'е ви́ше о́гња.

ви́ше²* прил **1.** заједно са именицама или синѿагмама са значењем мере казује ѿрекорачење ѿе количине. – Ста́и ѿо ви́ше со́л'и, не́ ти је сла́но. – Она носи́ла најви́ше от пи́јац. – Њѐму му падна́ло нај ви́ше да гл'ѐда о́ца и ма́тер. – Сѣ́ге ѿови́ше се пи́је. – На́ј ви́ше сѣм вол'ѐла да ѿдем у алка-Де́ске. – Ч'е ѿма ве́пар ви́ше [д] двѐста кила. – А у фами́л'ију њѐга га вол'ѐл'е најви́ше. – У ста́ро вре́ме раки́ја нема́ла ѿови́ше от петна́ес гра́да. **2.** изриче време, одсад, убуду́ће. – До́ста си седе́ла код на́с, áј ви́ше до́ма. – И комши́је не́ч'ев ви́ше да гу трпив^ф. – Не́ му но́си ви́ше ни́шта у болни́цу. – Не мо́гу ви́ше да га слу́шам кол'и́ко збо́ри. – Ако о́ћеш да ти је по́ густо, ва́ри га ѿо ви́ше. – Та́ко ти Бо́га, немо́ј ви́ше ни́шта да ка́жеш. – Не́ се ч'у́је ви́ше бу́мбар. – Ч'у́тите ви́ше, не́ врѐвите!

влади́ка -е м ѿглавар црквене обласи́и, еѿиско́й. – Цел'и́ваја л'и си ру́ку Влади́ке? – Благосло́ви, све́ти Влади́ко, да ти ѿмам тво́ју све́ту мол'и́тву.

влади́кин -а, -о који ѿпри́ада Влади́ки. – Влади́кина сна́а. – Поп-Три́фа је Влади́кин ве́ч'ил'. – Влади́кино брата́нч'е.

влади́ч'ки -а, -о који се односи на Влади́ку. – Влади́ч'ка мири́ја. – Влади́ч'ки ко́нак. – Влади́ч'ки на́месник је поп-Три́фа.

вла́кно* -а с 1. *и́панка нии́ (и́природна или вешти́ачка), кончи́ћ.* – А сѣге пра́иф^в пла́тно о[д] тѣнке вла́кна. 2. *влас, длака.* – Му падна́ло вла́кно от сви́ње у ка́фу. – Имáло по постѣл'е пу́но вла́кна од ма́ч'ке.

вла́ч'а -е ж 1. *наи́рава од и́рућа за дрља́ње земље и́риликом ора́ња, дрљача.* – Упрѣгни волóве у вла́ч'у. 2. *рачваси́а дрвена наи́рава као и́омоћно средси́во и́ри навија́њу сновуи́ка на враи́шило.* – Вла́ч'а је лѣка, ту́ри јо́ш ни-ко́ј ка́мењ на њу́. – Иди и́скај на́шу вла́ч'у от Стоја́нке. 3. *машина за влаче́ње вуне.* – Ву́ну да́до да ми се извла́ч'и на вла́ч'у. – Благословѣ́на би́ла и та́ј ма-ки́на вла́ч'а. 4. *фиг и́прома, безво́љна особа.* – Мрзи́ га вла́ч'у и што се роди́ја. – Развуч'ѣ́на вла́ч'а је о́на, е вра́[г] гу годи́не изе́ја. 5. *круи́ни инсекти́ граора-сти́е бо́је.* – По со́бе гу се намножи́л'е вла́ч'е. – Ё́не гу де́ мил'и је́на вла́ч'а.

вла́ч'ар -а м занайли́ја који се бави влаче́њем вуне. – Вла́ч'ар неч'а́ше да ми при́ми ву́ну. – Нема́до си́тно, те оста́до ду́жна влач'а́ру.

влач'а́ра -е ж 1. *радиони́ца где се машински влачи́ вуна.* – Влач'а́ра у Ма́раш не рабóта, те ву́ну одне́со у ту́ј дру́гу влач'а́ру. 2. *жена ко́ја се бави влаче́њем вуне гребени́ма.* – За ву́ну сѣм погоди́ла влач'а́ру. – Да́ла сѣм влач'а́ре да ми вла́ч'и ву́ну.

влач'а́рка -е ж жена влача́ра. – У влач'а́ру бе́ше влач'а́рка са́мо, му́ж не́ гу бе́ше ту́ј. – Влач'а́рке гу ре́ко што ч'е прáтим девојч'е по пла́дне по́сл'е.

влач'а́ркин -а, -о који́ и́ријада влача́рки, који́ се одно́си на влача́рку. – Влач'а́ркин му́ж оти́ша на пу́т. – Влач'а́ркина девојч'и́ца ми донесе́.

влач'а́ров -а, -о који́ и́ријада влача́ру, који́ се одно́си на влача́ра. – Влач'а́ров ка́лфа. – Влач'а́рово шегр'ч'е.

вла́ч'и несвр. 1. *дрља́ земљу и́риликом ора́ња.* – Има́ аргáте што му вла́ч'и́ф њи́ву. – Ки́ша ги сме́та те не́ влач'и́л'е. – Зе́мња су́а, твр́да, па се му́ч'но вла́ч'и пусти́ња. 2. *гребена́ вуну.* – Ма́ти је у со́бу, вла́ч'и. – За́теко гу влач'е́ч'и. – Мрзе́ло гу да вла́ч'и, па купи́ла влач'е́ну ву́ну. – Ди́зај се, та́ј ву́на ва́л'а да се вла́ч'и. – Ву́на ми се влач'и́ла на вла́ч'у.

вода* -е ж и́розира́на безбо́јна и́течноси́, обично без уку́са и ми́риса. – Не́мој да пи́јеш ни ла́дну во́ду. – Бања́л'е де́цу сѣс во́ду од ре́ке. – Ч'а́ршаф пото́пиш у вру́ч'у во́ду. – И прено́ћи ти то́ј у во́ду. – Па дода́ваш во́ду у бра́шњо и ме́сиш. – У што́ да но́симо во́ду? – Иди напу́ни је́н бо́кал во́ду. – И њи́н бу́нар оста́ја без во́де. – Ми́кни тенц'ѣ́ру од о́гња, во́да ти ври́је ја́ко. – Но́сиш во́ду от ч'ѣ́шме па да се ба́њаш. – Пу́шти во́ду по бра́зде да нава́диш ба́шч'у. – Су́во време, остадо́ше и бунáри без во́де. – Ч'а́ршафи се бе́л'ив у вру́ч'у во́ду. – А ч'е ми донесе́ш је́н крч'аг во́ду? – Би дова́ч'а́л'е во́ду у Световра́ч'е да оми́јемо о́ч'и. – Да́ј ми, би́ро, јо́ш ма́ло во́ду. – Донѣ́л'е во́ду до ба́шће све́ по бра́зде. – И о́на, Бо́г да гу прóсти, бр́го да ни донесе́ во́ду. – Кр́т отвори́ја ру́пе па ми се гýби во́да. – Не́мој да ту́раш врѣ́лу во́ду у те́сто. – Не́ч'у да ул'егне́м, во́да не́је бри́стра. – Ул'егна́ло не́што у водова́ч'у, па не оти́ца во́да.

воден -а, -о који садржи љуно воде. – Муч'еница гу је водена. – Водено мл'еко је модро. – У њега дори и ђат му је воден.

воденица -е ж **1.** млин на води. – Шаип-агина воденица. – До Муси-не воденице. – Вир прекај воденице не ни бија млого дибок.* **2.** метална наирава за млевање кафе. – Не стиго да стуч'ем каву у дибек, дај ми твоју воденицу да смел'ем кол'ико за дњнс. – Воденица ми је иструјена, крупно мел'е пустиња.

воденич'ар -а м млинар у воденици. – Беја ка воденич'ар. – Погодија новога воденич'ара. – Воденич'ару кол'ико му је ујем сње?

воденич'арка -е ж жена воденичара. – Ништо не мога да уч'иним, воденич'ар беше отиша, а воденич'арка не знајаше да ми каже. – Брашно сџм остаја воденич'арке на веру.

воденич'аркин -а, -о који припада воденичарки. – Воденич'аркин зет. – Шотке су воденич'аркине. – Запросија воденич'аркино девојч'е.

воденич'аров -а, -о који припада воденичару. – Изеја воденич'аров ак. – Натовари на воденич'арово магаре па донеси.

воденич'арски -а, -о који се односи на воденичара. – Воденич'арска работа. – Тегобн је и тај воденич'арски живот.

воденич'ки -а, -о који се односи на воденицу, млински. – Кл'епа воденич'ки камењ. – Воденич'ко коло. – Срето га на воденич'ке врата. – Воденич'ки јаз.

водењач'а -е ж врста сочне крушке. – Воденјач'а не ни родила ни кол'ико да се оруч'имо. – Де си купила теј воденјач'е?

води* несвр иде исеред некога или најоредо с неким љоказујући му љуи. – И мач'еја водила дете у шуму да га акне, да га загуби.

водило -а с љоводац за сџоку. – Водило се искидало. – Коњ је азгн, добро држи водило, зе ч'е ти се отне. – Купија нове водила за волове.

води се свр/несвр (с)јари се са биком (о говедима). – Наша крава још неч'е да се води. – Има недељ'а како се водила бивол'ица.

водица -е ж **1.** дем од вода. – Ракија л'и је ел'и водица? – Сџк ч'е мати да ти даде водичу. **2.** освешана вода. – Сандо, дај ни две-три капке водиче ако имаш, наша ни се доспела. – Ајде, девојко, обуч'и се, поп сал што не доша да ни свети водичу.

Водице ж мн љравославни љразник Богојављање. – Јутре су Водице. – По Водице посл'е.

водљив* -а -о који је љун сока, сочан. – Веј крушке у двор бџш су водл'иве. – Ёзни овуј водл'иву крушку.

водњав* -а -о који је засићен водом (о ливади, љиви и сл.), барљив. – Кџд врне јака киша, теј башч'е до реке останујеџ водњаве.

водовач'а -е ж **1.** одводни канал у дворишџу којим оџице кишница или каква оџиадна вода (од љрања и сл.) – Вџкај мајстора да види водовач'у

у ама́мц'ик, записана је. – И *водова́ча* у дво́р се записала. – Пропале ми са́пун у *водова́ч'у*. – Ул'егна́ло не́што у *водова́ч'у*, па не оти́ца во́да.* **2.** *кухи́нски сливник че́йвртиса́ног облика од дрве́та или бе́тона за пра́ње посу́ћа или одво́ђење пра́ве воде.* – Ту́ри судове́ у *водова́ч'у*, па тр́гни вра́та, ч'е ги оми́јемо пред веч'е́ру. – На *водова́ч'у* у ку́ч'у напу́ка ци́мент.

Водо́крс -а м *православни празник уочи Богојављања, када се по домо-вима све́ти водица.* – Јутре је Водо́крс. – Ч'е до́ц'е за *Водо́крс*. – Поп-Ги́га е́те два *Водо́крса* што све́јено л'е́га ч'у́ч'а.

водури́на -е ж *аугм/пеј од вода.* – Ђ, до́ста де, до́ста, не пи́ све́јено ту́ј *водури́ну*. – Надо́шла *водури́на*, напуни́ла ни дво́р сз бр́лог. – Пи́је раки́ју ка *водури́ну*.

во́з* -а м *компози́ција железничких вагона са локомо́тивом ис́ред.* – У мо́ј мла́дос нема́ло во́з до При́здрен. – А́ј да се ја́немо на во́з. – И до Митро-ви́це сџм сти́га на во́з.

во́зи (се)* **несвр 1.** *у́правља пра́возним средс́ивом, в те́ра (2).* – На-уч'и́ја да во́зи у во́јску. **2.** *у́пује пра́возним средс́ивом.* – От При́здрена до Митрови́це смо се *во́зил'е* на камијо́не.

војво́да -е м **1.** *вођа устани́чке че́те.* – Спа́са Мора́фч'е је коми́цки војво́да. **2.** *ста́решина вилаје́та.* **3.** *зашти́тник и чувар манасти́ра Високи Дечани и Пе́нке па́тријаршије.* – Деч'а́нски игу́ман до́ша сзс војво́ду.

војво́цки -а, о *који пра́пада војводи, који се односи на војводу.* – Са́л'и Русти́на ку́ч'а је војво́цка ку́ч'а. – Те ти ја́ пра́во у војво́цку ку́ч'у на мендо́ре.

војни́к -а м *онај који сли́жи у војсци, в ашч'ер.* – Траже́ше те је́н војни́к. – Војни́ци се пу́шч'аф па иде́в по ч'арши́је да купу́јеф бакши́ше за до́ма. – Гл'е́да војни́це како уч'и́ф та́л'иф. – Да́де наредбу војни́цима те га врза́ше. – Кь[д] до́ц'е пр́ва Срби́ја, што не дава́смо војни́цима: а́ ви́но, а́ раки́ју, а́ пи́те, а́ погач'е, а́ печ'е́не коко́шке, све́ што ни бе́ше да́ја бо́г. – Гац'а́л'е от пенц'е́ре на војни́це.* – Ита́л'ија́нске војни́ци не дотера́л'е до испот'а́ При́зрен и ту́ј смо но́ћил'е.* – Прошл'е прос шу́му десети́на војни́ци.*

војни́ч'ки* -а -о *који се односи на војнике и војску.* – Ма́ло, ма́ло, па збо́ри ка́ко јеа војни́ч'и па́сул'. – И на́ма ни узе́ше војни́ч'ке оде́ла.

војска* -е ж **1.** *уку́йна во́јна сила једне државе.* – Ср́пска во́јска до́шла у При́зрен. – Сзс во́јску би́ја и кра́љ Пе́тар. – На́ша во́јска се кри́ла до́л'ен у боро́ве. **2.** *део ору́жаних снага као целина.* – До́шла во́јска до Ша́р и ч'ека́л'е де да иде́в. **3.** *служба у арми́ји.* – А му́ж гу оти́ша у во́јску сзс два́ес годи́не. – Сва́дба ч'е би́дне кт ч'е заврши́ш во́јску. – И Андре́ја до́ша од во́јске. – И смо му на́прајл'е весе́л'е кд и́ша у во́јску. – До́шло вре́ме и ја́ да иде́м у во́јску. – Науч'и́ја да во́зи у во́јску. **4.** *људс́иво једне војске, војници.* – Пу́на ч'арши́ја била сзс во́јску. – Да́ л'и да иде́м код во́јску?

во́л -а м **1.** *мушко говече.* – Ко́њ оти́ша, во́л се врати́ја. – Ни ко́ла, ни во́лове (нар. изр.). **2.** *фиг глупа, неошесана особа.* – Што́ учини то́ј, е́, во́лу је́дан?

воло́вар -а м **1.** *чувар волова.* – Ка во́ловар, ка биво́лар. – Погоди́ја се за во́ловара. **2.** *фиг неуредна, прии́проси́а особа, особа без манира.* – Што́ не при́ц'еш да цел'и́ваш ру́ку, мо́ре во́ловару?

воло́фски -а, -о *који се односи на волове.* – Во́лофска жи́ла. – Во́лофско ме́со је́деф по се́ла, ми не је́демо. – Све́ със во́лофску жи́лу што га би́ја. – Ко́ла му су во́лофске.

во́ља* -е ж *жеља и и́жежња за оси́варењем неке намере, жеље.* – А со́л'и стаи́ш по во́л'е. – И ти́ си тка́ла по́ сво́је во́л'е.

во́љи* несвр **1.** *осећа љубав, наклоносѝ према некоме или нечему.* – А у фами́л'ију ње́га га во́л'е́л'е најви́ше. – Мло́го сѝм во́л'е́ја да и́дем на Дри́м да се ба́њам. – Све́ де́ца тре́ба да се во́л'ив'и́сто. – Бу́ди оста́до бес ку́ч'е та́мо па и о́вде не́ те во́л'ив'. **2.** *ужива у нечему.* – Ау, што во́л'им бакла́ве да је́дем! – Пови́ше во́л'им сла́тко се л'у́то. – Нај ви́ше сѝм во́л'е́ла да и́дем у алка-Де́ске. **3.** *има склоносѝ ка нечему.* – Бра́т во́л'е́ја да пе́ва те́ј ста́ре пе́сме.

во́љи́ко/ово́љи́ко* прил у овој *мери, у овој количини.* – Он во́л'и́ко не́ работа́ја ни у сво́ју ку́ч'у. – За́р ово́л'и́ко да тр́пим зу́лум?!

во́љи́цак/ово́љи́цак* -цка -цко дем од во́ликав/ово́ликав. – Кѝт си се роди́ја, си би́ја ово́л'и́цак.

во́сак/во́ськ -ска м *жу́лкаси́а мека маи́ерија коју и́челе лу́че и од које и́праве са́ће.* – До́ша у л'и́це жу́т ка во́ськ. – Сѝк су Арна́ути ме́ки ка во́ськ. – Во́ськ поскупе́ја, о́ка два́јес гро́ша. – То́ј л'е́к во́сак што и́мам, ч'у́вам за кро́шње.

во́ч'ка -е ж **1.** *дрво на којем раси́е во́ће.* – Поч'е́л'е во́ч'ке да ци́фтав. – Во́ч'ка сла́бо врза́ла ро́д. – Ву́ј годи́ну ни је́ну во́ч'ку не оби́ц'о́смо. **2.** *ило́д са и́аковог дрве́ија.* – По ч'арши́је во́ч'ка не се нао́ди ни да се ору́ч'иш би́л'е.

вош́ти́на* -е ж **1.** *са́ће без меда.* – Извади́ја и узе́ја вош́ти́ну от са́ндѝк. **2.** *нейрочи́и́ћен восак.* – Иди одне́си вош́ти́ну да напра́ив свеч'е.

вр -а м најви́ши део че́га, врх. **1.** – Искрши ми се *вр* од и́гл'е. – Сѝви уну́тра оба́два врѝа. – Кошу́л'у ту́ри и́ри врѝу. **2.** *као део сло́женог и́редлога у консти́рукцијама месног значе́ња.** – Ка да ми се́ди на *вр* гла́ве. – Успе́ја се бе́ше на *вр* ч'ерами́де. – Па́де од *вр* кру́шке. – Пу́но је до *вр* врѝка. – Ду́ша у но́с док иско́ч'и́смо на *вр* врѝа. – Го́ре, на *вр* куч'е стаи́ја ба́јрак.*

вра́г -а м **1.** *ђаво, сои́она.* – Узе́ја га вра́г у сво́је ру́ке. – Ч'е гу одне́се вра́г, ч'е ре́кне, па да ми изво́ди л'ути́ну със му́жа. – Вра́к те изе́ја, се́ди до́ма. – На вра́га и о́на бе́ше ту́ј, те ч'у што зборе́смо. – Не л'е́зи вра́же, до́ц'е и он, те се напраи́ ц'уру́тл'и́ја. – Враго́ви му досади́л'е да му доса́диф (нар. клетва). **2.** *неси́ашино, немирно деи́е; враголаси́а особа.* – Што вра́г де́те је то́ј Бошки́но уну́ч'е. – А, мо́ре вра́гу, са́л ако те уфа́тим! – Де́ца, враго́ви,

меч'аф камење на ч'арамиде. – Теза-Марина снаа је гол'ем *враг*. – *Враг* жёна бёше, бог да гу прости. ИЗР **враг да га изёде*** *нека иде дођавола*. – И кт се нал'ути – а, *враг да ги изёде* и њи! **дё врага*** *где дођавола*. – Дё *врага* си турѝја баскиѝѝи? **што врага*** *нейоѝребно, доврага*. – А *шио* се *врага* бркаш у туц'у рабóту?!

врагóлас -та, -то *немиран, несѝашан*. – *Враголáсѝо* л'и је тóј Шурдино, е бог да га не убије. – Тако *врагóлас* бѝја и он док бѝја мѝцк. – Туѝ *враголáсѝу* л'и запросѝја?

врагóше (се) свр 1. *оѝѝеѝѝи, ѝоквари, уѝроѝасѝѝи*. – Све што ўзне у рўке једнѝк *врагóше*. – Їстру ч'ёкрк на бунар, *врагоса* га. – Њојен рáзбој је *врагóсан*. – Бојадиса вўну, а она ми *се врагоса*. – *Врагосáше се* и тѝ нóве нѝти. 2. *затѝури, загуби*. – Дё турѝсте, мóри, де *врагосáсѝе* мóје окáл'е? 3. *остѝави, батѝали*. – Ајде, вёч'е, *врагóши* јемпўт туѝ рабóту, па да пóч'немо да уведўјемо у рáзбој. – Пушти га, бóгати, *врагóши* га, нё л'и вѝдиш што је шл'окнат. 4. *одлуѝа, несѝане*. – Дё у врага отѝшло, дё *се врагосáло* тóј девојч'е?

врагóш -а м *деѝе које чини шѝѝеѝу*. – Тај *врагóш* Ц'оц'инѝч'ин ми ѝскрши тестѝч'е. – Да ми је да уфáтим тóга *врагóша* што ми обраја шеч'ерáч'у.

врапч'е с *вராбац*. – Уфатија јёно *враѝч'е*. – *Враѝч'еѝу* искубаја крила па га пуштѝја. – Узёја ластѝку да бѝје *враѝч'ѝч'и*. – *Враѝч'ѝч'ама* покидаја главе. – Штó да згóтвим од *враѝч'ѝч'и*, јанију л'и?

врапч'ётов -а, -о *који се односи на враѝче*. – Иструја *враѝч'еѝóво* гњёздо. – Успёја се на дўд да тражи *враѝч'еѝóве* јáјца. – Шѝја му је ка *враѝч'еѝóва*. – *Враѝч'еѝов* душмáнин је ветрўшка.

врапч'ётóво грóјзе -а с *врсѝа раног сѝѝног грóжђа*. – *Враѝч'еѝóво* грóјзе пóч'ёло да вѝди шáрак. – Од *враѝч'еѝóвóга* грóјза пóситно бѝва л'и?

врат¹ -а м ИЗР **скрѝши врат а**. *остѝави се, мане се*. – *Скрѝши враѝѝ*, ё глобо, јóш ти је рáно да се жёниш. – *Скрѝши враѝѝ*, сёди дóма, дё ч'е ѝдеш по вáј кијáмет? б. *одлуѝа, оѝумара*. – Кóј знá де *скрѝѝло враѝѝ* тóј Цанино детѝште. в. *иди, одлази, губи се*. – Óдма да си *скрѝѝла враѝѝ* одóвде. – *Скрѝши враѝѝ* дóма, ё, ајл'áзу јёдѝн. ўзне / **узіма (се) нáврат а**. *науди, нашкоди, учини зло*. – Сáм сёбе узёја *нáвраѝѝ* игрáч'и кóмор. – Аман, брё, нё ме *узімај нáвраѝѝ*, ч'е ти плáтим, жѝ ми дёца. – Ал'ёкса ўзе сáм сёбе *нáвраѝѝ* што прóдаде кафеáну. б. *изврѝши самоубѝсѝво*. – Ц'оц'а Ч'емерѝка отѝша у Светога-Мáрка и тáмо, да је дол'ёко, узёја *нáвраѝѝ* сáмога сёбе. в. *разбесни се*. – Нё знам што му је, узёја *се нáвраѝѝ* од собáјл'е, па сáл прáска. – Ч'ути, нё гу алдърѝши, нё л'и вѝдиш ч'и *се узёла нáвраѝѝ*. **нóси / ѝма нáврат** *бива одговоран за нечију несређу*. – Ац'и-Вáсил *нáвраѝѝ* да ме нóси што ме дóтера у вáј áл.

врат² м *коров у жиѝу, љуљ*, (лат. *Loliumtemulentum*). – Жѝто л'и је, сáл *враѝѝ*. – Нё оч'ѝстија ч'еницу од *враѝѝ*.* – Ако изёдеш врўч'л'ёба у ч'ѝје

брашњо имало и *враџи*, ка да се опијаниш, ти се спије.* – Гл'џ, бр'е ч'овеку, купија си ч'еницу пуну *сѣс враџи*.

враџа* ж мн *йокреџно крило (крила) од дрвеџа, меџала у сл. којим се заџивара/оџивара оџивор кроз који се йролази у зиду зграде, одаје, ограде и сл.* – У пладне ѓте ти га кум на *враџа*. – Каџи гу сѣстре да ги отвори *враџа*. – Кь[д] доц'оше до *враџа*, се попишманише. – За свадбу би накитил'е оборње *враџа*. – Да л'и бѣше јѣно мач'е *йред враџа*? – Ако се отворив *враџа*, божем ч'е гу доц'е син. – Комшџа оч'аја да гу помогне, а она запрѣла *враџа* па не мога да ул'егне. – Ч'е узе мајка газарч'е па ч'е преко двор да види до оборње *враџа*. – Ѓте ги наше комшџе, ч'укав^ф на *враџа* у нијѣно дѣба. – Га нац'о *йред враџа* пијаного, па се извиџа на мѣне! – Дрѣце му запрѣло *враџа*. – Ч'е ми отвори *враџа*, бич'и се дѣгла от постѣл'е. – Искоч'ил'е *йред враџа* да не доч'ѣкав^ф. – А што бѣше бѣрбат тај ч'овек *йред враџа*! – Ама тамњ да заврштим веч'ѣру, ѓте ти га на *враџа*.

враџи (се)* свр **1. а.** *да наџраг оно шџо је узџо.* – Да му *враџим* бѣрч'. – Бѣу примил'е бѣл'ег, па га пѣсл'е *враџил'е*. – Сџто *враџѣно* л'и је? – Војвода ги однеја у Деч'ане, војвода ги и *враџџа* у Призрен. – Штѣ се узне, вал'а и да *се враџи*. – Куку од страмоте, бѣл'ег да ги *се враџи*. – Смо ги *враџил'е* тѣј што смо узѣл'е на зајем. **б.** *учини некоме нешџо шџо је он учинио, узвраџи.* – *Враџџа* му Бѣг за свѣ што напѣја л'удѣма. **2.** *дѣџе наџраг.* – Иди, ама брѣо да *се враџиши* дѣма. – Отиша у бабальк и нѣма га да *се враџи*. – Ако ти проц'е црѣна мач'ка пѣт, *враџи се* дѣма. – Нѣмој да *се враџиши* дѣма у нијѣно дѣба. – У прол'еч' отѣднев на гѣрбет, у јѣсен *се враџив* дѣма. – Мол'им се Бѣгу син да ми *се враџи* жѣв и здрав. **3.** *свраџи, йосѣџи кога.* – *Враџи* ме на дугању да се договоримо за у Деч'ане. – *Враџџа* га на каву. – *Враџџише* не на веч'ѣру и на кѣнак у њѣ. – Бѣ *се враџџа* у Спѣре Анѣного на визѣту. – Ајде, *враџџише се* да рѣч'амѣ, што даја бѣг. – Викасмо ги, ама ѣни не могау да *се враџџиф* у нас. – На врач'ање од Мѣте бѣ *се враџџа* и у Милана двѣ дѣна. – Кѣд би *се врач'ал'е* од рабѣте дѣма, би *се враџил'е* и код нас да видѣв како смо.

враџило -а с *дрвени ваљак на разбоју.* – Понѣси *враџило*, па ајде да навѣiamo. – Тѣри затѣгач'ку у *враџило*.

враџина -е м аугм/пеј од *враџи*. – *Враџџина* му је ка у бѣка. – Њѣговѣџи *враџџине* вал'а јака, цѣја лѣкѣт дѣгѣчка.

враџлив -а, -о *који садрџи корѣв, враџи, љуљ.* – *Враџил'ив* л'ѣба ѣч'е да опије ч'овека. – Купѣја *враџил'иво* жѣто. – Вѣј годѣну пч'ѣница је *враџил'ива*.

врач'а (се)* несвр од *враџи (се)* **1.** *даје наџраг оно шџо се узѣло.* – Смо ги *врач'ал'е* тѣј што смо узѣл'е на зајем. – Ни дал'е да попијѣмо вѣно, нѣ ч'е га *врач'амѣ* наџраг. **2.** *чини да се ко или шџо враџи на мѣшѣо гдѣ се йреџога налазило.* – Кѣд би *се врач'ал'е* од рабѣте дѣма, би *се вратиѣ* и код нас да видѣв како смо. – И кѣт смо *се врач'ал'е* по ѣсти пѣт, ѓте ти ги бал'ѣсти.

3. свраћа. – Смо се врач 'ал'е да гу помогнемо стрине. **4. одговара истом мe-ром, одговара на њоздрав и сл.** – Ако ви́ка на тебе, немој да му врач'аш. – Он збо́ри, ви́ка, ама она не ч'ути ич', му врач'а.

врашки -а, -о **1. њроклей.** – Теј врашке кокошке ми растрвише буњиште. **2. несѣашан, ѓаволасѣ.** – Снаа гу је јако врашка. – Врашке деца, играф мајтап със старога ч'овека.

врви* несвр иде, креће се у већем броју (о људима) – Ти седиш овде, а народ врви по Табaне.

врѣва* -е ж галама, жагор. – Ђте ги балафурдија по сокаце, не може да се спије од врѣве.

врѣви* несвр галами, сѣвара буку. – Нити могла да спије, деца вревил'е у двор. – Иди види кој врѣви, жити-Бог^к. – Ч'утите више, не врѣвише! – И деца му досади́л'е, врѣви^ф це́ја дѣн.

врѣдан/врѣдѣн * -дна, -дно **1. радан, марљив, њриљежан.** – Он је нај-врѣдѣн от сву брачу. – Најмицка је, ама је најврѣдна. – Обе јетрве ми бил'е много врѣдне. – А и моја снаа врѣдна је на ма́тер. – Благош мене за моје врѣдне ч'ерке. – Ђ, вала, њо врѣдно ти је девојч'е о[д] тебе. **2. који има вредности, драгоцен.** – От све имање лојзе му је најврѣдно.

врѣја* -ла, -ло који је високе ѣмѣраѣуре, врло ѣоѣао, врућ. – Види, мори, врѣја л'и је вѣч'е тај сач'. – Попарила руку със врѣлу воду. – Врѣло му је ч'ело још. – Немој да тураш врѣлу воду у тѣсто. – Узеш и ма́ло врѣло мл'ѣко.

врѣљина -е ж **1. врућина, јара.** – Диже се и теј врел'ине отиде у лојзе. – У ајат по неје врел'ина зе у собу. **2. ѣовишена ѣелесна ѣмѣраѣура.** – Изгоре ми девојч'е од врел'ине. – Къд га јане врел'ина, он поч'не да збо́ри.

врѣло¹* -а с обилнији извор воде. – Имало и јѣно врѣло на Ма́раш. – Не знам кол'ико врѣла има́л'е у Кркбу́нар.

врѣло² прил веома вруће. – На́двор не да је вруч'о, те́ке је врѣло, са́л пѣч'е.

врѣме* -ена с **1. одређени издвојени сегменти времена.** – У тој врѣме мора́ло да се слу́ша свѣкра и свекрву. – Ђ, да ти ка́жем ка́ко би́ло у тој врѣме кѣт сѣм би́ла мла́да. **2. одређени ѣренуѣак када неѣиѣо бива, рок; ѣтермин када неѣиѣо ѣреба да се уради.** – Дошло врѣме и ја да ѣдем у војску. – Не́мам врѣме да сѣднем да попи́јем ка́ве. – А ѣмаш врѣме да ми помогнеш? – И на патл'иц'ане уда́ри ба́стра, скапа́ше ѣред врѣме. – И де́вер гу умрѣја ѣред врѣме. **3. живоѣи не ѣрилике.** – Врѣме би́ло да умреш за л'ѣба. **4. аѣмосферке ѣрилике (на одређеном месѣу, у одређено време).** – Ако је л'ѣпо врѣме, оста́им отво́рен пѣнц'ер. – Бе́ше јѣно стѣдено врѣме. ИЗР до́н'е врѣме сѣворе се усло́ви. – Дошло врѣме да ку́пимо и ку́ч'у на Баждара́ну. **врѣме се окрѣне ѣромене се живоѣи не или исѣоријске околности.** – А мо́жда и врѣме ч'е се окрѣне, па ч'е би́не ка прѣ. **ста́ро врѣме** некада да́вно, у ѣрошлосѣи. – Поштува́ло се, ма́јко, у сѣа́ро врѣме. – У сѣа́ро врѣме раки́ја нема́ла по́више от

петнаес града. – У *сѣјаро врѣме* ни доктѹри нема́ло у При́здрен. – У *сѣјаро врѣме* млади́ца би́ла у дими́је. – Додол’и́це се игра́л’е у *сѣјаро врѣме* кѣд не́ма ки́ша, кѣд је су́шно л’ѣто. **до́бро врѣме** ѿво́љни усло́ви за живо́и. – За ве́ј мла́де до́бро је *врѣме*, а́л’ за на́с ста́ре не ва́л’а и́ч’.

врете́но -а с дрвена на́йрава ва́љкаси́ог обли́ка са заши́леним врхови́ма на ко́ју се ѿри ѿреде́њу намо́тава ѿре́ђа. – Де́ пе́јдоса мо́је *вре́и́ено*, мо́ри дево́јко?

вретенце́ с дем. од *вре́и́ено*. – *Вре́и́енце* гу је ка игра́ч’ка. – Теза-Ми́ца купи́ла ово́л’и́цке два́ *вре́и́енце́и́а*.

врѣч’а -е ж **1.** вели́ка кеса, ѿак (од различии́ог ма́теријала) за држа́ње жи́и́а, бра́шна, ву́не и сл., в ара́ла. – Ове́јзи *врѣч’е* је цепа́но дно́. – За́крпи *врѣч’у*. – За жи́то понеси́ кози́нске *врѣч’е*. **2.** фиг ха́љина, оде́ло лошег кро́ја. – *Врѣч’у* л’и си обѹ́кла, жа́л’и бо́же тол’и́ко па́ре за но́ву антери́ју.

вреч’и́ца -е ж дем од *вреч’а*, в *вреч’и́ч’е*. – Бра́шњо ко́ломбо́тњо прѣ́спи у *вреч’и́цу*. – *Вреч’и́ца* је зафа́тена.

вреч’и́ч’е с дем од *вреч’а*, в *вреч’и́ца*. – Јѹ́фке ту́ри у *вреч’и́ч’е*, па га обѣ́си на ч’арда́к. – Поне́си и *вреч’и́ч’е* да ку́пимо па́сул’.

вр́же (се) свр **1.** на́йрави чвор на не́чему, ѿричврси́и чвором. – Ё́те ме, са́л да *вр́жем* ма́фез. – А: *Врза́ла* л’и си те́л’е? Б: Би́ш га сѣ́г *врза́*. – *Вр́жи* јѹ́же па да прѣ́снемо ко́шул’е. – *Врза́си́е* л’и све́ ко́же? – Ч’ѹ́ти ка да му је је́-зик *вр́зан*. – *Вр́жи* ги одврза́не вези́це, ч’е па́днеш.* **2.** ѿричврси́и неко́га или неи́и́о обави́јањем уже́и́а око не́чега (обично живо́и́и́њу). – Оти́ма се, не да́ва да се *вр́же* прокл’етни́ч’е. – Са́мо се *врза́ло*. – А́ј ви́кни девѣ́ра да *вр́же* пѣ́са.* **3.** сѣ́ава заво́ј, ѿреви́је (о рани). – Ту́ри бла́г ме́л’ем па *вр́жи* ра́ну. – Је́но о́ко му је *врза́но*. – Палч’а́ник му је *вр́зан*, конду́ра га уби́ла. – Ра́на ва́л’а да се *вр́же* да не́ се подл’ѹ́ти. **4.** фиг ѿре́да се. – *Вр́жи се*, бре́ Вла́у, се́ те ў́би. – Неч’а́ја да ги се *вр́же*, па га уби́л’е Раовч’а́ни.

врз предл ѿре́ко, ѿоврх. – Но́, на бо́га, бе́ обѹ́кла ч’ѹ́рч’е *врз* ми́нтан, те не осѣ́бо. – Попада́ше све́ је́н *врз* дру́гога. – На зи́му *врз* јабу́ке ту́рамо сла́му.* – Ту́ри ч’ѣ́бе *врз* де́те да не́ се прела́ди.*

врзува́ње с гл им од *врзу́је (се)*, *везива́ње*. – Ка́кво је па то́ј *врзува́ње* гла́ве сва́ки ч’ѣ́с, са́л да се оста́л’а рабо́та. – За *врзува́ње* ко́же Си́ма је по́ мај-стор зе бра́т му. – У жње́тву *врзува́ње* је му́ч’на рабо́та, сна́га ва́л’а.

врзу́је (се) несвр **1.** ѿричврши́јуе чвором. – Ја́ *врзу́јем*, а о́но се разврзу́-је. – У мага́зу је, *врзу́је* ко́же. – Тѣ́нко, ки́да се, сва́ки ч’ѣ́с ва́л’а да се *врзу́је*. **2.** ѿреви́ја, сѣ́ава заво́ј. – Са́м ѣ́ч’им доо́ди да му *врзу́је* но́гу.

ври́је несвр. **1. а.** кључа на висо́кој ѿемѣ́раи́ури (о ѿечности́). – Во́да *ври́је*. **б.** ку́ва се у кључало́ј води. – Кол’и́ко *ври́је* та́ј па́сул’ па не́ се свари́-ја. – Ма́нц’а јо́ш не́ ти *ври́је*.* **в.** бива загре́јан ѿо́лико да ѿечности́ уну́и́ра кључа (о суду́). – До ото́ч’ *ври́јеше* тенц’ѣ́ра. – Каза́ни сѣ́с коми́не коц’амѣ́ти *ври́јеу*. – Ми́кни тенц’ѣ́ру од о́гња, во́да ти *ври́је* ја́ко.* **2.** бива у сѣ́ању *вре-*

ња, *йревире*. – Гол'еме каце поч'еле да *вријеф*. – Ши́ра још *не врије*. – Док *врил'*е комине у избу, не́смо улазил'е док не упал'имо свеч'ицу. – Ви́но вал'а још да *врије*. **3.** *извире, избија у кључевима*. – Тамо *врије* вруч'а вода ка на Бунарлџк што *врије* студена. – Видела л'и си кол'ико вода *врије* на врело у Зоч'иште. **4.** *фиг бива узбуђен, усџаласан (мислима, осећањима)*. – Све ми *врילו* у главу од врел'ине. – Мо́зак ми *врије* о[д] те́ј деч'инске ц'урулџије. **5.** *фиг бива у сџању нереди, љобуне*. – И у Пе́цку и у Ц'аковџ'ку најју са́л *врије*, ми́мч'им не́је да не пукне пушка. – И у Л'уму бе́ше *врילו* док не се ди́гоше и о́ни. – *Вријеше* на све стране, те пуч'е на Црнол'ево. **6.** *фиг креће се у мношџву*. – Што́ је свѣт у Шадрван, са́л *врије*. – Те́ке поч'оше Л'умани да *вријеф* оздо́л о[д] Терзи-ма́л'е.

врне несвр лије, *йада (о киши, граду, снегу)*. – А: *Врне* л'и још? Б: *Врне*, ка бо́г што о́ч'е. – *Врна́ло* бе́ше, а́ма ма́ло. – Да́јте бр́го стра́шник, по́ч'е кру́шац да *врне*. – Кру́шац бе́ше *врна́ја* и у ло́же, а́ма ч'е́дер не́ уч'ини́ја. – От си́ноч', ка заврна́ја сње́г, е́те још *врне*. – Сње́г *врна́ше* ма́ло, па ста́де. – Слунце гре́је, ки́ша *врне*, жи́ва ба́стра!* – Ч'е би́не до́бро ако *врне* сње́г^к ве́ј годи́не.* – Да́ л'и ч'е *врне* ил'и ве́тар ч'е ги оду́ва обла́це? – Къд *врне* ја́ка ки́ша, те́ј ба́шч'е до ре́ке остану́јеф^в водња́ве.*

врпца -е ж *йпрака, йанџьика; узица*. – Одврза́ла му се *врџца* на ч'ара́пу. – У́зни је́ну *врџцу* па вр́жи. – Још са́мо *врџце* да напра́им, па гото́ве ч'ара́пе.

врсник -а м *онај који је са неким исџих година, вршњак*. – Ко́л'а аџ'а-То́мин је Ми́тин *врсник*. – По́ гол'ем је од сво́јега *врсника*. – *Врсници* су о́ни.

врсница -е ж *жена врсник, она која је исџих година с неким*. – *Врсница* гу је. – Сво́јејзи *врснице* о́ч'е да да́де играч'ке, а дру́гому не́. – Те́ј две *врснице* мло́го се милу́јеф.

врснич'е -џа с *деџе вршњак*. – Оно́ је Тоткíно *врснич'е*. – Натѣмник, *врснич'џиу* сво́јему забо́ја ши́ло у бутíну. – *Врснич'ич'и* су њи́ два. – Със *врснич'ич'е*

врте́шка -е ж **1.** *играчка која се окреће. а. рингиши́л*. – У Бе́јаград сџм виде́ја је́ну гол'ему *врџешку* и на њу́ ко́њи, ко́ла и каи́ци. Ти́ јанеш на што́ о́ч'еш и *врџешка* те́ке по́ч'не да се вр́ти нао́коло, а ти́ са́л се́диш, и́ч' га́јл'е не́маш ч'и ч'е па́днеш. **б.** *йројелер од харџије йричвршџен на шџај*. – Тр́чи по сока́це да му се вр́ти *врџешка*. – Бра́т му намештџа *врџешку*. **в.** *чегрџа́лка*. – Истру́ла му се *врџешка* што му бе́ше доне́ја зџт ми од Сел'а́ник. **г.** *врџешка од кукурузне сџабљике која се йокреће уз йомо́ћ воде*. – Надо́шла во́да па му одне́ла *врџешку*. **д.** *чигра*. – По ве́ј вруч'ине на со́как не́ те пу́шч'ам. Ако ти се й́гра, у́зни *врџешку* па гу вр́ти ту́ј у а́јат. **ђ.** *играчка од ораха, осовине и конца*. – Де́ ти је *врџешка* од ора́се? – Вр́ти *врџешку*. **2.** *метална найрава за коцкање у шећерлеме*. – Соко́лу шеч'ерџ'ије тарадиса́ја сџм на *врџешку* два шеч'џра. – Ц'џека́ изгуби је́н ма́нгар на *врџешку*. **3.** *найрава за*

моїшање йамука, свиле или вуне на цевчице или у клуїчад. – Ўзни вртешку па смотај јенч'ьс тај памук. – *Врїешка* ни је иструјена.

врти (се) несвр **1.** *окреће (се), обрће (се).* – Узјеја дѣте у рўке, па га *врїи* око сѣбе. – *Врїи, врїи* још док не л'егне на своје мѣсто. – *Врїесмо* обоїца, ама не могамо да га обрнемо. – *Врїи се* ка вртешка. **2.** *уврће (се), уїреда (се).* – Памук дебѣја па се тѣшко *врїи*. – И пирїнц'ик ч'е вал'а да *се врїи*. **3.** *замајава, задржава.* – Штѣ *врїиши* тѣј девѣјч'е, пушти га да їде дѣма, акшам ч'е скѣро. – Їдите у алка-Ванке, ама нѣ *се врїиши* мѣло тѣмо. – *Врїел'е се* по пўт, па задоцнїл'е за пампур. **4.** *немирно седи.* – *Се врїи* на стол'ицу ка да їма гл'їсте.*

врўч' -а, -о 1. *їойао.* – Прекусїја *врўч' л'ѣба* и сирѣње. – Ајде, омївај судѣве, вода ти је *врўч'а*. – Дўна *врўч' вѣтар*, се отѣпи снѣг* и се напрај бл'ўзгав пўт.* – Увѣч'ер дрѣбим л'ѣба и тўрам *врўч'о* мл'ѣко.* – Дўни у *врўч'о* мл'ѣко.* – Ч'аршаф потѣпиш у *врўч'у* воду.* – Ч'аршафи се бѣл'ив у *врўч'у* воду.* **2.** *фиг јак, жесїок.* – Ўдри му две-трї *врўч'е* завратнїце па га пушти.

вруч'їна -е ж *висока їемїераїура аймосферског ваздуха, жега.* – Сѣди дѣма, штѣ ч'еш їо овѣј *вруч'їне* на сѣкак?

врўч'о* прил *їойло.* – Надвор бїло мѣло *врўч'о*. – Пѣкри се сѣс јѣрган да ти бїне *врўч'о*. – *Врўч'о* је дњѣм, ама дѣцкан се разлѣди.

вршаїица* -е ж *машина за вршење жиїа.* – Сѣм бїја бѣч'ар кѣт стїгл'е *вршал'їце* у Л'убїжду.

вршење* -а с гл им од *врши*, в *вршидба*. – Видѣја сѣм кот кумѣве у Стрѣцку кѣко стал'ал'е снопѣве за *вршење*.

врши несвр *одваја зрѣло зрневље жиїа од класја.* – По сѣла поч'ѣл'е да *вршив* и ч'еницу. – *Вршил'е* три-ч'етїри дња. – Тај дњ *вршесмо* до пѣ акшам. – Кѣт стїго тѣмо, ѣни *вршеу*. – Затѣко ги *вршеу'и*. – Да се *врши* по кїше? – *Вршило* се док имѣло штѣ да се *врши*.

вршидба -е ж *вршење жиїа, време када се врше жиїо, в вршење.* – У Подрїму *вршидба* још не поч'ѣла. – Отїша на *вршидбу* у Корїшу. – Ваде му је до *вршидбе*.

вршка* -е ж в *вшка, бїїка.* – Дѣј да вїдим а їмаш *вршке*. – Нѣка ти истрѣби *вршке* па дѣц'и. – Дѣцама кѣсе ги бїл'е пўне сѣс *вршке*.

вујгодїшањ/вујгодїшьњ -шња, -шњѣ *овѣгодїшњи.* – Колѣмбач' је *вујгодїшьњ*. – *Вујгодїшња* ч'еница је ѣсмер. – Одѣмно нѣсмо имѣл'е грѣзе ка *вујгодїшњѣ*. – *Вујгодїшње* коштѣње не ч'їниф нїшто.

вўк -а м **1.** *врсїа сисара из фамилије йаса, курјак, лат. Canislupus.* – Ё тѣј у вѣк нѣсѣм видѣја, у срѣд л'ѣто и у дњ *плѣдне вўк* да дѣц'е у ч'аршїју. – Дѣца глѣдне ка *вўци*. **2.** *фиг храбар, неусїрашив чѣвек.* – Дѣ, мѣре, кѣј мѣже да уфѣти тѣга *вўка*? – Тај стѣри *вўк*, пада л'и у рўке, їч'? – Дѣша и тај *вўк* Рамѣдан Зѣскок. – Дѣ си, брѣ, стѣри *вўку*?

вүна -е ж длака која расіе на кожи овце, ѿредиво или ѿканина од іше длаке. – А: Пóшто је вүна дњњс? Б: Непрána је шес грóша óка. – Кáкву вүну си купи́ла, ја́рину ел’и рўнску? – Табáч’ка вүна нёје за рабóту. – Овёјзи вүне вла́кно гу је крáтко. – Ако се роді́ло пред врёме, смо га држа́л’е дёте у вүну.*

вүнeн* -а -о који је од вуне. – Стáри носі́л’е вунёне ч’арáпе.

вуні́ца -е ж вунено ѿредиво фаб́ричке израде. – Обўч’и ч’арáпе од ву́нице. – И ву́ница оскупёла. – Праті́ла му сьс ву́ницу везёно јастьч’е.

вўч’е -ета с дем од вук (1). – Ка вўч’е бі́ло гла́дно, за јенч’ёс і́здеде цёлу топл’і́ју. – Кóжа је ми́цка, ка да је од вуч’ёіша, а не од вўка.

Г

Га́бeљ/габeљ -а м 1. назив за Рома чергара, в габeљин. – Цр́н ка Га́бeљ’. – А до́ша у нáс јён Га́бeљ’.* – И нáма ни калаисáја котл’ёве габeљ’.* 2. фиг зайуш́иен, неуредан човек. – Запусти́ја се, габeљ’ се уч’ини́ја. – Штó си та́кав, мóре габeљ’у? 3. фиг крад́ливац (о мачору). – Онáј габeљ’, ац’а-Ц’óц’ин ма́ч’ор, згра́би ни јёно пíl’е и пóбеже преко ч’арамі́де.

Габeљин/габeљин* -а м в габeљ. – Нё́смо зборё́л’е сьс то́га габeљ’ина. – Сва́ку годі́ну і́сти габeљ’ин би до́ша у нáшу кўч’у.

Габeља́јка / габeља́јка -е ж в Габeљка/габeљка. – Кошё́ве што прóнесе јёна Га́бeљ’áјка, двé пáре не ч’инёу. – И ма́ти гу бíла та́ква, и она́ бíла Га́бeљ’áјка. – Ошт, мори габeљ’áјко, е мурта́ја те убі́ла, да те убі́је.

Габeља́јкин -а, -о в Габeљкин. – Док не ві́де Га́бeљ’áјкин ста́п, ч’утёше, а ві́де л’и га, óно зáлаја и јалá на њў да гу грі́зне. – Га́бeљ’áјкіна рабóта, де!

Габeљка / габeљка -е ж. 1. назив за Ромки́ну чергарку. – Ві́кни гу ту́ј Га́бeљ’ку от со́как.* – Једнё́јзи Га́бeљ’ке да́до ста́ру кошў́л’у, те ў́зо во́ј ко́шч’е. 2. фиг неуредна, зайуш́иена жена. – Ті́, мóри габeљ’ко, ч’е се ул’ўдиш јем-пў́т? – Онáј габeљ’ка Ма́га Дрнáтка и по со́каце і́де та́ко óр ка што је до́ма. 3. фиг крад́ливица (о мачки). – Јёна габeљ’ка, ко́јшіска ма́ч’ка, на óч’и ми укρά́де мр́ву мёсо.

Габeљкин/габeљкин -а, -о који ѿри́ида Габeљки. – Мóри дево́јке, Га́бeљ’кіна то́рба л’и је та́ј мо́ј са́ндьк, те ту́рате свёшто у њёга.

габeљски -а, -о који се односи на Габeље. – Та́кав је габeљ’ски жівот, нигде мё́сто да се свр́ти. – Кўч’а ги је габeљ’ска ч’ёрга.

габeљ’ски прил на габeљски начин. – Га́бeљ’, науч’і́ја та́ко по габeљ’ски.

Габeљч’е/габeљч’е -ета с 1. деі́е Габeљ. – Одне́си му то́му Га́бeљ’ч’ёішу.* – Л’ешні́це ў́зо од јёнога Га́бeљ’ч’ёіша. – Де́ца гу і́деф го́л’е ка Га́бeљ’ч’ич’и. – Кóрке да́до те́ма Га́бeљ’ч’ич’áма што просёу. 2. фиг несі́ашно деі́е. – А, мóре габeљч’е, са́л ако нё́ ми па́днеш у рў́ке. – Мóре габeљ’ч’ич’и, штó бе́да ви је те оті́масте игра́ч’ке јён дру́гому? 3. фиг крад́ливац (о маче-

иу). – Онол'ицно ма'ч'е, па и оно *габел'ч'е*. – Од теј врашке ма'ч'и'и, од теј *габел'ч'и'и*, ништо не мо'ж да ушч'уваш.

Габел'ч'ина/габел'ч'ина -е м / ж **1.** аугм/пеј од *Габел'ч'ина/габел'ч'ина*. – Тај *Габел'ч'ина*, цѣја мо'мак се уч'инија, па и он про'си. – Да'дните те'јзи *Габел'ч'ине* ко'ма'ч'е л'еба па нека иде. – Де брѣ, *Габел'ч'ино* габел'ска, ми'кни ми се од гла'ве и остај ме је'мпут раат. **2.** зб од *Габел'*. – Ку'ку, што *Габел'ч'ина* надо'шла у Серек'лк. **3.** фиг аугм/пеј од *габел'* (3). – Ништо се мло'го вр'ти око голу'барника тај *габел'чина* кл'исаров ма'ч'ор.

Габел'шт'ија/габел'шт'ија -е м/ж в *Габел'ч'ина/габел'ч'ина*. – Оному *Габел'шт'ије* ма'ло му бе'ше је'н ма'нгър што му да'до, те'ке траже'ше шеспа'рч'е. – Тај *Габел'шт'ија*, си'н му, да не узѣја о'браз под но'ге зар би ч'инија такве маскарал'це. – *Габел'шт'ија*, напу'диш гу од вра'та, она е'те ти гу на ка'пиц'ик. – Навре'ла *Габел'шт'ија* по ма'л'е, да се одбраниш не мо'ж од њу'. – Пис, мо'ри, прокл'е'та *габел'шт'ијо*, е' чума те ч'умосала.

га'ваз -а м (тур. *kavas*) наору'жани и'раи'ицац си'раних ди'плома'ица и чу'вар њихове имовине. – Лу'ка га'ваз. – Влади'ка пратија Пе'тка га'ваза да те ви'ка. – Ба'л'та Тарабо'лос бија латин'скому конзу'л'е га'ваз.

га'вран -а м кру'йна и'ицица са црним и'ерјем и ја'ким кљу'ном, лат. *Corvus corax*. – Поцрне'ја ка га'вран. – Бе'реф се ка га'врани на мр'шу. – Има'ло га'вране прекај ре'ке, га'ч'ив.* – Ми доса'ђав^ф га'врани.*

га'га -е ж начин на који се неи'ио жели доби'и беси'лаи'но. – Да не се му'ч'иш и'ч', за те'бе у нас га'га умре'ла. – Са'л гле'да де ч'е што да ди'гне на га'гу.

гагац'ија -е м мушка особа која жели да и'ио добије бадава, муф'иација. – И тај гагац'ија се на'ша да ми др'жи де'рс. – Е, л'епо му реч'е то'му гагац'ије Лу'бе, за'твори му уста одје'мпут.

гагац'ика -е ж женска особа која жели да и'ио добије бадава. – Гагац'ика, е' вра[г] гу ко'тило изѣја, ски'та по ту'ц'е куч'е да ви'ди има л'и де га'га. – Од онѣ'јзи гагац'ике Стоја'нке не мо'ж да се одбраниш.

гагри'ца -е ж **1.** инсект који на'иада жи'ио и маху'нарке, лат. *Dermestes lardarius*. – У жи'то ни ул'егла гагри'ца. – Ч'ула с'м што па'сул' ва'л'а да се посол'и, те да се ушч'ува од гагри'це. **2.** фиг тврди'ца, шкри'цац. – Гагри'ца је, је'но цига'ре бил'е не мо'ж да доби'јеш од ње'га. – И тај гагри'ца л'и се изарч'ила да ти наме'шти ка'ву? **3.** фиг гун'јало, си'и'ничар. – Зна'м га што гагри'ца је, док смо се гранич'ил'е с ло'јза, гр'дне му'ке с'м виде'ја с'с ње'га. – Од онѣ'јзи гагри'це Ма'ге, ни је'ну даки'ку бил'е раат не'си, за је'н л'ек рабо'ту она ц'ѣмка: ц'ѣм, ц'ѣм, ц'ѣм...

гагрич'ав -а, -о који има гагри'цу, црв'лив. – Амбар му за'р бија гагрич'ав? – Гагрич'ав па'сул'. – Ч'ени'ца ги је гагрич'ава. – Купи'ја гагрич'аво жи'то.

гадеж -а м 1. *нагон за повраћањем, гађење*. – Туј у ложич'ицу осеч'ам ка неки *гадеж*. – А се избл'ува, *гадеж* гу стаде. – Свејено што му досац'а тај *гадеж*. – Од силнога *гадежа* удри му крф. 2. *нечистиоћа, љрлавиштина*. – У какав *гадеж* седиш добро су и живи. – По куч'е гу *гадеж* да се обрнеш. 3. *зб гамад*. – Не, мори, до сѝк смо немал'е тол'ико тај гадеж, теј стенице у куч'у. – Тај беја пра што доби́смо, поможе ни да се оч'истимо од *гадеж*.

гадежљив -а, о в. *гадљав, гадљив, грозљав, грозљив*. 1. *који се лако гади*. – Млого је *гадежл'ив*. – Што гу гадиш кд знаш што је *гадежл'ива*? – Да бија *гадежл'иф*, бија. 2. *који изазива гађење, љрлав, грозан*. – Све деца гу беу тако *гадежл'иве*. – *Гадешл'ив*, грóзно да ти је кд га видиш. – Иша по села па се увьшл'ивија спач'и љо *гадежл'иве* селске собе. – Изнела на слунце и јен *гадежл'ив* дшек. – Попаристе л'и му тај *гадежл'ив* минтан? – *Гадешл'иво*, мори, ка да се роди́ло у кал.*

гади несвр 1. *чини нешито гадним, загађује, љрла*. – Поиф коње на реку те *гади* воду да не мѝж да переш. – Во́да од водовач'е теч'е у бунар и *гади* га. – *Гади* сирење вадеу́ч'и га сѝс гадл'аве руке. – Не брцај теј твоје прсте у муч'еницу, она се тако *гади*. – Док држа́смо шотке, сваки дн ни се *гадеше* двѝр од њин поган. 2. *изазива гађење*. – Ти, мори проку́до, да ми неси *гади-ја* девојч'е с теј твоје погане лакрдије. – Месо од ко́зе *гадеше* га бич'и што неч'аше ни да га оку́си. – *Гади* га кол'ико оч'еш, да га згадиш не мѝж.

гади се несвр *осећа мучнину у желуцу*. – И каква си, са́ма од се́бе ва́л'а да се *гадиш*. – *Гади* ми се. – Свѝ нѝч' му се *гади́ло*. – Споменеш л'и му инт-ја́-ги, једнѝк по́ч'не да му се *гади*. – *Гадеше* гу се јѝш од сабајл'е.

гадљав -а, -о в *гадежљив, гадљив, грозљав, грозљив*. 1. *који се лако гади, који осећа гађење*. – *Гадл'ав* је ка и брат што му је. – Огрози́ја се бе́ше по села, уч'ини́ја се *гадл'ав*. – За́р је́на же́на би́дне *гадл'ава* пошто затру́дни? 2. *који изазива гађење; љрлав, неуредан*. – *Гадл'ав*, грóзан, да се огро́зиш од ње́га. – Тој је́но девојч'е, па и оно *гадл'аво*, на ма́тер за́р, на Ма́гу Дрнáтку. – Тејзи же́не му пи́рол да гу је, љл'уди га, оч'овеч'и га, те не иде ви́ше *гадл'ав* по ч'арши́је.

гадљавац -фца м в *гадљивац, гадљафко, гадљифко, грозљавац, грозљивац*. 1. *онај који нема айеи́шии, који осећа гађење љрема храни*. – *Гадл'авац* гадл'ави, љзеде па́ч'у, а́ма сѝ[с] зѝр. – Што да ч'иним с оно́га *гадл'афца* мо́је-га, ни́што не је́де. – А, мо́ре *гадл'афцу*, је́ди док је врѝч'о. 2. *онај који изазива гађење; слинав, балав*. – Оно́му *гадл'афцу* Цве́тку Ду́пине, да́јма му теч'е мрсо́л на но́с. – Бриши теј твоје л'и́ге, бре, *гадл'афцу* гадл'ави.

гадљави́ца -е ж в. *гадљивица, грозљавица, грозљивица*. 1. *женска особа која осећа гађење љрема храни, мирисима и сл.* – *Гадл'ави́ца*, ма́јко, па ни́што неч'е да оку́си. – Тејзи *гадл'ави́це* до́ри и мириса́л'ка гу се гади. 2. *неуредна, аљкава женска особа*. – За́р тај *гадл'ави́ца* не ви́ди се́бе? – Ти, *гадл'ави́цо* гадл'ава, ме́не у љста да не ме узима́ш, ч'ѝ л'и?

гадљафко -а с в *гадљавац гадљифко*. – На мѹку је јадница с онога *гадл'афка* својега. – Ти, мѹре *гадл'афко*, ја ч'е изѣдеш тој што сѹм ти спрайла, ја ч'е га мѣтнем мач'ич'ама, а ти пѹсл'е сѣди гладан. – *Гадл'афко* је, да *йѹ гадл'афко* не бйва. – Тоѹму гадл'аѹому *гадл'афку* грѹзно ти је рѹку да му прѹжиш.

гадљафч'е -ета с дем од *гадљавац*, в *гадљифч'е*. – Што *гадл'афч'е* је ѹно, ч'йфт нѣ му се наѹди. – Тоѹму *гадл'афч'ѣиу* својѣму свѣ ч'е уч'йни за аѹър, сѹл да узйма л'ѣкове. – Кѹку, што *гадл'афч'е* гу је тој млац'ѣјо девојч'йште. – Јетрѹине гу тол'йко дѣца, па свѣ и урѣдне и л'ѹцке, а њѹјно сѹл јѣно, па и ѹно *гадл'афч'е*.

гадљив -а, о в *гадежљив*, *гадљав*, *грозљав*, *грозљив*. – *Гадл'ив* је на свѣшто. – Млѹго је *гадл'ив* на бѹлк-јаги, да га окѹси не мѹже. – Од ѹшто се, мѹри, тој дѣте учини тако *гадл'йво*? – *Гадл'ив* је да ти доц'е грѹтко а га погл'ѣдаш. – Дѣ ч'еш, мѹре прокѹдо, тако *гадл'иф*, на сѹкак л'и? – Магйна рабѹта, ѹна и по ч'аршйје йде тако ѹрна и *гадл'йва*. – *Гадл'йве* гу су дѣца, ч'е рѣкнеш Циганч'йч'и су. – Ёте га, йде тај *гадл'йви* Ц'ор-Зѣфа.

гадљйвац -фца в *гадљавац*, *грозљавац*, *грозљивац*. **1.** *гадљив човек*. – Пѹпи л'и йнт-јаги тај *гадл'йвац*? – Онѹму Ц'ѹц'инич'йному *гадл'йфцу* бѹлк-јаги да не спѹменеш, једнѹк му се гади. – Ч'е га попијеш, мѹре *гадл'йфцу*, зе ч'аре ти нѣма! **2.** *йрљав, неуредан човек*. – Јѹпет ѹч'ѹвеч'йл'е онога *гадл'йфца* Ц'ор-Зѣфу, обрйч'йл'е га, микнал'е му тѹј косурйну, ѹбањал'е га, па га премѣнил'е свѣ у нѹѹо. – А, мѹре, *гадл'йфцу* гадл'йѹи, сѹл ако нѣ ми доц'еш доѹа.

гадљйѹица -е ж, в *гадљѹица*, *грозљѹица*, *грозљѹица*. **1.** *гадљйѹа женска ѹсоба*. – *Гадл'йѹица*, док посрѹка јѣн л'ѣк ч'ѹрбу, мѹка да те уфѹти. – А, мѹри *гадл'йѹицо*, гадиш се сѹге, а пѹсл'е ч'е тражиш да јѣдеш. **2.** *неуредна, йрљаѹа жена*. – Штѹ йдеш тако ѹр, штѹ страѹѹотиш и сѣбе и кѹч'у, мѹри *гадл'йѹицо* гадл'йѹа? – Тѹј јѣну ч'ѣрку што родйла, па и ѹна йскѹч'и *гадл'йѹица* ка и маѹи гу.

гадљйфко -а м в *гадљаѹац*, *гадљйѹац*, *гадљафко*, *грозљафко*, *грозљифко*, *грозљаѹац*, *грозљйѹац*. – И наш Гйша је *гадл'йфко*, кѹд йде на аѹто и њѣму му се гади бѣнзин. – При пѹмет л'и си, мѹри девојко, те йдеш тоѹму *гадл'йфку* свѣ по ч'ѣф? – Тај Младѣнов *гадл'йфко*, од гаѹос нѣ се гл'ѣда. – Да имаја кѹј да удѹри по трагу за онога *гадл'йфка* Цѣѣтка Пѣмйнога, зѹр би ѹн бйја таѹав ка штѹ је?

гадљйфч'е -ета с дем од *гадљйѹац*, в *гадљафч'е*, *грозљафч'е*, *грозљифч'е*. **1.** *гадљйѹо дѣиѣ*. – На мѹку је јадница с тој своје *гадл'йфч'е*. – Ч'ѹд-на маѹи, јѣному *гадл'йфч'ѣиу* даѹа да пије йнт-јаги. – Брйне за тој синл'ѣѹо гу *гадл'йфч'е* Бѹѹу што нйшто нѣ да окѹси. – Дѹѣ дѣтѣти, дѹѣ *гадл'йфч'ѣиѹи* йма црѹна ѹна. **2.** *неуредно, йрљаѹо дѣиѣ*. – ѹна пѹ арѹно нека гл'ѣда тој л'йгафч'е, тој мрсол'афч'е, тој *гадл'йфч'е* своје. – Онѹму *гадл'йфч'ѣиу*

Тоде, да је дал'ёко, искоч'йла и јёна гўнга на тйло. – Тёрајте на сокак тој краставо *гaдл'йфч'е* циганско.

гадник -а м **1.** *човек нейријайине сйољашњосйи.* – Тога *гадника* вaл'а да погл'ёдаш, па да ти се згади. **2.** *неморалан, йокварен човек.* – Гадник, фит-мец'йја, и све друго је, сaл неје ч'овек. – Ти, брё, *гаднику*, у туц'е рабёте да не се мёшаш. **3.** *гадљив човек.* – Онај мoј *гадник*, ни при у́ста неч'аше да принёсе йл'ач, гади му се, вика. – То́му *гаднику* не пома́га ни мо́лба, ни ко́рба, ни па ч'у́тек.

гадни́ца -е ж в *гаду́ља*. **1.** *жена нейријайине сйољашњосйи.* – Ви́де л'и, мо́ри, туј *гадни́цу* Ма́гу ка́ква йде по ч'арши́је? **2.** *безобразна, свадљива жена.* – *Гадни́ца* же́на бе́ше би́ла, ё ву́ци гу на пу́т. – Онё́зи јези́тке, онё́зи *гадни́це* Па́не, но́га но́ге не ми́сл'и до́бро. **3.** *гадљива женска особа.* – Тај *гадни́ца* алка-Цави́на Ро́са ако и изёде штого́дър, изёде га на си́лу. – Док не дојёдеш, мо́ри *гадни́цо*, тој што сьм ти сипа́ла, бла́го не мо́ж да доби́јеш.

гадни́ч'е -ета с **1.** *де́йе или млади́ћ нейријайине сйољашњосйи.* – Тој Куч'карки́но старе́јо, тој *гадни́ч'е*, на о́ца се за́р истури́ло, на Куч'ка́ра. **2.** *безобразан, йокварен млади́ћ.* – Ку́ку што *гадни́ч'е* је, ку́ку што пога́но је тој Ц'ор-Филипо́во мо́мч'е, ка́бил је да посва́ди и два́ о́ка у гла́ву.

гаду́ља -е ж в *гадни́ца* (1, 2). – *Гаду́л'а*, да се огро́зиш кьд гу ви́диш. – Ко́ј проби́ра надбе́ре, та́ко и он, неч'аше ову́ј, неч'аше ону́ј, па се укь́нач'и што у́зе туј *гаду́л'у*. – Онё́зи опа́дни́це, онё́зи *гаду́л'е* дабо́гда у́ста да гу се обрне́ф на тйло што ми йзвади л'ути́ну сьс бра́ч'у.

газ/га́с -а м (тур. *gaz*) *йечно гориво за освейтљаванье, йейролеум.* – Ни ка́пку *газ* не мога́смо да ку́пимо. – *Га́з* јо́ш не л'и сти́га у газа́ну? – *Га́с* ни је на доспе́так, ч'е вaл'а да се у́зне јёна тенёч'а. – Нема́смо ни ка́пку *га́са*, те смо горёл'е бо́рину. – Ми купу́јемо *га́с* на тенёч'е. – Што бе́да је то́му *га́су* те све́јено пу́чка у ла́мбу.

газа́на -е ж (тур. *gazhane*) *мага́цин йейролеума и ййири́йуса.* – *Газа́на* је пу́на. – Оти́ша у *газа́ну* по шпй́рт. – Од *газа́не* по́ та́мо.

газа́рч'е* -ета с *мала, йреносива свеи́шљка на йейроле́ј, фењер, в гасарч'е, гашч'е.* – Кьд нема́ла стру́ја, сви́ смо имaл'е по куч'е ла́мбе и *газарч'йч'и*. – Ч'е у́зе ма́јка *газарч'е* па ч'е преко дво́р да ви́ди до обо́рње вра́та. – У́зи *газарч'е* и йди да у́зеш грóјзе.

га́зда -е ж *сойсйивеник, власник.* – Йди ви́кни *га́зду* да ни ка́же што да носй́мо. – Узё́ја па́ре од *га́зде* и побё́га без завр́шене рабёте. – Јопет смо до́шл'е ко́д то́га *га́зде*. * – Има́ше *га́зда* јено́га ко́јња сьз ба́љку на гла́ву.*

газдарй́ца* -е ж *жена газда; газдина жена.* – Йди та́мо де́ ти ре́кла *газдарй́ца*.

га́зеп -а м (тур. дијал. *gazer*) *невоља, йайи́ња, мука.* – За *га́зей* се за́р ро-ди́ја ч'у́ч'а. – До́бро је и жи́ва веселни́ца што *га́зейе* претури́ла преко гла́ве.

газѣта -е ж (тур. *gazeta / gazete*) новине. – Прѣч’ита л’и тѹј газѣтѹ? – Газѣтѣ ти су ка магаре, што натовариш тѹј нѹси.

гази несвр **1. а.** *сѣуѣа, иде, корача*. – Накриво гази, па искривија кондѹру. – Гл’ѣдај како газиш. – Што не гл’ѣдаш де газиш, е мѣч’ке те газил’е. – Тако бѣва кѹт се не гл’ѣда де се гази. – Што кал смо газил’е идеу’ч’и тамо. – На Дул’е имаш да газиш снѣг до појас, па још нѹв, негазен. – Сѣс нѹве кондѹре газѣја нѣгде по кал’ишту, па доша дома нѣкакав. – Топлуа бѣше надѹшла, нѣ се газѣше. – Млѹго ти је брзо дѣте, нѣгде не гл’ѣда де гази.* **б.** *ѣриѣиска, гњечи ногама*. – Кѹд стѣго тамо, ѹни бѣш газѣу грѹже у каѹу. – Проѹде ми преко њѣве па гу газиш. – Ајде, девојко, спрај се, тај кѹпус вал’а да се гази. – Каца грѹмбул пѹна, те се тѣшко гази. **в.** *сѣјаје ногом на кога*. – Љбал’и га на земљу, па теке поч’е да га гази. – Нѣмој да ме газиш по нѹге. **2.** *фиг ѣоѣце-њѹје, нѣѹдиѣиѣава, омаловажава*. – У рѹке сѣм ти па мѹж да ме газиш како ѹч’еш. – Кѹј како стѣгне, тако гази сирѹтињу. – А кога па не газил’е ѹни. **3.** *фиг ѣари се (о живини)*. – И црвѣно петл’и’ч’е поч’ѣло да гази кокѹшке, вѣдо га де газѣше тѹј граѹрку што гу купѣсмо њѣкѣа. – Ни кокѹшка, ни гѹска, ни шѹтка, ни ч’ѹрка не нѹсѣф ако нѣ се газиш.

газне свр *нагази, сѣуѣи, сѣане*. – Сал што газна на слубѣцу, прѣч’ка се ѣскрши. – Трч’ау’ч’и газнаја у јѣн ч’ѹкур, те се ѣсквасѣја и ѣспрл’аја. – Гиша, а газна змију, ѹна га ѹпеца у бутѣну. – Сѣс полч’аник да тѣ газне, црѣва ч’е ти ѣстѹри. – Љч’а да га газнем да ч’ѹти, ама доцкан бѣше. – Млѹпут л’и бивала вакија да се газне на сѹгреб ели на мац’ије. – Вако сѣм га газнала на нѹгу.* – Да ти газнем на бѹш и рѹку да скрѣшим.*

газѹза -е ж *безалкохолно освежавајуће ѣиће*. – Пѹпи јѣну газѹзу па ѹтиде.

гајље с (тур. дијал. *gayle*) *брига*. – Јанало га гол’ѣмо гајл’е. – А ти, што бѣреш гајл’е за дрѹгога? – Тѹј је њѹјно гајл’е, домач’ица је. – За мѹку и за гајл’е се родѣла ч’ѹч’ка ѹна. – Имѣја гајл’е, немаја, њѣму је свѣјено. – Од гајл’е свѹноч’ што не заспа. – Стрѣпи се, ч’ѣкај, и тѹму твѹјему гајл’ѣиу ч’аре ч’е се наѹ’е.

гајљељѣја непр прид (тур. *gayleli*) *брижан, забринуѣ*. – Штѹ ти је, мѹре ч’ѹвѣку, те си тако гајл’ел’ѣја от сабајл’е? – Гајл’ел’ѣја је сирѹтица за девојч’е што гу се удаѹло тако, што гу се ѹцрѣило.

гајрет¹ -а м (тур. *gayret*) **1.** *наѹор, ѣруд*. – Да уч’ѣнимо јѹш јѣн гајретѣ, па да ѹбѣремо јѣнч’ѣс и тѣј два-трѣ коштаѣа. – Гѹл’ѣм гајретѣ је док се топѹви ѣзвѹч’ѣв гѹре на Кал’ѣју. **2.** *ѣомѹћ*. – Уч’ѣни гу сирѹтице гајретѣ кол’ѣко ти рѹка дава. – Без гајретѣ ѹн би пропаја сѣсвѣм. **3.** *ѣѹдношење ѹшевне ѣѣи-ње*. – Ти да си здравѹ, ч’ѣни гајретѣ, тако зар бѣло писано од Бѹга. – А тѹј болни’ч’е како ти је, ч’ѣни л’и гајретѣ?

гајрет² узв *ѣѹдришке, бѹдреѣа: држи се, хајде, наѣред*. – Гајретѣ, брѣ! Штѹ ти је те си такав, ц’ѣмије л’и ти пропаднал’е? – Гајретѣ, гајретѣ, јѹш сѣмо мѣло, па да л’ѣгне на мѣсто.

гајретч'ија -е м онај који храбро, смирљиво подноси невољу. – По невол'е се види кол'ико је *гајретч'ија* јен ч'овек. – *Гајретч'ија* ч'овек, тол'ико м'уке прет'ури преко главе и не се даде. – Нека ф'ал'и Б'ога што има тога *гајретч'ију* брата.

гајретч'ика -е ж *смирљива, издржљива жена*. – У бол'ес ич' неје *гајретч'ика* она. – Т'јзи *гајретч'ике* мат'ере ги вал'а да благодариф што се ушч'ува њан ч'ифл'к у Кор'ишу.

гајтан -а м (тур. *gaytan*) *свилена, ѓамучна или сребрна ѓрака за украшавање одеће*. – На м'нтан му т'ури по јен *гајтан*. – Шкодр'ани н'осиф на ч'акшире и по пе[т]-ш'ес *гајтан*.

гал'ама -е ж (тур. дијал. *aglata*) *вика, бука*. – Иди види што је тај *гал'ама* у Папа-ч'аршију. – О[д] *деч'инске гал'аме* не мога да заспијем. – Што ви је, м'оре врагови, те д'изате тол'ико *гал'аму*?

гал'а* -е ж *женска особа црне косе и ѓамније боје кож, в гал'ајка, гафка*. – Видо гу т'ј снау *гал'у*, н'оси ц'уг'уме. – Викни гу и *гал'у* да пом'огне.

гал'ајка* -е ж в *гал'а*. – Обедве јетрве ми су *гал'ајке*, од исте фамил'ије су.

гал'ајкин* -а -о који *ѓриѓада гал'ајки*. – *Гал'ајкинејзи* мат'ере к'осе гу су б'ел'е, а у м'ладос ги б'ил'е ц'рне ка з'ифт.

гал'ан* -а м *мушка особа црне косе и ѓамније боје коже*. – Има у Призрен р'азне л'уди, знам ги и *гал'ане*. – Види га *гал'ана*, ка да не се ом'ија д'есет године.

гал'ас -та, -то *сивосмеђе боје, ѓеѓел'асѓи, в кулашас*. – Ј'ен коњ му је *гал'ас*, а други дор'ија. – Буцнаја га тај *гал'асѓи* вол те га нагрд'еја. – Пом'узи и тој *гал'асѓи* кр'афч'е.

гал'и несвр 1. *хлади, расхлађује*. – Уз'има те п'ије по м'ич'ко л'имона'ту да га *гал'и*. – И тој л'ек в'етар па *гал'еше*. – Кр'пе натоп'ене у о'цат м'лого *гал'иф* главу. – Од ш'уруп се *гал'и* гр'ло, давај му. 2. *ѓеши, ублажава ѓугу*. – *Гал'е* га и *гал'е*, ама нафил'е, он св'ејено плач'е што је дамл'осан. – А што да гу *гал'иши*, с'ал она л'и пратила д'ете на границу, а друге мат'ере ка она кобил'е л'и су па не ос'еч'аф ништо? – Ч'уте они, *гал'еу* ј'ен друг'ога, над'ач'и се б'ожем неје ист'ина што ч'ул'е за синове.

гал'и се несвр *ведри се*. – От'уд от Паштрик ка да поч'ело да се *гал'и* в'реме. – *Гал'еше се, гал'еше*, па се ј'опет наоблач'и.

гал'иба прил (тур. *galiba*) *веровајно, могуће*. – *Гал'иба* не могаја да стигне. – *Гал'иба* б'ија па се вратија. – Р'еч'е *гал'иба* ч'е доц'е. – Тој што ви-каш, *гал'иба* да је тако.

гал'ибарда¹ -е ж *загасѓиѓа (ѓамноцрвена, ѓубичасѓа) боја у груменима за фарбање вуне или расѓворена у води за ѓисање*. – Купила с'м *гал'ибарду* да бојадишем в'уну за скутач'е. – У'зни ј'ено шесп'арч'е *гал'ибарду* да ти напраим мир'еч'еп.

гаљибарда² непр прид *шамноцрвен, боје галибарда*. – Вуну *гал'ибарда* бојадисаја ми Тона бојац'ија.

гаљин* -а, -о *који припада гал'и*. – И *гал'ине* деца имаф^в црне косе.

гамсџ -а м (тур. *gamsız*) *немаран, лењ, неосејљив човек, флегматик*. – Млого ч'е се уфајди од онога *гамсџа* што га узеја на дугању. – Ајде, море *гамсџу*, дизај се, вал'а да се работа.

гамсџ непр прид *немаран, лењ*. – *Гамсџ* ч'овек беше бија. – *По гамсџ* жёну оч'и не ми видёл'е.

гамсџска -е ж *немарна, лења жена*. – Тёјзи *гамсџске* ч'е гу паднеф пеишање ако ўзне да растрёби собу. – Оженија се, викаш, оцрнија се кукавац што узеја туј *гамсџску*. – *Гамсџска*, ка и сёстра гу.

гани прил (тур. дијал. *gani*) *много, досија, у изобиљу*. – Они и не знаф за мuku, све што ги вал'а *гани* имаф. – Л'екшану Шал'пёру колóмбоч' родија *гани*: ч'ифч'ија му донёја пуне ч'етърс вреч'е. – Башч'ец'ије немаф гајл'е за кишу, јаз ги нóси *гани* воду да вадиф кол'ико оч'еф своје башч'е.

ганильк -а (тур. дијал. *ganilik*) *богајство, изобиље*. – Да знаш само у какав *ганильк* порасло тој дёте. – Бог му беше даја сваки *ганильк*, те га изеде вај век. – Добраше се вech'е и они: и њиному *ганильку* доц'е крај.

гара -е ж *овца мрког руна*. – *Гара* неч'е да се јагњи. – За пастрму да закол'емо *гару*.

гарамет -а м (тур. дијал. *garamet*) **1.** *брига, невоља*. – Не ми давај и тај *гарамет*, богати. – Ограиса на *гарамет*. – И твојему *гарамету* има ил'ач'. **2.** *фиг главобоља*. – Мицке деца су гол'ем *гарамет*.

гаргара -е ж (тур. *gargara*) *испирање усја и ждрела гргорењем, в. гр-гало, гргал'а, гргал'е*. – Ни *гаргара* не могаше да му помогне. – Свејено што ч'ини *гаргару*.

гарипа -е ж/м (тур. *garip*) *круйна, незграйна особа*. – Куку, што *гарипа* ги беше младанавёста! – И тај *гарипа* л'и се уфатија у ёро. – Ка *гарипа* је.

гасарка -е ж суд за чување *йејролеума* и његово улевање у *свејшљуку*, в *гасарник*. – *Гасарка* је празна. – Напуни л'и *гасарку*?

гасарник -а м в *гасарка*. – Гол'ем *гасарник* је пун. – Пресипи *гас* у *гасарнице*, па ми донеси тенеч'у. – *Гасарници* нёсу без капке *гас*.

гасарч'е с в *газарч'е, гашч'е*. – Упал'и *гасарч'е*. – Сипи *гас* у обёдва *газарч'ёта*, нека се пунив. – Ч'е ўзе мајка *газарч'е* па ч'е преко двор да види до обóрње врата.*

гаси несвр **1.** *йрекида вайру, свејшлоси*. – Сиринич'ане задёваф како узёл'е сламу да *гасиф* ёгењ. – Кьд горёше Араста, бога ми, *гасёу* гу и жёне барабар със мужи. – Ајде, *гаси* туј ламбу па да се спије. – Гашч'е поч'е да се *гаси*, те упал'исмо борину. **2.** *залива водом жив, негашен креч*. – *Гасила* ч'йреч' да баданише, па изгорёла нóгу. – Ајде, девојко, дизај се, тај ч'йреч' вал'а да се *гаси*. **3.** *ушóљује жеђ, снижава шелесну шемйерайуру*. – Сал

гвојзен/гво́зден -а, -о који је од *гвожђа*, в *жељезан*. – Гво́зден ту́цањ. – Гвозде́на ч’ускија. – Немало мло́го у ма́лу *гвојзе́не* врта.* – Му па́де на но́гу *гвојзен* ту́цањ.*

гѣга се несвр *клаїи се у ходу, хода с муком*. – Иде, и сѣг се *гѣга* а тамо а овамо. – Идеу́ч'и *гегала* би се ка шотка. – Не *гѣгај* се тако, море прокудо, теке иди л'уцки. – *Гегаше* се у од. – Идеше *гегач'и се*.

гѣгав -а, о *који се гегга, који се клаїи, љуља љри ходу*. – *Гѣгав* је још о[д] детета. – Ё, сал ни беше ексик тај *гегáva* Тодорка. – Што ти је, море, *гѣгаф* л'и си те идеш тако?

гегávaц -фца м *мушка особа која се гегга у ходу, в геггафко*. – Још не л'и доша онај *гегávaц* Коста? – Ти, *гегáфцу* гегáви, да гл'едаш своју рабóту. – И онóму *гегáфцу* Соколу доша дѣн, умре јадник.

гегави́ца -е ж *женска особа која се гегга у ходу*. – Ч'ерка гу је *гегави́ца*. – Ч'пóташ се дрúгoму, мóри *гегави́цо*, а сѣбе не видиш кáква си.

гегáње с гл им од *гегга се, клаћење, љуљање љри ходу*. – Он је, познавам га по од, по његово *гегáње*. – Ако те уфáтим па избíјем, море нaтемнику, брго ч'е се одлуч'иш о[д] твоје *гегáње*.

гегáфко -а м в *геггавац*. – *Гегáфко* гегáви. – Запросила се за онóга *гегáфка* баждарáнца. – Тај *гегáфко* гу је теткíч'ич'.

гегáфч'е -ета с *геггаво деїе*. – *Гегáфч'е* гегáво. – Тој *гегáфч'е* л'и гу се разбол'ело? – Онóму *геггафч'еїи* нóге му су здраве, теке тако зáр иде.

гигáље с једна од две моїке са љречкама за ходање, *иїиула*, в *гингалé*. – Јéно *гигáл'е* му се истурило. – Овóму *гигáл'у* брго ч'е се раскóве прѣч'ка. **гигáл'е** ж мн 1. *иїиуле*. – Пáде од *гигáл'е* те нагрди кол'éно. – С тѣј врáшке *гигáл'е* његове и глáву ч'е изгуби. – Къд иде, иде ка на *гигáл'е*. 2. *врсиа дрвених* носила за љренос већих дрвених судова, *крбли*, в *гингалé*, *крбла*. – Спрáјте тѣј *гигáл'е* у кл'ет да не кíснеф нáдвор. – Ёзните *гигáл'е*, изнэсите крбл'е на пúт и натовáрите ги.

гиљиги́ч'ка¹ -е ж *неугодан осећај изазван голицањем*. – И под бра́ду йма гил'иги́ч'ку. – *Гил'иги́ч'ку* не осѣч'а да га гил'иги́ч'каш кол'йко оч'еш. – Магарету му је *гил'иги́ч'ка*, а му туриш коњске мýје.

гиљиги́ч'ка² несвр *надражује додиривањем извесних делова коже, голица*, в *гиљица*, *гиљич'ка*, *гљич'ка*. – Што га *гил'иги́ч'каш*? – Остај гу, не гу *гил'иги́ч'кај* више. – *Гил'иги́ч'каф* јен дрúгога.

гиљиги́ч'кав -а, -о *који је осетљив на голицање, в гиљич'кав, гљич'кав*. – *Гил'иги́ч'кав* је по трбуу тај коњ. – Док истимáриш јéнога *гил'иги́ч'кавога* коња, мýка йма да те уфáти. – Он ич' неје *гил'иги́ч'аф*.

гиљиги́ч'кање -а с гл им од *гиљиги́ч'ка, голицање, в гиљицање, гиљич'кање, ггич'кање*. – Тој вáше *гил'иги́ч'кање* и пиштѣње на глáву ч'е ми искóч'и.

гиљиги́ч'не свр од *гиљиги́ч'ка, в гиљицне, гиљич'не, гљич'не*. – *Гил'иги́ч'наја* гу кóрсом да гу насмеје, а он гу расплáкаја. – *Гил'иги́ч'ни* ме ако смејеш. – На ма́, на ма́, магáре вáл'а да се *гил'иги́ч'не* да је пó ч'ескин.

гиљица несвр в *гиљигич'ка*. – Нё га *гил'ицај* више, море прокудо. – *Гил'ицаше* гу да му се насмеје и она му се насмеја.

гиљицање с гл им од *гиљица*. – Знала съм што тој ваше свејено *гил'ицање* нёч'е искоч'и на добро. – Од њинога *гил'ицања*, о[д] тај пискот њиан, глава ме дори забол'е.

гиљицне свр од *гиљица*. – *Гил'ицни* ме ако смејеш. – *Гил'ицнеш* ли гу, она цела се устресе. – Што га *гил'ицна*, е бог ти не досадија? – Ако съм гу *гил'ицаја*, нёсм гу удрија. – Под мишку да не се ткне, а камол'и да се *гил'ицне*.

гиљич'ка¹ -е ж в *гиљигич'ка¹*. – Мегерем тој девојч'е нигде *гил'ич'ку* нема́ло. – *Гил'ич'ка* ми је, ви́ка, кд ми дру́ги ми́је но́ге.

гиљич'ка² несвр *гиљигич'ка²*. – *Гил'ич'ка* га свејено. – Нё гу *гил'ич'кај* више кд ти ви́кам. – Конопч'ари узел'е сла́мке па *гил'ич'каф* мага́ре по у́ши.

гиљич'кав -а, -о в *гиљигич'кав*. – Да је *гил'ич'кав*, *гил'ич'кав* је. – Сал под мишку што је *гил'ич'каво*, зе на дру́го ме́сто нё. – Кобила је *гил'ич'кава*, па да побесни кд гу ч'иниш тма́р. – Он је мло́го *гил'ич'кав* сву́д по сна́ге.

гиљич'кање -а с гл им од *гиљич'ка*. – Ми́сл'е по́мами ми се девојч'е о[д] тол'иквога *гил'ич'кања* оно́га проку́де ац'а-Ц'оц'инога Васи́л'а.

гиљич'не свр в *гиљигич'не*. – *Гил'ич'ни* не́га ако си е́рбап да га *гил'ич'неш*. – *Гил'ич'ну* га па побе́же. – Тај ко́њ се кла́ца а́ се *гил'ич'не*.

гине несвр **1.** *губи живоџи, умира неџприродном смрћу*. – На Гуч'ёво *гинасмо* исти́на и ми́, а́ма Швабури́је *гинау* по́ више од на́с. – И тде грдан свёт поч'е да *гине* што́ од гла́д, што́ од бол'ешти́не. – О́фце ги су метил'аве те свејено *гинеф*. – Зу́лум ка́нтар не́ма, сва́ки дѣн *гине* по ко́ја рисја́нска ду́ша. – Ју́нак же́на бе́ше на́ша попади́ја, џспрати си́на же́динца та́мо де се *гине*, и же́ну слу́зу бил'е не пу́шти. **2.** *џроџада, си́рада*. – Сиро́ма, *гине* у а́пс ни крив ни ду́жан. – Кд *гинем* ја́, нека *гинеф* и те́ј што ме дотера́ше доо́вде. – Пи-ја́ница, *гине* му тол'ико ма́л, а он са́л да му је да пи́је. – Што́ сте остајил'е то́ј кач'ич'е да *гине* та́ко на слу́нце? – Би́ва ваки́ја да се *гине* и на пра́ бога. **3.** *јако жели, чезне*. – Ви́ и не́ знате кол'ико *гинаја* за ту́ј дево́јку Андре́шка Кара́ч'џрез. – Мло́го *гинау* же́но за дру́го, а́ма не́ ги бе́ше за́р писано да се џз-неф. – Са́л у туц'ину ч'о́век мо́же да осе́ти ка́ко се *гине* за сво́ју стари́ну. ИЗР **не гине не́же да мимои́же**. – Кд го́д би уч'ини́ја ко́ју магарешти́ну, не́му не́ би му *гинал'е* тепа́фци од о́ца. – Ако ти на́ц'еф кач'ак ду́ан, гло́ба не́ џи *гине*.

гингаље с мн, в *гигаље*. – За же́не *гинга́л'е* тол'ико му́ка. – Ё́зе братне́ве *гинга́л'е*, па џско́ч'и на со́как. – За винобе́ре у Гори́цу ч'е ва́ла ни јо́ш же́не *гинга́л'е*. – Ё́скај од Ри́сте Кикми́ра не́го́ве *гинга́л'е*.

гирбет/гирбет -а м (тур. *gurbet*) *џечалба*, в *гурбеџи*. – Гол'ёма сироти́ња су, до́ри де́ца ги џдеф на *гирбеџи*. – Тај ч'у́ч'а тол'ико годи́не се ломи́ја ко́ј зна де́ по туц'ине, по *гирбеџи*, па ё́те, до́ша до́ма да џмре. – Он све́ сџз *гирбеџи*

што извадија децу на сел'амет. – Батка-Тома ђиде у Амберіку на *гѣрбей*, па тамо јадник ђстаи и кѡске.

гирбетч'ија/гѣрбетч'ија -е м (тур. *gurbetçi*) ѣечалбар, в *гурбейч'ија*. – Бија *гурбейч'ија*. – Кѣч'у прѡдаде онѡму *гурбейч'ије* Среч'анину. – Батрисаја пारे јѣному сиромѡу *гѣрбейч'ије*. – Бија *гирбетч'ија*, па се вратија те створија ѡвде дугању. – Син гу је *гѣрбетч'ија* у Влашко, ѡма ѣма година ка нѣ се јави.

гирбетч'ѣски/гѣрбетч'ѣски -а, -о *који се односи на гирбейчију*. – Јѣја сѡм *гурбейч'ѣски* л'ѣба, па знам кѡко је. – Јѡш ѣма *гурбейч'ѣске* пारे. – Откако ги опл'ачкаше Л'умани, и ѣйна кѣч'а се ѣчини *гѣрбейч'ѣска* кѣч'а. – Ъзеде *гирбетч'ѣску* нафаку, ѣ главу своју да изѣде дабѡгда. – Тај кѡј нѣ јеја *гѣрбетч'ѣски* л'ѣба не мѡже ни да зна *гѣрбетч'ѣске* тегѡбе. – Таква је *гурбейч'ѣска* рабѡта дѣ. – Ьзни вѣј *гурбетч'ѣске* тѣше и тѣри ги тамо у ч'ѣше.

гирбѣцки/гѣрбѣцки -а, -о *који се односи на гирбей, ѣечалбарски*, в *гурбейцки*. – Њино пријатѣл'ство је јѡш *гирбѣцко* пријатѣл'ство. – Мѣч'ан је и тај *гѣрбѣцки* жѣвот.

гѣца¹ -е ж хип *ѣрасе*, *свиња*, . *гуца*, *гуда*. – Сѣди тѣј, нѡна ѣде да нарани *гѣцу*.

гѣца² несвр **1.** *гѣцка*, в *гѣцка*. – На, бѣро, вѣј крушку па *гѣцај*. **2.** *гѣризе*, *јѣда* (о *живѡѣињи*). – Не задѣвај кѣцу, ѡна ѡче да *гѣца* ако се задѣва. – Тај кѣца се *гѣца*, нѣ гу приѡди близо.

гѣци свр *гѣцине*, в *гѣцине*. – На, *гѣци* јабѣку мајке. – Дај, бѣро, и матѣре своје, и ја да *гѣцим* маѡло. – Гѣшни гу сестрицу, ѡма нѣмој да гу *гѣцаш*. – Кѣца *гѣцала* нѡну.

гѣцка несвр в *гѣца²*. – Ѣч'еш мѣцко кеч'ибѡјнуз да ти дадем да *гѣцкаш*? – Нѣ у ѣста тѡј, тѡј не вал'а да се *гѣцка*, тврѡ је, зѣбе ч'ѣ кѣкиш.

гѣцине свр *гѣцине*, *загѣризе мало*. – *Гѣци* ти па дади и батке да *гѣцине* маѡло. – Гѡка, ако л'и да *гѣцинем* твој сѣмит? – Дај да вѣдим тѡј што си *гѣцинѡла*?

гѣц'а -е ж *чокоѣи винове лозе*. – Лѡјза су слабе, сал по кѡја *гѣц'а* што врзѡла. – Мрзѣша мрзл'ѡви, вѣздѣн се врѣти док ѡбѣре јѣну *гѣц'у*. – Вѣјзи *гѣц'е* гу досѡц'а нѣшто те поч'ѣла да се сѣши. – Напуни кѡфин сал од јѣне *гѣц'е*. – Вал'а да кроѣш *гѣц'е* и у нѡше лѡјзе.* – Се покрѡпи *гѣц'а* сѣс вино.* – *Гѣц'е* смо пл'ѣвил'ѣ од ластѣре.* – Ѣстаи матѣку до *гѣц'е*.*

гѣц'ѣч'ѣ с дем од *гѣц'а*. – Јѣн л'ѣк *гѣц'ѣч'ѣ*, па и ѡно родѣло. – Ёте ме ѡдма, сал да ѡбѣрем вѣј двѣ *гѣц'ѣч'ѣѣши*. – А се ѡсуши тѡј *гѣц'ѣч'ѣ*?*

глава -е ж **1.** *горњи део чѡвечјег, ѡдносно ѣредњи део живѡѣињског ѣшела у коме се налази мозак и главна чула*. – Славедна *главу* и зач'ута. – Дај му јѣно јастѣч'ѣ за ѣѡд *главу*. – Навал'ѣла *главу* на матерѣно рамо па плач'ѣ. – Ѣтидни у бербѣра да ти мѣкне тѣј косурѣну од *главе*. – Цѡна је изгорѣна за *главу* од рибе. – Кѣд грѣјеш вѡду да бањаш дѣте од сѣгреб, тѣри у бакрач' *гла-*

ву и ноге од штрка. – Имаше гáзда јенóга кóјња сýз бáљку на гла́ву.* – Беше бл’узгáво, гла́ву да искршиш.* – Остáји нéшто ви́ше гла́ве.* – Стáлно диза́ја гла́ву да гл’еда дé је.* – Ч’е ўзем ч’áтал па ч’е те гáц’ам у гла́ву.* **2. ѿамей, инѿелигенција, свесѿ, мисли.** – Штó је прáво, прáво је, да би́ја гла́ва, би́ја. – Нéје он за рабóте де игра гла́ва. – Свé ми се вр́ти ѿо гла́ве тóј што ми рéч’е Дѿмњан. – Жéна му напуни́ла гла́ву да се двáл’а од бра́ч’у. **3. живоѿ.** – Рýспа Кабаш сýз гла́ву пла́ти сво́је зулуме. – Поп-Ц’уре му изедóше гла́ву Арнаути. – Зáкл’е се у детéтову гла́ву. – На Кривóлак јéдва изнесóсмо гла́ве. – Нéч’еф да се мѿриф, гла́ву тра́жиф, гла́ву за гла́ву ви́каф. **4. особа, ѿојединац.** – Ка-лабáлк су, у кúч’у су тријес и пе[т]-шéс гла́ве. – Низамѿју смо плач’áл’е по стó л’и́ре на гла́ву, а пóсл’е по пејéсет и по три месéца смо служи́л’е во́јску. – Ч’у́ч’ке, остадóше без му́шке гла́ве. **5. сѿарешина, вођа.** – Да се допѿтам сýс свéкра ми, он је гла́ва у кúч’у. – Тéма што неч’áле тóга влади́ку, гла́ва ги би́ја Миáјл’е Газикал. – У тóј врéме дерви́шка гла́ва бéше би́ја ше-Абéдин. – За гла́ву арнаутлýку Кóнгра избóра Шаип-áгу Фејзýла спаи́нога. **6. ѿолиѿички, економски, кулѿурни ценѿар неког ѿодручја, ѿресѿионица.** – Богословѿја се отвори́ла у Сафет-пáшино врéме, јóш док Призрен би́ја гла́ва на вал’и́лк. **7. задебљали крај или део ѿредмеѿа.** – На́пред немáло ч’éсме шéч’ер, сáл гла́ве. – Ч’е вáла да се ўзне и кóја гла́ва шéч’ер за Вел’и́гдýн. – Тéј игл’е сýз гла́ву што се ви́каф топузл’и́је. – Кúпус л’и је, свé овол’и́ке гла́ве. **8. извор, врело.** – Вал’ави́ца му је одма исѿод гла́ве пото́ка. – Ч’éшме секна́лe што по-прáл’аф гла́ву на Цвил’ен. – Кáсýм пóток не тéч’е, гла́ву му истури́ла рéка кýд бéше надóшла онóмад. ИЗР до гла́ве добар, одан (ѿријáѿель). – Ац’и-Ўмер-пáша би́ја оч’ев ми пријáтел’ до гла́ве. – До гла́ве другáри су óни. на гла́ву ѿо завршеѿку неког временског ѿериода. – На гла́ву шéс месéца по жéне, ўмре и он ч’у́ч’а. – Мѿлан се роди́ја на гла́ву двé године по Мáру. **мѿч’и му се од гла́ве*** оѿѿави га на миру. – Бéгај, брé, мѿч’и ми се од гла́ве, си ми досади́ја! – Амáн ти ч’и́ним, мѿч’и ми се од гла́ве. **ч’у́кне гла́ву*** размисли. – Áј, бре-дéте, ч’у́кни мáло тýј сво́ју гла́ву! **исцéпа гла́ву*** наѿрави рану на глави. – Га удри́ја сýс кáмењ и му исцeйáја гла́ву. **јáне се на гла́ву*** досади ѿреѿераним захѿевима. – Тра́жи во́ј, тра́жи тóј, ми се јанáла ви́ше на гла́ву!

Гла́ва годѿна -е велики ѿравославни ѿразник. – Áјде, дево́јко, спра́л’ај се, прáзник је, Гла́ва годѿна, црква се пушти́ла, па свáки ч’ýс мóже да ни до́ц’е којго́ц’ на визи́ту. – Врá[г] гу узéја, да би л’и гу узéја, на Гла́ва годѿну нашла да мéси пѿту. – И на Гла́ва годѿну óна рабóта.

гла́ват -а, -о 1. који има велику главу. – Гла́вати́ је на óца. – Сáл гла́ва-ѿи́и Ла́за бéше éксик. – Ми́цко дете, а гла́ваѿи́о. – Купѿја јéнога гла́ваѿи́ога кóња. – Тéј ри́бе тáко су гла́ваѿи́е. **2. који је у облику главе.** – Процýфтáло ми тóј гла́ваѿи́о цвeч’е. – Да исéч’емо тýј гла́ваѿи́у прáску у лóјзе, поч’éла да се сýши. – Тéј гла́ваѿи́е игл’е што ги ви́каф топузл’и́је. – Да мóгу да набáвим

кој *главаи* кл'инац ка тѣј што су на врата на калају и на газану. – Остај туј *главицу* коську, ч'е вал'а ни бич'и за разбој.

главач'а -е ж женска особа велике главе. – Л'ел'е што *главач'а* ги бѣше младаневѣста. – Дѣ, мори, *главач'о* главаѣта. – Онѣјзи *главач'е* Дѣце ништо нѣ гу стада у туј њѡјну главетину.

главетина -е аугм/пеј од глава (1), в *главина* (1). – *Главетина* му је ка у вола. – За њѡјну *главетину* тај мафес ч'е бидне мицѣк.

главина -е ж 1. в *главетина*. – Турѣја кѣч'е на туј *главину* своју, па иде ка сојтарѣја. – Његовејзи *главине* не могал'е да нац'ев фѣс. 2. *средњи вал-касии део шочка у који се углављује осовина*. – Од Л'утоглаф доц'ѡше пѣш, тамо ги бѣше пукла *главина* на јѣно коло. 3. *предњи део самара за који се иричвршћује шовар*. – Мож л'и да ми промениш *главину* на самар. 4. *сирова или сушена кожа са животињске главе*.

главица -е ж дем од глава (1, 7), в *главф'е*. – Покри детѣту *главицу*, зе ч'е осѣбне. – *Главица* му је ка песница. – Спрѡч'у његове *главице*, гол'ѣма чѣ му бидне тај капа. – Висѡко носѣше *главицу* тај његова аткиња. – За ц'ѣмпѣре и вунѣне фанѣл'е згѡдне бѣу ѡнеј јабанц'ѣске игл'е што имаф *главицу* на јѣн крај. – Ол'ушти па стуч'и јѣну *главицу* лук. – За расол-мѣсо јѣна *главица* расол' је маѡ.

главич'ица -е ж дем/хип од *главица* (1, 2). – Јаднич'е, јѡш му гѡри *главич'ица*. – Мѡго гу ослабѣло девојч'е, сал гл'ѣда де ч'е навал'и *главич'ицу*. – Донѣси ми две-три *главич'ице* крѡмид. – У пѣту да туримо јѡш јѣну *главич'ицу* купус.

главни* -а -ѡ који се *истииче важношћу, основни*. – Кум бија *главни* на свадбу. – Свекрва била *главна* у куч'у. – А које јѣло ви биѡ *главно* на славу?

главник -а м *крајњи обруч на бурѣиу*. – Тај *главник* на гол'ѣму кацу ч'е вал'а да се промени, напука. – Прѣгледа л'и кач'ар *главнице* од арѡве?

главница -е ж *основни новац који се улаже или даје на зајам, кайишѡл, в главно, сермија*. – Вуј годину Сѣма Дрнат изгуби на кашкавал, и за маѡ па да изгуби и *главницу*. – Тај *главница* нѣје његова, дѣда му га даја.

главно -ѡга с в *главница'*. – Фѡјда аздише, *главно* батѣше.

главобѡља -е ж 1. *бол у глави*. – Стѣгла гу *главобѡл'а*, ѡч'и не мѡже да отвѡри. – Л'ѣга, има *главобѡл'у*. – Сви ѡни пѡтиф од *главобѡл'е*. – Искомѡтила се сѣс ѡнѡга красника својѣга, те гу удриѡла *главобѡл'а*. – Мѡејзи *главобѡл'е* ил'ач' је туршииска л'уѣка. 2. *фиг шѣшке мисли, бриге, муке*. – Мицка дѣца мицка *главобѡл'а*, гол'ѣме дѣца гол'ѣма *главобѡл'а*. – О[д] тѣј *главобѡл'е* сѣн нѣ ме фѡч'а. – Нѣ ти вал'аше и туј *главобѡл'у* да натовѡриш на главу. – О[д] тѣјзи *главобѡл'е* муч'но да се извуч'е.

главојѣдан -дна, -дно 1. *који је иѡчиниѡ убистиѡво*. – Ка Рамѡдан Зѡскок што бија *главојѣдан*, најѣа немаѡла јѡш јѣнога таѣвога. 2. *који иѡредсѡзује нечију смрт*. – Главојѣдник *главојѣдни*. – Главојѣдна, мајко, по свѣноч' сал

коби. **3. фиг незасиѣи, ѿрождрљив.** – Тако бија главоједан и док беше мицак. – Не мож да гу нараниш туј главоједну бивол'ицу. – Куку што гу беше главоједно тој девојч'иште њојно.

главоједник -а м в главојешник. **1. убица,** – Држиш л'и на памет кѣд онај главоједник Руѣста Кабаш, на мртваца на Баждарану, уби на мѣсто Шач'ир-агу и још ч'етворицу, а двојцу рани? – Пофач'аше све главоједнице по Подрѣме. **2. злослужник,** – Ч'ујеш л'и, ете га јопет ука тај главоједник ут. **3. фиг незасиѣа особа или живоѣиња.** – Тај главоједник којшиѣски маѣ'ор изеде ни јѣно маѣ'е. – Главоједник, де што наѣ'е све изеде. – Нарани л'и тога главоједника? – Де, моѣре главоједнику, доста више, ч'е се преједеш. – Главоједник, једе дѣри и сламу под себе.

главоједница -е ж в главојешница. **1. злокобна женска особа или живоѣиња.** – Тај главоједница кобѣше, кобѣше, док не ѣскоба и главу својему зѣту. – Тебе, моѣри главоједнице, неје ништо заѣр што му изеде живот бѣрату ми, твојему мѣжу. – Нѣч'е је на добро што му тај главоједница змија препрѣ'ила пѣт. **2. фиг ѿрождрљива, незасиѣа особа или живоѣиња.** – Принѣсеш л'и тејзи главоједнице пѣну таѣу, сама ч'е гу изеде, ѣ главу своју изѣла! – Свиња је гол'ѣма главоједница. – Главоједница главоједна, а снѣсе јѣјце, она га попије.

главоједнич'е -ета с в главојешнич'е. **1. деѣе које рођењем доноси смѣи;** злокобна живоѣиња. – Главоједнич'е, рѣди се да изеде матѣре глаѣу. (дете чија мајка умре на порођају). – Тој главоједнич'е се родѣло за оч'ѣву глаѣу (мртворођено дете). – На твоју глаѣу, моѣре главоједнич'е. **2. незасиѣо, ѿрождрљиво, деѣе и младунче живоѣиње.** – Аѣа, тому главоједнич'ѣиу што је јѣно симѣч'е и јѣн л'ѣк сирѣње за прекѣсѣк. – Главоједнич'е ч'е искоѣ'и тој шарѣно маѣ'е, од рѣке гл'ѣда да ти ѣтне комаѣ'е ѣигѣрицу.

главојѣшан -шна, -шно в главоједан. – И онѣму главојѣшному главојешнику Уке доѣ'е дѣн, умре од на нѣге. – Главојешница главојѣшна, у дѣн пладне да ул'ѣгне у двѣр, ѣ бѣг гу вѣрат скѣшија. – Главојѣшан је, моѣри мајко, никѣд да се засѣти. – Од свиње ѿ главојѣшна стока не се наѣди.

главојѣшник -а м в главоједник. – Изедѣше му глаѣу и тому главојешнику аѣ'и-Рѣсте, обѣсиѣе га. – Поп-ѣ'уринѣца жалѣше на зѣч'ишке главојешнице да гу убил'е мѣжа. – На твоју глаѣу, моѣре главојешнику. – Напуни л'и сваѣо цѣѣво, моѣре главојешнику? – Главојѣшник, на јѣн залак изеде зѣб што му даѣо.

главојѣшница -е ж в главоједница. – Главојешница главојѣшна сал кѣне, сал коби, бѣг да ч'ѣѣа. – А, моѣри главојешнице, ч'е те заѣол'ѣмо и ч'е ти изѣдемо глаѣу. – А, моѣри главојешнице, де ти стаде тол'ѣко јѣдење?

главојѣшнич'е -ета с в главоједнице. – Живот гу једе тој главојешнич'е њѣјно, аѣат гу не даѣа, дѣњом, нѣч'ом сал плаѣ'е и тражи те ѣѣј, те ѣѣј. – Не приѣди, моѣре, тому главојешнич'ѣиу, бѣѣа се, ч'е те бѣѣне, ч'е те наѣѣди.

– Куку што *главојешнич*’е гу је тој старејо дѣте, јѣде ка ѿла да му се отвори́ла.
– Шо́ч’е је *главојешнич*’е, штогòд му мѣтнеш гра́би да изѣде.

главо́ња -е м в *главурдан*. **1.** *онај који има велику главу*. – Главòња је, на дѣду зàр? – За онòга *главо́њу* Ла́зу ка́па нѣ се наòди. – Та́ко су *главо́ње* сви њ́ини мѹжи. **2.** *фиг ограничен, тв́рдоглав човек*. – То́му *главо́ње* Ѓиге л’и и́скаш да докàжеш нѣшто? – Збòри кол’и́ко о́ч’еш онòму *главо́ње* Васи́л’у, у ту́ј њего́ву главети́ну ни́што не и́де.

главѹ́рда -е ж **1.** *аугм/пеј од глава*. – Дѣте гу ми́цко, а *главѹ́рда* му овол’и́ква. – *Главѹ́рду* има, мо́ре, а не гла́ву. **2.** *фиг тв́рдоглава особа*. – Разбѣри се, мо́ри, неразб́рана *главѹ́рдо*. – При па́мет л’и си, мо́ре ти, дебѣла *главѹ́рдо*?

главѹ́рдан -а м в *главо́ња*. – Тај *главѹ́рдан* Ла́за Му́ја. – Ви́де л’и дѣ то́га *главурда́на* Ѓигу? – Сми́ри се јемпѹт, мо́ре *главурда́ну*. – *Главѹ́рдан*, у́ч’иш га, збòриш му за њего́во до́бро, а он свѣ терсе́не ч’и́ни.

главѹ́шка -е ж дем/хип од *глава* (7). – Те́ј и́гл’е сѣс *главѹ́шку* ми ги ви́-
камо и́гле топузл’и́је. – Ве́јзи и́гл’е *главѹ́шка* гу је си́тна.

гла́д -а м в *гладос*. **1.** *по́требa за храном*. – Пла́ч’е јадни́ч’е што га му́ч’и *гла́д*. – Од *гла́да* у́мре сироти́ца, а нѣ од бо́л’ес. – По́рани да би се спаси́л’е од *гла́д*, побего́ше от сѣла и доц’òше у гра́д. – *Гла́д* му бѣше про́ша, те не мога́ше ни́што да оку́си. **2.** *неси́пашица хране*. – Го́л’ем *гла́д* бѣше у буга́рско вре́ме, од гла́д свѣт до́ри и же́л’ке што јѣдѣшев. – У Го́ру јòш у прв́ину бѣше поч’ѣја *гла́д*. **3.** *фиг си́трасна жеља, јака жудња за нечим*. – Ка Ч’ифуч’ѣтоф *гла́д* за па́ре на дал’ѣко га нема́ло. – Сва́ки сѣл’ак осѣч’а *гла́д* за зѣмљу. ИЗР **гла́д годи́на** *кад неко много и халайљиво јѣде, као да није јео годину дана*. – Кѹт се́де да јѣде, изѣде свѣ пред њѣга *гла́д годи́на* да је.*

гла́дан/гла́дн -дна, -дно **1.** *који осећа по́требу за јелом, кога мучи глад*. – *Гла́дан* ка ма́ч’ке да га сиса́л’е цѣја но́ч’. – На́јѣде л’и се, мо́ре гладни́-
ку *гла́дни*? – Ако си *гла́дна*, у́зни кома́ч’е л’ѣба и сирѣње па јѣди. – Девòјч’е гу пла́ч’е што је *гла́дно*. – До́ма до́ша *гла́дан* ка вѹ́к. – *Гла́дну* сто́ку те́ра на рабòту. – Остай́ла *гла́дне* коко́шке, па уфати́ла пут на со́как. – Кѹт си гла́дан, и гриза́нци су до́бри. **2.** *фиг жудан, похле́пан*. – Ка сва́ки пеци́ја та́ко и он, да́јма је за па́ре *гла́дн*. – За зѣмљу *гла́дан* сѣл’ак нѣ се заситу́је лѣсно. – Тај гладни́ца ац’и́ка, и ако гу да́ја Бо́г да има, јòпет је *гла́дна* те гра́би за сѣбе свѣ што мо́же да угра́би. **3.** *фиг неродан, нейлодан*. – Тај годи́на бѣше *гла́дна* годи́на. – И то́ј л’ѣк зѣмљу што имаф Стреч’а́ни, и она ги је *гла́дна*. – Та́ко *гла́дн* кра́ј у вѣк не́сѣм виде́ја.

гла́дник -а м онај *којег је тешко заси́тити, незаси́т, ирождрљив чо-
век*. – На́сити л’и се та́ј *гла́дник*? – *Гладни́ка* мо́жеш л’и да на́ситиш? – На́,
гладни́ку, најѣди се.

гладница -е ж *незасити̑а, ѓрождрљива женска особа, изелица*. – Тако била *гладница* и док била *мицка*. – Нагрула л'и се, мори *гладнице*? – Дај л'еба и тејзи *гладнице*.

гладнич'е -ета с *незасити̑о, алаво де̑ше*. – Куку, мори, што *гладнич'е* гу беше тој девојч'е. – Тому *гладнич'е̑иу* што је јено симич'е за прекусак.

гладнич'ина -е ж/м *аугм/пеј од гладник/гладница*. – *Гладнич'ина* је, ни-кд да се засити. – Тому *гладнич'ине* Васил'у принеси грѹмбл пуњу ч'инију, сам ч'е гу изеде. – Што беда ти је, а отвориш оч'и једнѹк би јела ка никоја *гладнич'ина*.

гладос м непр в *глад* (1, 2). – Тамо у Бугарско, млозина на̑ши остайше коске, помреше сиротиња од *гладос*. – Истина по неаје, ама *гладос* ич' не осеч'а. – Такав *гладос* ка што беше тѹд, ни стари л'уди не памтеу.

гладување -а с гл им *од гладује*. – Сиротување готово *гладување*. – Ослободисмо се, те даде Бог бидна крај и на̑шему *гладовању*.

гладује несвр *ѓа̑и̑и од глади*. – Црна она што доч'ека, да *гладује* при тол'ико мушке децу. – Чуваја, дори и *гладуваја*, сал да стекне тој куч'ич'е тамо у Поткал'ају. – Вај пут по несмо *гладува̑л'е* зе у прошли рат. – Живот не се држи *гладува̑ч'и*. – Немаше се куд, вал'аше да се *гладује*, па тој ти је.

гламница/гламњика -е ж *жи̑и̑на болес̑и̑ коју изазивају гљивице, сне̑и̑*. – *Гламница* млого оштетила ч'еницу. – Купија жито з *гламницу*. – И *гламњике* би̑ч'и ч'е се на̑ц'е ил'ач'. – *Гламњика* му оштетила жито, те га урнисала. – И вуј годину ул'егла *гламњика* у жито. – Нафил'е ти работа, *гламњицу* не мож да истребиш.

гламнич'ав/гламњич'ав -а, -о *заражен главницом (о жи̑и̑у, брашну, хлебу)*. – Сиротиња, па једе и *гламнич'ав* л'еба. – Не гл'едја, па узеја *гламнич'аву* ч'еницу. – *Гламнич'аво* жито, па је и л'еба *гламнич'аф*. – Превари ме, продаде ми *гламнич'аво* брашно. – Дори и *гламњич'аф* л'еба смо јел'е у бугарско време. – *Гламнич'ав* берич'ет. – Вујгодишњо жито све је *гламнич'аво*. – И на гл'ед се видеше што је тај л'еба *гламнич'аф*. – Цела куч'а ги се разбол'е од *гламнич'авога* л'еба.

гламња -е ж *дрво које гори на вай̑ри, за̑аљено дрво*. – Тури на огењ коју *гламњу*. – Теј нагорел'е *гламње* остај за јутре за у грнце. – Нека изгори још и тај *гламња*. – Изнеси туј *гламњу* надвор.* – Млого димела вај *гламња*.*

гламњика -е ж дем *од гламња, в гламнич'е*. – Сирова пустиња тај *гламњика* па се ч'ури. – Донеси ми још никоју суу *гламњицу*. – Теј *гламњике* събери ги све, па тури под котол.

гламнич'е с дем *од гламња, в гламњика*. – Изгорело све, сал јено овол'ично *гламнич'е* што останало. – И теј две-три *гламнич'е̑и̑и* тури по[д] тенц'еру. – За пот котол вал'аф *гламње*, а не такве *гламнич'ич'и* ка што си донела. – Собери све теј *гламнич'ич'и* и ч'ушни ги под аранију. – Ч'екај да

догори *гламњич* 'е па иди да спијеш. * – Узеја *гламњич* 'е у огњиште и упал'ија огањ надвор.*

гласети́на -е ж аугм/пеј од *глас*, *јак*, *йродоран глас*, в *гласина* (1).. – *Гласети́на* му је ка у вола. – Познавам га по његове *гласети́ине*. – Њојну *гласети́ину* не л'и ч'у́сте?

гласи́на -е ж 1. в *гласети́ина*. – Не глас, теке *гласи́ну* има, кд запоје, а оно све јеч'и. 2. *веси́и*, *новоси́и*. – Какве не *гласи́не* се ч'у́јеф по ч'аршије. – Од уста до уста, сал идеф *гласи́не*. ИЗР **би́је (га) гласи́на** *йрича се* (о њему). – *Гласи́на га би́је* ка јунака. – *Би́ла га гласи́на* да је батакч'ија.

гласи несвр *оглашава нечију смртй звоном, клейалом*. – Своно ч'у́ка, кој л'и умреја те га *гласив*? – Док нема́смо своно, мртвџе *гласеу* със кл'епало. – Ч'у́смо што умрела, ама до сџ не гу *гласил'е*. – Још л'и неје *гласен*? – Мртвџц вал'а да се *гласи*.

гласи се несвр *јавља се гласом, најављује се*. – *Гласи ми се* кд поц'еш. – *Бе се гласила* од капиц'ик. – *Дајма се гласиф* што су туј. – *Зашто не ни се гласи́сте*? – *Гласе се*, и *гласе*, ама нафил'е. – *Дори засипна викач'и*, *гласеуч'и* ви се.

гласне се свр *јави се гласом, одазове се*. – Дал'еко бѣше, не могадо да му се *гласнем*. – Да ги се бе *гласнала* баре́м. – Што не ми се *гласна*? – *Гласни́те се* кој, нека зна што смо овде. – *Вика те*, не л'и ч'у́јеш, *гласни* му се. – *Гласна́ше* л'и се кд поц'оше?

гласовит -а, -о 1. *који има јак глас, грлаи; који се надалеко чује*. – *Гласови́и*, мо́ри, па кт по́ч'не да вика, куч'а се тресе. – Благо њо́зи с тој њо́јно *гласови́ио* грло. – Моја пуцал'ка *йо* је *гласови́иа* зе његова. – Тај *гласови́и* топ неје више на Кал'ају. – Сво́на у Свету Троицу не́су тако *гласови́и* ка теј у Деч'ане. 2. *који је на гласу, чувен*. – *Гласови́и* јунак бѣше би́ја, Бог да га прости, Јован Фанда, дори и Арнаути га појале у њине канге. – Ка Гудина куч'а што била *гласови́иа* у оној време. – Паднаја на мендоре *гласови́ио*му Рец'-Кице. – Раовч'ко ви́но је *гласови́ио*. – Поч'ел'е да сиротив и *гласови́и*е горске ч'аје, ка што су Йсл'ам Ч'ич'ил' и дру́ги. – *По гласови́иога* ајдука и катил'а за што бија Рамадан Заскок, Л'ума неје родила.

гласови́то прил *милозвучно*. – Кд запоје тњко *гласови́ио*, мило да ти је сву́ноч' да гу слушаш.

глафч'е с дем од *глава* (1, 7), в *главица*. – *Глафч'е* му ка лубѣнч'е. – Ёте, овол'ико му је *глафч'е*, ка моја песница. – Ми́цке ка деч'инске *глафч'ич'и*. – Обѣдва *глафч'ѣиа* ч'ѣмо за пи́ту. – Донеси још никол'ико *глафч'ѣи*и кро́мид. – Што је јено *глафч'е* расол за тол'ико ду́ше? – *Глафч'е* да ту́римо на тој тафч'е. – Двал'ај ме́ке *глафч'ич'и* купус и ту́рај на страну. – Донеси ми јено *глафч'е* купус. – Тај ч'и́шит игл'е топузл'ије не ч'и́ниф, *глафч'ичи* ги су ситне ка мани́стре.

гло́ба -е ж **1.** *новчана казна.* – Неч’аја да пла́ти гло́бу што му тражил’е, те га уби́ше у дѣн пла́дне прет куч’у. – Кабаша́ни ги се бѣу зафал’ил’е, ја ч’е дадеф тријес л’и́ре гло́бу, ја ч’е ги изгори́ф. **2.** *фиг лења, и́ријросѣа особа.* – Гло́ба ч’овек бѣше би́ја он. – Та́квому гло́бе остаи́ја дуга́њу да му ч’ува. – И сѣстра гу би́ла та́ко гло́ба. – Узѣја је́ну гло́бу те се оцрни́ја.

глобац’и́ја -е м *особа која наила́ћује глобу.* – То́му глобац’и́је л’и до́ша у ру́ке?

гло́би несвр **1.** *кажњава новчано.* – Ту́риф га у а́пс, гло́бив га, па га пу́шчаф. – Кол’и́ко те гло́бише? – На́пред по се гло́било зе сѣ́ге. **2.** *одузима новац, имовину, и́љачка.* – А ко́ј не гло́бија рисја́на у ту́рско вре́ме. – Асан Ђсен гло́беше л’и гло́беше Го́ра́не на Ду́л’е. – Обога́тија се и сте́ка ч’и́фљк глобеу́ч и сироти́њу. – Гле́да има л’и де́ да се гло́би.

гло́г -а м *род и́рновии́х жбунова белог или ружичастіог цве́та, и́врдод дрве́та, лат. Crataegus.* – Бра́г, избоде се, те се на́грди оч’а́ч и да исѣ́ч’е је́н ста́п од гло́г.

глоги́ња -е ж *и́лод глога.* – Глогі́ња и кѣт ста́ше, не́је за једе́ње. – Про́даде и то́ј л’ѣк зѣмњу што јо́ш има́ше и сѣ́г ч’е је́де глогі́ње. ИЗР **мла́ти глоги́ње** *говори ко́јешіа.* – Њего́ва рабо́та де́, да́ма мла́ти глогі́ње.

гло́гов -а, -о *који се односи на глог, који је од глога.* – Глогóво др́во је трња́во. – Насѣ́ч’и глогóве гра́ње, па загра́ди. – Цве́т му је сита́н ка гло́гов. – Гробни́ку мо́же да доса́ди ши́љас гло́гоф ко́лац.

гло́т -а м **1.** *коров, уродица од разних и́рава у жи́иу, и́асуљу и сл.* – Вај чѣни́ца има́ла за́р гло́т. – Не гледа́ја па купи́ја жи́то сѣ́з гло́т. – Тре́би па́сул’ ои́ си́лни гло́т. **2.** *фиг нечисти́оћа, и́рљави́и́на.* – Жи́виф у та́ј гло́т ка Габе́л’и. – Куч’а гу је пу́на гло́т. – Ни за пра́зник, мо́ри, не се оч’исті́л’е о[д] та́ј гло́т. **3.** *фиг нечисти́а особа.* – Да има и овол’и́чно о́браз, она́ не би носи́ла по се́бе то́га сво́јега гло́та Драге́та. – А́јде ч’у́ти, бре́ гло́ту, и ти́ ч’е ми со́л’иш па́мет.

гло́тан/гло́тън -тна, -тно **1.** *који има гло́те, уродице (о жи́иу, и́асуљу и сл.).* – За гло́тан па́сул’ да́де тол’и́ко па́ре. – И та́ј дру́га њи́ва му и́скоч’и гло́тина. – У Подрі́му жи́то је баја́ги гло́тино. – Кѣд би нема́л’е бра́шњо ка што ва́л’а, је́л’е би до́ри и гло́тън л’ѣба. **2.** *и́рљав, нечисти́.* – Болни́ка тури́л’е у ту́ј гло́тину со́бу до́л’е. – Гло́тина ги куч’а да ти је грóзно да ул’ѣ́гнеш. – И гло́тинога Ал’им-Ц’а́ју обуко́ше у но́во за Ба́јрам. – Гло́тина, ма́јко, бѣш ка она́ј Ни́ца што гу ви́каф Кркотозл’и́ја. – Милу́је та́ј сво́је л’ига́фч’е гло́тино. – Гло́тан је ка да је Га́бел’.

гло́теш -а м в *гло́тник.* – Запроси́ја гу та́ј гло́теш Младѣ́нов. – Оно́га гло́теша Ч’ор-Зе́фу. – Иди, мо́ре гло́тешу, па се о́ми и ул’у́ди се.

гло́тешка -е ж в *гло́тница.* – Гло́тешка, сѣ́стро, да гу не погл’ѣдаш. – О[д] те́бе л’и да у́знем и́рнек, мо́ри гло́тешко́ гло́тна?

гло́тник -а м *ѿрљава, аљкава, заѿушиѿена мушка особа, в глоѿиеш*. – Глоѿни́ка не мо́ж да ул’удиш, па не́ знам што да ч’иниш. – Глоѿник би́ја, глоѿи́ник и оста́ја.

гло́тнича -е ж *ѿрљава, аљкава, заѿушиѿена женска особа, в глоѿиешка*. – Ку́ку, што глоѿи́ница гу бе́ше сна́а. – Та́ко је кѿд да́днеш глоѿи́нице ч’исте ч’ара́пе. – Не́маш л’и стра́м, мо́ри глоѿи́ницо, да искоч’иш та́ква пред го́сти?

гло́тнич’е -ѿта с *ѿрљаво, умазано деѿије*. – За то́ј Стоја́нкино глоѿи́нич’е ми збо́рите? – И то́му на́шему глоѿи́нич’еѿу ва́л’а ч’иста про́мена, пл’е́јте ка́кво је. – Оч’овеч’и́ла се је́мпут и о́на, ул’уди́ла те́ј сво́је глоѿи́нич’и́ч’е, па ги пушті́ла на со́как.

гло́цка несвр дем од *глоѿ’а*. – На́, би́ро, у́зни во́ј бутки́ч’е па гло́цкај. – Да́де л’и мага́ре́ту ми́ч’ко се́но да гло́цка? – До ма́лоч’ѿс што гло́цка́у ни́што те́ј вра́шке ми́ши. Гло́цкач’и ко́рку ле́ба, те́ке му и́спаде је́но зу́пч’е. – Гло́цка́ло се док се има́ло што да се гло́цка. – До́бро му бе́ше докл’е гло́цка́ше ту́ц’е ко́ске, а сѿге? – Сла́тко је кѿд се гло́цка ту́ц’а ко́ска.

гло́цкање -а с гл им од *гло́цка*. – Гло́цкај, ви́каш, а́рно, а́ма за гло́цкање ва́л’аф зу́бе. – И́де па тра́жи има́ л’и де́ што за гло́цкање. – Ч’у́је се гло́цкање та́мо у ч’улу́рлѿк, јо́пет се за́р напати́л’е ми́ши. – Ё, не́ма ви́ше гло́цкање за те́бе, уби́ше га на Ду́л’е то́ј гло́цкање тво́је.

гло́цне свр **1**. *гризне, грицне, ѿо́једе мало*. – Да́ј ми, мо́ри Го́ка, и ја́ да гло́цнем ми́цко то́ј пец’е́рч’е. – Са́л што му при́ц’е, а кума-Ц’о́рин ко́њ га гло́цна за ми́шку. ИЗР **гло́цне ко́ску** *ѿочне маѿи́еријално да користи́и кога*. – Отва́рај о́ч’и што ч’иниш, ако ми́сл’иш се́бе до́бро, њего́ву ко́ску да не́си гло́цна́ја. – Гло́цне л’и се је́мпут ту́ц’а ко́ска, о́на се усла́ди, па по́сл’е ч’о́век ка́рар не́ма.

гло́ц’а несвр **1**. *кида зубима, гризе, сти́руже зубима коси́, дрво и сл.* – Да гло́ц’ам не́мам зу́бе. – Гло́ц’а́ше док не о́глоц’а све. – Гло́ц’а́ла сироти́цу, па искрва́вила у́ста. – Гло́ц’а́чи и́скрши је́н зу́б. – Тврдо пусти́ња, ни се гло́ц’а ни се сѿч’е. – Са́л тра́жи да има́ што да се гло́ц’е. – Ни́т пѿс ко́ску гло́ц’а, ни́т гу ко́му да́ва (посл.).* – На́шло ку́ч’е је́ну ко́ску па гу гло́ц’а.* – По́лѿко гло́ц’ај ко́ску, ч’е и́скршиш зу́бе.* **2**. *фиг мучи, ти́ишии, узнемирава*. – До́ста вре́ме гло́ц’а́ше са́мога се́бе за ту́ј мага́решти́ну сво́ју, а́ма до́цкан бе́ше. – Та́кав је о́н, уч’и́ни гомнени́цу на брзи́ну, па по́сл’е се гло́ц’а што уч’и́нија. ИЗР **гло́ц’а ко́ску** *маѿи́еријално користи́и другога*. – Атьри́’ија, др́жи му стра́ну што гло́ц’а њего́ву ко́ску. – И Шани-Ау́ша и Са́дик Ага́ла́рски до́бру ко́ску гло́ц’аф о[д] држа́ве. – Гло́ц’аја ту́ц’у ко́ску. – Та́ко би́ва кѿт се гло́ц’а ко́ска.

гло́ц’а се несвр *свађа се, положи се*. – Те́ј два бра́та ни́како не ми́рује́в, свац’аф се, гло́цаф се, а по ко́јпут са́л што не се поби́јев, бо́г да ч’у́ва. – Гло́ц’а́л’е се о́ни и о́тац док ги би́ја жи́ф. – Гло́ц’ау се, гло́ц’ау док не доте́раше до двал’а́ње.

глоц'ање -а с гл им од *глоц'а*. – Остај тој, тврдо је, неје за *глоц'ање*. – У њи по свуноч' сал ч'ујеш мишје *глоц'ање*. – Глоц'аше докл'е глоц'аше туц'у коску, ама и тому његовому *глоц'ању* бидна крај. – Ка што беше *глоц'ање* помец'у њи док не се одвоише, у век несьм видеја.

глу/глув -а, -о који не чује, в *глуав*. – Глу је, викај кд му збориш. – Те-за-Мара је сьсвѐм *глуа*. – Оно остаде *глуо* од бол'ес. – *Глуому* детету казује прикажње. – Онѣзи *глуејзи* Маге л'и си рекла? – Има *глуу* жѐну. – Ти ка да си *глува* те не ч'ујеш транкету на капиц'ик. – Уч'ини се *глу* кд му спомена за паре. – На тој *глуво* уо нафил'е ти је да гу збориш. – Глувајкине деца, фала Богу, несу *глуве*.*

глуав -а, -о в *глу*. – *Глуав* је, ништо не чује. – Откд гу викам, а она не чује ка да је *глуава*. – *Глуаф* човек неје за нигде да иде. – И нѐмтур је, и *глуав* је.

глуавац -фца м *глув човек, онај који слабо чује, в глуафко, глуан, глуф-тѣр, глуфч'а, шурлан*. – Виде л'и тога *глуавца* Драгѣта? – А мѐре *глуафцу* *глуави*!

глуавица -е ж *глува женска особа, она која слабо чује, в глуаљка, глу-ач'а, глуфтѣрајка, глуфтѣрач'а, глуфтѣрка*. – *Глуавица* л'и си, мѐри, те не ч'ујеш да те викам? – Тѣзи *глуавице* вал'а дѐбро да гу викаш на уо па да те разбѣре. – Дѣ мѐри *глуавицо* *глуава*!

глуаљка -е ж в *глуавица*. – Мѹка док докажеш штогѐдр онѣзи *глуал'ке* Костине матѣре. – Не сѣди на уши, мѐри *глуал'ко*, тѣке слѹшај што зѐрим.

глуан/глуван* -а м в *глуавац*. – Тому *глуану* вал'а и сьс прсте да му збориш па да те разбѣре. – А мѐре *глуану* *глуви*, ако те дофатим па ти проч'ѣч'кам уши по мѐјски, једнѣк ч'е проч'ујеш. – Нѣ бѣја *глуван* кт се родѣја.* – У њину фамил'ију имало *глувани*.* – Мѹж нѣ гу је бѣш *глуван*, ч'ује ако зѐриш појако.*

глуафко -а м в *глуавац*. – Тај мајтапч'ија Л'уба тѣра мајтап с онѐга *глуафка* Тѐду. – *Глуафко* *глуави*.

глуафч'е -ѣта с *глуво дѣтѣ*, в *глуфтѣрч'е*. – Тѐј млац'ѣо гу је *глуафч'е*. – Саниному *глуафч'ѣиу* јѐш тѣчѣф уши. – Ч'уч'а, праи пуцал'ку онѐму сво-јему *глуафч'ѣиу*.

глуач'а/глувач'а -е ж в *глуавица, глувајка*. – И сѣстра ка да му бѣла *глу-ач'а*. – Разбра л'и се с туј *глуач'у*? – Онѣзи *глуач'е* нана-Вице. – Тај *глувач'а* не гл'ѣда сѣбе, тѣке се поч'потује дрѹгому. – Ч'пѐтаф гу се тѣзи грешнице, тѣзи *глувач'е* плује. – Дѣ мѐри *глувач'о* *глува*!

глувајка* -е ж она која лоше чује или не чује. – Обѣде ч'ѣрке гу су *глувајке*. – Нѣ гу зѐри тѣво *глувајке*, ич' нѣ те ч'ује. – Поздрави гу се од мѣне ваше *глувајке*.

глувајкин* -а -о који ириѣада *глувајки*. – *Глувајкине* деца, фала Богу, несу *глуве*.

глу́вач’* -а м в *глуван, глуфѿтер*. – На́ша рабо́ту на́ш Па́нта *глу́вач’*.

глувач’а* -е ж в *глува́јка*. – Ка́ко да се разбе́рем със ту́ј *глува́ч’у?* – Не гу разби́рам кѣд збо́ри *глува́ч’а*.

глу́о/глу́во прил *ѿихо, ѿразно, ѿусѿо*. – Кѣд ни отидо́ше де́ца, у кучу ни је съсве́м *глу́о*. – *Глу́о* ни про́ц’е ва́ј Вели́гдѣн.

глу́о́ч’а -е ж *особина оног ко је глув; недосѿаѿѿак чула слуха*. – *Глу́о́ч’а* је јако гру́ба. – Њего́ва *глу́о́ч’а*, мо́ри, не́ му је од ју́ч’ер, те́ке отка́ко је ро́ден. – Бо́же, ушч’увај ме од *глу́о́ч’е*, да не би́днем му́ч’на ка на́ша теза-Ма́ра. – Ни у Беја́град не мога́л’е да на́ц’еф ѿл’ач’ њего́вејзи *глу́о́ч’е*. – *Глу́о́ч’а* ѿде и със ста́рос. – *Глу́о́ч’у* ми до́би јадни́ч’е кѣт пре́бол’е кра́сте.

глу́пос -а м *лудорија, будалаѿѿѿина, бесмислица*. – *Глу́пос* у́ч’ини што о́твори дуга́њу у ту́ј пусти́њу, у Врбешти́цу. – За та́ј *глу́пос* сѣге ва́ди о́ч’и са́м се́бе. – Што́ ч’е, јадни́ца, покрива њего́ве *глу́посе*. – А за́р ма́ло би́ло њего́ве *глу́посе* и пошто бе́ше искоч’ѿја на са́м се́бе?

глу́фтер -а м в *глувац*. – Оглуве́ја, *глуфѿтер* бидна́ја. – Заде́ваф оно́га *глуфѿте́ра* Пана́уша. – Се оже́нија и То́ма *глуфѿтер*.*

глуфтера́јка -е ж в *глуавица*. – Ч’е у́зне ту́ј *глуфѿтере́јку*, ч’е се укѣ́нач’и със њу́. – Та́ј л’и гу је зѣва, та́ј *глуфѿтере́јка?*

глуфте́рка -е ж в *глуавица*. – Оста́ви ту́ј *глуфѿтерку*, бо́гати, не́ ги заде́вај ви́ше.

глуфте́рч’е -ѿта с в *глуафч’е*. – *Глуфѿте́рч’е* глѣ́во. – Да́ј ко́ј кошта́н и то́му Ради́ному *глуфѿтерч’е́ѿу*.

глу́фч’а -е м в *глувац*. – Ми́кни ми се одо́тл’е, е *глу́фч’о* је́дан. – Оно́му *глу́фч’е* Драге́ту.

глу́шац -шца м *младунче миша које још није ѿрогледало; миш уоѿѿѿѿе*. – Си́пи у ши́ше ма́сло дрвено па ту́ри уну́тра три-ч’ети́ри *глу́шца*, затво́ри ши́ше и дрѣи га та́ко шѣс неде́л’е, и л’ѣк за од у́ши ти је го́тов. – Кѣд ул’ѣго, а је́н *глу́шац* скита́ше по со́бе, те ти ја бе́ж преко врата на́двор.

глѣ́д -а м *изглед*. – Што купу́јеш по ч’арши́је, не купу́ј са́л на *гл’ѣд*, те́ке у́зни и у ру́ке да ви́диш ка́кво је. – Те́ј ногави́це ни на *гл’ѣд* не́ ми се бегенди-су́јеф ме́не. – Јо́ш ѿо *гл’ѣду* ми се видѣше што је то́ј ја́гње сла́бо. – За на *глѣ́д*, па ц’ѣне-ц’ѣне, а́ма за рабо́ту, ѿч’ не гу заде́вај.

глѣ́да несвр **1**. *уѿѿре ѿоглед, обухваѿѿа ѿогледом, ѿосмаѿѿра*. – Што́ ме *гл’ѣдаш?* – *Гл’ѣда́смо*, а́ма не мога́смо да ги ви́димо. – У́мре *гл’ѣда́у’и* пра́во у ме́не. – *Гл’ѣда́ла* га проз свѣрку. – *Гл’ѣда́ше* ме с те́ј њего́ве кокотл’аве о́ч’и. – *Гл’ѣда́л’е* смо младанавестѿѿне даро́ве. – За́р јемпу́т *гл’ѣда́ја* он смѣрт пред о́ч’и? – *Гл’ѣ́ј* ова́мо. – Се́ди пред капи́ц’ик и *гл’ѣда* низ Папа-ч’арши́ју. – А лу́пне не́где по гра́ду, он *гл’ѣдај* да не́је у њѿн дво́р.* – Би́л’им и ја сѣм помо́гла, а она́ са́л *гл’ѣда* и ни́шта не рабо́та.* – Бо́гме, са́мо ч’у́ти и *гл’ѣда* прет се́бе.* – Те́шко ми је и да гу *гл’ѣдам* гноја́ву но́гу.* – И ти́ се гра́диш да о́ч’еш да уста́неш да помо́гнеш, а се́диш и *гл’ѣдаш*.* – Гу *гл’ѣда́ја* од го́рњи

ка̀т.* – Гу *гл'едам* – спије, а не гу је брига да л'и гу јел'е деца.* – Млого ти је брзо дете, нигде не *гл'еда* де га̀зи.* **2.** *брине, чува, њази.* – Свекрва гу *гл'еда-ла*, свекрва гу и пораснала теј децу њојне. – Остайја по трговине, а дугању остайја да му *гл'еда* стрич'евич'. – Вьздьн је ч'уч'ка по туц'е работе, па гу којшије *гл'едаф* децу. – *Гл'едала* свекра, мори, ка да гу бија отац. – *Гл'едан* је, море, још кол'ико је *гл'едан*, теке тако, доша му зар беше дьн те умре си-рома. – При тол'ико децу па и тај болник, муж гу, вал'а да се *гл'еда*. – Њему му паднало нај више да *гл'еда* оца и ма́тер.* – Све съм ги ја *гл'едала* девере док се оженил'е.* **3.** *на̀тїоји, смера, сїшара се.* – Све *гл'едаше* како да га осрамоти. – *Гл'едај* да га нац'еш. – Вала да се *гл'еда* ч'аре како да свршимо туј работу. – Кьт купујеш колџмбоч', *гл'едај* да неје брлџл'ив.* **4.** *угледа се, узима кога за ѡример.* – Ако *гл'едаш* на њега, ч'е прокопшеш, ка и он што прокопсаја. – *Гл'едала* на туј алка-Катину залудницу, па се уч'инила никаква. – Аферим ти га, синко, бьш си наша ч'овека на кога да *гл'едаш*. **5.** *воли, осећа наклоности.* – Поч'еја да не гу *гл'еда*, искоч'ила му, вика, од а́тер што се уч'инила таква. – Што отпадне от срце јемпџт, тој не се *гл'еда* више.

гледалька -е ж зеница ока, в *гледац*. – Бич'и уфатило од оч'и тој што му је јена *гледал'ка* по мицка зе друга.

гледан -дна, -дно *наочий, сїасий, лей.* – *Гл'еднога* мужа узела. – *Гл'едно* момч'е је. – Неје *гл'една*, ама је рабџтна. – Сестра гу је њџ *гл'една*. – И *гл'една* и рабџтна.

гледанье -а с гл им од *гледа*. – Ка̀кво је па тој њино свејено *гл'еданье* у туц' двор? – Што неје за *гл'еданье*, немој ни да гл'едаш. – Дџбра је, истина, ама да рекнеш да је за *гл'еданье* рабџте, неје. – Боки ефендија, еч'им, за свако *гл'еданье* узимаше по јен ч'ерек. – Тол'ико *гл'еданье* и по жене и по докџтори, па све нафил'е. – Вал'а, море ч'овеку, јемпџт ти да му привикнеш по твојски, те да се уч'ини крај његовџму *гл'едану* на тога панџолоза Петруша Субџту.

гледац гл'еца м в *гледаљка*. – На јен *гл'едац* поч'ело да му се пушч'а перде, да је дал'еко. – Ро̀са ујна-Цавина се убола у џко, теке, бџгу фала, *гл'едац* не оштетила. – Обџдва *гл'еца* гу зафатило перде, ч'уч'ке њџзи.

гледне свр *баци ѡглед, ѡгледа.* – Неч'аше ни да гу *гл'едне* бил'е. – Ако га *гл'еднем*, бџзбел'и неч'е га изедем. – *Гл'едни*, бџгати, дома л'и је Цаја Ц'екиница. – Тој расол-мѐсо, мори девојко, вал'а по којпџт и да се *гл'едне*. – *Гл'едни*, жити-ја, а стигл'е гџсти.* – *Гл'едни* још јемпџт а поч'еја да теч'е казан.*

глежданик -а м *гњецав, лоше умешен и исїечен хлеб.* – Да изедемо још јен *глежданик* што ни џстаде од јџч'ер. – Л'ебџве л'и гу беџу, *глежданице*, е рџке гу се осушил'е.

глежданица -е ж *гњецава, лоше умешена и исїечена ѡїїа, ѡгача и сл.* – Ў, што *глежданица* је вај бареница. – Умесїла пїту, јену *глежданицу*, у уста да не гу узнеш. – Пресвџта не ми погодила, *глежданица* се уч'инила.

гл'еј(те) узв *еїѡ, види, ѡзи, в љеј*. – Гл'еј што родила тај грањка! – Гл'еј гу како ђди ка шѡтка! – Гл'еј кол'ико остарѣја! – Гл'еј како једеш, да не *алошеш* нѡво минтанч'е. – И тѡму нашему глотнич'ету вал'а ч'їста прѡмена, *гл'ејѡе* какво је. – Гл'еј, и ти си зар тужке. – Гл'еј, јѡпет поч'е да грми. – Гл'еј, мѣне да ми сол'иш памет, ти, глобо један. – Гл'ејѡе, ч'ѹдо невидѣно, у дѣн пладне вѹк да ул'егне у град.

гл'ѣтав -а, -о *који није добро умешен или исїечен, мек, гњецав (о хлебу, шесїу уѡишїе)*, в *гњешав*. – Да нач'немо тај *гл'ѣтав* л'ѣба. – Сїмит му бѣше *гл'ѣтаф*. – Принесе ни јѣну погач'у ка туткал *гл'ѣїаву*. – Даде ми јѣно *гл'ѣїаво* поскурч'е. – Л'ѣбѡви нѣ ми се погодише дѣњс, остадоше *гл'ѣїаве*.

гл'етѣнце с дем *од гљѣїѡ*. – Тврдо бѣше, пустиња, тој дрво, те ми пуч'е *гл'ѣїѣнце*. – Купїја сѣм двѣ нѡве *гл'ѣїѣнцѣїи*.

гл'ѣто -а с *челична алаїка за обраду дрвѣїа, камена и сл., длеїѡ, в даїїа*. – Дај ми тој *гл'ѣїѡ*. – Овѡму *гл'ѣїу*, сап нѣ му ч'їни.

гл'ѣц' -а м *сїаκласїа їревлака на земљаном їосуђу; средсїѡ за їаκво їревлачење*. – На туј гол'ѣму тенц'ѣру *гл'ѣц'* поч'ѣја да пуца и да се л'ушти. – Ајде, спрал'ај *гл'ѣц'*, па да поч'немо да гл'ѣц'ѡшемо.

гл'ѣц'ѡсан -а, -о *їревучен, обложен гл'ѣцу*. – Мац'ун да сїпемо у *гл'ѣц'ѡсан* ч'ѹп. – Гл'ѣц'ѡсано грне ка да напукло. – Донѣси ми туј *гл'ѣц'ѡсану* таѡу. – Негл'ѣц'ѡсан ч'ѹп нѣје за туршїју.

гл'ѣц'ѡсаше -а с гл им *од гљѣц'ѡше*. – Гл'ѣц'ѡсаше ѡч'е мајстѡра ч'ѡвѣка па да бїдне како вал'а.

гл'ѣц'ѡсување -а с гл им *од гл'ѣц'ѡсује*. – За *гл'ѣц'ѡсување* брат ми је по мајстор.

гл'ѣц'ѡсује несвр *їревлачи, облаже гл'ѣцу*. – Ајде, поч'ни да *гл'ѣц'ѡсујеш*. – Ч'упѡве свѣ сѣм што *гл'ѣц'ѡсуваја*, друѡму не даваја да ги *гл'ѣц'ѡсује*. – Ђстај тој, кѡд вал'а да се *гл'ѣц'ѡсује*, друга рабѡта нѣ се узїма у рѹке.

гл'ѣц'ѡше свр/несвр *їревуче/їревлачи, обложи/облаже гл'ѣцу*. – Гл'ѣц'ѡше тенц'ѣре. – Ч'анаце сѣм *гл'ѣц'ѡсаја*. – Ја *гл'ѣц'ѡса* и ибрице. – Искршија тестију *гл'ѣц'ѡсач'и* гу. – Дѣњс вал'а да се *гл'ѣц'ѡшеф* и теј бардач'їч'и.

гл'їнц'ав -а, -о *слаб, болешљив, крхког здравља*. – Родија се *гл'їнци'аф* и останѣја тако *гл'їнци'аф*. – Камо да вїдим, тој л'и је тој *гл'їнци'аво* девојч'е што сѣм му бїла нуна? – Гл'їнц'авїца *гл'їнци'ава*.

гл'їнц'аѡац -фца м *онај који је крхког здравља, в гл'їнци'афко*. – Ѐл'кин *гл'їнци'аѡац* порасте, цѣла мужїна бїдна. – Сѣл тога *гл'їнци'аѡаца* што родила и вїше не рац'ала. – Дѣ, мѡре, *гл'їнци'аѡацу* гл'їнц'ави.

гл'їнц'авїца -е ж *болешљива женска особа*. – Онѣзи сестрич'їне гу *гл'їнци'авїце*, муч'но гу се наѡди стрѣч'а. – Тај *гл'їнци'авїца* се држи ка да је баница.

гљини'афко -а м в *гљини'авац*. – Море, и тога *гл'ини'афка* ч'е узне, с'ал да не седи више неуда'та.

гљини'афч'е -ѐта с *болешливо де'ше*. – Добило ги се дете, ама јено *гл'ини'афч'е* ни' узне, ни' остави, да је дал'еко. – А: А он'ому звы'ному ти де-тету, то'му *гл'ини'афч'е'шу*, ка'ко је? Б: По не а'је, и, да не'је у'рок, оно поч'ело и да се от'има по ма'ло.

гљѝста/гљѝстра -е ж **1.** *црв, мекушац који љарази'тира у цревима чове-ка или живо'ишња*. – Види, мори снао, да не'ма *гл'ѝстре* то'ј дево'јч'е што се свѐјено ч'ѐша по гузице. – Запази л'и се *гл'ѝстра*, одма вал'а да се удри по траг, да се л'ѐчи. – Кок'ошке, прокл'етнице, нагрдѐше ми ба'шч'у ч'епркач'и и тражеу'ч'и *гл'ѝстре*. – Слабе гу су деца, б'ич'и љмав *гл'ѝсте*. * – Гу на'шл'е *гл'ѝсте* у црѐва па гу да'ја до'ктор не'кци'је. * – Јѐшно је а сла'бо, ка да љма *гл'ѝстре*. * **2.** *кишина глѝста, врѝта глѝсте која живи у зем'љи и храни се ѝру-лим лии'шем*. – Йша да с'бѐре *гл'ѝсте* па да љде у рибе на Дрим. – Ми је гр'тко к'д в'дим *гл'ѝсту*. ИЗР се вр'ти ка да љма **гл'ѝсте** каже се за некога, обично де'ше, који не може да о'стане на једном мес'ту. – Се вр'иш на стол'ицу ка да љма *гл'ѝсте*. *

гљѝстрав -а, -о који има *глѝсте*. – Та'ј ста'реј гу је *гл'ѝстраф*. – Ако је *гл'ѝстрав*, нека једе сѐмке од говѐцке т'икве. – Б'ич'и је *гл'ѝстрава* што гу свѐјено те'ч'еф те'ј л'љге на у'ста. – Деца гу су *гл'ѝстраве* свѐ до јѐнога.

гљѝстре-от/гљѝстре-оти непр *ѝрава за љрав'ење лека љро'иш гли-сѝта*. – *Гл'ѝстре-оти* му по'може да се оч'исти од гл'ѝстре. – За гл'ѝстре дава'ј му *гл'ѝстре-оти*.

гљѝч'ка -е ж в *гљѝгич'ка, гљѝч'ка*. **1.** *део ѝела осе'љив на голица-ње*. – Йма *гл'ѝч'ку* под м'шку. – Ни'где *гл'ѝч'ку* не'ма. – Не'мој, не' ме заде'вај ту'ј, ту'ј ми је *гл'ѝч'ка*. – А га т'кнеш у *гл'ѝч'ку*, а оно те'ке поч'не да се сме'је. – Ма'аре љма *гл'ѝч'ку* на кр'ста. – И ко'њ мо'же да је с'з *гл'ѝч'ку*. **2.** *неѝрија-ѝан осе'ћај изазван голица'њем*. – С'ал да га т'кнеш под м'шку, је'дк му до'л'е *гл'ѝч'ка*. – С'с ру'ке не' ме заде'вај, *гл'ѝч'ка* ми је. – Глѝч'ка гу је, не' ли в'диш како се је'жи? – Глѝч'кај ме ко'љко о'чеш, ме'не не' ми је *глѝч'ка*.

гљѝч'ка несвр *изазива неѝријаѝан осе'ћај додирива'њем, голица, в глѝгич'ка, глѝч'ка*. – До'ста де, не' гу *гл'ѝч'кај* више. – Ра'сплака ми де-во'јч'е *гл'ѝч'кач'и* га. – С јѐну сла'мку *гл'ѝч'каше* ма'аре по у'ши. – М'ич'ко дете не вал'а да се *гл'ѝч'ка*.

гљѝч'кав -а, -о који је осе'љив на голица'ње, в *гљѝгич'кав, гљѝч'кав*. – *Гл'ѝч'кав* је по таб'ане. – Йч' не'је *гл'ѝч'кава*. – Ко'њ, *гл'ѝч'кав* по трбу'у, не тр'пи ч'ѐшаг'ју.

гљѝч'кање -а с гл им од *гљѝчка, в гљѝгич'кање, гљѝч'кање*. – До'ста де, до'ста с то'ј ва'ше *гл'ѝч'кање*, да не б'идне по'сл'е играч'ка плач'ка. – Йи-ному *гл'ѝч'кању* кра'ј не'ма док не' се посва'диф.

гл'ич'не свр *йренуи́ним*, лаким додиром надражи кожу, заголица. – Гл'ич'ни ме да се насмејем. – Ако ме гл'ичнеш, ч'е те уд'арим. – Шт'о си гу гл'ич'наја?

гм'еч'и несвр **1.** *сйеже*, *сйиска*, *јако йри́иска*; *цеди*, *муља*. – Гм'еч'и, гм'еч'и још док не омекне. – Гмеч'ија ма'ч'е и оно га огребало. – Далбастіје црешње гм'еч'иф се саме от себе, л'успінка ги је мека а и месо. **2.** *једе без мере*, *једе често*. – Ништо не пробіра, сал да му је да гм'еч'и. – Кад беше болна, а дајма гмеч'еше по ништо. – Има, има да се једе, ама тако да се гм'еч'и ка он што ч'ини, е тој очи не ми видел'е.

гној -а м **1.** *жућкасиа* лучевина која *насиаје* у *йкиву* људи или *живо-ишиа* услед *зайаљења*. – Прибра ка рана гној. – Благ мејл'ем ч'е му извуч'е гној. – Свејено што му гнои рана јаднику, те не може да се оч'исти од гној. **2.** *в гнојиво*. – Гној за башч'у купија у ц'аковч'ки ан. – Погодија арабац'ије да му пренесеф гној у њиву.

гнојав/гнојан -а, -о. у коме има гноја, који је *йун гноја*. – Стојанке ац'а-Ц'орине цеја тај образ гу је гнојаф. – Гнојав је свуд по снаге. – Тој гнојаво уо свејено гу теч'е. – На гнојаву рану вал'а да тура благ мејл'ем. – Сваки дњн му пере гнојаве крпе његове. – Тешко ми је и да гу гл'едам гнојаву ногу.* – Йди да ти дадев мел'ем за туј гнојану руку.* – Ч'е се напраи мука със туј твоју гнојану руку.*

гнојавица -е ж гнојава бубуљица, мањи чир. – Опоганија се зар што му искоч'ила тај гнојавица на вр нос. – Под мишку има јену гнојавицу што му досац'а.

гнојење -а с гл им од гноји. – Йч'мет, мори, што је тол'ико гнојење од онол'ичне ране. – На ма, на ма, гнојење му секне, па посл'е јопет поч'не. – Гнојењу, ка што казујеш, сал л'ис од л'исице може да помогне. – Гној, викам, лојзе па да роди, арно, ама за гнојење вал'аф метел'ици, а ја съм на зор за њи. – Ни млого гнојење земње не ч'ини, зе о[д] таквога гнојења берич'ет може да пропадне.

гноји несвр **1.** *лучи гној*, *йосиаје гнојав*. – Гнои му јено уво. – Прёкина му се тај ч'ир што му гнојеше, те му лкна. – Бајаги време му беше гноила рана. **2.** *ђубри земљу*, *чини земљу йлоднијом*. – Њиву съм гноија лани, те вуј годину неч'е гу гноим. – Гнојеше л'иваду. – Башч'а оч'е да се гнои сваку годину. – Гнои му се лојзе па отиде да види аргате.

гнојиво -а с *средсйиво* за гнојење земље, *ђубриво*, в гној (2). – Носи гноиво у лојзе. – Земња је посна, ч'е вал'а доста тој гноиво да роди.

гњави несвр **1.** *јако йри́иска*, *сйиска*, *гњечи*. – Још вал'а да гњавиш тој тесто. – Гњавила съм детету крушку да омекне. – Кондура ми гњавеше јен прс те гу скидо. – Гњави, гњави теј кошул'е, па посл'е пушти у воду. **2.** *мучи*, *злосйавља*, *кињи*. – Обал'и га на земњу, па теке поч'е да га гази, да га гњави. – А кој па не не гњавија? И Турци, и Арнаути, и Бугари, и Тал'ијани,

гњѐцав -а, -о в *гљѐшав, гњѐшав*. – Карѝшък је дајма тако *гњѐцав*. – Погач’а ми остаде ма́ло *гњѐцава*, одоздол недопеч’ена зър? – На делбу дел’ила и теј *гњѐцаве* поскурч’ич’и. – Што бе́да је *гњѐцаф* тај л’ѐба, мори девојко.

гњѐца несвр в *гњечи*. – Ма́ти је у куч’у, *гњѐца* пасул’. – Ајде ви́ше, мори девојко, докл’е ч’е *гњѐцаш* туј питу? – Отпадо́ше ми ру́ке *гњѐцач’и*. – Дикте се да рабо́тамо, тој гро́јзе ва́л’а да се *гњѐца*.

гњѐч’и несвр **1.** *јако ѝриѝиска, сѝежје*. – Не ту́рај, мори, теј ал’ине сѝлом у са́ндък, не́ ги *гњѐчи* тако. – Къд гу до́ц’е ми́лос от Па́зар, она́ те́ке згра́би де́те у на́руч’е, па га стѐза, па га *гњѐч’и* све́ док се оно́ не распла́ч’е. **2.** *цеди, сѝезањем исѝискује*. – За ви́но за Санди́ну сва́дбу, ма́ти ни све́ със ру́ке што *гњѐч’ила* је́но-два́ това́ра лал’и́цу. – *Гњѐч’иф* се, пусти́ња, теј кру́шке боздова́нке и докл’е ги доне́сеш до́ма. **3.** *меси (о ѝесѝу)*. – *Гњѐч’ила*, не *гњѐч’ила*, те́ке тај ко́лач’ не́ ти се погоди́ја. – Ме́ко замесе́но па не́ се *гњѐч’и*, све́ се бе́да опу́стѝје. **4.** *угњѐшава, ѝлачи*. – Їмаш ме у ру́ке, па мо́ж да ме *гњѐч’иш* ка́ко о́ч’еш.

гњѝда -е ж *јаје од ваши*. – Би́ја по се́ла па се напуни́ја и вѝшке и *гњѝде*. – *Гњѝда* је мло́го пога́на, ако не́ се утама́ни, а́ се ви́ди, вѝшке ти су готове́. – Сва́ки дѝн му ѝште́м гла́ву, а́ма је́ну *гњѝду* да ви́до, а́ма не ви́до до сѝг. – Налба́тин му изле́ч’и́ја ко́ња и од вѝшке и од *гњѝде*. – Пр́во да га би́штиш, па ч’еш и *гњѝде* да му оч’ѝшл’аш.*

гњѝдав -а, -о *који има гњѝде, који је ѝун гњѝда*. – До́ри и ми́нтан му је *гњѝдаф*. – И гла́ва и кошу́л’а гу су *гњѝдаве*. – По́пари л’и му то́ј *гњѝдаво* јел’ѐч’е? – *Гњѝдаве* де́цу пу́шч’а на со́как.

гњѝдавац -фца м *гњѝдав човек, в гњѝдафко*. – То́му *гњѝдафцу* гњѝда́вому на́маза л’и гла́ву з би́т-о́ти. – Запа́мти, мо́ре *гњѝдафцу*, што́ ти ви́кам, у ту́ј вышл’и́ву кучу́ да не́си крокна́ја ви́ше. – Оно́га *гњѝдафца* мо́јега је́два о́ч’исти од гњѝде.

гњѝдави́ца ж *гњѝдава женска особа, в гњѝдајка*. – Оч’ѝсти се јѝмпут од гњѝде, мори *гњѝдави́цо*, вра́г ти мла́дос тво́ј изѝја. – А те́јзи Ц’оц’и́нич’ине *гњѝдави́це* намаза́сте л’и ко́се?

гњѝдајка -е ж в *гњѝдавица*. – Ми́кни се од ме́не, мори *гњѝдајко* гњѝда́ва.

гњѝдафко -а м в *гњѝдавац*. – Їди, о́ми јѝнч’ѝс гла́ву то́му *гњѝдафку* Цѝ́ке.

гњѝдафч’е -ѐта с *гњѝдаво деѝје*. – *Гњѝдафч’е* гњѝда́во. – Извуч’и у́ши то́му *гњѝдафч’ѝѝу* Петро́шу и напу́ди га до́ма. – Затво́ри вра́та обо́рња и не пу́шч’ај у куч’у теј *гњѝдафч’ич’и*.

гњѝди́ца -е ж дем од *гњѝда, в гњѝдич’е*. – Си́тно ка *гњѝди́ца*. – Ви́ди да не́ма ко́ју *гњѝди́цу* и на кошу́л’у.

гњи́дич'е -ѐта с в *гњи́дица*. – Види, мо́ри, *гњи́дич'е* л'и је во́ј ел'и не́је. – Све *гњи́дич'е* до *гњи́дич'е́и* на јелѣч'е гу. – Нац'о му, црна ја, три-ч'ети́ри *гњи́дич'е́и* у гла́ву.

гњи́ја -ла, -ло **1.** *који је омекшао услед сазревања (о воћу).* – Пробѣри ми ко́ју *гњи́лу* мушму́лу да омóкрим у́ста. – Дрењине док не́су *гњи́л'е*, не се једеф. – На ву́ј *гњи́лу* кру́шку, ме́ка је, тьмѣн је за тво́је зупч'ич'и, л'óчко мате́рина. **2.** *који је у распадању услед и́руљења, и́руо.* – Лозни́ца ни је пу́на грóјзе, а́ма све *гњи́ло*. – Те́ј *гњи́л'е* јабу́ке ту́ри на буњи́ште. – Та́ј ди́рек је *гњи́ја*. – Оздóл бе́ше тури́ја *гњи́л'е* др́ва, е́ сила га уби́ла. – Ч'о́а искóч'и *гњи́ла*, це́па се ка кр́па. – Од ра́не му отпа́да *гњи́ло* ме́со, да је дал'е́ко. – Кóста теза-Ма́рин ка да има *гњи́л'е* зу́бе што му испа́даф.

гњи́је несвр **1.** *омекшава услед сазревања (о воћу).* – Те́ј кру́шке тол'и́ко *гњи́јеф* и јо́ш не́су огњи́л'е. – И мушму́л'е ве́ч'е *гњи́јеф*. **2.** *и́рули, распада се.* – Пра́г на вра́та ку́тња поч'е́ја да *гњи́је*. – На је́но кач'ич'е *гњи́јеше* дно́, те га да́до кач'а́ру да ту́ри но́во дно́. ИЗР **гњи́је у а́пс чами.** – Ру́стем Шпо́рта два́јес годи́не има да *гњи́је у а́йс* и да но́си букаги́је. – У *а́йс гњи́ја* на пра́вду бо́га. – Би́ва ваки́ја да се *гњи́је у а́йс* и за ту́ц' каба́јет.

гњи́лав* -а -о **1.** *гњио, и́руо.* – Што́ сте ми донѣ́л'е *гњи́лаве* јабу́ке? – Смрза ко́мпир па је сьге по ма́ло *гњи́лаве*^ф. **2.** *фиг који је без снаге, без сѝо-собно́сти, и́ром, оро́нуо.* – Гњи́ла́јке *гњи́лава*, ти́ да ми ка́жеш ка́ко да пра́им пи́ту!

гњи́лајка* -е ж *женска особа која је без сѝо-собно́сти, која је без снаге.* – Гњи́ла́јке *гњи́лава*, ти́ да ми ка́жеш ка́ко да пра́им пи́ту!

говѣ́дар -а м **1.** *човек који чува или гаји говеда.* – И о́тац му би́ја гра́цки *говѣ́дар*. – Погоди́л'е но́вога *говѣ́дара*. **2.** *фиг неуредан, неуглађен човек.* – Ђј, ти́ *говѣ́дару*, не́ л'и ви́диш ка́ко си се опа́саја?

говѣ́дарка -е ж **1.** *жена која чува говеда, в говедаруша.* – Док би́ла у се́ло, би́ла *говѣ́дарка*, а кѣт се уда́де у гра́д, уч'и́ни се госпо́ц'а. **2.** *говедарева жена.* – Ре́кла сьм те́јзи *говѣ́дарке* да ч'е гу ка́жем му́жу ако не затво́ри у́ста. **3.** *неуредна, неуглађена женска особа.* – Запусти́ла се, уч'и́нила се *говѣ́дарка*. – Не́ л'и зна́ш, *говѣ́дарко* је́на, што ва́л'а да при́ц'еш да цел'и́ваш ру́ку?

говѣ́даркин -а, -о *који и́ријада говедарки, који се односи на говедарку.* – *Говедарки́на* рабо́та, де́! – Ја́ко је ац'а́ип и то́ј *говедарки́но* старе́јо де́те. – *Говѣ́даркин* де́вер запроси́ја.

говѣ́даров -а, -о *који и́ријада говедару, који се односи на говедара.* – Ни *говѣ́даров* а́к јо́ш не плати́ја. – *Говѣ́даро́во* ва́де је Митро́вдѣн. – Бри́не *говѣ́даро́ву* бри́гу, не́ма дру́гу рабо́ту. – Та́ј *говѣ́даров* не́мтур ни до́тера би-вол'и́цу.

говѣ́дарски -а, -о *који се односи на говедаре.* – Да се договóримо за *говѣ́дарски* а́к. – Натна́ја на се́бе *говѣ́дарску* гу́њу.

говедаруша -е ж в *говедарка*. – Док била дома, била *говедаруша*. – У кума-Томе турил'е за *говедарушу* туј стареју кума-Симину ч'ерку што била у нас. – *Говедаруша*, мисли ч'е гу паднеф перишани ако се славедне да ми дофати меч'ик.

говедарушин -а, -о који *припада говедаруши, који се односи на говедарушу*. – Неје ни лсна *говедарушина* работа, вѣздн сиротица вал'а да трч'и и да гл'еда говеда да не ул'егнеф у штету.

говедарч'е -ета с дем од *говедар* **1.** *деѣе које чува говеда*. – Да питамо и *говедарч'е* зна л'и де отишла наша бивол'ица. – Купија јене опнѣе оному сиротому *говедарч'еѣу*. **2.** *ѣрљаво, неуредно деѣе*. – Дегод иде, вуч'е по себе тој сојсуз дѣте, тој *говедарч'е* своје. – Оному Стефанкиному *говедарч'еѣу* теч'еф му мансуре мрсол', грѣзно да ти је да га погл'едаш.

говѣдо -а с **1.** *оѣиѣи назив за бика, краву, вола и ѣеле*. – Ада, *говѣдо* је, неје ч'овек да зна да збори. – *Говѣду* вал'а измет, па да имаш фајду од њѣга. – Од јено *говѣдо* доста бумбаре и соц'уце ти искоч'ил'е. – Отиша да купује *говѣда*. **2.** *фиг глуѣа, будаласѣа, ѣросѣа особа*. – Кој, тој *говѣдо* Кол'а л'и ти казја? – Онѣме *говѣду* снаје гу ништо не гу улаза у главу. – *Говѣдо*, даде ми каву од гузице. – Приц'и, *говѣдо*, па цел'ивај руку стрине.

говѣње -а с гл им од *гови*. – У *говѣње* младанавѣста вал'а да гл'еда прет себе. – Сал што бѣше поч'ела *говѣње*, припаде гу омал'ица. – Спопало гу *говѣње* ка да је младанавѣста те остайла рабѣту на дѣт. – Без твојега *говѣња* свѣма у куч'у не ч'ѣкај њијан милос, тој да ти је дајма на памет, ч'ерко.

говѣцки* -а -о који *припада говедама, који се односи на говеда*. – Купија и десет кила *говѣцко* мѣсо. – Ме забол'ѣше уѣши од *говѣцко* рикање.

говѣи несвр **1.** *угаѣа, ѣруди се, додворава се*. – Ё, сѣк ч'у гу *говѣим* и њѣзи. – Гл'едала свѣкра, *говѣла* му кол'ико мѣгла, па јѣпет не била дѣбра снаа. – *Гѣви, гѣви* и ниѣд да угѣвиш свѣма у куч'у. – Мицкому дѣтѣту, ч'ерко, јѣн л'ѣк фѣшње, вал'а да се *гѣви* свѣјено. – Њѣму нека му *говѣи* мѣј дѣда, а не ја.* **2.** *сѣѣѣи неѣѣмично, смерно (о млади)*. – Ајте мѣри, поѣтајте, аѣшам је вѣче, младаневѣста вал'а да се тури да *гѣви*. – Ў, што л'ѣпо *говѣше*, мѣло да ти је да гу гл'едаш, свѣ низ пуца што се гл'едаше. – *Говеуѣи*, тѣке гу припаде омал'ица. **3.** *сѣѣѣи бесѣѣслѣно*. – Гл'едај, мѣри залудниѣо, ниѣѣѣу рабѣту по куч'е, и не *гѣви* туј ка младанавѣста. – Миѣни се, штѣ си се узговѣја па ми *гѣвиш* више главе? – Кѣд вал'а да се рабѣта, не се *гѣви*. – Штѣ л'ѣпо *говѣше* ва младанавѣста.*

Гѣга -е м (алб. *Goga*) *Цинѣарин*. – *Гѣга* је ѣн, неје ѣн Рѣсѣјанин. – Јѣному *Гѣге* ѣн да даде девѣјч'е. – За *Гѣгу* се заѣросѣла. – Нѣч'аја да има зѣта *Гѣгу*. – *Гѣге* се ништо бѣреф. – *Гѣгама* дрѣја стрѣну и сѣм владѣка Мѣл'ѣнѣѣја. – Кога да виѣамо од *Гѣге*? – За *Гѣге* лѣсно ч'ѣмо.

Гогáјка -е *Цинцарка*, в *Гогешка/Гугешка*. – И Душкетóва ма́ти била Гогáјка. – Онéјзи Гогáјке тике ўста да гу се искривиф на тило што ми извади л'ути́ну сьс му́жа.

гогалáрски -а, -о *који йроїада Гогама, који се односи на Гоге*. – Уда́ла се у *гогалáрску куч'у*. – *Гогалáрски* поп-Ла́за. – *Гогалáрске* главешине. – *Гогалáрске* де́ца йдеф у сво́ју ч'ко́лу.

гога́ч'ки -а, -о *који се односи на Гоге, в гокски*. – Алка-Ванкина снаа је *гогъч'кому* поп-Ла́зе ч'ёрка. – У њи́ седи *гогъч'ки* уч'ите́л'.

гога́ч'ки/гогъ́ч'ки прил *као Гоге*. – Врза́ла гла́ву *гогъч'ки*, вра[г] гу котило изе́ја. – Кът поч'не да збо́ри *гогъч'ки*, дооди ми да пукнем.

Гогéшка -е ж в *Гогáјка*. – Ал'ёксе Ч'ел-Пери́ному же́на је Гогéшка. – Ч'ара́пе про́дадо једне́јзи Гогéшке.

Гогéшч'е -ёта с *деџе Гога*. – То́ј ёсмер *Гогéшч'е* је Ванч'ёту Мици́ному дево́јч'е. – Те́ј Капма́рине проку́де, те́ј *Гогешч'ич'и* л'и ми те избил'е? – Поде́л'и поску́ре и *Гогешч'ич'ама*, ва́л'а се, за ду́шу је.

годи́на -е ж **1.** *време једног обиласка Земље око Сунца*. – Йма *годи́на* ка не би́ја до́ма. – На *годи́ну* по му́жа умре и она ч'у́ч'ка. – Лега́ја апс пуне три *годи́не*. – Бе́ше се дамлоса́ја и це́л'е две *годи́не* не́ се ди́га од постел'е. – Про́шла це́ла *годи́на* од вери́дбе до сва́дбе.* – Гурбетч'йски ме́сец је ка *годи́на*.* – Сва́ке *годи́не* пре[д] да поч'нев Ве́л'ике по́сте, се изва́див сви́ судóви и се оми́јев, се испóснив^ф.* – Ч'е би́не до́бро ако в́рне снѐг* ве́ј *годи́не*.* – Ву́ј *годи́ну* попада́ше л'ўди од гри́п.* – Ку́ч'а ги је ста́ра, о[д] двéста *годи́не* је.* **2.** *йомен који се одржава годину дана од нечије смрти*. – Јовáну алка-Ванки́ному јутре му је *годи́на*. – *Годи́на* гу па́да на две неде́л'е по Госпо́у́ индън. – У субóту да́ва о́цу *годи́ну*. – Къ[д] да́де *годи́ну* матере́, три со́фре бе́ше тури́ла. **3.** *годишњи йериод с обзиром на род; леџина*. – За́р што бе́ше су́шна, та́ј *годи́на* ни́што не бе́ше роди́ла. – Та́мо, у Подри́му, *годи́на* ги је ка најдо́бра. – У те́ј гла́дне *годи́не* испрода́смо све́ што има́смо, са́л да одр́жимо ду́шу. – И ву́ј *годи́ну* напуни́смо а́рдов сьз грóјзе.* – Бе́т гу су ружи́це у двóр ву́ј *годи́ну*.* **4.** *доба живоџа, сџаросџ*. – У ве́ј *годи́не* мо́га да ў́зе са́л бабадево́јку. – Не́-знам да́ л'и сьм има́ла де́сет, двана́јес *годи́не* кът сьм поч'на́ла да ме́сим. – А му́ж гу оти́ша у во́јску сьз два́ес *годи́не*. – Ўдаде се у два́ес *годи́не*.* **ИЗР** у *годи́не* *йозна живоџа доб, сџаросџ*. – Баја́ги бе́ше за́ша у *годи́не* къд на́уми да се же́ни. – Прија́је л'и то́ј же́нејзи же́не у *годи́не* ка што си ти́, мо́ри?

години́ца -е ж хип од *година*. – *Години́ца* по *години́це* са́л йде, де́ца, не́ка су жи́ве, ра́стеф л'и ра́стеф, зе́ ми ста́римо л'и ста́римо.

годину́је свр/несвр *йроведе/йроводи једну годину*. – Засе́ја ка да ч'е *годину́је* ту́јке. – Ванки́ца га йзеде ва́ј свѐт, *годинува́ла* при зѐта у Пе́ч', па сьг оти́шла при дру́гога у Бе́јаград. – Ё, ч'ёрко мо́ја, при му́жа не́ма да се *годи́ну́је*, те́ке ве́к да се веку́је.

годишањ/годишњ -шња, -шње *који се односи на период од годину дана*. – Нашему калфе *годишњ* ак му је ил'аду грóша и јéне ч'акшире. – Зéмња га држи нéга, зé о[д] дугање не мóже да покрије *годишњ* ма́страф за куч'у. – *Годишња* плач'а нé му стíза.

годишњач'е -éта с *де́ше или младунче сīаро годину дана*. – Кóје дéте гу се разбол'éло, тóј *годишњач'е* ел'и тóј старéјо? – Детéту *годишњач'éиу* да́ва л'и се ракија, ац'йба. – Заклаја јéно јúне *годишњач'е*. – Ў, што л'éпо пóје тóј петл'ич'е *годишњач'е*.

годишњица -е ж **1.** *дан на који се годину дана раније или йре више години догодило нешīо важно; свечаносīй īпога дана*. – Јутре му је *годишњица* ка се оженија. – Мўжи ни отишл'е у касарну на *годишњицу* ослобоц'éње. **2.** *в година (2)*. – За *годишњицу* матéре не мoгáја сáм да доц'е, те пратија жéну и ба́бу.

годишњо прил *једанйуī у години, сваке године једном*. – Работáја, не работáја, нéму му йде по тријес и кўсур наполо́на *годишњо*. – Наóдимо *годишњо* по пе[т]-шеснајес товáра жéто. – Јемпўт *годишњо* отиднемо код ў́жа на гóсте.*

гóја/гóл, гóла, гóло 1. *неодевен, йoййуно наг (о целом йелу или нeговим деловима)*. – Гóја ка од ма́јке рóден. – Обўч'и га, мóри снао, оба́нато дéте не остáл'ај гóло. – Свўкла се гóла, па тáко искоч'йла у двóр. – Обўч'и се, што сéдиш тáко гóл? – Омйва се до половин гóја. – Фанéлу обўка на гóлу снагу те га пéца. – Исцéпан, гóл'е кол'éна му се вйдиф. – У Црнол'éво ајдўци ги бéу свўкл'е гóл'е. **2.** *сиромашан, бедан*. – Свé што имáше да́де на кóмор, те óстаде гóја без пёт пáре у ц'ép. – Гóла сироти́ња су, од сиромáшльк нé се гл'éдаф. – Овде поч'éја да се богáти, зé кь[д] до́ша от сéло, бйја гóја. **3.** *који је лишен чега (расīиња, украса и сл.), йразан*. – Ластафч'йч'и су гóл'е кьт се извéдеф. – Гóло је по сна́ге, нйгде вла́кно не вйдим тóму детéту. – Тáмо су планине гóл'е, нйгде дрфце да вйдиш. – За гóлу зéмњу да́де тол'йкве пáре. – Дé се обр́неш свé гóл'и ка́мен. – Пóток му урнисáја грóјзе, гóл'и пéськ га уч'инија. **4.** *нейокривен, незашийи́нен*. – Дйзај се, не л'éгај на гóлу зéмњу. – Кьд вйде гóло нóшч'е у дететóве рўке, ја прётрна. **5.** *чисīй, йрави*. – Ослабéја, гóла дўша се уч'инија. – Ознойја се, гóла вóда је. – Ч'енич'ни л'éба смо немáл'е, јéл'е смо свé гóлу коломботњйцу. – Имáл'е смо кол'йко да држимо гóлу дўшу. – Ёте, гóла истйна је тóј што ти казўјем. – Да Бóк помóже, Ица ми купија јéну ч'еницу, свé гóло зр́но.

гóја гóлсуз/гóл гóлсуз *сасвим го, йoййуно го, в гоја голцайī, гóл гóлцайī*. – Остáл'а дéте гóло гóлсуз. – Тај прокўда гóја гóлсуз искоч'йја на сóкак. – Вáл'а се гóја гóлсуз по дйшéку. – Свўка се гóл гóлсуз и тáко л'éга. – Бу-дал'йца, гóла гóлсуз пóшла на капиц'ик. – По двóру га скйта гóло гóлсуз, кол'йко да осéбне тóј дéте.

гоја/гол голцат -а, -о. – Седи тако *гоја голцаӣ*. – Иде по двору *голо голцаӣ*.

гоји (се) несвр *храни кога обилно, шови (се), чини (се) гојазним*. – Не ваљ'а, мори, што тол'ико *гоиш* тој девојч'е. – *Гој* гу кол'ико оч'еш, туј горужду не мож гу огоиш. – За Божич' *гоија* јенога ч'ура̄на. – *Гојесмо* краву бајаги да гу закл'емо, а она њскоч'и стелна. – По месо се види *гојена* л'и је стока ел'и не. – Дајка-Јован рано беше поч'еја да *се гои*. – Док била по млада не *се гоила*, а кд остаре оги се, тулум се уч'ини. – *Гојеуч'и се*, теке поч'е да губи дѣ. – У прво време шотке ни *се гојеу* л'епо, па посл'е стадоше.

гокски -а, -о в *гогачки*. – Удала се у *гокску* куч'у, па поч'ела да се носи по гокски. – Тофил Асприч'е бија и *гокски* поп. – Свети Спас је *гокска* црква. – Дете му иде у *гокску* ч'колу.

гокски прил на *гогачки* начин, као *Гоге*. – Удала се у *гокску* куч'у, па поч'ела да се носи по *гокски*.

Гокч'е -ета с дем од *Гога, Цинцарче*. – *Гокч'е* је оно. – Метна се със камењ те рашч'епи главу јеному *Гокч'еӣу*. – У тој време Гоге немал'е своју ч'колу, те *Гокч'ич'и* ишл'е у наше ч'кол'е.

гокче -ета с *јаре*. – Претило *гокч'е* беше купија. – Женско *гокч'е* је по л'езетл'ија. – Продадо кожу од *гокч'еӣа* што бе купија, те извади паре, а месо ми остаде бадијава. – *Гокч'ич'и* бајаги окупел'е дњѣс. – *Гокч'ич'ама* растеф рогове што се буцаф тако.

голадѣја -е ж зб *голи, недовољно одевени људи; голаѣи*. – Доц'е л'и л'ето, а оно *голадѣја* на све стране. – Браг ти туј *голадѣју* изеја, де се обрнеш по реке, бања се *голадѣја*.

голгуз/гологуз¹ -а м 1. *онај који је недовољно одевен, го*. – А, море, *голгузу*, ч'е видиш своје, сал док те уфатим. – Још не л'и је обуч'ен тај *гологуз*? – Уфати тога *гологуза* па га добро ишл'искај по теј његове гол'е гузице. 2. *фиг љуки сиромаш*. – Јеному *голгузу* даваф л'и се у зајам тол'икве паре, ац'иба? – Ё, л'епо си уч'инија што си веруваја онога батакч'ију, онога *гологуза* Николу. – Тај мѣфл'ѣз, тај *гологуз* л'и река тој?

голгуз/гологуз² -а, -о 1. *недовољно одевен, го*. – Мегерем он бија дрнат што поч'еја *голгуз* да искач'а на двор. – Деца гу идеф *голгузе* ка Циганч'ич'и. – *Гологузога* више да те несьм видеља. – Пред очи ми се њскраде и тако *гологуз* уфати сокак преко врата обора̄на. – Не држи *гологузо* дете у наруч'е, теке га уви у јен постил'ек. 2. *сиромашан*. – *Голгус* ч'овек ни сајгију не може да има. – *Голгуз* бија, *голгуз* и остаја. – Све што имаше даде на комор, те остаде *голгуз*. – Батѣриса гу паре, те гу јадницу остаи *голгузу* с теј ситне децу. – Сермију изгуби, банка му узе куч'у, те тако остаде *гологуз*. – Преварија гу нестретњик, узеја гу све што имала, остайја гу *гологузу*.

голкур¹ -а м в *голгуз¹*. – Удаде се за тога *голкура* те се уфајди.

голо́крак -а, -о *који је голих ногу*. – Мрзл’авица, не узела иглу да зафа-ти мужњеве ч’акшире, теке га пуштила да иде *голо́крак*. – И он иша *голо́крак* ка тај *голокраки* Ч’ор-Зефа. – Гадул’а, ем седнала *голокрака*, ем се рашч’епи-ла тако да гу се види *ф гол’е краце*. – Пошто се беше подрнаја, да је дал’еко,

он би и *голокрак* искач'аја на сокак. – Обуч'и димије тому девојч'ету да не иде тако *голокрако* по двору.

голорук -а, -о **1.** *који је обнажених руку.* – На тај студ беше работала по надвору *голорука*, те осебнала. – Обуч'и минтан, не седи више тако *голорук*. – Ч'е ти осебне, мори, тој девојч'е тако *голоруко*. **2.** *ненаоружан.* – Къд га убише, поп-Ц'ура се беше затека *голорук*, да не би се даја тај дел'ија док не би заменија бареџ своју главу. **3.** *који је без средстава за животи.* – Сирџа, Цанкин Л'ека, док испоплач'а туц'е борч'еве, остаде *голорук*, те, немач'и куд, ул'езе у општину да бидне писар за комач'е л'еба. – Мало вал'аше па и Сима Дрнат да изгуби сермимију, да остане *голорук*. **4.** *који је без домаћина.* – Куч'а без домаћина, куч'а *голорука*, па још и сиромаштина, ете, тој ги је њина невол'а. – Тетин умре и алка-Ванкини остадоше *голоруки*, ама она, алка-Ванка, не се даде, л'еже на раду ка јен муж, и држи, држи, извуч'е се, ушч'ува имање, а децу тури на сел'амет.

голотина -е ж **1.** *пошину разголићености шела или појединих његових делова, нагоси.* – Ч'уч'ка она што доч'екала, да нема што да обуч'е, да покрије своју *голотину*. – Ч'акшире му цепане, незакрпене, *голотина* му се види проз њи. **2.** *фиг немаштина, сиромаштво.* – Ул'егнеш л'и ги у куч'у, де се обрнеш видиш *голотину*. – Од *голотине* главу не мож да дигне сирџа. **3.** *фиг сиромаш.* – Зач'оре се те се удаде за *голотину*, па сѣге саму себе плџ'е што уч'инила, ама доцкан.

голотрб/голотрб -а, -е *који је голог трбуха.* – Остала *голотрбо* девојч'е, те му осебло трбушч'е. – Деца ги су *голотрбе* ка Циганч'ич'и. – Ако не опашем појас, ч'ини ми се ка да съм *голотрба*. – Грџник, дигне кошул'у па тако *голотрб* иде по двору.

голошија -е ж *животиња голе шије, необрасле перјем или флаком.* – *Голошија* кокџка је по крупна од граџке. – Коју кокџку да заколем, туј *голошију* л'и? – Што купија јџнога *голошију* пџтла, гол'ем ка ч'уран. – Офце и јагањци *голошије* рџтко се налазиф.

голошијанац -нца м *йџао голе шије, необрасле перјем, в голошијац.* – Што л'џпо поје џнај њџгов *голошијанац*. – Пџтлу *голошијанцу* намаза л'и џцат пот крила?

голошијанка -е ж в *голошија.* – Вуј *голошијанку* и туј граџку ми до-неја Тотка. – *Голошијанка* се сама насадила. – У Говџки пазар виџо и јџну џфцу *голошијанку*.

голошијанч'е -џта с *младунче голе шије, необрасле перјем или флаком.* – Тој кокџч'е *голошијанч'е* остаде ни за запат. – Извџ'е ни се пилич'и *голошијанч'ич'и*. – Јагње *голошијанч'е*.

голошијас -та, -та *који је голе шије, необрасле перјем или флаком (о животињама).* – Де се сџкри тај *голошијасџа* кокџка? – Тај *голошијас* пџтл ги л'ипцаја. – Детџту купија јџно *голошијасџо* јагње.

голошијац -ца м в *голошијанац*. – Исти́на *голошијац* му је тај пѣтъл, а́ма не́је ц'инс. – Пѣтла *голоши́ца* смо затвори́л'е у ч'у́мез да га ра́нимо.

голоши́ка -е ж в *голошијанка*. – Јѣна кокóшка *голоши́ка* ни пронѣла, дьнѣс уч'ини́ла сѣфте. – Одне́си поч'инке и квáч'ке *голоши́ке*. – Та́ј *голоши́ка* о́фца што гу ч'ува́ше, йскоч'и му жалóва.

гóлсуз непр прид *недово́лно одевен*. – Не иска́ч'ај *гóлсуз*, мо́ри дево́јко, студѣно је на́двор. – О́на и по ч'арши́је йде та́ко *гóлсус*. – На та́ј кија́мет пу́шч'а по надво́ру *гóлсус* де́те.

гóлуб -а м назив за *йи́ице* из рода *Columba* са многобро́јним *йодвр-сѣ́ма*. – Гóлуб л'и је ел'и голуби́ца? – А́ца-Ду́шан, јѣн *гóлуб* ко́ндиса на на́ше ч'арами́де. – То́га буч'кал'и́ја *голúба* ви́де л'и? – Милу́јеф се ка *голúби*. – Дивл'и *голúби* му́ч'но се лóвиф. – Њего́ви *голúби* су ба́шка ц'инс. – Узѣја о́цат па ма́же *голúбима* крѣла. – Не́ га ви́дим *голúба*, оти́ша мло́го висóко.* – Ч'е ти ул'егнев *голúби* проз ба́ц'у.* – У комши́ин голуба́рник *голúби* са́мо гу́ч'ив.*

голúбар -а м онај који се бави гаје́њем голубова. – Гóл'ем *голúбар* бе́ше би́ја, бо́г да про́сти, на́ш ац'а-Ду́шан. – Голуба́ру је ду́ша и свѣт да ди́гне ту́ц'ога голúба.

голуба́рник -а м 1. *месѣо* где се чува́ју голубови. – Та́ј гóлуб буч'кал'и́ја ул'ѣга л'и у голуба́рник? – Свѣ голуба́рник до голубарни́ка. – Голубарни́ци му су пу́не ч'ѣшит-ч'ѣшит голúбе. – У комши́ин голуба́рник голúби са́мо гу́ч'ив.* 2. *фиг мала, неугледна ку́ћа*. – Ку́ч'а л'и је, голуба́рник! – Сироти́ња гра́диф ку́ч'е ка голубарни́це.

голуби́њи -а, -е који *йри́ида* голубу, који се одно́си на голуба. – Фа́ч'а гу-мри́је па ги затва́ра у голуби́њи ка́фез. – За́д уо му искоч'и́ла, да је дал'ѣко, јѣна гу́ка ка *голуби́ньо* ја́јце гол'ѣма. – Ја́јца гу бе́у сѣтне, ч'е ре́кнеш *голуби́ње* су.

голуби́ца -е ж 1. *женка голуба*. – Шапал'и́ја *голуби́ца* јо́ш не л'и се врати́ла? – Пр́во пу́шти голúба, па по́сл'е и *голуби́цу*. – Штó мо́же да би́дне те́ј *голуби́це* те не л'ѣти? 2. *фиг ле́йа, уми́ља́йа дево́јка*. – Ч'ѣрка гу је *голуби́ца*. – Дево́јка л'и је, ч'е ре́кнеш *голуби́ца* је. – Па́нуш Манди́ја запроси́ја ту́ј Ици́ну *голуби́цу* Да́нку. 3. *фиг хип женско де́йе из милоши́е*. – А́јде, *голуби́це* матери́на, ди́зај се, бла́го мате́ре. – Ти си мо́ја *голуби́ца*, мо́је зláто, мо́ја л'óчка. – О́ди на́не сво́је, *голуби́цо* нанѣна.

голуби́ч'е -ета с дем од *голубица* (1). – И буч'кал'и́ја голуби́ч'е л'ѣжи на ја́јца.

голúждрав -а, -о који је без *йерја* (о *йи́ицима*). – Јѣно *голуждра́во* ла-ста́фч'е и јѣно *голуждра́во* вра́пч'е. – Ласта́фч'и́ч'и јо́ш су *голуждра́ве*.

голúпка -е ж в *голубица* (3). – Сѣк ч'е *голúпка* матери́на да па́пи. – О́ди ма́јке сво́је, *голúико* мајки́на. – Ё, ве́ч'е, њóјне́зи *голúике* ч'и́фт не се на́оди.

голупч'е -ета с 1. дем од *голуб, младунче голуба*. – Гука́ло *голúйч'е*. – Ра́ни га ка голуби́ца сво́је *голúйч'е*. – Два́ *голúйч'ѣ́ша* што ни изѣла ма́ч'ка

до сѣг. – Наше *голуйч'ич'и* још су голуждраве. – *Голуйч'ич'ама* поч'ел'е да растеф крила. 2. *фиг хип деѣе из милошѣе*. – *Голуйч'е* матерѣно се разбудило. – Моје *голуйч'е* ми се наспало, па ч'е сѣг да се бања. – Два детета ка два *голуйч'еѣа*, нека су живе. – Ајде, *голуйч'ич'и* матерѣне, свуч'ите се па у своје л'егало, у свој тронъ.

гољем -а, -о *велик*. – Да си жиѣ, *гол'ем* да пораснеш. – По *гол'ем* је од старејога брата. – Тѣјзи *ѣо гол'емејзи* окрач'ало јел'еч'е. – А на тѣј жел'ѣзне врата јѣн катанац *гол'ем* како куч'е *гол'емо*. – Спаса је од њѣ *најгол'ем*. – Било *гол'емо* весел'е кд ми се женија сѣн.* – Овај *гол'ем* брес бија бресче кд га посејаја мој дѣда.* – У јѣну собу бија *ѣогол'ем* долап, у другу собу јѣно долапч'е.* ИЗР **искоч'и на гољема / гољемо** добије велике *размере*. – На *гол'ема* ч'е ѣсч'и тај рабѣта. – Тај ѣина свац'а *ѣсч'и на гол'емо*. **на гољемо** је *горди се, уздиже се*. – Откако је, она је тако на *гол'емо*. – Млого на *гол'емо* се држаше и ѣн.

гољемаш -а м *вођа, ѣредсѣавник, изабраник; угледна личносѣ; газда, богатѣаш*. – У Конгрино време ѣѣн *гол'емаш* бѣше бија Шаип-ага Фејзѣла Спаѣин. – За својега *гол'емаша* држау Мију Газикала мумѣ'ѣју. – Наши *гол'емашѣ* се бѣреф у митропол'ѣју.

гољемашки¹ -а, -о *који се односи на големаше*. – Тој је *гол'емашка* рабѣта. – Тол'ѣко година јеја *гол'емашки* л'ѣба. – Удала се бѣше у *гол'емашку* куч'у, а што дѣч'ека ч'уч'ка ѣна. – На *гол'емашке* руч'ѣве нѣкд неч'аја да ѣде.

гољемашки прил на начин *големаша, као големашѣ*. – И ѣн би да жиѣје по *гол'емашки*. – *Гол'емашки* би се држаја кд би ѣша.

гољѣ (се) несвр чини *нешѣо или некога голим, разголићује (се)*. – Што *гол'ѣи* тол'ѣко тој девојч'е да ти осѣбне? – Обањато дѣте не вал'а да се *гол'ѣ*. – *Гол'ѣше се, гол'ѣше* док не осѣбе.

гољѣшав -а, -о *који је недовољно одевен, разголићен*. – Повѣздѣн је тако *гол'ѣшав*. – *Гол'ѣшаво* девојч'е пѣшч'а по двѣру. – Дѣца гу су даја *гол'ѣшавѣ*. – Обѣч'и се, не сѣди више *гол'ѣшав*.

гољѣшавец -ѣца м *онај који је голишав, недовољно одевен (о деѣѣѣу), в. гол'ѣшавѣко*. – Док не осѣбне, тај *гол'ѣшавец* неч'е се ѣзне у памет. – Обѣч'е л'и јѣмпѣт ѣнога *гол'ѣшавѣца* твојега? – Ти брѣ, *гол'ѣшавѣцу*, да не се мрднеш от собе.

гољѣшавѣка -е ж *она која је голишава, која је недовољно одевена*. – *Гол'ѣшавѣка*, мајко, нѣкд да се обѣч'е, да се ул'ѣди. – Удри туј *гол'ѣшавѣку* по тѣј гол'ѣ гузице ѣѣјне.

гољѣшавѣко -а м в *гол'ѣшавац*. – ѣми се јѣмпѣт, мѣре *гол'ѣшавѣко*, па да се обѣч'еш. – Посветѣла му се што ѣзби тога *гол'ѣшавѣка*.

гољѣшавѣч'е -ѣта с в *гол'ѣшѣ'е*. 1. *дем/хип од гол'ѣшавац; деѣѣе уѣѣѣѣе*. – Ајде, мѣри девојко, повѣвај брѣго *гол'ѣшавѣч'е* зѣ ч'е осѣбне тако гоѣо. – Да

неје ўрок, тој њојно *гол'ишафч'е* гу је ка златна јабука. – Што не бањате, мори, теј ва́ше *гол'ишафч'ич'и*? **2.** *младунче које још није обрасло ѿерјем или длаком.* – Голупч'е *гол'ишафч'е*. – Ластафч'е *гол'ишафч'е*. – Тај Цанин конопч'ар кој зна отку[д] донесе теј два врапч'ета *гол'ишафч'етиа*? – Наше голупч'ич'и још су *гол'ишафч'ич'и*. – Мишч'е *гол'ишафч'е*. – Вал'аф ми два-три мишч'ета *гол'ишафч'етиа* за л'ек за од ўши. – Ђрбап ма́ч'ка, до́ака и миши́ма и њи́нема *гол'ишафч'ич'ама*, по́дави ги све до јенога, те смо с́ге ра́ат.

гољишч'е -ета с в *голишафче*. – Пови́сте л'и јемпүт тој *гол'ишч'е*? – *Гол'ишч'е* мо́је, л'о́чко мате́рина, мо́је слү́нце огреја́но, бла́го си га ме́не за те́бе. – Иди, мори, погл'едај што ч'и́ниф теј на́ше *гол'ишч'ич'и* по со́бе? – Привикај те́ма табел'скама *гол'ишч'ич'ама* да ни се ми́кнеф од гла́ве. – Ку́ку од грео́те, је́но голупч'е *гол'ишч'е* падна́ло от ка́фес те се уби́ло. – Гл'е́да ка́ко ластави́це рани́ф сво́је *гол'ишч'ич'е*. – Уфати́ло три-ч'ети́ри мишч'ети́и *гол'ишч'ети*и и са́ма напраи́ла л'ек за од ўши. – Гро́за ме у́фати кд ви́до у ч'уму́рльк це́ја куп мишч'ич'и *гол'ишч'ич'и*.

гољу́спа -е ж *коши́ица од во́лке, в гољушка*. – У ви́шње *гол'уси́а* је си́тна, па се л́сно и прогү́не. – Цре́шње је́де с[с] све *гол'уси́е*. – Гл'е́дај да не прогү́неш ко́ју *гол'уси́у* от сл'и́ве.

гољу́шка -е ж в *гољуси́а*. – Гл'е́ј што је кру́пна ва́ј *гол'у́шка* од кајси́је. – Сьз *гол'у́шку, без гол'у́шке*, он мо́та л'и мо́та дрењине. – У́ф, о́тиде ми је́на *гол'у́шка* у грло.

го́мна несвр **1.** *чини да ши́о буде лоше, рђаво.* – Де́, мори гомна́рко, ја гу урабо́тај ту́ј рабо́ту ка́ко вал'а, ја гу оста́ј, и не гу го́мнај ви́ше. – *Гомна́ше* гу рабо́ту, *гомна́ше*, докл'е не гу изго́мна сьсве́м. **2.** *фиг говори којеши́а.* – Вика́ја сьм те да збо́римо ч'овеч'ки, а не да ми го́мнаш ту́ј. – Затво́ри у́ста и не го́мнај ви́ше, до́ста ми је.

го́мнав -а, -о **1.** *умазан изме́иом.* – Препóви дево́јче, мори сна́о, и ми́кни му та́ј го́мнаф пости́лак. – Гомна́фко *гомна́ви*, до́ри и зави́јач'и му је го́мнав. **2.** *уи́рљан, умазан.* – По́топи л'и ту́ј *гомна́ву* кошу́л'у. **3.** *фиг рђав, лош.* – Не́ л'и ти ре́ка што го́мнаф ч'е искóч'и он о[д] те́ј рабо́те? – Оста́ј га, не́ га заде́вај, мло́го му је *гомна́ва* рабо́та њему́.

гомна́вац -фца м *фиг лош, нева́љао, неозби́љан човек, в гомнафко, гомнар, гомнеш.* – Та́ј *гомна́вац* Ма́ксут, мло́го се ни́што си́л'и. – Поч'е́ја да се дру́жи с оно́га едепс́за, с оно́га Куч'ка́рово́го *гомна́фца*. – Иди, мо́ре *гомна́фцу*, те се о́ми на бу́рму и ул'у́ди се.

гомна́јка -е ж в *гомнафка*. – Ко́му, те́јзи *гомна́јке* л'и збо́риш? Нафи́л'е ти је, не́маш ко́му да збо́риш. – Де́, мори *гомна́јко*, тол'и́ко рабо́те ч'е́каф, а ти се́диш бади́јава ка та́ј деч'а́нска непрел'а.

го́мнар -а м в *гомнавац*. – Го́л'ем па́кос ми напраи́ та́ј *го́мнар* Цо́ца. – Сьс оно́га *гомна́ра* ни́какву рабо́ту да не́си има́ја.

гомнарија -е ж *глујосѝ, будалашиѝина*. – Њине *гомнарије* ми се успѣше на вр̑ главе. – Готов је да уч'ини сваку *гомнарију*. – Његова рабџта – *гомнарија*.

гомнарка -е ж в *гомнафка*. – Онѣјзи *гомнарке* гомнаве Стефановице реко гу свѣ у ђч'и и зџтвори гу уста.

гомнарч'е -ѣта с в *гомнафч'е*. – Тђј *гомнарч'е* њђјно јђпет плач'е, јђпет бѝч'и уч'инѝло нѝшто. – Тѣј *гомарч'ѝч'и* краѣф де што виѣдѝф.

гомнафка -е ж *неозбиљна, лоша женска особа*, в *гомнајка, гомнарка, гомнешка*. – Тѝ, мђри, мешорѣч'на *гомнафко*, пђ арно да си гл'еѣала своју рабџту.

гомнафко -а м в *гомнавац*. – Од јѣнога *гомнафка* ч'ђвек нѝкѣд не бѝва. – Извѣч'и уѝи тђму *гомнафку* зе не слѣша ни за бђга.

гомнафч'е -ѣта с в *гомнарче, гомнешче*. **1.** *ѝрљаво, умазано деѝе*. – Снађ мђри, обрѝши и запѣри тђј *гомнафч'е*. – Јђдва стиџа да опѣре постѝл'це и завиѝач'ке тѣма *гомнафч'ѝч'ама* својема. **2.** *фиг немирно, неваљало деѝе*. – Кђј мђже да угђѝи тђму *гомнафч'ѝѝу*? – Тѣј малске *гомнафч'ѝч'и* покрѝѝше ни грање на дѣд, ѣ врат скрѝѝл'е.

гомнениѝа -е ж **1.** *измеѝѝ*. – Гл'еѣам дѣнѝс нашу маѝку, испоганила се, па уфѣтила те вѣч'е покрђвац да покрѝје своју *гомнениѝу*. – Ка да је у сѣло, по двђр гу *гомнениѝа до гомнениѝе*. **2.** *фиг глујосѝ, лудорија*. – Аѣа, прѣва л'и му је тај *гомнениѝа* што гу уч'инѝја? – Јђпет ч'е уч'инѝ какову *гомнениѝу*. – Тако ђни дајма покрѝваф своје *гомнениѝе*. – Уѝ'инѝ *гомнениѝу* те баѝтрѝса тѣѝ'е паѣе, па побѣже у Албанију у Л'ѣму.

гомнеш -а м в *гомнавац*. – А тај *гомнеш* Стојан бѣше л'и тамо? – Од онђга *гомнеша* вал'а дђбро да се ч'ѣваш.

гомнешка -е ж в *гомнафка*. – *Гомнешка*, сѣбе не виѣѝи, а дрѣугому ваѣѝи лакрѣѝје. – Верѣје тѣјзи *гомнешке* што гу пѣни глаѣу.

гомнешч'е -ѣта с в *гомнафч'е*. – *Гомнешч'е* гомнаво. – Миѝните ги од глаѣе, даѣдните тѣма габѣл'схема *гомнешч'ѝч'ама* по кђрку л'ѣба.

гђмно -а с **1.** *људски измеѝѝ*. – На прѣсти ђѝи, на *гђмна* смрѣѝи (нар. посл.). – Размаѝало се ка *гђмно*. **2.** *фиг безвредна особа, гад*. – И тђј *гђмно* Маѝсут да ми се сиѝи. – Зар тђму *гђмнѣѝу* валѣше јѣ да даѣем мђје девојѝе? – Аѝѝба, јѣному *гђмну* оѝѣла ли се да глѣѣа тоѝѝкву дугању? ИЗР **гђље гђмна** ниѝѝѝаван, *безвредан; ѝроѝао*. – Гђле *гђмна* му ѝскоѝи његова рабџта. **јѣде гђмна ѝриѝа** *којѣѝѝа*. – Ајде ѝѣти тѣј, не јѣѝи *гђмна* више. **изѣде гђмно** *учѝни* *какову глујосѝ*. – Гђлемђ *гђмно* *изѣде*. **упѣдне у гђмна** *наѣе се у неугђдном, незгђдном ѝолоѝају*. – Отѣрај ђѝи што ѝѝинѝи да не уѝѣднеш у каѝве *гђмна*.

горабѝја -е ж (тур. *gorabiye*) *врѝѝа сиѝѝних колаѝа*. – *Горабѝја* је јѣно, а шѝч'ерпаѣа је дрѣуго. – Спраѝл'а *горабѝје* за поп-Гѝѝинѝу што ѝѣде на аѝ'ѝсто. – Уз бђју ги прѣѝил'е и саан *горабѝје*.

горкач'а -е ж **а.** оно *шїио* је горког укуса. – Ћ, што *горкач'а* њскоч'и вај краставица. – Једе теј *горкач'е* јабуке дивл'ач'ке. – Намештила ми беше јену каву *горкач'у*, једва гу попи. **б.** *горка* ракија, в њел'иновач'а. – За мїде нека узїма по јену *горкач'у* пред р'уч'ек и пред веч'еру. – Давај му да пије на гладно срце по јену ч'ашу *горкач'у*.

гòрко прил **1.** без *сласїи*, *ойоро*. – Све ми је гòрко по ўста. **2.** *їегибно*, *їужно*. – Гòрко и ч'емерно живувала ч'ўч'ка она при тејзи гробнице, све крве гу.

гòрњи* -а -е/-о који се налази горе, на вишем месїу. – Гу гл'едаја од гòрњи кат. – Побєга по гòрњи п'ут. – Однеси пифтије у гòрњу собу.

горóвит -а, -о који је обрасїао гором, шумовиї. – Тамо де идòсмо с Мїту *горóвиї* крај беше. – Сиринїч'е пò неје *горовиїио* зе Стрєцка.

горопáдан -дна, -дно који је склон свађи, грубом њонашању. – *Горойáдан* се уч'инија. – *Горойáдно* детиште.

горопáди се несвр *бесни*, *љуїи* се, *жесїи* се. – За ма́ло нїшто те́ке пòч'не да се *горойáди*. – На́пред, *їо* не́ се *горойáдија*, а сьг је, ч'ўвај боже. – *Горойáдеше* се, *горойáдеше*, па се пòсл'е смїри.

горопáдник -а м онај који се *горойáдно* њонаша. – *Горойáдник* је, мајко. – Тóму *горойáднику* на óч'и да не изл'егнеш кьт пòч'не да се *горопáди*. – Тї, мòре, *горойáднику* *горопáдни*, дòкл'е ч'е се *горопáдиш*? – Тї си на Пуїне, они су та́ко *горойáдници*.

горопаднїца -е ж *беснуља*. – Јá ч'е се смїриш, мòри *горойáднїцо* *горопáдна*, јá ч'е те ка́жем óцу за вај маскарáльк што ч'їниш. – Привїкај гу, затвòри гу ўста тејзи *горойáднїце* ац'а-Ц'оц'їне.

горопаднїч'е -ета с *деїе* које се њонаша *горойáдно*. – Онóму кл'исаркиному *горойáднич'еїиу* ка да му дòша пáмет, не́ се *горопáди* ви́ше ка на́пред. – *Горопáдно* тóј *горойáднич'е* ка и óтац што му бїја.

горопáдно прил *јаросно*, *бесно*. – Óдговори гу *горойáдно* и она ўфати те га їзби.

горорéч'ан -чна, -чно који *другоме* говори *горке*, *увредљиве* речи. – *Горорéч'ан*, мајко, цєја óтац му, вўци му на п'ут. – *Горореч'нїца* *горорéч'на*. – Јóш у *деч'їи*сто беше *горорéч'ьн*, па ете и дьн-дьньс је та́кав. – Испрокуди́ло се, па се и *горорéч'но* уч'ини́ло тóј детиште гу.

горорéч'ник -а м *гороречан* човек. – Дè, мòре *горореч'нику*, затвòри јемп'ут теј твоје погáне ўста. – Тòга *горореч'ника* ўдри преко ўста да му доц'е пáмет.

горореч'нїца -е ж *гороречна* жена. – Не знаш гу што *горореч'нїца* је она. – Мòри, *горореч'нїцо*, штò сьм ти уч'ини́ла те си та́ква сьс мєне?

горореч'нїч'е -ета с *гороречно* деїе. – *Горореч'нїч'е* *горорéч'но*. – Ка́кве све рўге не́ гу збòри тóј синл'єво *горореч'нїч'е*.

гoрски -а, -о *їланински, шумски*. – Дївл’о је ка *гoрско свєре*. – Опл’ач’каја ги тај *гoрски* арамїја Рамадан Заскок.

горужда -е ж (алб. *garuhdë*) **1.** *дрвена варјача*. – Јадна ја, їскрши ми се *горужда*. – Додај ми туј *горужду*. **2.** *фиг. мршава, слаба особа*. – Осушила се, ослабела, *горужда* се уч’инила. – Он ка *горужда*, а жена му шишкава ка бурило.

горуштіца -е ж *нейријатїан осећај у једњаку и ждрелу изазван желу-
дачном киселином*. – Удави ме тај прокл’ета *горуштіца*. – Од *горуштіце* не пати више.

гoрч’а (се) несвр *їосїаје гoрак*. – Коломбoтњo брaшњo вaл’а да се арч’и, а се сьмел’е, седи л’и кој дњн више, оно оч’е да *гoрч’а*. – Прем сьге ако не угорч’ало тој брaшњo, зе до нєкњa не *гoрч’ало*. – Зар што је вај вруч’ина, вај жега, па поч’ело да *се гoрч’а*.

гoрч’ина -е ж **1.** *гoрак укус*. – Гoрко је ка пел’ин, у уста да га не туриш од *гoрч’ине*. – Мoдре патл’иц’ане пoпари с вруч’у вoду, ама *гoрч’ина* нє ги їскоч’и. – Осеч’ам ка нїку *гoрч’ину* у уста. **2.** *фиг. їшуга, їаїња*. – Тєзи грешнице тези-Магїне снаје цєја жївoт гу прoц’е у *гoрч’ину*. – Дoбро је и жїф ч’уч’а при тол’ико *гoрч’ине* што му прoшл’е преко глaве.

гoрч’и несвр **1.** *садржи гoрчину, има гoрак укус*. – Вај краставїца *гoрч’и* ка пел’ин. – Шарско сирєње ги *гoрч’єше* по мaло. – *Гoрч’їја* му, вїка, сїмит, те неч’аја да га изєде. **2.** *чини да нешїо буде гoрко*. – Тўра у ракију пел’ин, орашч’ич’и и друге гoрке трафке те гу *гoрч’и*, да прaви гoркaч’у. **3.** *фиг. загорчава, квари*. – Прокл’етнику, родїло се зар сaл да *гoрч’и* жївoт матєре.

гoс -та м *особа која је у їосейїи код некога у кући*. – Кaни га ка да гу је *гoс*. – Aпансз *гoсїи*. – Їмаф *гoсїе* на веч’єру. – *Гoсїїма* ц’єбап не мoгaсмо да дадемо. – У свє сoбе ни бїл’е *гoсїи*.* – Имaсмо млoгo *гoсїе* на слaву.* – Напўни прво најстарєјему *гoсїу* вїно.* – Код нaс први *гoс* пал’їја свєч’у на слaву.* – И їшл’е *гoсїи* да їгравф.* – Гл’єдни, жити-ја, а стїгл’е *гoсїи*.* – Домач’їца от куч’е доч’єка *гoсїе* у двoр.* – Нај млaда снаa доч’єкувaла *гoсїе* и ги цел’ивaла рўку.* **ИЗР бїне/їде/отїдне на/у гoсти/гoсте*** *борави као гoсїи, /їде/oде у їосейїу гoсїећи се*. – Цєлу недел’у бїла на *гoсїе* у матєре. – Брат гу викаја у Бејaград на *гoсїе*. – Дє ч’[е] їдеш на *гoсїе*? – И смо їшл’е сьс мaтер на *гoсїи* у нoјан рoд. – Јемпўт годїшњo *oїїїднемо* код ујка на *гoсїе*. – *Oїїїшл’е* дєвет дўше на *гoсїи* код Јовaна. – Дњњс ни дoшл’е на *гoсїи* алка-Надїне дєца. – Oстаде код нaс на *гoсїи* двa дњна. – Смо їшл’е у Деч’ане цєла фамил’їја на *гoсїе* за Гoспoц’їндњн.

гoспoдар -а м **1.** *їоседник, власник имања; гaзда*. – Сєме ни дава *гoсїoдар*. – *Гoсїoдар* ни доoди за гўмно, па за муштїдбу. – *Гoсїoдaру* нoсимо aк. – У тoга *гoсїoдaра* работaја све док не їскoч’їја на сaм сєбе. **2.** *особа која има власїи, која влада неком облашћу*. – *Гoсїoдар* л’и си ми па да ми

госпѡдин -а м мн *госпѡдиновци, госпѡдиници.* **1.** ошмен, ушлађен, угле-дан човек. – *Госпѡдин* бѣше бија, Бог да га прѡсти, Сима Игуманов. – Њему, тѡму *госпѡдину*, на лопату не мѡж да му принесеш от ка поч'е да се мѣша съз *госпѡдинофце.* – Штѡ се градиш да си *госпѡдин* кѣт си фукара? * **2.** *реч којом се шипиулишу мушка лица.* – *Госпѡдин*-Пѣтре, молим те, уч'ини се мукајет за онѡга човѣка. – И *госпѡдин*-Саве ац'и-Попѡвому вал'а да се рѣкне. **3.** *шипцула којом се ословљавају владика и митрополиит.* – *Госпѡдин* му дѣја свѡй благѡслов. – Општинари мол'ил'е *госпѡдина* и ѡн одобрија. – *Госпѡдин* неч'ѣа да га запѡпи. **4.** *шипцула којом се ословљава училище, професор.* – Гр-

дија га *госїодин* што не знаја уроку. – Цел’иваја л’и си р’уку твојему *госїодину*? – Андрїнога н’овога *госїодина* ка да га им’еше Ј’ефта. – К’ој ти је с’ге *госїодин*, уч’ител’ Ј’ордан л’и? – Ч’к’ола се б’еше пушт’ила и *госїодин’офци* б’еу искоч’ил’е. – Док не б’еше п’оша у богослов’їју, с’їн ми им’аше с’ал ј’енога *госїодина*, а с’ге т’амо има не знам кол’ико *госїодинце*.

госп’одїнов -а, -о који *їриїада* *госїодину*, који се односи на *госїодина*. – С’с Андр’ешку їде у ч’к’олу и *госїодїнов* му с’їн. – Траж’еше те *госїодїнов* г’аваз. – *Госїодин’ова* сестр’ич’ња.

госп’одїнч’е -’ета с дем/хип од *госїодин*; *уредно*, *їажљиво* деїе. – Једїнч’е гу је, па га др’жи ка *госїодїнч’е*. – П’їрол да гу је т’јзи мат’ере: два дет’ета два *госїодинч’еїа*.

госп’одїје несвр *живи* као *госїодин*, без *наїора*. – Дру’ги да се м’уч’и, а он да *госїодїје*. – С’в’ак би *госїодув’аја* да м’оже да *госїодїје*. – *Госїодув’аше* док трај’аше оч’ев’їна. – Им’ало се па се и *госїодув’ало*.

госп’осто -а с в *госїошїїїна*. **1.** *владавина*, *власїї*. – Ка се ослободїсмо, Т’урци славедн’аше г’лаве, а док б’еше нїно *госї’осїо*, н’е се поднос’еу прокл’етнїци. **2.** *друшїївени* *їоложаї*, *раскош*, *богачїсїїво*. – Искоч’їла гу з’ар стр’еч’а да се удаде у ј’ено т’акво *госї’осїо*. **3.** *оїїменосїї*, *досїїојансїївеносїї*. – Он, истїна, не бїја б’огат, ама бїја госп’один ч’’овек, за његово *госї’осїо* се казувало. – Т’акво *госї’осїо* што им’ал’е Гудїни т’де на дал’еко га нем’ало.

госп’оцки -а, -о који се односи на *госїоду*; *оїїмен*, *углађен*. – Уда’ла се у *госї’оцку* к’уч’у. – *Госї’оцко* кол’’ено. – *Госї’оцка* раб’ота, д’е. – Од свї *наїгосї’оцки* бїја Мат’еја М’ач’ка. – М’ара је *ї’о* *госї’оцка* зе с’естра гу. – Ч’ерк’ама да к’упите *госї’оцке* ал’їне.*

госп’оцки прил на *госїодски* начин, *оїїмено*, *раскошно*. – Н’оси се *госї’оцки*. – С’в’е оч’е на гол’’емо, по *госї’оцки*.

госп’оц’а -е ж **1.** *оїїмена*, *углађена*, *кулїїурна жена*. – Иако ч’екаја тол’їко, б’арем доч’екаја да ўзне т’ј *госї’оц’у*, Сїме-Ункїну Д’анку. – Млац’еја снаа гу је м’лоγο *госї’оц’а*. **2.** *реч* којом се *ослов’яаваїу* *учиїїеїице* или *сїїранкиње*. – Пр’екоре л’и те *госї’оц’а* што си задоцнїла за ч’к’олу? – Ада, поруч’їла с’м и *госї’оц’е*-Мїме, Цв’етку ац’и-Јакїному ж’ене.

госп’оц’ин -а, -о који *їриїада* *госї’оцї*, који се односи на *госї’оцїу*. – М’егерем и *госї’оц’ин* ти Нїка бїја т’амо.

Госп’оц’їнд’н* -а м *хришїћански* *їразник* *Велика* *Госї’оїїна* или *Усїење* *Богородице*. – Б’еше д’оша пред *Госї’оц’їнд’н*. – За *Госї’оц’їнд’н*, здравл’е б’оже, ч’е їдем у Деч’ане. – Смо їшл’е у Деч’ане ц’ела фамил’їја на г’осте за *Госї’оц’їнд’н*.* – Пред *Госї’оц’їнд’н* смо постїл’е дв’е нед’ел’е. – Запуцаше на нас б’їш на д’їн *Госї’оц’їнд’н*.* – Кол’їко д’їна їма од *Госї’оц’їнд’н* до В’ел’ике п’осте?*

ГОТВИ несвр *сѣрема јело, кува*. – Мати је у куч’у, *гоџиви* руч’ек. – Сама месила, сама *гоџвила*, сама мила судове, сама гл’едала куч’у и децу. – Кът стѣгоше ђони, ми две *гоџивѣсмо* веч’ѣру. – Попарила рѣку *гоџивеуч’и* тигањѣце. – *Гоџивѣч’и* зар ако не изгорѣла димије. – Ајде, дизај се, тој пил’е вал’а да се *гоџиви*.

гoтoв -а, -o **1.** *који је до краја урађен, довршен, завршен.* – Тај јен подлњнк ми бeше *гoтoв*, па пoч'o да пл'етем и дрyги. – Обoце јoш нe ми су *гoтoвe*. – Рeкo му штo имa да му рeкнем и *гoтoвa* рaбoтa. – Тај минтан *гoтoв* л'и си купија ел'и је смарлaмa? – Јoштe бaц'у да напрaји, и *гoтoв* је за дњнс.* **2.** *припремљен, скуван (о јелу).* – Рaбoтa гу да доoди нa *гoтoв* рyч'ек. – Дa вeч'eрaмo aкo је вeч'eрa *гoтoвa*. – Дaјмa нe ч'eкaшe *гoтoвa* coфpa. – Стaр зaр тaј пaсул' штo јoш нeје *гoтoв* и aкo сьм гa пристaйлa јoш oд сабaјл'e. – Aјтe, тyрaјтe coфpy, пeч'ивo је *гoтoвo*. **3.** *који је љoтoуно сире-ман, oпремљен; вољан.* – Пoмoгни му aкo си *гoтoв* да му пoмoгнeш. – Види *гoтoвe* л'и су ч'иpaц'ијe пa дa пooдимo. – Спpaлa сe кa дa је мaдaнeвeстa, тe јoш нeје *гoтoвa*. – Oн је *гoтoв* зa свeштo дa ти нaц'e кaршиљк. – Aкo сьм згрeшија, *гoтoф* сьм нa свe штo мe снaц'e. **4.** *неизбежан, неминован, сигуран.* – Сирoтyвaњe *гoтoвo* глaдувaњe. **5.** *фиг кoмe нeмa сьaсa, љoмoћи; љpoйao, мpшaв.* – Рaзбoл'e сe aпaнсьз и дoк викнaшe дoктopa, oн бeшe *гoтoв*, нa мoјe рyкe дaдe дyшy. – Свyд нaoкoлo бeу зaпaл'ил'e тaлу, слaмy, сeнo и зa јeнч'с кyлa бeшe *гoтoвa*, изгoрe дo тeмeл', a и oни y нy. – Дaј мy дa пoпијe двe-тpи ч'ашкe рaкијy и oн је *гoтoв*. **ИЗР зa гoтoвo y гoтoвини.** – У нeгa вeрeсијe ништo нe мoж дa yзнeш, сaмo зa *гoтoвo*. – Свe штo би кyпyвaјa, кyпyвaјa би зa *гoтoвo*.

гoтoвaн -a м лeњ чoвeк, нeрaдник. – *Гoтoвaн* сeстрo, дa мрднe нeч'e, сaл ч'eкa нa гoтoвo. – O[д] тoгa *гoтoвaнa* л'и ч'eкaш дa yрaбoтa ништo? – Aкo oч'eш дa сe грeјeш, мoрe *гoтoвaнy*, иди пa нaцeпaј мaлo дрвa.

гoтoвaнкa -e ж жeнa *гoтoвaн*, нeрaдницa. – Oцpни сe ч'yч'a с тyј жeнy мy *гoтoвaнкy*. – Oнeјзи *гoтoвaнкe* гу је тeшкo и гyзицy дa пoмeри.

гoтoвaнч'e -eтa с дeм oд *гoтoвaн*, лeњo, рaзмaжeнo дeтe. – Мyкy имa гpдницa с тoј њoјнo *гoтoвaнч'e*.

гoтoвo прил **1.** *завршено, свршено.* – Ч'e бинe *гoтoвo* дo aвгyс.* **2.** *скo-po, љpиблизно, безмaлo.* – Oт свoјштинe нeмaјa *гoтoвo* никoгa. – *Гoтoвo* свaки дрyги дњн гa фaч'a гpозницa. – Дo тaмo имa дa идe *гoтoвo* кa oдoвдe дo y Кoришy. – *Гoтoвo* цeлa сepмија мy пpoпaдe. – И штo кyпyјe, кyпyјe *гoтoвo* свe нa вeрeсијy. – *Гoтoвo* дa ги стигнeмo и пoфaч'aмo, кьд oни oстaишe пл'aч'кy, пa бeж пpeкo гpaницe.

гoч' -a м (aлб. *goc*) бyбaњ, вeћи дoбoш. – Игрaл'e смo љoд *гoч'* и кaлaц'oјнe. – Штo свe нe билo тaмo – a ч'alгијe, a мeшницe, a свирaјкe, a сyрл'e, a *гoч'eви*!

гoч'e с дeм oд *гoч*. – Штo ти је цигaнска фaрa, oнoл'ицнo дeтe пa oбeси-лo нa сeбe јeнo *гoч'e* и ч'yкa л'и ч'yкa, a дрyгe Цигaнч'ич'и и гpaф л'и и гpaф.

гoч'eбија/гoч'oбија -e м бyбњap, дoбoшaр. – И дрyги Рaмyшoф син је *гoч'eбија*. – *Гoч'eбије* нeје льснo дa држи нa сeбe тoл'икaв *гoч'* и дa ч'yкa. – Мaјстoрски ги ч'yкaшe *гoч'* тaј *гoч'oбија*.

гоч'ебијин/гоч'обијин -а, -о који *иријада гочебији*. – Тај што свіри у сурлу, *гоч'ебијин* зёт је. – И *гоч'ебијине* деца ч'укаф у гоч'. – *Гоч'обиин* игбал беше зар да се стрёфи овде и да заради коју пару.

гр узв **1.** за *йодражавање а. клокошања, гргорења шечносйи*. – Дóфати шйше, нáтеже га и *гр-гр-гр-гр*, пóпи га пúно, кáпка ракија не óстаде. **б.** *йуц-њева из вайреног оружја*. – У напрёшњо време, за Ц'урц'ёвдн, алтипатлаци и пúшке не стадау ни дњом ни нóч'ом: пúкот сáл идёше *гррр-гррр-гррр*. **в.** *звука колских шочкова*. – Од пóлноч' не заспáсмо: тéј врашке Латинштије поч'ёу да поóдиф за у Црногóру, те нйне кола свёјено тропáу *гр-гр-гр-гр-гр-гр*. **2.** за *вабљење свиња*. – *Грр-грр-грр*, овáмоте, ё муртаја ве не убила.

гра -а м *йасуљ*, лат. *Phaseolus vulgaris*. – *Гра* сејёмо ус колóмбоч'. – Ју-тре, здравл'е бóже, да омлатймо тај *гра*. – Поради *граа* сьм се и потурч'йја. – Напунила ванглу *гра* да однёсе у куч'у.*

грабеж -а м *ошмачина, йљачка*. – Јóш војска не беше ни искоч'йла од град, а тамо, у кáсарну на Баждарáну, поч'е *грабеж*. – Штó би ч'инйл'е Л'умáни да нё бйло *грабеж*? – Óтиде свё на *грабеж*.

грабежљав -а, -о в *грабљив*. – *Грабежл'ав* је ка áјдук. – Óтац му не беше тако *грабежл'ав*. – Голубе ни затрёше тéј *грабежл'аве* вртёшке.

грабежљавац -фца м в *грабљивац*. – Дё, мóре, *грабежл'афцу*!

грабежљавица -е ж в *грабљивица*. – Онёјзи *грабежл'авице* Тўте, свё гу је ма́ло.

грабежља́во прил в *грабљиво*. – Прўжиш л'и му јёно грóшч'е грóјзе, óно га гра́би тако *грабежл'аво* ка да је жёл'но.

грабежља́фко -а м в *грабежљифко*. – Тај Цáнин л'и *грабежл'афко* да остаи вóч'ку да се испёч'е?

грабежља́фч'е -ёта с дем од *грабежљавац*, в *грабљифч'е*. – Ка извўко ўши онóму *грабежл'афч'ёйу* којшйскому, óно се ўзе у пáмет, не досац'а ни више крадеўч'и зел'ёне топерйге.

грабежљив -а, -о в *грабљив*. – *Грабежл'ив* је на óца. – *Грабежл'ива*, сёстро, сáл гра́би за сёбе и за своје децу. – Јёно свёре бйва л'и да нёје *грабежл'иво*? – *Грабежл'ив* ч'óвек беше бйја.

грабежљивац -фца в *грабљивац*. – И тóга *грабежл'ифца* Рўсту уфатйл'е и турйл'е у áпс. – Јёдва јемпўт доц'óше до глáве онóму *грабежл'ифцу* мач'óру. – Тй, брё, *грабежл'ифцу*, дóкл'е да си та́каф?

грабежљивица -е ж в *грабљивица*. – Онёјзи *грабежл'ивице*, јётрёве гу, зина́ло гу óко на свекрвйне дукáте. – Тй, мóри *грабежл'ивицо*, да ймаш йн-саф, нё би тако ч'инйла. – Пил'ич'е ни затрёше тéј *грабежл'ивице* атмац'е, ё стрёл'е ги затрёл'е да ги зáтреф!

грабежљиво прил в *грабљиво*. – И док јёде, *грабежл'иво* јёде, ка да ч'е му побёгне.

грабежљифч'е -ѐта с дем од *грабежљивац*, в *грабљифч'е*. – Има́ла је́на ста́ра лакрди́ја „од кру́шке и кру́шч'е“, е та́ко ти је и сьс оно́га Рец'–Барл'ино-га *грабежл'ифч'еџа*. – Је́н л'е́к ма́ч'е, па и оно́ *грабежл'ифч'е*, и оно́ би да гра́би пил'ич'и.

грабени́ца -е ж *уграбљена*, *оџеџа* девојка; *жена која је на џај начин сџуџила у брак*. – Је́на *грабени́ца* Рисја́нка оста́йла му́жа Турч'ина и две́ де́цу па побегла у митропол'ију. – И те́зи *грабени́це* Л'убижда́нке Ма́ре нашла гу се стреч'а, запроси́ја гу је́н богосло́вац оту́д от Косово.

грабе́ње с пл им од *граби*, *оџимање*. – Ка́кво је па то́ј *грабе́ње* грџзе је́н дру́гому од ру́ке? – Кы́т поч'е је́но *грабе́ње* око барени́це, рекосмо, ку́ку, ч'е се поби́јеф на сва́дбу. – За рабо́ту не́је, а за *грабе́ње* пр́ви је. – У прв́ину бе́ше би́ја селски пол'ак, а са́л сьс *грабе́ње* сте́ка тол'и́ко ма́л што има. – От ка за́ступи Срби́ја, се́кна и арнау́цко *грабе́ње* Рисја́нке.

гра́би несвр *оџима*, *силом узима*, *иљачка*. – Проку́да, гра́би му то́пку са́л да га распла́ч'е. – А што́ не *граби́ја* тај зулу́мч'ар? – Арнаутима́ ду́ша и свѣт ги је да *граби́ф* Рисја́нке. – Їзгуби се та́ј ма́ч'ор што ни *грабе́ше* голу́бе. – Они́ *грабил'е* и сва́к за се́бе и сви́ зајно. – Има л'и што да се *гра́би*, Рама́дан За́скок је пр́ви. – *Граби́ло* се свѣ што мо́гло да се угра́би.

грабља́в -а, -о в *грабљив*. – Пољко́ де, че́ до́џе дѣн и оно́му *грабл'авому* Асан Исѣну, зе Бо́г не́је ма́ч'ка, што ре́кл'е на́ши ста́ри. – Шотке су мло́го *грабл'аве* на је́ло. – Што́ ти је ма́ло те си та́ко *грабл'ав*?

грабља́вац -фца м в *грабљивац*. – До́кле ч'е гра́биш де́ч'инску нафа́ку, мо́ре *грабл'афцу*? – Акибет му до́ака и то́му *грабл'афцу* ма́ч'ору.

грабља́вица -е ж в *грабљивица*. – До́ста, мо́ри *грабл'ави́цо*, до́ста ти је тол'и́ко, оста́ј штого́дър и дру́гому. – Уто́ви су но́тње *грабл'ави́це*.

грабља́во прил в *грабљиво*. – Кома́ч'е л'е́ба до́фати та́ко *грабл'аво*, ч'е ре́кнеш што три́ дѣна не́ је́ја.

грабља́фко -а м в *грабљифко*. – Та́ј проку́да, та́ј Стоја́нкин *грабл'афко*.

грабља́фч'е -ѐта с дем од *грабљавац*, в *грабљифч'е*. – До́кл'е га не у́дриш преко ру́ке, то́ј *грабл'афч'е* не мо́ж да оду́ч'иш да гра́би. – То́ј је́но ма́ч'е што ни оста́де, па и оно́ *грабља́фч'е*, е́ си́ла га порази́ла.

грабљив -а, -о в *грабежљав*, *грабежљив*, *грабљав*. **а.** *који оџима, иљачка; џохлејан, лаком*. – Гра́бл'ив је да џо́ *грабл'ив* не би́ва. – Ч'а́пка је мло́го *грабл'ива* на цре́шње. – И то́ј девојч'е гу је та́ко *грабл'иво*. – Оно́му *грабл'ивому* аџ'и-Ру́сте, за́нат му би́ја да гра́би ту́ц'о. **б.** *који се храни жи-вим иленом (о живоџињама и џиџицама)*. – Та́ј *грабл'иви* ма́ч'ор гра́бна је-но-пил'е, па у́теч'е. – Голу́бе ни затре́ше те́ј вра́шке ти́це *грабл'иве*.

грабља́вац -фца м в *грабежљавац*, *грабежљивац*, *грабљавац*, *грабљифко*. **а.** *онај који граби, оџима; оџимач, иљачкаш*. – За бра́та му л'и збо́рите, за оно́га *грабл'ифца* л'и? – А, мо́ре *грабл'ифцу*, е́ Бо́г ти суди́ја. **б.** *грабљива живоџиња*. – Ода́мно не ви́дим оно́га ма́ч'ора *грабл'ифца*.

грабљивица -е ж в *грабежљавица, грабежљивица, грабљавица*. **а.** она која граби, *оџима*. – Штò си таква, мори *грабл'ивицо* грабл'ива? **б.** *грабљива живоџиња*. – Липцала ги тај ајдук, тај *грабл'ивица* ма'ча.

грабљиво прил на *грабљив начин, лакомо, џохлейно, в грабежљаво, грабежљиво, грабљаво*. – Пијаница, и по о'ч'и му се види како *грабл'иво* ч'ека да му се утòч'и јено пејеседра'мч'е ракија.

грабљифко -а м в *грабљивац, в грабежљафко, грабежљифко*. – Онòму ајдуку, онòму *грабл'ифку* Рустему, писа'л'е му ц'урнал да га обеси'ф. – И нач'ес тај *грабл'ифко* ут додија да ни граби голубе.

грабљифч'е -ета с дем од *грабљивац, в грабежљафч'е, грабежљифч'е, грабљафч'е*. **а.** *грабљиво деџе*. – Тој л'умско *грабл'ифч'е* ка да нема'ло на кога да искòч'и тако грабл'иво. – Онòму *грабл'ифч'еџу* њòјному свè је ма'ло. **б.** *грабљиво младунче*. – Јено ву'ч'е мòже л'и да не бидне *грабл'ифч'е*?

грабне свр *оџме*. – Сал да му је да *грабне* штогòдър. – Грабнаја би и он кьд б'и смеја. – Има л'и да се *грабне* штò, он је туј.

грабуља -е ж *дрвено оруђе са зуйцима за скуџање сена, сламе и сл.* – Грабул'а је у отлукану. – Овејзи *грабул'е* напукло држало. – Искршија *грабул'у*.

град¹ -а м **1.** *веће насељено месџо, варош*. – Град гòл'ем, да се изгубиш у њега. – Остайја сèло и доша у *град*. – Сèла л'и су тамо? Цèл'и *градòви*. – Па, па, што гол'еме *градòве* бèу у Амберику. – А лупне нèгде по *граду*, он гл'едај да нèје у њин двòр.* – Ба'та имаше и јено лòјзе *до град*.* – Отидо у *град*, а тамо пуно бу'л'е.* – Има'ло у *град* л'уди што зна'л'е да гуди'ф^в на гуслу.* **2.** *сџановнишџиво већег месџа*. – Цèја *град* бèше искоч'ија на Баждарану да доч'ека српску војску. – Сал што се ч'у да иде Л'ума, *граџи* се узбуни, ч'аршија се затвори, сва'к побèже дома. – Град неч'аја тога владику. **3.** *џиврџава, уџиврџење*. – Штò *град* Смендерèво вџздџн затворèно (нар. песма). – У *граџи* кьд о'ч'еш, од *граџи* кьд пушти'ф (нар. посл.).

град^{2*} -а м *јединица мере јачине алкохола*. – Мòја ракија има дваес, дваес два *града*. – У старò време ракија нема'ла пòвише от петнаес *града*. – Сџг пèч'ев л'уту ракију од дваес пèт *града*.

гради несвр **1.** *зида, џодиже грађевину*. – Цвèтко ац'и-Јакин погодија мајстòре да му *гради'ф* куч'у. – Ч'колу узèја да *гради* Дџмџан Трбу'сич'. – На Ду'л'е *градеу* нòв пут. – Мòс при Арасте *гради'л'е* Стреч'ани. – Млòго годи'не се *градија* Свети-Ц'òрц'е, више од тријес годи'не. – Нè *гради'л'е* напре вèл'ике куч'е.* **2.** *џрави, израђује; чини, џиређује*. – Братанч'ету *гради* пуца'л'ку. – Роган кондуре гу *градија* Риста Кикмир. – Тај кòтол је *граден* јòш за Сандину свадбу. – Затèка гу *градеу'ч'и* б'лаг мèјл'ем. – Градеу тепсештије за првич'. – Тура му ладне крпе да му *гради* ч'èф. – Иако била погана, она ни'кому не *градила* злò. – Куму ч'ини ч'èс, *гради* му мèсто у ба'ш. **3.** *фиг негује, улейшава лице козмеџичким средсџивима*. – Тура на л'ице а'гду те га *гради*. –

Нагрдила л'ице што га *градила* и със сириц'ик. ИЗР **гради** *црепуље* *умире*. – Спра́ла се да *гради* *црепул'е* у Шүкл'е. **гради** *се* несвр **1.** *йрави се, йрейвара се*. – *Гради се* корсом спије, а слүша што збóримо. – Кьд отвори́смо лакрди́ју за ту́ј рабóту, *градеу се* ка да не-знаф ни́што. – *Градеше се* да га не ви́ди. – И та́ј селска говедарка да ми *се гради* госпóц'а! – *Се гради* да ни мисл'и дóбро, а ва́мо би не изе́ја.* – И ти *се градиши* да о́ч'еш да устанеш да помóгнеш, а седиш и гл'едаш.* – Штó *се градиши* да си госпóдин кьт си фука́ра.* **2.** *улейшава се козметичким средсйвима*. – *Градеше се* и она док бёше пó млада. – Бел'и се, ма́же се, *гради се* ашич'аре, бьш ка та́ј Са́нда Мари́је Висóке.

градина¹ -е ж *врй, башиа*. – *Градина* ги је ка ра́ј, пр́во та́ј шири́н-лѣк, па ја́з, па ч'ёшит цвёч'е, па во́ч'ке, па та́ј ладовина, да седиш и да ужи́ваш. – *Градину* му удари́ла ба́стра, те му нагрдила зарза́ват. – У да́жка-Јова́нову *градину* на јёну стра́ну је цвёч'е, а на дру́гу па зарза́ват: кро́мид, лу́к, патл'иц'а́ни и крастави́це.

градина² -е ж аугм од *град*. – Та́мо, у Амбе́рику, градо́ви не́су ми́цке ка о́вде, те́ке *градине* да се изгү́биш у њй. – Та́ј а́јта ни́где ме́сто не мо́га да свр́ти, свё лута́ја од *градине* у *градину*. – Ту́ц'е *градине* га изедо́ше њёга јадни́ка.

градо́вит -а, -о *који доноси град (о облаку); који обилује градом*. – Свё ми се ч'йни да та́ј о́блак мо́же да бидне *градо́виш*. – Про́шла годи́на бёше *градо́виша* годи́на.

гра́ња* -е ж *грана*. – Ду́на ја́к ве́тар и ми йскрши *гра́ње* на сл'йву. – Йдем по́лько, ста́р сьм, и се дофа́ч'ам за *гра́ње* да не па́днем. – Скр́ши *гра́њу* од брёс и гу ме́тна у пе́реж. – А што бёше јёна пёсма „Разгра́нала *гра́ња* јоргова́на“.

грама́да -е ж **1.** *гомила, хрйа*. – Ту́рајте ту́ј на *грама́ду*. – Пред врата́ митропол'йске л'ёжи гр́дна *грама́да* пёсѣк. – Набра́л'е ни се судóви це́ла *грама́да*. – Награмади́ло се, ово́л'йква *грама́да* се уч'ини́ло. **2.** *гомила изме́ша*. – У Зоч'иште, у кума-Ц'óre, да кро́кнеш не мо́ж а да не га́знеш на *грама́ду*. – Та́ко је свү́д по селске куч'е, *грама́да до грама́де*. **3.** *фиг круйна, ителесно развијена особа*. – Ка по́расте, *грама́да* се уч'ини ка и де́да што му би́ја. – Младаневёста ги бёше це́ла *грама́да*. **4.** *фиг йрейшерано обучена особа*. – Нагронта́ја се, *грама́да* се уч'ини́ја. – Нема́ше л'и, мо́ри *грама́до*, да ту́риш јо́ш штого́дър врс се́бе?

грама́ди несвр *сйавља на гомилу, гомила*. – *Грамадеше* дукáте ка да ч'е ги понёсе по се́бе у грóб. – Та́ј по́ток да́јма би ни *грамади́ја* бр́лог прет куч'у. – Ка́мењ што но́сиф ч'ирац'йје нека се *грамади* ту́ј пот сновáл'ку.

граме́жљав -а, -о в *грамзљив*. – Грамежл'авац *грамежл'ави*.

грамежља́вац -фца м в *грамзљивац*. – Йди одóтл'е, брё, *грамежл'афцу* грамежл'ави.

грамежља́вица -е ж в *грамзљивица*. – Она́ је гол'ёма *грамежл'ави́ца*.

грамежља́фко -а в *грамзљифко*. – *Грамежл'афко* је што га не́ма.

грамежљафч'е -ѐта с дем од *грамежљавац*, в *грамзљифч'е*. – Тòму *грамежл'афч'е*иу њòјному свѐ је мaло.

грамѐжљив -а, -о в *грамзљив*. – *Грамѐжл'ив* ч'òвек бѐше бѝја. – Дaјма бѝло тaко *грамежл'иво*. – *Грамежл'ива*, мòри, од рúке да ти узнe.

грамежљивац -фца м в *грамзљивац*. – *Грамежл'ивац* је ка и òтац што му бѝја. – *А*, мòре, *грамежл'ифцу* грамежл'иви.

грамежљивица -е ж в *грамзљивица*. – Òстај туж *грамежл'ивицу* да вѝдимо докл'е ч'е тaко. – Дѐ ти стаде тол'ико једѐње, мòри *грамежл'ивицо* грамежл'ива?

грамежљифко -а м в *грамзљифко*. – Тај *грамежл'ифко* немaја зaр на кòга да искòч'и тaко грамѐжл'ив. – Ёне гу, рaни онòга *грамежл'ифка* свòјега.

грамежљифч'е -ѐта с дем од *грамежљивац*, в *грамзифч'е*. – Кúку, што *грамежл'ифч'е* гу је тòј девојч'е! – *Грамежл'ифч'е* грамежл'иво, свѐ што вѝди једнѝк тражи.

грамзѐње с гл им од *грамзи*. – Његово *грамзѐње* кaнтар немaло. – За твоје *грамзѐње*, мòре прокудо, мѐне ми црвенија òбраз прет свѐт.

грамзи несвр *йрейперано йежи* нечему, бива *йохлейан*. – Тaко се родѝја зaр, сaл да му је да *грамзи*. – Бaрем, да имaше за кòга да *грамзи*, те тол'ико *грамзѐше*. – Напред не *грамзило*, сѝк се òно испрокудило па *грамзи*.

грамзљив -а, -о *йохлейан*, *лаком*, в *грамежљав*, *грамежљив*. – *Грамзл'ив*, òко му је на пaру. – Дòри и од òца йскоч'и *йò грамзл'ив*. – Тaко бѝла *грамзл'ива* јòш док бѐше мѝцка.

грамзљивац -фца м онај који је *грамзив*, *йохлейан*, в *грамежљавац*, *грамежљафко*, *грамежљивац*, *грамежљифко*. – Таковога *грамзл'ифца* òч'и нѐ ми видѐл'е. – *Грамзл'ивац* грамзл'иви, йзеде и тòј комaч'е пѝту што бѐ остаила за Нaту. – Тѝ, брѐ *грамзл'ифцу*, мѝсл'иш л'и да си сaм у вуж куч'у.

грамзљивица -е ж она која је *грамзива*, *йохлейна*, в *грамежљавица*, *грамежљивица*. – Да вѝдимо докл'е ч'е *грамзи* тај *грамзл'ивица* грамзл'ива. – *А* мòри, *грамзл'ивицо*, штò би оч'ала тѝ? Тѐбе свѐ, а другòму ништо, нѐ л'и? – Нека пукне, и тòј дaдни онѐјзи *грамзл'ивице* и мѝкни гу од главе.

грамзљиво прил на *грамзив* начин, *йохлейно*. – Полѝко, мòре прокудо, ч'е ти побѐгне л'и, те јѐдеш тaко *грамзл'иво*?

грамзљифко -а м в *грамзљивац*. – Нашла се два *грамзљифка*, па мýка сьс њѝ, не мòж да ги угòдиш обоицама.

грамзљифч'е -ѐта с *грамзиво* деѝе, в *грамежљафч'е*, *грамежљифч'е*. – За тòј Доцѝно *грамзл'ифч'е* л'и ми казужеш? Знaм га што мýстра је òно. – *А* мòре *грамзл'ифч'е*, *а* мòре прокудо прокудава, дòста вѐч'е с тòј твоје грамзѐње свѐ што вѝдиш! – Тѐј две *грамзл'ифч'е*ии њòјне и дýшу ч'е гу извадиф јаднѝце.

гранда -е ж/м *висока*, *круйна особа*. – Ёте га, йде тај *гранда* Сѝма. – *А*да, сьс полч'аник да те гaзне тај *гранда*, црѐва ч'е ти истýри. – Тѝ, брѐ,

ка јѐн патл'иц'ан, и ти да искочиш на мегдан оному *гранде*. – Муж гу бѐше мицак, ситан, а она јѐна *гранда*, у зѹбе да га понесе.

граница¹ -е ж **1.** *линија или ѿјас земљиштиа који раздвајају различииа ѿдручја (државе, насеља, имања).* – Душан алка-Ванкин терси-перси отиде на *границу* на Коритњак, тамо пѹкла пѹшка. – У Ђс, помец'у нас и Албаније, *граница* је Паштрик. – И ако остаде у нашу државу, Гора је *граница*, те је и дѹн-дѹнсь на мѹку с тѣј л'ѹмске арамје. – Понеси алтипатлак, Ђс је, *граница* је, тамо не се иде с гол'е шаке. – *Границу* за Џ'аковач'ку најју ч'ѹни Швањски мос. – Тѣј зулумч'ари ни заораше *границу* од наше зѣмње. – Повадија камѣње да не се зна дѣ ни је *граница* од њѣве. **2.** *фиг крај, завршеѿак; мера до које се нешто ѿроѿеже, ограничење.* – Арнаѹцке зулѹми *границу* немал'е. – Доста де, доста више, и ващему задевању има *граница*. – Тѣј њѣне ч'ѹда, њѣне москаралѣци бѣу бил'е без *границе*.

граница² -е ж *врстиа храсѿа*, лат. *Quercus conferta*. – Што купија јѐно-два кѹла дрѡа, свѣ сама *граница*. – Ако има *границу*, порѹч'и му да ми дотѣра јѐна кѹла.

границ'ар -а м **1.** *војник који чува државну границу.* – Тражѣше те јѐн *границ'ар*. – Писаја се за *границ'ара*. – Кѹч'у даја под ч'ирију јѐному официру *границ'ару*. – Удала се за *границ'ара* тамо пот Паштрик. – Његово девојч'е било запросѣно за капетана *границ'ара*. **2.** *онај чије се имање граничи са неким другим ѿседом.* – *Границ'ар* ми је сѣс лѹже. – За *границ'ара* има онѹга поганца Максѹта.

границ'арски -а, -о *који се односи на граничаре.* – Мѹч'ан је и тај *границ'арски* живот. – Рец'ѣпу иде *границ'арска* плач'а, а он *границу* ни не види. – Л'ѣто је, ваѣиф се пол'а, па *границ'арске* сваѣ'е де се обрнеш.

границ'ев -а, -о *који је од обрасѿао храсѿом; који од храсѿа, који се односи на храсѿ (границу).* – Светотројч'ка шѹма свѣ је *границ'ѣва*. – *Границ'ев* дѣрек. – *Границ'ѣво* дрѡо. – *Границ'ѣве* кѹлци.

границ'и несвр ѿвлачи *границу*, ѿсѿавља *граничне* знакове. – Дѡал'аф се, па отишл'е да *границ'иф* њѣве и лѹже.

границ'и се има зајѣдничку *границу*, међи се. – Знам га што гагрица је, *границ'ија* сѣм се сѣс њѣга док не беше продаја лѹже.

гранка/грањка -е ж *ѿањи, савиѿљивији део дрвѿа израсѿао из сѿа-бала, грана, в. грања (1).* – Дрѡа ни се доспѣлѣ, *гранка* не ни останала. – Подрѣни тѹј *гранку*, ч'е се искрши кол'ѣко родѣла. – Сѣбѣри тѣј *гранке*, па нѹси у кл'ѣт. – Јѣну *грањку* не могасмо да обѣremo. – Гл'ѣј што родѣла тај *грањка*.

гранч'е/грањч'е с **1.** *мала, ѿанка грана (о дрвѿу, биљци).* – Ўзни кѹје *гранч'е*, па тѹри на ѹгењ. – Донѣси ми јѹш кѹје сѹо *гранч'е*. – Сал што тѹри две-три *гранч'ѣта*, грнѣци се запал'ѣше. – Искидај ми јѐно *гранч'е* бо-сѣл'ек. – А, мѹри неработниѣо, кѹга ч'ѣкаф тѣј *гранч'и*ч'и тако растрѡѣне по двѹр, мѣне л'и да ги сѣберем? – Сирѹве *гранч'и*ч'и, па се ч'ѹриф пустиња.

– Осушило се и тој јено *грањче* што бёше останало. – Бајаги купија дрва, а оно искоч'ише свё саме *грањч'ич'и*. – Тёма *грањч'ич'ама* нац'и ги мёсто у кл'ёт. **2.** *украсни вез на чарайама у облику гране, в грања (2)*. – Јёно *гранч'е* сьм доспёла. – Готёве л'и су обьдве *гранч'ёйша* на ч'арáпу. – Вёзе на ч'арáпе *гранч'ич'и* од мани́стре. – Ајде, девојко, дёспи јемпút теј *гранч'ич'е*. – Дёспе л'и и тој дру́го *грањч'е* на ч'арáпу? – Не гл'ёда сво́је теке ту́цому *грањч'ёйшу* наоди беáну. – На памуч'не ч'арáпе *грањч'ич'и* од вунйце не сёдиф л'ёпо.

гранч'ельйја/грањч'ельйја непр прид који има шару у виду *гранчице* (о дукайшима). – Вај дукат је *гранч'ел'йја*. – Наредйла на фёс *гранч'ел'йја* дука́те. – *Гранч'ел'йја* дукач'е. – Дукач'ич'и на обо́це не гу су *гранч'ел'йја*. – И *грањчельйја* дукачйче йма Стёфан Дрвар.

гранч'йца/грањч'йца -е ж в *гранчё*. – Тол'йцна *гранч'йца*, па и а́на, ви́диш, врзала рód. – Тај дёмбел' Вáсил', јёну *гранч'йцу* прáске да óбра, не óбра бил'е. – Свё теј *грањч'йце* собёри, па ту́ри пот ка́зан.

грања -е ж **1.** в *гранка/грањка*. – Да подр́пнемо теј двё *грање*. – Тај су́ја *грања* вáл'а да се исеч'е. – Ру́ке му су сýе ка двё су́је *грање*. **2.** в *гранч'е (2)*. – *Грања* ми је готóва и на дру́ги подл́ньк. – Ту́ј *грању* за ч'арáпе óна са́ма изва́дила из гла́ве, ју́рнек нема́ла. – Ч'арáпе су дóбро сьпл'етёне, а́ма *грање* ги су нй ў́зни нй о́стаи. **3.** *злайни накийи у виду гранчице*. – Јёна *грања* ми се искрши́ла. – Млóго гу бёу л'ёпе теј *грање*. – На јёну *грању* гу су *гранч'ел'йја* дукач'ич'и, а на дру́гу су динарч'ич'и. – Штó нёси турйла и *грању* на гла́ву?

граор -а м куко́ль у жи́йу, лат. *Agrostemma githago*. – Кишна го́дина за́р, па по њйве *граор* кол'ико óч'еш. – *Граору* су́ша не доса́ц'а. – Ву́јгодиш́ња ч'ени́ца је пу́на *граор*.

граорас -та, -то који је *зеленкастйосив, йейёласй*. – Њйн пётал је *граорас*. – Јёно *граорáстйо* пй́л'е ни се изгубйло. – *Граорáстйа* коко́шка поч'ёла да ква́ч'и. – Óч'и гу су ка *граорáстйе*. – Јёно óко му је *граорáстйо*, а дру́го не́је.

граорка -е ж *врсыа кокоши грахорáстйог сийног йерја*. – *Граорка* ми је за за́пат. – Ву́ј *граорку* ми донё́ја То́тка.

граорљав -а, -о који има куко́ль, *грахор (о жи́йу)*, в *граорљив*. – Бе-рич'ет ми й́счоч'и *граорл'ав*. – Купй́ја *граорл'áву* ч'ени́цу.

граорљив -а, -о в *граорљав*. – Ву́јгодиш́њо жй́то је *граорл'иво*. – У вреч'у озгóр турй́ја ч'й́с, а оздóл *граорљив* јеч'ем.

грацки -а, -о који се односи на *град, који йрийада граду*. – *Грацки* свёт не рабóта. – Узо́ше *грацку* зёмњу и подел'йше гу сиротй́ње. – *Грацке* говёда се бёреф на Говедарни́цу. – *Грацке* ц'убретáри.

грац'áнин -а м сй́ановник *града, варошанин*. – Та́ко је кът сй́ц'им сй́лом óч'е да бй́дне *грац'áнин*. – Да пукнеф што не мога́у да гу да́деф за *грац'áни́на*. – Јёному *грац'áни́ну* прија́јеф опъ́нци ка магарёту сё́дло.

грац'анка -е ж *сѣиановница града, варошанка*. – Жѣна му је сел'анка, неје *грац'анка*. – Тако му и ваља кѣд оч'аја жѣну *грац'анку*.

грац'анч'е -ѣта с *деѣше из града, варошанче*. – *Грац'анч'е* л'и је, мори, тој момч'е што иде оздол? – Куку од страмоте, *грац'анч'еѣшу* да туриф кѣч'е на главу.

грашка -е ж **1.** *зрно ѣасуља*. – Немал'е смо ни *грашку пасул'*. – *Грашка* му је истина сѣтна, ама је л'езетл'ија тај пасул'. – Младен ни пратија гостиварски пасул', крупан, свѣ овол'икве *грашке*. **2.** *круйна кай*. – Млого се зноѣја нач'ес, зној свѣ *грашка грашку* стизаше. – Фач'а гу горавина, по ч'ело гу ѣте овол'икве *грашке* зној. – На облак је кѣд врнеф тако крупне *грашке*. – Слузе л'и су? Свѣ тол'икве *грашке*. **3.** *мала количина нечега, мрва*. – Неслаано је, тури још *грашку сол*. – Од свадбе не ни остаде ни *грашка шѣч'ер*.

грб -а м **1.** *леђа, в грбина, грбача* – Тури девојч'е у кол'ѣвку, па га натовари на *грб* и тако ѳтиде у сѣло. – Свѣ што ѣшло, ѣшло сал по његовومه *грбу*. **2.** *фиг ѣодршка, зашѣиѣиѣа*. – Да немаја тај *грб*, свога дѣду, ништо не би било од њѣга.

грба -е ж **1.** *израслина, избочина на леђима; ѣприродна израслина код живоѣиѣа*. – Јоѣ теза-Тонкиному поч'ѣла да му расте *грба* на плѣч'и. – На ц'укс имаја *грбу*. – Гл'ѣдаја сѣм камил'е сѣс по јѣну *грбу*, а глѣдаја сѣм и тѣј сѣс по двѣ *грбе*. – Сѣмар ми убија коња у грбину, па му се направила *грба*. **2.** *исѣуѣчење, неравнина*. – Видиш л'и *грбе* по коре од лубенице, знај што је она бастрал'ија. – Бѣч'и бѣла удрѣна тај праска што гу искоч'ѣла *грба*. **3.** *грбава особа*. – Сал тај *грба* Јѣфта бѣја тамо и никој више. – Ти, мори, *грбо* грбава, да си ч'утала. – Оному *грбе* Л'ѣбе Бајату.

грбав -а, -о в *грбас, гурав*. **1.** *који има грбу*. – *Грбаво* се ѳно и родѣло. – Грбавица *грбава*. – Грубѣше гу тај *грбав нѳс*. **2.** *који је са исѣуѣчењима, нераван, квергав*. – Док несѣм видѣја, несѣм знаја што је дрво од маслинке тако *грбаво*. – Тѣј *грбаве* тѣкве ми ги викамо говѣцке тѣкве. **3.** *фиг лош, крив*. – *Грбава* му је његова рабѳта. – Без невол'е се ѣмеша у кавгу па ѣспаде *грбав*. – За туц'е греѳве ѳн ѣскоч'и *грбав*.

грбавац -фца м *грбав човек, в грбафко*. – *Грбавац* грбави, и ѳн да ми се сѣл'и. – По ѳрно нека гл'ѣда ѳнога својѣга *грбафца*. – Ако дофѳтим тога *грбафца*, ч'е му испраим плѣч'и. – Ч'ѣти брѣ, *грбафцу*, за тѣбе је збѳр, за кокошку сол.

грбави (се) несвр **1.** *ѣосѣјаје грбав; савија се, криви се*. – Млад бѣја кѣт поч'ѣја да *грбави*. – Свѣ мало по мало што *грбавѣла* ѳна. – Алка-Ана *грбавѣше, грбавѣше*, док сѣсвѣм не ѳгрбаве, те се сѣви на два кѳта. – У нѣч'ве ни *грбави* стрѣдња штица. – Кѣд ѳстаре, тѣд поч'ѣја да *се грбави*. – Успрај се, што *се грбавиш* тако у ѳд? – *Грбавија се* још док не бѣше родѣна Рѳса. – На ѳбѣдве рѣке гу *се грбавиш* прѣсте, да је дал'ѣко. **2.** *чини грбавим, кривим*. – Што не сѣдиш право, тѣке *грбавиш* тѣј пл'ѣч'и? – Л'ѣцки калѣпи антерију и

не гу *грба̀ви* тако. **3.** *йревише ради, ради йешке йослове. – Грба̀ви се, јадница, по ту̀д’е рабо̀те за јено кома̀ч’е л’еба. ИЗР грба̀ви грб/грби́ну/грба̀чу йуно ради, мучи се раде́ни. – Да се сте́кне, бра́јко, вал’а грб да се грба̀ви. – Грба̀ви грби́ну за дру́гога. – Утепа се ч’у́ч’ка грбавѐч’и грба̀ч’у за оно́га нерабошті́ју сво́јега.*

грбави́ца -е ж *грбава жена, в грба́фка, грба́јка. – И те́јзи грбави́це гу се за́р нашла стрѐч’а да се уда́де. – А, мо́ри, грбави́цо грба̀ва, и то́ј л’и зна́ш ти, да се ч’по́таш дру́гому?*

грба̀во прил *йогурено; лоше, рђаво. – Ми́ца Ч’уноква́ иде грба̀во ка и о́тац гу. – За њу́ ч’е би́дне мло́го грба̀во ако гу му́ж ч’у́је што уч’ини́ла.*

грба́јка -е ж в *грбави́ца. – Ч’у́ л’и, мо́ре, ту́ј грба́јку Рису ка́ко но́си лакрди́је? – Оне́јзи грба́јке ре́ко гу све́ у о́ч’и и за́твори гу уста́.*

грбас -та, -то в *грбав. – Јѐфта Гу́да би́ја грбас. – Не́ се роди́ло грба̀си́ю, по́сл’е огрбе́ло оно́. – Та́ј грба̀си́и во́л му липца́ја сирома́у. – Грди́ гу њо́ан но́с што́ је грбас. – Осуши се та́ј грба̀си́а кре́шња. – Стра́ ми је да не искоч’и грбас од те́ј рабо̀те.*

грба̀сто прил в *грбаво. – Не́ га виде́ја о́тац му, зе да га виде́ја, грба̀си́ю би би́ло за ње́га.*

грба́фка -е ж в *грбави́ца. – Та́ј грба́фка гу је зы́вич’ња. – Ко́му да́де мота́вило, оне́јзи грба́фке л’и? – Де́, мо́ри, грба́фко грба̀ва.*

грба́фко -а м в *грбавац. – Та́ј грба́фко, та́ј на́л’ет, ка́бил’ је и то́ј да уч’и́ни. – До́бру дево́јку за́проси́ше оно́му грба́фку Јо́це. – Грба́фко грба̀ви.*

грба́фч’е -ѐта с *грбаво де́ше. – Ё́м је грба́фч’е, јадни́ч’е, ё́м му се искриви́ла је́на но́га. – А де́ не́ га носи́ла по Срби́је, а́ма на́фил’е, то́му грба́фч’е́шу ни́где не мо́гл’е да помо́гнеф.*

грба́ч’ -а м (тур. *kirbaç*) *врси́а корбача на́йравље́ног од йврде ко́же. – Муста́фа Та́тар, ко́мсер, ни́где без грба́ч’ не́ би йша. – Види́ л’и пи́ја́нога ч’ове́ка по ч’арши́је, ви́кне му три-ч’ети́ри грба́ч’а, па га пра́ти до́ма.*

грби́ се несвр в *грбави се. – Поп-Ги́га по́ч’е да се грби́, ка се опу́зна те па́де на гузи́цу. – Алка-А́на би се грби́ла кьд би йшла. – Та́ј шти́ца би́ла за́р сирова́ што се та́ко грби́. – Ч’у́ч’ка о́на, грби́ се и да́ном и но́ч’ом да уч’и́ни а́шльк оно́му сво́јему краси́ку. – Ко́ј се грби́ја да се сте́кне то́ј што ймамо, ти́ ел’и ко́ј дру́ги? – Пи́рол да му је ње́му! Грбе́ше се, не́ се дава́ше док не йзвади́ децу на сел’а́мет.*

грва́ља -е ж *брига, нево́ља. – Што́ ти вал’а́ше и та́ј грва́л’а на гла́ву? – Де́ца су гол’е́ма грва́л’а. – Не́мој, бре́, не́ ми донесу́ј на гла́ву јо́ш и ту́ј грва́л’у.*

грга́ло -а с *испира́ње усѝа и ждрела гргоре́њем, в гаргара, грга́ља, грга́ље. – До́ктор му писа́ја йла́ч за грга́ло.*

грга́ља -е ж в *гргало. – От ка по́ч’е да ч’и́ни грга́л’у, ма́ло му лѝкна.*

гргаље -а с в *грғало*. – Тако је и она ујмија, ч'џс оч'е да уч'ини *грғал'е*, ч'џс па нџч'е, гртко ми је, вика.

грғоч'е несвр *исџире грло изазивајући клокоџиње џечносџи*. – Давај му да *грғоч'е* л'уту ракију, нека му она испџца грло, па ч'е му проџч'е. – Застркна се *грғоч'ач'и*. – Кџд би пија воџу из тестије, а оно сџл би *грғоч'ало*.

грғуљав -а, -о *коврџав*, в *грғурав*, *гурғуљав*, *гурғурав*, *куџрав*, *џкогрџљав*. – Од брач'у сџл Стефки је *грғул'ав*. – И деџа му, поп-Гџга, бија тако *грғул'ав*. – *Грғул'аве* косе мџч'но се ч'џшлаф. – *Грғул'аво* џскоч'и оно на маџер.

грғурав -а, -о в *грғуљав*. – Стојановиџа аџ'а-попова џстаре и јџш је *грғурава*. – Висок, л'џч'ан, па *грғураф*, да ти је мџло да га гл'џдаш.

грџд -а, -о в *грџдан* (5). – Спрџч'у теј л'џч'не младанаџесте, младожења ги беџше доџта *грџд*. – *Грџда* да џџ *грџда* не биџа. – Тој девојч'е гу џстаде тако *грџдо* от краџте. – Иде *грџда* ка Цигџнка.

грџда -е ж *веома ружна, нагрџена жена*, в *грџул'а* (1). – А, моџри *грџдо* грџдна, ч'е виџиш своје сџл док ми паџнеш у руке. – Посџаџише се што изџаџила лакрџију онџџи Митџине *грџде*.

грџдак -тка, -тко *који је џџорог, горког укуса*, в *грџџкав*. – Нестасџна мушмџла је *грџџка* за јеџење. – Узџја те грџза јеџну *грџџку* дивл'ач'ку. – Тај џл'ач'ни да џкуси, *грџдан* му је, вика. – Воџа ги беџше *грџџка*, не се пијеџше.

грџдан/грџџн -дна, -дно 1. *који је великих димензија, џгроман; који се исџиџе великом количином*. – Тај нџч' *грџдне* страџве наџач'џсмо док не проџ'џсмо проз Црнџл'џфски бџгаз. – По лџзџа круџшац уч'инија *грџдан* ч'џдер. – Џмџџану Гарал'џје *грџдну* стоку што џднесџше џд маџџе. – *Грџдан* свџт беџше џскоч'џја да гл'џда дерџише. – *Грџдне* паџре сџм крџисџла док сџм л'џџила мџџа ми. 2. *џн џџасносџи, који џреџи злом, џезив*. – Ани поџстрадаџше у туј *грџдну* џанџију кџд џзгоре џџла Аџџта. – *Грџдне* џџнове доџживџсмо тџџ кџд биџдна Кџнџра. – Деџе сџм биџла џџџина, џма доџбро дрџжим на паџмет џнај *грџдни* пеџтак кџд беџше доџшла Л'џма и попл'ач'каџа рисџџанске кџч'е и дугџње. 3. *неизлџчив, џџежџак (џ рани, болесџи)*. – Ч'џма је, да је дал'џко, *грџдан* бџл'џс. – Раџна му је *грџдна*, свџјено му се поџл'уџје и раџџта. – Сџн гу, казуџџеф, заџџбија *грџдне* раџне таџмо на граниџу. 4. *нагрџен, џсакаџен, џнакаџен*. – Меџгерем Сџџа бија раџџет што џстаја *грџдан* с тој џкоч'џно кол'џно. – Тој грџџфч'е се и родиџло тако *грџдно*. – Аџл'и, теј Цеџџне џбраџе уч'иниџше се тако *грџдне* џд маџџсил'. 5. *који је ружног изџлеџа, наџаџан; џеџџџдан*. – ѐгрџе ка поџрасте, зе док беџше миџак, не беџше тако *грџџн*. – Муж гу је *грџдан* џџџина, џма је мџџо л'џџак. – Не сџмо доџма, теке и по соџаџе џде *грџдна* тај неџтрекџџџа: глаџа неџврџана, неџпасџна, димџје скл'џч'каџе, јеџна ноџаџџа доџл'е, друџга ноџаџџа гоџре, папџч'е на бџсе нџге. – Тој девојч'џште гу џскоч'и *грџдно*, ка да је из цигџанске ч'џрге. – Пиџџан, џџтрл'ан, раџпасџн, *грџдан*, да га не погл'џдаш. – *Грџдан* је, џџ *грџдан* џд Гаџџл'а. 6. *несреџџан, џаџан*. – Тај грџџник *грџдни* Џџнџкин муж, џџе тџри гоџџине како л'џџи тако даџлџсан и мџч'ан. – *Грџдна* џна, доџч'џка

да гу изгори и тај огењ, да гу умре јединч'е и да остане суокрл'а. – *Грдњн* тај Пётко, заклопи оч'и на два-три дња пре[д] да му се роди прво унуч'е. **7.** *зао, лош, њокварен; њепошпен; срамошан.* – Он пропаде како доц'е у руке оному *грдному* ац'ије. – Остај гу, не гу задевај, работа гу је много *грдна* што никако не мирује сс мужа. – У тејзи Дудуманке *грдне*, по свуноч' што дооди мушкарија. – Тај *грдник* *грдни* какве не *грдне* лакрдије збори девојч'ич'ама.

грди (се) несвр **1.** *чини (се) грдним, ружним.* – Не плач'и, Сандо, не *грди* твоје л'ёпо л'ице. – Тај његов нос много га *грдеше*. – *Грдило* гу тој што врзувала главу по гогч'ки. – А зар теј његове криве ноге не га *грдеу*? – Једе ка говедо, те *грди* нов минтан. – Твоје резилци, синко, не *грдиш* сал тебе, теке *грдиф* и мене, и целу фамил'ију и нашо име. – Л'ице *се* много *грди* од сириц'ик. – Маже се, тура бел'ило, *грди се* нестректница. – Исеч'и му, мори девојко, теј нокте, теј канц'е његове, не л'и видиш како *се* свејено *грди* ч'ешач'и се по снаге. **2.** *прекореве, кришпикује; вређа, њонижава.* – Што га *грдши* кд неје крив? – Ако те *грдим*, за твоје добро те *грдим*, море биро. – *Грдила* ме маћи што сџм свирала проз свирку. – *Грдеше* га отац много. – Поган језик има, пцује и *грди* све што стигне. – При памет л'и си, мори, *грди* л'и се тако маћи која те родила и пораснала? – *Грдиш се* а се сретнеф. – *Грдеуч'и се*, они се и побиеше.

грдило -а с в *грдоба 1. нагрђеноси, ружноћа.* – Маћи би ми казувала што њојно *грдило* било себап што не се наша младожења за туј Ницу Кркотол'ију. **2.** *брука, срамоша.* – Какав је, стра ми је да не уч'ини никоје *грдило*, никоју бруку, те да ми поцрни образ да не могу у ч'аршију да искоч'им. – Све свет зна њине руге, њине *грдила*. – Уч'ини *грдило*, поруга се, те роди копил'е. **3.** *ругоба, наказа.* – Запустија се, *грдило* се уч'инија. – Кој, тој *грдило* л'и тражија онакву девојку? – Оному *грдило* Соколу све више му се кривиф ноге. – Ураати се, умре и тој *грдило*, тај грбавица Агна.

грдник -а м **1.** *онај који је ѡрљав, неуредан, ружан.* – Ајде, море *грднику*, оми се, оч'исти се и ул'уди се јемпут. – Онога *грдника* грдного Ч'ор-Зефу, јопет обукл'е све у ново. – *Грдник*, да се згрозиш кд га видиш. **2.** *јадник, несрећник.* – Дамлосаја се *грдник*, ц'утурум се уч'инија. – Отиша да види онога *грдника* Пануша Мандију. **3.** *бесшидник, ѡкварењак.* – Тому *грднику* неје ништо да те опцује и да ти рекне и такве лакрдије што несу за казување. – *Грдник*, тури човеку ифтиру да пострада.

грдница -е ж **1.** *ружна, неуредна жена.* – *Грдница*, мајко, мѹка да те уфати кд гу погл'едаш такву. – Не гл'едај туц'е сламке, мори *грдницу*, теке гл'едај своје греде, гл'едај каква си ти сама, какве ти су деца и куч'а каква ти је. – А на кога остаде тај *грдница*, тај намтурач'а зѹва гу? **2.** *јадница, несрећница.* – А тај *грдница*, сестра гу, како је сѹге? – И онуј *грдницу* Санду Ч'ел'-Перину огреја слунце, син гу се јавија и пратија гу паре од Амберике.

3. бесѣидница. – Ти, мори *грдницо*, да имаш образ не би зборела тако. – А кој не доодија у тејзи *грднице*.

грднич'е -ѣта с **1.** *йрљаво, неуредно деѣе.* – Видоште л'и, мори, како тој *грднич'е* йсоч'и цѣла тај *грдница* маѣи му? – Оному *грднич'еѣу* грдному дајма му теч'еф мансури на нос и л'иѣе на уста. – *Грднич'ич'и*, ни омијене, ни опране, ни па обуч'ене, грдно да ти је да ги видиш. **2.** *несрећно, болесно деѣе.* – *Грднич'е* грдно, остаде и без оца и без матере. – Проц'оше л'и му красте оному јетрвиному ти *грднич'еѣу*? – Грбаво се и родило тој *грднич'е* њино. – *Грднич'ич'и* грдне, мало беше зар што остадоше јетими, теке доч'екаше и други да ги једе њину нафаку. **3.** *несѣашно, безобразно деѣе.* – Тој њино *грднич'е* дајма је готово и да ти рекне и да ти уч'ини сваку грдобу. – Од малске *грднич'ич'е* въздн раат не мож да биднеш. – Тема габел'скема *грднич'ич'а* мало ги је ако ги дадеш по јен мангър, теке тражиф по јено шеспарч'е.

грно прил **1.** *у великој мери, веома много.* – Грно се беше уплашија. – Преуде се, ама и дѣн-дѣнѣс *грно* жал'и првога мужа. – Грно је пишман што продаде куч'у. **2.** *језиво, сѣрашно.* – Грно беше сал да слѣшаш тај пискот на све стране, а камол'и да гл'едаш тај зулум што се ч'инеше тѣде. **3.** *ружно, аљаво, нейријашно.* – Грно гу седеше тај антерија, ка вреч'а. – Запустија се, арабат се уч'инија, да ти је *грно* кѣд га видиш. **4.** *ѣешко, мучно; лоше, рђаво.* – При тога нестрекњика мужа гу, она живувала тако *грно* да *йо грно* не бива. – Отварај оч'и што ч'иниш, зе и ти мож да проц'еш тако *грно* ка твој зѣт Л'ека. – Грно је тој што ч'иниш с туј удовицу снау ти и с њојне децу.

грдо прил в *грно* (3). – Дајма тако *грдо* врзује главу она. – Грдо и сакаѣо је скрѣен тај минтан.

грдоба -е ж в *гредило*. – Кѣти се, бел'и се, маже се, гради л'иѣе и што све не ч'ини сал да скрѣје своју *грдобу*. – Гл'ѣј га какав је, цѣла *грдоба*. – Със борину да гу тражија па такву *грдобу* жѣну не би мога да нац'е. – Погл'едај се у огл'едало да видиш што *грдоба* си. – И какве све *грдобе* не му реч'е, а он оч'ута и отрпе. – Душановога оца, његове *грдобе* натераше да остаи и куч'у и жѣну и тој јединч'е дѣте му, па да побѣгне у свет и да се изгуби тамо.

грдобан/грдобњ -бна, -бно *ружан, наказан.* – Порасте, ама остаде *грдобан*. – По *грдобну* жѣну очѣи не ми видѣле. – Мучњ је и *грдобњ* чѣча с туј његову ногу. – Куку, што *грдобно* гу је тој млаѣјо девојче.

грдобно прил **1.** *лоше, рђаво, ружно.* – Немаше л'и огл'едало што си тако *грдобно* врзала главу? **2.** *ѣешко, мучно.* – Јадник, под старе дѣнове доч'ека да живѣје тако *грдобно*.

грдоња -е м *ружан човек, ругоба.* – Муж гу је јен *грдоња*, да га не погл'едаш. – Греѣта што такву девојку дадоше оному *грдоње* Ванч'ѣту.

грдос -а м 1. *ружноћа; њелесно ѡројдање*. – Његов *грдос* асл’и бёше сёбеп што тај добар ч’овек остаде нежењет. – А: Како си, бр’е ац’о? Б: Ёте како съм, старос – *грдос*. 2. *срамојно, неморално дело*. – Тај Їл’ка дајма тако, од *грдоса* у *грдос*. – Наш Васил’ умре, прёпуч’е јадник што не могаше више да гл’ёда синл’ёве *грдосе*.

грдосија -е ж/м 1. *висока, круйна, незграйна особа*. – Ђаде се за онога *грдосију* Симу Пуч’у. – Тому *грдосије* Панушу бата-Ал’ексиному твоје кондуре не му стадаф ни на полч’аник. – И она бидна *грдосија* ка и брач’а гу. 2. *веома велика количина*. – Дъмњан Гарал’ёја *грдосија* стоку што надонёја од Сел’аник. – *Грдосија* свёт бёше се събраја да гл’ёда пел’иване.

грдоч’а -е ж в *грдос*. – Њојна *грдоч’а* гу ч’ини те је она тако кьсканц’ика. – Тој грднич’е нё се гл’едаше од *грдоч’е*. – Свё би уч’инил’е сал да можеф да покријеф теј њојне *грдоч’е*, њојне гомненице. – Куку, што зулуме, што *грдоч’е* не ч’инёу тд рисјанима по пёцке најје.

грдўља -е ж 1. в *грда*. – Што *грдўл’а* му била жёна, бёже ч’увај. – Онёјзи *грдўл’е* ора да нё гу ўзнеш од руке. 2. *она која је безобразна, ѡкварена*. – Бијем гу, *грдўл’у*, што нё ме слўша. – *Грдўл’а*, тол’ико каве попила у мёне, а ськ се праи да не ме познава.

грё -а м *нейошћовање уйврђених моралних или религиозних норми; неисправан, неморалан ѡсћуѡак*. – *Грё* је тој што ч’иниш. – Ац’ија је па се ч’ува од свакога *грёа*. – Теј његове *греове* нё се гл’ёдаф. – И напред се ч’инёу *греови*, ама нё ка сьг што се ч’иниф. – Мало л’и *греове* нёси на дўшу тај арамија? – Смртни *грё* уч’ини што отури такву жёну. – Омрси се у Страшну недел’у те паде у *грё*. – Поп-Ц’ўра живёја у *грё* држач’и милосницу. – Свёјено га копка тај *грё* његов. – С тол’ико *греове* на дўшу нёч’е умре док не исцёпа три јоргана. – Опрости ми, бёже, *грё* што збóрим тако.

гребанац -нца м в *гребошина а. ожилъак, огребошина*. – На л’ице му се види свё *гребанац* до *гребанца*. – И по руке йма *гребанце*. 6. *ѡраг који осћаје након гребања*. – А, мори девојке, отку[д] теј *гребанци* на нóву конату?

гребање с гл им од *гребе*. – Кьд гу умре брат апансз, да си видёла што ч’инёше тај ч’уч’ка сёстра му: а плакање, а кукање, а *гребање* л’ице, ч’е рёкнеш помами се. – Свадише се, па тёке поч’е јёно *гребање* помец’у њи. – Вунёну фанёлу нёч’е, грёбе га, вика, па не може да трпи тој *гребање*. – Гребанац од мач’кинога *гребања* чёсто може и да се подл’ути. – Ка ме разбуди мишје *гребање*, ја више не мога да заспијем. – Ако си готóва с *гребање*, изнеси грёбёне, па да тўримо софру да рўч’амо. – Штом поч’ёу да ги гац’аф наши топови, л’ёпо видóсмо њино *гребање* уз Коритњак.

грёбе (се) несвр 1. *ѡвлачиши нокћима или ошћрим ѡредмёѡм ѡ ѡвршини нечега*. – *Грёбе* ка мач’ка. – Нё гу *грёби*, мóre прокл’етњику, што ти уч’инила она да гу *грёбеш*? – Тој мач’е до сьг нё *грёбало*. – *Грёбаше* ме ништо у половину. – Узёја бритвич’е па *грёбе* ц’амóве. – И куч’е зна да се

мисл'и, гл'еј како *гребе* зѣмњу да сѣкрије кѣску за пѣсл'е. – Кѣј *гребаја* тѣј котл'ич'е, Цана ел'и тѣ? – Бѣре купѣне кол'ико да *се гребе*. – Нѣ *се гребише*, мѣре врагѣви. – Нагрдија се по снаге *гребач'и се*. **2.** *чешља вуну, коноиљу гребенима*, в. *гребена, влач'и*. – Ка дѣшла у нашу куч'у, ѣна јѣш не узѣла гребѣне да *гребе* вуну. – *Гребало* се док се имало и наодио што да *се гребе*. **3.** *фиг журно измиче, бежи*. – Сал да си видѣја како *гребау* узбрдо, ка зајци. – Видѣсмо што вал'а да *се гребе* одѣтл'е, па загребасмо кут кѣј.

грѣбен -а м **1.** *алайика са гвозденим зуйцима која служи за чешљање, гребенање вуне, лана и сл.* – На дѣлни *грѣбен* ми се покршил'е зупце. – Откова ми се рукатка на *грѣбен*. – Њѣне *грѣбѣни* су нѣве. – *Гребѣни* нѣ ми работау, те ги ѣднесо у гребенц'ије платна да ги промѣни. – Обѣдва *гребѣна* изѣл'е кѣрке вѣч'е. **2.** *узвишени, сѣиеновиѣи део ѣланине*. – Припѣја се бѣше на јѣну кѣрпу, на јѣн *грѣбен*, стра да ти је да га погл'ѣдаш оздѣл. – Док изл'ѣгнеш на *грѣбен* о[д] Дрвенград, душа на нѣс ѣма да ти искѣч'и. – Проц'ѣсмо л'и *грѣбен*, пѣсл'е бѣше лѣсно, свѣ нѣзбрдо, свѣ под нѣгу. **3.** *највиши део леђа, избочина изнад кичме (код живѣишња)*. – Вај кѣњ ѣма вѣсок *грѣбен*, за ѣѣга вал'а максу[с] самар. – Маѣре ми ѣма јѣн ѣбој бѣш на *грѣбен*. – Јѣрам бѣше нѣв, те воловиѣма наби *гребѣне*. **4.** *кресѣа, ѣуба (код живине)*. – Пѣтлов *грѣбен*.

грѣбѣна несвр в *гребе* (2). – Ул'ѣгла у гребѣне да *гребѣна* вуну. – Сел'ѣнке *гребѣнаф* конопл'у з гребѣне рукатке. – Вѣздѣн *гребѣнала*. – Уморила се *гребѣнач'и* од сабајл'е. – Науч'и л'и се како се *гребѣна* вуна. – Тѣшко се *гребѣнаше* пустиња.

грѣбенар -а м *занайлија који ѣрави и ѣродаје гребене, в гребенц'ија*. – Стѣфан Цуцур бѣја *гребѣнар*. – Однеи гребѣне *гребѣнару* да промѣни тѣј крѣшене зупце.

гребѣнарка -е ж *гребенарѣва жѣна, в гребенц'ика*. – Тај *гребѣнарка* Томиница Цуцурѣва.

гребѣнаркин -а, -ѣ који ѣриѣада *гребѣнарки, који се ѣноси на гребѣнарку, в гребенц'икин*. – Стојѣнка *гребѣнаркина* се ѣтѣра. – *Гребѣнаркин* дѣвер Тѣма.

гребѣнарлѣк -а м *гребѣнарски занай, в гребенц'илѣк*. – *Гребѣнарлѣк* изуч'ија ѣд ѣца. – У прѣвѣну Л'ѣба се боравѣја и сѣз *гребѣнарлѣк*.

гребѣнарниѣа -е ж *радиониѣа у којѣј се израђују и ѣродају гребѣни, в гребенц'иниѣа*. – Њѣна *гребѣнарниѣа* бѣла бл'ѣзо Синан-пашѣне ц'амѣје.

гребѣнарѣв -а, -ѣ који ѣриѣада *гребѣнару, који се ѣноси на гребѣнара*. – Гребѣне ч'ѣ ми дѣнесѣ *гребѣнарѣв* кѣлфа. – *Гребѣнароѣва* наѣѣка бѣше зар да му не изѣѣри дугѣња. – И *гребѣнароѣве* дѣца раѣѣтаф *гребѣнарлѣк*.

гребѣнарски -а, -ѣ који се ѣноси на *гребѣнаре*. – *Гребѣнарски* ѣлат нѣсѣм видѣла. – *Гребѣнарска* раѣѣта, рѣч'ѣ бајаѣи до стрѣде, а ѣте дѣнѣс је субѣѣта и гребѣне јѣш нѣсу гѣѣѣве.

грéје (се) несвр **1.** *одаје, зрачи шoйлошy.* – Тај дñн слýнце *грејаше* да се изгóри. – Ч’умур *шo грéје* о[д] дрва. – Слýнце *грéје*, киша врне, жива бáстра!* **2.** *загрева (се), излаже (се) шoйлошy.* – Спáла при мéне и свý нóч’ ми *грејáла* половину. – Мáч’ка му легнáла на нóге па му ги *грéје*. – Јýмбасма димйје *шo ч’е* те *грéјеф*. – Пије ракију кóрсом да га *грéје*. – Накупуваја дрва ка да ч’е *грéје* цéја сóкак. – *Грејáла* вóду па попарíла рýку. – *Грéј* му тýлге па тýрај на нóге. – Изгорéла се *грејáч’и* црепýл’у. – По вьздýн *се грéје* на слýнце ка гýштер. – У сóбу немау грñце, те *се грејáу* на тагар. – Слáбо *се грејаше* гостинска сóба. – Сýну нé му је брйга á имамо да *се грéјемо*.* **3.** *све-шyли (се), сјаји (се), обасјава.* – Месеч’йна *грéје* па се вйди ка у дñн плáдне. – Док *грејаше* слýнце, видéше се л’éпо, па пóсл’е се стьмни. – Слýнце *грéје*, па бл’éшти снéг по планине. – Ац’а-Ц’оц’йну стрáну сáл јýтром што *грéје* слýнце. – *Грејаше* не месеч’йна те не видóше и óдма пуштише јéну батáру на нáс. ИЗР **грéје (га) слýнце** *има среће, напредије.* – Њй ги *грéје слýнце* од свакоје стрáне, штогóд пóч’неф свé ги йде у напредак. – У никóје кýч’е па бйја áдет да младаневéста не гл’éда проз босйл’ак сватóве што доóдиф да гу ўзнеф, тéке да ги гл’éда прос прошýпл’ен цвёт од огрејслýнце да би младéнце довéк *грејáло слýнце.* **не грéје мéсто** *бива несшалан, не задржава се на једном месшy.* – Црна јá, óнај мóј весéлник Бóда мéсшo не *грéје*, сáл мéња мајстóре ка Цйганин коња.

греóта -е ж **1.** *в гре, огрешење о чoвечносш.* – Нé л’и ти је *греóшa* да га бйјеш тол’йко? – Згрбйја се, уч’инйја се о[д] двá кáта, да га не погл’éдаш од *греóшe*. – Ўч’ини *греóшy*, óмрси се. – Мéне на *греóшy*, тéбе на срамóту. **2.** *шшeшa.* – *Греóшa* за тол’йко рабóту, тол’йко мýку мóју. – *Греóшa* за тéј пáре што отидóше у нйшто.

грéпка (се) несвр дем од *гребе (се), гребе шoмало.* – Тај мáч’ка не грéбе, сáл *грéйка*, кол’йко да се йгра. – Свýноч’ што *грейкáл’е* тéј врáшке мйши. – *Грейкáше*, па стаде. – Не грéби, теке *грéйкај*, зе ч’е се скине кáлај. – Загорóтину мйкна *грейкáч’и*. – Мач’йч’и се йграф *грейкáч’и се.* – Нé *се грéйкај*, мóре прокýдо, ч’е мйкнеш крáсту, па ч’е ти се подл’ýти рáна.

греување -а с гл им од *греује.* – Отиша на ацшто да се покáје, да опéре своје *греување.* – Тóј њóјно *греување* и у дьнóве кьд нé се греује, дабóгда да искóчи на дóбро.

греује несвр **1.** *чини грех, не шoсшyшa шo моралним и верским шрошисшма.* – Напред ац’йје би се ч’увáл’е ни грéшком да не *греујеф*, те нé би узимáл’е у рýке ни лáкат ни кáнтар. – Поп-Мáне батин бйја мрсипётко, мрсйја би у Вел’йке пóсте и йч’ немаја стрá што *греује.* – У тóј врéме *шo нé се греу-ваше* зе у сьгшно врéме. **2.** *ради на шразник.* – Скршши врат, óстај рабóту, на дьншшњи дñн л’и си нáшла да *греујеш?* – Мйцак је прáзник, ч’е опрóсти Бóг ако *греујемо* дьнсь. – *Греувал’е* на Огньéну Марију и бьш на тај дñн ги йзгоре

дугања. – Остарела съм, тол’ико године съм уч’инила, ама нєсм ч’ула да се *греувало* на Огњену Марију. – Дњњс је Плавдовдњн, *греује* се.

грешан -шна, -шно **1.** *који чини грехове, који има грехове.* – Гробнич’и се сал *грешан* ч’овек. – Сви смо *грешни*, само господ Бог што неје *грешан*. – У тој време од њега *йо грешнога* ч’овека немало у ч’аршију. **2.** *фиг који изазива сажалење, јадан, бедан.* – *Грешан* он, пострада и пропаде на прѧ бога. – И њега *грешнога* жалим што умре тако млад, ама по више жалим туј *грешну* му матер што доч’ека да гу изгори тај огењ, да га изгуби место да га ожени. – И тој грешнич’е *грешно* остаде тако сакато. **3.** *йогрешан, нейравилан, нейпачан.* – Бемо пошл’е по *грешан* пѧт, те се вратисмо до бл’изо Л’утоглав да искоч’имо на прав пѧт. – На јену ч’арапу гу су *грешине* и грања и лѧза. – Бројање гу било *грешно* док сновала осноѧу.

грешка -е ж **1.** *одсѧуиѧње од йравилног, йпачног, уобичајеног; йогрешка, йроѧусѧ.* – Моја *грешка* је што не доѧди, забрайја съм да га викам. – Ч’е уч’иниш *грешку* ако не га послушаш. – Сваке његове *грешке* ѧдма удри по траг зе ч’е се уѧл’и, па посл’е мѧка. – Навал’исмо да му опрѧсти туј *грешку* и ѧна му ѧпрости. **2.** *недосѧйѧк, мана; нейравилносѧ.* – На јено ѧко има *грешку*, те не види добро. – Тај девојка је и луцка, и гл’една и работна, *грешка* гу је сал тој што дѧтка. – Неч’ала га, наѧдила му *грешку* што је тако мицак у бѧј. – Њѧјно ткање никд неје *без грешке*. – Йсправи л’и *грешку* на ч’арапу? – Тај сѧл’бен има *грешку* бѧш на срд-срѧде. – Добѧја двојку, пропис му бија пѧн *грешке*.

грешком прил *нехоѧице, случајно.* – Како казујеф, он *грешком* бѧше убија тога чѧвека. – *Грешком* ели не, теке чѧвек изгуби глаѧу. – Зло је зло и *грешком* кѧт се учѧни.

грешник -а м **1.** *оѧај који чини грех, грешан човек.* – Гѧл’ем *грешник* је, неч’е умре док не исѧѧа три јорѧана. – Дѧ ч’е ти дѧша, мѧре *грешнику* грѧшни? **2.** *јадник, несреѧник.* – Дамлосѧја се *грешник*, па је мѧч’ан. – Жѧл’им тога *грешника* дајка-Сѧму што остаде суокрл’а ка му умре и жѧна.

грешница -е ж **1.** *грешна, нейошѧѧена, неморална жена.* – Тѧјзи *грешнице* неч’е помѧгне ни тој што йде сваки дњн у цркви. – Дѧ, мѧри *грешнице*! – Васил’ теза-Аѧц’ушин неч’ѧја да дрѧжи жѧну *грешницу*, те гу отурија. – *Грешница*, мѧри, брои се у девојке, а ѧѧмо затруднѧла. **2.** *јадница, несреѧница.* – А ѧна, *грешница*, туј јѧдну уздају што имѧла, тој дѧте. – Њѧјзи *грешнице* јѧно дѧте бѧрем да гу се уздрѧа. – *Грешница* ѧна, снагу своју йскрши работѧч’и дрѧгому.

грешнич’е -ѧта с **1.** *грешно дѧѧе.* – Куку што *грешнич’е* било тој Ч’ор-тескино, пѧује што му доѧ’е на ѧста, ѧ мртѧѧа, ѧ свѧца, ѧ Бога, а што не! **2.** *јаднице.* – Болно је *грешнич’е* јѧш од зѧмус. – Како је сѧге ѧѧѧу Данкиному *грешнич’е*ѧу што бѧше йскршило нѧгу?

грéшно прил **1.** *чинећи грех, неїправду.* – *Грéшно* је да се мрси у Вел’ике посте. **2.** *јадно, бедно.* – *Грéшно* му и тој живување ка суокрл’е. **3.** *їогрешно, неїпачно.* – Таблицу си написаја *грéшно*, бриши па напиши јопет, ама отварај оч’и.

гриба¹ -е ж *већи чешаљ са зуйцима само на једној сїпрани.* – Дè је *гриба*, мори девојко? – Ўзни *грибу* па очèшл’ај л’уцки туј дететову косурину.

гриба² -е ж *дугачке длаке на врайу неких живоїиња (коња), грива.* – Његовomu коњу *гриба* је ч’ик до зèмње, па је свè увртена.

гриза несвр *загриза, гризе, уједа.* – Погубија зубе зе не може да *гриза.* – *Гризај*, бїро, *гризај* туј бутку. – Испадe му јено зупч’е *гризач’и* јабуку. – Рèко л’и му тој, он тèке пòч’е да *гриза* уснице. – Туј у ч’уше миши *гризаф* штицу. – *Гризаше* зàр нїки црв што пòч’е да вене тај карамфил’. – Штò га *гризаш*, мòре врагу? – До сьг тај коњ не *гризаја*. – *Гризáu* јен другoга.

гризанац* -нца м *оно шїо се одгризе, одгризак, в гризоїина.* – Йди мèтни *гризанце* да не йдев мўве на нї. – Изèди свè, нèмој да остàл’аш *гризанце*. – Кьт си глàдан, и *гризàнци* су дòбри.

гризање -а с гл им од *гриза.* – Штò ве нàшло тој *гризање*, мòре врагòви, да нагрдите јен другoга. – Л’èба је твр̀д ка кàмењ, тўри га на пàру да се тàко изèде, зе за *гризање* нèје.

гризикòска -е ж/м **1.** *особа која живи од їуђе милосїиње за коју се улагује, їонижава, чанколиз.* – Такав је он, *гризикòска* бїја, *гризикòска* и остàја. – Онèји којшїске *гризикòске* дўша и свèт гу је да глòц’е туц’у кòску. **2.** *фиг їасїи род, нишїарија (шаљ/ирон. у разговору млађих мушкараца са сїариїима о женидби момака из фамилије).* – А, ч’е га жèнимо, нàшл’е смо му вèч’е и девојку у *гризикòске*. – Штò *гризикòска* йма девојку, ка аслàнка је, па јòш тол’їко ч’èсе мїраз, тьмьн за нàшега ...

гризикòскин -а, -о *који їрийада гризикоски, који се односи на гризикоску (2).* – Кàко да нè, ч’е запрòсимо му туј *гризикоскїну* сьс дванàјес ч’èсе мїраз. – Ада, и он ч’е се ожèни, *гризикòскин* зèт ч’е бїдне.

гризне свр. в *грицне а.* *загризе.* – Дàј ми и мèне да *гризнем* туј боздованку. – Нà, *гризни* и тї. **б.** *угризе, уједе (о живоїињи).* – Не мўч’и тој кўч’е, ч’е те *гризне.* – Сàл што приц’е коњу, а он га *гризна* за мїшку. – *Гризнало* га кўч’е те га нагрдило. – Бèгај от комшиинога пьса, млòго је бèsан, ч’е те *гризне*.*

гризотїна -е ж **1.** *оно шїо је неко загризао или огдгризао, огризак.* – Погл’еј йма л’и у кòшч’е кòја *гризоїина* од л’èба, па потòпи за кокòшке. – Штò дòч’ека тај кукавац, да јèде туц’е *гризоїине*. – Прèкиде се и она што му дàде туј *гризоїину* од јабуке. – Вїди, мори девојко, мїшја л’и је вàј *гризоїина* на л’èба? **2.** *рана їроузрокована гризањем, уједом.* – Јòш му се вїди *гризоїина* на óбраз. – Йзми му *гризоїину*, тўри блàг мèјл’ем, па вржи.

грип* -а м епидемијска заразна болест, инфлуенца. – Млого ми бија болан брат од грип. – Вуј годину попадаше л'уди од грип. – Ёте га у кревет од грип.

грицка несвр 1. дем од гриза, гризе йомало. – Дади му комач'е л'еба да грицка. – Грицкаше корку докл'е гу грицкаше, па гу метна. – Грицкај пуно, мајке, грицкај. – Досадише ни мйши грицкач'и свуноч'. – Грицка тој л'ек траву што бе турија пред њега. 2. фиг начинѐ кайишл, йрошкари. – Испосраја ги краце, поч'еја да грицка и сермију.

грицне свр в гризне. – Нѐ му је нйшто, грицнало га тој куч'енце па се уплашија. – Ан, грицни јабуку још јемпут. – Давај и њему да грицне туј крушку по којпут. – Сал мйцко што га грицна, мори, оно поч'е да пйшти. – Грицнеф јен другога па се посл'е смејеф. – Цел'ивај гу, ама немој да гу грицнеш ка што имаш адет.

гркља -е ж 1. в гркљан. – Да га закл'е, да му пресеч'е гркл'у ка јагње-ту. 2. гуша, врай (код живоишња). – Тури у ч'орбу и теј гркл'е от кокошке.

гркља несвр једе йрекомерно, ждере. – По въздн сал гркл'а. – Затеко га у оч'еву ашч'иницу гркл'ач'и пач'у. – Гркл'аше, гркл'аше док нѐ се дојдуса. – Тражи йма л'и де што да се гркл'а.

гркљан -а м йочейни део органа за дисање, в гркља (1), грло (1), грцман. – Отиде му мйцко вода у гркл'ан, па се застркна. – Ако преговориш још јѐну, гркл'ан ч'е ти искубем.

гркч'е* несвр исйуишл глас „гр“ (о свињама), грокће. – У комшије се ч'ујеф^в свиње што гркч'еф^в. – Ч'ути, брѐ, гркч'еш ка свиња!

грлат -а, -о који има јак, снажан глас; који гласно виче. – Грлати је ка пудар. – Нѐ сал она, мори, теке је тако грлатија цѐла њина куч'а. – Викај ти, ти си йо грлати од мене. – Ёте га и тај грлати Арса Ч'упар. – Грлатио гу је тој детиште ка магаре. – Што йма јѐнога грлатиога петла, кѐд запoje, ч'ик дол'е у Шадрван се ч'ује.

грло -а с 1. сйолашњи део врати са йредње сйране; врай, в гуша (1). – Под грло турила два рѐда дукате. – На грло поч'ела да гу искач'а, да је дал'ѐко, гуша. – Па тој њojно бѐло грло, да ти је мйло сал да га гл'едаш. – По арно да бѐше врзаја камен на грло па се метнаја у реку, зе што доч'ека да искоч'и мйфл'йз. – Ац'и-Рустем Шпорта йма синц'ир на грло да му држи букагије. – Гл'едаја л'и си кѐд му намькоше јуже на грло да га обѐсиф? 2. йредњи део унуирашњосйи врати од усйа до јѐдњака; јѐдњак. – Ако га бол'и грло, дуни му прос цѐфку ма́ло нишадор. – Осѐбло му грло те засипнаја, да преговори не мoже. – Не збори, мори прокудо, док јѐдеш, чѐ ти отиде залк у грло, па ч'е се застркнеш. – За лакрдйју што ми извадила дабoгда непоменик да гу искоч'и на грло. – Не турај, море, тол'йкве залце у уста, зе ч'е ти запреф у грло. – Од зуб на зуб, у грло нйшто. – Запрѐла гу бѐше запирач'ка у грло. 3. фиг лей, йриайиан глас. – Йма грло ка бил'бил'. – Кѐд запoje с тој њojно грло,

да се растопиш. **4.** *јединка сѿюке*. – Сѿма Дрнат купија двѣсте *грла* ѿфце. – За зѿму кѿл’е по два-трѿ *грла* говѣда. **5.** *оѿвор на блузи, кошуљи*. – Јѿш *грло* да отворим на кошѿл’у, па ч’е бѿдне гѿтѿва. – На мѿнтан вал’аше да остаѿиш пѿ ширѿко *грло*. – Кѿт пл’ѣтеш, не стѣзај тол’ѿко тѿј *грло* на фанѣлу. – Сѿши л’и јѿку на *грло* от кошѿл’е? **6. а)** в *грљич* (3). – Зѿр јѿш нѣси поч’ѣла да пл’ѣтеш *грло*? – Да дѿтѣрам до половѿн *грла*, па ч’е остаѿим пл’ѣтѿво. – Пѿч’е тѿп, сѿпл’ѣто и дрѿго *грло* на ч’арапе. **б)** *оѿвор на ѿѣѿи ѿри ѿлеѿѿењу чараѿа*. – Јѿ заврши подлѿнак и ѿтвори *грло*. – Штѿм сврѿшиш тѿј подлѿнак, не отвѿрај *грло*, тѣке пѿч’ни дрѿги подлѿнак. **7.** в *грљич* (1). – Јѣдан ѿјер, стѿ зѿјѿна: прѿти га на ч’ѣшму да донѣсе вѿду, а ѿн искрѿѿија *грло* на тестѿју. – Ўзми тѿј бѿкасто шѿше што му је обѿшено *грло*. – Укисѣл’и мл’ѣко у тѿј грне што ѿма ширѿко *грло*. – Тѣсно му је *грло*, тѿфтар не стада. – Рѣч’ел’ да тѿримо у тѿј ч’ѿп сѿс ширѿко *грло*. – Осушил’е му се рѿке мајстѿру што стѣсни тѿко тѿј *грло* на бѿчку.

грљце -а с дем од *грло*, в *грљенце*. – Ако га забѿл’ѣло *грљце*, стѿч’и мѿло нишѿдр па му дѿни проз цѣфку. – Запрѣло му зѿлч’е л’ѣба у *грљце*. – Ослабѣло јаднѿч’е од надворѿце, па му *грљце* јѣдва дрѿжи главу. – Кратке ти су тѣј *грљца* на ч’арапч’ѿч’и. – Двѿ *грљѣѿѿа* мѿч’но да ти искѿч’ѿф од тѣј вѿне. – Понѣси јѣно шѿше сѿс ширѿко *грљце*.

грљѣнце -а с дем од *грло*, в *грљце*. – Штѿ ти је, бѿро, *грл’ѣнце* л’и ми те бѿл’и, мајкѿно? – Гл’ѿч’ка га ѿод *грл’ѣнце*, а ѿно се смѣје. – Бѿјаги вѿздѿн пл’ѣла, а ни двѿ *грл’ѣнѣѿѿа* не сѿпл’ѣла. – ѿтвори л’и вѣч’е тѿј *грл’ѣнце* на кошѿл’ч’е? – О[д] дрѿгога *грл’ѣнца* остаде ми несѿпл’ѣтѣно јѿш сѿмо мѿло. – Тѣсно му *грл’ѣнце*, пустиѿа, не стада тѿфтар.

грљѣње -а с гл им од *грљи*. – Срце ми се засѿти гл’ѣдѿч’и тѿј дѣч’ѿнско милуѿѿе, тѿј *грл’ѣње* ѿино. – Бѿва л’и ѿч’ да од ѿинога *грл’ѣња* не испѿдне игрѿч’ка-плѿч’ка.

грљи несвр *обухвѿѿа рукама у знак нежностѿи, љубави*. – Милѿје ѿца по обрѿзе и свѣјено га *грл’и*. – Блѿго си га ѿнѿму кѿга биднеф *грл’ѿл’е* тѣј ѿѿјне рѿке. – Мол’ѿја га, кл’ѣка на зѣмњу, дѿри и кол’ѣнице што му *грлѿја* да му опрѿсти, а ѿн пѿс, ни да ч’ѿје. – *Грл’и* гу, цел’ѿва гу, л’ѿчка матерѿна. – Гл’ѣда тѿј свѿје кѿнѿч’е ка дѣте, тимѿри га, милѿје га, *грл’и* га. – Што нѣ се милѿје, нѣ се ни *грл’и*. – Од мѿлос се *грл’и* тѿј дѣвѿјч’е, мѿри мајко.

грљич’ -а м **1.** *сужѣни горѿни дѣо бѿце*, в *грло* (7). – Тѿј шѿше ѿма тѣсан *грл’ич’*, па кѿт сѿпѿјеш ракѿју, подѿгни мѿло тѿфтар. – Дѣца пѿјеф вѿду на ѣмзик, а старѣји на *грл’ич’*. – На обѿдве тестѿје искрѿѿија *грл’ич’е*. **2.** *оѿвор на ѿуѿци*. – Цѣфка гу је зарѿ’ѿна свѣ до *грл’ич’*. **3.** *горѿни дѣо чараѿе*, в *грло* (6). – Тѿј работнѿца мајкѿна вѿздѿн дѿнѿс јѣн *грл’ич’* да сѿплѣте – не сѿплѣте. – На ч’арапч’ѿч’и му су гѿтѿве обѿдва *грл’ич’а*. ИЗР дрѿжи (му) **грљич’** *ѿма храбрѿстѿи, смѣлѿстѿи, ѿдважностѿи*. – Бѣзбѣл’и да му дрѿжѿја *грл’ич’* те га убија у срѣд ч’арѿѿје, па јѿш у дѿн плѿдне. – Ђде, ѿдри, ако ѿѿи

држи грл'ич'. – *Држи л'и ии грл'ич' д[а]* идемо зајно да метнемо у ц'амију туј свињску главу? – Къд ўби Благѡја Маниташа, Сѣл'ман се затвори у кулу и цел'е две године *грл'ич' не му држаше* да искоч'и на сокак. – *Ич' не му држи грл'ич' нѡч'ом* да иде сам.

грљица -е ж *ијица селица* слична голубу, лат. *Turtur turtur.* – Отиша бајаги да лѡви голубе, а ни јѣну *грл'ицу* бѣл'е не уловија.

грлич'ица -е ж дем. од *грљица*. – *Грл'ич'ица* грч'и.

грменица -е ж будак, *ирноком са једном чеиврѣасиом сираном.* – *Грменица* се иступѣла, ч'е вал'а да се кл'ѣпа. – Тури *грменицу* на рамо и ѡтиде у лѡзе. – *Грменице* гу се искршило држало.

грмење -а с гл им од *грми*, в *грмљава*, *грмљавина*. – Штѡ је, мѡри, вој *грмење* у стрѣд зѣме? – А поч'не *грмење*, ѡна тура главу у јастѣце, тол'ико гу је стра.

грмеч' непр прид *згрчен*, *ићућурен*, *узеи*. – Вѣздѣн сѣди тако *грмеч'.* – Згрч'ија се, *грмеч'* се уч'инија. – Штѡ уч'ини тој? Ё *грмеч'* те Бѡг уч'инија да те уч'иши.

грми несвр **1.** *иуца*, *ирилама се (о грому).* – Кѣт поц'ѡше, јѡш не бѣше поч'ѣло да *грми*. – Свѣноч' што *грмѣло*. – *Грмѣше*, па мајна. – Ја кѣт поч'е да *грми* Свети-Ил'ија, ка у главу да бијѣше. – Къд би се бл'ижило да *грми*, ѡн даја бѣгаја у куч'у.* – Нѣ сѣди под дрво къд *грми*.* **2.** *јако иуца*, *грува (о оружју).* – Топѡви *грмѣу*, зѣмња се тресѣше. **3.** *гласно иева; ирешии (о музици).* – Пѣсма и ч'алгије *грмѣу* свѣноч', да заспијемо не могамо. – Њи два къд би запојал'е, цѣла тај гол'ѣма црква би *грмѣла*. **4.** *говори гласно, виче.* – Збѡри, а тај гласетѣна *грми* л'и му *грми*. – А штѡ си се па развикаја, кога мисл'иш да плашиш те *грмиш* тол'ико, мѣне л'и?

грмљава/грмњава -е ж, в *грмљавина*. **1.** *иресак и одјек громава.* – Цѣја тај дѣн *грмл'ава* што не стаде. – Планина, шума, да оглуњеш од *грмл'аве* кѣт поч'не да пуца, да ти трѣска више главе. **2.** *иуцање, грување оружја.* – Тај нѡч' кѣт се ја рани на Гуч'ѣво, сал *грмѣше*: топѡви, митрал'ѡзи, бѣмбе, пушке, викање, глава да ти пукне о[д] теј силне *грмл'аве*. – А ч'ује *грмњаву*, ѡна бѣж у собу да тури главу под јастѣце. – Топофска *грмњава* се ч'ујѣше ка да је на Баждарану. **3.** *бука; вика, грдња.* – Од виѣке, од његове праске, ч'иѣк у нас се ч'ујѣше *грмл'ава*.

грмљавина/грмњавина -е ж в *грмљава*. – Отѣд, от Пѣцке најѣ ч'ује се ниѡја *грмл'авина*. – Сѣди дѡма, мѡре прокл'етнику, дѣ ч'еш на сокак *ио вѣј грмњавине?* – Поѡјпѣт нѡч'ом ч'ујѣше се ч'иѣк и ѡвде *грмл'авина* од бѡрбе на Скѣдѣр. – Ч'ујемо л'и *грмл'авину*, знамо да се јѡпет развикаја, да јѡпет поч'ѣја да грми тај грцман Ица. – Теј Латинштије док не испроодише за у Црноѡру, ми од њине виѣке и кѡлске *грмњавине* не могамо да заспијемо.

грнѣта -е ж (тур. дијал. *gırnata*) *кларинеи*. – Ц'ѡц'а бандац'ија свири у *грнѣту*.

грнатац'ија -е м свирач на кларинетџу. – Менџк'е грнаџац'ија.

грнац -нца м већи лонац од њечене земље, в грне, грнце (1). – Ра̀сол мѐсо да приста̀имо у Ц'оц'ини́цин грнац. – Од ово̀га гр̀нца нѝшто не мо̀же да би́дне, напу́ка, пусти́ња, па жми́је.

грне с в грнац, грнце (1). – Ложи́ца зна́ што́ има́ у грне (нар. посл.). – Што́ је то́му грне́џу те жми́је, да не́је напу́кло?

грне́нце с дем од грне. – Узѐла је́но грне́нце ка по́ч'е. – Оно́му но́вomu грне́нцу се обуши́ја грл'ич'. – Та́кве грне́нца ми се доспѐл'е.

грнце с 1. в грнац, грне. – По́што ўзе те́ј два грне́џа? – Има́ л'и супра́шка у гр̀нце? 2. ње́ћ за загрева́ње љросџори́ја. – Тури́л'е смо гр̀нце у го́рњу со́бу. – На́ложи л'и гр̀нце? – Су́је др̀ва па бубо́тиф у гр̀нце. – Ту́ри ко́је др̀во у гр̀нце. – А́јде, запрѐч'ај жа́р у гр̀нце па да л'ѐгнемо. – Гр̀нца ни прегорѐл'е. – Те́ма грнџа́ма бр̀го ч'е ги прегорѐ днó.

грнч'ар -а м занайли́ја који се бави израдом и љрода́јом глине́ног љосу́ђа, лонча́р, в чумљекчи́ја. – Андре́ја грнч'ар. – Ду́гању про́даде Ми́је грнч'ару.

грнч'арка -е ж грнчарева жена. – Димки́ница грнч'арка. – Ђдем до Андре́инице грнч'арке.

грнч'арни́ца -е ж радња где се израђу́је и љрода́је глине́но љосу́ђе, в чумљекчи́ницица. – Грнч'арни́ца му је ч'ѝк на Бажда́рану. – О́дма до грнч'арни́це.

грнч'арски -а, -о који се одно́си на грнчаре, в чумљекчи́ски. – Ђч'и грнч'арски за́нат. – Гр̀дна грнч'арска сто́ка сти́гла на па́зар у Ч'у́л'ан.

грóб -а м 1. јама у коју се сахра́њује мрџвац, рака; месџо где је сахра́њен мрџвац. – Стџмни́ло се бе́ше кџд га пушти́ше у грóб. – Сва́кој ку́ка на сво́ј грóб. – Да искóч'имо на грóб, јутри́ња му је. – Укопа́ше гу до мужње́вога грóба. – Оти́ша, ч'у́ч'а, у ра́т и та́мо погина́ја, ни грóб не му се зна́. – Захлопи́ о́ч'и и не до́ч'ека да ви́ди синл'ев грóб. – Кџт сти́го, по́п бе́ше искоч'и́ја да прекаду́је грóбо́ве. – Ни́ти му на́шл'е грóб деверу.* 2. фиг слаба, болесна особа. – Ослабе́ја, осуши́ја се, до́ша у л'и́це ка зе́мња, грóб се уч'ини́ја. – Ни́што гу не́ма, грóб је ч'у́ч'ка, да гу дунеш ч'е па́дне.

грóбар -а м човек који ко́ја грóбо́ве и уко́јава мрџваце; чува́р грóбља. – До́л'е, при Кури-ч'ѐшме, грóбар је Сто́јан Све́зда. – Зе́мња смрзнáта од мрáз те грóбари́ још не сти́гл'е да искóпаф грóб.

грóбарка -е ж грóбарева жена. – Л'уби́ца грóбарка. – Све́ што оста́не од де́лбе да́ј грóбарке Сто́јанке.

грóбаркин -а, -о који љри́јада грóбарки. – По́може ни, фа́ла му, и грóбаркин Цве́тко, те уреди́смо грóб. – Оста́ј по је́но поску́рче и за грóбарки́не де́цу.

гроба́ров -а, -о *који иприи́ада гробару*. – Гроба́рова рабо́та се зна́. – Узо гроба́ров трно́коп, те ископа око гроба. – Ни гроба́роф Цветко не знајаше да ми каже.

гроба́рски -а, -о *који се односи на гробаре*. – Гроба́рски а́к пла́ч'а општина. – Ни́кој не зна гроба́рске му́ке преко зи́ме.

гробі́на -е ж *аугм/пеј од гроб*. – От ка пренесо́ше ко́ске у но́во гробл'е, на Шу́кл'е с́гге има́ф са́л ту́ј гробі́ну. – О́стај га, бо́гати, не́ л'и ви́диш да је гото́ва гробі́на? – Сьсвём пропа́ла, гробі́на се намештіла, цр́на о́на.

гробље́ -а с зб од *гроб (1) / гробља́* *мн месіо где се сахрањују мртви, в мезарльк*. – Алка-Ма́ра сьбра́ла ко́ске од њі́но гроблје́ у Шу́клје, па ги прене́ла у ма́терин гроб до́ле при Кури-ч'ешме. – Пе́ру Пу́жу че́ уко́паф у гроблје́ при Свето́га Или́је. – Јутре ва́ла да иско́чимо на гроблје́, Задушніце су. – Латинско гроблје́ још је на Шу́кл'е. – На врача́ње од гробља́ у́фати не ки́ша – На́ше и кума-Андрејіне гробља́ су јено до дру́го. – У то́ј се́ло гроблје́ ги је на брег.* – Ни каза́л'е те́ј што су бл'і́зо гробл'е.* – Смо носі́л'е на гробл'е́ за ду́шу.*

гробник -а м *вамйир*. – Гробник до́ша јену ве́ч'ер у своју ку́ч'у при же́ну му.

гробни́ца -е ж *озидана гробна јама*. – Гробни́ца ги је на Шу́кл'е. – Уј-на-Ма́ра испразни гробни́цу на Шу́кл'е, сьбра ко́ске и прене́се ги у ма́терин гроб до́л'е при Кури-ч'ешме.

гробни́ч'е -ета с дем од *гробник, гробарево деіе*. – Скр́ши л'и врат, о́тиде л'и до́ма то́ј гробни́ч'е ко́шійско? – Гробни́ч'е, ра́збуди се но́ч'ом па тра́жи да је́де. – Обу́ч'и, мори ма́јко, то́ј де́те у ч'і́сто и не оста́л'ај га да се́ди та́ко ка ни́које гробни́ч'е.

гробни́ч'и се несвр іосі́аје *гробник, вамйири се*. – Та́ј ту́рска пьсја-ди́ја ви́ше се гробни́ч'і́ла зе рисја́ни. – Ста́ри би казува́л'е што на́пред іо́ се гробни́ч'і́ја свѣт зе што се гробни́ч'и с́гге.

гро́з -да м *скуй сочних зрна израслих на једној иеіи́елци винове лозе*. – Та́ј ку́ч'ка ма́ч'еја ми, јен гро́з гро́јзе да му да́де, не́ му да́де. – На два-три́ гро́зда има́ше по ма́ло ша́рак. – Што ги роди́ла лозни́ца, свѣ овол'і́кве гро́здове виси́ф. – Не́ знам што бе́да је те ни скапу́јев гро́здови на лозни́цу.

гро́за -е ж *гађење, гнушање, гадосіі, одвраііносіі*. – О́грози му се за́р ни́што, те од гро́зе не мога́ше да веч'е́ра. – Ч'у́ди ме ка́ко мо́же да тр́пи ту́ј гро́зу по ку́ч'е. – Кьд гу погл'е́даш ка́ква је, гро́за да те уфа́ти. – Гро́за, за казува́ње не́је та́ј зу́лум што се ч'і́ни рисја́німа по се́ла.

гро́зан -зна, -зно **1.** *који изазива грозу; наказан; неуредан, ирљав*. – Јо́ца се и роди́ја та́ко гро́зън с ту́ј грбу сво́ју. – Ул'у́ди га, мо́ри, и не́ га пу́шч'ај та́ко гро́знога на со́как. – Ку́ч'а гу гро́зна, гро́за да те уфа́ти кьд ул'егнеш. – Та́ј гро́зник гро́зни Цветко Пе́мин. **2.** *сйрашан, ужасан*. – Од ње́га іо́ гро́зно-га кати́ла ма́јка не́ беше роди́ла. – Бе́у га тури́л'е на гро́зне му́ке да ка́же де́ му су па́ре. – Да се упла́шиш са́л док те погл'е́да с те́ј ње́гове гро́зне о́ч'и. **3.**

веома велики, огроман, силян. – Дул’е наврнјаа *грóзън* свѣт те затворија пѹт. – Вруч’ина бѣше *грóзна*, да се издѣне. – *Грóзан* стра га бѣше уфатија. – Нѣ-знам откѹд му тóј *грóзно* знојѣње његово сваки нóч’.

грóздас -та, -то **1.** *који је у облику грозда.* – Цвѣт му је *грóздас* ка багрѣ-нов. – Посејала съм и тóј *грóздасѣ*о цвѣч’е. **2.** *који је ѿун гроздова.* – *Гроздасѣ*а бѣше тај гиц’а, грѹмбул пѹн кóфин грóјзе даде.

грóзи несвр **1.** *ѿрља, загађује.* – Мѣ рѹке на бѹрму, мóре прокѹдо, а нѣ у кóтол да *грозиш* тѹј вóду. – Да нѣ би *грозило* ал’иницу, тѹрај му прво л’игаф-чѣ, па ѹзни те рани тóј девојчѣ. **2.** *изазива гађење.* – А сѣднемо да прекѹсимо, он тѣке пóч’на да не *грóзи* сѣз грóзне лакрдѣје.

грози се несвр **1.** *гади се, осећа грозу.* – Кѣд би гу се, да опрóсти твоје лѣце, опоганило дѣте, она би *се грозила* да га обрѣше. – *Грозѣше се* спомѣ-неш л’и му бáлк-јаги. – Трудна жѣна на свѣшто *се грози*. **2.** *осећа језу.* – За-грѣбеш л’и ц’ам, оно тѣке пóч’не да *се грози*.

грóзљав -а, о в *грозљив.* – И он је тáко *грóзл’ав*. – Кѣд знаш што је *грóзл’ав*, штó ти вáл’а јóш и тѣ да га грóзиш? – Пијан, распáсан, *грóзл’ав*, áсл’и грдило грдно, да је дал’ѣко. – И Ал’им-Ч’áја бија *грóзл’аф*, áма Ч’ор-Зѣ-фа бѣше ѿ *грóзл’аф*.

грозљавац -фца м в *грозљивац.* – *Грозл’авац* је што га нѣма. – Дѣ, бре, *грозл’афцу* грозл’áви. – Тај *грозл’авац* се јопет зáр испоганија што плач’е тáко.

грозљавица -е ж в *грозљивица.* – Áјт, мóри, *грозл’авицо* грозл’áва. – За-пустила се, уч’инила се грозл’áва бѣш ка тај *грозл’авица* Кркотозл’ија Ница.

грозљафко -а м в *грозљифко.* – Да попѣјеш тóј, мóре *грозл’афко*, зе ч’аре ти нѣма. – Онóму *грозл’афку* му се грóзи свѣ што му дадеш да јѣде. – Задѣваф тóга Пемѣнога *грозл’афка* Цвѣтка, кóрсом му нашла’е девојку да га жѣниф. – *Грозл’афко* грозл’áви, смѹч’и ми се глѣдaч’и га тáквога.

грозљафч’е -ѣта с в *грозљифчѣ.* – Јóш ка пóч’о да га рáним, вѣдо да ч’е бѣдне *грозл’афч’е*. – Тóму *грозл’афч’ѣѹ* вáл’а дóбро да подвикнуеш, па да ѹзне л’ѣк. – Дегóд ѣде, она вѹч’е по сѣбе тóј *грозл’афч’е* свóје, да зал’ич’и зáр? – *Грозл’афч’е*, и сѣз ц’угѹзлук нáгрде нóво ал’инч’е.

грóзљив -а, -о в *гадљав, гадљив, гадежљив, грозљав.* **1.** *који се лако гади, који осећа грозу.* – *Грóзл’ив* је да ѿ *грóзл’ив* не бѣва. – Ако је *грóзл’иф*, на стрица је, на Душáна тáко *грóзл’иф*. – Свѣ дѣца ги су *грозл’иве*. **2.** *који изазива гађење; ѿрљав, неуредан.* – Áјде, мóри мајко, обáњај тóј девојч’е јенч’ѣс, и нѣ га остáл’áј више тáко *грозл’иво*. – Грдѣн, *грóзл’иф*, нѣкакав се уч’инија, е враг му године изѣја.

грозљивац -фца м в *гадљавац, гадљивац, грозљафко.* **1.** *онај који се гади.* – Сѣкл’ет ме фáч’а док наráним онóга мóјега *грозл’ифца*. – Тѣ, мóре *грозл’ифцу*, ѣл’и ч’е јѣдеш ѣл’и ч’е мѣтнем куч’ѣту. – Онóму *грозл’ифцу* *грозл’ивому* Мáтке, да не спомѣнеш расолницу. **2.** *онај који изазива гађење.*

– На тога *грозл'ифца* Антуша Беримуу, мује л'етиф ка на шеч'ер. – И онóму *грозл'ифцу* Ал'им-Ч'аје купил'е нóве ал'ине.

грозљивица -е ж в *гадљавица, гадљивица, грозљавица*. **1.** она која се гади. – Гол'ема *грозл'ивица* је, огрóзи л'и се јемпút баклаву да јéде, да гу дојéде не мóже. – Тéјзи *грозл'ивице* Тóнке грóзно гу је и фáк да ўзне у рúке, тол'ико се грóзи од мýши. – Дé, мóри, *грозл'ивицо* грозл'ива, штó ти је сýге, од óшто се óгрози? **2.** она која изазива гађење; љрљава, неуредна жена. – Зár туј селску *грозл'ивицу* да ўзне за снау? – Сýс куч'у седи́ф до тéјзи *грозл'ивице* Маге.

грозљифко -а м в *грозљивац, гадљафко, гадљифко, грозљафко*. – Накани л'и се вech'е да ўзне љл'ач' тај *грозл'ифко*? – Ајде, мóре *грозл'ивко*, посркај тој л'ек ч'орбцу, па ч'е ти дадем блага. – От кога си купија китер, да неси од онóга Мурте китерц'ије што има врзан нóс, од онóга *грозл'ифка* грозл'ивога? – Дóри и завијач' што испоганија тај Ц'екини́цин *грозл'ифко* Сýма.

грозљифч'е -éта с в *гадљафч'е, гадљифч'е, грозљафч'е*. **1.** де́ше које се гади. – А, мóри снаó, од óшто се óгрози тој девојч'е те се уч'ини тáкво *грозл'ифч'е*? – Тóму *грозл'ифч'е́шу* ба́лк-ја́ги ту́рамо у јéло. **2.** љрљаво, неуредно де́ше. – Тéрајте на́двор тој цигáнско *грозл'ифч'е*. – Онóму којшýскому *грозл'ифч'е́шу*, свéјено што му тech'ев мансýре мрсол', згади ти се и кд га погл'éдаш.

грóзник-а м в *гадник*. – За онóга *грóзника* Куч'кара л'и ми збóриш? Нафил'е ти је, разбéри јемпút, ни сéнку да му не вíдим. – Тај *грóзник*, Тирч'етов бра́т, да́ја иде по сока́це тáко грóзан. – Дé, брé, *грóзнику* грóзни, штó ти је? – Ка сваки *грóзник*, тáко и он, те грóзи ми се тој, те грóзи ми се онóј.

грóзница¹ -е ж **1.** болесí љраћена дрх́иавицом и високом шем́ерайу-ром. – *Грóзница* га фáч'а сваки дýн. – Болу́је од *грóзнице*. – Ако има *грóзницу*, давај му софáту. – Свúноч' га трéсла *грóзница*. – *Грóзница* нýкако да га пúшти. **2.** сýрах, дрх́иање од сýраха. – Висóко и млóго низбр́дно, па кýt погл'éдаш до́л'е, *грóзница* да те спопáдне. – Кúку, што *грóзнице* нафач'áсмо тај нóч' кд ул'егóше Бугáри у При́здрен. **3.** фиг досадна, наме́љива особа. – Бéште, éте га иде тај *грóзница* Йл'ка. – Нé знам што да ч'ýним с тога *грóзницу* Л'ýбу, раат ме не остáл'а, áфат ми не да́ва á ме вíди. – Знамо што *грóзница* је, што са́фра је она, па гу ни не алдýрисýјемо. **4.** фиг ш́врдица. – Онóму *грóзнице* ац'и-Васýл'у јén мангýр не мóж да извúч'еш. – *Грóзница*, трéсе се кд вал'а да развр́же ч'есу и да да́дне коју па́ру сироти́ама. – Знаш гу туј *грóзницу*, Л'упкíну зв́ич'ну, в́икна ме да гу помóгнем да уведу́је и, кýt свршýсмо рабóту, пúшти ме тáко, јéну кáву бýл'е нé ми намешти.

грóзница² -е ж *врс́иа украса за косу у облику грозда*. – *Грóзница* ч'е ми бíдне готóва за Наткíну свáдбу. – На гла́ву бéше тури́ла и нóву *грóзницу*.

грóзнич'ав -а, -о **1.** који има *грóзницу*, који је у *грóзници*. – Вéј некол'ико дýна је нýшто *грóзнич'ав*. – Ако је *грóзнич'ав*, нека узíма солфáту па ч'е му

проџ'е. – Ода́мно је она тако *грознич'ава*. **2.** *који је заражен клицама грознице, који доноси грозницу*. – Та́мо је *грознич'ав* крај, ч'е се разбол'и, ч'е ми пропадне дете, црна ја. – Ку́ч'е ги су на *грознич'аво* ме́сто. – До́ри и во́да ги је *грознич'ава* сиротиња́ма. – Зел'ене сл'иве не ва́л'а да је́деш, *грознич'аве* су. – Разбол'е се ка о́тиде у тај *грознич'ави* Манастир (Битољ).

грознич'авац -фца м *онај који је грозничав*. – Мо́ре, *грознич'афиу*, за те́бе л'и је *грознич'ава* во́ч'ка?

грознич'авица -е ж *она која је грозничава*. – Оне́јзи *грознич'авице* Ро́се ни те́одил' -аваја не гу помо́гла. – Ч'е осе́бнеш тако го́ла, мо́ри *грознич'авицо*!

грознич'аво прил као у *грозници*; *ужурбано, узбуђено*. – Штогòд рабòта, рабòта га тако *грознич'аво*.

грознич'афко -а м в *грознич'авац*. – Їди, снаò, да́ди ил'ач' онòму тво́јему *грознич'афку*. – Тај *грознич'афко* док не па́де у постел'у, неч'аше да ч'ује за докòра.

грознич'афч'е -ета с *деће* *које има грозницу*. – То́ј *грознич'афч'е*, то́ј маразл'ифч'е, све́јено што л'ега. – Шу́ч'ур што гу о́здраве то́ј *грознич'афч'е*.

грознич'ети́на -е ж аугм/пеј од *грозница* (3), в *грозничина*. – Свéјено га др́жи тај њего́ва *грознич'ети́на*, а́фат му не да́ва. – Ти́, мо́ре *грознич'ети́но*, ми́кни ми се од гла́ве је́мпут, и и́ди па гл'е́ј сво́ју рабòту. – За ту́ј *грознич'ети́ну* Ма́гу л'и ми казу́јеш? Зна́м гу ка́ква је.

грознич'ина -е ж аугм/пеј од *грозница*. – Тај прокл'ета *грознич'ина* ни́како да га пу́шти. – Тре́се се од *грознич'ине*. – Пу́шти ме, бре́ *грознич'ино*, и не́ ми доса́ц'ај ви́ше. – Гол'ема *грознич'ина* је она, на гла́ву да ти се у́спе.

гро́зно прил **1.** *и́рљаво, неуредно, гадно*. – По дво́ру ги је *гро́зно* да се обр́неш. – *Гро́зно* је то́ј што си ч'ини́ла. **2.** *си́рашно, језиво*. – Бо́г да ч'у́ва кол'ико га *гро́зно* кунéше. **3.** *у великој мери, обилно*. – Шеч'ера́ч'а му *гро́зно* роди́ла, гра́ње да гу се покр́шив. **4.** *гадно, ои́ужно*. – Гро́зл'ав и ни́какав, *гро́зно* да ти је да га погл'е́даш та́квога. – Њòјзи гу доòди *гро́зно* спо́менеш л'и гу ми́ша.

гро́јзе -а с зб од *гроз, грожђе*. – *Гро́јзе* јòш не поч'ело да се пeч'е. – *Гро́јзе* л'и је? Са́л гол'е л'успинке. – Нашему *гро́јзу* на лозни́цу бе́збел'и до-са́ц'а ни́што те та́ко скапу́је. – У Подри́му су *гро́јза* ка бо́г што о́ч'е. – *Гро́јзе* сл'е́гло до́л'е у ка́цу.* – И ву́ј годи́ну напуни́смо а́рдов сьз *гро́јзе*.* – Ё́ве ви *гро́јзе* па напра́јте ви́но.* – Напрай́ја да́бетер ви́но от сво́је *гро́јзе*.* – Ч'е измр́л'имо и ч'е изга́зимо *гро́јзе* за ви́но.* – Па́де кру́шац и о́тиде *гро́јзе* у бо́ш.*

громо́ше (се) свр удари, уби́је. – Да о́ч'е Бо́г да *громо́ше* те́ј прокл'ете Турч'ежи́је, да ни се ми́кнеф је́мпут од гла́ве. – *Громоса́ја* га Бо́г, да́ би л'и га *громоса́ја*. – Ле́жи ц'уту́рум ка да је *громо́сан*. – У́дари га, *гро́моса* га. – Уби́ја се, *громоса́ја се*. – Па́де от кру́шке те се *гро́моса*.

грѡпч'е с дем од *гроб.* – Теза-Ма́ру гу упопа́ше до тетинч'ѣта, те су јѣно до дру́го, *грѡйч'е до грѡйч'ѣѣа.*

грѡш -а м ковани новац од 20 њара за време њурске владавине. – Тѣдѣшње *грошѣви* бѣл'е ка дњѣшњи дина́ри.

грѡшч'е¹ с дем од *грош.* – Јѡш ми се наѡди у ч'ѣсу по ко́је *грѡшч'е* од теј па́ре што ми бѣше прати́ја бра́т. – А́ зара́ди ко́је *грѡшч'е*, једнѣк га попи́-је. – Сѣбе́реф л'и му се никол'ѣко *грошч'ѣѣи*, но́си ги пра́во у фо́нд. – Са́л два́ *грошч'ѣѣа* ѡка. – Теј сребрне *грошч'ѣѣи* што ги ви́каф ми́цке ко́пч'е. – Бел'ѣнзик гу је од *грошч'ѣѣи*. – Стреч'ѣнке купу́јеф *грошч'ѣѣи* за на прѣ́вез.

грѡшч'е² с дем од *гроз.* – Устрѣ́се се ако му потра́жим и ово́л'ѣч'ко *грѡшч'е* грѡ́зе. – Ни јѣно *грѡшч'е* грѡ́зе, бѣл'е, не изѣл'е са́ми. – Да́де ми, да је жив, три-ч'ѣтири *грошч'ѣѣи* грѡ́зе. – Да́ј му да изѣ́де онѣј две-три *грошч'ѣѣа* што остадо́ше од ру́ч'ек. – Бе́рите и *грошч'ѣѣи*, мо́ри, не́ га оста́л'ајте за побѣ́рке. – Та́кве *грошч'ѣѣи* не́су за суше́ње, два́л'ај ги за у ка́цу.

грѣч'е с 1. дем од *грба.* – Све́ ми се ви́ди да је дал'ѣко, *грѣч'е* то́ј што му искач'а на грѣ́ну. – Цр́на ѡна, у́би се плака́ч'и што поч'ѣло да ра́сте *грѣч'е* дете́ту гу. 2. *грбава особа.* – Умре, ура́ати се и то́ј *грѣч'е* Л'у́ба Баја́тов. – Ч'у́ди ме, мо́ри, ка́ко да́доше та́кво дево́јч'е јѣно́му *грѣч'ѣѣу*. – Уда́ла се и то́ј *грѣч'е*, се́стра гу. – Млац'ѣ́о де́те гу је *грѣч'е*.

грѣкав -а, о в *грдак.* – Оскору́шка је *грѣка́ва* да се је́де. – Не гл'еда́ја што узѣ́ма те доне́ја теј *грѣка́ве* кру́шке запира́ч'ке. – Јѣч'мен л'ѣ́ба је *грѣкаф.* – *Грѣка́во* гу је, ви́ка, да гре́бе тенџ'ѣ́ре.

грѣко прил в *грѣкав.* 1. *ојоро, горко.* – *Грѣ́ко* ми је ни́што у уста. 2. *нејриѣјѣно, мрско.* – Ви́ди л'и ми́ша, једнѣк се на́јежи, тол'ѣко гу је *грѣ́ко*. – Не гре́би ц'амѡ́ве, мо́ре вра́гу, не́ л'и зна́ш да ми је то́ј *грѣ́ко*. – Ми је *грѣ́ко* кѣд ви́дим гл'ѣ́сту.* – Мло́го ми је *грѣ́ко* да ул'ѣ́гнем у та́ј брлог.*

грѣкос м *ојоросѣ, горчина.* – То́ј сирѣ́ње ту́ри у студѣ́ну во́ду да му изва́ди *грѣ́кос*. – Од *грѣ́кос* не мога́ше да се оку́си. – У уста осѣ́ч'ам ка ни́ки *грѣ́кос*.

гру́б -а, о 1. *гадан, ружан; нагрѣ́н.* – На́пред не би́ја та́ко *гру́б*. – Бра́т му по́ не́је *гру́б*. – Укѣ́нач'ѣла се што узѣ́ла то́га *гру́бога* му́жа. – *Гру́ба* је да ѣ́о *груба* не би́ва. – *Гру́бо* гу ѣ́скоч'и то́ј дево́јч'е. – Све́ де́ца ги су та́ко *гру́бе*. – Мло́го га грубе́ше та́ј њѣ́гов *гру́би* но́с. – Са́л уста што гу бе́у *гру́бе*. – Има *гру́бе* зу́бе, ка лопа́те, да је дал'ѣко. 2. *суров, немилосрдан; неоѣ́сан, ѣросѣ (о човеку).* – Сви́ до јѣно́га су ѡни та́ко *гру́би*. – *Гру́б* је ка теј *гру́бе* арнау́цке ара́мије. – Те́шко си га њѡ́жи с ту́ј *гру́бу* мач'ѣ́ју. – *Гру́б* рѣ́ч' да не́си гу ре́ка, ч'у́ л'и? 3. *храйав, ошѣ́ар, кру́и; нејрѣ́раѣен, сиров (о маѣ́ериѣјалним ѣѡјава-ма, обично о ѣ́екѣ́илу).* – У Ч'ѣфел'ѣ́је ѣ́ма са́л та́ј *гру́би* ши́јак и кла́шње. – Та́ко *гру́ба* ба́сма не ч'ѣ́ни дими́је. – *Гру́бо* је то́ј пла́тно, за кошу́л'е не́је. – Мр́сне судѡ́ве ѡми с ту́ј *гру́бу* помива́ч'у. – Њѡ́јно пл'ѣ́тѣво да́јма би́ло та́ко

грубо. – Руке му су *грубе*, све испуцане от студ. – Не узимај теј диње што имаф *грубу* кору. **4.** *шегобан, мучан (о йослу, живоџу)*. – Груб живот имаше јадница док беше при тога нестрекника мужа гу, док не се отури.

груби несвр **1.** *йосџаје ружан сџарењем*. – Поч'ела да *груби*. – Грубеше, *грубеше* док не огрубе сьсвём. – Њине жене брго *грубеу*. – Грубеја, па огрубјеа. – Жене *йо грубиф* зе мџи. **2.** *чини грубим, ружним*. – Не плач'и, Сандо, не *груби* тој твоје л'ёпо л'ице. – Њега га *грубиф* теј мустач'е ка у мац'ора. – Грубеше гу тој што беше шашија. – Не шири више тај рукав, не га *груби*.

грубина -е ж в *грубоиџиња*. **1.** *ружноџа*. – Његовејзи *грубиниџе* сал паре пџсте нац'оше девојку. – Ка њојна *грубина* што била, ч'ини ми се у свёт гу нема́ло. **2.** *духовна йразнина, џуга*. – Грубина је кд се оста́не без мужа. – Мушкадија гу се потика по ч'кол'е, а она, јадница, остаде у туј *грубиниџу* сал сьз девојч'ич'и. **2.** *ружна особа*. – Ў, што *грубина* гу беше тај стареја снаа. – Зач'ореја се у јёну *грубиниџу*, па запуцаја ја њу, ја нијёну другу.

грубо прил **1.** *сурово, немилосрдно; йросџачки*. – Не ти вал'аше да гу збориш тако *грубо*, ма́ти ти је, родила те и пораснала те ч'уч'ка она. **2.** *лоше; ружно*. – Тој *грубо* сьмл'ёто брашњо неје ни за пите ни за погач'е. – Обџкла туј *грубо* сьшијёну антерију. – Штогод уработа, *грубо* га уработа. – Не ч'ини за́р дикат што тка́је тако *грубо*. – И грање и лóзе на ч'ара́пе ми извёзла *грубо*, ё руке гу се осушил'е. – Дајма тако *грубо* врзу́је главу. – Млóго му *грубо* сёди тај нów минтан. **3.** *шешко, шегобно*. – Мџч'но је и *грубо* кьт ч'овек не ч'ўје, ама још *йо грубо* је ако не види. – Грубо му је, веселнику, што му се мушкарија потика по свёт, а он остаде до́ма сáм сал сьз женскадију.

грубос -а м **1.** *ружноџа*. – Ўдаде се и груба и стара, ама и њојан *грубос* и њојан *сџа́рос* по́кри оч'ёва гу богаштина и његово име. **2.** *суровосџи; неошесаносџи, йросџаклук; лош йосџуџак*. – Нёмој, мори снао, све тако сьз *грубос*, уч'и којпџт тој девојч'е и сьз до́бро, па да видиш како ч'е слџша. – Тај твој *грубос* ч'е памтим док сьм жива, мори ма́јко. – Њу, ч'уч'ку, мужње́ве *грубо́се* гу отераше под зёмњу.

груботиња -е ж в *грубиња*. – Има стара лакрдија, кој је стреч'ан, њёму и петлóви нóсиф ја́јца, тако и она, и с туј своју *грубоиџиџу* нац'е прил'ику и ўдаде се. – Млóго је рабóтна и урёдна, а неје, бóгами, ни таква *грубоиџиња* ка што казу́јеф другач'ке гу.

грубóч'а -е ж в *грубос*. – За њојну *грубóч'у* надал'ёко се ч'ўло. – Ма́ти је, веселница, па и не види детётову *грубóч'у*. – Од *грубóч'е*, о[д]теј њего́ве грдне ра́не ко́жа да ти се најёжи. – Јуч'ер да сьм умреја, не би видеја ова́кве маскаралџце, ова́кве *грубóч'е*. – А за́р сал јёна била њего́ва опач'ина и *грубóч'а*? – Њојна, тејзи језитке попадије, *грубóч'а* уч'ини да се одвои́ф теј брач'а. – Ц'ана́бет, уч'ини *грубóч'у*, па по́сл'е мо́л'и да му се опрóсти.

грѣцман -а м **1.** *грло, ждрело; гркљан.* – Да зач’утиш јемпут, зе *грѣцман* ч’е ти извадим. – *Грѣцман* ти пука да би л’и ти пука! **2.** *фиг јак, снажан глас.* – Ка Милутин што имаја *грѣцман*, у Приздрен га немало таквога тѣде, запoje л’и у Бардањолца у Варош, ч’ујеше се ч’ик у сарај. – По *грѣцману* се познаваше да је он. – Не викај тол’ико, е врак ти тај твој *грѣцман* изеја. **3.** *фиг онај који има јак, снажан глас; грлаић човек.* – Да викамо и тога *грѣцмана* Павл’ета. – Бог да прости, мој баба *грѣцман* беше бија, а ул’егне у двор, ми ч’ик у собе ч’ујемо како вика што видеја брлог при врата оборања.

грцманка -е ж она која има јак глас; *грлаџа жена*. – Мори *грцманко*, што си пуштила тол'ико тај твој грцман? – Не се поч'нувај със њу, ти не знаш што *грцманка* је она.

грцманч'е -ѐта с **1.** дем од *грцман*. – Расплакало се бeше и запиштeло, мисл'иш пуч'е му *грцманч'е*. **2.** *јак глас у деџеџа*. – Пуштило тој *грцманч'е* своје, па поје л'и поје. **3.** *деџе које има јак глас*. – Тој којшиско *грцманч'е*, св'уноч' што прeплака. – Нац'еф л'и се зајно теј две *грцманч'еџи*, кабил' су куч'у да дигнеф с њину вику.

грч'и несвр **а.** *сџеже*; *грчевиџо скуџља делове џела (руке, џрсџе, чело)*, в гучи. – Штo *грч'иш* тај прс кд писујеш? – Збoри и сал *грч'и* ч'ело. **б.** *гужва, набира*. – Растeгни ги и не *грч'и* тако теј димије. **грч'и** се несвр в гучи се. **а.** *савија се, сџеже се* као у *грчевима (о џелу, деловима џела)*. – Од м'уке му се *грч'еше* л'ице. – Обџдве нoге гу се *грч'еу*. **б.** *скуџља се, савија се* услед хладноџе, бола и сл. – *Грч'и* се от ст'уд. – Бeше осeба, те дoма доц'е *грч'еу* ч'и се.

губа* -е ж *заразна кожна болесџ, лейра*. – Зборeја дeда што имала и губа кд бџја млaд. – Млoго бџја пoган тај бoл'ес, тај *губа*.

губав* -а, -о *који има губу*. – Од *губaве* л'уде свџ бeгал'е. – У сџгашњo време нeма *губaве* л'уди код нaс.

губи (се)* несвр **1.** *несџаје*. – Крт отворија рупе па ми се *губи* вoда. – Мaло, мaло па се *губи* видeло. – Поч'наја да се *губи*, нe-зна дe је. **2.** *буде на џџеџи, осџане без чега*. – Нeмoј да *губиш* тој штo ти остaло од бабалџка. **3.** *униџџава, ремеџи*. – Нe му *губи* жџвот, нe си му га дaја ти. – Нeмoј да му *губиш* вoл'у сџну да уч'и.

губодушан -шна, -шно *који другoме чини неџравду, зло*. – Губодушник *губодушни*, oднесе ми м'ужа на с'уцке вратa, e Бoг му платџја. – И тај Китџна бџла *губодушна*, и она турала мац'џје.

губодушник -а м онај *који чини зло, џакосник, бездушник*. – Пoкуди гу тај *губодушник*, те џстру девојке стрeч'у. – Прво мисл'и на своју д'ушу, мoре *губодушнџку*, па пoсл'е ч'ини што си наумџја. – Теј кабашке *губодушнџце* стџже бoжја пpавда, помрeше брго пошто обал'џше корџшку цркву Свето-га-Пeтра.

губодушнџца -е ж она која наводи на зло, *џакосница, бездушница*. – Мeгерем тај *губодушнџца* га јoпет окнала, те је тол'ико бoлна. – Дe, мoри *губодушнџцо*, докл'e мисл'иш тако да ч'џниш? – Од тејзи *губодушнџце* Цвeте науч'џла да му уч'џни мац'џје, у каву да му т'ури от штрка гoмно, бајаџи да би се oн помамџја за њу.

губодушнџч'е -ѐта с *џакосно деџе*. – Тој опаднџч'е, тој *губодушнџч'е*, опада дe кога стџгне.

гугуља -е ж **1.** *чаура свилене бубе*. – Б'убе поч'ел'е да сџвџваф *гугул'у*. – Има сал по која кр'упна *гугул'а*. – Попарџла *гугул'е* да вaди свџлу. **2.** *џубер*

кулоза. – Гугу́л’а да му је тај бо́л’ес, ч’е видиш. – Нал’епија бёше гугу́лу од жёне, те на шёс месёца по њу умре и он. – И гугул’е се наоди ил’ач’.

гугутка -е ж **1.** *врстиа ийице која живи њо насељима, најчешће у воћњацима*, лат. *Streptopelia decaocto*, в *гумрија*. – Мој аџа-Тода на замку би фачаја гугу́йке. – Јёна гугу́йка на црешњу у двор ми гуч’и рано ујутру.* **2.** *фиг девојка умилног гласа*. – Јадник изгорен је за туј Маџину девојку, за туј гугу́йку.

гугуч’ање с гл им од *гугуче*. – Гугуткино *гугуч’ање* и голубово гуканье нёсу исто. – Да гу слушаш туј девојку, па да се топиш од њојно *гугуч’ање*. – Мўка гу је што је плуа те не ч’ује унуч’етово *гугуч’ање*.

гугуч’е¹ -ета с **1.** *дем/хип од гугу́йка, в гумриче*. – Тој гугуч’е бич’и ни узёја ўт. – У кафе́з ни се извёл’е још два *гугуч’ёша*. – *Гугуч’ич’и* поч’ёл’е да л’ётиф. – *Гугуч’ич’ама* подсёка крила, па ги турија у кафе́с. **2.** *дёше које исйишйиа йрве, још неразговеййне гласове*. – *Гугуч’е* мајкино, и оно ми вёч’е поч’ёло да гугуч’е.

гугуче² несвр **1.** *йроизводи глас каракйтерисйичан за гугу́йку*. – Освои пролет, па гугутке *гугучеф* ли *гугучеф*. **2.** *фиг йушйиа йрве гласове (о малом дёйеишу када йочиње да говори)*, в *гука/гуч’и*. – *Гугучаше, гугучаше* па за́спа, злато материно. **3.** *фиг йријаи́но, мило говори, йева*. – Да гу ч’ујеш како *гугуче*, па да се растопиш од мйло́с.

гуда -е ж *младунче свиње, йрасе; свиња уойишйе, в гица, гуца*. – Гуда о́ч’е и да грицне. – Не приоди *гуде*, ч’е ти испрл’а ал’инч’е. – Баба ми купија *гуду*.

гудач’а -е ж *свиња*. – Крваво од *гудач’е*. – *Гудач’а* вал’а да калосује, а за њоен калос вал’аф ронке. – *Гудач’е* вал’а гол’ем йзмет.

гуде -ёта с **1.** *мало йрасе, йрасенце*. – Тој *гуде* ги је ка рипч’е, нигде ко́ску да му видиш. – Помйје давамо *гудеишу*. – Баба ч’е ти купи *гуде*, ёве овол’ично. **2.** *фиг дебељушкасйио дёше*. – Нагојило гу се дёте, да неје уро́к, *гуде* се уч’инило.

гуди* несвр *свира на гуслама*. – Имало у град л’уди што зна́л’е да *гуди* на гўслу. – Видёја си и брата ка *гуди* на гўслу. – Вај мој зёт Сава од Врбич’ање имаја гўслу и знаја да *гуди*. – Језде, тај што *гуди* на гусл’е, он је гўслар.

гуз -а м *једна йоловина задњице*. – На јён *гуз* йма ч’ирёве. – Сёди мўдро, мо́ре врагу, и не се премёч’ај од *гуза* на *гуз*. – *Гузови* гу су, да про́стиш, ка нйч’ве. – Теј његове *гузови* у ч’акшире му не ста́наф.

гуза -е ж. хип од *гузица*. – Јопет се за́р испоганија, ё *гузу* ли му њего́ву. – Окрача́ло гу кошу́лче, до́ри и *гуза* гу се види. – Види, мо́ри, што је то́му детёту по *гузе*, ка да је исцепано.

гузица доњи део леђа, задњица, сйпразњица, в ду́йе. – Ўдри туј гол’иша́фку њо теј гол’е *гузице* њојне. ИЗР **го́ла гузица 1.** *недовољно одевено*

деџе. – Обуч’и дѣте, нѣ га остал’ај тако, *гола гузица*. – На Циганч’ич’и сал по јено цепано кошул’ч’е, па млого пѹт нѣмаф ни тој, тѣке љдеф по сокаце тако, *гола гузица*. **2.** *фиг сиромашина, неугледна особа*. – Зар и туј голу гузицу есапиш у ништо? – Їзде све што му бѣше остаѣја оѣац, те оѣаде *гола гузица*. **3.** *фиг особа која не уме да чува ѿајну*. – Што ч’е гу рѣкнеш, једнѣк ч’е искоч’и на сокак да га каже, таква је она, *гола гузица*, ништо да ушч’ува не мѣже. – А, мѣре *гола гузицо*, и тѣбе зар вал’аше да се каже ништо што нѣје за казување. **ѿма црѣце у гузицу*** *немиран, несѿиашан, не осѿаје дуго на једном месѿу*. – Ај, брѣ синко, стани мало! Се вртиш ка да *ѿмаш црѣце у гузицу*. **гљѣда своју гузицу*** *води рачуна о свом инѿтересу*. – А и ти си ка друѓи – вамо збѣриш јѣно, а гл’ѣдаш само своју гузицу!

гѹка -е ж **1.** *израслина на ѿелу човека или живоѿиње, в гунга, гунѿа*. – На тѣло му искоч’ѿла јѣна гѹка ка ѡра, да је дал’ѣко. **2.** *грудва, грумен, лѿѿишасѿи замѿѿуљак, в гунга, гуѿа, гуч’мура*. – У тој вѣре останувал’е би и без гѹке маѣло у кѹч’у. – О[д] тол’ѿко муч’ѣниѣе ѿскоч’и јѣн л’ѣк гѹка ц’ѿзе. – Тури гѹку злато пот пѣјас, па ѿскоч’и преко вѣѣа.

гѹка/гѹчи несвр **1.** *ѿпроизводи гук (о голубу)*. – Разгукалѣ се голѹби, па гѹчиѣ ли гѹчиѣ. – Гукало је голѹпчѣ. **2.** в *гугучѣ² (2)*. – Јѡш је рано за њѣга да пѣчѣне да гѹчи. – Свејѣно што гѹка, ка да ѡчѣ ништо да ти рѣкне. – Дѡцкан гу пѣчѣло да гѹчи тој девојчѣ. – Све до малѣчѣс што гѹчѣше. **3.** в *гугучѣ² (3)*. – Како гѹчи ѡна, мѣри, чѣ рѣкнеш гѹка нѣка голѹбиѣа.

гуканѣ с гл им од гукѣ. – Кѣд гѹч’ѿф голѹби, мѿ тој вѣкамо гуканѣ, а гугуч’анѣ вѣкамо кѣд гугѹч’ѣф гумѣѣје. – По тој њѡјно зборѣње ч’е рѣкнеш голубѿиње гуканѣ је. – Без дѣцу је, па и нѣ зна како је дѣч’ѿнско гуканѣ слатко јѣнејзи матѣре.

гѹкне свр *ѿрозбори, ѿроговори, зуѣне*. – На ма, на ма, тѣке гѹкне по којпѹт. – Ан, Даги, ан гѹкни га, ан гѹкни га дѣ. – Тако је ѡно прокл’ѣто, нѣч’е да гѹкне.

гумнѿиште -а с *месѿо на коме се налази гѹмно*. – Од наѣшега гумнѿишѿа мало пѣ тамо. – Однѣла рѹч’ѣк на гумнѿишѿе.

гѹмно с **1.** *уѿѣабано земљѿишѿе на коме се врѣше, као и ѿросѿѿор ѡко њѣга за смеѿѿѿај жиѿѿа и сламе*. – Гѹмно ги је прѣт кѹч’у. – До нѡво гѹмно нѣје дал’ѣко. – Сѣлске гѹмна. – Јѡш дѣњс да прѣнѣсемо жѿто на гѹмно, па у понедејѣник, здравл’е бѣже, да пѣч’немо да врѣшимо. **2.** *насад жиѿѿа које ѿреба да се ѿврѣше; сама врѣшѣба*. – Кѣт стѿго тѣмо, ѡни јѡш нѣ беу положѿил’е гѹмно. – Сал што положѿисмо гѹмно, а ѡно завѣрна. – Ајде, туѣѣѣте кѣње у гѹмно, па да пѣч’немо сѣз Бѣга напѣред. – Кѣпил’, ч’ѣс-ч’ѣс па тѣке ул’ѣгне у гѹмно да тѣра кѣње. – Да извѣдимо кѣње од гѹмно да ги наѣѣнимо, а мѿ да рѹч’амѣ. – Она вѣздѣн да ул’ѣзе у гѹмно – нѣ ул’ѣзе. **3.** *количина жиѿѿа које ѿреба ѿврѣѣи одјѣдном*. – Жѿто смо наѣшл’е тако за јѣно два-ѣринајѣс гѹмна. – Тѣј њѿѣѣа нѣ му родѿла ни за јѣно пѹно гѹмно. **4.** *вѣре врѣшѣбе*. – Рабѣте су сѣг

по сѣла, врѣме *гумна* је. – У *гумно* сѣл'ак главу не дѣла од рабѣте. – Господар ни дооди за *гумно*, па за л'уштѣдбу. – А проѣ'е *гумно*, чѣ ти доѣм.

гумрија -е ж (тур. дијал. *kitri*) в *гукуѣ* (1). – Млѣго ѣма *гумрије*.

гумрич'е -ѣта с дем/хип од *гумрија*. – Сал јѣно *гумрич'е* наша у гњѣздо. – Да ми је да уфатим две-три *гумрич'ѣи*, па да ги турим у кафес. – *Гумрич'ич'и* се уѣ'иф да л'ѣтиф. – *Гумрич'ич'ама* вѣч'е порасл'е и крила.

гунга -е в *гука* (1). – Искоч'ѣла му на ч'ѣло јѣна *гунга*, да је дал'ѣко. – Стојанка от цркве имала гол'ѣму *гунгу* на нѣгу. – Кѣку што му су жѣл'е, свѣ *гунга до гунге*. – Онѣјзи гунгавѣце кл'ѣсарке јѣш л'и гу расте *гунга*? – Мѣч'на је тај гунгавѣца с тол'ѣкву *гунгу* на нѣгу.

гунгав -а, -о *који има неку израслину, гунгу*. – Сал тај Пѣтко бѣја *гунгав*, брат нѣ му бѣја *гунгав*. – Стефановѣца кл'ѣсарка бѣла *гунгава* у нѣгу.

гунгавац -фца м *онај који има гунгу, в гунгафко*. – И тај *гунгавац* Пѣтко. – Сал тога *гунгафца* што имала, више дѣцу немала ѣна. – Иди, брѣ, *гунгафцу* нијѣдан.

гунгавѣца -е ж *она која је гунгава*. – А, мѣри, *гунгавѣцо* гунгава! – Онѣјзи *гунгавѣце* кл'ѣсарке јѣш л'и гу расте *гунга*? – Мѣч'на је тај *гунгавѣца* с тол'ѣкву *гунгу* на нѣгу.

гунгаљѣја а. непр прид в *гунгав*. – Мѣч'на је, веселница, с тѣј своју *гунгал'ѣја* нѣгу. – Бѣја *гунгал'ѣја*, те му турѣле лагѣп. **б**. м/ж *гунгава особа*. – Онѣму *гунгал'ѣје* Реѣ'ѣпу, *гунга* му бѣла на ч'ѣло.

гунгафко -а м в *гунгавац*. – Кѣј бѣше доша, тај *гунгафко* л'и ел'и нѣки дрѣги? – Беѣмо се зазборѣл'е за онѣга *гунгафка* Пѣтка.

гунгафч'е -ѣта с *гунгаво дѣѣе*. – Онѣму теза-Магѣному *гунгафч'ѣѣу* искоч'ѣла и дрѣга *гунга*, да је дал'ѣко.

гунгула -е ж (тур. *gulgule*) *галама, вика, бука; гужва, мѣѣеж*. – Посвадише се, тѣј се напраи гол'ѣма *гунгула*. – Иди виѣи *каква* је тој *гунгула* у Папа-ч'аршију? – Штѣ ти па вал'аше и тебе да се мѣшаш у тѣј *гунгулу*.

гунта -е ж **1**. в *гука* (1). – Под појас гу се намѣстила ка никѣја *гунѣа*. **2**. в *гука* (2). – Те ја сабра *гунѣу* маѣло.

гунтав -а, о *квргав, нераван, ѣомбасѣ*. – Дѣшек ни је *гунѣав*, вал'а да се рашије па да се рашч'ѣшл'а тај вуна. – Пл'ѣтѣво гу је *гунѣаво*. – Тај фанѣла ѣскоч'и *гунѣава* ка ч'ѣбе.

гуња -е ж *сукнена мушка кабаница са рукавима и кѣѣуљачом*. – Ку-ма-Тѣна ти донѣја своју *гуњу* за у пѣт до Зѣч'ѣште.

гуњч'е с дем од *гуња*. – Девѣдѣсет грѣша *гуњч'е*, стѣ грѣша алвалѣк (нар. посл.). – Прѣвари ме, ѣ *гуњч'е* л'и му ѣѣѣво!

гура -е ж в *грба* (1, 3). – *Гѣра* му је јаднич'ѣту, таѣо, ка јѣна песница. – Ако га ја ѣзнем у рѣке, брѣо ч'ѣ му испраим тѣј ѣѣѣвоу *гѣру*. – Испрај се, нѣмој да ѣдеш таѣо ка *гѣра*. – Дѣ, брѣ, *гѣро* гурави! – Рѣѣо бајаѣи онѣјзи *гѣре* Станч'ѣту. – И онѣга *гѣру* Спѣру да виѣамо.

гѹра несвр **1.** *ѿоѿискује, ѿомера исѿред себе; одгѹрује.* – Гѹрам што по дѳбро мѳгу, ама ни да мрдне. – Гѹраше га свѳ докл’е нѳ га изгура од дугање. – Гѹрајѿе јѳш тѹј страну тѳмо. – Бѿч’и вал’аше јѳш да се гѹра тѳј бурило, па да л’ѳгне на мѳсто. **2.** *ѿрѿа, сѿѿавља.* — Штѳ гѹраш у ѹста тол’ѿкве зѳлце, па да ти зѳпреф у грло? **3.** *фиг жури, хѿѿа.* – Гѹра ка меч’ѳва. – Вѿкасмо га да стане д[а] ѿдемо зѳјно, а ѳн ни да се осрне и сѳл гѹраше нѳпред. – пма да се гѹра па да се проѿ’е Дрвенград јѳш док је вѿдно. **гѹра се 1.** *ѿѿиска се, судара се у гужви.* – Кѳд би игрѳл’е ѳлдимити, ѳн би се гѹраја меѿ’у бурила у кл’ѳт и тѳмо би се крија. – Нѳ се гѹрај меѿ’у кѳње, мѳре прокѹдо, зе мѳже да те клѳчне кѳј од ѳѿ. – Да проѿ’еш проз Жѿтѿи пѳзар, вал’аше да се гѹраш проз тѳј грдан свѳт. **2.** *намеѿе се, уѿѿрѿава се.* – Штѳ не траѿиш свѳје мѳсто тѳке се гѹраш тѳмо де нѳ ти је мѳсто? – Свѳ би се гѹраја меѿ’у госпошѿину, меѿ’у тѳј прве, сѳнч’и и ѳн је ка ѳни.

гѹрав -а, -о в *грав.* – Чор-Лѳза самарѿѿја је и помѳло гѹрав. – Тѳј гѹравѿи судѿја и начѳс бѿја трѳштен пѿјан. – Њѳга га вѿкалѳ Згѹра што бѿја гѹрав.

гѹрбет -а м (тур. *gurbet*) *сезонски рад далеко од куѿе, ѿечалба, в гирбѿѿ.* – И мѳје брач’а дошл’ ми од гѹрбѿѿ. – Душан Бардаѳѳла јѳш детѳтом ѿша ѿо гѹрбѿѿу. – У прол’еч’ ѳѿѿднев на гѹрбѿѿ, у јѳсен се вратив дѳма.* – Донѳја од гѹрбѿѿа двѳста дукѳта.*

гѹрбетч’ѿја* -е м *онај који ради далеко од куѿе, ѿечалбар, в гирбѿѿч’ѿја.* – У комшѿје мѹжи бѿл’е гѹрбѿѿч’ѿје. – Тѳј гѹрбѿѿч’ѿја бѳше на поѳтку, те не могѳсмо да превѿдимѳ рѳчѹн. – Тѳј гѹрбѿч’ѿја се спрѳл’а за на гѹрбет, па купѹје шта му вал’а.

гѹрбетч’ѿски* -а, -о *који се односи на гѹрбѿѿчије, ѿечалбарски.* – Гѳ-рак је гѹрбѿѿч’ѿски л’ѳба. – Гѹрбѿѿч’ѿски мѳсец је ка годѿна. – Тѳква је гѹрбѿѿч’ѿска рабѳта дѳ. – Ўзни вѳј гѹрбѿѿч’ѿске тѳше и тѹри ги тѳмо у ч’ѹше.

гѹрбѳцки* -а, -о в *гирбѳцки.* – Гѹрбѳцке мѹке сѳл ѳни зѿѿјев. – Гѳрке су, мори-мѳјко, гѹрбѳцке пѳре.

гѹргѹлав -а, о в *гргулав.* – Јѳш и дѿнѳс је ѳна тѳко гѹргѹл’ѳва. – ѳро водѳше јѳн гѹргѹл’ѳф мѳмак. – Дѳвер гу бѳше бѿја гѹргѹл’ѳв, а не мѹж. – Гѹргѹл’ѳве кѳсе не мѳж лѳсно да оч’ѳшл’аш.

гѹргѹрав -а, -о в *гргулав.* – Стѳфки Деспѳтов ѳбел’ѳја, ама јѳш је гѹргѹрав. – У Мѿтѿнога шѹре видѳла сѳм и гѹргѹравѹ свѿѿу и гѹргѹравѳга брава. – Младѳжѳна ги бѳше вѿсок, л’ѳп, л’ѿчан, па јѳш и гѹргѹрав.

гѹрење с гл им од *гури.* – Штѳ је, мѳре, кѳкво је тѳј твѳје свѳјено гѹрење од сабѳјл’е, осѳба л’и си ел’и те бѳл’и нѿшто?

гѹри се несвр *грчи се, савѿја се, ѿогрбљѹје се.* – Штѳ ти је, мѳре, те се гѹриш тѳко, сѳбеш л’и? – Ни поп-Мѿрко, ни брат му Рѿста Ч’ѹнк не бѿл’е грбѳви, ама би се гѹрил’е у ѳд. – пспрај се, па сѳди прѳво и нѳ се гѹри тѳко.

гѹрка (се) несвр **1.** *дем од гура.* – Јѳ ч’е гл’ѳдам ѳвѳмо, а тѿ гѹркај, ама сѳл по јѳн лѳк док не л’ѳгне на мѳсто. – Кѳд стѿго тѳмо, ѳни јѳш гѹркаѹ тѳј

ардов да га наместиф како вал'а. – Још вал'а да се *гурка* па да доц'е на место. **2.** *йодгуркује (се)*. – *Гурка* гу, и *гурка* да зач'ути, ама она не зач'ута. – Зар не осети да те *гуркам* да се дигнемо па д[а] идемо дома? – Он збори, а свет се сал *гурка*.

гуркање с гл им од *гурка*. – Доста, море врагови, с тој ваше *гуркање*, че се посвадите јопет, па ч'е бидне играч'ка – плач'ка. – По нашему *гуркању* опази што терамо мајтап със њега, те једньк зач'ута па се посл'е изгуби.

гурне свр. в *чушине*. **1.** *ошисне од себе, одгурне*. – *Гурна* га те га обал'и. – Посвадил'е се беу, па гу *гурнала* од ч'ардак те низ слубицу. **2.** *йомери, йомакне гурањем*. – *Гурни, гурни* туј ч'ивјују све до крај. – Вај табан вал'аше да се *гурне* још мало напред. **3.** *баци*. – Мотавило беше *гурнаџо* мец'у сандџе тамо у кл'ет. **4.** *йожури, йохийа*. – Да *гурнемо*, те до акшам да стигне дома. – Дигосмо се одотл'е, па ти *гурнасмо* право у уч'ител'-Милутина у Мушутиште. – Виде л'и се на невол'у, он ти *гурни* натраг, да бега.

гурумљија -е ж (тур. дијал. *gürpen*) *џирњина*. – Јена *гурумл'ија* ни никла у сред лोजе. – Избоја се брач'и *гурумл'ије*. – Нестасана *гурумл'ија* једе л'и се, ац'иба?

гус -та, -то **1.** *који се џешко разлива (о џечности)*. – Светогорски пасул', ако неје и *гус*, не ч'ини. – Зар што мл'еко кисело беше *гусџо*, и муч'еница йскоч'и *гусџа*. – Млого ти је *гус* тај ч'ервиш. – Вино л'и му беше *гусџо*, у шамју да га носиш. – Јанија вал'аше да ти бидне *йо гусџа*. – По *гус* кач'амак, по је добар. **2.** *збијен, сабијен; који обилује садржајем*. – Шума *гусџа*, не мож лсно да се провуч'еш проз њу. – Тамо по[д] тој *гусџо* дрво по је ладовина. – Сисица има й *гусџо* й дебело л'исје. – Покровац просни тујке, на туј *гусџу* траву. – Бајаги му се беу проредил'е теј његове *гусџе* косе. – Поп-Гига имаја *гусџу* браду, црну ка зифт. – Мори девојке, де у врага туристе тај *гусџи* ч'ешел'? – Теј *гусџе* гроздове грџе несу за сушење, двал'ajte ги да се изедеф. – Тај мафез је *гус*, ама овај ми се види *йогус*. **3.** *мрачан, нейрозиран*. – Тај *гус* и црн облак што иде от Паштрик, ч'е ни донесе никој кијамет. – Кьд искоч'исмо на Дрвенград, ул'егосмо у тако *гусџу* мглу, да не могасмо да видимо јен другога. – Тџ ноч', тьмнина беше тол'ико *гусџа*, прс пред оч'и да не видиш. – А у собу јен *гус* дим, оч'и да ти истера. **4.** *ојасан, џежак*. – Дошло му зар беше до *гусџога*, што продаде дугању тако терси-перс.

гусан -а м *мужјак гуске*, в *гусар*. – Тај *гусан* му липцаја. – Доброга *гусана* не мож лсно да нац'еш.

гусанч'е -ета с дем од *гусан*, в *гусарч'е*. – Сал јено *гусанч'е* што ни остаде. – Ймаф три *гусанч'еџа* и пет гускице. – Повише су *гусанч'ич'и* зе гускич'ич'и. – *Гусанч'ич'е* смо поклал'е.

гусар -а м в *гусан*. – Кьт се брани, *гусар* оч'е и да гризне. – Ка Јован Бег што има *гусара*, чифт не му се наоди.

гусарче -ѐта с дем од *гусар*. – Натѐмник, мѐтна се с камењ те йскрши *гусарчѐйу* нѐгу. – *Гусарчичи* су пѐ напредне од гускич'ич'и.

гусеница -е ж ларва лѐйишрова и лисних оса, биљна шѐйѐйочина. – Тѹј јѐну топеригу што имасмо, и њѹ ни нагрдѐше *гусенице*. – *Гусеница* је погана, доѹ'е ли на вѹч'ку, урнѐше гу.

гуска -е ж **1.** назив за круйније йишице йловуше из фам. *Anseridae*; домаћа йриийиомљена врсѐта која се гаји ради йерја, мяса и јаја. – Бѐга како *гуска*. – Дивл'ѐји *гуске* нѐ се приѹди тaко лѐсно. – Затворил'е смо *гуске* да ги рaнимо. **2.** фиг *глуѐа*, ограничена женска особа. – При сѐбе л'и си, мѹри *гуско*, те не разбѐраш што ти се вѐка?

гускар -а м *одаживач гусака*; *чувар гусака*. – По Тѹрце имало дѹста *гускаре*, а у нас *гускар* бѐја сaл ѹнај Јѹван, што га викау Бѐг.

гускетина -е ж аугм/пеј од *гуска*. – Затвѹри тѹј прокл'ѐту *гускейѐину*, виђиш нагрде ни цѐја двѹр. – Стaра бѐла зaр тaј *гускейѐина* што је тaко тврѹда. – Ёте гу йде и тaј Бринѹина *гускейѐина*.

гускин -а, -о *који йриѐада гуски*. – Тѐ, мѹре, ка да ймаш *гускин* пaмет што си тaкав. – Дaвајте му *гускино* мaсло да му проѹ'е кашел'. – Тѹј *гускину* пѐрку тѹри да се осѹши.

гускица -е ж дем/хип од *гуска*, в *гускичѐ*. – Млaда је тaј *гускица*, јѹш не пронѐла. – Немасмо штѹ дрѹго, те заклaсмо јѐну *гускицу*. – Забрајѐна биднaла, *гускица* се уч'инѐла. – Тѐ, мѹри *гускицо*, отвaрај ѹч'и кaко пл'ѐтеш.

гускич'е -ѐта с в *гускица*. – Место да кѹпи *гуску*, ѹн купија јѐн л'ѐк *гускич'ѐ*. – Наше двѐ *гускич'ѐйи* нѐ ни се вратил'е од рѐке. – Тѹј будaлч'ѐ, тѹј *гускич'ѐ* њѹјно. – Сѹк се виђи што се извѐл'е пѹвише *гускич'ич'и* зѐ гусанч'ич'и.

гѹсла* -е ж народни музички гудачки инсѐтрументѐ с неколико коњских сѐйруна сложених кaо јѐдна жица. – Вaј мѹј зѐт Сaва од Врбич'aње имaја *гѹслу* и знaја да гѹди. – Имало у град л'ѹди што знaл'е да гѹдиф' на *гѹслу*. – Виѹѐја си и брaта кa гѹди на *гѹслу*. – Јѐз де, тaј што гѹди на *гѹсл'ѐ*, ѹн је гѹслар.

гѹслар* -а м *ѹнај који свира на гѹслама*. – Јѐзде, тaј што гѹди на *гѹсл'ѐ*, ѹн је гѹслар.

гѹстиш -а м згуснуѐа шѐчносѐй; шaлог. – Сѐпи му и мицко *гѹсѐйиш*, а нѐ сaл гѹлу ч'ѹрбу. – Измѹч'кај дѹбро, па ѹстај на мѐсто и ч'ѐкај да се сл'ѐгне *гѹсѐйиш*. – За каловѐину л'и ме пѐташ? Каловѐина мѐ вѐкамо тaј *гѹсѐйиш* што ѹстаѹа у аранѐју пошто извaдимѹ свaрен сaпун.

гѹсто прил **1.** мање шѐчно. – Рaсол мѐсо гу бѐше *гѹсѐйѹ* свaрѐно. – За тепсешѐтѐју вaл'а да је *ѹѹ гѹсѐйѹ* свaрен шѹрѹп, а не тaко водњѐкав. – Ако ѹћеш да ти је *ѹѹ гѹсѐйѹ*, вaри га пѹ више.* **2.** збијѐно, йреблизу јѐдно другомѐ. – Нѐмој тaко *гѹсѐйѹ* да сѐјеш босил'ек, зѐ чѐ се загѹши. – Поч'ѐја да преса-дѹје тѐј *гѹсѐйѹ* засадѐне вѹч'ке. – Плaтно за кошул'ѐ вaл'а да се ткaје *гѹсѐйѹ* па да бѐдне кaко трѐба. – Нѐ стѐзај тол'ѐко, нѐ пл'ѐти тaко *гѹсѐйѹ*, фaнѐла је

тој, неје ч'арапа. – Къд размесиш поскуре, избоди ги *йџ гусџо*, па ги носи на фурни. **3.** *веома џешко, мучно, ойасно.* – Пригустило му, млого му је *гусџо* за паре, сиромау. – Тај дџн ни беше тол'ико *гусџо* у борбу да једва извукосмо главе.

гуџа -е ж в *гука* (2). – Остаде л'и ви која *гуџа* нетопено масло? – Грдне *гуџе* злато имаф, теке су стегнате гуџице, па ги кријеф.

гуџка -е ж дем од *гуџа*. – Седи л'и ти још тај *гуџка* злато? – Запрела му беше јена *гуџка* коломботњицу у грло, мисл'есмо, куку, задави се. – Пойскај од Цаје Ц'екинице јену *гуџку* масло.

гуџ узв којим се означава *гуџање хране или џиџа*. – Тај ала биволџца, *гуџ*, прогуна трице за јен зальк. – Дофати пејесе[т]-драмче ракију и *гуџ*, *гуџ*-на га ка на здраф си. – Готвечи ручек, *гуџ* овој, *гуџ* тој, теке ја престраши гладос.

гуџа -е ж в *гуда*. – Дџнџс, мајкино, ч'е закол'емо нашу *гуџу*.

гуџа несвр **1.** *узима храну или џечносџ, једе, џије.* – *Гуџа* гу ракију ка воду. – Ёзни мицко л'ебац и сирењеце па *гуџај*. **2.** *џроба јело или џиџе.* – Престраши гладос *гуџаџ* и тој што готви, па кџ седнемо на софру, она не може да једе. – Горко беше ка пел'ин, пустиња, не се *гуџаше*.

гуџка несвр *сркуџе, џиџуџка; џроба (о јелу)*. – *Гуџкај*, бџро, *гуџкај* туј ч'орџицу. – За којнак ич' неје тирјач'џја, ако га и *гуџка* покојпџт, *гуџка* га кол'ико за адет. – Да си *гуџкала* тај ч'ервиш, осетила би да ти је загорен. – Све што је врџч'о вал'а да се *гуџка*, а не да се *гуџне* одјемпџт ка ти што ч'џниш.

гуџне свр **а.** *сркне, џиџуџне; џроба, окуси.* – Сварила расол месо, принела на софру, а не га бџла ни *гуџнала* да вџди слано л'и је, кисело л'и је доста. – Кџ гу *гуџна*, тај ракија ми се џч'ини мека, *гуџни* гу и ти да вџдиш. – Да се погоди, свако јело вал'а да се *гуџне* којпџт. **б.** *џџиџе, исџиџе.* – Да *гуџнемо* по јену белачу. – Цело стодрамч'е га *гуџна* ка на здраф си. – *Гуџни, гуџни*, неје отров да се отрујеш. – И он би *гуџнаја* да има што да се *гуџне* бадџава.

гуџ'ење -а с пл им од *гучи, грчење*. – Остарела сџм, ете, ама такве мџке, такво *гуч'ење* ка у Пане попаџије несџм видеџа. – У јен тар мисл'есмо да даде дуџу от силнога *гуч'ења*.

гуџ'и' несвр *савџа, сџџиска у гуку; гужва; грчи*. – Што *гуџ'иш*, мџри, туј нову фанелу? – Кџт пл'ете, она *гуџ'и* прсте ка да прџи пџт узела пл'етиво у руке. **гуџ'и се** в *грчи се*. **1.** *савџа се, грчи се (услед болова, хладноџе).* – Што ти је, мџре, те се *гуџ'иш*, себеш л'и? – Кџ гу спџпадне мџка, сал се *гуџ'и*, на два ката се сџвџва јадница. – *Гуч'џја се*, бајаџи, време док не му мајна мџка. – Сџуноч' што се *гуч'еше* и сал вџкаше: аман, не дајте, отидо! **2.** *гужва се.* – Што ти је, мџре, па га скаџпи л'џцки да не се *гуџ'и* тако остајен.

гуч'и^{2*} несвр *производи звук „гу“ (о голубовима, гугушкама), гуче*. – Јена гугутка на црешњу у двор ми гуч'и рано ујутру. – У комшиин голубарник голуби само гуч'ив.

гуч'мура -е ж в *гука (2)*. – Згуккала се тај вуна, гуч'мура се направила. – Дотрча ка без душе, извади от сандък јену гуч'муру злато, па отиде.

гуч'мурч'е -ета с дем/хип од *гуч'мура*. – Мајстор бија да извукје паре: мало-мало па теке напуди жену и прати гу у род, бајаги таква је, онаква је, а црна теза-Мага, мати гу, једнџк узни гуч'мурч'е дукате па трч'и у зета и дадни му га, да не пуца брука.

гуша -е ж **1.** в *грло (1)*. – Къд га уфати за гушу, па кџт поч'е да га дави, рекосмо: кџку, удави га! – Обесиџа пл'етиво на гушу, па тако иде по мал'е. – Турџше му јџже на гушу и обесиџше га. **2.** в *грло (2)*. – Западе му залч'е л'еба у гушу те се застркна и јодва се поврати. – Натемник, јеја снег па га забол'ела гуша. – Дај му миџ'ко воду, запрело му ништо у гушу. – Наједе се, до гуше се засити. **3.** *дуже, нагомилано џерје џод грлом живине*. – Тај ц'инс голџби имал'е мегерем гол'еме гуше. **4.** *џовеђана шџиџиасџиа жлезда, сџрума*. – Гуша гу свејено расте, да је дал'еко. – Мџч'ан је, јадник, с тџј гушу џегову. **5.** *фиг особа која болџје од гушавосџи, исџ. гушавац*. – Да не ул'езе помеџ'у џџ тај гуша Драги, оч'аше крџ да л'егне. – За тџј рабџту зборџ она и кџму вал'а и кџму не вал'а, па зборела дџри и онџји гуше Молданке. ИЗР **напуни гушу*** наједе се. – Вај мџј мџж бџш га брџга за дрџго, сал да наџџни гушу, да попије ракију и да спије.

гушав -а, -о в *гушаџија, гушаџ, гушас*. **1.** *који има дуже, нагомилано џерје џод грлом (о живини)*. – Јено гушаво голџџч'е ни се џзгуби. **2.** *који има гушу, сџруму; који болџје од гушавосџи*. – Тамо, у ц'аковачку наџју, свџт је дџста гушав. – Гушаф ч'џвек бџше бија. – Гушава, не гушава, теке она наџ'е своју срџч'у, удаде се.

гушавац -фца м *гушав човек, гушафко*. – Деда му бија гушавац, па сџге џн. – Ти, брџ, гушафџу гушави, да си гл'едаја своју рабџту.

гушавџца -е ж *гушава жена, в гушајка*. – Тај гушавџца л'и Анч'е Молданџве, џна л'и ти изваџила л'утину сџс мџжа?

гушајка -е ж в *гушавџца*. – Гушајко гушата. – Јовановџца аџ'и-Панина је гушајка.

гушаџија -е ж/м *гушава особа*. – Јџному голџбу гушал'џје кл'џн му је крџав. – Теза-Цавџна снаа ка да је мало гушал'џја. – Брат му Сџма бија гушал'џја што га виџаф Сџма Гуша.

гушас -та, -то в *гушав*. – Држаја сџм шапал'џја голџбе, ама гушасџе голџбе несџм држаја. – Гушас и бија, не л'и бија, да лџжем не знам. – Како гу имџше, мџри, тџј гушасту Молданку?

гушат -а, -о в *гушав*. – Гушаџџу голубџцу затџџри у кафеџ. – Одџмно је џн тако гушаџ. – Гушафко гушаџџи.

гуша́фко -а м в *гушавац*. – Тај *гуша́фко* је јабанц'ија. – Виде л'и де онога *гуша́фка* Драгѣта? – Де, брѣ, *гуша́фко* гуша́ви, мрдни се ма́ло.

гуша́фч'е -ѣта с дем од *гушавац*, *гушаво деѿе*. – *Гуша́фч'е* гуша́во. – Оному којши́скому *гушафч'еѿу* де́ца рашч'епи́л'е гла́ву. – Тој *гуша́фч'е* је гол'емо нал'етни́ч'е, е́ нал'ет га би́ло.

гу́ши (се) несвр *грли (се)*. – А́н, *гу́ши* гу мајки́цу, *гу́ши* гу јо́ш, би́ро. – Ка́жи, ма́јкин, ка́ко *си гуши́ја* сестри́цу. – *Гуше́у* јѣн дру́гога док не́ се свади́ше. – Ба́тка ти је тво́ј, зла́то, он ва́л'а са́л да се *гу́ши*, а не́ да се та́ши. – И́грајте се, *гу́шиѿе се*, а́ма не́ да се побии́јете *гуше́у'и се*.

гуши́ца -е ж дем/хип од *гуша*. – *Гуши́ца* му је, јадни́ч'ѣту, све́ буосе́рина до буосе́рине. – Оти́шла му во́да у *гуши́цу*. – Што́ ра́сте то́му дете́ту на гр́ло, *гуши́ца* л'и је, да је дал'е́ко, ел'и што́ дру́го? – Да́вај му вру́ч'у а́лву да му напáри *гуши́цу*. – Њего́ве *гуши́це* до́ста ч'е је то́ј ч'ана́ч'е мал'еби́ја. – Тѣнка му је *гуши́ца*, јо́два му др́жи гла́ву, ѣте, ка мо́ја ру́ка о́вде.

гу́шне свр *загрли*. – А ме́не не́ л'и ч'е ме *гу́шнеш'?* – *Гу́шни* га ма́ло и тети́на. – Ванки́ца ни је до́бра, *гушна́ла* она и у́јну. – Та́ко је оно́ тврдогла́во, те́раш ли га, не́ч'е те *гу́шне*, па бо́г. – Мо́ре, говеда́рч'е, не́ л'и вал'а́ше да се *гу́шне* та́ј а́лка што ти доне́ла шеч'ерч'и́ч'и.

гуштер -а м *гмизавац дугу́ласѿог, сѿи́ним че́љусѿима ѿреквивеног ѿела*. – Грѣ́је се на слу́нце ка *гуши́тер*. – Уфати́ја је́нога *гуши́тера*, искида́ја му ре́п па га пушти́ја.

гуштѣ́рч'е -ѣта с дем од *гуши́тер*, *младунче гуши́тера*. – Јѣно *гуши́терч'е* измил'ѣло ве́ч'е на слу́нце. – Фа́ч'а му́је па да́ва *гуши́терч'еѿу* да га ра́ни. – Ци́ганч'и́ч'и се пе́ч'еф на слу́нце ка *гуши́терч'и́ч'и*. – *Гуши́терч'и́ч'а* ги је ра́на му́је и си́тне буба́л'ке и цр́фци.

гушч'е -ѣта с *младунче гуске*. – То́ј бо́лно *гушч'е* са́л се прѣ́тури и л'и́пца. – Му́ка бе́ше да ушч'у́вамо те́ј три *гушч'еѿи* што ни јо́ш бе́у оста́л'е. – Изве́л'е ни се *гушч'и́ч'и*. – О[д] тол'и́ке *гушч'и́ч'е* остадо́ше ни са́л ч'ѣти́ри. – Замѣ́си коломбо́тњо бра́шњо да даде́мо *гушч'и́ч'а*.

Д

да* *везн зависних реченица* – И ја ч'е отво́рим пенц'ѣре *да* се разла́дим. – А она́ и́тај, и́тај *да* не задо́цни на сла́ву. – Узѣ́ја ка́мењ у ру́ке *да* га га́ц'а то́га пѣ́са ако му при́ц'е. – И о́вде пра́имо све́ то́ј *да* не́ се забраив^ф на́ше аде́ти. – Ни́ти сме́ја да искоч'и́ надвор *да* не́ га ви́див. – О́ни са́мо ч'ѣкаф^в јѣн рѣ́ч' *да* ка́жем, па *да* ме истѣ́раф^в от ку́ч'е. – И ја́ сѣм до́шла ко[д] те́бе *да* те ви́дим. – Се́ди, се́ди, па се ди́же *да* и́де. – Ја́ му ре́ко *да* и́де, а он се пра́и *да* не ч'у́је. – Ја́ се све́ мисл'им *да* до́ц'ем код ва́с. – Дете́ту ту́ра цу́цлу у у́ста *да* га ва́ра ка *да* си́са. – И ба́ц'а до́ша *да* ми помо́гне *да* уне́сем др́ва. – И ти́ се

градиш *да* оч'еш да устанеш *да* помогнеш, а седиш и гл'едаш. – И побеге *да* се сакрије у араљк. – Узеја пушку и га гац'аја *да* га утепа. – *Да* мога, и брат би доша вамо. – Имам и јено вангл'ич'е та турим тесто *да* сташе. – Пушти воду по бразде *да* навадиш башч'у. – Ка да се сеч'ам *да* си имала јену бордо фанелу.

да љи¹* реч за директно њишање. – *Да* л'и имаш муку што си доша? – *Да* л'и могу да га донесем дете да седи дњњс и јутре код вас? – *Да* л'и ч'е врне ил'и ветар ч'е ги одува облаце? – *Да* л'и си купија дрва за зиму? – *Да* л'и могу да ти донесем јутре? – *Да* л'и си му рекла за славу? – *Да* л'и свекру ил'и девѣру да однесем? – *Да* л'и беше јено ма'ч'е пред врата?

да љи²* везн **1.** у зависним (изричним) реченицама. – Се мисл'им *да* л'и да му кажем ил'и да ч'утим. – Гу гл'едам – спије, а не гу је брига *да* л'и гу јел'е деца. – Не-знам *да* л'и съм имала десет, дванајес године кт съм поч'нала да месим. – Ёне га у двор, доша да пита *да* л'и ч'е му дадемо. – Гл'еда да види *да* л'и има некој по њега. – Брига ги је *да* л'и си стар и болан. – Се мислим *да* л'и да останем да спијем код њи ил'и да идем на аутобус. – Кој па видеја *да* л'и имаш нове ципел'е. **2.** у независним (распавним) реченица. – Види, синко, *да* л'и гори огњ *да* л'и не гори.

да/даде/дадне свр **1.** *преда, уручи, јружи.* – Дала кума, па узела. – Надоби му попаричу, па му *дадо* ложичицу. – *Даж* ми вакву тепсију.* – А на веч'еру имаше а јело, а месо, а колач'и, а ракија, а све што *даја* Бог.* – *Даж* ми, биро, још мало воду.* – Де да узнем па да ти *дадем*?* – Иди да ти *дадев* мел'ем за туј гнојану руку.* – Не би ти *даја*, ама атар твојема децама.* – Не ч'е бине добро ако *дадемо* паре ветропиру Станку.* **2.** *дарује, њоклони.* – Нека ти *даде* Бог здравл'е!* – Кт ч'е кол'ев свињу, а ми деца ч'екамо да ни *дадев* бешику да гу надувамо па да играмо ка да је лопта.* **3. а.** *јрода.* – Јефтино беше *даја* теј коже говеџке.* – Ако узнеш топтан, чу ти ги *дам* по два гроша и пет паре оку. **б.** *њонуди цену.* – Не могамо да се погодимо: ја му траже ак шестотин гроша, веч'еру и јен чифт кондуре за годину, а он ми *даде* ак петстотин гроша, веч'еру и кондуре. – За туј кучу му *даде* сто дваес лире, а он тражеше сто педесет. **4.** *усиуји на коришћење (о земљи).* – Туј доброволачку земљу што доби, *даја* би гу наполе, ама не знам кому да гу *даднем*. **5.** *зада, јрузрокује (о муци, јроблему).* – Муку ми *даде* тој детиште докле не га успа. – Теј твоје рогом кондуре ми *дадоше* голем замет да ги дотерам ка што вала. **6.** *доноси њлод, роди.* – Беричет версьн, вуј годину тај њива у Серекльк *даде* ми педесет врече колѳмбѳ. **7.** *јпрреди њомен њокојнику.* – Доша беше със све жѳну, *даја* ѳцу парѳстос, па се вратија нѳтрак. – Писѳле ни и питаѳ кт че се *даде* година матѳре да доѳѳ. **8.** *казни, јройише казну.* – За теј два инѳињѳра што се убише при Лутѳглаѳ Рѳстем Шпѳрте *дадоше* десет године у прѳнге. **9.** *јренесе болесѳ, зарази.* – Ти биѳчи не дрѳжиш на пѳмет, а тој биѳло ѳвако: наѳ ѳѳа Цѳка беше бија марѳзлив и ѳн *даде* гутуѳлу, да је далѳко, стрина-Лѳн-

ке, а она па својему сину Симе и тако помреше сви. **10.** одобри, дозволи. – Отац не му беше даја да иде у Кара Поток сз нас. – Не ч'е ти дадем да гу бијеш.* – Носи дома ако ти даде девер.* **10.** вери, уда. – Иди викај теза-Мару да дође у нас и рѣкни гу што дадосмо Данку за Пануша Мандију. – Мајка Мару надалеко дала, надалеко четири конака (нар. песма). – Ёне га у двор, доша да пита да л'и ч'е гу дадемо Милку.* – Како да гу дадем кд је млада?!* **11.** удари. – На теј његове страмотне лакрдије Станомир ти сипни, уфати га за гушу, дадни му две добре завратнице, па га пушти да иде. ИЗР да/даде/дадне главу жрѣвљуе живош. – Аци-Луба дадне главу, нечаше да даде паре што му тражеу. – Ако валаше да се даде глава сал да се сачува образ, он беше кабил и тој да учини. да/даде/дадне руку склойи куйоиродајни договор, ѿгоди се. – Ти обали мало, а ти артериши мало и дајѣе јен другому руку и прекините пазарљк. да/даде/дадне пут омогући, дозволи; ошера, исшера. – Не држи туј децу овде, теке дади ги ѿуш нека идеф дома. – Тѣма Арнаутима валѣ да ги се даде ѿуш да не брложиф више туј пре[д] дугању. да/даде/дадне сису ѿодоји. – Трчи, мори, дадни детету сису, не ли чѣјеш, неси чѣла, колико плаче?! да/даде/дадне иљач/љек а. ѿрейише лек. – Поможе му, Богу фала, тај иљач што му беше даја Сака ечим. **б.** учини да болесник добије шераију. – Дала ли си одјутрос девојчету тај лек? – Ёте, пладне вика, време је да се даде бате лек.

дабетер¹ непр прид (тур. дијал. *da(a)beter*) још гори. – Он је дабетер зе отац што му бија. – Илчету дадо салтамарку бајаги да гу измеремѣти, а он ми гу учини дабетер што била, е, руке му се осушилѣ.

дабетер² прил још горе. – Нека ми бидне и дабетер што ми је сѣге, ама њѣму да му се поклоним, нечѣу.

дава несвр **1.** даје, ѿредаје, уручује. – Све што би зарадија, даваја би матѣре. – Што ми даваф мамудије, мамудије чѣкрклије (нар. песма). – Давало се док се имало што да се дава. – И децама својема давал'е ашаш да спијев.* – Нит пѣс коску глоц'а, нит гу кому дава (нар. посл.)*. **2.** ѿродаје. – Рибе даваше пошто-зашто сал да ги истури ис шаке. – Валѣу му зар паре те басме и мафѣсе поче да дава под сермију. – Пошто даваш теј црѣшње далбастѣје? – Коже му даваше јефтино, ама он нечаше да ги узне. – За тога коња цокца не му давај више от петстотин гроша. **3.** усѣуѣа на коришѣње (о земљи). – Зѣмљу даваше да му гу работа чифчија. – Пошто гу ѣмре мѣж, Јѣфа Скъдркина поче да дава пот чѣсим туј бащѣу на Баждарану. **4.** узрокује, задаје. – А кому не даваја стра тај арамија Азем Бѣта? – Остај ме, при све моје мѣке, не ми давај и тај замет, Бога ти. **5.** доноси ѿлод, род; рађа. – Док не ги уби басра, теј лѣзѣ у Бару ни давау добро гројзе. **6.** ѿпрѣређује ѿомен ѿокојнику. – За душу дава с туѣу чѣницу (нар. посл.). – И кѣ[д] даваше матѣре три године, и тѣд беше турила три софре. **5.** ѿреноси (о болести). – Њине деца јѣно другому давау ѣелиндѣне. – Давачи мѣрал јѣн другому, помреше сви до јѣнога и тај се кѣча затре. **6.** нуди, ѿпредлаже. – Ёте, кѣнем ти се у

Бѡга, њѣга ти *давам* за јѣмца да нѣ те лѣжем. 7. *дозвољава, одобрава*. – Док сѣм била девојка, маѣи нѣ ми *давала* нѣ да привѣрим на капиѣик, нѣ па да просвѣрим про[з] свѣрку. – Ём те бѣје, ём ти не *дава* да плачѣш. 8. *удаје (се)*. – Маѣи бѣше кѣил да гу даде, ама ѡтац нѣ гу *даваше* за њѣга. – Тѣј Сивгарѡве девојѣи бѣго *се давау* јѣна по дрѣге. 9. *даје као лек*. – Ако гу фѣча грозниѣца, *давај* гу солфѣту. – За надвориѣу дѡбро је да свѣриш дрѣим, и карѣмфил, и шѣчѣр у виѡно, па тѡј да му *даваш* да пије. – Вѣј апѡве вѣла да му се *даваф* на два саѣа по јѣн. ИЗР **кољѣко рѣка дава** *колико је у могућности*. – Глѣдај да му помѡгнеш *кољко* ти *рѣка дава*. – Дѡбар чѡвек бѣше, Бѡг да прѡсти, *кољко* му *рѣка даваше*, свѣкому ѡчѣше да учѣни. **дава рѣку** *ѣружа руку, рукује се*. – Њѣму ни *рѣку* бѣлѣ нѣ би му *даваја* кѣт се срѣтнеф, тољѣко му бѣше ѡн искѡчија од ѣтар. **дава рѣч** *обавезује се*. Доклѣ дѡбро не размѣслиш за тѣј рабѡту, *рѣч* нѣкако не *давај*. – *Рѣч* се *дава* за саглам рабѡту, а нѣ како ти мѣслиш. **дава главу** *ѣриноси жрѣву*. – Ёте, *главу* мѡју *давам* да чѣ бѣдне онѣко ка штѡ ви рѣко. **дава апс/глобу** *кажњава*. – Онѡму веселѣику Сѡкѡлу шѣчѣрѣије *давалѣ* би му по кѡј дѣн *ѣйс* и *глобу* за тѣј пѣсѣме што ги појѣше по сокаѣе. **дава ѣлѣч** *ѣреѣисује лек*. – А, какве свѣ *ѣлѣчѣ* нѣ му *даваше* тај ѣчим Бѣки ефендија и свѣ му бѣше нѣфилѣ. **дава пѣт** *гони, ѣѣра*. – Види ли ги по двѡру, једнѣк ги *дава ѣѣи* преко вѣрата на сѡкак. **дава на благоѣу**. – *ѣо-вѣрава на чување музну сѣѡку ѣри чѣму добија дѣо млѣчних ѣроизвода*. – На *благоѣу* се *даваф* и узѣмаф сал ѡвѣе. **дава у зајѣм** *ѣозајмљује*. – У тѡј вѣреме Мѣчкини давау Стрѣчѣниѣма нѣ саѡмо рѡбу на верѣсију, тѣке ги давау и гѡтѡве пѣре у зајѣм. **дава рѣѣм** *даје у залог*. – За тај пѣсти кѡмор свѣ јѣно по јѣно пѣрчѣ што *даваја рѣѣм* док нѣ му ѡѣидѣ цѣла ѡчѣвиѣа. – Тѡј лојзѣнѣе нѣ ми се *даваше рѣѣм*, ама, кѣд ме аѣија призѡрти за пѣре, нѣмаѡо кѣд и даѡо га. **дава милѡстиѣу/саѡѡку** *ѣѣли милѡстиѣу*. – Дужѣиѣи му вѣрата кѣршиф, а ѡн прос пенѣѣру саѡѡку *дава*. **дава пѣре на фѣјду/пот фѣјду** *ѣозајмљује новаѣ уз ка-мѣѣу, зелѣнаши*. – Дѡбро му идѣше доклѣ *даваше ѣѣре на фѣјду*. – Ѣѡгѣти се *даваѣи ѣѣре ѣѡд фѣјду*. **дава се** *несвр. ѣреѡаје се*. – Јѣн даѣја ка што бѣше тај Цѣрѣѣ Сѣвгар нѣ се *даваше* таѡо лѣсно.

давање с гл им од *дава*. – Вратиѣѣе мѣсиѣиѣу, саѣнѣи ги је девојѣѣе мѣѡѡо, те јѡш нѣје за *давање*.

давач -а м 1. а. *ѡѣрежљѣив, ѣредусрѣѣљѣив, милѡстиѣив чѡвек*. – Сѣроѡа је истѣиѣа, ама је *давач* што га нѣма. – Од Сѣѣе Игумѣна ѣѡ *давачѣ* чѡвѣка ѡѣи нѣ ми видѣлѣ. б. *ѡѡѡа кѡја рѣѡѡно исѣлађује дугѡве*. – Зѣѣам га ка дѡброга *давачѣ*, до сѣг ѡн нѣѡкому дѣжан не ѡстаја. 2. ирон *ѣѣвѣдиѣа*. – Тај *давач* ѣѣѡ Вѣсил се прѣтрѣже, на дѣскѡс тѣри цѣја јѣн дѣнар.

давачѣка -е ж 1. *ѡѣрежљѣива, милѡстиѣива жѣнѣска ѡѡѡа*. – Блѣго си га Цѣѣне и Нѣѣте с тѣј ѣѣиѣу ѣјну *давачѣку*. – *Давачѣка* је ѡѡа, поѣскаш ли гу штогѡ-ѡѡар, ако ѣѡа, ѡѡѡа чѣе ти даѣе. 2. ирон. *ѣѣвѣдиѣа, ѣѣѣѣѣа*. – Њѡјѣи, тѣјѣи гѡлѣме *давачѣке* гу је стрѡ да нѣ се прѣѣрѣи ако ти даѡѡе јѣну кѡву. 3. *пѣј жѣѣа кѡја*

се *йодаје мушкарцима*. – Тај бестрамница, тај *давачка* Дудуманка! – Онџи *давачке* Чукалке по свѣноч гу дооди мушкадија.

давење с гл им од *дави*. – Штѡ чешит је тѡј твоје играње, тѡј *давење* маџку, да те изгребе, да те нагрди? – Кѡт се зграбише за гуше, па кѡт поџе јѣно *давење*, маѡ остаде па да задавиѣ јѣн другога. – Штѡ је тѡј, мѡри, свѣ л'ѣто *давење* у рѣку?

дави несвр. **1. а.** *сѣеже некога за гушу онемогућавајући му дисање*. – Кѡд га ѡфати за гушу и кѡт поџе да га *дави*, мислѣсмо – *кѡку, ѡдави га!* **б.** *омѣша, оѣежава дисање*. – Бѣше ми отешѡала јака на кошѡлу па ме *давеше*, те ми гу жѣна прѡмени. – Свѣјено штѡ га *дави* тај његова задуа. **в.** *гуши (о диму)*. – Заѡурило се бѣше у кѡчу па тај дѣм *давеше*, џе рѣкнеш ѡдави. **2.** *јако сѣиска, гњечи*. – Кучѣи и маѡи у играње сѡз њѣ не ваѡа да *давиш*, па нѣче ни да те гризеѣ, ни да те гребеѣ. **3.** *убија, униѣшава*. – Зимѡс ни лѣсице учинѣлѣ гѡлѣм џѣдер *давеуѡи* ни кокѡшке. **4.** *фиг досађује говором*. – Дѡста, брѣ, мѣкни ми се од глаѡе и нѣмој више да ме *давиш* с тѣј твоје палавре. **дави се** несвр **1.** *коље се, расѣрза се (о живоѣињама)*. – Тѣј офѡарске кучѣи на Шѡр ѣрбап су и с вѡци да се *давиѣ*. **2.** *загрѡава се уношењем хране или ѣиѡа*. – Запѣла му бѣше у грѡло јѣна голѡшка о[д] топерѣге те бѣше поџѣја да се *дави*. – Не тѡрај, мѡре, тоѡѣкве заѡце у ѡста, џе ти запре у грѡло, па џе се *давиш*. – Пијѡчи вѡду, застркна ми се девојџе те поџе да се *дави*. **3. а.** *оѣежано дише, гуши се (у диму, смеху и сл.)*. – Улѣга бе[з] свѣџе у клѣт де врѣје комѣна, па кѡт поџѣја да се *дави*, јѣдѡа побѣга наѡвор. **б.** *губи дах услѣд физѡчког наѡора*. – Кѡд ѣде, нѣка је јѣн-лѣк ѡзбрдно, ѡна тѣке поѡне да се *дави*. – *Давѣше се ѡ* маѡло поѣта у ѡд. **4.** *ѣоне у воду, уѣаѣа се*. – Мѡј Мѣта ми се дваѡт *давија* па остаја жѣѣ. – Видра ѡди по мѡре – нѣ се видра *давеше*, нѣ се мѡре мутѣше (нар. заг.) **5.** *фиг ужива у богаѣсѣву, благосѣању*. – Даја ги бѣше Бѡг те се *давеу* у богѡсто. **6.** *фиг халаѣливо једе*. – ѡна бѣше бѣла изгорѣна за рѣбе, и кѡд би гу принѣла, ѡна би се *давила* једеуѡи.

давија -е ж (тур. *dava*) *ѣужба, жалба, ѣарница*. – За тѡј рабѡту џѡре ти је саѡ *давија*. – Вѣздѡн је по сѡд, ѣѡ *давије*.

давија се *ѣужи се, ѣарничи се*. – Саѡ сѡз њѣга нѣ се запѡчнѡвај, знаш га штѡ дајѡија је и да јѣдѡа џѣка да наѡе кѡга с кѡга џе се *давија*. – *Давијаѣ се* ѡко ѡџѣѡне.

давијање с *ѣарничење, ѣужакање*. – ѡ кѡму не искѡѡило на вр глаѡе тѡј његоѡо свѣјено *давијање* за јѣн лѣк рабѡту?

даврандисување с гл им од *даврандисује*. – ѡ зар маѡло бѣло Ѥурѡѡѡо *даврандисување* зуѡѡму, па јѡпет немаше кѡд те сѡс свѣ рѡблѣ побѣже, сѡрѡма, у Србију. – ѡт кѡко се ослобѡдисмо, стаде и арнаѡцко *даврандисување* на Рисјаѡе.

даврандисује (се) несвр од *даврандисѣ*. **1.** *ѡдуѣије се, исѣпрајаѡа, ѣроѣиви се*. – Пѡ џе лѣсно да *даврандисује* у бѡлѣс мѡладиња зе стѡри. – Манѣтаѡ

шко котило, па још и јаки на пушку, те могле да се даврандисујеф свакому. **2.** *најада, наваљује, насрће.*

даврандише (се) свр (тур. дијал. *davrandi*, 3. л. јд. перф. *davranmak*) **1.** *испѝраје, одуѝре се, усѝроѝиви се.* – Штá да ти казѝјем његове мѝке, áма Бòг му даде снагу те даврандиса и лѝкна му. – Тѝј Арнауштије очáу да ги зáтреф, áма òни нѝ се дадоше, даврандисáше се. – Да нѝ се бѝше даврандисáла, алка-Вáнке би гу отиша корѝшки чѝфлѝк. – Чѝни гáјрет зе без гáјрет не мòж да се даврандишеш. **2.** *најадне, насрне.* – О[д] тѝј двá Турч'ина што бѝу даврандисáл'е на Милáна калпч'ију, òн уби јѝнога, а тáј дрѝги пòбеже. – У тòј врѝме нѝ бѝло лѝсно да се даврандише на онòга дайју Јовáна Манитáша.

дагдише (се) свр (тур. дијал. *dagdi*, 3. л. јд. перф. *dagmak*) *расѝиури се, расѝириши се.* – Видòсмо ли пудáра, мѝ се дагдисáмо кѝт кòји, тако побегòсмо. – Не идите тáко у кѝп, тѝке се дагдишишѝе по двá, по трѝ.

дада -е ж **1.** *сѝарија сесѝира у односу на млађу.* – А: Дѝ си бѝла, Вѝдо? Б: Бѝла сам у даде на гòсти. – Одне́си вѝј чáрапе дада-Дáре. **2.** *баба (очева или мајкина мајка; свака сѝарица у ѝородици).* – Їди ѝри даде, мòри селáнко! – А даде цѝлива ли рѝку? – Дада ми је мòја. **3.** *мајка (у околним селима).* – Їди вѝкни даду. – Даде, дај ми мáло лѝба.

дадин -а, -о *који ѝриѝада дади.* – Тѝ си дади́но зláто, дади́на лòчка, дадин жѝвот, дади́но свѝ на вáј свѝт! – Áко ли, мòри мáти, да тѝрим на глáву дадин сѝлбен? – Оди даде свòје, јáгње дади́но. – Кáжи чѝ си, дадин ели бáбин?

дайја -е м (тур. дијал. *dayi*) *јунак, херој.* – Јѝн дайја ка што је Џѝрѝе Сѝвгар нѝ се дава тáко лѝсно. – За тòга дайју Пѝру Сими́ча на далѝко се знáло. – Кòј смеја да искòчи на пѝт онòму дайје Јовáну Манитáшу Фáнде?

дайльк -а м (тур. дијал. *dayilk*) *јунаши́во, виѝешѝво.* – Онòга Манитáшкога дайју Јовáна Фáнду и његове даиљѝе дòри и Арнаути појáле и кòнте.

даѝре ж рlt (тур. дијал. *dayre*) *мањи музички инсѝрументи са ѝрайорѝима у који се удара руком.* – Дòбре даѝре купија. – Мајстòрски ги чѝкаше даѝре. – Тáј врáшка Дарѝнка Чемери́кина чѝка у даѝре, а мѝ играмо ли играмо ка чѝчѝци.

даирѝија -е м (тур. *dairesi*) *мушка особа која удара у даире.* – Рáмуш даирѝија. – Тòму даирѝије за јенч'с му се напунише даѝре сѝз бáкшиш.

даирѝика -е ж **1.** *жена која удара у даире.* – Òн је кòвач', а жѝна му је даирѝика. – Дáдо онѝзи даирѝике што ѝде да чѝка даѝре по тѝрске кѝче. **2.** *жена даирѝије.* – Свѝ стáре кошѝле ўзе тáј даирѝика, Рáмушу даирѝије жѝна. – Нáсту гу вѝкамо даирѝика што гу мѝш чѝка даѝре.

даѝски -а, -о *јуначки, херојски, виѝешки.* – Откá[д] пòбеже у Србѝју Џѝрѝе Сѝвгар, тáј даѝска кѝча пòче да слáби.

даѝски прил *јуначки, храбро, виѝешки.* – Дайја бѝше, даѝски и пòгина.

дај реч за ѝодсѝицање, дедер, хајде. – Дѝ, брѝ, дај! – Гáјрет, гáјрет, дај! – О, дај!

даја -е м (тур. дијал. *dayo*) **1.** ујак, мајчин браћ̃и. – Даја ми је мој. – А даје цел' ива ли р'уку, мори? **2.** синови браћ̃иа и сесѣре у међусобном односу. – Здраф си, дајо? – Дајо, дома ли је ујна-Цана? – Како је алка-Ванка, дајо?

дајак -а м (тур. *dayak*) **1.** баѣина, мочуга, ѿојага, иѣиай. – Видиш л'и тај дајак? Тебе те чека ако не ме сл'ушаш. – Къд му о'тац ч'у што учинија, дофати јен дајак па поче да га бије онако по својски. **2.** фиг баѣине, иѣуча. – Сваки д'н једе дајак и јопет памет не му дооди. – Све със дајаци што га однесоше у сарај. – Теј дајаци зар учинише да се оно смири колико-толико.

дајандише несвр/свр (тур. дијал. *dayandi*, 3. л. јд. перф. од *dayantak*). **1.** издржава/ издржи. – Дајандисало се докле се могло. – Џурѣ Сингар не могаше да дајандише арнаѣки зулум, диже се и със све к'чу прѣбеже у Србију. **2.** иоѣраје, буде га довољно. – Тој жито што још имамо дома че дајандише ни бићи до г'мно. **3.** физички ѿосусѣаје, ѿројада. – Ичмет, мори, како тако б'рго дајандиса к'ума Тодоровица? – И не дајандисало се што се све претурило преко главе. **4.** доѣраје. – Б'рго му дајандисаше теј н'ове кондуре.

дајка -е м хип од даја, ујка. – Дајка-Стефан те тражија. – Каза ли дајка-Симе тој што ти реко. – Ада, дајке гу биле они. – У дајке ли си била, мори? – Поздрави му се твојему дајке. – Дајкофци гу су они. – О[д] дајкофци ни остаде сал дајка-Стефан. – О[д] теј дајкофци сал добро видеље и њи две, а и маѣ ги. – Такве дајкофци не се наодиф. – И мене ми купија дајка овој бритвиц'е.*

дајкофци м мн. синови браћ̃иа и сесѣре у међусобном односу. – Дајкофци су истина, ама се милујеф ка да су роц'ене брача.

дајкин -а, -о који ѿријада дајки, ујкин. – Дајкин ми ортак се разболѣја. – Оди дајке својему, л'очко дајкина. – Виде ли дајкинога зѣта Ристу? – Веј чарапе отнеси Милке дајкине. – Што ми ти је, дајкино, што плачеш? – Дајкине унуѣчи.

дајкиѣиѣ -а м ујаков син, браћ̃и од ујака. – Дајкиѣиѣ му је. – Запросила се за мојега дајкиѣиѣ Васиља. **дајкиѣиѣи** м мн синови браћ̃иа и сесѣре у међусобном односу. – А: Ада, близо су они, дајкиѣиѣи су. Б: Како су дајкиѣиѣи? А: Ёте овако: Јованова сѣстра Ванка је жѣна Николѣ аѣи-Јовановому, чурч'ије.

дајкиѣиѣов -а, -о који ѿријада браћ̃иу од ујака, који се односи на дајкиѣиѣа. – Дајкиѣиѣов ми прстен је у недељу. – Своје гу је, дајкиѣиѣово гу је тој девојѣнце што га држи у наруѣе. – Вај сѣлбен ми је дајкиѣиѣов бакиши.

дајкиѣиѣа -е ж ујакова к'ћи, сесѣра од ујака. – Она му дооди дајкиѣиѣа. – Нову ѣелѣнку поклонила својејзи дајкиѣиѣе за сваѣбу.

дајкиѣиѣин -а, -о који ѿријада сесѣри од ујака, који се односи на дајкиѣиѣу. – Дајкиѣиѣин гу дѣвер. – За дајкиѣиѣину сваѣбу кройла димѣје ѣамфеслије.

дајма прил (тур. *daıma/dayıta*) сѣално, неѿресѣано. – Дајма му ѣде крф на н'ос. – Дајма се сваѣау, ка Цигани, да је далѣко. – А: А тај рана још

ли му рабџта? Б: *Дажма* му рабџта, јаднику. – Откако је, она је *дажма* тако грамзливa. – Къд би се бл'ижило да грми, он *дажма* бегџа у куч'у.*

дајче -џта с **а**. дем/хип од *даја*, ујак који је њо годинама близак сесџрићима. – Наш аџа-Душан бија *дајче* Душану алка-Ванкиному. – А твојему *дајчџиу* нџ ли валa да дадеш мицко сџмит, мџре прокудо. **б**. хип од *даја*. – Ёне га, иде ти *дајче*. – *Дајче* ми је мџје.

дака -е ж *јагње или јаре у децјем говору*. – Мџ баба ми купија *даку*. – *Дака* ми је мџја. – Не приџди *џри даке*, че те бџцне.

дакика -е ж (тур. *dakika*) минуџи, *џрен*. – Ломџти ка трекетало, јџну *дакику* бил'е не мџже да затвори уста, да зач'ути. – У бџ на Парашницу бџше пакъл, свака *дакика* могаше да ти донџсе главу да изгџбиш.

далавџра -е ж (тур. дијал. *dalavera/dalavere*) **1**. довијање, сналажење у џословима; *џреџродаја*. – Никъд без рабџте не сџди, док се обрнеш, он тџке направи никџу *далавџру*. – Искочџја на пазар па глџда џма ли каква *далавџра* за џџга. – Мџлку Грбџну не мџш сџге да срџтнеш на пазар, далдисала се она те иде по сџла да чџни *далавџре*. – Од јџнога кџпи, другоме продџдне, направи *далавџру* и џџму стиџа. **2**. фиг смиџалиџа, џодвала. – Туџџ *далавџре* га дотџраше у тај ал те пџстрада сирџма.

далавџрџија -е м (тур. дијал. *dalaveraci/dalavereci*) мушка особа која чини *далавџре*, џословне џоухваџе, џџекуланџи. – Ђстај га, нџмај рабџту сџс тџга *далавџрџију* Аки Билбила. – Тџму *далавџрџије* сваки дџн му падне по кџја *далавџра*.

далавџрџика -е ж женска особа која чини *далавџре*, џословне џџекулације, која се бави *џреџродајом*. – Мџлка је сџге *далавџрџика*, почџла да иде по сџла да продава и да купџје, да прџји *далавџре*.

далак/далък -а м (тур. *dalak*) **а**. слезина. – На касапниџу џзни и јџн *далак* за маџку. – У напрешњџ време *далџци* нџ се јџле. – Веј два *далџка* да испџчемо на жар. – За вечџру купија *далџци*. – Исџчи тај *далък* и дади га маџке. **б**. обољење слезине. – Дџсади му вџче тај *далак*. – *Дџлак* че гу је тџј што блџје тако свџјено. – Тџза-Кџта му сџкла *далак*, ама наџилџе бџше и тџј. – Доодџла Дџра Мачкина те му сџкла *далак*.

далбастџија -е ж (тур. дијал. *dal basti*, 3. л. јд. педф. од *dal(lari) basmak*) врсџа џрешиње круџних и слаџких џлодова (наџбоља сорџа џрешања у око-лини Призрена). – Тај *далбастџија* ни се осуџила. – Вџј годину *далбастџије* слабо родилџе. – Дај му кџју *далбастџију* да омџкри уста. – Ако купџјеш прџшње, џзни сџл *далбастџије*.

далга -е ж (тур. *dalga*) **1**. вал, џшас. – Къд идџсмо за Свџту гџру, јџна *далга* билџ нџ се диже, а на врачџње *далге* ли бџу – цџлџ кџче! **2**. душевни немир, џсихичка несџабилностџ, џџџџџџеностџ. – Къд виџиш да га фџча *далга*, џстај га, нџ га задџвај. – Чесџтлък бџше сџбеп што га фџчау тџј *далге*, те џзе сџм сџбе навраџ. – Гџјрет, брџ, и твоџјзи *далге* че се наџџ чџре.

далгалија¹ непр прид (тур. дија. *dalgali*) *који је њун валова, валовић*. – Река голѐма а *далгал'ија*, те не смејасмо з децу да улѐгнемо у вапор. – Тај дѣн мѐро бѐше јакѐ *далгалија*, те по мѐро не могаше да се иде от силне вѐде што мечѐу далге.

далгалија² м/ж фиг особа која неїпредвидиво реагује, ђудљива, неспѐбилна, деїресивна особа. – Учинїја се *далгалија* ка ђемїје да му пропадналѐ. – Онѐму *далгалије* што се ўби бѐше му се увртѐло у главу што чѐ му помре кўча од глада што бѐу почѐле да му стадаф рабѐте. – Криво да сѐдимо, прѐво да збѐримо: ако ти је стрїна, ѐна, Бѐг да гу прѐсти, јакѐ бѐше *далгалија*.

далдисување с гл им од *далдисује*. – По кѐј пўт ѐна би се у *далдисување* и губїла сьсвѐм. – Њѐгово *далдисување* у свѐ што је страмѐтно за јѐнога ѐснаф чѐвека за казување нѐје.

далдисује се несвр. од *далдише*. **а.** заноси се, удубљује се (у њѐсао, мисли и сл.). – Чѐсто би се *далдисуја* у тѐј њѐгово писување и вѐздѣн нѐ би се дизаја од мѐсто. **б.** одаје се њѐроцима. – Док бѐше дѐма, Блѐгој теза-Анђушин бѐше мѐмче за јурнек, а кѣд ѐтиде у Сѐлун, тѐмо пѐче да се *далдисује* у пијѐње, у кѐмор, у курвалѕк, те прѐпаде.

далдише се свр (тур. дијал. *daldi*, 3. л. јд. перф. од *dalmak*) **а.** занесе се, удуби се (у њѐсао, мисли и сл.) – Кѣд се *далдише* у рабѐту, ѐна нїшто не чўје што гу збѐриш? – Штѐ си се *далдисаја*, брѐ, што мїслиш, ђемїје ли ти пропадналѐ? **б.** њѐсвеїи се чему. – *Далдисаја се* у тѐј свѐје далавѐре по сѐла, те у чѐршију слѐбо искача. **в.** ода се њѐроцима. – Прѐпаде ка се *далдиса* у тај врашки кѐмор. ТРП ПРИД **далдисан** -а, -о. – Одѐмно је ѐн тѐко *далдисан*, јѐш ѐткаѐ ѡскочи мїфлїз. – *Далдисана* бѐ у ткање те и нѐ чў кѣд вїкна плѐдне. – Девојачка рабѐта, *далдисане* зѐр у нишање, њїма нѐ ги пада на пѐмет што је ѡкшам, што валѐа дѐма да се иде. – У пијѐње *далдисан* чѐвек, ка тај Илѕа Ўгар, за нїшто нѐје.

далѕек -а, -о **1.** **а.** *који је на великој удаљеностїи*. – Бата-Тѐма ѐтиде на гїрбет у туј *далѕеку* зѐмњу и тѐмо се ѡзгуби. **б.** *који води у удаљене ѡределе, који дуго ѡраје (ѐ ѡѡїѐовању)*. – Млѐго је зѐиф, Бѐг зна ѐче ли да ѡздржи тѐко *далѕек* пўт. – Сспрати јѐдинца на тај *далѕеки* пўт у Амберїку, а ѐна, чўчка, ѐстаде сѐма ка ўт. **2.** *који није у блиској родбинској вези*. – Јакѐ се дрѕиф, ѐма су *далѕек* рѐд, сѐл толиѕо што су јѐно кабїлѐ. – Ани ми су *далѕа* родбїна, ѐма кѐко, да те лѕжем, нѐ знам. – Узѐја да дрѕи јѐно *далѕо* кўмсто у Зѐчїште.

далѕѐко/дољѕѐко/дљѕѐко прил на великој удаљеностїи, на великом одсїѐјању. – Њѐгова дугања нѐје *далѕѐко*, ѐте гу де је. – Кѐј зна де *далѕѐко* ѐтиша да га тражи? – Одовўд је ѡѐ *далѕѐко* зе ѐтуд. – Сь[s] свѐјѐга јѐди и пї, ѐма бѐж *далѕѐко* (нар. изр.). – Мајка Мѐру на *далѕѐко* дѐла, на *далѕѐко* чѐтири конѐка (нар. песма). – И у кѐло Ружїца девојка, / тѕнѕко пѐје, *дол'ѐко* се ч'ўје, / сїтно ѡгра дор се зѐмња трѐсе (нар. песма). ИЗР **да је далѕѐко** далеко било (као вербална зашїїїїїа од смрїи, болесїи, несреѕе, невоље и сл.). – Панўша

Мандију удри́ла да́мла, *да је далёко*. – Алексі́је Дрнату́ изгорела́ дуга́ња, *да је далёко*. – На пр́с му искочи́ја, *да је далёко*, непоме́ник. – За Ри́сту Бринду́ се чу́је да се угробничи́ја, *да је далёко*. – Бе́гај дьл'ёко од баксузно́га ч'ове́ка да не́ ти напра́ји бел'а́ју.* – Бе́гај ѿо дьл'ёко од ме́не ако се стрéтнемо.* – Они́ би носи́л'е др́ва о[д] дьл'ёко.*

дале́чїна -е ж *даљина, удаљеност*. – Пу́т те́жак, а *дале́чїна*, та једва́ стигосмо. – Ка́ко мога́ше да да́де то́ј дево́јче сво́је на та́кву *дале́чїну*?

да́љта -е ж (алб. *daltë*) *длетио, в глетио*. – Ва́ј да́лїи́а се иступи́ла. – Не́ ли ви́диш што напу́ка са́п те́жи да́лїи́е? – Ту́ј голему́ да́лїи́у ту́ри на сво́је ме́сто.

да́љтин -а, -о *који се односи на даљину*. – У́зни па проме́ни та́ј да́лїи́ин са́п што напу́ка. – На́, нао́стри је́нчџс во́ј да́лїи́ино сечи́во.

да́ма -е ж *забавна игра за два или четири играча, састаје се у ѿовлачењу ѿиона (каменчића, зрна кукуруза, ѿасуља и сл.) ѿо исцрпљаним ѿољима на шабли, са циљем да се ѿрошћивнику одузму сви ѿиони или да му се онемогући даље крећање*. – Ако си мајстор, иско́чи да одиграмо јену да́му. – Се́дни, ја́ да те нау́чим ка́ко се игра да́ма.

да́мар -а м (тур. *damar*) **1.** *крвни суд, вена*. – Расе́ка би́чи ко́ј да́мар што му толи́ко іде та́ј кр́ф. – На но́ге му су дама́ри ка коно́пци. – Гле́ј како гу набре́кле дама́ри те́ј консули́не атки́ње. **2.** *жица (у камену, води, руди и др.)*. – Копау́чи бу́нар, искочи́ла му бе́ше стреча́ да натре́фи на да́мар със во́ду, те му је бу́нар ка најдобар. – До́несе ми је́на ко́ла ка́мењ, све да́мар по ње́га. – У Црноле́фски бо́газ на́шли желе́зне дама́ре, те спра́лаф да отво́риф ма́ден. – Да́мар гу се за́р изгуби́ја што се́кна Ку́ри че́шма.

дамарли́ја непр *прид* (тур. дијал. *damarli*) **1.** *који има изражене вене*. – От ста́рос че́ гу су та́ко дамарли́ја те́ј ру́ке ње́не. – Му́чан је, ја́дник, с те́ј дамарли́ја но́ге. – На́те ујна-Ма́рїне гу се ізле́чи та́ј дамарли́ја но́га, нїгде да́мар да гу се ви́ди сџге, сла́ва Бо́гу. **2.** *їун жица, исцруган жицама*. – Дамарли́ја зе́мња за́р па ізво́ри на сва́ку стра́ну да се обрне́ш. – Та́ј дамарли́ја ка́мењ двала́јте и оста́лајте на стра́ну.

дамаска -е ж (тур. *damasco*) *їканина дамасї; шїоф за намешїај*.

да́мка -е ж (тур. *damga*) **1.** *ознака, марка, жиг*. – Кьд узима́ш ко́нац, гле́дај на да́мку, ако не́је „мечка“ или „сїнцир“, не узима́ј га. – А́јде, ту́ри је́нчџс да́мке на денго́ве па да това́римо. – Аца́-Томина́ да́мка је Т. С. Ч. **2.** *младеж, ѿега, особени знак на шелу; ожилџак (на кожи)*. – Че́ га по́знаш ѿо да́мке на де́сни о́браз. – На́шему Ми́те та́ј да́мка на че́ло му је од ра́не. – Обџдве де́ца гу імав да́мке под ми́шку.* – Је́с, то́га сьз да́мку на че́ло га виде́ја.* – Ка да му порасла́ та́ј да́мка на ру́ку.* **3.** *мрља (на одећи)*. – На но́ву али́ну гу искочи́ла је́на да́мка. – Та́ј ма́фез іма да́мку на срет-сре́де. **4.** *фигљага, обележје срамоїног, ружног, нечасног ѿосїуїка*. – Ње́му му о́стаде да́мка што ба́тьриса тол'їко па́ре оне́јзи сироти́це. **да́мка-да́мка** непр *прид*

1. *џун мрља, уџрљан.* – Алџнчѣ гу је *дѣмкѣ-дѣмкѣ*, чѣ вѣла да се пропѣре. **2.** *џачкасѣ* (*о дезену џиканине*). – За мѣнтан купиѣла *дѣмкѣ-дѣмкѣ бѣсму*. **3.** *џегав.* – Тѣј њѣгове кокотлѣве џчи, па тѣј *дѣмкѣ-дѣмкѣ лѣце*, Бѣже ме прѣсти, да нѣ га поглѣдаш.

дамкалѣџа непр прид (тур. дијал. *damgali*) **1.** *уџрљан, џун мрља.* – Свѣчи му јѣмпѣт тѣј *дамкалѣџа* минтѣнчѣ и обѣчи му чѣсто. **2.** *коџи има џеге.* – Тѣга кѣња грѣби тѣј што *дамкалѣџа* је свѣт по главе, па и по снаге и по нѣге. – Чуркино јѣјце се познѣва, *дамкалѣџа* је. **3.** *фиг коџи није чистѣог образа, морално уџрљан.* – За тѣј што учинѣја, да се опѣре не мѣже, тѣко *дамкалѣџа* ѣма и да ѣмре.

дамкѣсан -а, -о **1.** *обележен, жигосан, маркиран.* – Сѣл јѣн сѣндѣк јѣш нѣје *дамкѣсан*. – *Дамкѣсане* денгѣве двѣлај на стрѣну. – Коморѣџа, нѣси по сѣбе *дамкѣсане* кѣрте да уфѣти кѣга па да га џкѣли. **2.** *обележен нечасним, неморалним џосѣџуџком.* – Сѣз њѣ нѣмам рабѣту, за њѣну тѣјфу јѣ сам *дамкѣсан*. – *Дамкѣсѣна* ѣстаде што се пѣруга и рѣди копѣлѣ.

дамкосувѣње с гл им од *дамкосѣје*. – Чѣм свѣршиш *дамкосувѣње* денгѣве, дѣџи да ми кѣжеш.

дамкосѣје несвр према *дамкоше*. – *Дамкосѣје* денгѣве кѣжу за у Сѣлѣник. – џди да те наѣчим кѣко се *дамкосѣјеф* денгѣви. – Кѣј нѣ би џчѣја у њѣну тѣјфу, ѣни би му прѣво турѣлѣ ифѣѣру, па пѣслѣ би га *дамкосувѣлѣ*.

дамкѣше свр **1.** *обележи, жигѣше, маркира.* – џзни па *дамкѣши* тѣј арѣлѣ. – Свѣрши ли, *дѣмкосѣ* ли свѣ? – И тѣј сѣндѣџи вѣла да се *дамкѣшеф*. **2.** *морално жигѣше због некоег џресѣџуѣа, друшѣвено џсуди, џдбаџи.* – *Дамкѣсѣла* га бѣше чѣршиџа, те џд стрѣмѣте пѣбеже у свѣт. – Ёскѣчи мѣфлѣиз и тѣко се *дѣмкосѣ*.

дѣмла -е ж (тур. *damla*) *мождана кѣѣ, шлог.* – Јѣвѣна алка-Вѣнкинога, да је далѣко, удриѣла *дѣмла*. – Њѣговѣџи *дѣмлѣ* ѣлѣч је Шѣклѣ. – Тѣј коџиѣски натѣмник Тѣда ѣби ни јѣно пѣлѣ, џ, *дѣмла* га убѣла. – Не ѣдри вѣше, ѣ, *дѣмла* те удриѣла, да те ѣдри! – *Дѣмла* га стѣсла дабѣгда!

дамлѣсан -а, -о *шлогирѣн, ѣарѣлисѣн.* – Тѣј грѣдник грѣдни, Пѣнуш Мѣндѣџа, ѣте трѣ годинѣ ка лѣга тѣко *дамлѣсан*. – Мѣчна је, весѣлница, с тѣј *дамлѣсану* рѣку. – ѣмре, ѣраѣти се јѣмпѣт и тѣј *дамлѣсѣни* Јѣван Прѣсѣ.

дамлѣсѣник -а м *ѣнај коџи је ѣѣгођѣн шлогом.* – Душѣн Мѣѣрин бѣџа *дамлѣсѣник*, ѣма ѣша по чѣршиџе. – џтиде да вѣди ѣнѣга *дамлѣсѣника*, ѣнѣга грѣднога ѣтурѣума Крѣсту Гѣру.

дамлѣсѣница -е ж *женска ѣособа ѣѣѣгођѣна шлогом.* – ѣнѣџи *дамлѣсѣнице* Кѣте Пѣчѣине и јѣзик гу се ѣзѣја, да је далѣко. – Тѣѣ, мѣри *дамлѣсѣницѣ*, глѣдај свѣѣу рабѣту и свѣѣу мѣку.

дамлѣсѣвѣње с гл им од *дамлѣсѣје*. – *Дамлѣсѣвѣње* ти је кѣко кѣд: ѣма кѣд ѣно сѣл тѣкне чѣвѣка, ѣма кѣд му ѣзне јѣзик, рѣку, нѣгу, ѣма кѣд га учѣни ѣтурѣум, а ѣма јѣпет и кѣд га убѣје на мѣсто.

дамлосује се несвр од *дамлоше* се. – Дрүги пүт му је како се тај чүча дамлосује, дај Бóже сѣг да извүче главу.

дамлóше свр **1.** учини да некога удари каї (у клеївама). – Штò учини тој, ё, Бóк те дамлосáја да те дамлóше?! **2.** фиг онесїособи кога ударцем. – Сáл јён пүт га ўдари и дáмлоса га, цүтүрум га ўчини. – Ако те трёсне с түј своју ручүрду, чё те дамлóше, трүч чё те учїни. **дамлóше** се свр *шлогира* се, одузме се због шлога. – Алка-Вáнкин Јóван се дамлосáја, да је далёко. – От-како се дáмлоса, от постёле више нё се дїже. – Огоїја се, бурило се учинїја, стра ме је чё се дамлóше јемпүт.

дамнїна -е ж давно време, далека їрошлосїи. – Тёј адёте ни су јóш о[д] дамнїне. – Кóј знá у кóју дамнїну је градёна Стáра Калáја.

дáмно прил од їре много времена, одавно; у далекој їрошлосїи. – Дáмно бїло тој што казүјеш. – Дáмно је како óни не мирујеф помецү сёбе. – Түј күчү óни купилё дáмно.

дамнóшањ*/дамнїшањ -а, -о који је од раније; који је їосїиојао у їрошлосїи, који їоїииче из давне їрошлосїи. – Зáр што је дамнїшњњ, вáј лёба је тврд ка камењ. – Угорчáло се тој дамнїшњњо колóботњо брашњо. – Тај пёсма је данїшња, поjáла гу јóш, Бóг да гу прóсти, баба ми.

дáр -а м **1.** оно шїио се дарује, їоклон. – Учїја се дóбро те добија књїгу на дáр. – Áко, нёка сте гу однёл'е дáр.* **2.** свадбени їоклон којим девојка дарује младожењину родбину и свайїове; їоклон којим се дарује невестїа. – Їтаф, спрáлај дарóве за свáдбу. – Отидóше да вїдиф младанавестїне дарóве. – Дарóви гу бёу богáти. – Тај гóлем дукат гу је свёкров дáр, а рёд дукáти па свекрвин дáр. – Кáко, мајко, да їдем на свáдбу без дáр!* **3.** фиг нарочїшїа їприродна обдареносїи, даровїиосїи. – Тóј девојче їма дáр за свёшто – ї да извёзе, ї да исплёте, ї да изткáје, ї да угóтви, ї да запóје, ї да заїгра, ї штó нё! – Пратија га бёше óтац на наўке у Селáник, па како он немáше дáр за тој, óтац га їзвади от чкóлe и ўзе га при сёбе на дугáњу.

дáрма дагáњк прил (тур. *darıadađlık*) расуїио, разбацано, исїремешїиано, у нeredу. – У радњу му је свё дáрма дагáњк. – Сáл што ги пуштїсмо јёну батáру, óни побегóше дáрма дагáњк.

дáрмар -а м (тур. *tartar*) нered, расуло. – Посвадїше се и побїше, дáрмар се учини. – Тражеүчи кáчак дүан, колцїје му испремечáлe күчү, дáрмар му напраїлe по күче.

дáрне свр додирне, їиїне, шáкне. – Áјде, дáрни ме ако смејеш. – Девојче да ми нёси дарнаја, чү ли? – Улошїло се док бёше бóлно па сёге не дáва да се дáрне.

дарóвит -а, -о обдарен їприродним сїиособносїиима, шáленїиован. – Тај стареј му сїн пó нёје дарóвїиї зе теј мláцеј. – Даровїиїио їскочи тој Шурдїно дёте, Стáнко. – Даровїиїа, мајко, кóју гóд рабóту да ўзне у рўке урабóта гу мајстóрски. – Свё дёца гу су јáко даровїиїе.

дѢн -а м **1. а. време за 24 часа.** – Веј дѣнове га ч’ѣкаф да дѡѣ. – *Дѣн* по дѣн године проѡдиф. – А: Штѡ ти тако брго ѡтиде брат, мѡри Мѡро? Б: Ада, добрѡше му се дѣнове те ѡтиде на дѣжнос. – Отишла на дугању да помѡгне, стрѣда је, пазѡрни дѣн је. – Јѣс, вѡла, ѡста гу зборив цѣја дѣн.* – На дѣн славе прво ѡдев код ѡѣ.* – На први дѣн Бѡжич’ се седѣло у своју кѡч’у, нигде нѣ се ѡшло.* – Нѣсмо баѡѡл’е мицке дѣцу свѡки дѣн ка што ги баѡѡв сѣг.* – Док работѡја, свѡки дѣн се брич’ѡја.* – Смамо рабѡте свѡки дѣн, ама за свѡдбу је нѡјѡжно.* – Веј дѣнове нѣ су ч’ѡѡѣф ни бил’бѡл’и.* **б. време од изласка до заласка сунца, обданица.** – Ајде, мѡре биздѡлу, дѡзај се јѣмпѡт, дѣн је вѣч’е, бѣло плѡдне је. – Кѡт поѡѡсмо јѡш бѣше дѣн, па се посл’е стѣмни. **в. дневна**

свесѣлосѣи. – Тај упул'ан колѡмбоч' изне́си на дѣн, не́ка га уфа́ти слунце. – Смо работал'е це́ја дѣн, ама до́бро ни плати́ја.* **2.** *судњи дан, дан смрѣи*. – А: Тај бо́лник ч'ѣни л'и га́јрет? Б: Ч'ѣни га́јрет ч'екау́ч'и да му до́ц'е дѣн, јадни́ку. – *Без дѣна ду́ша не иска́ч'а, мо́ри ма́јко*. – Ми се досади́ла рабо́та це́ја дѣн.* – И де́ца му досади́л'е, вре́вив^ф це́ја дѣн.* – Милкин му́ж це́ја дѣн се́ди у ла́д.*

дѣнак -нка хип од дѣн. – Бо́г да помо́же од ово́га дѣнка, ѣ се на́спа, ѣ се на́тка, ѣ от пѣт це́фке три́ ми остадо́ше.

дѣньс/дѣньс * прил *овога дана*. – Ва́ш кѹм ми помо́га дѣньс да уне́сем др́ва. – Ве́ј Јѣлке ветропи́рке ка́ко ги ду́не – је́но збо́ри дѣньс, дру́го збо́ри јутре. – Да л'и мо́гу да га доне́сем де́те да се́ди дѣньс и јутре код ва́с? – *Дѣньс* ни до́шл'е на го́сти алка-Нади́не де́ца. – Јо́ште ба́ц'у да напра́ји, и го́тов је за дѣньс. – А́ј, жити-ма́ти, сва́ри ми дѣньс бора́нију.

дѣньшањ* -шња -шњо *који се односи на данас*. – Од ове́ј дѣньшње азгъндиса́не же́не не́ма што да ч'е́каш.

дѣнгѹба -е ж **1.** *узалудно ѿрошење, губљење времена; ѿровођење времена у нераду, бесѣослица*. – Дѣнгѹба ми је да ѣдем ч'ѣк та́мо. – Тол'ѣко вре́ме ми ѡтиде у дѣнгѹбу. **2.** *фиг лења, нерадна, бесѣослена особа*. – Тај дѣнгѹба Сте́фан Скотѹл'а. – Оне́јзи дѣнгѹбе л'и си оста́ила да ти ма́а вѹну?

дѣнгубе́ње с гл им од дѣнгуби. – Збо́ри крѣтко што ѡч'еш зе ја́ не́мам вре́ме за дѣнгубе́ње, уфа́тен сѹм у рабо́ту ка што ви́диш. – Задоцни́смо на мртвѣ́ца поради Стојанки́но дѣнгубе́ње да се спра́и.

дѣнгѹби несвр *узалудно ѿроши време, бесѣосличари*. – А́јде, ѹзни рабо́ту и не дѣнгѹби ви́ше. – Ве́ј дѣно́ве седе́ја и дѣнгуби́ја ни́што не работач'и. – Дѣн је да се рабо́та, а не́ да се дѣнгѹби ка ви́ што ч'ѣните.

дѣњом прил *дању*. – Дѣњом по́ не а́је, а но́ч'ом кѣд га уфа́ти тај њего́ва кашл'ич'ѣна, Бо́гу ду́шу. – Дѣњом, но́ч'ом, све́јено што се зно́и. – Дѣњом је по рабо́те, му́ч'но да гу на́ц'еш до́ма. – Дѣњом измеч'арка, а увѣч'ер госпо́дарка (нар. загон.). – Вру́ч'о је дѣњом, ама до́цкан се разла́ди.*

дѣва* м, **дѣве** ж/с бр за једну јединицу ве́ћи од један, в оба/обадва, обе/обедве. – И ѡни ѣмав *дѣа* сѣна. – О́стаде код на́с на го́сти *дѣа* дѣна. – Смо би́л'е *дѣа* бра́та и три́ се́стре. – *Дѣа* но́ч'а де́те ми имáло ва́тру. – Се изгуби́л'е у плани́ну *дѣа* Приздрѣ́нца. – Ни до́ша на го́сти сѣз *дѣа* зѣта. – Јѣна јетр́ва имáла *дѣе* ч'ѣрке и три́ сѣна. – Ко́ја имáла *дѣе* зѣве, не́ се орати́ла. – Ку́пи љути́ке и *дѣе* лубени́це. – У та́ј гра́д' имáло *дѣе* ре́ке. – Ёте, то́ј ми су уну́ци од *дѣе* де́цу. – Утепа́в мло́го л'ѹде у те́ј *дѣе* се́ла. – Пред Госпо́ц'ѣндѣн смо пости́л'е *дѣе* неде́л'е. – Лѣ́ко ч'е награ́диш и *дѣе* ку́ч'е сѣс та́кву бабови́ну. – Донѣ́л'е му и *дѣе* дѣгѣ́ч'ке гре́де од бу́ке.

дѣвајес* бр *двосѣруко ве́ћи од десѣи*. – Ўдаде се у *дѣаес* године. – Спре́мамо за *дѣаес* ду́ше да ни до́ц'ев^ф за Младѣ́нце. – У њѣ́ну ку́ч'у имáл'е *дѣајес* ду́ше. – Не́ ч'е те послу́ша ни *дѣаес* пу́т да пу ре́кнеш.

двапут* прил у два маха. – И ме удрија *двайуи* по пл'еч'и. – Немој *двайуи* да ти зборим! – Ч'овек ка Пётар нё се рац'а *двайуи*. – Ишла код нју да гу види *двайуи* у дѣн. – Бата-Јован се женија *двайуи*.

двѣста* бр две *сѣошине*. – Донѣја од гурбѣта *двѣста* дуката. – Ако оч'еш, ўзи за *двѣста* ил'аде. – Куч'а ги је стара, *о[д]* *двѣста* године је. – Ч'е йма вѣпар више *о[д]* *двѣста* кила.

двојџа* -е м **1.** два мушкарца. – Отидов и онѣј двојџа. – Дади двојџа-ма паре, двојџама немој. – Те ч'ѣкав^ф двојџа у дугању. – Иди вики двојџу, тројџу. **2.** мушкарца и жена. – Тешко је да се живи кѣт су двојџа, й мѣж й жѣна, стари и болни. – Дошл'е двојџа да помогнев, й брат й сѣстра.

двајеспедрамч'е -ета с **1.** *мѣтални тѣг на ваги за мерење тѣжине од 25 драма*. – Дај ми тѣј двајеспедрамче. – Дѣ туристе тѣј друго двајеспедрамч'е? – Дѣ ни се погубише тѣј драмѣ две *двајеспедрамч'ич'и?* **2.** *лимени суд заїремине 25 драма*. – Сѣк бѣше ѓвде, пѣпи јѣно *двајеспедрамч'е* ракију па ѓтиде. – Измѣри ми јѣно *двајеспедрамч'е* масло дрвѣно. – *О[т]* тол'ико *двајеспедрамч'ич'и* сал три-ч'етири што не тѣч'ѣф.

двајестина -е зб *двадесѣт особа*. – На лѣнц'у се бѣу сѣбрал'е сви *двајестина*. – Рѣч'е ги у оч'и и зѣтвори ги ўста свѣм *двајестинама*.

двајестина/двајестину прил *око двадесѣт, двадесѣтак*. – Да нац'е, да нац'е тако *двајестину* карл'ице жѣто, више нѣ. – За у кацу гол'ѣму ч'е вал'а ни јѣш *двајестина* товара грѣзе. – У куч'у су *двајестина* дѣше.

двајестџа -е ж *сребрни новац искован између два свѣтска раѣа*. – Вај *двајестџа* је прошупл'ѣна. – Ймаш л'и да ми разбѣјѣш јѣну *двајестџу*?

дваља несвр **1.** *врши деобу имовине*. – У двал'ање не мѣгл'е да се погѣдѣ, те узѣл'е л'ўди да ги *двал'аф*. – *Двал'ач'и* сермију, орѣаци се посвадише. – И Пѣтруш и Душан се *двал'аф* од брач'у. **2.** *издваја из гомиле, одсѣирањује*. – *Двал'ај* тѣј трѣшч'ице и тѣрај у кѣш. – Свѣ што је скапанѣ вал'а да се *двал'а* и мѣч'а на буњиште. **3.** *одваја, расѣавља*. – Ѓј девојко, бѣју ти тѣрамо, / ѓвај бѣја от свѣкра пратѣна, / ѓвај бѣја от куч'е те *двал'а*, / ѓвај бѣја од рѣда те *двал'а*, / ѓвај бѣја од мајке те *двал'а* (нар. песма). **4.** *фиг а. разликује*. – Остарѣла зѣр па не види да *двал'а* бѣје јѣну *о[д]* друге. – Вѣј два лѣза на ч'арапе нѣ се *двал'аф* мѣлого. **б.** *йридаје коме йосѣбан значај*. – Свѣје дѣцу не мѣж да *двал'аш*, родѣла си ги и пораснала, јѣно ти је ка и друго. – Мач'ѣја бѣла, ама пасторч'ич'и ѓна нѣкѣд не *двал'ала* от свѣје дѣцу, и нѣ ги гл'ѣдала ка да ги је маѣти родѣна. – Тај свѣкрѣва *двал'а* снаје, јѣднѣзи је ка маѣти, а тѣзи другѣји ка мач'ѣја. **двал'а** се *расѣаје се*. – *Двал'ач'и* се на поѣтку, ѓни се расплакаше.

двал'ање с гл им од *дваља*, в *делба, дељидба*. – Ѓтац ги неч'аја да ч'ўје за нѣно *двал'ање*. – Кѣ[д] дошло до *двал'ање*, ѓни се бѣу пишманил'е. – Бѣг да прѣсти *двал'ање* (нар. изр.). – Кѣд йспрати сѣна на границу, на *двал'ање* попадија поп-Гигинџа јѣну слѣзу бил'е да пушти, нѣ пушти.

дванајестарч'е -ета с *брдо на разбоју од дванаестї йодока (бројаница)* за *йкање йамучног йлайна*. – Брдо дванајестарч'е ми је зафатено, у разбоју ми је. – Ёве ти два дванајестарч'ейа, па избери које оч'еш. – Тѣј дванајестарч'ич'и муч'но се наодиф сѣге, пустиње. – От све дванајестарч'ич'е што вїдо по којшије, нї јено не беше за рабѣту.

двїза -е ж *двогодишња овца*. – Имаја и десетину двїзе.* – Ђдвој прво двїзе.*

двїзар -а м *двогодишњи ован*. – Овога двїзара да остаимо за домазльк. – Дѣбар му йскоч'и тај двїзар.

двїзарка -е ж *двогодишња коза*. – Прѣдаде старе козе а двїзарке му остадоше за запат.

двїзе -ета с *јагње или јаре у другој години сїросїи*. – Тѣј двѣ двїзейи су од јене мајке.

двїска -е ж дем од двиза. – Купїја и јѣну двїску.

двогодишањ -шња -шњо *који је две године сїар*. – Зар што беше двогодишањ, тај пасул' се муч'но вареше.

двогодишњач'е -ѣта с *деїе од две године, в двогоч'е*. – И тој девојч'е двогодишњач'е гу добило ц'еминдоње, да је дал'ѣко.

двогоч'е -ѣта с *деїе или младунче сїаросїи од две године*. – Ја кт съм се удала у њїну куч'у, њѣга съм га затѣкла ка двогоч'е. – Бл'изанци су ѣни, двогоч'ич'и су. – Ош све двогоч'ич'е у малу, Цанино је најнапрѣдно. – Машала, тој коњч'е двогоч'е му је ка рїпч'е!

двожуч'е -ета с *јаје са два жуманцейа*. – Јѣно јажце йскоч'и двожуч'е. – Ч'уркине јажца ч'ѣсто су двожуч'ич'и.

двојба -е ж *деоба имовине, в дваљање, дељидба, одваљач'ка*. – Пошто се ѣдвои наш аца-Тѣда, нана би зборѣла: Бѣг да прѣсти двојбу.

двојѣње -а с гл им од двоји, в дваљање, двојба, дељидба, одваљач'ка. – Двој све по два и турај на куп. – Гѣтово је, и у њї дошло до двојѣње. – Бѣг да прѣсти двојѣње (нар. изр.).

двојїном прил *двосїруко, дуїло*. – Ч'ифутин, што му нѣсъм вратија пारे тај дѣн кѣд бїло ваде, тражи ми фажду двоїном.

двојка -е ж **1.** *број два*. – Ђвде си погрешїја, мѣсто двојке написаја си трѣјку. **2.** *нейрелазна оцена у школи*. – Не науч'їја уроку те добија двојку. – За тај твој краснѣпис двојка ти не гїне. – Йма двѣ-трї двојке.

двојкаш -а м *ученик са слабым усїехом, йонављач*. – Кўку, црна ја, сїн ми йскоч'и двојкаш у ч'ѣлу! – Уфатија се сз онѣга Крстїнога двојкаша. – Дѣца йч' нѣ му уч'ив, двојкаши су. – Пофторавец је што бїја двојкаш.

двојкашица -е ж *ученица са слабым усїехом, в двојкашка*. – Зар и тї, мѣри двојкашицо, ймаш ѣбраз да збѣриш?

двојкашка -е ж в двојкашица. – Добра је јадница, и рабџтна је и л'уца, ама за ч'колу нѣ гу гѳри срце, двојкашка је. – Онѣзи двојкашке, Сандѣне другач'ке Л'ѣпке, не могаше да помѳгне ни уч'итѣл'ка Мага.

двојке ж мн близанци. – Ч'ула л'и си, мѳри, што тај Мандрѣна родѣла двојке. – Вуј годињу наша коза ни окозѣла двојке.

двојч'ица -е дем од двојка (2). – Камо да виѣим ѣма л'и која двојч'ица у пропис? – Тај њѳен красник свѣ двојч'ице што донесује от ч'кол'е.

двокаѣтан -тна, -тно 1. који је на два сѣраѣа. – Њѣн аѣн је двокаѣтан, дол'е је мејана, а горе собе за гѳсте. – Л'ѣпу двокаѣтну куч'у награди Цветко аѣ'и-Јакин. 2. двосѣрук, дуѣли. – Ако је басма двокаѣтна за твоје димије, доста ч'е бѣдне ше-сѣдом лаѣта. – Двокаѣтан коѣаѣ по ч'е држи.

двокатѣница -е ж зграда на два сѣраѣа. – Тај Цветкова двокаѣѣница ѣскочи цѣја сарај.

двокаѣтно прил двосѣруко, дуѣло. – Кѣд врзујеш денгове, тѣј тѣнке јуѣа турај двокаѣтно. – Тражија му ч'ирију двокаѣтно сал да га истѣра о[д] дугаѣе.

двокрѣлни -лна, -лно који има два крила, који се сасѣоји из два дела. – За девојч'ѣнске ал'ѣне ч'е ни вал'а јѣн двокрѣлни ѳрман. – Тамо у снаѣ ми на двокрѣлне пенѣ'ѣре бѣу и двокрѣлне перѣѣ'и. – У ѣѣи и собе ѣмаѣ двокрѣлне врата.

двоѣч'ан -ч'на, -ч'но 1. лицемеран, неискрен, ѣприѣворан. – Што је прѣво, прѣво, да бија двѳ'ѣч'ан, бија. – И тај двѳ'ѣч'ни Крста да ми сол'и паѣмет. – Знаѣ гу дѳбро, јѳш детѣтом ѳна била таѣо двѳ'ѣч'на. 2. који има два лица (о одеѣи, ѣканини). – Капут му је двѳ'ѣч'ан, на ѳбѣдве стране се обуѣује. – За бунду узѣла двѳ'ѣч'ну ч'ѳу.

двор -а м 1. ѣразан ѣросѣѳор око куѣе, авлија, в двѳриѣѣе, ѳбор. – Тѣ помѣти двѳр, а ја ч'у капиѣ'ик. – Тѣј бел'ѣѣне шѳтке гаѣиф ни свѣт по двѳр. – Бунар ги је на сѣѣре[ѣ] двѳра. – Ч'ѣѣицу неѣа растѳварѣф туј у двѳр. – Ње га у двѳр, доша да пѣта да л'и ч'е му даѣдемо.* – Веј крушке у двѳр бѣш су водл'ѣве.* – Ње гу вајѣница у двѳр.* – И ѳни дѳнѣл'е у двѳр багрѣѳѳе грѣде.* – Нити могла да спије, дѣца вреѣил'е у двѳр.* – Њѳјне ч'аршаѣи се бел'ѣу у двѳр.* – Цѣја дѣн рабѳтај по куч'е, ѣѳо двѳру, каѣо да не батишем.* – А у мај меѣсеѣ бил'биѣл'и појев у двѳр.* – А лупне негде по граду, ѳн гл'ѣдај да неје у ѣѣн двѳр.* – Дѣ никѣаше буѣке бѣш у ѣѣѳѳ двѳр!* – Јѣна гугѣтка на црѣшњу у двѳр ми гѣч'и рѣно ујѣтру.* – Маѣло, маѣло па се бијев у двѳр.* – Оч'ѣја тај брл'ѣѣко да упѣл'и ѳгѣѣ у двѳр, па наѣраја бел'ѣју – ѣзгорѣја л'ѣсте на л'ѣпу.* – У наѣш двѳр бија и јѣн гѳл'ѣм багрѣм.* – Ч'е ѣзе мајѣа газѣрч'е па ч'е ѣреѣо двѳр да виѣи до ѳѳѳрѣѣе врата.* – Бѣт гу су ружиѣе у двѳр вуј годињу.* – Не моѣе, брѣ, да се проѣ'е ѣроз двѳр од брѣлог.* 2. двѳраѣ, дом (само у народѣним ѣсѣмама и умоѣѣѳѳѳинама). – Срѣмо моја, дѣ ч'е ми путѣуѣш? / Ч'е путѣуѣм у свѣкрѳѳе двѳре (нар. пѣсѣма). – Саба зѳра, а ја јѳш у двѳра (нар. пѣсѣма). – Игрѣла меѣч'ѣа ѣре[ѣ] туѣ' двѳр па че' и пред наѣш (нар. посл.). –

Сва́ки не́ка ме́те *йреи́* сво́ј *дво́р* (нар. посл.). – Госпо́дин у *дво́р*, а бра́да на *дво́р* (нар. загон.).

дво́рба -е ж в *дворење*. – Ка њо́јна *дво́рба* свекр́ве гу што би́ла. – Гл'еда́ше *сыз дво́рбу* да му се умил'и, да му се подв́уч'е под ре́п.

дворе́ње с гл им од *двори*, в *дворба*. – Така́в до́ч'ек, та́кво *дворе́ње* го́сте, у ма́ло куч'е сьм виде́ја.

дво́ри несвр *служи кога са йосебном йажњом, угађа*. – Ўзе гу са́л да га гл'еда, да га *дво́ри*. – До́кл'е гу *дворе́ше*, та́ј снаа гу бе́ше до́бра и предо́бра, а по́сл'е о́на йскоч'и куч'ка снаа. – Така́в бо́лник вал'а́ше да́јма да се *дво́ри*.

двори́ште -а с в *двор, обор*. – *Двори́штие* ги бе́ше гол'емо атла́ре да йграш.

дво́рч'е* -ета с дем од *двор*. – Сви́ смо до́шл'е у то́ј њи́но ми́цко *дво́рч'е*.

де* 1. прил у *уйи́ином значе́њу (за месџо, за йравац)*. – *Де* је та́ј пьс Мано́јл'е да га зако́л'ем? – Миту́шо, ти ду́шо, / а *де* ми си би́ла?– А *де* да жи́вим ја? – *Де* су на́ши? – *Де* си би́ла јуч'ер у пла́дне? – *Де* се йде за Сири́нич'е? – *Де* му је тво́јему си́ну куч'а? – *Де* си купи́ја патл'иц'а́не? – *Де* да у́знем па да ти да́дем? – А *де* ми оти́шла се́стра? – *Де* ч'е се́дите сьг, куч'а ви се истру́ла? – А *де* би́л'е те́ј ста́ре дуга́ње? – *Де* ти је тво́ј комши́ја сьз ба́љку? – *Де* ти су ве́зице от ципел'е? – *Де* ч'[е] йдеш на го́сте? **б.** у *неодређеном значе́њу*. – Нема́ја ни *де* да жи́ви. **2.** *везн у исказним реченицама*. – *Де* је си́ла, правди́на не́ма (нар. посл.). – *Де* рипа́ла ко́за, она́мо ч'е и ја́ре (нар. посл.). – Га виде́ја *де* ч'е́ка да до́ц'ев^ф го́сти. – Смо ги зате́кл'е *де* кра́дев^ф у на́шу куч'у. – Мло́го ти је бр́зо де́те, ни́где не гл'еда *де* га́зи. – А Арнаушти́је до́шл'е у на́шу куч'у и тра́жив *де* ни су бо́мбе.– Виде́ја на Шадр́ван *де* беси́л'е л'у́де. – А беч'аро́ва ма́ти у́век брине *де* гу је де́те. – Напу́ниш биса́ге и но́сиш та́мо *де* тре́ба. – Ни́ти зна́ *де* га тури́ја бритви́ч'е. – Поч'на́ја да се губи, не́-зна *де* је.

дебе́ја/дибе́ја/дебел -ла, -ло 1. *који је широк у обиму, йресеку; који се јавља у обилном слоју*. – За пи́ту у́зни та́ј *дебе́ја* са́ч'. – Та́ј ко́нац је *йо дебе́ја* зе ва́ј. – Ба́сма је *дебела*, добра је за де́ч'инске минтанч'ич'и. – И та́ј *дебел'и* ди́рек поч'е́ја да скапу́је. – Та́ј *дибе́ја* ко́лац да уда́римо та́мо на кра́ј да др́жи. – Мло́го *дибела* ти йскоч'и коломботњи́ца. – За та́кво пла́тно ч'е ва́л'а да се ту́ри *дебел* па́мук у по́тку. – Смо бра́л'е за Ц'урц'евдън и тра́ву *дебел'ицу* да би́немо здра́ве и *дебел'е*.* 2. *угојен, ухрањен*. – И да́јка Ду́шан бе́ше *дебе́ја*. – Ў, што *дебела* йскоч'и ва́ј коко́шка. – Купи́ја је́но *дебело* ја́гње. – За го́сте да зако́л'емо оно́га *дебелого* ч'ура́на. – Та́ј *дебел'и* Му́стаф Л'и́ша јана́ја мьску, зе ко́њ не́ га но́си. – Оне́јзи *дебел'јзи* поп-Гигини́це све́ гу се тре́се о[д] *дебел'ине*. – Мло́го *дибела* бе́ше та́ј о́фца ја́ловица што гу закла́смо за пастрму. – У ру́ке носе́ше је́н ч'е́рек од бра́ва, *дебел* што *йо де́бел* не би́ва, све́ се то пе́ше. **дебела/дибела гла́ва** *фиг йвродглав, неразуман, ограничен*. – Де мо́ж да алдъри́шеш ту́ј *дебелу гла́ву*. – Разбе́ри се је́мпут, е́ј ти, мо́ре *гла́во дебела*

неразбрáна! – И óтац му бéше тáко *гла́ва дибéла* ка он што је. *дéбел пáмет* в *дебела глава*. – Да му дока́жеш не мо́ш, та́ј њéгов *дéбел* сéлски *йáмeй* нé се разб́ира.

дебелáч'а* -е ж *йунија женска особа*. – Оба́две ч'ёрке гу су *дебелáч'е*. – А и тво́ја жéна ти је *дебелáч'а*.

дебéло/дибéло прил у *обилном слоју, круйно*. – На ту́ј ч'éшму ова́ко *дебéло* теч'éше во́да. – Ако прéдеш тáко *дибéло*, стра́ ми је нéч'е ва́л'а.

дебелокóрка -е ж *боси́ан или во́шка дебеле коре*. – Та́ј лубени́ца й́соч'и *дебелокóрка*. – Та́ј дй́ња *дебелокóрка* й́ч' не бéше л'езетл'й́ја, ка крастави́ца бéше. – Тй́кву *дебелокóрку* не узй́мај. – Те́ј *дебелокóрке* кру́шке сварй́смо те ги тáко изедóсмо.

дебелáјка -е ж в *дебелй́ица, дебелýка, дебелýша*. – Та́ј *дебел'áјка* јо́ш ма́ло па сь[с] сво́ју *дебел'йну* да престй́гне и мона-Со́фку.

дебелéње с гл им од *дебелýи*. – Штó ч'й́ниш, мо́ри дево́јко, кáкво ти је то́ј *дебел'éње* сукани́цо? – Ку́ку, што бéше гр́дно то́ј мона-Софкй́но *дебел'éње*!

дебéљи (се) несвр в *деб́ља*. **1.** *чини шй́ио дебелим, наби́јеним, густй́им*. – Нé *дебéл'и*, мо́ри, тáко те́ј свеч'й́ице. – Бй́ч'и не ва́л'áше да се *дебéл'иф* тол'й́ко те́ј плáске. **2.** *йосй́иáје дебео, го́јазан*. – Да́јка Јо́ван *дебел'éја* јо́ш док бй́ја неже́њет. – Го́ч'е Прдл'й́но рáно бéше поч'éло да *дебéл'и*. – Та́ј жалóва крáва се *дебел'éше* док се *дебел'éше*, па по́сл'е одјенпу́т ста́де да се *дебéл'и*.

дебелй́ина -е ж **1.** *обим, висина слоја, деб́лина*. – *Дебел'йна* је то́ј, нé се сьвй́ва лýсно. – Да проши́јеш ту́ј *дебел'йну* јорга́нску, ч'е ти ва́л'а гол'éма й́гла. **2.** *го́јазносй́и, уго́јеносй́и*. – За *дебелй́ину* онéјзи Са́нде Мамуша́нске се казува́ло. – Та́ј њего́ва *дебел'йна* нé му да́ва да се сла́ведне са́м да обyч'е ч'арáпе. – Загушýје се о[д] *дебел'ине*.

дебелй́ица -е ж **1.** *пеј го́јазна жена, в дебелáјка, дебелýка, дебелýша*. – Уч'й́ни́ла се ка та́ј *дебел'йца* попади́ја. – Дé мо́ри *дебел'йцо*, помéри се ма́ло по́тамо да сéднем. **2.** *врсй́иá й́раве ко́ја се бере за Ђурђевдан.** – Смо бра́л'е за Ц'урц'éвдýн и тра́ву *дебел'йцу* да бй́немо здра́ве и дебéл'е.

дебелýка -е ж в *дебелй́ица, дебелáјка, дебелýша*. – И онéјзи *дебéл'ке* Газикало́ве гу се на́шла стрéч'а, за́просй́ла се за Це́ку ла́страц'й́ју.

дебелýко -а м пеј *го́јазна мушка особа*. – Онóга *дебéл'ка* Јо́вана Тру́па но́ге ви́ше не но́сиф. – Огојй́ја се та́ј *дебéл'ко*, бури́ло се уч'й́ни́ја.

дебелýша -е ж в *дебелй́ица, дебелýка, дебелáјка*. – То́ј Лéнче је *дебел'ýша*, áма кýд й́гра о́ро, лýко га й́гра.

дебелýшас, -ста, -сто й́уначак, й́оуу́њен. – И óтац му бй́ја тáко *дебел'ýшас*. – Са́л Ми́лан и Са́нда й́соч'й́ше тáко *дебел'ушáсй́и* на ма́тер, а дру́ге де́ца нé. – И то́ј *дебел'ушáсй́ио* А́нч'е батй́но.

дебелýшка -е ж дем и хип од *дебелýша*. – Та́ј Сани́на *дебел'ýшка* рáно поч'éла да се го́ји. – Онéјзи Стоја́но́ве *дебел'ýшке* гу отеш́ња́ја ми́нтан.

дебел’ушкас -ста, -сто дем и хип од *дебел’ушас*. – Младаневѣста бѣше л’ична и

фидан-бојл’ија, а младожења гу мич’ак па *дебел’ушкас*. – *Дебел’ушкас*о њскоч’и тој Цветково млац’ѣо девојч’е.

дебља несвр в *дебљи*. – Што *дебл’аш* тако туј коломботњицу? – Тај суканица не вал’а да се *дебл’а* тол’ико. – У првину сестра гу не бѣше *дебл’ала* ка сѣге што *дебл’а*. – От свѣ брач’у само Милан што нѣ *дебл’аше*. – Кът поч’не нѣкој да *дебл’а*, поч’не и да груби мало помало.

дебљање с гл им од *дебља*. – Доста више *свз дебл’ање* тѣј провлаге, дебѣла је доста. – Ич’мет, мори, како теза-Марина Л’упка не огрубе у њојно *дебл’ање*.

дебој -а м (тур. *debboy*) **1.** војно складиштиѣ, магацин. – Наши узоше Синан-пашину ц’амѣју и уч’инише гу у *дебој*. – Къд пропаде прва Србија, тѣј прокл’ѣте Арнауштије разграбише свѣ *дебоје*. – Къд бѣше поч’ѣја рат, *дебоји* бѣу п’уни ка ѓко. **2.** *фиг зашвор, иришвор*. – Уфатише и Рушту Кабаша те га турише у *дебој*, па га посл’е обесише. – Дадоше му двајес године и докл’е искоч’и *о[д] дебој*, вѣшке ч’е га изѣдеф.

дебојски -а, -о *који се односи на дебој, магацински*. – Побѣше *дебојске* нѣбетч’ије те попл’ач’каше *дебоје*. – Разнесоше грдан *дебојски* мал.

дебре-топрак м непр (тур. *toprak*, први део нејасан) *жутио-црвена земља која се расшворена у води користи за бојење дрвених њодова*.

деваја-миск м (тур. *devaimisk*) *миришљав, густ, сладак ирејараш који се ѡродавао у бакалницама за време шурске владавине; у комбинацији са бадемовим уљем користио се као лек за избацивање шлајма*. – За балгъм добро је да му даваш бадем-јаги и *деваја-миск* по три ложич’ице на дѣн, ујутру, на пладне и увѣч’ер по јѣну.

дѣве роган¹ м (тур. *deve rogan(i/i)*) *ишерађена, лакована камиља кожа од које се израђује обућа*. – *Дѣве роган* ка што бија тај напрешњи, муч’но се наоди сѣге.

дѣве роган² непр *прид који је израђен од лаковане коже, лакован*. – Јордамц’ија јопет поруч’ија *дѣве роган* кондуре.

дѣвер¹ -а м **1.** *мужевљев браш или рођак*. – Неч’аја гу *дѣвер*, мѣжњев гу брат. – *Дѣвер* гу је, мѣжњев стрич’евич’ гу је ѓн. – Отишла на свадбу у *дѣвера*, мѣжњѣвога теткич’ич’а. – *Дѣвери* ти калуц’ѣри, / јетрвице мац’ушнице, / а звѣице раскутѣице (нар. песма). – И *дѣвер* гу умрѣја пред време.* – Нити му нашл’е грѓб *дѣверу*.* – Ај вики *дѣвера* да врже пѣса.* – А ти се оженија тај млац’ѣј *дѣвер*?* – Кол’ико дѣцу ти има *дѣвер*?* **2.** *ишашлац младе на венчању (обично младожењин браш или рођак), ручни дѣвер у свадбеном обреду*. – *Дѣвер* гу донѣја јѣну л’ѣпу пупул’ку. – Вај дукат ми даруваја *дѣвер* къд ми ѡсеч’е зѣл’ѣфе. – И, ѣте гу младанавѣста, ѡгра мец’у кума и *дѣвера*.* – *Дѣвер* ми бија најмлад¹ мѣжњев брат.* – *Дѣвер* викаја на дѣцу, ама ѓни ни јѣн рѣч’ да

рѣкнев.* – Да л'и свѣкру ил'и девѣру да однёсем? – Знаш ти, бич'и, а отиша девѣр.* – Свѣ съм ги ја гл'едала девѣре док се оженил'е.*

дѣвер² -а м (тур. *devr*) **а.** орган јавне безбедности у служби *ѣраишо-ца, заштитника*. – Дадѡше му јѣнога девѣра, јѣнога заптију и испратише га сѣргѣн. **б.** фиг *ѣраишалац уошшѣ*. – Откат паде на крѣф, нигде да мрдне без два-три девѣра. – Штѡ ч'е ми девѣри? Сѡм сѡмцит ч'е ѣдем.

деверич'ич' -а м *деверов син у односу на снаху*. – Вѡсил' ми је *деверич'ич'*. – Запросила се за Цавѣнога *деверич'ич'а*. – Тѣј дѣца гу су *деверич'ич'и*. – *Деверич'ич'ама* шије кошул'ч'ич'е. – *О[д] деверич'ич'и* гу сѡл јѣно штѡ ѡстаде.

деверич'ич'ов -а, -о који *ѣриѡада деверичићу, који се односи на деверичића*. – За *деверич'ич'ѡву* свѡдбу кројла нѡве димѣје. – Тражија гу *деверич'ич'ов* ми другар Андрѣшка.

деверич'ња -е ж *деверова кћи у односу на снаху*. – С туј старѣју *деверич'њу* се посвадила. – *Деверич'ње* пратила јѣне свил'ѣне ч'арѡпе. – Дѡшла гу *деверич'ња* на гѡсте.

деверич'њин -а, -о који *ѣриѡада деверичној, који се односи на деверичну*. – Тѡј ми је *деверич'њин* спѡмен. – Спрѡл'ѡмо за *деверич'њину* ми свѡдбу. – *Деверич'њине* гу су тѣј дѣца, нѣсу њѡјне.

девѣров -а, -о који *ѣриѡада деверу, који се односи на девера*. – На двал'ѡње куч'а и дугѡње остадѡше мѡје, а ѡн девѣров. – Вѡј дукат ми је *девѣров* дѡр кѡд ми ѣсеч'е зѣл'ѣфе.

деверѡница -е ж *жена ручнога девера у свѡдбеном обреду*. – Држи се на гол'ѣмо штѡ је *деверѡница* дњѣс.

деверѡвич'ин -а, -о који *ѣриѡада деверѡвици, који се односи на деверѡвицу*. – Тај дегрмѣја мафес нѣје њѡен, *деверѡвич'ин* гу је. – Забѡл'а *деверѡвич'ино* девојч'е.

девѣрски -а, -о који *ѣриѡада деверима*. – Тѡј лѡјзе у Бѡру нѣје мѡје, *девѣрско* ми је. – Прѡдаде њѣве те кѡпи *девѣрски* дѣја от куч'е. – *Деверскѣма* децама потпл'ѣтује ч'арѡпе.

девѣрч'е -ѣта с дем од *девер*. – Јѡ кѣт съм се удѡла, затѣкла съм јѣно *девѣрч'е*. – Младаневѣста и тѡму *деверч'ѣшу* вѡл'а да цел'ѣва рѣку. – И Пѣтруш и Душан ми бѣл'е *деверч'ич'и*, удадѣна съм бѣла кѣт се ѡни родѣл'е.

дѣвестѡ* бр *девеѣ сѣѡѣина*. – Се родѣја *дѣвестѡ* двѡес сѣдме. – *Дѣвестѡ* ил'ѡде платѣја куч'у.

деветѡрч'е -ѣта с *брѡ на разбѡју са девѣѣ ѡѡеѡка (бројаница)*. – Тѡј *деветѡрч'е* нѣ ми је дѡма, у зѣве ми је. – Ѧ, мѡри снаѡ, дѣ ни се погубѣше тѣј *деветѡрч'ичи* штѡ имѡсмо?

девојѡч'ки -а, -о који *ѣриѡада девојци, који се односи на девојку*. – Кѡ-кав је, ѡн је кѡбил' да ѡдри и на *девојѡч'ки* ѡбраз. – Нѣ л'и ти је жѡлба, девојѡ-

ко, / за девојач'ко играње, / за девојач'ко појање, / за девојач'ко смејање (нар. песма). – *Девојач'ко* срце је ка срч'а, удариш л'и га, ђице у парампарч'е.

девојач'ки прил на начин како њо чине девојке. – Ајде, мори, да се събѣremo све другач'ке, па да му се најграмо и навесѣлимо онако њо девојач'ки.

девојашто -а с 1. девојачко доба. – У моје девојаштѡ бил'е друге аде-те. – Црно и пакл'ено гу било њојно девојаштѡ ч'уч'ке њојзи. 2. *девичан-сѡво, чедносѡ*. – Ишла у тејзи нестрекњице Дудуманке и тамо изгубила своје девојаштѡ.

девојка -е ж 1. а. *млада одрасла неудаѡа женска особа*. – Још неје удадена, још је девојка. – Остаде стара девојка. – Ој, девојко, душо моја, / како можеш вѡздын сама, / сама л'егни, сама дѡгни (нар. песма). – Моје срце изгорѣно / за девојку у којшије (нар. песма). – Ој, девојко неверницо, / што си веру не држала (нар. песма). – Не вал'а да скѡтав девојке по акшаму.* – А девојке сѡге па скубев^ф вѡц'е.* – Девојке ч'е се обѡч'ев^ф у димѡје и ч'е се збѣрев^ф да збѡрив^ф.* – Сѡг је пољко беч'арѡма да нац'ев девојку.* – Увѡч'ер ч'е искѡч'ив беч'ари на сокак, а девојке не.* – Бѡч'ар ч'е каже ѡцу која девојка му се свѡц'а.* б. *она која није имала сексуални однос, девица*. – Кѡку от страмоте! Младаневѡсту врати'е у рѡд што не искѡч'ѡла здрава, што не бѡла девојка. 2. *кѡи*. – Тодѡру кондурц'ѡје девојка је запросѣна. – А, мори девојко, нарани јенч'ѡс тој дѣте па га тури да спије. – Ица Симе-Ўнкин даја девојку за Пенѡша Мандѡју.

девојкин/девојч'ин -а, -о који ѡриѡда девојци, кѡери. – Што се ч'ѡди-те, девојкин ѡгбал бѡја да гу вѡди и једнѡк да гу запросѡи. – Трѣч'а врата девојч'ѡна (нар. песма). – Изеде девојкину ми наѡаку, ѣ главу своју да изеде дабѡгда. – Девојкина гу свекрѡа је млоѡ поѡана. – Отишл'е у Гилане на свадбу, жѣни се девојч'ин ги пастѡрак.

девојкица/девојч'ѡца -е ж дем од девојка, в девојч'е. – Тај ѣсмер девојкица неје њѡјна, јетрѡина гу је. – Събрал'е се којшиске девојчице, Русѡне другач'ке, да се ѡграф крпч'ѡч'и. – Ти си девојкица матерѡна, златѡ мате-рино, матерѡно све. – Мѡсл'и ка што ѡна ѡма девојкицу, ниѡкој нѣма. – Кѡку, што прокл'ѣта бѣше тај млац'ѣја девојч'ѡца гу. – Тѣза-Анц'ѡшин Вѡсил' се наѡаше сѡну, а дѡби девојч'ѡцу.

девојч'ар -а м мушка особа склона дружењу са женама, феминизирани мушкарац. – И Крѡта Јѣфте Ч'емерикиному бѡја девојч'ар. – Пл'ѣл'е смо ч'арапе и пушч'ѡл'е смо брѡатла сѡз ѡноѡа девојч'ѡра Мѡтку Гапинога.

девојч'е -ета с 1. *млада девојка, в девојкица*. – Тражѣше те јѣно девојч'е. – Тому девојч'ѣѡу се искрѡвила јѣна нѡга, да је дал'ѣко. – Девојч'ѡч'и се пушти'е от ч'ѡл'е. – Додѡл'ѡце игрѡл'е девојч'ѡч'и, жѣнске дѣца.* 2. *млада кѡи*. – Вѡј девојч'е ч'е ми бѡине моје.* – Ё, вѡла, по вредно ти је девојч'е о[д] тебе.* – Тејзи поп-Стојанѡвице Сивѡарке о[т] тол'ѡко девојч'ѡч'и сѡл јѣно гу

остаде још неуда́то. – Ко́му, то́му панголо́зу л'и да да́дем дево́јч'е? – Оту́ра дево́јч'е од му́жа. – Же́не доне́ја стамбо́лски ма́фес, а дево́јч'е́иу јен се́л'бен. – Отишла на баби́не, алка-Цави́но дево́јч'е роди́ло му́шко. – Му́шко де́те гу у́мре, те остаде ч'у́ч'ка са́л със те́ј две дево́јч'е́иш. – Андре́шка гу је от пр́вога му́жа, а о[д] дру́гога му́жа има са́л те́ј две дево́јч'и́ч'и. – Те́ма јетими́ма дево́јч'и́ч'ама гу крои́ла по је́но минта́нч'е. – Къд до́шла до́ма, та́ј ку́ч'ка сна́а да испоте́па сво́је дево́јч'и́ч'и што помо́гл'е ба́бе да бадани́ше со́бу.

девојч'е́нце -ета с хип/дем од дево́јч'е. – Је́н л'е́к дево́јч'е́нце па и о́но по́је. – Дево́јч'е́нце гу је, да је здра́во, ка зла́тна јабу́ка.

девојч'е́тина -е ж аугм/пеј од дево́јка, в дево́јч'ина, дево́јч'ура, дево́јч'урина. – Тол'и́ква дево́јч'е́и́ина и јо́ш не ул'е́гла у ра́збој, јо́ш не на-уч'и́ла да тка́је. – Та́ј а́мза, та́ј дево́јч'е́и́ина њо́јна да ми ре́кне та́кве ла́кр-ди́је.

девојч'и́нски -а, -о који љри́ида дево́јчица́ма, кџери́ма. – Ва́ј ба́сма ми се ви́ди до́бра за дево́јч'и́нске дими́је. – Та́ј вел'у́шка не́је на́ша, дево́јч'и́нска је, дево́јч'и́ч'и гу донел'е от ку́ч'е. – Пропи́ра дево́јч'и́нске гу кошу́л'ч'и́ч'и. – Све што мога́ше да уч'и́ни, у́ч'ини, те у́шч'ува дево́јч'и́нску гу нафа́ку.

девојч'е́ње с гл им од дево́јч'и (се). – Са́л што по́ч'е њо́јно дево́јч'е́ње, дадо́ше гу за Пану́ша Манди́ју. – Цр́но и пџкл'е́но би́ло мо́је дево́јч'е́ње.

девојч'и́на -е ж пеј од дево́јка. – Те́ј кафа́нске дево́јч'и́не га урни́саше. – Та́ј алка-Кати́на дево́јч'и́на ка се по́руга, у́фати бе́л'и све́т.

девојч'и́ште -ета с пеј од дево́јч'е. – Те́ј ма́лске дево́јч'и́и́и́а да ти се у́спеф на вр' гла́ве с ту́ј њи́ну ви́ку. – То́ј дево́јч'и́и́и́е њо́јно, мло́го гу је уал'е́но. – Са́ма си кри́ва што да́ваш тол'и́ко о́ф оно́му дево́јч'и́и́и́е́иу тво́је-му. – Сна́о мо́ри, ви́ди што је то́му дево́јч'и́и́и́у те све́јено пла́ч'е.

девојч'у́ра -е ж в дево́јч'е́и́ина, дево́јч'ина, дево́јч'урина. – Да има о́б-раз, та́ј дево́јч'у́ра би се метна́ла у ре́ку за́јно със то́ј сво́је копи́л'е. – Та́ј њего́ва дево́јч'у́ра му по́црни о́браз те пре́пуч'е гре́шник од њо́јне стра́моте.

де́вр м (тур. *devr*) љромена, љреокре́и. – Пољко, бре́ Сте́фко, ч'е до́ц'е јемпу́т и де́вр, ч'е се обр́не рабо́та, ова́ко не мо́же до́век да тра́је. ИЗР **ч'и́ни де́вр а. ља́и́ролира**. – Та́ј пу́т къ[д] до́ц'е Л'у́ма, деври́је ч'и́неу де́вр сву́т по гра́ду. **б. љре́и́тражу́је, љре́и́трише**. – Идеф от ку́ч'е до ку́ч'е и ч'и́нив де́вр има л'и кач'ак пи́јење. **уч'и́ни де́вр љре́и́тражи, љре́и́тресе; исџре́и́тура, исџреме-и́и́а**. – По це́лу Подри́му уч'и́нише де́вр тражеу́ч'и Садик-Ра́му. – Буга́ри батиса́ше Богослови́ју и це́лу гу де́вр уч'и́нише, покрши́ше сл'и́ке и погоре́ше књи́ге, др́ва, ч'у́мур, каза́не, арани́је и судо́ве однесо́ше, ч'у́до нап्राи́ше.

деврџа -е ж (тур. *devrue*) ља́и́рола, љо́и́рно одеље́ње во́јске или жан-дармери́је. – Де́врије претури́ше це́ја гра́д тражеу́ч'и Мила́на калџпч'и́ју што у́би Турч'и́на. – Де́врија му уфати́ла кач'ак пи́јење.

деге́нек -а м (тур. *degenek/değenek*) в да́јак. – Ако у́знем је́н деге́нек па те изби́јем, брго ч'е ти до́ц'е па́мет. – Сми́ри се пошто му удри́ше је́н до́бар

дегенек. – Дегенѐци га дрџиф тако, зе да нѐсу тѐј дегенѐци свѐки дѐн, кѹч’у би дѐга на глѐву.

дегѐд/дегѐде/дегѐдър/дегѐи’ прил **1.** *негде; било где.* – Срѐте л’и га дегѐд? – Дегѐд ѝде, ѐна вѹч’е по сѐбе тѐј детѝште свѐје. – Дегѐд да сѹм, ако ти вѐл’ам, вѝкај ме. – Тај црѐпник сте бѝч’и затурил’е дегѐд што га нѐма. – Отиша по рабѐте дегѐд. – Видиш л’и гу дегѐде, поздравѝ гу се млѐго од мѐје стране. – Тѹри дегѐдър тамо у кл’ѐт. – Нац’ѐсте л’и дегѐдър тѐј вретѐно? – Види ѝма л’и дегѐи’ мѐсло нетопѐно па ѹзни. – Дегѐи’ да си, ја ч’е те нац’ем. – Грозѐта ги по кѹч’е дегѐи’ се обрѐнеш. **2.** *било када, ѝонекад, некад.* – Доѐди ни дегѐд ѐма рѐтко. – Дегѐд тѐке намѝне, кол’ѝко да се вѝдимо. – По дегѐд проѹ’е и годѝна да нѐ ни прѐти пѝсму. – Дегѐде, док не бѐше остарѐја и сѐм ѝша по трговѝне. – Јѐпет намѝни дегѐде да посѐдимо и да полакрдѝшемо. – Дегѐи’ имѐла јѐна стѐра лакрдѝја, збѐри прѐво, сѐди де ти драго. – Тај дуѝња дегѐи’ рѐди, граѝе да се покрѝшиф, а дегѐи’ па ни да се оруѹ’имо.

дегрмѝја непр прид (тур. дијал. *degirmi, deęrim, deęirme*) *који је квадраѝног облика (обично о ѝканини).* – Напроменила се, турѝла на глѐву дегрмѝја мѐфес, накитѝла се па тако отѝшла у цркву. – Донѐси ми тѹј марѐму дегрмѝју. – Сѹпл’ѐла јѐш јѐн шѐл дегрмѝју ѐко да ти стѐне.

дегрмѝја -е ж комад ѝканине у облику квадраѝа. – Ђјде, ѹзните свѐје дегрмѝје, врџите глѐве, па да се спѝје. – Дѐ ми је, мѐри, мѐја дегрмѝја?

дѐда -е м **1.** *очев или мајчин оѝац.* – Пѐтруш је ѝѐ на дѐду зе на ѐца. – ѐди дѐде свѐјему, л’ѐч’ко дедѝна. – Вај бѐрдак купѝја га јѐш мѐј дѐда-Мѝтар.* – Дѐда посејѐја бѐгрѐн до наѝе лѐјзе.* – Зборѐја дѐда што имѐла и гѹба кѹд бѝја млѐд.* – Њѐму нека му гѐви мѐј дѐда, а нѐ јѐ.* – Овај гол’ем брѐс бѝја брѐсѝе кѹд га посејѐја мѐј дѐда.* **2.** *женин оѝац, ѝасѝ.* – Тѝ даѐе девѐјч’е и бѝдна дѐда, нѐка је ајерл’ѝја! **3.** *сѝарац.* – Остарѐја, ослабѐја, огрбѐја, дѐда се уч’инѝја. **4.** *ѝун месец (у дечијем говору, самосѝално и као део ѝолусложенице дѐда-Бѐга).* – Ёне га дѐда! – Гл’ѐдај бѝро, дѐду гл’ѐдај. – Ч’ѹти, дѐда-Бѐга се л’ѹти што плач’еш, ѐне како те гл’ѐда.

дедетѝна -е м експр од дѐда. – Ёте га, ѝде ти твој дедетѝна. – ѐди свѐјему дедетѝне у крѝлце, л’ѐч’ко дедѝна.

дѐдин -а, -о *који ѝриѝада деди.* – Тѝ си дѐдин бѝр, дедѝно свѐ! – Да не бѐше дедѝна му ѐрка, мѹч’но да би се извѹка сѐм.

дедовѝна -е ж **1.** *имаѝе наслеђено од ѝредака.* – Тѐј лѐјза у Ч’епѹрац ги су ѝѝна дедовѝна. – Свац’аф се ка да ѝмаф да дѐл’ѝф дедовѝну. **2.** *завичај, оѝацѝбина, ѝосѝѐјѝбина.* – Печ’ѝни нѐсу овдѐшњи, Стрѐцка ги је дедовѝна. – Кут свѐ не скитѐја по туц’ѝне па дѐша да ѹмре у свѐју дедовѝну. **3.** *ѝазѝбина.* – Жѐна му је Приштѐфка, па отѝша у дедовѝну у Приштѝну.

дежмѐкас -та, -то *омален и дебѐљушкасѝ, здейасѝ.* – Тако је дежмѐкас отѐкао га знѐм. – Л’упкѝна намескѝња је тај дежмѐкасѝа Л’ѐнка.

деја/дел -ла м оно *што се одвоји од целине, комад, ђарче, део*. – Свак има свој *деја*. – На ви мицко грóже, па брацки подел'ите на два *дела*. – Двал'ачи се и куч'у подел'ише на *делове*. – Одвоија се од брач'у и узéја што пада на његов *дел*. – У тај ан сва́к има по јен *дел*, сáл Јован има два *дела*.

декóј -а, -е *неки, њонеки*. – *Декóј* коштањ родија и преродија, а *декóј* па нéма ни да се оруч'иш. – *Декóја* домаш'ица нé-зна ни да умéси погач'у ка што вал'а. – За Госпоц'индън *декóји* се спрал'аф за у Деч'ане, *декóји* за у Грач'аницу, а ми ч'емо у Свѣту Богородицу у Мушутиште. – *Декóје* де́ца идеф у ч'колу, а ни со́фру нé-знаф да ч'итаф. – Сáл *декóј-декóј* óра íскоч'и шупу́рл'ав.

делба е ж *дељење, њодела, деоба, в дваљање, дељидба*. – *Дел'бу* свршил'е сáми óни. – Њина *делба* íскоч'и на гол'емо.

делник -а м *радни дан*. – Ћтепа се ч'уч'а работач'и сва́ки дън, те му се нé-зна ни *делник* ни прázдник. – Мрзештија, о[д] *делнице* прáви празни́це, сáл да не рабóта.

деља несвр **1.** *обрађује дрво дајући му одређени облик*. – Мáлоч'џс бéше туј, *дел'аше* теј дирéце за ч'ардак. – *Дел'ај* тако свé до вéј ч'изи́је. – *Дел'ауч'и* јен ко́лац на́грде нóгу. – Вај ч'ётвор за врата вал'аше јóш да се *дел'а*. **2.** *фиг васи́ишава, учи реду*. – *Дел'асмо* га и *дел'асмо*, áма свé ни бéше на́фил'е, не мога́смо да га додéл'амо. **3.** *фиг шуче, бије, баи́ина*. – Мáти му пó нé га *дел'ала*, áма óтац му, кд би га *дел'аја*, за дýшу нé му мисл'éја. – Тај Цанин проку́да вал'а да се *дел'а* сва́ки дън па да слýша.

дељи непр прид (тур. *deli*) *бесан, луд (само уз лично име)*. – *Дел'и-Цвѣта* Поткал'áјка. – *Дел'и-Ћсин*. – *Дел'и-Кáрин*.

дељија¹ непр прид (тур. *deli*) *смео, храбар, неуси́рашив*. – *Дел'ија* чó-век бéше би́ја и тај Ц'у́рц'е Сивгар. – *Дел'ија* је óн, ёрбап је и на гóло нóшч'е да удáри.

дељија² -е м *јунак*. – Кó смеја да íскоч'и на пýт онóму манита́шкому *дел'ије* Фáнде? – Сín му бéше јен *дел'ија* за казува́ње.

дељиканљија -е м (тур. дијал. *delikanli*) *џлахови́и младић, млад момак узавреле крви*. – *Дел'иканл'ија* íскоч'и тај Ц'éка Младéнов. – С тóга *дел'иканл'ију* Петру́ша нé се поч'нувај, сýз њéга на крај не мóж да íскоч'иш.

дељи́льк -а м (тур. дијал. *delilik*) **1.** *лудоси́, лудовање*. – Ац'амíльк – *дел'и́льк*. – Мáло л'и бíло Петрушо́ве *дел'и́льце* кд би́ја млади́? – У *дел'и́льк* свéшто је ч'óвек ка́бил' да уч'íни. **2.** *храброси́, јунаши́во, одважноси́*. – Онóму Пёре Симич'у *дел'и́льк* дóри и Арнау́ти поја́л'е у пéсме.

дељипáла -е м/ж (тур. дијал. *delibalak*) *луцкаси́а, шашава особа*. – Ћте га иде и тај *дел'и́йáла* Áрса. – А штó не пада нáм онéјзи *дел'и́йáл'е* попади́је? – И теткíч'на ми Л'у́пка бíла тако *дел'и́йáла*.

дељка несвр дем од *деља*. – Нéма дру́гу рабóту, тéке узéја да *дел'ка* јéно ста́пч'е. – Óди да те на́уч'им како се лéсно *дел'ка* пла́ваз. – Докл'е га

дел'каше, Бог да гу прости, ма́ти му, све иде́ше до́бро. – Де́те ва́л'а да се де́л'ка ма́ло по ма́ло јо́ш док је ми́цко. – Што́ ти ч'и́ни то́ј дево́јч'е те га де́л'каш сва́ки ч'ьс? – Је́н л'е́к де́те, је́на фошња да се де́л'ка, е́ то́ј у ве́к не́сьм виде́ла, мо́ри снао́.

де́мбел¹ непр прид (тур. дијал. *dembel/denbel*) *нерадан, лењ*. – То́ј де́тиште се та́ко де́мбел' и ро́дило. – Од ње́га *йо́ де́мбел'* ч'ове́ка не тра́жи. – Је́н ко́њ му је ч'е́скин, а та́ј дру́ги де́мбел'. – Де́мбел' је да *йо́ де́мбел'* не б́ива.

де́мбел² -а м пеј *нерадна, лења мушка особа, в дембељана*. – Јо́ш не́ л'и се ди́же та́ј де́мбел'? – А́јде, мо́ре де́мбел'у, рабо́тај, е́ цр́ве, да рабо́таш пот се́бе! – Ако гл'е́даш то́га де́мбел'а, ч'е проко́пшеш ка и о́н што прокопса́ја. – За ка́лфу погоди́ја оно́га де́мбел'а Са́ву.

де́мбел-ја́з м непр (тур. дијал. *dembel/denbel* и *yaz*) *йозно ле́ио, михољско ле́ио*. – Не бр́ини, йма́ јо́ш и де́мбел'-ја́з да осно́вемо и да нави́јемо. – Да́де Бог та́ј су́ де́мбел'-ја́з те обел'й́смо те́ј пла́тна што смо тка́л'е сву́л'ето. – Ла́нски де́мбел'-ја́з й́счоч' и кишо́вит те не мога́смо да порабо́тимо по дво́р. – Ђ́ч'мет же́на, сву́л'ето пл'е́ла ч'ара́пе за прода́ву, а ра́збој оста́ила за де́мбел-ја́з.

дембеља́јка -е ж пеј *нерадна, лења женска особа, в дембељка, дембељуша, дембељана (3)*. – Де́мбел'а́јка, ма́јко, мр́зи гу и да се поме́ри од ме́сто. – Ђ́зни рабо́ту, мо́ри де́мбел'а́јко, и не се́ди та́ко ка та́ј де́ч'а́нска непре́л'а. – Та́ј де́мбел'а́јка Ца́тка ми́сл'и периша́не ч'е гу па́днеф ако се прифа́ти за ка́кву рабо́ту.

дембеља́на -е ж (тур. *tembelhane*) **1.** *месйо где се ленсйву́је*. – Ца́рска де́мбел'а́на. – Уфа́ија ту́ј де́мбел'а́ну та́мо, па вѣ́здн се́ди без рабо́те. – И мо́же гу се, на́шла ту́ј де́мбел'а́ну, је́трве гу да рабо́таф по ку́ч'е, а о́на да се́ди бади́јава. **2.** *ленсйвовање, в дембељисање, дембељисување*. – За рабо́ту не́ му лѣ́кти ср́це, а́ ако је за де́мбел'а́ну, ту́ј је пр́ви. **3.** *фиг лења особа*. – Од ње́га л'и тра́жиш рабо́ту, о[т] то́га де́мбел'а́не л'и? – И о́на б́ила ца́рска де́мбел'а́на ка и ма́ти гу. – Ку́ку од грео́те, ту́ј де́мбел'а́ну да ў́зне да се укна́ч'и! – Де́мбел'а́на би́ја, де́мбел'а́на и о́стаде. – О[т] те́јзи де́мбел'а́не л'и й́скаш да ти ви́ди рабо́ту?

дембељиса́ње с гл им од *дембељише, в дембељисување, дембељана (2)*. – Ње́гово де́мбел'иса́ње не́ма ни у Ца́рску де́мбел'а́ну. – Та́кво де́мбел'иса́ње ка што б́ило њо́јно, за казува́ње не́је.

дембељисува́ње с гл им од *дембељисује, дембељана (2)*.

дембељису́је несвр в *дембељише*.

дембељи́ше несвр *ленчари, бесйосличари*. – Са́л се́ди и де́мбел'и́ше. – Уч'и́нил'е се це́л'е му́жине, а́ма не узи́маф рабо́ту у ру́ке, те́ке де́мбел'и́шеф та́ко по вѣ́здн.

дембељка -е ж пеј в *дембељајка, дембељуша, дембељана* (3). – О[т] тѣјзи *дембел'ке* л'и у'ч'иш памет? Ё, л'ѣпо ч'е на'уч'иш. – Пойтај, мори *дембел'ко*, пладне ч'е вѣч'е, вал'а да пратимо р'уч'ек на дугању.

дембељуша -е ж пеј в *дембељајка, дембељана, дембељка*. – Онѣјзи *дембел'уше* Стане м'ука гу је и да се помѣри од мѣсто. – Викај и туј *дембел'ушу* б'арем да проснује кош'ул'е.

дѣме -ета с (тур. *detet*) *свежањ сена или сламе*. – На магаре бѣше на-товарија јѣно *дѣме* сламу и јѣно *дѣме* сѣно. – Да узнем два *дѣмѣи* траву што н'осиф Циганке.

демѣк реч (тур. *detek*) *дакле, уосиалом, иначе*. – Ти, *демѣк*, нѣси м'иштерија за тѣј к'оже. – Ако с'ѣм, *демѣк*, и погреш'ија, т'ој с'ѣм м'ога да уч'иним с'ал у незнање. – *Демѣк*, тако ти м'ене, а?

демири'ија -е м (тур. *demirci*) *ковач*. – Секиру однѣси Рамушу *демири'ије* да гу искл'ѣпа и да гу на'остри.

демири'иљк -а м (тур. дијал. *demircilik*) *ковачки занай*. – Рамуш грна-тац'ија и св'ири грнату и раб'ота *демири'иљк*.

демиц'иски -а, -о *који љриѣада демирицији, који се односи на демирицију*. – Ц'ано, донѣси ми тѣј *демири'иске* ножице. – *Дермиц'иска* љгла пл'ет'ич'ка је пр'ава и п'о дебѣла зе тај манастирска и још љма кукицу.

дѣне несвр **1.** *слаже сено или сламу у с'иѣгове*. – Јутре сабајл'е, здравл'е Б'оже, да п'оч'немо да *дѣнемо* т'ој сѣно. – Док се *дѣне*, д'уан нѣ се п'ал'и. **2.** *ос'иавља, одлаже*. – *Дѣни* га дег'одър т'амо у кл'ѣт. – *Дѣ си ден'ала* тај црѣп-ник? – К'д се *дѣне* штог'одър, вал'а да се п'амти де је *ден'аѣи*.

дѣнг/дѣнк -а м (тур. *denk/deng*) *увијени свежањ робе*. – Тѣј *денг'ови* искоч'ише л'и на бр'ој? – Јѣн *дѣнк* манифатура се изгуб'ија у п'ут от Фериз'ович' д'овде. – От сѣло донѣја с'ал два-три *дѣнка* к'оже. – Јутре, здравл'е Б'оже, да потов'аримо и тѣј *денк'ове* в'уну.

дѣрвиш -а м (тур. *derviş*) **1.** *љриѣадник дервишког реда*. – И М'уса је *дѣрвиш*. – Ајде да искоч'имо до Кури-ч'ѣшме да гл'ѣдамо *дервише* како се б'одев. **2.** *фиг с'иаб'лика рогоза са незрелим љлодом у виду клиѣ*. – Отиша да бѣре *дервише*. – Јѣн *дѣрвиш* неч'аше да му се зап'ал'и. **3.** *фиг заѣушиѣена, неуредна особа*. – Запустија се, *дѣрвиш* се уч'инија. – Шт'о си такав, м'оре *дервишу*? – *Дѣрвиш-ч'ѣрвиш*!

дервиш'ина -е м аугм и пеј од *дервиш*. – Тај *дервиш'ина* је п'ијан св'аки д'ѣн.

дервишки -а, -о *који се односи на дервише*. – Муса-ефенд'иин 'отац б'ија *дервишки* шѣ. – *Дервиши* бѣу ул'ѣгле у Свет'ога Сп'аса да гу уч'иниф *дервиш-ку* тѣч'у.

дервишов -а, -о *који љриѣада дервишу* (1).

дерѣц'е с (тур. *derece*) *с'иање*. – Он ме д'отера на в'ој *дерѣц'е*, ѣ Б'ог му платија.

дерикóжа -е м *фиг зеленаш; ѿрговац или занайлија који скуйо найла-
ћује робу*. – Прóпаде како пáде у рúке онóму *дерикóже* Младéну. – Да не бија *дерикóжа*, зáр би се обогатија тáко брго?

дёрман -а м (тур. *derman*) **1. лек.** – От кóга дёрт, о[т] тóга и дёрман (нар. посл.). **2. фиг излаз, сýас.** – Чини дёрман како знаш, сáл сýз бёл óбраз да се извúч'емо о[д] тéј рабóте. – Нé л'и сýм ти рéка да нéма дёрман, да ч'е изгúби рéд?

дерња́ва -е ж **1. йлач, кукање.** – Тýкнеш л'и тóј размазáно и плач'кíво детиште, óно једнýк удáри у *дерња́ву*. – Од нeгóве *дерња́ве* у́ши да ти оглú-неф. **2. вика, бука, галама.** – Йди, мóре, вíди кáква је тóј *дерња́ва* дóл'е у ч'арши́ју. – Од нýине *дерња́ве* да заспи́јемо не могáсмо.

дёрс -а м (тур. *ders*) *савеѝ, йоука; йридика.* – На гол'емо би искоч'ила тај рабóта да не бéше уч'ител'-Пётар да ги одржи јён *дёрс* и да ги смíри. – Ни тéј оч'ёве *дерсóви* не могáу да уч'ини́ф да му дóц'е пáмет.

дёрт -а м (тур. *dert*) *невоља, брига, йуга, душевни бол.* – На гол'ем *дёртí* су, сироти́ња, о[т] тéј арнау́цке пýсјади́је. – Не пóје от сéф, тéке о[д] *дёртí*, ч'уч'а она. – На гол'ем *дёртí* је јáдник. – Тéј мýке, тéј *дёртóви* гу уч'ини́ше тáкву. – От кóга *дёртí*, о[т] тóга и дёрман (нар. посл.). – Па да ти кáжем *дер-тíове, / дёртíове* мóје јадóве (нар. песма).

дертлýја непр прид (тур. *dertli*) *брижан, йужан, жалосíян.* – Млóго је *дертíл'ија*, о[д] дёрт се дóри земл'осáја у л'и́це.

дертува́ње с гл им од *дёртíује*. – Штó је па тóј тол'ико твóје *дертíува́ње* за јён л'ёк рабóту?

дертýје несвр *йаѝи, йугује, осе́ћа душевну бол.* – И пóсл'е тол'ико го-дíне он, сирóма, јóш *дертýје* што нé му дадóше тýј дево́жку. – *Дертíовáше, дертíовáше*, па през врéме про́ц'е гу и тóј дертова́ње нóјно. – Жíвот се пре-мéч'а, мóри ма́јко, дýнýс мóже да се *дертíује*, а јутрeдýн па да се раду́је.

дéсан -сна, -сно супр. од *леви.* – *Дéсан* кóњ му је млóго дéмбел'. – *Дéсýн* рúкав је пó крáтак зе л'éви. – Пáзи се, тај *дéсан* вóл се бýца. – Подíгни мáло тýј *дéсну* стрáну. – *Дéсна* кондýра ме убíва. – Забол'éло га *дéсно* óко.

дéсет* *основни број за једну јединицу већи од девейѝ.* – Купи́ја и дéсеѝ кíла говeцкó мéсо. – Имáше кýм по *дéсеѝ* бра́ва на прода́ву.

десéтак -тка м *државни йорез у вредносíи десейшине укуйног годишнeг йриноса који су земљорадници давали йредсíавницима ййурске власíи.* – У Подрíму спаи́ја за *десейтак* је Мýса-ше Зáде. – Субáша дóша да узíма *десé-шак*.

десетáрч'е -ета с *брдо на разбоју од десейѝ йодеока.* – Вóј *десейáрч'е* вéч'е изéло кóрке, нéје вíше за рабóту. – Тóму нýиному *десейáрч'ейу* се по-крши́л'е зýпци.

десетина* -е ж *десейѿнак*. – Дóшл'е *десейѿину* дýше да помóгнев. – Уси-риш и ч'ёкаш *десейѿину* д́на да се оцеди сирёње. – Свекр́ва гу болувала *десейѿину* д́на и ўмре. – Прóшл'е прос шўму *десейѿина* војници.

деси (се) свр **1.** *задеси (се), снађе, догоди се*. – *Деси́ла* га нестреч'а, лип-ца́ја му та́ј коњ дёснак. – У пўт свёшто мóже да *се деси* ч'овёку. **2. а.** *зашекне, нађе кога на одређеном месѿу*. – *Деси* га на дугању па му рёко. – Не бёше *се деси́ла* дóма, а з́ва гу ништо не знаја́ше да ми ка́же. – Но́, стреч'ом, *деси́ше се* ту́ј не́ки л'ўди, те ни помо́гше. **б.** *среѿине (се)*. – Ч'е га *деси́ши* бич'и та́мо у пазар. – *Деси́ши* л'и га дё, прати га одма дóма. – *Деси́смо се* б́ш на Ду́л'е, о́ни на́тамо, а ми́ на́вамо. **в.** *нађе се, буде ѿри руци*. – Дадо му це́ја уфа́клък, што *се* бёше *деси́ја* при ме́не. – Да не *се* бёше *деси́ло* у не́га но́шч'е, те́ј двё Турч'ина би му изёл'е гла́ву, ова́ко Ми́лан изеде гла́ву је́ному, ўби га, а та́ј дру́ги ви́де л'и што́ би́, побёже.

дёснак -а м **1.** *мушка особа која се сѿреѿѿније служи десном руком него левом*. – Сёстра му је л'ёвач'ина, а он је дёснак. **2.** *во или коњ на десној сѿра-ни (у односу на руду) у зайрези*. – Млóго му је дёмбел' та́ј во́л дёснак. – И та́ј Јованч'е стремц'и́ја да́де та́квога *десна́ка* за ту́ј ц'ерѿму коби́лу.

дёсно прил на *десну сѿрану*. – *Дёсно* од Ми́рине ч'ёшме та́ј со́как.

дёспот веч'и́ли -а м *еѿискоѿски ѿуномоћник, намесник ѿри Идаре Ме-чилису (ѿѿравном савейѿу вилајейѿа у Призрену) за време ѿурске владавине*. – У то́ј вре́ме ја́ сѿм би́ја а́за, а поп-То́дор *деси́оѿи* *веч'и́л'и*. – Поп-Три́фу Печ'инога јопет тури́л'е за *деси́оѿи* *веч'и́л'а*.

дестур прил (тур. *destur*) **1.** *ѿревише, обилно, у изобиљу*. – Свё што ги ва́л'а ѿмаф *деси́тур*. – На ка́кву је па му́ку он? Сво́ја куч'а, ч'ѿфлѿк му но́си, дуга́ња му но́си, ло́жа му но́сиф, *деси́тур* му је и да жи́ви ка ч'óвек и да оста́ви по се́бе. **2.** *слободно, одобрено, дозвољено*. – пмаш ме у ру́ке, па ти је *деси́тур* да ч'ѿниш што́ оч'еш сѿс ме́не. – Док би́ло њи́но ца́рсто, а́ што не́ било њи́ма *деси́тур*?

дёте -ета с **1.** *дечак или девојчица у доба свог раног развоја (до седам година сѿаросѿи)*. – Штó би́јеш то́ј *дети́е*, штó ти уч'ини́ло? – Да́ди *дети́еѿу* играч'ке па на рабóту. – Са́л та́ј двá *дети́еѿа* гу остадо́ше жи́ве. – Штó ми ти је *дети́е* мо́је, штó те бо́л'и? – Огреј слўнце, о́греј, / ма́ти ти се мо́л'и, / двё *дети́еѿи* до́ји, / а треч'е гу плач'е (нар. песма). – Во́ј вари́во не́је за *де́цу*.* – *Дети́еѿу* ту́ра цўцу у ўста да га ва́ра ка да сѿса.* – Не́смо ба́на́л'е ми́цке *де́цу* сва́ки д́н ка што ги ба́нав сѿг.* – Сѿг не́-смет да би́јев *де́цу* ка на́пре.* – А штó си се на́пра́ја азѓн, море-*дети́е*, па са́л се те́паш сѿз дру́ге *де́цу*?* – Ако не ра́ц'аш му́шке *де́цу*, ѿдеш у мана́стир да се зарёкнеш.* – Во́ј *дети́е* ѿч' не мо́же да се́ди ми́рно.* – *Дети́е* ника́ко да спи́је, са́мо плач'е, бич'и уфати́ло од оч'и.* – Ё, кѿт сѿм би́ла *дети́е*, би́ло ѿ бу́ве, ѿ вы́шке, ѿ стени́це.* – И *деца́ма* сво́јема дава́л'е а́шаш да спи́јев.* – И тре́ба да се обу́ч'ев *де́ца* за у шко́лу, а нема́ње.* – Кѿт ч'е ко́л'ев сви́њу, а ми́ *де́ца* ч'ёкамо да ни да́дев беши́ку да

гу надувамо па да играмо ка да је лопта.* – Не би ти даја, ама атар твојема децама.* – Нека ти даде Бог још децу.* – Објдве деца гу имава дамке под мишку.* – Све деца треба да се вол'ив исто.* – Све три деца му су бистре.* – Ул'егнал'е и деца у амбар.* – Деца оч'ал'е што по бл'изо да гађав^ф.* – Деће ги се успало у дурац'ак.* – Имало жене што знал'е да дунев дећеиу ако не спије.* **2. син, мушки йошмак.** – Што ги се добило у Кикмира, деће ел'и девојч'е? – Пишкин момч'е искоч'и тој Панушово деће. – Жени деће, запросија му вѣч'е и девојку. – Објдве дећеиша прати на науке, а он остаде сал сз женскадију. – А беч'арова мати увек брине де гу је деће.* – Вој по-старо деће стално ги прај'и бел'аје.* – Деће иди по шуме и акнувај зрна ч'еницу.* – И мач'еја водила деће у шуму да га акне, да га загуби.* – Морам да биштим деће, пуно је сс вѣшке.* – Куку, преко нѣч' да ми добије деће ватру!* – Млого ти је брзо деће, нигде не гл'еда де гази.* – Положајник на Бѣжич' било неко деће од рода.* – Буди деће му ѣтиде у Амберѣку па и он се разбол'е.*

детѣнце дем и хип од деће. – Млого гу је напредно тој дећеиѣнце, да је живо. – Тол'ичному дећеиѣиу бива л'и да се дава тѣрјак?

детѣтов -а, -о који ѣриѣада дећеиу, в деѣиѣи. – Дећеиѣов ми деја сѣди нетѣкнат. – Жи ми дећеиѣова глава!

детѣиѣи -а, -о в дећеиѣов. – Неразбран је ка да има деѣиѣиѣи памет. – Вѣштер, да изѣде и деѣиѣиѣу ми наѣаку. – Ўзни и потпл'ѣти и тој друго деѣиѣиѣо ч'арѣпч'е.

детѣиѣски -а, -о који се односи на деће. – Деѣиѣиѣскому игрању крај му је играч'ка –плач'ка. – Како тако, теке деѣиѣиѣске пѣре пропадоше. – Деѣиѣиѣска рабѣта де!

детѣиѣсто -а с најраније доба човековог живоѣа, деѣиѣе доба, в деѣ'инсѣиво. – У моје деѣиѣиѣсѣио не бѣше било овако ка сѣге. – Оно је јѣтим јѣш от своѣега деѣиѣиѣсѣа.

детѣиѣште -а с пеј од деће. – Тој врашко деѣиѣиѣиѣе! – О[т] тога њѣјнога деѣиѣиѣиѣа раат нѣсмо. – Тѣј две деѣиѣиѣиѣѣиѣи куч'у ч'е дѣгнеф на главу.

детѣиѣски прил на деѣиѣиѣи начин, као деће. – Миѣл'и ка ч'ѣвек, а не тако деѣиѣиѣски.

деч'ѣанска непрѣл'а -е ж јако лења женска особа. – Тај мрзл'ѣвица, тај деѣ'ѣанска неѣрѣл'ѣ Стефанѣвица алка-Ванѣина. – Онѣјзи деѣ'ѣанске неѣрѣл'ѣ мѣка гу је и да се помѣри од мѣсто.

деч'ѣинство* -а с деѣиѣиѣсѣиво, в деѣиѣиѣсѣио. – И ми ѡако смо се играл'е у деѣ'ѣинсѣиво. – Јѣш ги пѣмтим барѣниѣе од деѣ'ѣинсѣиво. – У моје деѣ'ѣинсѣиво смо биле дѣсет дѣше у куч'у. – Ё, мори-бѣро, сѣмо ја знам како је без матѣре у деѣ'ѣинсѣиво.

деч'ѣиѣа -е ж зб дем и хип од деца. – Даја му Бог деѣ'ѣиѣу ка златне ја-бѣке. – Деѣ'ѣиѣа донѣја ебл'ебију и кѣрѣзим. – Огреј, слѣнце, у зѣру, / Дај

ми, по́пе, нао́ру, / А што ч'е ти нао́ра? / Да на́рaним *деч'ицу*. / А штò ч'е ти *деч'ица*? / Да ми нòсиф трешч'ице.

деч'урл'ија -е ж зб пеј од *деца*. – Бёре се *деч'урл'ија* ка на свáдбу. – Тај вра́шка *деч'урл'ија* се ме́ч'а с каме́ње те ни кр́ши ч'арамíде. – Привикај те́жи прокл'ёте *деч'урл'ије* да не́ ни доса́ц'аф ви́ше с ту́ј њи́ну ви́ку.

дешто прил **1.** *нешто, мало*. – Да прода́демо *дешто* сто́ку па да изми́је-мо та́ј ёсап у гра́д. – Пра́ви далаве́ре, *дешто* кúпи од је́нога па га препрода́де дру́гому, те́ке њёму му íде рабóта. **2.** *ионегде*. – По лóјза се *дешто* уфати́ја ша́рак, а *дешто*, бóгами, јóш не́. – Ву́ј годи́ну пра́ске роди́л'е са́л *дешто-дешто*.

ди́ба -е (тур. *diba*) *врси́а свиле́не и́канине*. – Све́ је на њёга л'ёпо, све́ *ди́ба* и кади́фа. – Обу́кла се у *ди́бу* и кади́фу.

дибиди́з прил (тур. дијал. *dibidüz*) *ио́иуно, сасвим*. – Тај сiн му је *дибиди́з* буда́ла. – Ка́ква богашти́на бёу би́л'е па, ё́те, и о́ни доч'ека́ше да про-па́днеф *дибиди́з*. – Губёше се у па́мет ма́ло-пома́ло док не́ се изгуби *дибиди́з*.

ди́бок/дúбок* -а -о *који има велико раси́ојање од горње и́овршине до дна*. – Бiш му је *ди́бок* бу́нар. – Ви́р прекај водени́це не́ ни би́ја мло́го *ди́бок*. – Сёге су бра́зде *и́о ди́боке* се што би́л'е на́пре. – О́ри *и́о ди́боке* бра́зде!

ди́в -а м (тур. *div*) **1.** *ми́иолошко би́ће људског лика на́и́природне величине и снаге, мiн*. – Ви́сок, кру́пан, л'и́чан, ка је́н *ди́в*. **2.** *мушка особа великог раси́а и снаге, гороси́ас*. – Тај Ч'апкúнов *ди́в* Да́нил водени́ч'ко ко́ло га ди́за ка је́ну пёрку. – Оно́му *ди́ву* Си́ме Пу́ч'е.

ди́вал' -вља, -вльо **1. а.** *који живи слободно у шумама, у и́природи, који није и́рийи́иомљен (о живо́ињама)*. – По шу́ме се на́коти́л'е свекоја́кве *ди́вл'е* животи́ње, да ти је стра́з го́л'е ша́ке да ул'ёгнеш уну́тра. – *Ди́вл'а* шóтка. – *Ди́вл'и* го́луб. – Јёфта Га́па улови́ја је́но *ди́вл'о* сви́нч'е. **б.** *који самоникло раси́е, неку́иувисан (о биљкама)*. – *Ди́вал'* боси́л'ак. – *Ди́вл'а* лóза. – *Ди́вл'и* кара́мфил'. – *Ди́вл'и* шiмшир. **2.** *који није обра́ђен, не́ироходан, и́уси́ (о и́ределу, земљи́иу и сл.)*. – Та́мо у та́ј *ди́вал'* кра́ј све је *ди́вл'о*, до́ри и л'у́ди. – Кьд ўби ба́стра лóжа у Ч'епу́рац, та́ј зёмња о́стаде *ди́вл'а*. **3.** *фиг који је груб, неку́иууран, не́иросве́ћен*. – Арна́ути су *ди́вал'* на́род да *и́о-ди́вал'* не би́ва. – Он је та́ко *ди́вал'* отка́ко је. **4.** *фиг који зазира од људи, који избегава дру́и́иво, недру́жељубив*. – Ч'ор-Зе́фа, ву́ци му на пу́т, бе́ше би́ја мло́го *ди́вал'* ч'о́век, це́ја ве́к про́живе са́м, та́мо го́ре у латинско грóбл'е. **5. а.** *који је крволочан (о звери)*. – От све́ *ди́вл'о*жи́не у на́ш кра́ј на́јди́вл'и су ри́с и ди́вл'а ма́ч'ка. **б.** *фиг који је суров, немилосрдан*, – У Конгри́но вре́ме од Рамадан-Заско́ка *и́оди́вл'ога* ара́мију надал'ёко нема́ло.

дивана́на -е ж (тур. *divanane*) *надкривени балкон чи́ји је и́од и́рекри-вен ћилимима и јаси́уцима за седење, и́роси́орија за одмор и́оком ле́и́а*. – *Дивана́на* ги је ка со́ба. – Тај ч'ёрга је пра́јена за *дивана́ну* ма́ксус.

диванија -е ж/м (тур. *divane*) *луцкасиа, сулуда, суманутиа особа*. – Ў, што гу бёше *диванија* тој девојч'е! – Тёраф мајтеп с тога *диванију* Ђриф Синана. – Тај *диванија* Макусут пуштија јён крај шамије у поток па иде и свејено збори за себе.

дивит -а м (тур. *divit*) *йрибор за йисање*. – Йзвади *дивийи* и јенч'ёс ми написа амајл'йју.

дивљак -а м *невасийиана мушка особа, йросийак; грубијан*. – Тај *дивл'ак* Стојан Куч'кар прооди сваки вёч'ер прекај мене и ни добровёч'ер да ми рёкне, а шура сьм му бајаги. – Остај се, Бёга ти, нё се започ'нувај с тога *дивл'ака*.

дивљакйња -е ж *женска особа необуздане нарави; йросиа, нейросвећена жена, в дивљакуша*. – Што йма јёну девојку *дивл'акйњу*, чувај Бёже! – И тај сёлска *дивл'акйња* Вел'йка да ме уч'и рёд.

дивљакуша -е ж в *дивлякиња*. – Што не приц'еш, мори *дивл'акушо*, да цел'йваш рёку теза-Маре? – Ё, л'ёпо гу рёч'е тёјзи *дивл'акуше*, зятвори гу уста једнёк.

дивљач'йна -е м *друшйивено ойуђена особа, самойињак, в дивљожина (3)*. – Тај *дивл'ач'йна* Ч'ор-Зёфа й л'ёто й зйму прооди тамо у латйнско гробл'е сам ка ўт.

дивљач'ка -е ж *самоникла, дивља јабука или крушка*. – У лёјзе ми нйкла јёна јабука *дивл'ач'ка*. – Ймам нйјет да кал'ёмим тўј крушку *дивл'ач'ку*.

дивљйна -е ж **1.** *йусий, забачен, ненасељен крај*. – Ч'удан ч'овек тај Стефан алка-Ванкин, остаи град и отиде да отвори дугању у тўј *дивл'йну*, у Сиринич'е. **2.** *дивља, необузdana нарав, суровосий, грубосий*. – Мужнёва *дивл'йна* гу натера да се отури од мўжа и да се врати у роцку куч'у.

дивљожйна -е ж **1.** *дивља живойиња, звер*. – По манастирске шуме мёж да срётнеш свакојаку *дивл'ожйну*. – Кьд ни побраше дёри и ловачке пўшке, о[д] тёј прокл'ёте *дивл'ожйне* нёмамо сьс што да бранимо ни стоку ни себе. – Бёга ка о[д] *дивл'ожйне*. **2. а.** *необрађена, зайушйиена земља*. – Што ч'е ти тај нйва, тај *дивл'ожйна*, да гу купўјеш? – Зятвори тол'йко пारे своје у тој лёјзе, у тўј *дивл'ожйну*. **б.** *коров*. – Зар што пaде тол'йко кйша, те *дивл'ожйна* нйкла свўт по нйве. **3.** *фиг в дивљач'йна*. – Што не приодиш, мори *дивл'ожйно*, дајке, што бёгаш од нёга, дајка ни је наш.

дйгне свр **1. а.** *йремесийи са нижег месийа на више, йодигне*. – Дйгни тој кошч'е на мосандру. – Тој бурило да *дйгнемо* на ардове. – Вaј сандьк не мёж да се помёри од мёсто, а камол'и да се *дйгне*. **б.** *йружи увис*. – Камо, *дйгни* рёку да вйдим што је тој што ти искоч'йло под мышку. – Кьд удари крв на нёс, глава вал'а да се *дйгне* високо. **2.** *узме, йреузме*. – Отиша у газану те *дйга* за дугању гас. – Тёј денгове још дньёс да се *дйгнеф* от ч'умрук'инице. **3.** *йобуни, йодсйакне на масовни йокрей*. – Марк Ц'они бёше *дйгнаја* цёлу Миридиту. – Да не удрише по траг наши да умириф Подриму, готёво бёше да се

дигнеф и Ц'аковѣч'ка најја и Пецка најја, па и Дреница. **4. ошера.** – *Дигнаја* тога ч'ифч'ију па турија другога. **5. мобилише, њозове у војску.** – И њега тако старога и болнога оч'ау да *дигнеф* у војску. – Тај пут и башибозук се *диже* те отиде на границу. **6. њробуди.** – У кол'ико саџа реч'е Милан да га *дигнемо?* – Ајде, *дигни* вѣч'е тој девојч'е за у ч'колу. **6. изгради, сазида.** – Гол'ема њсоч'и тај куч'а при митропол'ије што гу *диже* Цвѣтко ац'и-Јакин. – Паре и паре бѣше потрошија народ док се *дигла* тај црква Свѣти Ц'орц'ија. **7. расиреми њросиорију ради чишићења.** – Спрал'аф се за свадбу па *дигл'е* цѣлу куч'у. – *Дигла* сѣм гостинску собу да гу баданишем. – Јѣн дѣн и тај доња соба ч'е вал'а да се *дигне*. **8. украде.** – *Диже* сиротињске *ѡаре* што бѣу у сѣцку касу, па побѣже преко границе у Л'уму. – Барѣфцима је занат да *дигнеф* што може да се *дигне*. **9. исилеѡе.** – Дѣнѣс *диго* два подлѣнка. – На ч'арапе сѣм *дигла* обѣдва грла и турила врпце на њи. **ИЗР дигне от постѣл'е излечи.** – А што не уч'инише еч'ими да га *дигнеф* *оѡи ѡосиѣл'е*, ама баѣш ги бѣше рабѡта. **дигне главу 1. ѡосиѣне горд, охол.** – Кѣд ѡде по ч'арѣије, ѡн *дигне главу* и мисл'и никој ка ѡн. – Ни тој па неје л'ѣпо кѣт се *дигне глава*, кѣт се кој фодул'и. **2. осили се, оснажи се.** – А пропада прѡва Србија, теј прокл'ѣте Арнауѣије и Турч'еѣије једнѣк *дигѡше главе*. **3. ѡредахне од ѡосла.** – У жѣѣтву и у врѣидбу сел'ани *главе* не можеф да *дигнеф* од рабѡте. – Гол'ем ѡзмет у тај калабалѣк у куч'у не ти даѡа *глава* да се *дигне*. **дигне рѣку а. удари.** – Да видим тога кој би *дига рѣку* на мене, нека искѡч'и тај! – Кѣку от страмѡте и од греѡте, на маѣтер да се *дигне рѣка*. **б. наѡадне оружјем. дигне рѣке оду-сѣиѣне.** – Виде л'и да ништо не може да му уч'ини, ѡн *диже рѣке* о[д] даѡије. – Поарно је да се *дигнеф рѣке* о[д] теј рабѡте зе да паднемо на никоју бел'ају. **дигне софру расиреми ѡпрѣзу након оброка.** – Сал што *дигѡсмо софру*, барѣије поч'ѣу да свириф јацију. – Кѣ[д] доц'е Стојан, *софра* ни бѣше *дигнаѡа*. **дигне рѡзбој заврѣи ѡкање.** – *Рѡзбој* сѣм *дигнаѡа* јѡш јѣч'ер. – Да запнемо обѣдве те да се ѡај *рѡзбој дигне* до Светѡга Ранц'ѣла. **дигне децу одгаји децу, изведе их на ѡуѡи.** – Јѣно ѡна, тај црниѡа Дѡнка, зна кол'ико неѡол'е претуриѡа преко главе да *дигне* теј *децу* и да ги тури на пут. **дигне вергију ѡвеѡа ѡорез.** – И онѡму сирѡмау Соколу шеч'ерц'ије *дигѡше вергију*. – Туј годѣну на млозиѣну бѣше *дигнаѡа вергија*. – Праѡо л'и је мене да ми се *дигне вергија* бѣш ка онѣма што ги врне от свакоје стране?

дигне се свр 1. усѣиѣне, ѡодигне се са месѣиѣ на којем сѣди. – *Дикѣи се*, мѡри, да ми помѡгнете да уфѡтим туј шѡтку. – *Дик се* от постаѣије да сѣдне алка-Каѡа. – Кѡму? Њѣму л'и да се *дигнем*, ѣ бѣш да не му се *дигнем*! – Кѣд ни доѡдиф мѣжи дома, мѣ се сви *дигнемо* на нѡге да ги доч'ѣкамо, таѡав ни је ѡдет. **2. усѣиѣви се, сѣиѣне на нѡге (ѡ деѣиѣиу које ѡроходаѡа).** – *Дигне се*, ама не може да сѣди на нѡге, теке једнѣк падне. – Оѡајте, не га задѣѡајте, нека се *дигне* само. **3. ѡробуди се, усѣиѣне из ѡосиѣѣе.** – Јѣутре сабајле, здравл'е Бѡже, да се *дигнемо* на подрѡнак. – Кѣд ѡтѣдо да га разбѣдим, ѡн се бѣше

дијање с гл им од *дија*. – Къд би йша, још оздол от Папа-ч'аршије се ч'ујеше његово муч'но *дијање*. – На ма, на ма, *дијање* гу теке стәне.

дик¹ непр прид (тур. *dik*) *усѣраван, ѿрав*. – Дајма бија тако *дик*. – Вај дирек ка да неје *дик*, ка да је мало накрив.

дик² прил *усѣравно*. – Дигни *дик* тај страњик па га напуни воду. – Не се грбави тако, мори девојко, теке се испрај и седи *дик*. – И у старос он идеше *дик* ка никоје момч'е.

дика -е ж *ѿнос*. – *Дика* му је што му иде владика у куч'у. – Тој л'и је твоја *дика* да ми донесеш двојке от ч'кол'?

дикат -а м (тур. *dikkat*) *ѿажња, марљивосѿ, ѿосвећеносѿ*. – Златне гу су руке, све што ўзне у рабѳту сѳз *дикаѿи* га урабѳта. – Види се што су сѳз *дикаѿи* прајене теј рѳган-кондуре. ИЗР **ч'ѿни дикат 1.** *ѿбраѿи, ѿосвеѿи ѿажњу*. – Ч'ѿни *дикаѿи* да не ти прегѳри тај погач'а. **2.** *насиѿоји да ѿомогне коме*. – Ч'ѿним *дикаѿи* да гу помѳгнем кол'ѿко мѳгу. **уч'ѿни се дикат** *залѳжи се, заузме се за некога или неѿѿѿо*. – Мол'им ти се, *уч'ѿни се дикаѿи* за туј мѳју рабѳту.

дикатљѿја непр прид *ѿажљив, марљив у ѿѿслу, ѿосвећен ѿѿслу*, в *дикаѿич'ѿја'*. – Тај калфа му је јако *дикаѿил'ѿја*. – Истурѿла се на матер, и ѳна бѳше била тако *дикаѿил'ѿја* за свѳшто.

дикатч'ѿја¹ непр прид в *дикаѿљѿја*. – Рѿста Кѿкмир и у старос ѳстаде тако *дикаѿич'ѿја* ка што бѳше у младос. – Тај старѳја јетрѳа је по *дикаѿич'ѿја* зе тај млац'ѳја.

дикатч'ѿја² -е м **а.** *ѿнај који је марљив у ѿѿслу*. – Ако ѳч'еш да ти се куч'а измеремѳти л'ўчки, погѳди ѿѳга *дикаѿич'ѿју* мајстор-Стѳјка. **б.** *ѿнај који се залаже, заузима за некога или неѿѿѿо, ѿредузимаљива, уѿорна ѿѿѿа*. – Заўзне л'и се тај *дикаѿич'ѿја* за штогѳдър, ч'е га сврѿши ка што вал'а, па не знам што да бѿдне.

дикатч'ѿка -е ж **а.** *женска ѿѿѿа марљива у ѿѿслу, ѿосвећена ѿѿслу*. – Тај снаа гу је мѳго *дикаѿич'ѿка*, ѿ у ткање, ѿ у шијѳње, ѿ у плетѳње, ѿ везѳње, ѿ да држи куч'у и децу, за свѳ рабѳте је, да је жѿва. **б.** *ѿредузимаљива женска ѿѿѿа*. – Да не бѳше тај *дикаѿич'ѿка*, мати ги, зар би ги се ушч'уваја ѿѿн ч'ѿфљк у Корѿшу?

дикиш -а м (тур. *dikiş*) *начин шивења, шивење*. – И ѿо *дикишу* се види да тај минтан прајја мајстор ч'ѳвек.

диљбер¹ непр. прид. (тур. *dilber*) *ѿѿѿѿѿ, лей; ѿубак, диван*. – А знаш туј пѳсму за *дил'бер* Туту Јоргушѳву? – Њѳѳва Мара бѳше *дил'бер* девојка. – Мѳго је *дил'бер* вај бѳсма за димије. – *Дил'бер* му ѿскоч'и тој нѳво фермѳне. – Тој ѿѳјен минтан от кутније ѿѳ *дил'бер* је зе сѳстрин гу.

диљбер² прил *леѿо, дивно*. – Тај тунус-фѳс ѿч' не му седѳше *дил'бер*. – По *дил'бер* гу седѳу дѳмбасма димије зе теј од ц'ѿзије.

диљбер³ -а м лей дечак или младић љубавник сѿаријег човека. – Онѡга напасниѡа Турч'ина кѡј тражеше Миѡлан да му бѣдне *диљ'бер*, Миѡлан га ўби на мѣсто па пѡсл'е пѡбеже у Србѣју. – Пободѡше се отимач'и јѣн дрўгому *диљ'бѣра*.

диљиндише свр (тур. *dillendi*, 3. л. јед. перф. *dillente*) обелодани, раскринка, разобличѣи. – Његѡве мизевирлѣце га *диљ'индисаше* њѣга, те видѡсмо што мѡстра ч'ѡвек бѣше бѣа. – Пѡруга се и рѡди копѣл'е те се сѡма *диљ'индиса* кѡква је.

диљинц'ија¹ непр прид (тур. *dilenci*) кѡји сѣално нешиѡо извољева, иѣражи, иѣросѡаѣи. – Млѡго *диљ'инц'ија* ч'ѡвек бѣше бѣја, ѣ вўци му на пўт.

диљинц'ија² -е м онај кѡји сѣално нешиѡо извољева, иѣражи, иѣросѡаѣи. – Ўспе л'и ти се на главу тај *диљ'инц'ија*, нѣч'е те пўшти свѣ док нѣ му уч'иниш. – Миѡкни ми се од ѡч'и, брѣ *диљ'инц'ија*, ѡстај ме рѡат јемпўт!

диљинц'иѡа -е ж она кѡја сѣално нешиѡо извољева, иѣражи, иѣросѡаѣиѡа. – Од онѣјзи пѣросѡаѣиѡе, о[д] тѣјзи *диљ'инц'иѡе* Јѣфе, да се одбраниш не мѡш, ч'ѣс-ч'ѣс па тѣке дѡц'не да тражи ништо.

диљинц'иљѡ -а м (тур. диѡал. *dilencilik*) сѣално извољевање, иѣросѡаѣе. – Ё дѡзлогрде ми вѣч'е тај њѣгов *диљ'инц'иљѡ*. – Од њѡјне *диљ'инц'иљѡци* ниѡј у мѡлу рѡат нѣје.

диѡм -а м гасѡвиѡи иѣроизвод кѡји насѣаје услед сагорѣвања неѡега. – Отвѡри пенц'ѣре да искѡч'и тај *диѡм*. – Гѡл'ем *диѡм* је у кўч'у, о[д] *диѡм* ѡч'и не мѡж да отвѡриш. – Кѡд горѣше Араѡста, *диѡѡѡи* се бѣу диѡл'е ч'иѡ у нѣбо. ИЗР **диѡм је/диѡм бѣдна/диѡм (се) ўч'ини 1.** загори, иѣрегори (о јѣлу). – Загорѣла гу тенц'ѣра, *диѡм биднаѡа*. – Прегорѣла гу пѣту, *диѡм гу уч'инѡла*. **2.** *јѡко се разљўиш, иѡбѡсни*. – Нѣ га задѣѡај дьнѣс, *диѡм је* јѡш от сабајл'е. – Рѣѡ л'и му тѡј у ѡч'и, ѡн се разл'ўти, *диѡм бѣдна*.

диѡми* несвр исѣуиѡиѡа, сѣѡѡара *диѡм*, в ч'ури. – Пѡч'е да *диѡми* и у кўч'у. – Турѣја мѡкре дрѡа у ѡгањ, па му *диѡми* по кўч'е.

диѡмије* ж мн (тур. *dimi*) деѡ женске ношње са шѡроким, набраним нѡгавиѡама. – Л'ѣпо гу сѣдѣф тѣј јумбѡсма *диѡмије*. – Стѡре жѣне у Приздрѣн носѣл'е *диѡмије*. – Сѣге сѣл стѡре жѣне аѡи ѡмаѡ *диѡмије*. – Пѡнаѡпре *диѡмије* бѣло наѡша, срѡсѡа нѡшња. – Нѣ су ѡсте наѡше и турѡске *диѡмије*. – Пѡмтим на свѡдбу – кѡја жѣна у *диѡмије*, кѡја нѣ. – Кѡт сѡм се удаѡѡла, ме ѡбўкл'е у ѡре *диѡмије*. – У старѡ врѣме младиѡа бѣла у *диѡмије*. – Деѡѡјѡе ч'е се ѡбўч'ѣв^ф у *диѡмије* и ч'е се збѣрев^ф да збѡрив^ф.

диѡмиѡе ж мн **1.** дем од *диѡмије*. – Дајѡа-Миѡанѡѡѡу деѡѡјч'ѣту шијѣф *диѡмиѡе* и јѣл'ѣч'е за Вѣл'иѡдан. **2.** *врсѣа гађа од деѡѡег ѡлаѡиѡа кѡје жѣне носѣ зѡми исѡѡд диѡмиѡа*. – Узѣла сѡм ѡрч' да скрѡим жѣне *диѡмиѡе* за зѡму. – О[д] тѣј пѡстѡсанѣ јумбѡсма *диѡмије* наѡраѣла *диѡмиѡе*.

диѡмљѡѡ -а, -ѡ кѡји се у вѣлиѡј мѣри *диѡми*, иѣуиш. – Сѡрѡѡе дрѡа па су *диѡмљ'ѡѡе*, пѡстиѡа. – Нѡси наѡѡѡор тўј *диѡмљ'ѡѡе* лѡмѡу.

динар -а м **1.** *српска новчана јединица.* – Све *динар* по *динар*, њему се набраше пуна ч'еса динарч'ич'и. **2.** *новчић у вредности једне њаре који се њрилаже цркви.* **3.** *новчићи разних врста који се користи као женски накић уместо дукаћа.* – У ред на фес она има и дукате и динаре. – Купила съм и други *динар* за обоце.

динарч'е -ета с дем од *динар* (1, 3). – Дај му које *динарч'е* да му се нац'е у пут. – И *динарч'ич'и* оскупеше, пустиња. – Ја не видим добро, види ти, мори снао, дукач'е л'и је вој ел'и је *динарч'е*? – Њојна грозница је о[д] *динарч'ич'и*.

диња -е ж *врежаста биљка слајког, сочног, ароматичног њлода (Cucumis); њлод ње биљке.* – У башч'у ни нѣкла јена *диња*. – Донѣја и јѣну *дињу* ка шѣч'ер.* – Немало дѣнѣс *диње* да се купи.*

дињч'е -ета с дем од *диња*. – Купија јѣно бастрал'ија *дињч'е*. – За рѣч'ек да исѣч'емо тѣј двѣ *дињч'ѣи* што још имамо. – Дѣзај се да туримо тѣј *дињч'ич'и* у туршију. – От свѣ тѣј *дињч'ич'е* сал два искоч'ише мало ка скапане.

дипозито м *новац, сѣока, сѣвари ѡверени на чување.* – А на Бѡга имаше *диѡзѣиѡ* те могаше ѡдма да плати глобу. – Пут бѣше затворен и тако ми стока ѡстаде *диѡзѣиѡ* у Марка Деспѡта.

дипч'ик -а м (тур. *dipçik*) **1.** *део ѡушке, кундак.* – Све сѣз *диѡч'ици* што га бил'е заптије. **2.** *фиг ударац кундаком.* – Добро и ѡстаде жѣф, кол'ико *диѡч'ика* изѣја сирѡма. – Онѡму пијанице свѣки пут кѣт се напије дадеф по кој *диѡч'ик* па га пуштиф.

дира несвр **1.** *доѡиче, додирује ѡрсѣима.* – Нѣмој да ме *дираш*. – *Ди-раше* ми пл'егѣво те га ја удари по прѣсте. – *Дирач'и* ме сѣз мрсни прѣсти, тај враг ми лѣц'иса скутач'у. – Нѣ, бѣро, тој нѣ се *дира*! **2. а.** *задиркује, малиѣреѣира, узнемирава.* – Нѣ *дирај* тој дѣте, што ти ч'ѣни ѡно те га свѣјено *дираш*? – *Дираше* мац'е свѣ докл'е га ѡно не огрѣба. – Расплака ми девѡјч'е *дирач'и* га. – *Дирау* јѣн другога док нѣ се посвадише и не побѣше. – По ч'аршије се дѣгла ајгара, јѡпет *дираф* ѡнога веселника Ал'им-ч'ају. – Поган табијет има, нац'е л'и прил'ѣку да дѣрне ч'ѡвѣка, ч'е га *дира* па нѣ знам што да бѣдне. – Мати мѡри, мати, види га Васѣл'а како се *дира* док ѣч'им уроку. – Дѡбри су пријател'и, ама дегѡд се нац'ѣф зајно, ѡни тѣке пѡч'неф да се *дираф*. **б.** *наѣада.* – У тој врѣме ни сѣми арнаѣцки ц'убѡви не смејау да *дираф* тѣј ѡч'ке даје Маниташе, зе знајау што ги ч'ѣка пѡсл'е. **3.** *фиг боли, емоѣивно ѡгађа.* – Највише гу *дира* тој што нѣч'е више ни да зѡбри сѣс ѣу свѣкрѡва гу. – Њѣга нѣ га *дираше* тол'ико што га мајстор изгрѣја, кол'ико га *дираше* што је мајстор ѣч'инија тој прет свѣт, пред мѣштерѣје. ИЗР **дира у ѡбраз/рз** *наѣада часѣи, ѡѡшѣење.* – Наше којшије Арнаѣти истина бѣу поганци, ама што је прѣво, прѣво, у рз нѣ ни *дирау*. – Тој што ѣч'ини Мѣлан фѣшч'ија вал'а

да уч'ини сваки кому се *дира* у *образ*. **дира у веру** удара на веру. – Слободно ги бёше да ни *дираф* и у *веру*.

дирање с гл им од *дира*. – Ка́кво је тој твоје *дирање* што гóд ви́диш? – Дóста де, нé се *дирајте*, тој ва́ше *дирање* йскоч'и ми на вр' гла́ве. – Пр́во поч'ёше да *дираф* јéн дру́гога, па по́сл'е од њи́но *дирање* бидна баја́ги ша-шама́та.

ди́рек -а м (тур. *direk*) **1.** *греда, йоду́йирач, си́уб*. – Ва́ј ска́пан *ди́рек* ва́л'а да се ми́кне и да се ту́ри нóв. – Буко́ве л'и су те́ј *дирéци* ел'и су шу-мо́ве? **2.** *фиг йругаси́а шара на дома́ћем йла́йну*. – И ва́ј дру́ги *ди́рек* ми је го́тов. – За́р што бёше тури́ла *ди́рек до дирéка* тој *дирекл'и́ја* пла́тно нé гу йскоч'и ка што ва́л'а. **3.** *фиг си́уб йороди́це, глава ку́ће*. – Домáч'ин је *ди́рек* у куч'у. – Куч'а без *ди́рек* не сéди. **4.** *фиг сла́ба о́цена, једини́ца*. – Из ра́ч'ун уч'и́тел му да́де *ди́рек* и óтера га на ме́сто. – Та́ј њёгов крáсник док йша у ч'ко́лу, све *дирéце* бра́ја.

дирекл'и́ја непр *прид* *који има йругаси́е шаре*. – Да л'и да ту́римо та́ј *дирекл'и́ја* ју́рнек ел'и та́ј прстенл'и́ја? – Младаневéста си, опа́ши ту́ј *дирекл'и́ја* бо́шч'у. ИЗР **дирекл'и́ја** *пла́тно йла́йно са йругаси́им шарама*. – Узо а́рч' да пу́штим јéно три́јес л́кта *дирекл'и́ја йла́йно*. – Уморисмо се док уведóсмо *дирекл'и́ја йла́йно*. – О[д] *дирекл'и́ја йла́йна* нé ни óстаде ни јéно кр́пч'е. **дирекл'и́ја** *ду́кат дука́йи кори́ићен као наки́йи*. – За пр́ви бёл'ег да́л'е гу *дирекл'и́ја ду́кайи*.

дирéч'е -ета с дем од *дирек* (1). – Ако у́дримо у стрéде јо́ш јéно *дирéч'е*, ва́ј огра́да по́ ч'е је са́глам. – Те́ј двé *дирéч'е́йи* унёсите у ч'имй́рлџк. – Ве́ј *дирч'и́ч'и* су крáтке за тарабóзан.

ди́ринч'ё́ње -а с гл им од *ди́ринчи*. – Тол'и́ко мо́је *ди́ринч'ё́ње* óтиде ми по пусти́ње. – У постéл'у па́де от си́лнога *ди́ринч'ё́ња* за јéно кома́ч'е л'ёба.

ди́ринч'и несвр *найорно ради, рини́а*. – Сироти́ња је са́л да *ди́ринч'и*. – Док нема́смо сво́ју зём́њу, *ди́ринч'и́л'е* смо за бегóве. – У прв́ину та́ј весел-ни́ца са́ма *ди́ринч'ё́ше* у ту́ј куч'у, у та́ј калаба́лџк.

ди́рка несвр дем од *дира*, в *дира* (2). – Та́ј конóпч'ар Сте́фан гл'и́ч'ка ми дево́јч'е *ди́ркач'и* га под ми́шку. – Де́те јо́ш у ру́л'ек, а он мага́рац узéја јéну сла́мку па га *ди́рка* по у́ши. – Ду́ша и све́т му је да *ди́рка* дру́гога, те́ тој, те́ ово́ј. – Враго́ви и те́ј де́ца, пу́шч'аф магарéту ко́њске му́је да га *ди́ркаф*, да му доса́ч'аф. – Ви́ди л'и га дегóдър, Ко́л'а по́ч'не о[д] да́л'éко да га *ди́рка* за та́ј мизевир́лџк што му бёше уч'и́ни́ја он. – Пошто до́у'е нóви мите́са́риф, зу́лум ста́де, а́ма та́ј пасја́ди́ја јопет *ди́ркаше* помáло кол'и́ко да не забра́имо да је њи́но ца́рсто.

ди́рне свр од *дира*. **1.** *йийне, йакне*. – *Ди́рнеш* л'и му ра́ну, ка у óко да си га *ди́рна́ја*. – А́јде, *ди́рни́йе* ме ко́ј од ва́с ако сме́јете. – Са́л што га *ди́рна* по гла́ве, óно те́ке за́писка. – Црепу́л'у да не́си *ди́рна́ла*, ч'е се изго́риш. – Не да́ва ни да му се *ди́рне* то́ј потекна́то кол'ёно. **2.** *узнемири*. – Ако л'и јо́ш јем-

път *дирнеш* дѣте док оно спије, жи ми његова глава ч'е те кажем оцу. – Док једе тој куч'е, да не си га *дирнаја* за ч'е те гризне. – *Дирне* л'и се у сѣн тој Марино девојч'е, оно једнѣк поч'не да плач'е. **3.** *йодсмехне се, вербално йеце-не.* – Опазиф л'и онога ч'ич'ана Ч'ор-Зѣфу на Папа-ч'аршију, *дирне* га прво кој било па посл'е и други поч'неф да га дираф све док не га искоматиф. – *Дирнеш* л'и гу за туј њојну поругу, она теке поцрвѣни па славѣдне главу. – Тај подсмѣвач' *дирни* овога, *дирни* онога, досади на цеја свѣт. **4.** *найадне, физички насрне.* – Ти си га *дирнаја* први. – И тако ти он *дирна* ч'овѣка нѣ кривога нѣ дужнога. – Док водѣше пошту Рѣц'-Кица да се она *дирне* и да се опл'ачка, вал'аше да се стѣгне гузица. **5.** *заболи, емоционално йогоди.* – Тѣј његове тѣшке лакрдије *дирнаше* ме до у срце. ИЗР *дирне у образ/рз/вѣру* *найадне часѣи, веру.* – Рѣзу ч'овѣку ништо неје да *дирне у образ* другому. – *Дирне* л'и се Арнаутину у рз, крв има да падне. – Јѣн потур прѣ ч'е ти *дирне у вѣру* за ак Турч'ин.

дѣбѣк/дѣбек -а м (тур. дијал. *dübek*) *врсиа авана за шуцање йржсене кафе.* – *Дѣбек* ни поч'ѣја да скапује оздол. – *Дѣбѣце* ка напрѣшње муч'но се наодиф сѣге. – Асѣани су мајстори за *дѣбѣце*.

дѣгме/дѣгме -ѣта с (тур. дијал. *dügme*) *израђевина од различийог ма-йеријала, обично округлог облика, која служи за закойчавање одеће, дугме.* – *Дѣгме* гол'ѣмо па не могу да га закопч'ам. – На јѣну парамѣнту ми отпаде *дѣгме*. – Још *дѣгмич'е* да ушијем и вѣј кошул'а ми је готова. – Тај ч'ѣшит *дѣгмич'и* не ми остаде ни јѣн комат, ни за мостру бил'е. – Уши л'и му тѣј двѣ *дѣгмѣи* на панталоне?

дѣгмѣнце/дѣгмѣнце -ѣта с дем од *дѣгме/дѣгме*. – Да ми је да нац'ем још јѣно овакво *дѣгмѣнце*.

дѣз¹ непр прид (тур. *düz*) *раван, гладак.* – Њѣму јѣн табан од ноге му је *дѣз*. ИЗР **дѣз ч'ѣрга** *черга израђена у йриродној боји косѣпреиш.* – Какову ч'ѣргу оч'ѣш, сѣз боје ел'и *дѣз*? – Сѣма Микин ми поруч'ија јѣну *дѣз* ч'ѣргу.

дѣз² прил *равно.* – О[д] Тетово до у Гостивар све бѣше овако *дѣз*.

дѣзгѣн¹ непр прид (тур. *düzgün*) **1.** *раван.* – Одовде па све до у Мушутѣште път ти *дѣзгѣн*. **2.** *исѣраван, уређен.* – Дѣздисасмо му гу туј рабѣту, *дѣзгѣн* му гу напрайсмо.

дѣзгѣн² прил *равно.* – Млого мари он за тој, њѣму му је *дѣзгѣн* све до у Косово.

дѣздѣсан -а, -о **1. а.** *удешен, уређен.* – Тај рабѣта је *дѣздѣсана* тако да не мож ништо да му уч'иниш. – Види се, л'ѣпо *дѣздѣсан* минтан. **б.** *урѣдан.* – Куч'а ги је дѣјма *дѣздѣсана*, мило да ти је да ул'ѣгнеш унутра. – Јѣн л'ѣк дугањч'е му је истина, ама је *дѣздѣсана* ка кутѣја. **2. а.** *изјѣдначен, йорав-наѣи.* – Гл'ѣдај тамо *дѣздѣсана* л'и су крајѣве па да исѣч'ем. – И мѣндѣрлак је *дѣздѣсан* и јѣн је *дѣздѣсан*. **б.** *сравњен, унишѣен.* – У Кал'ѣју траг се не види од ц'амѣје, урнисана је и сѣ[з] зѣмњу *дѣздѣсана*. **3.** *фиг дошѣран, улейишан,*

који је *йријайине сйолашњостии*. – Ка свака младаневѣста отишла на госте у рѡд да тѹри бѡју, да напише вѣц’е, да награди л’ице, да се *дйздише*, па да се врати дѡма тако *дйздисана*. – Наш којшија Рѣста Кйкмир не би искоч’ија от кѹч’е док нѣје *дйздисан* ка што вал’а па нѣ знам што да бйдне.

дйздисување с гл им од *дйздисѹје*. – Занѣла се у *дйздисување* тѣј рке своје па забрайла да тѹри котл’ич’е на ѡгењ. – У *дйздисување* стоку у ма-газу теке му припаде омал’ица. – Сал што пѡч’е *дйздисување* Говедарнице, мајстѡри открише два-три грѡба. – Ни свѣ њѡјно *дйздисување* не могаше да уч’ини да гу се нац’е стрѣч’а, ѡстаде јадница стѡра девојка. – Оч’ала би ѡна да сѹз *дйздисување* сѹкрије свој грѡдос.

дйздисѹје несвр од *дйздише*. **1. а. йѡйравља** (о сйварима, одећи). – Поч’ела да *дйздисѹје* тѣј ц’амфесл’ија димйје. – Кѹд не мѡже да се прѡи нѡво, крпи се, каплаисѹје се, *дйздисѹје* се и стѡро што се йма. **б. чисйи, уре-ђује**. – Баданисѹјеф, пѣреф, трѣсеф, *дйздисѹјеф* кѹч’у за свѡдбу. – Двѡр се јѣдва *дйздисување* от сйлно ц’ѹбре што бѣше га нанѣја тѡј врѡшки пѡток. **в. дойѣрује, улейшава**. – Затѣко гу де *дйздисѹје* девојч’е за у ч’кѡлу на йспит. – Докл’е гл’едаше на сѣбе, докл’е се *дйздисување*, узимау га за йбрет. **2. а. исйравља, йоравњава**. – Док ја *дйздисѹјем* крајѣве, тй мйцко по мйцко затѣзај стрѣдину. – Тај ч’ѣрга нѣ се *дйздисѹје* зѡр што је нѡва јѡш неул’ѣгнат пѡпрач’. **б. руши, унишиѡава**. – Мајстѡри *дйздисѹјеф* Говедарницу де ч’е се гради Со-кѡлски дѡм. – З гол’ѣму вѡду нѣма масѡра, што гѡд гу је на пѹт, крши се, урнисѹје се, нѡси се, сѹ[з] зѣмњу се *дйздисѹје*.

дйздише свр (тур. дијал. *düzdi*, 3 л. јд. перф. од *düzmek*) **1. а. йѡйрави** (о сйварима, одећи). – Ёве ти вѣј кондѹре да ми ги *дйздишеш* да бйднеф ка нѡве. – *Дйздисасйе* л’и ваше есапе? – И тѡј мѡја бундица вал’а да се даде да се *дйздише* маѡло. **б. уреди, йочисйи**. – *Дйздисасйе* л’и вѣч’е гостйнску сѡбу? – И тѡј кл’ѣт вал’а да се *дйздише* јемпѹт, цигѡнска ч’ѣрга се уч’инија. **в. улейша, дойѣра**. – Док не *дйздише* своје дѣцу, ѡна на сѡкак нѣ ги пушташе. – Тај Сѡнда Марије Висѡке сваки дѣн би се намазѡла, набел’ила и наобѹкла, па кѹд би се тѡко *дйздисѡла*, искоч’ила би на врата да гл’ѣда кѡј проѡди на-гѡре-надѡл’е. **2. а. йоравна, изједначи**. – Затвѡри пенц’ѣре па *дйздиши* јѡн и тѣј дйшѣме на сандѣце. – Тѣј двѣ пѡл’е вал’аше прѡво да се *дйздишеф*, па пѡсл’е да се ушйваф. – Пошто прекѡпаш тѹј л’ѣју, исйтни зѣмњу, *дйздиши* гу, па тѹри ц’ѹбре. **б. срани, йоруши, унишии**. – Изгорѣше гу кѹч’у, *дйздисѡше* гу, рѡфи гу уч’инише. – Тѡј мѣсто за кѹч’у йма прѡво да се *дйздише* па да се кѡпа тѣмел’.

дйзльк -а м (тур. дијал. *düzlik*) *равнина, равница*. – Купија кѹч’у у Л’ѣвишу, ѡч’е да живѹје у *дйзльк*, не мѡже, вйка, да крши снагу по Пан-тел’ије, по Поткал’ѡје.

дймен -а м (тур. *dümen*) **1. кормило на чамѹу или лађи**. – У Сѡлун јѣне кайце имѡу *дймене*, а јѣне ги па немѡу. **2. фиг високи, важан йѡложѡј**. – Док

бе́ше на *дй̑мен*, њему не мога́ше на лопа́ту да се принесе. – То́ј не ва́л’а да би́дне та́ко, а ви́ сте уч’евни л’уди и ту́ј сте на *дй̑мен*, па уч’ините како ви па́мет се́ч’е.

дй̑менц’ија -е м (тур. *dümençi*) фиг *нейоси́јана, неси́ална, й̑реври́љива мушка особа*. – За́р мо́ж да веру́јеш оно́му *дй̑менц’ије* Ста́нку? – Са́л та́ј *дй̑менц’ија* ва́л’аше да ни се уме́ша у ту́ј рабо́ту.

дй̑менц’ика -е ж *нейоси́јана, неси́ална, й̑реври́љива женска особа*. – *Дй̑менц’ика* је, ма́јко, што гу не́ма, ако ти дь́нѝс ре́кне да је ни́што бе́ло, ју́тре ч’е ти ре́кне да је то́ј цр́но. – А, мо́ри *дй̑менц’ике*, до́кл’е ч’е се обр́ч’аш ка нико́ја врте́шка?

дй̑нме -ета с (тур. дијал. *dünme*) *исламизирани Јеврејин*. – Та́ј сел’ани́ч-ки таси́л’дар је *дй̑нме*.

дй̑рпија/дирпија/дурпија -е ж (тур. дијал. *dürpi*) *алай́ка од челика за си́пругање, й̑роугласи́а й̑ури́ија*. – Ва́ј *дй̑рпија* се исту́пила.

дй̑рпин/дй̑рпин -а м (тур. *dürpin*) *дурбин, дво́глед*. – Како ту́ри *дй̑рпин* на о́ч’и, о́пази ги де́ су.

дй̑ста́бан непр *прид који је равних й̑аба́на*. – Јо́ван Ба́ша би́ја *дй̑ста́бан* ка и си́н му. – И то́ј ац’а-Луки́но дево́јч’е Да́ра й̑ско́ч’и *дй̑ста́бан*.

дй̑ста́бан -а м/ж (тур. *düztaban*) *особа равних й̑аба́на, в дй̑ста́банлија*. – Ме́герем оно́га *дй̑ста́ба́на* Кр́сту не узо́ше у во́јску.

дй̑ста́банл’ија -е м/ж в *дй̑ста́бан*. – И Ми́лан Ци́ц, ву́ци му на пу́т, бе́ше би́ја *дй̑ста́банл’ија*. – Јо́ван конду́рц’ија му́ч’и се си́ро́ма како да на-пра́и л’у́цке конду́ре оно́му сво́јему *дй̑ста́банл’ије*.

дй̑шек/дй̑шек/дй̑шек -а м (тур. дијал. *düşek*) *й̑одна й̑роси́ирка за си́а-вање, й̑оси́еља*. – Изне́сите *дй̑ше́це* на слу́нце. – Ва́ј *дй̑шек* се просени́ја, бр́го ч’е се исце́па. – А́јте, про́сните *душе́це* па да л’е́гнемо да спи́јемо. – Кы́т па́де у *дй̑шек* ви́ше не́ се дй̑же.

дй̑ше́клък/дише́клък/душе́клък -а м *велики орман у зи́ду за одлагање душе́ка и й̑оси́ељине*. – А́јде, ди́зајте дише́це и ту́рајте у *дише́клък*.

дй̑ше́ма/дише́ма -е ж (тур. дијал. *düşeme*) **1. а.** *й̑рекривач из два дела си́јојених й̑амучном или сви́леном чий́ком за й̑рекривање колевке*. – Пошто успи́јеш дево́јч’е, у́зни *дй̑ше́му* па по́кри кол’е́пку. **б.** *й̑рекривач за й̑рекривање сандука са невести́инском си́ремом и даровима*. **в.** *кончани убрус којим невести́а брише ноге младоже́њиним уку́ханима й̑рве среде й̑о венча́њу*. – А *дише́му* за но́ге тури́сте л’и у са́ндьк? **г.** *врси́а бои́че у коју невести́а уви́ја своје си́всри када одлази сво́јој й̑ородици у гості́е*. **2.** *й̑од од дасака у собама или двоосовинским колима*. – Ба́та узéја шти́це и погоди́ја мајсто́ра да ту́ри *дй̑ше́му* у до́лњу со́бу.

дй̑ше́ч’ни/душе́чни -а, -о *који се односи на дй̑шек*. – Је́н *дй̑ше́ч’ни* ч’арша́ф се исцепа́ја. – Та́ј *дй̑ше́ч’на* ву́на ва́л’а да се проч’е́шл’а. – О́двој то́ј *дй̑ше́ч’но* ја́стѣч’е да га опе́remo. – *Дй̑ше́ч’не* ч’арша́фе ни се просени́л’е, ч’е

вал'а нове да се ткајеф. – Душеч'ну вуну вал'ало л'епо да се осуши.* – Нема'ло добру душеч'ну вуну да се кўпи.*

длака -е ж ианка рожнаїа иворевина у облику влакна на кожи сисара и на неким деловима човечјег ишла. – Да га видиш, цеја ц'укс му је обуч'ен у длаку. – Влач'ила вуну па се напунила длаке.

длакав -а, -о који је обрасїао длакама, који је иун длака. – Длакав је он свўт по снаге. – Изнеси надвор туј длакаву бощч'у па гу истреси.

дљетенце -ета с дем од дљешо. – Видите де пропаде, де се ўптиса тој дл'ешенце.

дљето -а с гвоздена алаїка за дубљење дрвеша, камена, гвозђа и сл., в гљешо, даљша. – Рўпе за штатке отвори с тој широко дл'ешо.

дно -а с 1. удубљени део ила иод водом; најнижи део неког удубљења. – Тој буч'ало под бент је млого дубоко, дно не му се види. – Високо дрво лад нема, / Ситно камење број нема, / Дубока вода дно нема (нар. песма). 2. доња сїрана иосуде. – Расушило се дно от каце гол'еме па теч'е. – Сал што поч'о да точ'им вино у конату, а дно гу отпаде. – Кът праймо сапун, па кьд га извадимо, тај гўстиш што остане на дно у аранију, ми га викамо каловина. – Шўпл'а вреч'а дно нема (нар. изр.). ИЗР на дно 1. на крају (ливаде, винограда, њиве и сл.). – Беше му се осушила тај црешња далбастија на дно лўјзе, те гу исеч'е. 2. фиг ири крају, у малој количини. – И масло дрвено вал'а да се ўзне, море ч'овеку, останало ни сал на дно. на дно софре на крају ипрїезе, насуйроїи месїу домаћина и сїаријих мушкараца. – На софру мўжи седи́ф у баш, а ми жене и деца седи́мо на дно софре. – Кўку от страмоте, госта да ту́риф на дно софре.

до предл. 1. време завршешка зайочеше радње, време до када нешишо итраје. – Твој одгвор чекам до јўи́ре кночи. – Мајка жали дор до века (нар. песма). – Човек је по твр́д зе камењ, камењ че га лўпиш че се разбије, а човек траје до судбен дњн. – Ако се нал'утија на нас, ч'е се одл'ути до јўи́ре.* – Прошла цела година од веридбе до свадбе.* – Ба́та има́ше и јено лўјзе до град.* – Кьд врне јака киша, теј башч'е до реке останўјеф водња́ве.* 2. а. иоложај, месїо у близини чега; крај, иоред. – Дугање ги су врата до враїа. – Дрва растова́рите туј до бунар. – Чекач'и да се пушти ел'ектрика, у Шадрван се беше сьбраја грдан свѣт, свѣ ч'овек до ч'овека. – А у ко́ло бѣч'ар до младана́веште да игра.* б. месїо завршешка креїања, циљ, намера. – Донѣл'е воду до башч'е свѣ по бразде.* – Ч'е путўјем до Сїамбо́ла града. – Да отидне до Ори́да града / да за́проси Ори́тку девојку (нар. песма). – Митўшо, ти душо, а де си ми би́ла? / Јазанц'и, ч'ел'е́би, до нове ч'ари́ије (нар. песма). – Кьд год би до́ша у При́зрен, прво би оти́ша до сїри́не попади́је да гу види, па посл'е би гл'едаја своје рабо́те. – Док си овде, на́мїни до нас још кој пўт да полакрди́шемо. – У мо́ј мла́дос нема́ло во́з до При́здрен.* – От При́здрѣна до Ми́шрови́це смо се вози́л'е на камијо́не.* – И сѣстра до́шла бл'и́зо до

куч'е.* **в.** *ѿромена ѿоложаја, креѿиање од једног до другог месѿа.* – Заре-
дѿсмо од магазе до магазе и нигде не нац'осмо теј ч'ешит мафесе. – Беше
отиша у бел'и свѣт, скитаја од града до града и нигде не могаја да се сврти
те се вратија дома. **г.** *сѿеиен, мера, инѿензиѿеѿи радње.* – Криво, право, до
Бога дофа'ч'а (нар. загонтка). – Дуг дугоња ч'ик до неба, а жена му до колена
(нар. загонетка). – Ој, мори фрбо зел'ена / пушти ми грање до зѣмње / ја да
се успем нагоре (нар. песма). – Да стигнеш пеш у Новаке, ч'е ти вал'а до два
саѿа ода. **3.** *осим, изузев.* – О[д] тол'икве оч'евѿне њему не остаде ништо до
јѣно лојзѣнце у Ч'ардакл'ѿју. – Не може да прежал'и што гу Бог не даде више
до ѿој девојч'е што ѿма. **4.** (уз лич. зам.) *зависи од кога.* – Ти си у општѿну
на дѿмен и сал до ѿебе је да се учѿни детѣту ми тој што тражи. – Колико
бидне до мене, каѿил съм да му помогнем. – Не било до нас, зе да било до нас,
лѣсно би гу свршилѣ туј њојну рабѣту. ИЗР до главе добар, одан, близак,
најбољи (о ѿријаѿељу). – Ац Имер-паша бија очеф ми пријател до главе. –
Андрѣшка Караѿрез и бра'т ми Мѿта другари су до главе.

доаје свр досади, дојади, дозлогрди. – Доаја ми вѣче и тој њојно свѣјено
плакање на свекрву гу. – Како мучно време беше дошло, дѣри и живот да
се доаје чѣвеку.

дѣба* с ИЗР нијѣно дѣба веома касно (о времену). – Ёте ги наше ком-
шије, ч'укав на врата у нијѣно дѣба. – Немој да се вратиш дома у нијѣно дѣба.

дѣбар -бра, -бро **1.** *квалиѿеѿиан, ваљан.* – Од овѣј мафесе ѿдобрѣ не
се наѣдиф. – Дѣбра му беше тај ракија. – Дај му, Боже, ѿдобар памет ел'и
му и тај л'ѣк ѿзни. – Кѣт си гладан, и гризѿнци су дѣбри. – Добѿла дѣбар
ба'кшиш на свадбу. **2.** *који је благе нарави, добродушан, доброхуѣан, чѣвѣчан.*
– Не знам на кога се ѿстури тај наѣпчник, и ѣтац и маѿи бил'е му дѣбри
да ѿдобрѣ не бѿва. – Дѣбар ч'ѣвѣк беше бија, Бог да га прѣсти. – Тај снаа
гу је дѣбра ка дѣбар дѣн, благо си га њѣзи што гу ѿма. – Добро момч'е ѿзе
тај кл'исаркина Стојѿнка. – Најмлац'ѣј сѿн гу је најдобар. – Најдѣбра ми је
најмлац'ѣја снаа. – Алка-Јѣлка, па ѣна бѿла мѣго дѣбра.* **3.** *одговарајуѿи,
ѿдѣсан, ѿрикладан.* – Вај камењ је дѣбар да се притѿсне турѿија, скрајни
га тамо нигде у кл'ѣт. – Тај Натѿна бунѿица што гу поклонѿла снаа мѣ-
го гу је дѣбра за у зѿму кѣд ѿде на рабѣту. **4.** *вѣѿѿи, искусан.* – Дѣбар мај-
стор кондури'ѿја ѿсѣч'и тај Гѿга поп-Манѣтов. – Од Рѿсте Дѣспѣта бѣл'ѣга
кујунц'ѿју не тражи. **5.** *ѿвољан (о временским ѿриликама, аѿмосферским
ѿјавама и сл.)* **а.** *ѿо усеве.* – Ономадне даде Бог јѣну дѣбру кишу, те ни се
повратише коломбѣчи и сѣге су ка најдобро. **б.** *ѿо здравѣе.* – Тај дѣбра авѿ-
ја у Свѣту Тройцу свакому јарадисѿје. – А се напијѣш туј дѣбру планинску
вѣду, јѣднѣк осѣтиш да си гладан. **в.** *за рад.* – Послужи ги дѣбро време те
стигоше и да пожњејѣф и да ѣврѿшив раат. **7.** **а.** *богаѿи, обѿлан (о ѿриносу,
роду).* – Одамно не бѿла овако дѣбра жѣѣтва ка што је вујгодишња. **б.** *родан,
ѿлодан.* – Лѣсно је ѿма, зѣмња ги је дѣбра, па јѣш и под јѣз, те не бѿнеф.

– У *добр*у годину нема ни тај скупина ка у гладну годину. – Надамо се да вај година бидне *йодобра* зе лањска. **8. а. велики, знаиан, йозамашан (о новцу).** – Ч’ел’-Перини узоше *добр*е паре за вуну. – Мач’кинима и пијење ги нџси *добр*у пару. **б. имућан, богати.** – Откако се уортач’ише, њима све поц’е у напредак и за кратко време се уч’инише *добр*и домаш’ини. **9. јак, снажан (о ударицу).** – Смири се пошто изеде од оца теј *добр*е тепафце. – Удари му јену *добр*у шл’акавицу те га ошумоглави. **10. који гаранџује, јемчи за кога.** – Дај му кол’ико ти йска, ја съм ти *добр*ар за њега. – Улазаше *добр*ар за свекога док не пострада сирџма. **11. (у именичкој служби) добро дело.*** – Нџсам забрајла његово *добр*о, бџгами. ИЗР *добр*ар *дан* *благдан, йразнични, свачани дан.* – *Добр*ар ка *добр*ар *дан.* – У Подрџму је сџге винобџре, у рабџту су да ги се нџ зна ни дџлник, ни *добр*ар *дан.* *дџбра лакрдџја блага, йџоџла, леџа реч.* – Нџмој, мџри мајко, тако, рџкни тџму детџту и кџју *добр*у *лакрдџју*, а не сџл да викаш на њега и да га грџдиш. – Мџж гу нџкџд немџше за њџ *добр*у *лакрдџју.* **искџч’и на дџбрџо*** *заврџи се йџовџлно, йџџељно.* – Нџка ги, џл’и нџ ч’е ги *искџч’и на дџбрџо.* **сџз дџбрџо*** *како налажу добри обичаџи.* – Све сџз *дџбрџо* смо ги удџл’е ч’ џрке, џ како!

дџбџгне свр склони се на сигурно месџџо бежећи од неке џџасносџи. – Туј маљу гу викаф Муац’ер-мџла по арнаџцке муац’џри што бџу *дџбегнал’е* от Србџју. – Јџдни теј Горџни, *дџбегџше* у град бајаџи да не помреф од глад, џма нафџл’е ги бџше, и џвде помрџше свџ до јџнога.

дџбџре свр 1. заврџи брање. – Ёте ме йдем, сџмо да дџбџрем вџј гиц’у што съм поч’џја. – Јџтре вал’а да дџбџремо и тџј лџџзе у Ч’епџрац. – Да се дџбџре јџш тај кџштањ па да се йде дџма, џкшам је вџч’е. **2. йрође, исџекне.** – А: Штџ ти тако брџго џтиде брџт, мџри Маџро? Б: Ада, *дџбрџше* му се дџнџве. **дџбџре се 1. осџромаши.** – *Дџбрџле се бџу и џни да немџу ни штџ да јџдеф.* **2. осџџане мала количина нечега, йџџроџи се.** – Бџга ми, и џма се *дџбрџло* брџшњџ. – Брџго ни се *дџбрџше* и дрџва и чџмџр. ИЗР. *дџбрџл’е се дџнџви йрџблиџава се смрџи.* – Чџла л’и си, мџри, штџ му се *дџбрџл’е дџнџве* џнџму веселнџку Стџнку Корл’илџнцу.

дџбџва несвр 1. йрџма, сџџиче (о заради, йрџходџма). – Да ми је да знџм зашто Сџдик Агалџски и Шџни Лаџша *дџбџваф* плџч’у од џџше дрџџве. – Тџј што се *дџбџвало* и нџ бџло дџста да се дрџи жџвџт. – На вај ч’есџтљк нџ се *дџбџва* ни кол’ико за л’џба, а кџмол’и да се тџри на стрџну штџгоџдр. – У прџвџну *дџбџваше* дџбрџо, а кџд му се џбрна кџрта, йзгуби све што бџше дџбџја. **2. йџбеђује, надџчава.** – Кџд гџд би се дол’џл’е Стџнко би *дџбџваја* Младџна. **3. разбџлева се, йџсџџаје болесџџан.** – Од џшто му, мџри, доџдџше тај надџвџрица што гу *дџбџваше* свџки чџс. – Грознџца се *дџбџва* и кџд се јџдеф зелџне слџве па се послџе пије вџда. **4. дочекује, йрџма гџсџе.** – Тај Стџјан Кџч’кар слаџо би се мешџја сџ[s] свџт, па би рџтко кџд и *дџбџваја* гџсте. – Кџт се йде на гџсте, гџсти се и *дџбџваф.* **5. рађа се, долази на свџџ.** – Шџч’ур што ги се

добѣје свр према **добива**. **1. љрими** (о љошиљци, љоклону, новцу и сл.). – Алка-Санда **добѣла** од Благоја и писму и паре. – **Добѣје** се л’и таква играч’ка она вал’а да се ч’ува, а не да се иструје. – Къ[д] **добѣје** свој ак, једнѣк га нѣси и дава матере. – **Добѣла** добар бакшиш на свадбу. **2. заради, сѣекне**. – Грдне паре **дѣби** што прѣдаде вуну бѣш у време кѣд бѣше најскупа. – И туј кафеану што ѣма и њу гу **добѣја** на комор. – У трговину мѣже, истина, да се **добѣје**, ама мѣже и да се изгуби. **3. љобеди, надјача**. – Свак се бѣје да **добѣје** (нар. изр.). – У долда-магарицу трипут ги **добѣсмо** мѣ, ѣни нас сал јѣмпут. **4. разболи се, зарази се неком болешћу**. – Обѣдве детѣти гу **добѣл’е** ц’елиндѣне, да је дал’ѣко. – Цаја Ц’екиница **дѣби**, да је дал’ѣко, тај мараз од ац’а-Ц’ѣке, тѣ брго по њѣга умре и она јадница. – На овакво време сваки бол’ес мѣже да се **добѣје**. – Кѣку, преко нѣч’ да ми **добѣје** дѣте ватру!* **5. дочека, љрими гѣсѣе**. – Данка Мандина, кѣч’а гу се ѣч’ини ѣтел’, мало-мало па тѣке **добѣје** гѣсте. – **Добѣјѣф** л’и се гѣсти, ѣма да се доч’ѣкаф ка што је рѣд, па да се искѣч’и сѣз бѣл ѣбраз. **6. буде кажњен, ѣсуђен**. – А штѣ ч’ѣ му бѣдне? Кѣт не истрѣзни, ч’ѣ **добѣје** двајѣсѣпет по гузице, па ч’ѣ га пѣштиф. – За тол’ѣко паре што батѣриса ѣнѣји сирѣтице, ѣн **дѣби** сал двѣ године апс. **добѣје се роди се**. – Спрал’ај се да крѣстиш, у куме-Зѣрке Ч’ѣфтел’ѣје ги **се добѣло** мѣшко.

дóбро с **1.** *имовина; њосед, имање.* – Свѣ дóбро и у сѣло и ђвде што му ђстаде од ђца ѡспродаде и даде на кóмор. **2.** *оно шѣо има маѣтеријалну вредностѣ, роба.* – Да видиш, мѡри, штѡ дóбро донѣја за магазу Тањуш Гараѡ ѣја. **3.** *оно шѣо има емоѣивну или духовну вредностѣ.* – Дѡста сѣм ти дóбро даѡа / јѣну ч'ѣру пепел'ушу (нар. песма). **4.** *добро дело, добротинствѡ, в добротѣа* (2). – Тѡј дóбро што ми уч'инија нѣч'е му забраѣм док сѣм жѣф. – Дај му, Бѡже, од два дѡбра јѣно. ИЗР **кѡје дóбро?** *ѣри сусреѣу: кѡјим ѣводом? са каквим весѣима (долазиш)?* – Добројутро, кѡје дóбро те си тако подранија ч'ѣк отѡд от Подрѣме?

дóбро прил. **1.** на добар начин, како ѿреба, како је ѿожељно, корисно, исѿравно. – Пóдóбро да уч'инимо тако. – За тебе је дóбро и тако и тако. – Пóдóбро да му на туј загоротину туриш блага мјлем. – Тај његов крaсник јóпет не науч'ија уроку дóбро и јóпет добија двојку. – Види се да је дóбро урабóта-на вај рабóта. – Нe ч'е бине дóбро ако дадемо пaре ветропíру Стáнку.* – Вај жeна што гу донeја од Ц'аковице, ѿó дóбро да нe гу узeја.* – Дóбро науч'ија благосил'ање твој кум.* – Нeје дóбро ако је óра бл'изо до куч'е.* – Нeје дóбро да се свац'аш и да се бијеш.* **2.** ѿријајно, угоднo. – Пóдóбро ч'е сeдиш на сóфру ако туриш пот сeбе јeно јастч'е. **3.** богaјно, имућно. – У првину óни стојeу дóбро, а пóсл'е изгубише рeд те се добрaше. **4.** свом снагом. – Ако мисл'иш да дигнемо тaј рaзбој до субóте, обeдвe вaл'а дóбро да зaпнемо. **5.** у добром здравсѿвеном сѿању.* – Сви смо дóбро, фaлa Бóгу. ИЗР дóбро/дóбpe дóшл'е ѿоздрав ѿри доласку. – Дóбре дóша, Мѿто, штó ч'иниш, кaко си, здравo л'и си, јунак л'и си? – Дóбре сте ни дóшл'е, заповeдајте у куч'у. бóл'е вe нaшл'е оѿѿоздрав на ѿоздрав добродошлицe.

дóбровóлац -а м особа која дóбровóлно ѿрисѿуѿа војсци у рaѿу. – У Бугарски рaт от Приздрен отидóше дóбровóл'ци више о[д] двeста дýше.

дóбровóлачки -а, -о који ѿријада дóбровóлцу, који се односи на дóбровóлца. – Бија дóбровóл'ац па добија дóбровóл'ачку зeмњу двaјес карл'ице мeсто. – Тај будaла Крста Ч'eмeрикин дóша ка дóбровóл'ац ч'ик од Амбeрике и неч'аше да трaжи дóбровóл'ачку зeмњу.

дóбрóта -e ж **1.** особина онога који чeсѿиѿи, ѿлeмeниѿи, саосeђајан, ѿожрѿивован. – Ка њeгóва дóбрóѿа штó бѿла, црнa јa штó га ѿзгуби тaко рaно! **2.** дóбро делo, в дóбро (4), дóбpочинсѿо. – Уч'ини ми јóш и туј дóбрóѿу, мóл'им ти се ка Бóгу.

дóбрóтвор -а м **1.** особа која чини дóбра дела, која неке ѿружa ѿмоћ, зашѿиѿиѿу. – пди ку[д] твојeга дóбрóѿвóра ац'и-Тóме, óн ни сeге нeч'е те остaи у кaл. **2.** особа која ѿдижe задужбину, која своју имовину завeшѿава у хуманe сврхe. – Кóј грaд ѿма тaквe дóбрóѿвóрe ка штó ги имaја Приздрен?

дóбрóч'а -e ж в дóбрóѿа. – Дóбрóч'а нe се забрaвл'а.

дóбрóч'инсѿо с дóбро делo, ѿлeмeниѿи, хуман ѿосѿуѿиак, в дóбро (4), дóбрóѿа (2). – Ада, тóј дóбрóч'инсѿо њeгóво нe л'и вaл'а да му се врaти сeге кeд је óн на нeвóл'у? – Бајaги да гу уч'ини дóбрóч'инсѿо, уч'ини гу ч'eдeр.

дóвaљa свр **1.** доѿeра коѿрлaјући. – Довaл'aјѿе тeј пýнe стрaницe до кóла па ги нaтовaритe. – Тóј бурѿло вaл'ашe да се довaл'а до дýвар. **2.** довр-иш вaљaње сукна. – Мýрдaр, тaј вaл'авѿчaр, донeја ми клaшнe а нe ги, бѿл'е, ни довaл'aјa, те му ги врaти да ги довaл'а. – Ч'eтвор нe ми се довaл'а, нe ч'ини.

дóвaри* свр доврѿи кувaње, вaрeње. – Снaо, вaл'а вaрeње да се довaри. – Нe га довaрилa мeсo, па кa да је жѿво.

дóвде/дóвдек/довдéка/дóвден/довдéна/довдénка прил. *до овог месѿа, до ове границе*. – Искршија ги се бéше срém, те од Л’утоглав *дóвде* доц’òше пéш. – *Дóвде* је мóје, а одóвде па тво́је. – А óна помéла *дóвдек*.* – *Довдéка* ч’е те испрátим.* – *Дóвден* ч’е ти донéсемо, а пóсл’е сáм нóси.* – Ако смéш, гáзни *довдéна*.* – *Довдénка* ни дóшла вóда.*

довéде свр **1**. *водећи, уйућујући некога учини да дође до одређеног месѿа*. – Пофач’аше ги и свé ги *доведóше* у сáрај. – Довéди га куд мéне на дугáњу да вíдимо тóј његову рабóту. – Тај снаа Ц’екиница дññс вáл’а да се *довéде* дóма. – *Довéде* ми слéпца прет кúч’у. – Ац’а-Дáна ти *довéја* свóјега кóња за у Зоч’иште. – И тај нáша бивол’ица што је на блáгóту мóгла је досéг да се *довéде* дóма. – Брáт ископáја брáзду да *довéде* вóду.* **2**. *ипроузрокује нечије сѿиáње*. – Ўзе му и кúч’у, и дугáњу, и лóјзе и *довéде* га дóтл’е да је, сирóма, áсрет за јéно пáрч’е л’éба. ИЗР **довéде у рéд** учини некога или нешѿио *иприсѿиојним, сређеним, дошпераним*. – Ч’ини што óч’еш, тóга нестрекñи́ка у *рéд* не мóж довéдеш. – Дé мóже да се довéде у *рéд* тај њóјна кúч’а, тај цигáнска ч’érга. **довéде се уда се**. – Já, кд сýм *се довéла* у вáшу кúч’у, тéбе сýм затéкла од годíне. – На двé годíне от цáје Ц’оц’инице *довéде се* у нáшу кúч’у и цáја попади́ја. **крáва/јунíца довéде*** *исцòљава жељу за и́арењем у време када је сѿособна за о́йлодњу (о крави)*. – И њíна *крáва довéла*. – Ё, нáша *јунíца* јóш нé довéла.

довéзе свр *заврши вез*. – Ајде, мóри девојко, *довéзи* јемпúт тéј тво́је ч’арáпе па и њí да тóримо на ч’úкурт. – А: *Довéзе* л’и ч’éвре? Б: Јéно ми је *довезéно*, а дрúго сýм поч’éла да вéзем. – Сáл јóш јéна гра́ња ми оста́де да се *довéзе*.

дóвек прил. *доживоѿино, заувек*. – За тóј дóбро што ти óн уч’ини́ја *дóвек* вáл’а да му пáлиш свéч’у и да га бласи́њаш. – Зáр *дóвек* да се робу́је овéма пѿима Турѿима?

довеч’éра свр *заврши вечеру*. – Не могáше јáдник ни да *довеч’éра* тај л’éк веч’éру што му принéсо. – *Довеч’éрајише* пр́во, мóре прокúде, па пóсл’е се свáц’áјте. – Како ч’úше пúшке, мýжи ни и не *довеч’ерáше*, но отрч’áше да вíдиф де је јангíја. – *Довеч’ера* л’и јемпúт, мóре изéшо?

дóвл’ет -а м (тур. *devlet*) *благосѿиáње, изобиље; лагодан, безбрижан живоѿи*. – У *дóвл’ет* се бéше родíло, у *дóвл’ет* се и ўдаде. – Порáса у *дóвл’ет*и, па нé зна шта је мýка и невóл’а. – Стáри Ч’ор-Мекíни носíл’е пíч’е у Сkáдър а кóже у Бéч’, и отý[д] донесувáл’е пúне бисáге зláто – тóј се вíка *дóвл’ет*и.

довршáљица -е ж *вечера којом домаћин указује часѿи радницима йосле вршидо́бе, в довршеница*. – Нач’ес је у њí *довршáл’ица*. – *Довршил’ицу* да́вамо пошто се довр́ши свé жíто што смо нáшл’е.

довршени́ца* -е ж в *довршáљица*. – Родíла ч’ени́ца дóбро и напрáја кúм богáту *довршени́цу*. – Свáку годíну йсто спрáл’ав за *довршени́цу*.

доврши свр **1.** *заврши зайочейу радњу, ѿведе ѿсао крају.* – Итајте да *довршимо* брање до кнѳч'и. – *Доврши*смо, ама једва. – *Доврши* л'и ти кондуре мајстор-Гига? – Још два-три дѳна па ч'е се *доврши* и тај разбој. **2.** *заврши вршидбу.* – Поч'есмо да вршимо, ама не могамо да *довршимо*, веј два-три дѳна не помета киша. – *Доврши*смо синоч', ама сѳ[з] зѳр. – Довршил'ицу давамо пошто се *доврши* све жито што смо нашл'е.

довршување с гл им од *довршује*. – Васил'ова дугања у Папа-ч'аршију на *довршување* је. – Бѳш у *довршување* стиже субаша да извади десѳтак.

довршује несвр. од *доврши*. **1.** *завршава зайочейу радњу, завршава ѿсао.* – Мајстори *довршује*ф Цвѳтку ац'и-Јакиному кѳч'у. – Ајте, *довршује*ше рабѳте што имате па да се веч'ѳра. – Бес пारे тол'иква црква не се *довршување*ше лѳсно. **2.** *завршава вршидбу.* – Ја кѳд бѳ тамо, ѳни *довршува*у тој што бѳу положи'е јѳтрос.

догац'а се несвр **1.** *дешава се, збива се.* – А какве све нестрѳч'е не се *догац'а*у тема сиротињама што погубише дѳцу, те остадоше ка суокрл'е. – Зло, мѳри мајко, кѳт поч'не да се *догац'а*, ѳно не стада. – Догац'ало се да и у дѳн пладне убијеф ч'ѳвека насрет ч'аршије. – Догац'а се тај дивл'ач'ина Стојан Кѳч'кар да проц'е и да не рѳкне ни добровѳч'ер. **2.** *бива, ѿребива.* – У тој време рѳтко се ја *догац'ам* дома.

доглавник -а м ѿрви ѿмоћник и заменик сѳпарешине, вође, ѿглавара. – Пашин *доглавник* је. – Како заступи у општинѳ, ѳѳга ѳзе за својега *доглавника*.

договарање с гл им од *договара се*. – Млѳго се ѳтеже тој општинарско *договарање*. – Дај, Боже, на дѳбро да искѳч'и ѳино *договарање*.

договара се несвр *уговара, ѿреговара, уѳпаначује, веђа, савѳијује се*. – *Договара*ф се како да уч'ини'ф пारे те да се догради тај ч'ѳкола што се поч'ѳла. – За овакву рабѳту ѳни би се прво *договара*л'е да ѳзнеф л'и ел'и да не ѳзнеф туј рабѳту. – Док бија тамо, ѳни се јѳш *договара*у на кол'ико вадич'и да се пла'ти и кол'ико да бидне ѳнтириз.

договор -а м **а.** сѳоразум, зајѳдничка одлука. – Без *договор* сѳз ѳѳга ништо не мѳжемо да уч'инимо. – Склопи'смо *договор* да рабѳтамо ортач'ки. – Направи'л'е бѳу *договор* за туј зѳмњу у Новаке па га иструше. – Такав *договор* бѳу донѳл'е еснафске старѳшине тѳд, па тако ѳстаде и до дѳн-дѳнске. **б.** *разговор, савѳѳовање, веђање ради доношења зајѳдничке одлуке.* – У митрополију се бѳреф општинари на *договор*. – На тај *договор* мѳне не ме викал'е.

договори се свр од *договара се*. – *Договори*ше се два општинара да ѳтиднеф у Приштину и ви'кнеф владику да се врати у Приздрен. – Ч'е се *договори*м сѳз брата ми, па ч'е ти ѳдговѳрим. – Тај пѳт *договори*смо се овако: сваки ѳдма да даде по јѳну бѳлу мец'ѳдију, а посл'е по ч'ѳѳири грѳша на мѳсец.

догодине прил наредне године. – *Догодине*, здрављ'е Бóже, за Госпоц'индѣн и́демо у Грач'аницу.

догоди се свр од *догац'а се*. **1.** *деси се*. – Јединч'е ми је, па ако му се *догоди* каква беда, штó ч'у ја кукавица цр́на? – Ч'ини гајрет, з́ар један си ти што ти се *догодило* да изгубиш веру у пријател'а. – Штó бeше тај пискот, тај л'ел'ек, гóре у Пантел'ију, штó се *догодило* та́мо? – *Догоди се* ч'у́до, тај мрзл'авица Ка́та до́спе ч'ара́пе. **2.** *буде, задеси се*. – Имадо стрéчу да се *догоди* на дугању те сврши́смо рабóту. – Еч'им се бeше *догодија* у Богословију, те га једнѣк викна́смо. – Потра́жи га по а́кшам по́сл'е, бич'и ч'е се *догоди* до́ма.

дого́ри свр *йойи́уно изгори, изгори до краја*. – Пошто *дого́риф* теј двé гламње, ти ў́зни па запрéч'ај жа́р. – Канди́ло вéч'е *догоре́ло*. – Ч'екај да *дого́ри* гламнѣч'е па иди да спи́јеш.*

догра́ди свр **а.** *заврши изградњу грађевине, сазида*. – Бр́го *догради* Цвётко тол'икву куч'у. – Године и године се гради́ла тај цр́ква докл'е се бeше *догради́ла*. **б.** *дозиди део грађевине*. – Да *догра́димо* јéну со́бу за Мило́ша? – Тај мутвак да се *догра́ди* та́мо до врата обóрња. **в.** *сазида донекле*. – Васи́л теза-Анц'у́шин *догради* теј двé дугање до та́ван па ста́де.

дограмац'и́ја -е м (тур. *doğramacı*) *сѣолар*. – Тóтка Гудин би́ја *дограмац'и́ја*. – Ру́ке му се осуши́л'е онóму *дограмац'и́је* што ти на́грди та́ко тај сáндѣк.

дограмац'и́ка -е ж *жена сѣолара*. – Цр́на тај *дограмац'и́ка* До́ца, изгоре гу óгањ да ги погине́ јен сѣн.

дограмац'и́кин -а, -о *који љри́ида дограмацѣки*. – Спа́са је *дограмац'и́кин* девер, Тóткин бра́т је. – За skutа́ч'е да ў́знемо тóј *дограмац'и́кино* бр́до осма́рч'е.

дограмац'и́лк -а м (тур. *doğramacılık*) *сѣоларски занай*. – И тај Ч'ор-Ла́за óстави *дограмац'и́лк* да бидне стремц'и́ја. – Цуцурóви бил'е гребенáри, а́ма се борави́л'е и сьз *дограмац'и́лак* кол'ико ги вал'áло за гребéне.

дограмац'и́ница -е ж *сѣоларска радионица*. – Одвои́ја се од бра́та и отвори́ја *дограмац'и́ницу* на сáм се́бе.

дограмац'и́ски -а, -о *који се односи на дограмацѣју*. – Он се жени́ја јóш док би́ја *дограмац'и́ски* кáлфа.

доѓрди свр *досади, љосѣане нејодношљив, неносан, в дозлогрди*. – Та́кав је он, свáкому *доѓрди*. – *Доѓрде* му зóр, те се ди́же да гу оту́ри. – *Догрде́ше* ги теј прокл'етници, ж́ивот нéмав от њѣ.

догۇ́ра свр *љремесѣи, доѣира до неког месѣа гурајуѣи*. – *Догұ́рајѣи* тај сáндѣк ова́мо. – Мўку видóсмо докл'е *догурáсмо* тај гóл'ем кáмењ до митропол'иске врата. – Сна́га вал'а да се *догұ́ра* тај а́рдов.

дода́ва несвр **1.** *даје љружајуѣи*. – Кьд игрáсмо да́мку, сви држ́имо ру́ке зад пл'éч'и и та́ко *дода́вамо* пр́стен јен дру́гому. – Теј ч'ил'и́ме смо рабо-

тал'е нас три: ја ткаја, Санда спрал'аше вуну за шаре, а Цана ми додаваше. – Додавај ми теј вуне да ги наредим на пол'ицу. – Тај мрзеша ништо да узне, сал теке ч'ека да му се додава господину. **2. сѿавља као додаѿак, ѿридода-је.** – Масло дрвено додавај све капку по капку. – У вино би додаваја воду и тако би га продаваја. – Изгорела ногу додавач'и супрашку на коломботњицу. – За туј фанелу бич'и вал'аше да се додава по јена пекл'а на сваки ред. – Па додаваш воду у брашно и месиш.*

додавање с гл им од додава. – Къд уведувасмо у разбој, Ната погреша у додавање жице, те ни отиде мѹка по пустиње. – Јена штета, сто грѣа, тако тој његово додавање тестије. – Има л'и јо[ш] штогодър за додавање на тај мој ѣсап? Ако има, додадни па да превидимо цеја рач'ун. – Доста де, доста тој твоје додавање дрѹа у грнце!

додам/додадем/додадем свр од додава. **1. да ѿружајући.** – Додај ми туј дубоку тени'ѣру. – Додаде л'и Цаје Ц'екинице тој сѿто што тражеше. – Къд немаше кој, ја стара би се дѣгла па би му додала мало воду да оплакне уста. – Ако вал'аше да му се додадне жар за симсију, тој девојч'е би рипило да му додаде. **2. сѿави као додаѿак.** – Додади још јѣну шаку брашно. – Додадосѿе л'и и мало кѣну у боју? – Додала съм и тај стѹч'ен лѹк и ѿцат и масло дрвено. – Кратко је, мора да се дода јѣн комат платно.

додија свр досади, ѿосѿане найоран, ѿежак, нейодношљив. – Његово не се трпи више, додија ни, успе ни се на вр главе свѣма у куч'у. – Није мене додијало лако сѣдло шимширово (нар. песма). – Аој, коњч'е, добро моје, а што ти се додијало (нар. песма)?

додољѿца -е ж **1. учесница у народном обичају ѿризивања кише, у којем се девојке окићене цвећем ѿрскају водом и ѿевају додолске ѿесме.** – На врач'ање ме ѹфати киша те дома стиго мокар ка додол'ѿца. **2. фиг особа ѿокисла од кише.** – Киша не ѡбања, ѹч'ини не додол'ѿце.

додољѿце* ж мн обред ѿризивања кише са учешћем девојке у средишњѹ обреда и ѿевањем обредних додолских ѿесам. – Додол'ѿце се играл'е у старо време къд нема киша, къд је сѹшно л'ѣто. – Додол'ѿце играл'е девојч'ѿи, жѣнске дѣца. – Кът се ѿграв^ф додол'ѿце, јѣну додол'ѿцу цѣлу ч'е гу ѡбѹч'ев у зел'ѣно, у л'ѿсте, у разну траву.

додолски* -а -о који се односи на додоле. – Како бѣше тај додолска пѣсма? – Ми ѿскоч'и от памет како се појало додолска пѣсма.

дожљѿи се свр саосѣѿи, сажали се, смилује се. – Да се дожљ'и Богу, те да поглѣда мало и на нас сиротињу.

дожетвѿца -е ж вечера коју домаћин ѿприређује радницима у часѿ завршеѿка жѣѿве. – Фала му и Бог да му тури берѿч'ет, богату дожѣѿвѿцу ни даде.

дожњеје свр *заврши жетиву, приведе жетиву крају*. – Ајде, поитајте да *дожњејемо* уј њиву до акшам. – Јеч’ем бёше пол’ёга, те га једва *дожњеёмо*. – И тај рж вал’а да се *дожњеје* још дњёс.

дозво́ла -е ж **1.** *одобрење, доуушћење*. – Владика не му даде *дозво́лу* да се венч’а по четврти пут и он се диже те се потурч’и. – Без мужёве *дозво́л’е* ни на капиц’ик не смеје да искоч’и. **2.** *ууина исправа*. – Де год да идеш, вал’а ти да имаш *дозво́лу* при себе. – У бугарско време *без дозво́л’е* не се идёше ни до у Л’убижду.

дозво́ли свр *одобри; изда доуушћење*. – Иди ако ти *дозво́л’и* отац. – Уч’ител не ми *дозво́л’и* ја да ч’и́там апостол. – Он је у Влашко, живи на своје добра, *дозво́л’ија* му ч’и́ч’а.

дозлогр́ди свр в *догрди*. – *Дозлогрде* му зүлум те побёже у Србију. – *Дозлогрде́ло* ми да слүшам теј њёгове л’ајке сваки дњн. – Дајма је тако кд нешто *дозлогрди* ч’овёку.

дојди́ше (се) свр (тур. дијал. *doydi*, 3. л. јд. перф. од *doymak*) *заси́иши (се)*. – Јёну алу мо́ж л’и да *дојди́шеш*? Ё, тако и не́га. – *Дојдиса* л’и *се*, мо́ре гробнику?

дојёде свр *заврши са јелом, њојёде*. – Огрози се зар, те и не *дојёде* рүч’ек, вёч’е се диже от софре. – *Ч’е дојёдеш* туј ч’орбу, мо́ре врагу, па не знам што да бидне. – *Дојёди́и* и тој л’ёк јанију у саан. – На софру донёсите и туј питу да се *дојёде*, да не се дрвёни више. **дојёде се** *испи́ањи се, испи́уи се, ои́иети се услед уйо́пребе (о гвозденим деловима оруђа)*. – *Дојёде се* вёч’е и вај грменица. – Раници *се дојёл’е*, вал’а да се мла́диф. – Јён сврдал ми *се* бёше *дојёја*, те га дадо да се мла́ди.

дојёње с гл им од *доји*. – Што ч’ёшит је тој сваки ч’ёс *дојёње* тој дёте-та? – Бива вакија да жена док *доји*, осла́би и *о[д]* *дојёње*. – У *дојёње* дёте́та те́ке гу припаде му́ка. – Мло́го се одужи тој њёгово *дојёње*, мо́ри девојко, одби га јемпүт, зар не ви́диш каква си се уч’инила. – За њёгово *дојёње* се казува́ло: кд би му до́шло време, и́ша би ч’и́к на ре́ку да се накл’ока куд матёре.

до́ји несвр **1.** *храни својим млеком из дојке, ви́мена*. – Снаа је у со́бу, *до́ји* девојч’е. – *Дојёше* дёте до́кл’е га у́спа. – Јётрва гу *до́јила* дёте, зе она не-ма́ла мл’ёко. – Дёте вал’а да се *до́ји* све док не се на́ои. – На́ша бивол’ица не *до́ји* ви́ше своје биволч’е. **2.** *уси́има извлачи млеко из дојке, сиса (о деи́иу или младунчеи́у животи́ише)*. – Још л’и гу *до́ји* тај бизгов, још не л’и га од-би́ла? – *Дојеу́ч’и* дёте гу за́спа ка анц’ёлч’е. – На́ш Ми́та *дои́ја* и пошто бёше напуни́ја две го́дине. – Док *дојеу* ја́рич’и, ко́за ни дава́ше по ма́ло мл’ёко.

док* *везн временски, за означавање исти́овременоси́и радње зависне реченице са радњом главне*. – Све сьм ги ја гл’еда́ла девёре *док* се ожени́л’е. – Три д́на смо гу ч’ека́л’е *док* до́шла. – *Док* не ти ре́кнев ма́ти и о́тац, ти ни́шта са́ма не-смеш. – *Док* не сти́гне ко́лач’ от цр́кве, не́ма го́сти. – *Док* би́ла

жива свекрва, она месила колач' за славу. – Сабáјл'е се збéреф^в л'уди док не се разднiило. – Док су живи стáри, тако ч'емо. – Жéнска свáдба код нáс је док доц'ев сватóви да гу ўзев мláду. – Док работáја, свáки дñн се брич'ија.

дока́же свр **а.** *извесити, јави, саопштити.* – Ако га видиш тáмо *дока́жи* му да му је мáти мlóго бóлна. – Тој вáл'а да му се *дока́же*, те да знá кáква му је работá вáмо. **б.** *увери, убеди некога у нештó.* – Áјде, *дока́жи* ако мóж да *дока́жеш* ништо онéјзи дебéл'е глáве. – Њéму ништо не може да му се *дока́же*. **в.** *оштрижи, поштрикаже.* – *Доказáше* га сиромáа да се спрáл'а да бéга у планину. – Лáзу Кујунц'и́ч'а и дружину му бéше *доказáја* тáј Арнаутин у кога бил'е на ко́нак. – *Доказáло* се зáр бéше што ги пофач'áше свé на кúп. **г.** *заврши казивање, исприча до краја.* – Он, сирóма, ни не *доказа* што имáше да му кáже, а Стéфан тéке рипи на нóге па пóч'е да вика на њéга. – Штó пóч'ело да се казу́је, вáл'а и да се *дока́же*.

до́кле* **1.** *прил до које простиорне и временске границе.* – *До́кл'е* сте ишл'е пéшке? – *До́кл'е* спáла? **2.** *везн в док.* – Седéја у туј куч'у *до́кл'е* не гу прода́л'е.

доко́љан -љна, -љно *беспослен.* – Не сéди *доко́л'на* веч' ўзни работу у рúке. – *Доко́л'ан* пóп и јарич'и крсти (нар. изр.)

доко́ље свр *заврши клање, закоље; ѿкоље.* – Пóч'о да ко́л'ем јéну кокошку, áма не мога́ да гу *доко́л'ем* што ми се и́стрже из рúке, веч' на Бóга дóтрч'а Цáна, ўфати гу и *до́кла* гу. – Што не бeше зáр *до́клано*, тој јáгње тéке пóч'е да рипа. – Снáга вал'áше да се *доко́л'е* тáј грдоси́ја бивол'ица. – Јéну по јéну, јéну по јéну, тéке ми *доклáсмо* свé тéј шóтке што имáсмо. – Ву́ци ни *доклау* зимус и посл'едњу о́фцу.

до́ктор/до́ктур -а м *лекар, в еч'им.* – Дóбар *до́кѿор* бéше би́ја тáј Бáки ефенди́ја. – Док отрч'áше по *до́кѿора* и док он доц'е, Ал'екси́ја даде дúшу. – У стáро врéме ни *до́кѿури* немáло у При́здрен.* – Гу нáшл'е гл'и́сте у црéва па гу да́ја *до́кѿор* некци́је.* – Бада́ва му бiло што и́ша код *до́кѿура*.*

до́кторов/до́ктуров* -а -о *који ѿри́ада до́кѿору.* – И *до́кѿорове* де́ца би се разбол'ел'е и́сто ка ми. – Тáј куч'а прекај Бристри́це је *до́кѿорова*. – Ёте тој му је *до́кѿуро́ва* сéстра.

до́кторски -а, -о *који се односи на до́кѿора.* – Окупéше, пусти́ња, и тéј *до́кѿорске* визите. – Дрúго је *до́кѿорско* гл'еда́ње, а дрúго је па кьд жéне гл'едаф болни́ка. – Ни сви *до́кѿорске* апóви не мога́у да гу помóгнеф.

доку́ма -е ж (тур. *досита*) *ѿамучна тканина фабричке израде.* – Мин-тан о[д] *доку́ме*.

дола́зи* несвр *сти́иже крећући се.* – И Шипта́ри *долазил'е* кри́јуч'и у Световра́ће. – *Дола́зив* комши́је у визиту за славу. – И сваку годину *дола́зим* за славу.

до́лап -а м (тур. *dolar*) **1.** *најправа за ѿржење кафе.* – Ти ўзни *до́лай* те испр́жи кáву, а ја ч'е однёсем л'ебóве на фúрну. **2.** *ѿосиро́јење за наводњава-*

ње. – За во́ду у ба́шч’у не брине, дѣњом, но́ч’ом, до́лай му рабо́та. – На зор је за во́ду у бо́стан, до́лай му се истру́ја те не мо́же да ва́ди. **3. а.** мањи ѿлакар у зи́ду за одлагање ку́ћних ѿо́трејши́ина, за́творен ѿокло́йцем или завесом. – По́што скљу́пиш ма́раме и кана́фце, ту́ри ги у до́лай. – И ка́ва и ше́ч’ер су у до́лай у куч’у. – У до́лай ни седе́л’е ч’а́ше, тањи́ри, шиши́ч’и.* **б.** в ди́шекльк. – А́јте, да́јте јорга́не о[д] до́лай да потши́јемо ч’и́сте ч’арша́фе. **в.** дрвени орман. – Ка́ко би би́ло ва́ј до́лай да прене́семо та́мо у ч’у́ше до капи́ц’ик? – Те́ј два́ Цани́на до́лаи́а ни заузо́ше полови́н со́бе. **4.** ѿочак са ѿера́јима ко́ји ѿкре́ће водени́чни камен. – Шаипа́ги́на водени́ца не рабо́та, уре́ц’у́јеф до́лай што ги оштети́ла во́да.

дола́пч’е* дем од дола́й (3). – У је́ну со́бу би́ја погól’ем до́лап, у дру́гу со́бу је́но дола́йч’е.

дола́ш¹ непр прид (тур. *dolaş*) ѿогрешан, крив; неѿачан. – За у Све́ту Богороди́цу бе́смо по́шл’е по до́лаш пу́т, па морадо́смо да се вра́ч’амо. – До́лаш си ти́, не́је та́ко ка што ми́сл’иш. – Кь[д] да превидимо њего́ву рач’уни́цу, а о́на ѿпаде до́лаш.

дола́ш² прил ѿогрешно. – Васи́л’ов Бо́да по́ч’е да ѿде до́лаш пошто му у́мре о́тац. – Ако си до́лаш прееса́пија, а ти́ испра́ви.

дола́ш³* -а м она́ј ко́ји је скло́н хода́њу, ше́ињи. – Ва́ј Це́ка не мо́же да се свр́ти до́ма, сва́ки ч’ѿс у ч’арши́ју, се напра́ја до́лаш.

долдурма -е ж (тур. *dondurma*) сладолед. – Да́ј му ко́ј ма́нгър за долдурму. – Смо дава́л’е ја́јца долдурмац’и́је да ни да́де долдурму.* – Та́ј Горани́н донесува́ја долдурму сва́ки дѣн у на́шу ма́лу.*

долдурма́ц’и́ја -е м (тур. дијал. *dondurmacı*) занатли́ја ко́ји се бави ѿравље́нем и ѿрода́јом сладоле́да. – Дуга́ња му је до Мура́та долдурмац’и́је. – Смо дава́л’е ја́јца долдурмац’и́је да ни да́де долдурму.*

до́лњи -а, -о ко́ји је доле, исѿод нече́га дру́гог, до́њи. – О́двој та́ј до́лњи ч’аршаф да га закр́пимо. – Ту́ј ро́гоц’у про́сни у до́лњо со́пч’е. – Бра́т ми седе́ја на до́лњи ка́т.* **2.** ко́ји чини ни́жи део ѿросѿора или насе́ља. – пдите на до́лњи пу́т, по́брго ч’е стигнете.* – Ма́ти ми би́ла о[д] До́лње Срби́це.*

до́ље/до́љен* прил ни́же, исѿод. – По́ до́л’е би́ла куч’а мо́јему а́ц’е. – Гл’е́дам до́л’е и ни́шта не́ се ви́ди. – Би се умори́л’е од игра́ње и би се́л’е до́л’е. – Се сл’е́гните до́л’е да не́ ве ви́див. – О́вде до́л’е куч’а је на́шему по́пу. – Гро́јзе сл’е́гло до́л’е у ка́цу. – А до́л’е мо́же да се ѿде и по ту́ј путинку. – На́ша во́јска се кри́ла до́л’ен у боро́ве. – А́ј да про́бамо да про́ц’емо до́л’ен. – Ч’е се пу́штимо от Кал’а́је до́л’ен.

до́ма прил **а.** код ку́ће. – На но́ге ѿч’ не мо́же те вѣзды́н се́ди до́ма. – До́ма л’и ти је ма́ти, мо́ри Ца́ко? – Уда́ла се мо́ма да не́је до́ма (нар. изр.). – Беде́л’а ти фа́ч’ам, до́ма да ми се́диш (нар. песма). – А до́ма ме ч’ека́л’е ку́мови.* – Ни́кад, бре́, не́си до́ма, ста́лно скы́таш.* – Ма́ти не оста́л’а́ла ми́цки до́ма.* – А́, мо́ри поскиту́л’о, ни́кад до́ма не́си!* – Де́ си виде́ла ала́јкуч’ку

да седи *дóма* и *куч’у* да гл’еда!* – Неје *дóма*, отиша у бербера да се брије. **б.** *кући*. – Ајде веч’е, акшам је, вал’а да се иде *дóма*. – Мотавило вило, сад горе било, па *дóма* дошло, за врата се скрilo. – Ајде да идемо и ми *дóма*, доцкан је.* – Ако ти проц’е црна мач’ка пут, врати се *дóма*.* – Ч’е веч’ерамо кт се вратимо *дóма*.* – Ч’екај да доц’е брат, па ч’е те однесе *дóма*.* – Кд би се врач’ал’е од рабóте *дóма*, би се врати’л’е и код нас да видив како смо.* – У акшам се доц’е *дóма* и се веч’ера.* – А и он, бóгме, доцкан доц’нује *дóма*.* – Дóста си седела код нас, ај више *дóма*.* – Иди, ама брго да се вратиш *дóма*.* – Немој да се вратиш *дóма* у нијено дóба.* – У прóл’еч’ отиднев на гурбет, у јесен се вратив *дóма*.* **ИЗР за дóма за кућне њошребе.** – За *дóма* л’и ткајеш тој платно ел’и за продаву? – Жито за *дóма* још несъм купија.

дољети свр 1. *сигне лейети, дође у лейу.* – Пошто дол’ети и тај голу буч’кал’ија, затвори кафеc. – Освои прóл’ет, дол’етише ни и штркови. – Ч’у л’и нач’ес тога ўта што беше дол’етија на којшиске ч’арамиде, да је дал’еко? **2.** *фиг брзо, журно дође, дојури, доири.* – Дол’ети ка без душе да ни каже што гори Ал’ексина дугања. – Да не бeу дол’етиел’е л’уди да браниф, вода би не однела.

домазлак/домазљк -а м (тур. дијал. *domazlık*) **а.** *домаће живоишње које се чувају за њрилод.* – Вај крава њскоч’и жаловица, не беше за *домазлак*, те гу закласмо за паштрму. – За *домазлак* да остаимо овога двизара. – Теј две кокошч’ети што ни донесе Тóтка остаисмо за *домазљк*. – Теј две говеч’ети несу за продаву, за *домзљк* ми су. **б.** *домаће живоишње које њоседује једна њпородица.* – Спрóч’у њинога *домазлака*, наш *домазљк* неје ништо. – Теј офе су наш *домазлак*. – Објдва загара су учител’-Манетов *домазљк*. – Тај гускар Јован-Бег ни за живу главу неч’аше да ми продаде јено гусанч’е *ош* свој *домазљк*. – *Домазљк* му је гол’ем па има што и да закл’е за зиму и што да му остане. – Њин *домазљк* ги затроше бол’ештине. – Сиротиња су они, о[д] *домазлака* ма́ло штó се наоди у њи.

домазлач’ки/домазлч’ки -а, -о *који њрипада домазлуку.* – Све теј кокошке граорке ни су *домазлач’ке*. – И тој јено *домазлч’ко* пил’е што ни остаде и оно л’ипца.

домач’ин -а м **1. а.** *мушарац који уѡравља домом, кућом, глава њпородице.* – *Домач’ин* је дирек у *куч’у* (нар. изр.). – *Куч’а* без *домач’ина* не седи (нар. изр.). – *Домач’ину* је место у баш. – Здраф си, *домач’ине*! Нека је стреч’њо и дуговеч’но! – Бајњак унесуваја *домач’ин* у *куч’у*.* – На Бадњо веч’е прво *домач’ин* поткади бадњак.* **б.** *онај који брижљиво води своје домаћинство, чуваран, добар сѡпарешина дома.* – Њскоч’и добар *домач’ин*, на оца зар? – Мисл’есмо да имамо рабóту сьс једнога *домач’ина* ч’овека. – Ку-ма-Томини су први *домач’ини* у село. **2. муж, суйруг.** – *Домач’ин* не ми доша те не мóгу ништо да ти одговóрим без њега. – Тај жена неје сама, има она својега *домач’ина*. – Да се допита́м прво з *домач’ина* ми. – *Домач’ин* ми ѡша

да донесе бадњак у кућу.* **3.** *игуман, сѣпарешина манасѣира*. – Тај дуовник што ўзе да га гл'еда А́нч'е, до сѣг бѣја *домач'ин* у Свѣту Троицу. – Народ неч'аше тога *домач'ина* за у Светога Ма́рка, а́ма влади́ка га ту́ри.

домач'инов -а, -о *који љриѣада домаћину*. – Къд отвори́смо лакрѣдију за ту́ј рабо́ту, бе́ше ту́ј и *домач'инов* бра́т. – То́ј не́је мо́ја брѣ́га, те́ке *домач'но́ва*.

домач'ински -а, -о *који се односи на домаћина*. – *Домач'инска* ку́ч'а. – И о́на ми се ўдаде у *домач'инску* ку́ч'у.* – Седо́смо и поч'е́смо сѣз *домач'инске* лакрѣди́је.* – Иско́ч'и мани́то де́те од *домач'инске* ку́ч'е.*

домач'ински *прил на начин својсѣвен домаћину*. – Ко́га го́д да доч'еку́-је, он га доч'еку́је *домач'ински*. – Сѣди да збо́римо *домач'ински*. – Рабо́та да се урабо́та *домач'ински*.

домач'ица -е ж **1. а.** *жена, суѣруга*. – Сиро́ма та́ј Ста́нко, ка му ўмре *домач'ица*, љде ка да је изгу́бен. – *За домач'ицу* узѣја јѣну јаба́нц'ѣку. **б.** *жена сѣпарешине дома*. – Ако *домач'ин* не́је до́ма, ту́јке је *домач'ица*. – Што љмаш да ка́жеш, ка́жи *домач'ице* а не́ мене, ја́ не́сѣм *домач'ица*. – *Домач'ица* от ку́ч'е доч'е́ка го́сте у дво́р.* **2.** *вредна, уредна, шѣдѣљива женска особа, веши́а у обавѣању ку́ћних љослова*. – *Домач'ица* же́на бе́ше бѣла. – Бла́го си га не́му с ту́ј не́го́ву *домач'ицу* же́ну. – Ку́ч'а тра́жи *домач'ицу* же́ну па да је напре́дна. – То́ј старе́јо дево́јч'е му је *домач'ица* да гу тра́жиш та́кву.

домач'ицин -а, -о *који љриѣада домаћици*. – Ку́ч'а је *домач'ицин* о́браз. – Не мога́ше да истрѣпи *домач'ици́не* му невал'ашти́не, па се о́тури.

домашњи *мн укућани*. – На ту́ј веч'ѣру бѣл'е са́л *домашњи*. – Ни *домашње́ма* бѣл'е не ка́заја да ч'е љде та́мо. – Кри́ла, а́ма ни о[д] *домашње́не* не мо́гла да сѣкри́је ту́ј сво́ју гомнени́цу.

домашањ/домашњь -шња, -шњо *домаћи, кућни*. – *Домашњь* л'ѣба по́ ч'ѣни идаре зе екме́ц'ѣски. – Ви́но му бе́ше *домашњо*, грóм! – Ве́ј ро́зге до́бре ч'е ми бѣдне́ф за *домашњу* рабо́ту. – О[д] *домашњо́га* а́јдука не мо́ж да се обрѣ́ниш. – Он мо́га да је́де са́л *домашњо* је́дење.* – *Домашањ* ко́ло́мбоч' по́ сѣтан је от купо́вни.*

домоздо́ *прил обавезно, свакако*. – *Домоздо́* љмаш да ми пла́тиш бо́рч', ва́де ти је. – Къд ви́де да не мо́же да се извуч'е, пре́даде се *домоздо́*.

домуз-ба́ла -е ж (тур. *domuz balık*) *врсѣа круѣ́не, масне, месна́ше рибе из Скадарског језера*.

донесе *свр 1. а.* *носећи да*. – *Донеси* ми је́ну љглу пл'ети́ч'ку да избо́дем поскури́це. – Ту́ј коко́шку ни *донѣја* кума-Ц'о́ра. – Што́го́д му се *донесе* да је́де, не́ч'е ни да оку́си. – Ва́ј бо́кал ба́та ни *донѣја*.* – Ове́ј комши́ѣне де́ца *донесо́ше* цре́шње.* – *Донеси* ми гру́дњак да обу́ч'ем.* – Што́ сте ми *донѣл'е* гњѣла́ве јабу́ке? – Треба́ло да *донесе* па́ре јуч'ѣр, а не́ да ћу́ти и да бе́га.* **б.** *љренесе с једно́г месѣа на друго, доѣ́реми, досѣ́ави*. – *Донесо́ше* л'и и те́ј пра́зне бури́ла? – У́ч'ѣни се мука́јет да се *донесе* и та́ј раки́ја од Зоч'ѣште. – Та́ј

амал таксират *донесе* ми на дугању пуно бурило шпирт ч'ик од Баждаране. – Вал'а да се узне ч'овек да се тај младаневестин сандък *донесе* дома. – *Донеси* и бардак да сипем ракију. – Домач'ин ми иша да *донесе* бадњак у кућу.* – *Донџа* и бисере у куч'у.* – *Донеси* и тај гол'ем астал.* – И они *донел'е* у двор багренове грёде.* – На Божич' положајник *донесе* шумку.* – Ни *донџа* абер беч'аров комшија.* – *Донџа* од гурбџа двџста дуката.* – *Донел'е* му и двџ дџгч'ке грёде од бџке.* – Па брач'а *донесоче* свџ што трџба за свадбу, богами. – А ч'е ми *донесеш* јџн крч'аг вџду? **в.** *враиши узџшо*. – *Донесе* л'и Даница тџ котл'ич'е што бџше узџла? – Јџш нџ ми *донџа* тџ паре што му дадо у зајџм. – Узне л'и се штогџдџр, тџ вал'а и да се *донесе*. **2.** *доведе, дове-зе*. – *Донесе* на веч'џру и Абдула-агу Карајагл'ију. – Напудџја жџну и *донџа* у куч'у милосницу. – *Донџа* мајка до три еч'има (нар. песма). – Трџч'и дџктур вџл'и: сџк ч'е се дџгне / ако гу, мајко, мџмч'е *донесеш* (нар. песма). – И тај бивол'ица што је на благоџту у сџло вал'а да се *донесе* дома. – *Донесоче* и три аргата да помџгнев^ф.* – Вај жџна што гу *донџа* од Ц'аковџце, пџ дџбро да нџ гу узџја.* – Да л'и мџгу да га *донесем* дџте да сџди дџњс и јџтре код вџс?* – *Донел'е* вџду до башиџе свџ по брџзде.* **3. а.** *џроузрокује, џричини, сџвори*. – Какав је, свџ ми је стра ч'е ми *донесе* никџју невџл'у на главу. – Сам си крџв, умџшаш се у туџ'е рабџте да *донесеш* сџбе на главу и туџ бџду. – Тај њџан опџдлџк му асл'и *донесе* тол'икву оч'џву л'утину. **б.** *изазове своџм џџјавам (о временским џриликама)*. – Тџ тмџрне облаџи отџд от Паштрик дај Бџже да не *донесџф* нџкој кијаџмет. – Тај крушаџ *донесе* гол'ем ч'џдер по лџџза. **4.** *буде уносан, обезбџди новаџ*. – Трговџна мџже дџбро да *донесе*, ама џна мџже и да отнџсе. – Туџ годину грџџе му бџше *донџло* л'џпу пару. **5.** *џџшаџе, уџуџиши (о виџшој сили)*. – Њџга га *донесе* Бџг бџш кџд ни вал'аше највиџше. – *Донџа* га враг да уч'џни јџш кџју магарешџтину, да ни поџфни џбраз. ИЗР. *донесе догџвор* одлучи, рџши. – Такав *догџвор* бџу *донел'е* еснафске старџџине тџд, па таџо џстаде и дџн-дџњске.

донесување с гл им од *донесује*. – Спрајте свџ што џмате за *донесување*, па *донесите* одџмпџт. – Да знаш, тџ твоје *донесување* дома ајл'аз куч'ич'и да не виџдим виџше.

донесује несвр од *донесе* **1. а.** *носеџи даје, џриноси*. – Кџд гџд доџди да га виџди, *донесује* му по штогџџ' да омџкри уџста. – Дџкл'е *донесуваше* у куч'у свџ што заслужуваџе, тај дџвер гу бџше дџбар. – Дајма би ч'џкала да гу се *донесује* на нџге. **б.** *доџрема*. – Напрет, туџ ч'џу за долџме Мач'кини *донесувау* ч'џк од Венџдик. – Кул'бе, сараге и ч'џфе се *донесујеф* от Скадар. **2.** *доводи*. – Кџд би гу тај снаа младанавџста иџшла на гџсте у рџд, сама свџкр-ва би гу пџсл'е *донесувџла* дома. – Сџге нџје врџме да се *донесујеф* гџсти на руч'кџве, на веч'џре. **3.** *враџа*. – Рџч'е бајаги да ми *донесе* тџ што бџше узџја од мџне, ама џте тол'џко дџна каџко не *донесује*. **4.** *узрокује, сџвара*. – Нџмој, брџе, нџ ми *донесувај* и тај огрџмак на мџју главу.

доодак -тка м **1. долазак**. – Къд је било време за доодак, / ете нџиф Оритку девојку (нар. песма). **2. њриход**.

доодѣње с гл. им. од дооди. – Како је па тој њџо свѣки ч'ѣс доодѣње у туц'у куч'у?

дооди несвр **1. а. долази**. – У прѣину ни доодѣше поч'есто, а сѣге ни дооди рѣтко. – Док бе болна, доодија би да ме види. – Млозиѣна ги доодеу на ожц'ел'дију. – Дѣ си видеја да се дооди дома по акшам посл'е? **б. ѡрилази, ѡриближава се**. – Нѣмој да доодиш до мѣне зе ч'е те удѣрим. **в. сѣиже, ѡрисѣва**. – От сѣна гу доодил'е и писма и пѣре. – Тѣд ги стока за дугѣњу доодѣше от Скѣдър. **г. ѡричиѣава се, долази у сну**. – Дооди ми у сѣн ка да га видим жѣвога, да је дал'ѣко. **д. надолази (о води)**. – Трч'и да затѣоримо вѣрата при митропол'ије и да туримо штицу, зе тај вѣражи пѣток ѡпет дооди. **2. вреди, кошѣи, сѣије**. – Јѣно на друго, грѣзе ми дооди по двајес пѣре ѡка. – По кол'ѣко ни доодеу тѣј мафѣсе у артѣју. – Пѣдол'е не бѣва, вѣј шамѣје мѣне ми доодиф по тол'ѣко. **3. изгледа, чини се**. – Дооди ми ка да се мѣло угорч'ало тој коломбѣтно бѣашњо. – Тај бѣсма за димѣје ми доодѣше ка крѣта. **4. а. досѣва у неко сѣиѣње, расѣоложење**. – Къд слѣшам за тѣј синл'ѣве ми маскарѣлѣце, дооди ми да уфѣтим бѣл'и свѣт от страмоте. – По којпѣт ми доодѣше да га уфѣтим за гѣшу и да га удѣвим. – А зѣр јѣмпѣт ми доодило да пѣкнем од мѣке къд видим што се ч'ѣни. **б. добија наѣаде**. – Тѣј њѣгове лѣтке у глаѣу ч'ѣсто би му доодил'е. – Мѣч'на ти је јадница да пѣ мѣч'на не бѣва, свѣјено што гу дооди тај њѣјна, да је дал'ѣко, друга рабѣта. **5. ѡѣиѣе**. – Тај њѣгов бѣл'ес му дооди од мѣло пѣјѣње. – Одѣшто гу доодѣше тој тол'ѣко штукѣње, мѣри девојко? **6. ѡриѣада**. – Оч'у да знам што ми дооди мѣне од оч'ѣвѣне. **ИЗР. дооди пѣмет ѡсѣије ѣамѣѣнији, разумнији, бољи**. – Ўчи га, вѣкај на њѣга, бѣ га, њѣму ѣамѣѣ нѣ му доодѣше, па нѣ му доодѣше. – Ка да поч'ѣја да гу дооди ѣамѣѣ онѣјзи Васил'ѣве нестрѣкѣѣце. **дооди на пѣмет сеѣа се, ѡрисѣа се; ѣада на ум**. – Тај ч'ѣтек што га изѣдо од ѡца къд бе удѣрија коѣна лѣтинскому консѣл'е, и сѣге ми јѣш дооди на ѣамѣѣ. – По нѣшто би му доодило на ѣамѣѣ, ѣма и тој ка про[з] сѣн. – Ни на ѣамѣѣ бѣл'е нѣ ми доодило да му ч'ѣним давѣју. – Ђ што нѣ му доодѣше на ѣамѣѣ къд вал'ѣше да се намаскарѣ със кога. **доодив (му) дагларѣ ѡсѣије неурѣвноѣежен, добија наѣаде раздѣражљивѣѣи**. – Доодиф му дагларѣ, фѣч'а га. **фѣч'ав/уфѣтив (га) дагларѣ в дооде (му) дагларѣ**. – Къд га уфѣѣив тѣј њѣгове дагларѣ, од њѣга бѣгај пѣ дал'ѣко. – Ка да смирује мѣло, дагларѣ ѡ нѣ га фѣч'ѣф сѣге.

допѣта се свр договѣри се, ѡсѣвѣѣује се. – Док нѣ се доѣѣѣѣѣм сѣз мѣжа ми, нѣшто не мѣгу да рѣкнем. – За туј цѣркѣнску рабѣту ѡпштинѣри се бѣу доѣѣѣѣѣле сѣз вѣладѣку. – Доѣѣѣѣѣѣѣ се, па ми ѡговѣрите бѣва л'и ел'и не бѣва. – Рѣши ѡтац да ме жѣни / у пѣтак се доѣѣѣѣѣѣѣ / у субѣту свѣти бѣраше, / у недѣл'у свѣдба бѣше (нар. песма).

допитује се несвр од *доишѣ се, договара се, савештује се*. – За њанске рабѣте ац’а-Ц’ека свѣ би *се доишѣуваја* съз њашега бату. – *Доишѣујеф се* да дадеф л’и девојку ел’и да нѣ гу дадеф.

доплѣте свр *доврши илѣшење, исилѣше*. – Ёте ме ђма, сал да доил’ѣишем вѣј иглу што съм поч’ѣла. – *Доил’ѣише* л’и и тај други подлѣнак? – *Доил’ѣиши* до грање, па ђстај пл’ѣтѣво. – Јѣн рѣкав ми је *доил’ѣишен*, а други ми ђстаде недопл’ѣтен. – Тѣј ч’арапе вал’а да се *доил’ѣишеф* јемпѣт, мѣри мајко. – Тѣј деч’ѣнске ч’арапч’ѣч’и ја съм ги поч’ѣла, ја ч’е ги и *доил’ѣишем*.

допоје свр *заврши ѣевање, оиѣева*. – *Допојасѣише* л’и? Ё, ѣјте, дѣјајте се да се ѣде дома. – *Допојѣише* јѣш тѣј пѣсму, па да се спије. – Ч’ѣкајте да се *допојѣ* кумѣфска пѣсма, па посл’е дѣјајте софру.

дор -а, -о (тур. *dor*) *који је кесѣнеѣасѣише боје (о коњу)*. – Тај дор коњ ч’е му липч’е. – Купил’е јѣну дору кобилу. – Тој дору коњч’е је по ч’ѣскин зе тој ц’ѣкч’е. – Онога доруа ата дрѣжи за домазлѣк.

дор/дори прил чак **а.** за *исѣишѣање ѣросѣорне удаѣеносѣиши*. – Уди да га траѣиш дѣри до Баждарѣне. **б.** за *исѣишѣање дѣжине ѣроѣеклог времена, временске одмаклѣсѣиши*. – Мајка жал’и дор до вѣка. **в.** за *исѣишѣање количине, високог сѣиѣена, ширине обухваѣиша нечега*. – Топлуу смо газил’е дор до кол’ѣна. – Опл’ач’каше ги дѣри до кошул’е. – Дѣри кл’ѣко и на кол’ѣниѣе да га мол’им да ми опрѣсти. – Кѣд се рѣди мѣшко, у кѣч’у се обрадѣујеф сви дѣри до ч’ѣвије, само мѣтла плач’е. – Оному снаѣному прокуде дѣри и завијач’ му бѣше гѣмнаф.

дорат -а м (тур. *dor(u) at*) коњ *кесѣнеѣасѣише длаке, в дѣрија*. – Поган му је тај њѣгов дѣраѣи, и грѣза и клѣца.

дорзан -а м (алб. *dorzan*) *јемац*. – Ђн бѣше дѣрзан за њѣга. – Нѣ га верѣјем њѣга, Бога да ми даде за дѣрзѣна.

дѣрија -е м (тур. дијал. *dori*) в *дѣраѣи*. – Њѣговому дѣрије нѣ се наѣди тако лѣсно ч’ѣфт. – Нарани л’и дѣрију? – Тај дѣрија свѣкѣд му бѣја ка рѣпч’е. – И мѣј дѣда имѣја дѣрију.* – Коњ дѣрија бѣја погол’ем се кобила Зѣрка.*

дорѣч’а свр *заврши обѣд, руча*. – Дѣгоше га от софре и нѣ му дадоше ни рѣч’ек да дорѣч’а. – Дѣруч’асмо наѣдва-наѣтри сал да не задѣцнѣмо. – Њи се рѣч’ек дѣруч’ѣја, ѣи се веч’ѣра до веч’ѣрѣла.

дѣсаѣи (се)* свр *дојади, додија, дозлогрѣди*. – Што ми дѣсаѣил’е вѣј муве, не мѣгу да спијем. – Ми се дѣсаѣила рабѣта цѣја дѣн. – И дѣца му дѣсаѣил’е, вревив^ф цѣја дѣн. – Бѣгај, брѣ, мѣч’и ми се од главе, си ми дѣсаѣија!

дѣсац’а/дѣсац’ѣје* несвр *ѣосѣијаје неугѣдно, додијава*. – Јѣна комшѣика стално ми дѣсац’ѣла. – Ми дѣсаѣујеф^ф гаврѣни.

дѣспѣтак* -тка м (обично уз предлог на) *оно шѣио је скоро ѣѣѣрошено*. – Дрѣва ни су на дѣсѣѣѣтак, а јѣш је зѣма. – Брѣшњѣ ни бѣло на дѣсѣѣѣтак, а немѣло дѣ да се куѣпи. – Нѣ ѣрч’и тол’ѣко, зѣ посл’е ч’е куѣкаш како ти су пѣре на дѣсѣѣѣтак.

дѹста прил **а.** у мери која је довољна, онолико колико је њој потребно. – *Дѹсѹа* сѹм ти дѹбро дала / јѹну ч'ѹру пепел'ушу (нар. песма). – Тѹј жѹто што ѹмамо *дѹсѹа* ч'е ни бѹдне до гѹмно. – *Дѹсѹа* бѹло њѹно царсто. – Ал ѹмате *дѹсѹа* пारे да кѹпите кѹч'у?* **б.** у великој количини, у великој мери, у великом броју; ѹуно, ѹревише. – Набѹрите *дѹсѹа* грѹје те да ѹмамо и за јѹтре. – Сѹз њѹга би се *дѹсѹа* чѹсто видувал'е у Мандушѹву кондурѹиницу. – Иако *дѹсѹа* ч'ѹкаја да се ожѹни, узѹја жѹну домаш'ицу, да гу тражиш такву. – Нѹ јѹмпѹт, нѹ двапѹт, тѹке *дѹсѹа* пѹт сѹм му зборѹја да не вал'а тѹј што ч'ѹни, ама неч'аше да ме слѹша тѹј глава дебѹла. – *Дѹсѹа* си седѹла код нас, ај више дѹма.* **в.** у служби узвика за исказивање захѹева да се с нечим ѹрекине. – *Дѹсѹа*, дѹ, *дѹсѹа*, нѹ ми ц'ѹмкај више!

достѹна -е ж ѹриличан број, мношѹво, многи. – *Достѹина* л'ѹди отидѹше у Светѹга Мѹрка. – Ч'ѹја сѹм тѹј о[д] *достѹине*, ама нѹ знам бѹшно л'и је. – Првич'ѹри бѹу *достѹина*. – За светѹга *достѹину* бѹу викал'е на веч'ѹру. – йма л'и не *достѹина* да пѹч'немо?

дотѹра* свр **1.** ѹтирањем исѹред себе доведе до одређеног мѹсѹа, догна. – И нас не *доѹтерал'е* до Каменѹти мѹс. – Итал'ијанске војници не *доѹтерал'е* до ѹпот^л Призрен и тѹј смо ноћил'е. **2.** доведе се (о леѹини, дрвима и сл.). – Ако требало да се *доѹѹера* дрва у град', би *дотерал'е* сел'ѹни.

доткѹје* свр доврши ѹкање до краја. – Нѹ стѹгла да *доѹѹкаје* ч'ѹл'им, се разбол'ѹла. – Ч'е *доѹѹкајем* по Вел'ѹгдѹн.

дофѹти (се)/довѹти (се)* свр **1.** ухвати (обично хваѹѹајући руком). – Мѹти ме *дофѹти* за рѹку и ме ѹдведе у кѹч'у. – Гу *дофѹтиѹја* за кѹсу, поманѹтија, па ѹдри, ѹдри! – *Дѹфѹти* тѹј мѹсо прет сѹбе и га ѹскрка за јѹн ч'ѹс. – *Дѹфѹти* ми тѹј јабуке што су високо. – *Дѹфѹти* грѹмењ зѹмњу и гаѹ'ај ги гаврѹне. – *Довѹти* и дај ми тѹј баскѹје на грѹду. **2.** додирне некога или нешѹо. – Ако те *дофѹтиш* сѹс овуј мѹтку, кѹске ч'е ти ги искрѹшим. **3.** зајочне, ѹприхвати (се) (обично ѹосла). – Ај, брѹ, дѹк се, *дофѹти се* више за рабѹту. – И ја сѹм се *дофѹтиѹја* да рабѹтам. **4.** фиг загори. – Отидо код комѹиѹе, а сѹм забрѹјла руч'ек на шпѹрет, па ми се *дофѹтиѹја*.

дофѹч'а (се)/довѹч'а (се)* несвр **1.** хваѹа (се) руком. – йдем полѹко, стар сѹм, и се *дофѹч'ам* за грање да не паднем. **2.** зајочиње, ѹприхватиа (се) (обично ѹосла). – йн ниѹи се *дофѹч'ѹја* за рабѹту у млѹдос, ниѹи у старѹс. **3.** захваѹиа. – Би *довѹч'ал'е* воѹду у Световрѹч'е да омѹјемо ѹч'и.

доѹкан прил **1.** кад ѹрође већи део неког времена, ѹозно. – Штѹ доѹ'ѹсте тако *доѹкан*? – Њѹму му доѹ'е пѹмет, ама *доѹкан*. – Сѹди дѹма, дѹ ч'ѹш тако *доѹкан* по сокаѹе? – *Доѹкан* у нѹч' стигѹше дѹма. – И тѹ си дѹша *доѹкан*.* – Не мѹгу да спѹјем па сѹдим *доѹкан*.* – А и ѹн, бѹгме, *доѹкан* доѹ'нѹје дѹма.* – Врѹч'ѹ је дѹњом, ама *доѹкан* се разлади.* – Ајде да ѹдемо и мѹ дѹма, *доѹкан* је.* **2.** ѹосле неког рока, касније. – Да л'и ч'е се дѹгне по рѹно ил'и ѹѹ *доѹкан* од јѹч'ѹр? – Ја ч'у ѹѹ *доѹкан* да јѹдем л'ѹба.*

доч'ека* свр 1. *изађе у сусрећ'и ономе ко или ш'ија долази, сачека, љрими.* – Искоч'ил'е пред врата да не доч'екав^ф. – Кој ч'е ве доч'ека на станицу у Б'ејаград'? – Домач'ица от куч'е доч'ека госте у дв'ор. 2. *ѿочас'и гост'ије јелом и ѿићем, ѿслужи, угос'и.* – Мл'ого л'епо не доч'екал'е на прв'ич'е. – У туј куч'у свакога би доч'екал'е ка што вал'а. – Ги даја Бог* да можев^ф домаш'ински да доч'екаф^с. 3. *доживи извршење онога ш'ија се желело или очекивало.* — Доч'екала и она ч'ерку да удаде. – Ч'е доч'ека, бич'и, и ун'уке да в'иди.

доч'екљив -а, -о *гос'иољубив, гос'иољрмљив.* – Брат му по н'еје доч'екл'ив. – Доч'екл'ив ч'овек б'еше б'ија, Бог да га пр'ости. – Млац'еја снаа гу б'еше ј'ако доч'екл'ива. – Куч'а ги је доч'екл'ива откако је. – И тај враг, тој девојч'е гу ѿскоч'и доч'екл'иво.

доч'екује* несвр *љрима, угоићује онога ко долази у гост'ије.* – Нај м'лада снаа доч'екувала госте и ги цел'ивала руку. – Ђ, т'и, Бранко, знаш како се доч'екује г'ос.

доц'е* свр 1. *крећући се с'иигне негде; ѿућујући, идући дос'ије до одређеног мес'ија.* – Да мога, и брат би доша вамо. – Сестра вамо дошла да ни донесе тулумбе. – Доц'и вамо да ти покажем, нестретњику! – Доц'ише овамо да в'идите. – А Арнауш'ије дошл'е у нашу куч'у и тражив д'е ни су б'омбе. – У акшам се доц'е дома и се веч'ера. – А ти доша брат од раб'оте? – А ме в'икаш да доц'ем? – Ајдете пр'во в'и, па ч'е доц'ем посл'е и ја. – Ако се отворив врата, б'ожем ч'е гу доц'е с'ин. – Доц'ише му пом'огните за мој атар. – И бац'а доша да ми пом'огне да ун'есем др'ва. – Кажи му бац'е да да ч'е доц'емо кн'оч'и. – Да доц'еш у Призрен, а н'е да б'егаш. – Њему му је т'ешко и с'с кола да доц'е, а ја с'м св'е п'ешке ѿшла. – Ђне га у дв'ор, доша да п'ита да л'и ч'е му дадемо. – И ја с'м дошла ко[д] т'ебе да те в'идим. – И сестра дошла бл'изо до куч'е. – Ја се св'е м'исл'им да доц'ем код вас. – Кљ[д] доц'оше до врата, се попишманише. – Свар'и вариво па доц'и ако оч'еш да зб'оримо. – Св'и смо дошл'е у тој њ'ино м'ицко дв'орч'е. – Спр'емамо за дваес д'уше да ни доц'ев^ф за Млад'енце. 2. *ѿојави се.* – Ћ[е] ѿдем на п'ијац да в'идим ал дошл'е л'утике.

доц'ује/доц'нује* несвр *долази, свраћа.* – Кьдг'од би поодија за у Сел'аник, доцуваја би да ни се каже. – На ма, на ма, доц'уваше гу мајка. – А и он, б'огме, доцкан доц'нује дома.

драгоман -а м *службени ѿумач за ѿурски језик.*

драм -а м (тур. *diret/dirhet*) 1. *јединица мере за ѿежину.* – Ђзни и ј'ено сто драма ма'сло дрв'ено. – Пејесе[т] драма ракију гу с'ркне ка Циганч'е м'рсол'. 2. мн. *ѿегови за вагу.*

драпа се* *бави се нечим, обавља неки ѿосао.* – Ђни се драйал'е с'с т'еј раб'оте њ'ине. – Куку, з'р јопет да се драйам с'с ткајење?! – Н'е се драйај с'с м'ене, ѿмаш другу раб'оту.

дрвар -а м особа која се бави вучом и продајом дрва. – Тај дрвар од Блаце дотера ми три кола шумове дрва. – Јеному дрвару од Манастирице съм поруч'ија да ми донесе два-три товара ч'иральце.

дрвен -а, -о 1. који је наїправљен од дрвеша. – Дај ми тај дрвен ч'екич'. – Муч'и се, јадник, с туј дрвену ногу своју. – Тамо у село имал'е дрвене вил'е.* 2. фиг укочен, крути, ушитољен (у љокрешима, љонашању); неошесан, незграјан. – Што си тако дрвен, што не приц'еш да се поздравиш? – Дрвена ка свака сел'анка кт се удаде у град. ИЗР дрвено ма́сло* в зејтин. – Напре се викало за зејтин дрвено ма́сло. – У кандила смо турал'е дрвено ма́сло.

дрвеница -е ж дрвени део самара. – На дрвеницу ми пукла јена штатка. – Изеја стел'е па оч'е и дрвенице (нар. изр.)

дрвљаник* -а м место у дворишту на коме се чувају дрва за огрев. – Свака куч'а имала дрвл'аник. – Ми у прол'еч' смо купувал'е дрва и смо ги стал'ал'е у дрвл'аник. – Наш дрвл'аник ни бија позади куч'е. – Иди, мајко, узи дрва у дрвл'аник.

дрво* -ета с 1. вишегодишња дрвенасиа биљка чије је сиабло у доњем делу голо, а у горњем са гранама. – Пуне дрва бил'е със ч'афке. – Пола дрва у тај забјеја се осушил'е. – От шумара никој не смеја да исеч'е ни јено дрво. – Не седи љо[д] дрво кд грми. – По добар лад је љош старо дрво. 2. исечени, изрезани, исцејани комад сиабла дрвеша или гране, који се уиошребљава као огрев или као грађа. – Ишарал'е дрва и ч'е ги трупавф. – И брат ми иструпаја дрва за зиму и ги турија у дрвл'аник. – И ми смо купувал'е дрва за у зиму. – Они би носил'е дрва о[д] дль'еко. – И бац'а доша да ми помогне да унесем дрва. – Ако требало да се дотера дрва у градт, би дотерал'е сел'ани. – Да л'и си купија дрва за зиму? – Купи дрва за зиму и микни бригу. – Ми у прол'еч' смо купувал'е дрва и смо ги стал'ал'е у дрвл'аник. – Иди, мајко, узи дрва у дрвл'аник.

дрвокл'ук -а м деиљих, в кљукандра. – Вај дрвол'ук кл'укаше на јену буку куд манастир Свете Троице и ја га утепа със камењ. – Ми досади јен дрвокл'ук на црешњу.* – Имало да се види рупа о[д] дрвокл'ука.*

дремне свр крајко заси, заси лаким сном. – Не мога ни да дремнем. – Дремна л'и кол'ико? – Иди горе у собу, навал'и се па дремни мало.

дрен -а м 1. ниско чврсто дрво киселих црвених љлодова, *Cornus mas*. – И дрен поч'еја да цфта. – Да исеч'ем јен стап од овога дрена. 2. врсиа грозђа круиног дугуљасиог зрна. – Тај горња страна је све сам дрен. – Теј гроздове о[д] дрен одвој да ги осушимо.

дренов -а, -о који је наїправљен од дрена, који се односи на дрен. – Дреноф колац по би држаја. – Дреново дрво је тврдо.

дрењина -е ж љлод дрена, црвена дугуљасиа бобица киселог укуса. – Дај ми коју дрењину да оквасим уста. – Нестасана дрењина не се једе, гртка је. – Ада, вештер, једе дрењине със све гол'ушке.

држава -е ж *йравно независна йолийичка заједница људи једне или више народности сйално насйањених на једној йерийорији*. – Вој неје наша држава, наша држава је отут плот. – Купује коже за државу. – А сви да се мол'имо Богу за здравл'е и за мир у куч'у и државу.* – Къд му узела држава зёмњу, отиша горе да се жал'и.* – Платисмо државе што треба и микнасмо бригу од главе.*

државина -е блиско *йријател'сйиво*. – Ка њина државина што била, за казување неје. – Својштина несмо, ама от стари ни остала тај државина с њи, те се држимо ка да смо род.

држало с мн држал'ич'и; *мойка, йалица као део неког йредеиџа који се йри раду држи у руци*. – Теј држал'ичи унеси у дугању. – Ой све држал'ич'и сал овој нацо да вал'а. – И маџи знала да тури држало на лопату.* – Пољко дџај, ч'е искршиш држало.*

држафски -а, -о *који йриџада држави, који се односи на државу*. – Арам да му је тај држафски л'еба што га једе. – Иде па гл'еда држафске работе.

држи* несвр **1.** *има нешйо у руци, исйод руке, у наручју*. – Држала дете у руке. – Држи веј сл'йве у руку. – Што држиш у руку? **2.** *одржава*. – Ми рекл'е брес најдобро држи огањ. **3.** *гаји; води бригу, сйара се о некоме*. – Држаја и бика за краве. – Ако се родило пред време, смо га држал'е дете у вуну. **4.** *йоседује*. – Брач'а му држал'е дугању до касно. **ИЗР се држи на гољемо йогосйоди се, йонаша се као да йриџада госйоди**. – Се држи на гол'емо, а вамо нос не зна да обрйше.

дрља -е ж **1.** *громулица жућкасте служне лучевине из очију, крмељ*. – Микни детету туј дрл'у од око. – Не знам откуд му искач'аф све теј дрл'е. **2.** *м/ж крмељива особа*. – И тај Младенов дрл'а да ми се сйл'и туј. – Оми се, мори дрл'о дрл'ава, и ул'уди се јемпут.

дрљав -а, -о *који има дрље, крмељив*. – Дајма је тако дрл'аф. – Што ти је, мори моно, тој девојч'е тако дрл'аво? – Дрл'а дрл'ави. – Дрл'авица дрл'ава.

дрљавац -фца м в дрл'афко **1.** *крмељива мушка особа*. – А, море ти дрл'афцу, сал док те не узнем у моје шаке. **2.** *фиг неуредна, немарна, аљкава мушка особа*. – За кога, за онога дрл'афца л'и се запросила, црна она?

дрљавёње с гл им од драави. – Дрл'авёње му прошло. – От сйлнога дрл'авёња јено око му се затворило.

дрљави несвр *йосйаје крмељив (о очима)*. – Тој око свејено му дрл'ави. – Дрл'авёше па стаде. – Обџдва ока гу дрл'авёу.

дрљавица -е ж **1.** *крмељива женска особа*. – Још не л'и се омйла тај дрл'авица? – Онёјзи Цветине дрл'авице ка да поч'ёл'е да гу проџиф теј дрл'е. **2.** *неуредна, немарна, аљкава женска особа*. – Йди, сёстро, кој ч'е

па туј *дрл'авицу* да узне у куч'у? – Ти, мори *дрл'авицо*, погл'едај прво себе каква си, па посл'е се ч'потај другому.

дрљафко -а с в *дрљавац*. – *Дрл'афко* дрл'ави! – И оному Пеміному *дрл'афку* акибет нац'оше младаневесту.

дрљафч'е -ета с дем од *дрљавац* **1.** *крмељиво дейше*. – Муку віде сиротица с тој *дрл'афч'е* своје докл'е му не проц'оше теј дрл'е. **2.** *йрљаво, неуредно дейше*. – И оно ч'е искоч'и *дрл'афч'е* ка и маи му дрл'авица. – Има нестрекњица две детети, две *дрл'афч'ейи*.

дрља́ч'а* -е ж *йольойривредна алашка са зуйцима за усиїњавање и равнање земље*. – У села имал'е *дрл'ач'е* од жел'езо и о[д] дрво.

дрмон* -а м *решейо са круїнијим рујама, у коме се йресејава кукуруз, йасуљ*. – Моја свекрва прājла тарану на *дрмон*. – Узе се *дрмон* и се сеје колѓмбоч'.

дрѓби (се)* несвр *мрви (се), раздваја (се)* у мање комаде. – Увеч'ер *дрѓбим* л'еба и турам вруч'о мл'еко. – Се осушија л'еба, *се дрѓби*.

дропљика -е ж *водена болесї, ойицање*. – *Дройл'ика* ч'е да му је тој, да је дал'еко, што тако потеца и у нѓге и у трбу.

другар -а м *друг, йријайшељ*. – А брѓ, *другару*, ч'е йдемо л'и да се бањамо?

другари́ца -е ж *женска особа са којом се неко дружи, која је са неким у йријайшељским односима, в другачка*. – Дади и *другарице* туј лутку да гу подржи мало.

другарски -а, -о *који се односи на другаре, йријайшељски*. – Ти понеси свѓ што вал'а за јѓн добар *другарски* руч'ек, а ја ч'е понѓсем пијѓње, па ч'е вїдимо рач'ун. – О[д] *другарске* маскарѓ йскоч'и свац'а.

другарски прил на *другарски начин, као друг*. – *Другарски* ти вїкам нѓ ме задѓвај. – На ви веј орасѓ па ги раздѓл'ите *другарски*. – Што нѓ се йграте *другарски*, теке се свац'ате?

другарсто с *другарски однос, йријайшељсїво*. – Тој *другарсїо*, тој нїно држање у вѓк нѓсѓм вїдѓја.

другач'ка -е в *другарица*. – Својејзи *другач'ке* извадила лакрдију. – Посвадила се, не зѓбори с туј *другач'ку*. – Викана је у *другач'ке* на бѓју. – *Другач'ке* се сѓбрал'е да се нїшав на нишал'ку.

дру́ги -а, -о **1.** *који је йо реду одмах иза йрвога*. – Ч'ор-Лазе прѓви занат му бїја сандькч'йльк, а *дру́ги* сремц'йльк. – У ч'колу изуч'ија *дру́ги* разред. – *Дру́ги* је до коменданта. – *Дру́га* куч'а до Бец'акѓве ч'ѓшме. – Ч'е вал'а да крстиш, у кума-Зѓрке ги се нашло и *дру́го* дѓте. **2. а.** *који је другачији, разлїчїи од йређаишег*. – Ка му ўмре жѓна, ўч'ини се *дру́ги* ч'ѓвек. – *Дру́го* је тој девојч'е сѓге, нѓје вїше тако уал'ено ка што бѓше напрет. **б.** *који је другачији од осїалих*. – Ч'ўдно бѓу обуч'ѓни, сваки имаше *дру́ге* ал'їне. **3.** *сличан, налик коме*. – Алка-Ванкин Стѓфан по л'йк је *дру́ги*, Бѓг да га прѓсти, наш

ба́та. – Къд гу ви́до, у́ч’ини ми се дру́га Кал’ч’етови́ца Ц’игер-Дост’ина. **4.** *су́йрошан*. – На је́но уо ту́ри, на дру́го исту́ри (нар. изр.)

другоја́чи -а, -е *другачи́ји*. – Ње́гоф по́јас је *другоја́ч’и*. – *Другоја́ч’а* је Мари́на, а *другоја́ч’а* је па Санди́на скута́ч’а. – Ва́ј вуни́ца па́ је *другоја́ч’а* зе та́ј. – Њо́јно но́во јел’е́ч’е је *другоја́ч’е*.

другоја́ч’е/дру́гојач’е прил *другачи́је*. – Јабанц’и́ке пл’е́теф ч’а́ра-пе *дргоја́ч’е* зе ми́, о́не поч’ну́јеф од гр́ло, а ми́ от подлѣ́нък. – *Другоја́ч’е* вал’а́ше да се наме́сти то́ј бури́ло. – А: Обр́ни *другоја́ч’е* па ви́ди мо́же л’и да ста́не. Б: Са́л ова́ко, *другоја́ч’е* не мо́же.

другоро́тка* -е ж жена која је родила друго деи́е. – Смо и́шл’е же́не на ба́бини кот комши́ке *другоро́йке*. – *Другоро́йка* по́ лѣ́ко ч’е се поро́ди от прворо́тке.

дрѣ́це* -а с дем од дрво. – Не́ма да зало́жи ни је́но дрѣ́це. – *Дрѣ́це* му за́прело врата́.

др́шка -е ж део део *йредме́ша* (*алаи́ша*, *йосу́ђа*), држак, ручи́ца. – То́ј но́шч’е отне́си Мане́ту бич’акч’и́је да му наме́сти но́ву др́шку. – На арани́ју се обуши́ла је́на др́шка. – По́арно да бе́ше узела́ та́ј ко́ш съ́з др́шке.

ду́ан -а м (тур. *duhan*) **а.** *једногодишња зеља́сџа би́љка чи́је се осушено ли́шће кори́сџи за йуше́ње*. – На́прет млози́на сеја́л’е ду́ан и живел’е са́л о[д] дуа́на. – Къд до́ц’е Срби́ја, о́на за́брани да се са́ди ду́ан и у на́с и у Ц’ако-вѣ́ч’ку на́йју. **б.** *йанко исечено осушено ли́шће ду́вана ко́је се уйо́йребља́ва за йуше́ње, жвака́ње или шмрка́ње*. – Пи́је ду́ан кри́фшом од о́ца. – Бо́г да ту́ри берич’ет, не па́л’им ду́ан. – Не́је тирја́ч’ија за ду́ан. – О[д] дуа́на ку́ч’а поч’ац’а́на (нар. изр.). – Што́ не пи́је ви́но и раки́ју / што́ не пи́је ду́ан ни бурну́та (нар. песма)?

дуа́нски -а, -о *ко́ји се одно́си на ду́ван*. – Ни дуа́нски ди́м не мо́же да тр́пи. – Дуа́нске л’и́сје не ч’и́ни док се до́бро не осу́ши.

дуанц’и́ја -е м **1. а.** *одгајивач ду́вана*. – Не др́жим на па́мет није́нога Рисја́ни́на да би́ја у ту́рско вре́ме дуанц’и́ја, де́мек да сади́ја ду́ан. **б.** *йрода-вац ду́вана (у йу́рско доба особа ко́ја крижа и йрода́је ду́ван у сво́јој радњи, йо ослобо́ђењу йродавац фабри́чког ду́вана)*. – Ако тра́жиш ја́ваш ду́ан, у́зни на оно́га дуанц’и́ју у Папа-ч’арши́ју. – И То́тка Гу́дин бидна́ја дуанц’и́ја ка и стрич’евич’ му Ду́шан Бардањо́л. **2.** *йушач ду́вана*. – Не́, ја́ не́сьм дуанц’и́ја, не го́рим па́ре. – Је́номе дуанц’и́је по́ лѣ́сно је без л’е́ба зе без ду́ан.

дуанц’ини́ца -е ж радња где се крижа и йрода́је ду́ван (за време йу́рске влада́вине); *йродавни́ца фабри́чких цигаре́йџа (йо ослобо́ђењу)*. – Дуанц’ини́ца му је до Сул’ема́н-аге у Шадр́ван. – Ви́до га у Душано́ву дуанц’ини́цу.

дуанц’и́ски -а, -о *ко́ји се одно́си на дуванци́ју*. – Дуанц’и́ски а́ван. – Ду-анц’и́ска рабо́та, тра́жиш му та́тл’и-сер[т] ду́ан, он ти дава се́рт.

ду́б -а м *храси́*. – Шу́ма л’и бе́ше! Све́ ду́б до ду́ба, а жи́р кол’и́ко о́ч’еш, ца́рсто за ди́вл’е сви́ње. – О[д] два́ ду́ба ма́ло јапи́ја ти иско́ч’и́ла.

дубара -е ж (тур. *dubara*) **1.** непр две двојке у барбуиу и шабли. **2.** фиг сйлейка, иревара. – Грешија си ако си мисл'еја да ја не осеч'ам ч'ија је тај дубара. – Зар тај рсз може да живи без дубаре? – Отварај оч'и, он може да ти намести и никоју дубару да ти узне образ.

дубарљк -а м иодваљивање, варање, сйлейкарење. – Туц'е дубарљци дотераше Цанкинога Ал'eksu да пострада, па и ред да изгуби сирома. – Тај ч'овек беше рoден сал за дубарљк.

дубарц'ија -е м сйлейкарош, иреваранш. – Другар му је тај дубарц'ија Благој. – Јеному дубарције може л'и да се верује, ац'иба?

дубарц'иски прил на начин дубарција, иревараншски. – Тражи има л'и да да ч'ел'епири што онако по његофски, дубарц'иски.

дубина/дибина -е ж вершикално расшјање од горње иовршине до дна нечега. – Дубина беше гол'ема, те не смејасмо да газимо Топлуу. – Кът погл'едаш озгор у дубину, глава да ти се заврти. – Де ч'еш тамо у туј дубину? – Бунар му отиде много у дибину. – Тамо не иде никој да се бања, дибина је тој буч'ало.

дубов -а, -о који је од храсша, који се односи на храсш. – Дубов дирек. – Дубова јапија. – За врата узни дубове штице-порте. – Дубово дрво по држи жар зе букoво. – Да туримо овде јен дубов колац.

дубок/дибок -а, -о **1.** који има велико расшјање од горње иовршине до дна. – Донеси ми још јен дубок саан. – Узни тој дубоко котл'ич'е па тури л'еба на пару. – Наградија јен дибок кош за колoмбоч'. **2.** фиг који је зашворен, ишпровершан. – Дибок је он, никд не ти казује све што зна.

дубоко/дибоко прил у дубини, вершикално наниже. – Јен ч'пор му се беше забија дубоко у руку. – Дибоко си ископаја теј рупе.

дува* несвр сшруји (о ваздуху). – Од јуч'ер дува ладан ветар.

дувар* -а м (тур. *divar*) в зид/зџд. – Ги се иструја стар дувар. – Ёне га у ладт прекај дувар. – Доша до дувар и ч'ека да искоч'имо.

дуг -а м иозајмица у новиу или другим материјалним добрима коју је дужник обавезан да врати. – Како западе у дуг, главу више не могаше да дигне. – Продаде своје дукате да плати мужњеве дугове.

дуг -а, -о в дъгъчк. **1. а.** који има одређену дужину, који је по дужини већи него шшо иреба. **б.** који је висок расшом. – Дуг дугоња ч'ик до неба, а жена му до кол'ена (нар. заг.). **2.** који ираје много времена, више него шшо иреба. – Тај зима беше и л'ута и дуга.

дуга -е ж уска савијена даска као сасшавни део буреша и сличних дрвених судова. – На вај страник пукла јена дуга. – Мајстор-Пётко, промени ми веј дуге на кач'ицу за сирење.

дугања -е ж радња, иродавница, в дуч'ан. – Дугања му је при Арасте. – Отворија дугању на сам себе. – Дугања до дугање смо. – А де бил'е теј

ста́ре дуга́ње?* – Бра́ч'а му држа́л'е дуга́њу до ка́сно.* – Нема́ло ни би́бер у дуга́њу.* – Те ч'екав^ф двоји́ца у дуга́њу.*

дуга́њч'е с дем од *дугања*. – Купи́ја је́н л'е́к *дуга́њч'е*. – Бе́реф се у Мандушо́во *дуга́њч'е*. – *О[д]* те́ј две́ *дуга́њч'е*и́и и́скоч'и му баја́ги дуга́ња. – И та́мо бе́у *дуганч'ич'и* ка те́ј на́ше Ч'у́л'ан. – *О[д]* *дуганч'ич'и* на́гради мага́зу.

ду́го прил *и́уно времена*. – Ду́го му бе́ше да ч'е́ка те о́тиде. – И́дите, а́ма немо́ј да се ба́вите ду́го.

дуго́ња -е м *мушка особа високог расџа*. – Оно́му дуго́ње Си́ме Пу́ч'е.

ду́д* -а м *лиси́йадно дрво са белим или црним сла́йким и́лодовима, мур-вама*, лат. *Morus*. – И ја се́дим го́ре на ду́д и ч'е́кам. – Има́смо је́н цр́н ду́д у дво́р.* – Јо́ш не́је здре́ја ду́д.* – Ста́р је и ва́ј ду́д, ч'е се осу́ши и о́н.*

дуди́ња* -е ж *и́лод дуда*. – Мло́го би́л'е сла́тке *дуди́ње* од во́га ду́да. – Попада́ше све́ *дуди́ње*. – Па ри́пај да уфа́тимо *дуди́ње*.

ду́жник -а м **1.** *онај који дугу́је некоме неши́о*. – Од ри́'а́вога *дужни́-ка*... **2.** *и́оверилац*. – *Дужни́ци* му вра́та крши́ф, а о́н прос пенц'е́ру сада́ку да́ва (нар. изр.).

дузи́на -е ж (тур. *düzine*) *и́уце, и́акеи́ од дванаесџи́ комада нече́га*. – За Санди́ну сва́дбу ва́л'а да у́знеш две-три́ *дузи́не* раки́ске ч'а́ше.

ду́кат -а м *злаи́ни новац различи́е вредно́сти (обично као део же́нског наки́ја)*. – Ту́ц'о сџм работала́ да уч'и́ним ва́ј дука́и. – На обо́це има гранч'ел'и́ја дука́и. – Ца́тка Мането́ва тури́ла на се́бе два́ ре́да дука́и. – Госпо́дар ми пи́је, Цве́та ми се ви́је, / Цве́та ми се ви́је за го́л'ем дука́и, / за го́л'ем дука́и, за зе́л'ен се́л'бен (нар. песма). – До́бро ју́тро у куч'у, / о́вде куч'а бога́та, / сџз ил'а́ду дука́и (нар. лазаричка песма). – Доне́ја од гурбе́-та две́ста дука́и.* ИЗР **го́љем ду́кат** *злаи́ник у сре́дини ниске дука́и који су же́не носиле као наки́и*. – Све́кар гу дарува́ја го́л'ем дука́и. – Кџд сџм и́шла по ту́рске сва́дбе, видува́ла сџм це́л'е редо́ве под грло́, све́ од гол'е́ме дука́и. – Да пла́ти бо́рч', про́даде и же́ни́не гол'е́ме дука́и. **гранч'е́љи-ја/грањч'е́љија ду́кат** *си́ари и́урски злаи́ник назван и́о гранчи́ци уи́исну-и́ој на је́дној његовој си́рани, кори́и́ен као же́нски наки́и*. – Купи́л'е јо́ш је́дан *гранч'ел'и́ја дука́и* за у ре́д под грло́. – Обо́це гу су од *гранч'ел'и́ја дука́и*. – Микна́ла от фес́ обџдве *грањч'ел'и́ја дука́и* па тури́ла дина́ре. – *Грањч'ел'и́ја дука́и* јо́пет оскупе́л'е, пусти́ња.

ду́лум -а м (тур. *dölüm*) *си́ара и́урска мера за и́овршину од 1500 ква-драи́них корака*.

дука́ч'е с дем од *дука́и*. – За на фес́ ми ва́л'а јо́ш је́но *дука́ч'е*. – Ве́ј две́ *дукач'е́и* ми су за но́ве обо́це. – Купу́је *дукач'ич'е* за у ре́д под грло́. ИЗР. **гранч'е́љија/грањч'е́љија дука́ч'е** дем од *гранч'ел'и́ја/грањч'ел'и́ја дука́и*. – На сва́ку киту́ по *грањч'ел'и́ја дука́ч'е*. – На и́на́льк има́ све́ *грањч'ел'и́ја*

дўрма прил (тур. *durma*) сїялно, нейресїяно. – Дўрма га држи тај прокл'єта надворїца. – Тєј дьнѡве дўрма идєше вѡјска у Подрїму.

дурпија -е ж челична алашка за сѣругање метала, дрвета, камена и сл. – Вај дурпија не ч'ини, иступила се. – Додај ми туј дурпију.

дуч'ан -а м (тур. дијал. *düçan*) в дугања. – Пуно л'уди имал'е ѿ дуч'ане.* – И Мйтка затвори дуч'ан.* – Деца ул'егоше у дуч'ан.*

дуч'анч'е -ета с дем од дучан. – Забија се у тој дучанч'е ка у кафес. – За Данку л'и питаш како живује? Живује, веселница, от ч'ирије о[д] теј две дуч'анч'еѿи што гу остадоше од мужа. – У Солу, у Безистан-ч'аршију имау гол'еме магазе, ама имау и дучанч'ич'и мицке да не мож да се обрнеш у њи.

душа* -е ж **1.** духовни (мисаони и емоѿивни) живоѿи човеков са свим његовим ѿсихичким манифестацијама, свесѿи; емоѿије, осећања. – И сирома има душу. – Душа ме бол'и за брата што га утепав. – Какав си лош, де ч'е ти душа?! – А имаш душу? **2.** људско биће, човек, ѿјединац. – У моје деч'инство смо биле десет душе у куч'у. – Можда имаја сто душе у сватове. – Нити може да се изброј кол'ико душе прошл'е прос куч'у. – Дошл'е да помогне десетину душе. – Отишл'е девет душе на гости код Јована. – Спремамо за дваес душе да ни доц'ев^ф за Младенце. – У њину куч'у имал'е двајес душе. **ИЗР Бог душу да прости** каже се ѿриком сахране или ѿмињања имена ѿкојника. – И Марко ми помога, Бог душу да му ѿрости! **узе душу** одмори се. – Седни, одмори, узи душу! – **узе/дава...** **за душу** узме/да храну, ѿиће на ѿдушују за душу ѿкојника. – Узиѿе за душу мојему брату. – Смо носил'е на гробл'е за душу. **муч'на душа** ѿѿиница. – Муч'на душа била – ни да изеде, ни да попије, ни да се орадуже. **душа на нос** искач'а ѿриѿ велики ѿѿор. – Цеја дѿн работаш, душа на нос ч'е ти искоч'и. **жива душа** ѿрисуѿна особа на неком месѿу. – Куч'а ги је тол'ико брложл'ива ка да нема жива душа у њу.

душмански -а, -о (тур. дијал. *duşman*) неѿриѿѿелски. – Кој има невол'у, ѿ на душманске врата ч'ука (нар. изр.). – Душманско котило, е Бог му врат скршија! – Даде Бог те се скрши тај душманска турска сила те се ослободисмо. – Душманске уста не мож да затвориш.

душмански прил као неѿриѿѿел, на неѿриѿѿелски начин, крвнички. – Ретко га бије, ама кд га избје, избје га душмански. – А што ме гл'едаш тако душмански?!*

дѿгѿч'ак -ч'ка, -ч'ко в дуг. – Њојна долама је ѿ дѿгѿч'ка зе моја. – Донеси ми тој дѿгѿч'ко јуже. – За онога дѿгѿч'кога Симу Пуч'у гу дал'е. – Не ѿтај, имаш време, дѿн је дѿгѿч'ѿк. – Донел'е му и две дѿгѿч'ке греде од бѿке.* – Наша авл'ија ни била дѿгѿч'ка.*

Е

е* реч која се у нараѿији корисѿи за ѿвезивање и ѿѿицање. – Е, по сина роди још две ч'ерке. – Е, паметим кѿт сѿм била девојка, па би искоч'ил'е

на со́как да збо́римо. – Ђ, па мо́ја ма́ти се ра́збол'е и у́мре пред вре́ме. – Ђ, он кѣд ви́де да и́дев^ф ара́мије, за́пре обо́рње вра́та и ре́ч'е де́цама да и́дев у ку́ч'у. – Ђ, мори-би́ро, са́мо ја зна́м ка́ко је без ма́тере у де́ч'и́нство! – Ђ, да ти ка́жем ка́ко би́ло у то́ј вре́ме кѣт сѣм би́ла мла́да. – Ђ, ва́ла, по́ вре́дно ти је де́војч'е о[д] те́бе. – Ђ, кѣт сѣм би́ла де́те, би́ло и́ бу́ве, и́ вы́шке, и́ стени́це.

ёве* реч *ево*. – Ђве, о́вде ра́створи др́ва. – Ђ, ёве ги сва́тови и́дев. – Ђве ти ги бра́ч'а. – Ђве ви па́ре па ку́пите то́ј што тре́ба за у ку́ч'у. – И ја сѣм се умо́рила, ёве ч'е спи́јем. – Не́мој да ви́каш, ёве ч'е ти до́несем ра́кију! – Ђве ви гро́јзе па на́прајте ви́но.

еве́нка -е ж (тур. дијал. *hevenk*) гро́здови на́качени на у́жеиу ра́ди су-ше́ња.

егле́нди́сује несвр од *егле́ндише*. – Се́див, пи́јев и егл'е́ндише́в до дѣн.* – А смо егл'е́ндиса́л'е сѣз бра́та ти.*

егле́нди́ше свр/несвр (тур. дијал. *eglendi*, 3. л. јд. перф. од *eglenmek*) забавља се разговоро́м. – Кѣд ме бе́г беге́ндише, не́к се се́ло егл'е́ндише (нар. посл.).

егле́ни'е с (тур. дијал. *eglence*) заба́ва, да́нгу́ба.

еде́псѣз непр прид (тур. дијал. *edepsiz*) безобра́зан, бесра́ман, неча-сти́ан. – Не́сѣм зна́ја што еде́йсѣз ч'ове́к је Ла́за самарц'и́ја.

еде́псѣз -а м безобра́зан, бесра́ман, нечасти́ан чо́век. – Ђмам је́нога еде́йсѣза ко́јшију, ч'ува́ј Бо́же.

еде́псѣзлѣк -а м (тур. *edepsizlik*) безобра́злук, бесра́мноси́, беси́идноси́. – Еде́псѣз ч'ове́к је, а́ма, е́те, сѣз та́ј не́гов еде́йсѣзлѣк па́ пробо́ди.

еј* узв за до́зивање, скре́тање ѡа́жње не́коме. – Ђј, де́ се кри́јете? – Ђј, бре́, о́ч'еш са́мо ти да збо́риш! – О́стај де́те да спи́је, еј ма́ниту́л'о ма́ни́та!

е́кмек -а м (тур. *ekmek*) хле́б, в. ле́ба. **е́кмек са́кѣз** м (*ekmek sakız*) врси́а хле́ба.

екме́ц'и́ја -е м (тур. *ekmekçi*) занайли́ја ко́ји ѡра́ви и ѡро́даје хле́б и ѡе́цива, ѡе́кар. – Га́сѣр е́кмец'и́ја про́дава и франц'у́л'е. – Ми́ печ'е́мо л'е́ба на Крѣ́сту е́кмец'и́ју.

екме́ц'и́лѣк -а м (тур. *ekmekçilik*) ѡе́карски занай́. – Обѣ́два си́на му изу́ч'и́л'е е́кмец'и́лѣк.*

екме́ц'и́ни́ца -е ж ѡе́кара. – Ми́рише л'е́ба од е́кмец'и́ни́це.*

екме́ц'и́ски -а, -о ко́ји се о́дноси на е́кмеци́је. – Е́кмец'и́ски занай́ет ти је но́ч'ом да рабо́таш.*

е́ксик / је́ксик непр прид **1. а.** ко́ји је у не́довољно́ј коли́чини, неѡи́ачан (о ме́ри). – Е́ксик ме́ра. – Не́го́ве те́резѣ́је му су е́ксик. **б.** ко́ји не́доси́аје. – Са́л он бе́ше е́ксик та́мо. **2. фиг краи́ак.** – Е́ксик л'и си у па́мет, мо́ри де́војко, те збо́риш та́ко?

е́ксик / је́ксик прил неѡи́ачно. – Што го́д ме́ри, изме́ри га е́ксик.

ел/ељи везн или, в иљи. – Ёл'и ч'е се удадем ка што вал'а, ёл'и не ч'е се удавам. – Ёл болујеш, ёл'и ашикујеш, / Ёл си другу драгу запросија (нар. песма). – Дај му, Боже, добар па́мет ел'и му и тај л'ёк ўзни (нар. посл.).

елпёзен/ельпёзен -а м (тур. дијал. *elpeze*) **а.** начин чешљања невесџе на дан венчања (џуно џанких џлеџеница које висе низ рамена). **б.** чин џлеџења елпёзана. – А: Дё си бџла, Рёсо? Б: Бџла сџм на елпёзен у Нате Гудџне. – И мене се, бра́те, досади́ло, / плетеју́ч'и цари́це ел'џёзен (нар. песма).

ёљач' непр прид (тур. *helâk*) **1.** џрљав, каљав. **2.** фиг окаљан, осрамоћен, обещчаи́ен.

ельбёте прил (тур. *elbette/elbet*) свакако, на сваки начин. – Ё, ел'бёџе, и ви нешто ч'е ре́кнете.* – Ел'бёџе доу'ите и ви код на́с.*

ельверџше несвр (тур. *elvermek*) џрисџаје, бива џрикладно. – Бёзбел'и му ел'верџше што га купија. – А по́што би ти ел'бериса́ло те́бе?

ельсич'ёрун/љисич'ёрун реч (тур. *elin(in) körü*) џсовка, грдња. – Ел'исич'ёрун ти бџло!

ёљмаз -а м (тур. *elmas*) **1.** драги камен, дијаманџи. **2.** најрава за сечење сџа́кла. – Ёзи ёл'маз и исёч'и ц'ам ч'овёку.* – Донёја јо́ш два ел'ма́за у ду́ч'ан.*

ём везн (обично удвојено ем....ем), не само...него и, и...и још. – Ём те бџје, ём не ти да́ва да пла́ч'еш (нар. изр.). – Ём фука́ра, ём сич'џ бџџк (нар. изр.). – Ём го́л, ём зџ́л (нар. посл.). – Ём шу́т, ём се бо́де. – Оздóл џде мла́д на ко́ња, / Ём мла́д, ём л'џч'ан (нар. песма). – Оздóл џде ста́р на ко́ња, / ём ста́р, ём грба́в (нар. песма).

ёмзик -а м (тур. дијал. *emzik*) **а.** славина. – Тај ч'ёшма у Ма́раш џма пёт емџика. **б.** сисак на ибрику, крчагу и сл. – На ёмзик пи́је во́ду.

ёмлач' -а м (тур. *emlâk*) неџокреџно добро, имање.

емшерџја -е м (тур. *hemşeri*) земљак; џријаџељ.

емшерџка -е ж земљакџиња.

емшерџльк -а м (тур. *hemşerilik*) заједничко џорекло, џоџиџање из исџе земље, исџог краја.

емшёрч'е -ёта с деџе које џоџиџе из исџог краја.

ёмър м (тур. дијал. *emir*) наредба, заџовесџи.

енџиште -а с (тур. дијал. *engište*) **1.** најрсџак. **2.** мера за количину семе на свилене бубе. – Тури́ла сџм три енџишџа се́ме да извёдем бу́бе.

ёндек -а м (тур. *hendek*) ров, јарак. – Се напија и паја у ёндек.* – Свё по по́л'у ёндек до енде́ка.*

ёне* реч ено. – Ёне га, се скџта по сока́це. – Ёне ти га бра́т. – Ёне ги гугу́тке на ба́грн. – Ёне гу у двóр, те ч'ё́ка. – Ёне га де спи́је до пла́дне. – Ёне га де џде! – Ёне га у двóр, до́ша да пи́та да́ л'и ч'е му да́демо. – Ёне га у ла́дт прекај ду́вар. – Ёне гу вајни́ца у двóр.

енурија -е ж (грч. *enoria*) црквена џарохија.

енфије с (тур. *enfye*) **а.** бурмуџ. **б.** ѿрсѿохваџи бурмуџа, количина бурмуџа довољна за шмркање. – Дај ми да шмркнем јѣно енфије.

ѣрбап непр прид (тур. *erbar*) сѿособан, вичан, вешиџ, вредан, в јербаџан. – Ђрбаџ дѣте ѣсчоч'и. – По ѣрбаџ је од брѣта. – Ђрбаџ ѣјдук и дауц'ѣју обѣси (нар. посл.). – Све три снаје гу су ѣрбаџ.* – Млѣго ѣрбаџ ѣсчоч'и вај ч'ѣрка ти.

ѣрбап -а м сѿособносџ, вешиџина. – Јунаѣто без ербаџа.

ерендија -е ж (тур. дијал. *erende*) ренде.

ѣрзак м (тур. *erzak*) храна, јело.

ѣсап -а м (тур. *hesap*) рачун, обрачун. – Све што ч'ѣниш, сѣнко, ч'ѣни сѣс ѣсаџ. ИЗР измије ѣсап ѣлаџи дуг, рачун.

есѣпи несвр рачуна. – Есѣџим, есѣџим, ѣма ѣсаџ нѣ ми исчѣч'а.

есач'ѣја -е м (тур. *hesarçı*) онај који је добар у рачуници, рачуниција. – Јѣван је гѣл'ем есаџч'ѣја, ка Ч'ѣфѣтин.

ѣскин/ѣшкин м (тур. *eşkin*) врсѣа коњског хода.

ѣсмер непр прид (тур. *ester*). **а.** црномањасџ, ѣамносмеђ (о особи). – На кога ѣсчоч'и ѣсмер ѣвој дѣте кѣд ни ѣтац ни маѣи му нѣсу ѣсмер? **б.** који је ѣамније нијансе (о ѣшеници, брашну). – Ка ѣсмер ми дѣц'е тѣј брѣшњѣ што сѣм сѣг умл'ѣла, нѣје тако бѣло ка ѣној прѣво. – Вујгодишње ч'ѣнице ѣѣ ѣсмер су зе ѣнѣј лањске.

ѣснаф -а м (тур. *esnaf*) удружење занѣџлија исѣе врсѣе. – Кондурц'ѣски ѣснаф. – Терзѣски ѣснаф. – Мутаѣц'ѣски ѣснаф. ИЗР ѣснаф ч'ѣвек домаѣџин чѣвек, чѣсѣан, ѣѣшѣен чѣвек.

ѣснаф-ѣѣја -е м (тур. *esnaf* и дијал. *şaya*) сѣѣарѣшина свѣх еснафа у јѣдном месѣу, који је расѣрављаѣ еснафске размирице.

еснафѣѣја -е м занѣџлија, ѣриѣадник неког еснафа.

еснафски -а, -ѣ који ѣриѣада еснафу, који се ѣдноси на еснаф. – Еснафске пѣре. – Есн'афска касѣ.

ѣспап -а м (тур. *esrab/esvab*) све ѣокреѣносѣи којима се ѣѣргује, робѣ.

ѣте/ѣт реч еѣѣ. – Ђѣѣ, ѣде браѣа-Ал'ѣксѣја. – Кѣд је бѣло време за поѣѣак, / ѣѣѣ нѣсе Оритку девојку (нар. песма). – Ђѣѣ гу, ѣстаде прѣзна кѣч'а.* – Ђѣѣ гу на вѣрата тѣј тѣвѣја којѣѣка.* – Ђѣѣ, нѣмам вѣду да га ѣбањам вѣј поѣицко дѣте.* – Ђѣѣ, тѣј бѣло па ви зѣѣрим.* – Кѣм, ѣѣѣ, и ѣн бѣја у рѣт.* – Ни јѣ, ѣѣѣ, нѣ ч'ѣ мѣгу да ти дѣц'ем на славу.* – Ђѣѣ ѣвако бѣло.* – Ђѣѣ ѣвде ч'ѣ ме ч'ѣкѣте. – Ђѣѣ, тѣј ми су унѣѣи ѣ[д] дѣѣ дѣцу.* – Ама тамѣн да завѣрѣим вѣч'ѣру, ѣѣѣ ти га на вѣрата.* – Ђѣѣ ги балафурдѣја по сокаѣе, не мѣже да се спѣје ѣд вреве.* – Ђѣѣ ги наѣше комѣѣје, ч'ѣкав^ѣ на вѣрата у нијѣно дѣба.* – И кѣт смо се врач'ѣл'ѣ по ѣѣѣи пут, ѣѣѣ ти ги бал'ѣѣѣ.* – И, ѣѣѣ гу младанавѣста, ѣѣга меѣц'у кѣма и девоѣра.* – У плѣдне ѣѣѣ ти га кѣм на вѣрата.* – Ђѣѣ га у кѣвет ѣд грѣп.* – Ђѣѣ, зѣѣримо и вѣзѣмо.*

ефендија -е м (тур. *efendi*) *господин*. – Мустаф *ефендија* Татар. – Сади́к *ефендија* Агала́рски. – Мўса *ефендије* му побѣга син преко границе.

ефенди́јин/ефенди́н -а, -о *који припада ефендији*. – Сади́к *ефенди́н* ч'и́флѣк. – Мўса *ефенди́ина* водени́ца је у Ма́раш. – Алтѣна, Мўса *ефенди́на* снаа.

ѐфч'ар -а м (тур. *efkâr*) *циљ, намера*.

ѐч'им -а м (тур. *hekim*) *лекар*. – Уда́ла се за Турч'и́на, / за Турч'и́на, за *еч'има* (нар. песма). – Пр́ви *ѐч'им* ве́л'и: Л'ѐнче ч'е у́мре (нар. песма).

еч'ме́џ'ик -а м *уџаљена црвена оџе́клина на оку, чмичак*. – Иск'о́ч'и ми дете́ту *еч'ме́џ'ик* на о́ко.

ѐџ'ељ -а м (тур. *esef*) *самри́ни час*. – Ё́џ'ељ' му за́р до́ша да у́мре на Вел'и́гдѣн.

еџ'заџ'и́ја -е м (тур. *eczacı*) *аџоџекар*. – Ап'ове кўпи на Никола́ч'а *еџ'заџ'и́ју*.

еџ'заџ'и́ни́ца -е ж *аџоџека*. – Николач'о́ва *еџ'заџ'и́ни́ца* је у Шадр́ван.

ѐшек -а м (тур. *eşek*) **1.** *магарац*. **2.** *фиг пеј нейослушина, својеглава особа*. – Мо́ре *ешѐку* није́дѣн, не бе́сни зе ч'е те ка́жем мате́ре.

ешѐкльк -а м *магареџи џосао, нейромишљен, глуџ џосао*. – Ал'ѐкса Шал'пер на́праи го́л'ем *ешѐкльк* што про́даде дуга́њу Турч'и́ну. – Ако про́да́дне, ч'е пропа́дне *оџи* сво́јега *ешеклька*.

ѐшк -а м (тур. *aşk*) *џолеџ, елан; заљубљеносџ, сџирасџ*.

ешки́ја -е ж (тур. *eşkiya*) *кријумчарени дуван*.

Ж

жа́ба -е ж *безреџи водоземац храјаве коже и дугих задњих ногу, в жайка*. – Жа́ба на сўо не кре́ка (нар. изр.). – Видѣ́ла жа́ба ка́ко се биво́л'и ко́вев, па и о́на ди́гла но́гу (нар. посл.). – Гр́тко ми је да ги гл'ѐдам жа́бе.* – Ч'е ти у́мре ма́ти ако те́паш жа́бе.* – Има у́ста ка жа́ба.* – Ти́во бе́ше и жа́бе смо ч'у́л'е.*

жаба́крек/жабо́крек* -а м *жабокречина*. – У л'ѐто џма пу́но жаба́крек по ба́ре. – И на́шл'е је́н бу́нар, а́ма у њѐга пу́но жабо́крек. – Скина́ја сѣс ру́ку жабо́крек и узѣ́ја во́ду.

жагрди́ја -е ж *невреме џрађено кишом*. – Што је на́двор – жагрди́ја! – Се́ди до́ма, де́ ч'еш у ч'арши́ју по ве́ј жагрди́је?

жа́л -а м *жалосџ, џуга; жаљење за џокојником, в жалос*. – Кџт поч'о́ше да га пу́шч'аф у гр'о́б, приписка́ше де́ца му, ср́це да ти препу́кне од жа́л. – Изгорѐше гу, црни́цу, те́ј жа́лови, те прѐпуч'е и са́ма. – Мате́ју га на́ша го́л'ем жа́л, умре́ла му ч'ѐрка је́диница. – Препу́ч'е ч'у́ч'ка од жа́л.

жа́л прил у безличним конст̑рукцијама са логичким суб̑јект̑ом у да̑ииву са значењем жа̑ења, в жалба. – Мило ми за па́ре, жа́л ми за мага́ре (нар. изр.). – За́р не́ ти је жа́л да га би́јеш та́ко душма́нски? – И д̑ндьньс ми је жа́л што не у́зо то́ј ло́јзе. – Жа́л ми је што не оти́до у Света-Тро́йцу. – Жа́л ми је, ви́ка, што не́ се видо́сте при поо́тку.

жа́лба прил в жал. – Не́ л'и ти је жа́лба, дево́јко, / за девоја́ч'ко игра́ње, / за девоја́ч'ко поја́ње, / за девоја́ч'ко смеја́ње (нар. песма).

жа́лно прил и̑ужно, жалосно. – То́ј је Ма́ре ја́ко жа́лно би́ло.

жа́лос -а м 1. в жал. – Мла́дос лу́дос – ста́рос жа́лос (нар. изр.). – Къд би би́ла ку́ч'а у жа́лос, ја́јца смо мьсти́л'е у бо́рдо бо́ју.* 2. изја́ва саучеши́ћа. – А: Де́ си би́ја? Б: Би́ја сьм у Гази́кала на жа́лос.

жа́лосан -сна, -сно 1. несре́ћан, ја́дан. – Жа́лосно Л'е́нче о́ч'е да у́мре (нар. песма). – Мо́ри Ма́ро, мо́ри немтура́ч'о, / жа́лосно ти ру́о неноше́но, / жа́лосне ти бурма́л'и прсте́н'е (нар. песма). 2. мучан, ш̑егобан. – Жа́лосне дьно́ве до́ч'ека та́ј црни́ца теза-Ма́ра од онѐјзи ку́ч'ке, сна́је гу.

жа́лосно прил в жално. – Ср́це да ти пу́кне како жа́лосно редѐше ма́тер ч'ѐрка гу, та́ј Младенович'и́на сна́а.

жа́лостив -а, -о осе̑и́лив, сажа́лив, боле́ћив, саосе́ћајан. – Мло́го гу је жа́лоси́иво то́ј дево́јч'е. – Ни́ти мо́га да гу гл'ѐда бо́лну што па би́ја мло́го жа́лоси́ив.* – Жа́лоси́ивому ч'ове́ку не́ му је за збо́рење.*

жа́лује несвр в жа́ли. – Сво́је је, пу́сто, па се и жа́лује.

жа́ли несвр осе́ћа жа́лоси́, и̑угу́је, в жа́лује. – Же́на жа́л'и за годи́ну, / се́стра жа́л'и три годи́не, / ма́јка жа́л'и до́р до ве́ка (нар. песма). **жа́л'и се** из-ража́ва незадово́лсьи́во, ја́да се. – Сво́јему се жа́л'и, туц'и́ну се фа́л'и (нар. посл.). – Къд му узѐла држа́ва зѐмљу, оти́ша го́ре да се жа́л'и.* ИЗР **жа́ли бо́же** узалудно́ је, бескорисно́ је. – Ни́шта не мо́го да уч'и́ним, жа́л'и бо́же са́мо што поте́го тол'и́ки пу́т.

жа́пка* -е ж в жаба. – Не мо́га да спи́је од жа́йке. – Ул'егна́л'е ти и жа́йке у бу́нар.

жа́р* -а м 1. уси́јани комади сагоре́лог дрве́ща, угља и сл. – У́зни жа́р у кац̑и́ју. – Тури́л'е ме́со на ма́шу па на жа́р да га пе́ч'ев^ф. – Метна́л'е жа́р од о́гањ па ги се упал'и́ла ку́ч'а. 2. ва́йра, ога́њ. – Ве́ј др́ва по́ добро др́жив жа́р.

жа́рч'е* -ета с дем од жар. – Де́да би узѐја жа́рч'е сьс ма́шу да упал'и́и пига́ре.

жа́ч'* -а м жаока̑ и̑челе, осе. – Ти оте́кна́ла ру́ка, ти оста́јла жа́ч'ч'ѐла. – Изва́ди о́дма жа́ч'и́и ту́ри не́што ла́дно.

жа́буњ* -а м ниско, густи́о израсло̑ шибље, грм. – Ё́не гу ласи́ца, по́беже у жа́буњ. – Би́ч'и́и ма́ не́што и́од жа́буњ. – Ме́тни у жа́буњ.

жа́буњч'е* -ета с дем од жабуњ. – Ни́ ја не́сьм виде́ја то́ј жа́буњч'е.

жва́ка/ц'ва́ка* несвр *жваће*. – Остарела, нема зубе па не може ни да *жва́ка* ка што вал'а. – Прво *ц'ва́кај* па прегуни.

жвала́вац* -фца м *онај који исц'ушиа жвале*. – Збо́ри, збо́ри, па не може да стане тај *жвала́вац* *жвала́ви*.

жвала́ви* несвр *исц'ушиа жвале*. – Не могу да гу гл'едам што *жвала́ви*. – Ај, брѐ, обрѝши се, доста си *жвалавија*.

жвала́јка* -е ж *она која жвалави*. – Де гу на́ц'е за жѐну ту́ј *жвала́јку* *жвала́ву*?! – И гу те́ч'ев^ф *жвал'е* ве́ј *жвала́јке*.

жва́ље* ж мн *бале, љувачка*. – Ај, мо́ри, обрѝши *жвал'е* кѓ збо́риш със л'у́де.

жвѣ́њка* несвр *зановѣиа, ѝриговара, звоца, в ц'амка*. – Бо́гме не́-знам како жи́ви със њу́ – му *жвѣ́њка* ста́лно. – Ај, ч'у́ти ви́ше, не́ ми *жвѣ́њкај*.

жвѣ́њкавац* -фца м *мушка особа која сѣ́лно зановѣиа, ѝриговара*. – Не мо́же да се жи́ви о[д] то́га *жвѣ́њкафца* *Јована*.

жвѣ́њкави́ца* -е ж *женска особа која сѣ́лно зановѣиа, ѝриговара*. – А и тво́ја Л'ѣ́пка ти је *жвѣ́њкави́ца*. – Же́на му је *жвѣ́њкави́ца*, а́ма он ка да не ч'у́је ништа.

жгље́зда -е ж *жлезда*. – Да му проц'е тај изау́шна *жгл'езда*, ту́рај му попарѐне л'ѝсе́ от ко́зльц.

ждре́бе* -ета с *младунче коња*. – А си ч'у́ја што ги ожде́била коби́ла је́но цр́но *ждре́бе*? – Ме одне́ја та́та кот кумо́ве у Стре́цку да га ви́дим *ждре́бе*.

ждребе́нце -ѐта с дем од *ждребе*, в *ждре́йч'е*. – Гл'ѣ́ј кол'ѝко је ми́цко во́ј *ждребе́нце*.

ждре́бна* *која носи ждребе у сѣ́омаку (о кобили)*. – Ку́м рѣч'е што му је *ждре́бна* коби́ла. – Ва́ј коби́ла је *ждре́бна* пр́ви пу́т.

ждрѣ́пч'е -ѐта в *ждребенце*. – Кума-Тоти́ни ѝмаф је́но тол'ѝцко *ждрѣ́йч'е*.

ждриго́ше се* свр *угруша се, в здригоше се*. – Не́ га сварѝла мл'ѣ́ко одма и гу *се ждригосало*. – На вруч'ѝну мл'ѣ́ко ч'е ти *се ждриго́ше* за је́н ч'ѝс.

же́га -е ж *велика вру́шина, ѝриѝека*. – Їдите по́ рано, зе ч'е ве уфа́ти же́га. – Не мо́ж да дѣ́неш од же́ге.

же́гра -е ж *једна од две ѝокреѝне ѝалице са сѣ́олашње сѣ́ране јарма*. – Ва́ј *же́гра* је напу́кла.

же́дан/же́дѝн -дна, -дно *који има ѝоѝребу за водом, који осећа жеђ*. – Же́дѝн ко́њ во́ду не проби́ра (нар. изр.). – По́пи ма́ло во́ду ако си *же́дан*.* – Вруч'ѝна је, де́ца ти су *же́дне*.* – Ако сѓм *же́дан*, ч'е попи́јем во́ду.*

желу́дац/желу́тац/жељу́дак* желуца м **1.** *орган за варење*. – Изѝла мло́го сл'ѝве па гу бо́л'и *желу́тац*. – И мо́ззи свекр́ве гу би́ја отѣ́кнат *желу́дак*. – Ако би не бол'ѣ́ја *желу́дак*, смо пи́л'е со́ду бикарбо́ну ел'и л'иму́нтос. – Пи́ја мло́го раки́ју, па му га изгорѐла *желу́дак*. **2.** *јеѝпра код*

живине. – Изѣди тај *желудца*. – *Желуце* тури у ч'орбу. – *Желушац* от овѣј кокошке бија бѣш црн.

жељезан* -зна, -зно *који је од гвожђа, гвозден*. – *Жел'езне* врата. – Гу брцнаја съз *жел'езну* вилу.

жељезник -а м *обешењак, сѣадало, враголан*. – Што *жел'езника* сѣна има, Бог да га ч'ува. – Море *жел'езнику*, смѣри се зе ч'е те избѣјем.

жељезница -е ж **1.** *железнички саобраћај; воз*. – *Жел'езница* за Скопл'е не рабѣта, иструја се јѣн мѣс у Кач'аник. **2.** *несѣашина женска особа, враголанка*. – Смѣри се, мѣри *жел'езницѣ*!

жељезо* -а с *гвожђе, в гвозде*. – Узѣја *жел'езо* да отвѣри запнате врата. – Немало ни *жел'езо* да се кѣпи. – У сѣла имал'е дрл'ач'е од *жел'езо* и о[д] дрво.

жељка* -е ж *корњача*. – Имало *жел'ке* у лѣзја до Призрен. – Туј, у пѣреж^ш, нашл'е и *жел'ке*. – Ми зборѣла свекрѣва што јѣла у деч'инство јѣјца од *жел'ке*.

жѣна -е ж **1.** *људско биће женског ѿола*. – Док нѣ се ѡжени, Андрѣшка Карач'ирез млѣго трч'аше ѿ *жѣне*. – А *жѣне* нѣ искач'ал'е млѣго надвор.* – Е, мѣја свекрѣва порац'ала *жѣне* у нашу малу.* – Веј сѣлске *жѣне* рабѣтав^ф ѿ у кѣч'у, ѿ у пол'е.* – У старѣ времѣ *жѣна* нѣ искач'ала гологлава.* – Се видѣше нѣкоје *жѣне* по пѣту.* – На стару *жѣну* ни ал'ѣна нѣје л'ѣпа.* – Од овѣј дѣнѣшње азгѣндисѣне *жѣне* нѣма што да ч'ѣкаш.* – А *женѣма* напре, бѣгме, нѣ ги бѣло лѣко.* – Рѣч'амѣ и *жѣне* ѡдма дѣзаф^в од ѣстал.* – Свѣ *жѣне* знал'е да вѣзев.* – Смо ишл'е *жѣне* на бабѣне кот комшѣке другѣротке.* **2.** *удѣша особа, суѣруга*. – *Жѣна* је ѡна, мѣри, нѣје девојка. – Напудѣја *жѣну* па дѣнѣја милѣсницѣ у кѣч'у. – *Жѣна ѿраѣи* кѣч'у, *жѣна* гу и трѣје (нар. посл.). – пмам *жѣну* што ме жѣл'и (нар. песма). – Мѣјка жѣни сѣна, јѣш му *жѣна* жѣва (нар. песма). – *Жѣна* је нѣч'на кукавица (нар. посл.). – *Жѣна* кѣч'у држи, а мѣж је мѣсѣфир (нар. посл.). – Прѣва *жѣна* му бѣла от Поткал'ѣје.* – *Жѣна* нѣ му родѣла дѣсет годѣне.* – Газѣкалка му бѣла дрѣга *жѣна*.* – Штѣ је нерабѣтница *жѣна*, сѣмо сѣди и збѣри.* – Вѣј *жѣна* што гу дѣнѣја од Ц'ѣковице, пѣ дѣбро да нѣ гу узѣја.* – У ѣвгус ч'е му се порѣди *жѣна*.* – А и тѣвѣја *жѣна* ти је дебѣлѣч'а.* – И бѣч'ар ѣша сѣс свѣтѣве за *жѣну*.* – Тѣшко је да се жѣви кѣт су двоѣца, ѿ мѣж ѿ *жѣна*, старѣ и бѣлни.* – *Жѣна* му је алајкѣч'ка – ѣде од јѣнога до дрѣгога и брѣка лакрдѣје.* **3.** *женска особа која ѣваѣа куѣне ѿсѣлове, слѣжѣвка*. – Узѣмо *жѣну* да ни ѣпѣре на рѣку покрѣфце и ч'ѣрге. – У нашѣга Мѣте *жѣна* растрѣбује кѣч'у, *жѣна* гѣтѣви, *жѣна* пѣре. **4.** *фѣг кукавица, ѣлашѣивѣц (ѣ мушѣкару)*.

жѣни несвр *налази неѣме жену; ѣрави весѣље ѿвѣдом жѣнидѣе (ѣбѣчно сѣна)*. – Мѣјка жѣни сѣна / сѣна Кѣстадѣна (нар. песма). – Крѣл' Вѣкашѣн трѣ радѣста ѣма, / прѣви радѣс сѣна ч'е да жѣни (нар. песма). – Њѣкѣна мѣј брѣт жѣниѣја сѣна.* – Дѣца порѣстѣше, трѣба да ги жѣним.* **жѣни се сѣуѣја**

у брак (о мушкарцу). – Облак се вије, ц'анъм, / јунак се жéни, ц'анъм, / јунак нежењет (нар. песма). – Бата-Јован се женија двапут.* – Било гол'емо весел'е кд ми се женија сйн.* – Ч'е се жéниш и ти к[д] ти доц'е врéме.* – Се женија бата-Пантушов брат.* – И брат оч'аше да се жéни у прол'еч'.* – Тој што збóриш било кт се женија ац'а-Тома.* – Трајко Јованкин се женија със сватове.* – А млади нé се жéнив^ф.*

женидба* -е ж сйуиање мушкарца у брак. – Прво дéте гу стигло за женидбу. – Женидба била ако ти дадев благóслов óтац и мáти. – Стиго и ја за женидбу.

жéнин* -а -о који йрииáда жени. – Прво отиша у жéнину фамил'ију. – Па се свадија сýз женинога брата. – Тај мój дéвер је домáзет, отиша да живи у жéнину куч'у. – И жéнин реч' трéба да се поштује.

женскадија -е ж зб женске особе. – А: Штó је тој што се ч'ује у Пантел'ију? Б: Женскадија се събрáла па пије и ниша се.

жéнски -а, -о а. који се односи на жену. – Бог да те ч'ува од жéнски шéр. – Жéнска рабóта. – Додол'ице играл'е девојч'ич'и, жéнске дéца.* – Жéнска свáдба код нáс је док доц'ев сватóви да гу ўзев младу.* **б.** који се односи на женку. – Тај Андрина кóза óкози ни двé жарéти, јéно мушко и јéно жéнско.

жéњет прид ожењен. – Стáреј ми брат је ожењет, а млац'еј јóш нéје жéњей.

жéтва* -е ж жéњевање и скуй'љање жишá, в жéнйéва. – И смо йшл'е кот кумóве у Л'убижду кд била жéййва. – И ја сýм носија руковéде кд била жéййва. – Док се заврши жéййва, свй рабóтав кол'ико мóжев^ф. – Тéј годíне жéййва ги била пó доцна. – Туј у Л'убижду, кт ч'е се заврши жéййва, имáло обич'ај богубрада.

жéтвар -а м онај који жање жишó, жéййелац. – Млад је јóш, áма је дóбар жéййвар. – Однесе жéййварима руч'ек.

жетварица -е ж она која жање, жéййелица, в жéййварка. – Тако, тако е, жéййварицо

мајкина! – Све три смо бил'е добре жетварице. – Дé ч'е нац'еш тол'ико жéййварице?*

жетварка* -е ж в жéййварица. – Л'убижданке бил'е нај дóбре жетварке. – Не мóже свáка жéна да бине жéййвáрка.

жетвáрски -а, -о који се односи на жéййву. – Такав ни је жéййвáрски áдет. – Вај пéсма је жéййвáрска, áма ми гу пóјемо и кд не жéњéјемо.

жетвáрски прил йособан начин седења жéййелаца йриликом жéййвеног ручка на њиви. – За руч'ек не могáсмо да стáнемо свй како вал'а те седóсмо жéййвáрски.

жив -а, -о 1. који је у живойу. – Да си жив! – Од војске гу жив не доша! – Уловија живо зáјче. – Дé сте, á сте живи? – Јóш је жив Андреја,

бóлан је, ама *жив*.* – Само да смо *живи* и здра́ви!* – Нека ти су *живе* и здра́ве де́ца!* – Да једем и да пијем док сѝм *жив*, а по́сл'е...* – Док била *жива* свекр́ва, о́на месила ко́лач' за сла́ву.* – Мо́л'им се Бо́гу си́н да ми се врати *жив* и здра́в.* – Нека гу је *живо* и здра́во бе́пч'е!* – Ни́ти зна́ла а́ гу је *жив* свекра́р.* **2.** *чврсто, жилаво, недокувано (о храни).* – Не га довари́ла ме́со, па ка да је *живо*. **3.** *живахан, хиџар, акџиван.* – Мло́го гу је *живо* то́ј де́те. ИЗР **живи** **огењ/живе** **очи** *ваџрен, сѝрасѝвен; радознао; окреџан, сѝреџан.* **жива** **жеља** *снажна, жарка (жеља, воља).* **жива** **му́ка** *велика брига, џешко-ћа, невоља.* **жива** **ра́на а.** *рана која не зараста, неизлечива болест.* **б.** *фиг оно шџо се џешко може џреболџи.* **жива** **во́да а.** *нејресушан извор, вода који сџално џече.* **б.** *фиг знојав, мокар од зноја.* **жива** **згóда** *изврсна, одлична околност, џрилика.* **жив** **стра́м** *велики сџид, срамоџа.* – Жив ме сѝра́м изеде. **жџ-ми/ти** *џри заклеџвама (џако ми/џи...).* – Жџ-ми Бо́г! – Жџ-ми Све́та Богороди́ца! – Жџ-ми цр́ква! – Жџ-ми кр́с! – Жџ-ми о́тац! – Жџ-ми ма́ти! – Жџ-ми де́те! – Жџ-ми бра́ч'а! – Жџ-ми тџ! – Жџ-ми о́ч'и! – Жџ-ми зла́тне ванц'ел'џе! – Жџ-џи прџ'ес! – Жџ-џи здра́вл'е! – Жџ-џи о́бе о́ч'и! – Жџ-џи слџнце! – Жџ-џи мла́дос! – Жџ-џи гла́ва! – Жџ-џи цркве́нске вра́та! – Жџ-џи ва́ј л'еба! **да си жив** *џри благосџању.* – А: Поздра́ви си до́ма, у́јно. Б: Да си *жива!* **џма све́ живо*** *џоседује све оно шџо џосџоји, шџо је џоџребно.* – У ста́ру ку́ч'у *имал'е све живо.* – *џма све живо, ама не́ма де́цу.*

живо *прил брзо, хиџро.*

живи *несвр в живује.* **1. а.** *бива, џосџоји.* – Ё, Сџмо, Сџмо, до́кл'е ч'е да *живиш* и да је́деш сироти́нску нафа́ку! – Те́шко је да се *живи* кџ су двоџца, џ му́ж џ же́на, ста́ри и бо́лни.* **б.** *одржава се у живоџу (храном).* – Ако ти ре́кнем да је у то́ј прокл'ето́ вре́ме све́т је́ја до́ри и же́л'ке, са́мо ти се казу́је од о́што смо *живел'е.* – Живеу́ч'и од же́л'ке, мло́зина се и поразбол'о́ше. **в.** *борави, џребива у одређеном месџу.* – Пр́во *живеу* у Трсте́ник, па по́сл'е пренесо́ше да *живи*ф у Беја́град. – А де́ да *живим* ја'? – Бу́ц'а се напра́ји кџ не *живи* ни́кој у ку́ч'у.* – Нема́ја ни де́ да *живи*.* **2.** *џроводи живоџ на одређени начин.* – Пошто му ўмре о́тац, у првџну *живе́ше* ка дево́јка, а по́сл'е се џспрокуди па по́ч'е да пи́је, да џгра ко́мор, да тра́жи же́не и што́ не. – Жџви како́ а́га. – У буга́рско вре́ме *живе́смо* пџски да по́ пџски не бџва. – Па, бога́ми, не иска́ч'а да *живим* ка што́ ва́л'а.* **3.** *издржава се, оџсџаје.* – Кол'џко до не́кџа та́ј ку́ч'а *живе́ше* са́л од џего́ве две́ ру́ке.

живџна *ж болест (у клеџвама).* – Живџна га изе́ла да би га изе́ла што ми изеде детето́ву нафа́ку! – Кокóшке прокл'етни́це растрви́ше ми буџи́ште, *живџна* ги поразџла!

живне* *свр оџорави се џосле слабостџи, клонуџостџи; исџуни се живошџу.* – Би́ја мло́го бо́лан, а́ма сџге *живна́ја*, е́те га се́ди у дво́р. – Ни́ти је́ја, ни́ти пи́ја це́лу неде́л'у, а сџге је до́бро, *живна́ја.*

живовлак -а м самоникла биљка чије се лишће користи за зацељивање рана. – Тури живовлак на туј рану.

живот* -а м биолошко постојање живих бића од рођења до смрти. – Тежак ги бија живої, ама сами тако оч’ал’е. – Цеја живої се брч’ија код истога бербера.

животиња -е ж 1. свако живо биће које се креће и осећа (осим човека). – Једе ка живоїиња. 2. пеј груба, просића особа. – А, ти, живоїињо нијена!

живување -а с живої. – И тејзи ч’уч’ке Маре црно и пькл’ено гу је живување. – Грдно живување имала она при тога нестретњика мұжа гу.

живује несвр живи. – Како ви живујете сѣге, раат л’и сте од Арнауте?

жига несвр пробада (о болу). – Ёте, овде ме на ма, на ма жига.

жигне свр од жига, прободe, севне (о болу). – Поч’ути, поч’ути, па теке ме жигне у кол’ено.

жижак* -шка м тврдокрилац из суифамилије *Circulionoidea*. – Зар не видиш што си купија лош пасул’, га изеја жижак. – А у дрва од лани ни ул’егнаја жижак. – Къд ул’егне у гра, жижак га буши.

жила -е ж 1. крвни суд, вена. – Набрекл’е му жил’е, мисл’иш ч’е пукнеф. 2. мушки полни орган. – Мучи ме жила. – Волофска жила.

жити* реч за заклинање. – Ај, жити-мати, свари ми дњнс боранију. – Гл’едни, жити-ја, а стигл’е гости. – Иди види кој врѣви, жити-Бог*.

житњи -а, -о који је од жити, који се односи на житио. – Нама се доспело житињо брашно, још имамо мич’ко брашно коломботњо. – Иди на житињи пазар. – А: Де је Станмир? Б: Отиша на житињи пазар да купи две-три карл’ице жито.

жито -а с назив за биљке од чијег се плода добија брашно за хлеб (обично пшеницу); житиарица уоитије. – У Подриму жити су ка Бог што оч’е. – Ул’егл’е мши у амбар и изел’е житио.* – И ац’е му узоше житио на откуп.* – Имало разнo житио по пол’а.* – Пун ги је амбар житио.* – У старо време житио се жњело сс срп.* – Отиша на пијац да купи житио за славу.* – Житио се мл’ело у воденицу у Табану.* – Однесеш житио у воденицу да ти меље, и ти узе воденич’ар ујам.* – Имал’е башч’е и њиве сз житио до сам Призрен.*

жишка -е ж а. варница, искра. – Снао, ч’умур поч’еја да се распал’ује, ч’увај дете да не му прсне која жишка у око. б. ужарени комадић дрвета, угља и сл. – Росо, събери жишке на огњиште и запрѣч’ај ги у пепеја.

жишкав -а, -о који садржи паразитске ларве жишка (о храни). – Кава што ни пратија син ми некња искоч’и жишкава. – Не гл’едаја па купија жишкаф пасул’.

жљуна -е ж итица слична деилићу, жуна. – Жл’уна неје шарѣна ка дрвокл’ук теке је ка кора о[д] дрво, на главу и пот крило има црвене пеге, а кл’ун гу је по кратак зе у дрвокл’ука. – И жл’уна кл’ука дрва и по њи се пуза ка дрвокл’ук.

жмије несвр *цури, ѿроѿушиѿа ѿечности; исиѿиче ѿмало*. – Тај нова тестија ка да *жмије*. – *Жмија* страњик док не забрѣка. – Вој тестич'е до сѣг не *жмило*. – Не тѣч'е, сѧл *жмије*.

жмѹри* несвр **1.** *држи заѿворене очи*. – Можда те бѡл'ив ѡч'и, па *жмѹриш* тако. – Ај отвори ѡч'и, нѣмој да *жмѹриш*. **2.** *има заѿворене очи у игри жмурке*. – Тај кој *жмѹри* броји и ч'ѣка да се сѣкријев сви. – Ти ч'е *жмѹриш* јѡш јемпѹт, смо те запл'ува'е. – Кој би остаја задњи, ѡн би *жмурија*. – Ајде ти први да *жмѹриш*.

жмѹрка* несвр *жмири, чкиљи*. – Дѣте ти *жмѹрка*, га тѹри у кол'ѣпку, му се спије.

жмѹрке* ж мн в *врсиа колекѿивне дечје игре скривања*. – У л'ѣто једва би ч'ѣкал'е да се збѣremo и да играмо *жмѹрке*. – Смо бил'е калабѧлк дѣца у малу и смо играл'е *жмѹрке*. – Кѣд бил'е *жмѹрке*, јѣн се обрња кѣк зид', жмѹри и броји, а други бѣгав да се сѣкријев^ф.

жњејање гл им од *жњеје, жњевење*. – Ни *жњејање* нѣје лѣсна рабѡта. – Јѡш не бѣше забѣлило кѣд отѡше на *жњејање*.

жњеје несвр *коси жиѿио срѿом, жање*. – Насел'еници не *жњејеф* жѿито, кѡсиф га ка л'ивѧду. – Ми смо *жњеѣл'е* јѹч'ер. – Бѣ *жњеја* кѣт ч'ѹ да ми дѡшл'е гѡсти. – *Жњеј* ако смѣјеш тѹц'у њиву. – *Жњеѹч'и*, ѹпеца га змија. – При нас ч'енице јѡш нѣсу *жњеѿиѣ*. – Пол'ѣгла бѣше ч'еница па се тѣшко *жњејаше* пустиња. – *Жњеѣла* Јѧна на л'етњега дѧна, / сѧма *жњеѣла*, сѧма поврзѧла (нар. песма). – Ти да ми *жњејеш*, јѧ да те гл'ѣдам, мѡри Бојѧно (нар. песма).

жњеѿва -е ж *жњевење и сакуѿѧње жиѿиѧ, в жѣѿѧва*. – У Подрѣму поч'нала *жњеѿѧва*, ѹбрго ч'е ѿмамо нѡво жѿито. – Сви аргѧти *жњеѿѧву* жњејеф (нар. изр.).

жѹрав -а, -о *слаб, нејак, неразвијен*. – Млѡго је *жѹраво* дѣте. – Узѣја *жѹраву* жѣну, па сѣге стѧлно је бѡлна.* – Тај *жѹрава* зѣва ништа не работѧше у кѹч'у.*

жѹт -а, -о **1.** *који је жуѿи, блед у лицу, који је болесног ѿена*. – Дѡша у л'ице *жуѿи* ка вѡсѣк. – *Жѹѿи* жѹтѹјеф, црвѣни путѹјеф (нар. изр.). **2.** *злаѿиѧн, ѿозлаѿен*. – Сви аргѧти пѹл'у пѧре, / пипирѣвка *жуѿиѿи* дѹкат (нар. песма). **жѹта меѣ'ѣдија** *ѿѹрски злаѿиѿни новац, в ѣира*. – За лѡјзе дѧдо двѣ *жуѿиѣ меѣ'ѣдије* и пѡл. **жѹта трѧва** *лековѿиѧ биѣлка са жуѿиѿим кореном и цвѣѿом, обично се бере за Ђурѣвдан и корисѿиѿи у обредном храњењу сѿиоке*. – Нац'ѡсмо *жуѿиѹ ѿраву*, те и њѹ набрѧсмо за крмење.

жѹтајка* -е ж *болешѿива женска особа блѣде, жуѿиѣ боје коже*. – Тај по стѧра снаѧ ништа не јѣде, се напѣјѧла *жуѿијајка*. – пди ѹзи да изѣдеш нѣшто, виѣди кѧква си *жуѿијајка*. – А зар тај *жуѿијајка* да ми кѧже што нѣ ми је дѡбро јѣдење.

жу́тац жуца м *жу́тии део јаје́тиа, жуманце, в жу́тко*. – Гл'еј, бо́гати, вој јајце има́ло два жу́ца. – Ђзи жу́тиац и стаи га на ко́се дете́ту да му би́нев по ја́ке.* – У веј јајца жу́тиац не́је быш жу́т.*

жути се* одаје жу́тиу боју. – Ђ, он па бојадисаја дувар, му се жу́тии о[д] дьл'еко.

жути́ца -е ж обољење је́ице услед ко́жег ко́жа и бео́наче добијају жу́тиу боју. – Бо́лан је од жу́тице.

жу́тко м в жу́тиац.

жу́тљикав -а, -о йомало жу́ти, жу́ткаси. – Ка ма́ло жу́тил'ика́во ми доо́ди вој тво́је де́те, да не́је бо́лно?

3

за* предл 1. *коме односно чему је неш́ио намењено или усмерено*. – Ми ре́ка до́ктор не́је до́бра раки́ја за срце. – И мо́ја ма́ти вари́ла ч'ени́цу за де́цу. – И ч'е попи́јемо по је́но ч'ашч'е за здра́вл'е. – Спраи́ш што ймаш за ме́зе. – Бра́ла ра́зне тра́фке за ч'а́ј. – А сви да се мо́л'имо Бо́гу за здра́вл'е и за ми́р у ку́ч'у и држа́ву. – Вал'а́ло ма́ти да ви́ди а истка́ла све́ за сва́дбу. – Вој вари́во не́је за де́цу. – Да л'и си купи́ја др́ва за зи́му? – Ку́пи др́ва за зи́му и ми́кни бри́гу. – За зи́му купи́ја др́во брес. – У буга́рско у Си́ринич'е уми́рало се за л'е́ба. – И бе́ч'ар йша́ със свато́ве за же́ну. 2. *време у ко́јем је ш́ио било*. – За Ве́л'ики ч'етвр́так спрёмимо јајца да м́стимо. – За Ве́л'и́гдн се да́ва де́цама јајца. – Сви се весел'имо за Ба́јњо ве́ч'е. – Се зарекнува́л'е же́не у цр́кву за све́так. – Смо пал'и́л'е ва́тру на со́как за Про́ч'ку. – Дола́зив комши́је у визи́ту за сла́ву. – И сва́ку годи́ну дола́зим за сла́ву. 3. *йредме́й говора, ми́шљења и сл.* – Сви збо́рив^ф за њу. – Ми ка́жи што си ч'у́ла за Ми́рку. – А ка́ко да не́ се бри́не за де́цу?! – А́ко си гу ре́кла, ло́шо збо́ри мло́го за сви́. – И за беч'а́ра йма пе́сма.

заба́ља несвр 1. *забавља, анима́ра (обы́чно децу йри́чом, йесмом, игром)*. – Да ја гл'е́дам рабо́ту по ку́ч'е, свекр́ва ми забал'а де́цу. – Она, ч'у́ч'ка останала́ без му́жа па йде по ту́ц'е рабо́те, а свекр́ва гу забал'а де́те. – Йди забал'а́й ми́цко то́ј де́те да не пла́ч'е. – Забал'а де́те да га успи́је. 2. *и́еши, одвраћа́ од лоших мисли*. – Свекр́ва гу ка́ра, / де́вер гу забал'а: / Тра́ј се, снао, тра́ј, / то́ј ч'е л́жа би́дне (нар. песма). 3. *задржа́ва*. – Не забал'а́й ви́ше то́ј шегр́ч'е, пу́штите га до́ма, а́кшам је ве́ч'е. **заба́ља се** *задржа́ва се*. – Йди прескита́ј, а́ма не́ се забал'а́й ду́го.

забата́љи* свр зайоси́шави. – Забати́ал'и́ја й ку́ч'у й дво́р. – Ка́ко да ймаш берич'ет у ку́ч'у ако си забати́ал'и́ја рабо́ту?!

забегенише се* свр *засвиђа се*. – Му *се забегенисала* комшика и рекању ч'е гу ўзе за жѣну. – Млѣго ми *се забегенисал'е* вѣј црвѣне ружице у твој двѣр.

забеја / забѣл* забѣла м *забран са шумом, забео*. – Таѣво добро што бѣше тај *забеја* у Света-Тројцу па пропаде, искосише га Грековч'ани. – Їди набѣри трѣске *ѿо забѣл*. – Бата-Цѣка имаја јѣн *забеја* у Врбич'ање. – Узимава дрва *оѿи* свој *забеја*. – Пола дрва у тај *забеја* се осушил'е.

забит -а м (тур. *zabit*) *официр у ѿурској војци*. – Тај *забиѿи* је Анадол'ија. – Млѣди *забиѿи* свѣ су меч'тепл'ије.

забѣде* свр *уѿѣра ошѿрим ѿредмеѿом у нешиѿо*. – Ўзеш јѣну грању и гу *забѣдеш* у зѣмњу. – *Забѣди* ложѿцу у тѣсто.

забѣљи* свр *ѿочне да боли*. – А што врага па ме *забол'е* глава от плѣдне? – Те *забол'ѣла* нѣга што си гу умашија. – Ме *забол'ѣше* ѿши од говѣцко рикање.

забради се* свр *обрасѿе у браду*. – И девѣри гу *се забрадиѿл'е*, нѣ се брѿч'иѿ у жалос.

забрајен -а, -о *забораван, в забраљен*. – *Забрајѣна* сѣм, мѣри, ѿч' не држим на пѣмет. – Ў, што си *забрајен*! Што мѿсл'иш, дѣ ти је пѣмет? – *Забрајен* је, мѣри, ништо не држи на пѣмет. – *Забрајѣна* сѣм се уч'инѿла кѣд ѿстаро.

забраји свр *заборави*. – Марѣмч'ѣ тури пот пѣјас да нѣ га *забраѿиш*. – Знаја сѣм па сѣм *забраѿија*. – *Забрај* тој, бѿло па прошло. – Одѣмно је тај рабѣта *забрајѣна*. – Каѣо да *забраѿимо* наше адѣте? – И ѿвде праѿимо свѣ тој да нѣ се *забраѿив^ѣ* наше адѣти.* – Нѣсам *забрајла* њѣгово добро, бѣгами.*

забраља несвр од *забраља, заборавља*. – Поч'ѣја сѣм да *забрѣл'ам*.

забраљен -а, -о в *забрајен*. – Наѣна ѿстарѣла па се уч'инѿла ѣптем *забрѣл'ѣна*. – Што ти је, мѣри ч'ѣвѣку, што си таѣо *забрѣл'ен*?

забрани* свр *саѿиѿиѿи забрану*. – *Забранише* кѣзе пѣсл'ѣ ѿслобоц'ѣње што брѿтил'е свѣ што наѣц'ѣѿ^в.

забун непр прид (тур. дијал. *zavin*) *ѿелесно слаб, мрѿшав*. – Јѣш од зѿмус свѣ је таѣо *забун*. – Јѣван Труп свѣ *забун* стоѣу што кѣл'е.

забѣзди свр *ѿочне јаѣо да смрди*. – Прѣт кѿшу ц'ѣриз ѿч'ѣ да *забѣзди*. – Нѣшто *забѣзде* у кѣжѿиѿки двѣр.* – Аѣо *забѣзди*, мѣтни ѿдма.*

завѿја* несвр *ѿѿѣгнуѿио урла (ѿ ѿсу)*. – Зборѣше свѣкрѣва: „Кѣч'ѣ аѣо *завѿја*, ч'ѣ ѣмре нѣѣѣој.“ – Їди одвѣржи пѣса, цѣја нѣч' ч'ѣ *завѿја*.

зѣвал -а м (тур. *zeval*) *ѿроѿѣсиѿи, ѿѿѿѣѿиѿи; униѿиѿѣње*.

зѣваљѿја¹ непр прид (тур. *zavallı*) *јадан, несрѣѿан, кѣји ѿзаѿива сажаљѣње*.

зѣваљѿја² -ѣ м *јадник, несрѣѿник*.

зѣвари свр *ковањѣм сѿѣѣи загрејѣне делѣве мѣѿѣла*. – Вѣј котл'ѿч'ѣ вѣл'а да се *зѣвари*.

твоја јетрва брл'ивница коју рабóту да ўзе, нè гу *заврши* ка што вал'а. – И ја ч'е ти помòгнем да *завршиши* рабóту, а како! – А си мòга да *завршиши* рабóту?

завршўје несвр *завршава, љиводи крају неки љосао*. – Зна́м кьд бѝ *завршувал'е* рáзбој, па кьд пáдне ста́пч'е од за́дњо врати́ло, ку́ј бѝло га ўзне у ўста па искóч'и на сòкак.

за́гар -а м (тур. дијал. *zagar*) *врсѝа ловачког љса*. – Њèгов за́гар не ч'ѝни. – Јèфта Га́па ѝма два за́гара.

зага́ре -èта с в *zagar*. – Њѝно *зага́ре* ма́ло, ма́ло, па èте ти га у на́ш двòр.* – Нити га ч'ўјеш кьт про́ц'е то́ј *зага́ре*.* – Дáди нèшто и *загарèйу* да изèде.*

зага́си (се)* свр *делимично (се) угаси, смањи вайѝра*. – Нè бѝла дòма јèн саат и óгењ гу *се загаси́ја*. – Нèмој да ту́риш мòкре дрва, ч'е ти *се загáси* óгњь.

загље́да* несвр *љажљиво љогледа*. – Нè *загл'едáја* дè ѝде па падна́ја у јáз.

заглу́ши* свр *гласом, галамом учини глумим или наглувим*. – Нè вѝкај тол'ѝко, ч'е ме *заглу́шиши*. – Лупáја у гòч', ме *заглуши́ја*.

загно́јен* -а -о *који је захваћен, наѝуњен гнојем*. – Се убрца́ја на баскѝ-ју и óдма – нòга *загно'ена*. – Нè мòга да гáзне на *загно́јену* нòгу.

загно́ји* свр *љочне да се љуни гнојем, наѝуни се гнојем*. – Ако не изв'уч'еш трњ, ч'е ти *загно́ји* р'ука. – Му *загноѝл'е* и два з'уба.

загњèте свр *увуче, убаѝи*.

загњѝ́је* свр *љосѝане гњѝо, ѝруо, исѝрули, изагњѝи*. – Турѝја ч'ени́цу у по́друм, му *загњѝла*.

загонèтка се несвр *забавља се одгонейшањем загонейѝки*. – По св'у нòч' *би се загонейѝкал'е*.

загòрен* -а -о *који је ѝрейржен, ѝрейечен (о јелу)*. – Ти смр́ди *загорèно* јèло. – Јèди га са́ма *загòрен* л'èба.

загòри* свр *исѝржи (се) више него шѝо је љоѝребно, ѝрейече се*. – Забра́јла да измèша сутл'ѝјаш и гу *загорèја*. – Ч'е ти *загòри* л'èба ако га забрáиш. – Премèшај варèње да нè ти *загòри*!

загра́ди свр *огради (виноград, ливаду, њиву, кућу и сл.)*. – Аѝ'и-Л'ўба *загради́ја* лòјзе сьс тèл'.

заграду́је несвр од *загради*. – А: Ч'èстита ти рабóта, штò ч'ѝниш то́ј? Б: Èте, *заграду́јем* ба́шч'у.

загре́је* свр *учини љоѝлим, љоѝлијим*. – Од ј'уч'ер бѝш *загрејáло* сл'унце. – *Загреј* бѝрјан па да јèдемо л'èба. – Не *загрејáла* дòбро цреп'ул'у, па нè ги је пèч'ен л'èба.

загр'љи (се)* свр *обухвайѝи рукама*. – Дòц'е стрѝна и гу *загрл'и*. – Га *загрл'ила* дèте и се успáла.

загрми* свр **1.** *проломи се (о грому).* – Нё ч’у да загрмело, а поч’е да врне киша. – Ако загрми, бёгај у куч’у. **2.** *јави се снажним гласом (обично у љуињи).* – А загрме, вика да се уплашиш!

загрч’а* несвр *нагрће, загрће (о земљи).* – Загрни мало и ружице, по добро ч’е цѣфтив^ф.

загуби (се)* *заиури (се), изгуби (се).* – Му се загубија и пёс. – Тури паре у тапњу да не ти се загубив. – И мач’ёја водила дёте у шуму да га акне, да га загуби.

зад* предл *в иза, йозади.* – А дёте му се ськрило зад врата. – Сёдни зад госте и ч’ёкај.

зада м *задах, нейријатиан мирис.* – Йде гу за да од уста. – Ка да йде за да от подрума.*

задёва несвр **1. а.** *завлачи, увлачи (о оружју).* – Задёва нощч’е у појас. – Задёва л’йвор у појас. **б.** *сйавља украс у косу.* – Задёва киту у главу. – А: Ђде, мори девојко, што ч’йниш тамо? Б: Ёте, задёвам йгл’е у главу. **в.** *йри-качи, закачи.* – Задёва ч’устек за саат. **2.** *задиркује, изазива, зайюдева свађу, в дира 2.а.* – Што задёваши дёте кь[д] ти ништо не ч’йни? – Нё га задёвај, зе ако га задёнеш ч’е те избйјем. **3.** *изазива бол, боли.* – Пётка Жору млого га задёва тај сеч’ёна нёга. – Задёва ме ништо овде под мишку. **4.** *дира, дойиче рукама.* – Не задёвај тој шйше сьс рўке! – Ал’йне не се задёваф сьс мрсне рўке зе ч’е се леч’йшев. **задёва се** *задиркује се.* – Дајма се задёваф јён друго. – Море врагови, не се задёвайше! – Сёдите мўдро, не се задёвайше.* – Ч’е се стёпате ако се задёвайше.*

задёне (се) свр од задева. **1. а.** *завуче, увуче (о оружју).* – Ўзе алтију, задёна гу за појас, и отиде. **б.** *сйави украс у косу.* – Задёни туј йглу да не ти падне. **2.** *йтакне, ййине; изазове, исйровоцира, в дирне.* – У тој врёме кёј смеја да задёне што је турско. – Де си смеја да се задёнеш сьс Турч’йна тьд. – Нё га задёвај, зе ако га задёнеш ч’е те избйјем.

задњи/зац’ан* -а -о *који је йоследњи у реду.* – Кёј стигне задњи у куч’у, запре обёрње врата. – Удадо и задњу ч’ёрку.

задоцни (се)* *закасни, окасни.* – Нёмој млого да задоцниш. – Ако задоцнише, не ч’е веч’ерате. – Тај постар дёвер задоцнија за у сватове. – А она йтај, йтај да не задоцни на славу.

задргуз* -а м *онај који сйално некога задиркује.* – Такав^ф задргуз ка ти, нёма на свёт. – По добро побёгни о[д] тога задргуза.

задрёме свр *одсйава крайко лаким сном, йочне да дрема.* – Свў ноч’ ни не задрёмасмо. – Дьњом йч’ не мёгу да задрёмем. – Сал што бё задрёмја, припуцаше пушке. – Ти задрема. – У туј деч’йнску ч’урултију задрёми ако мош.

задрџи (се)* свр 1. *заусѣиави некога да осѣиане на неком месѣу.* – *Се задрџа у оца још јѣну недел’у.* 2. *ѣпридрџи се.* – Треба́ло да *се задрџиш* за грању да не па́днеш.

задрџује се* несвр *задрџава се.* – Пои́тај, не́ *се задрџуј* у пи́јац.

заду́а -е ж *си́ња, аси́ма.* – Доса́ц’а ми *заду́а.* – Обе́две де́ца ги има́в *заду́у.** – А, брѣ ма́јко, мло́го ми сме́та *заду́а.** – Јо́ш дете́том има́ја *заду́у.**

заду́жи свр *оѣиерѣиш дугом.* – *Заду́жи* л’и те, ти по́сл’е гл’едај ка́ко ч’еш. – *Заду́жен* је, до́ри и ку́ч’а му је *заду́жена.* – Да искоч’и з бе́л о́браз, вал’а́ше и ч’ѣфлѣк да му се *заду́жи.* **заду́жи се** *наѣрави дуг, заѣадне у дуг.* – *Заду́жија се* ка Пе́тко гуша́ви.

Задуши́нице* ж мн дан ѣосве́ћен усѣомени на мрѣве. – До́ц’и ѣо *Задуши́нице* по́сл’е. – *На Задуши́нице* одне́сеш ч’ени́цу, ви́но. Упа́л’иш свѣчу́. Да́ваш за ду́шу. Ти њѣму, он те́бе. – Смо носѣл’е на *Задуши́нице* пу́не ко́рпе да разде́л’имо на гроб’и.

зазбо́ри се* свр *заѣрича се.* – *Се зазборѣла* и забра́јла да отѣне до́ма. – *Се зазбо́ри* със комши́ке и ни́ти зна́ кѣд је до́ста.

заздра́ви свр *заѣели (о рани).* – Гр́дна му је та́ј ра́на сирома́у Душа́ну Бардањо́лу, ѣте тол’ѣко годи́не што му се свѣ́јено подл’у́тује и ни́како да *заздра́ви.* – Ту́рај му бла́г ме́јл’ем, бр́го ч’е *заздра́ви* ра́на. – *Заздравѣла* гу попароти́на.

зази́да* свр *заѣвори зидањем.* – А што́ си *зазида́ја* та́ј пѣнц’ер? – Ако *зази́да* и те́ј вра́та, не́ма де́ да искоч’имо о[д] дво́р.

заина́ти се* свр *ѣврдоголаво осѣиане ѣри одлуци.* – *Се заинаѣи́ја* па не́ч’е да збо́ри. – *Се заинаѣи́ја* и та́ј инац’и́ја. – Му *се заинаѣи́ло* мага́ре и не́ч’е да про́ц’е преко по́ток.

заѣра -е ж (тур. *zahire*) *храна за си́оку (обично сено).* – Ми је стра́ ч’е оста́немо ву́ј годи́ну без *заѣре.*

за́јац -јца м *зец.* – Сте́фан Секу́ла улови́ја два́ *за́јца.* – Ва́ј мо́ј комши́ја Ми́рко, ловц’и́ја, утепа́ја два́ *за́јца.** – Држа́л’е *за́јце* јѣну годи́ну.* – Ё́не га, бе́га, трч’и ка *за́јац.**

заједни́ца* -е ж ѣородична *задру́га са ве́ћим бро́јем чланова.* – Па́мтим у ста́ро вре́ме би́л’е *заједни́це* със мло́го ду́ше.* – У *заједни́цу* би́ја дома́ч’ин и дома́ч’инов рѣч’ би́ја гла́ван.* – Ни́кому не́ би́ло до́бро у *заједни́цу.**

за́јем -јма м *зајам, ѣозајмица.* – Не́мамо, се́стро, доспе́ло ни се, ч’е ва́л’а и ми́ да узне́мо у *за́јем.* – Смо ги врати́л’е то́ј што смо узѣ́л’е на *за́јем.*

за́јка* -е ж *женка зеца, зечица.* – Ў, што́ окоти́ла ше́с ва́ј *за́јка!* – И *за́јку* ч’е гу зако́л’е кѣд гу до́ц’е вре́ме.

за́јно прил *заједно, ску́ѣа.* – *За́јно* ч’е ѣде́мо у цр́кву. – Ч’емери́кини се де́л’и́ф, са́мо Јо́ван и Џ’е́ка ч’е оста́неф *за́јно.*

за́јч’е -ета с дем од *зајац, младунче зеца.* – Уч’и́тел’ Па́вл’е уфати́ја у ло́јзе јѣно овол’и́ч’ко *за́јч’е.*

закалуц'ери се свр замонаши се. – Уч'ител' Сава Л'ешник остаја удо-
вац па се закалуц'ерија.

закани се задржи се дуго на неком месџу, одоцни. – Идите, ама немој
да се заканиш, у акшам дома да сте. – Што се заканиш тол'ико?

закач'и (се)* свр **1.** сџоји везивањем један предмет с другим. – Дол'е
закач'и със алку. – Закач'исмо ју же на греду. **2.** сџоји се набадањем. – Му се
закач'ил'е палтолоне на трњ, ги исцепља. **3.** окрзне. – И нега га закач'ија със
секиру, ама преживе, фала Богу. **4.** захваији временски размак од њочейног до
крајњег тренутка. – Ако закач'и суша ка лани, ништа од башч'е.

закџда* оџкида, одсеца сувишне изданке. – Бил'е у лџзе да закџдав
ластаре. – На време треба да се закџдав копил'аци од патл'иц'ане.

закџти (се)* свр доврши кићење. – Младе девојч'ич'и би се закџтил'е
сгс цвеч'е. – И ја сгм била лазар за Лазарице, и би ме закџтил'е како је
обич'ај.

закџби свр судбински џредодреди. – Јџш од малена се тако закобило.

закџве* свр џричврсији ексерима, закује, укуца. – Ако не га закџвеш
добро, ч'е се откџве пред време. – Закџви свџ што ти река. – Заковџја грџде
и отџша дома. – А заковџја мајстор баскије и на туј грџду? – Дај ми јџш јџно
даскџч'е да закџвем.

закџље* свр усмрџији ножем или сл. џресечањем грклана. – У новџмбар
би заклал'е по две свиње. – Бог да ч'ува, га заклал'е јџнога ч'џвека. – Закол'и
пџтла и искуби пџрке. – Заклаше и туј гол'џму гуску. – Закласмо га тога ста-
рога брава.

закџљеба свр заљуља колевку. – Цано, закол'џбај туј кол'џпку.

закџпа* свр **1.** сџави нешџио у искојано месџио и џокрије земљом, џе-
ском или сл. – И свџ закојав у рупу. – Закојаш туј мац'џју и рекнеш „пџ, пџ,
пџ“! **2.** сахрани, укоја. – Јуч'џр га закојал'е и свџкра. – Дџ га закојал'е тога
војџника? – У Призрен га донџл'е да га закојаф^с.

закџпџје* несвр сахрањује. – Не се закојџје бес попа.

закрџји* свр зајџчне обичајно резивање винограда. – А тата џша у
лџзе да закрџји за Свџтога Трифџна. – Пша да закрџи прет слџнце.

закрџпа -е ж џарче џканине која се џришива на џоцейано месџио. – Ч'увај
теј крпч'џч'и, ч'е ни вал'аф за закрџје. – Нашла врџч'а закрџју (нар. изр.).

закрџпи* свр доврши крџљење. – Гу збџрим жџне да ми закрџији кошул'у.
– Кџт сгм бија мицак кџт се исцепа теше, се закрџији и нџси.

закџка* свр зајџчне са џлачем, кукњавом. – И од џине кџч'е се ч'џ –
некој закукаја. – Ако закукаш џији, и дџца ч'е.

закџне (се)* обави заклињање. – Закџни се да не си била. – Ако се заку-
нала, дади ги. – Да се закунеш да не ч'е не лџжеш.

замуч'и се свр 1. *йочне тѣгобан йосао.* – Замуч'и се и ти ма́ло, не са́мо да се́диш!*

2. *йочне да осе́ћа йоро́ђајне болове.* – Замуч'и́ла се по а́кшам

посл'е и пред зору роди мушко. **3.** *йочне да умире, йадне у самрйину йосйељу.* – Ка се замуч'и на ич'индију, изгуби свес и тако умре.

занат -а м занимање. – Јован алка-Ванкин променија до с'г три занаша.

занесе се* свр фиг заборава се, обузме се мислима, усхићен се у неком йослу, игри и сл., в заулави се. – Се занеја у рабóту и забраја да једе. – Си се занела у зборене и си забрајла на мене.

занеско* -а м занесењак. – Аи, па з'р ч'екаш да ди помогне у рабóту тај занеско.

заниша (се) свр заљуља (се). – Занишај нишал'ку. – Сам не м'ож да се занишаи.

заноктице ж мн јаки болови око ноктију услед смрзавања руку и ногу. – Млого му осебл'е руке, зашл'е му заноктице.

заноч'и се свр смркне се, смрачи се. – Штò је вој те се заноч'и тако б'рго?

заноч'ује се несвр од заноч'и се.

заоди несвр **1.** *залази (о Сунцу).* – Ёне, слунце заоди, б'рго ч'е и акшам. **2.** *обилази, заобилази.* – Нòв п'ут неје лòш, ама млого заоди. **3.** *несвр/свр йроходава/йрохода, йочиње/йочне да хода (о деиёйу).* – Тач'ётов Даги поч'еја в'ч'е и да заоди. – Сам се дйза, д'уби, о'че више да заоди. – Јòш не л'и гу заодило тóј девојч'е? – Ч'е заоди бйч'и и оно за кој д'ён. **заоди се** *йочиње да губи дах, зацењива се (о деиёйу).* – Мòри снаò, д'ете ти се заоди.

заодан -дна, -дно заобилазан. – У Раòвац не йди преко Круше, млого ти је заодан тај п'ут.

заодно прил заобилазно. – За на Кал'ају йò заодно ти је преко Пантел'ије зе преко Ч'ул'ан.

запáљи (се)* свр учини да нешйò йочне да гори, уйали. – Ако ти се загáси óгањ, ч'е га зайáл'иши јòпет. – Ни св'ч'у не зайал'ија óцу и матере. – Му се зайал'ија п'ереж^м.

запáра -е ж оморина, сйарина. – Овакву зайáру ка д'ньс не пáмтим. – И глава ме бòл'и од зайáре.* – Нйти м'оже да се рабóта од зайáре, нйти м'оже да се спйје нòч'ом.* – Нйшта не помáга к'д је зайáра.*

зап'еч'е* свр загревањем учини да нешйò, обично храна, добије кору. – Пò више зай'еч'и л'ёба.

запйра несвр засйаје у грлу (о храни). – Бајат с'уò л'ёба заййра у грло. – Т'ура у уста овол'йкве зáлци па му заййраф.

запйрáч'ка -е ж *врстa сийне крушке ойорог укуса.* – Гл'едај, к'упи л'ёпе крушке, немој да к'упиш заййрáч'ке.

запйска свр гласно зайлаче, в зайишии. – Заййскáше му д'еца, т'ј јетйми, от пйскот срце да ти п'укне. –

запиткује несвр *досађује њишањима*. – Остај ме, богати, што ме *запићујеш* сваки чџс.

запишти свр в *зайиска*. – Расплака се, *зайишти*, мисл'иш пуч'е му грцманч'е. – Само кд гу *зайишти* дѣте, она се сѣти да га задѣји.

заплъуне* свр *ѡуне у игри жмурке*. – Ја съм те *зайл'унаја*, ти јѡпет ч'е жмѣриш. – А што нѣ си трч'каја пѡбрго да нѣ те *зайл'уне*? – Нѣје гѡтѡво док нѣ се *зайл'унев^ф* свѣ.

заплъускује* несвр *ѡрска, ѡлива водом*. – Мати, Васил' ме *зайл'ускује* сѣз вѡду от корѣто.

заповѣда/заповедује несвр **1.** *наређује, захѣва*. – Само домач'ин *заповѣда* у куч'у. – Докл'е ги *зайоведујем* и докл'е ми ѡни нац'еф и донѣсеф тѡј што тражим, ја рипнем и јенч'ѣс ѡзнем што ми вол'а. **2.** *извољева, бива расѡложен за неѣѡ, хође, жели*. – *Зайовѣдајѣ* у нас кд ви је мѣло, наше врата ви су отворѣне. – *Зайовѣдајѣ* на Светѡга, жѣне на рѣч'ек, а мѣжи на веч'ѣру.

запѡје свр *ѡочне да ѣва*. – Стана кд је сама, пѡје, ама кд нѣје сама, нѣч'е ти *зайѡје* па нѣ знам што да гу ч'ѣниш. – Ајде, мѡри Цавѡ, да *зайѡјемо* јѣну пѣсму. – Ајте, мѡри девојке, *зайѡјѣ* коју пѣсму. – Сал што *зайѡјасмо*, ч'ѣ се пѣкот.

запѡпи свр *ѡроизведе у свешѣенички чин*. – Владѣка нѣкако неч'аше да га *зайѡпи* нѣга. – И кѣмов сѣн се *зайѡпија*.* – Врѣме му је да се *зайѡпи* и ѡн.*

запѡсти свр *ѡочне да ѡсѣѣ*. – Откѣд *зайѡсѣисмо*, нѣшто ми не мѡже дѣте.

запѡч'не* свр *ѡѣѡочне неку радњу, ѡсаѡ*. – Код нас бѣло да се за Бѡжич' *зайѡч'не* свѣ од рабѡте.

запре свр **1.** *засѣане у грлу (о храни, ѣечносѣи)*. – Не прл'ај у ѣста тол'ѣкве зѣлце, мѡре, ч'е ти *запре* па ч'е се давиш. – *Запрела* му бѣше у грло јѣна гол'ѣшка от шеч'ерач'е и јѣдва му гу извадѣсмо. – Удри га сѣс песницѣ, *запреја* му зѣлк у грло. **2.** *зайѡвори, ѡреѣречи, заусѣави*. – Јѡван ни *запреја* вѡду у јаз. – Дрфѣе му *запрело* врата.* – Комѣија ѡч'аја да гу помѡгне, а ѡна *запрела* врата па не мѡга да ул'ѣгне.*

запрежни* -а -ѡ *који се ѡноси на зайрегу*. – Пѡ прѣ и у град имѣл'е *запрежне* кола. – И мѡј дѣда на Баждарѣну имѣја *запрежне* кола.

запрѣч'а свр **1.** *ѡкрије жар ѣѣѣлом*. – Ёте ѣдем, само да *запрѣч'ам* жар у ѡгњѣште. – *Запрѣч'ала* л'и си жар у грнци. – *Запрѣч'ај* жар дѡбро зе нѡч' је дѣгѣчк. – *Запрѣч'а* л'и жар? **2.** *ѡсѣѣ, ѡбавије врѣлим ѣѣѣлом ради ѣечења*. – Компѣри ч'ѣ *запрѣч'амо* у супрашку да се испѣч'еф.

запрѡси свр **1.** *зайражи девојку ради женидбе за себе или другѡга*. – Кажи ми, жѣно, кога да *запрѡсим* за нашега Ц'ѡц'у? – Кѡста Тѣтинч'е *запрѡсија* Натѣ Гудѣну. – Гѣга поп-Манѣтов *запрѡсија* Л'ѣнку Тѡдорѡву. – Ако гу милѣјѣш, а тѣ гу *запрѡси*. – Сѣстра ми је *запрѡсѣна*, а брат нѣ ми је јѡш за-

йрòсен. – Ожéните ме, ц'áньм, *зайрòсиийе* ме, / *зайросийе* ми, ц'áньм, дòбру девојку (нар. песма). – Нит болујем, нити ашикујем / но сам дру́гу *зайросија* (нар. песма). **2.** *зайпражи милосийињу*. – Стрáм гу је да рабòта по туц'е куч'е, а нé гу је стрáм да *зайрòси* кома́ч'е л'éба. **запрòси се** *исйроси девојку (о момку), йрихвайи ипросидбу (о девојци)*. – Санда Ч'емерикина *се зайросила* за Манéта Ч'орги́нога. – А: Ч'у́сте л'и, Та́нуш Манди́ја *се зайросија*? Б: За ко́га? – За Да́нку Симеу́нкину.

за́пт м (тур. *zapt*) *сйпрогосйи, дисциплина, сйега*. – Свé сь[з] *зайи* што га др́жимо, áма не слу́ша, па не слу́ша.

заптија -е м (тур. *zaptue*) *жандарм*. – Йл'ка У́гар кьд би́ја у Беја́град, би́ја *зайи́ија*.

заптише (се) свр (тур. *zapt*) **1.** *зайвори, зайуши, зачейи*. – *Зайи́иши ши́ше*. – *Зайи́иши бури́ло*. – Водова́ч'а је *зайи́иса́на*. – У то́ј врéме бе́ше *се зайи́иса́ја* пúт за Ц'ако́во. **2.** *одузме, зайлени*. – Алка-Ванки́ну њйву *зайи́иса́ја* Ру́ста Ка́баш. – Ру́ста Ка́баш *зайи́иса* јòш јéну цркòвну њйву у Корй́шу. – Уч'у́бет му *зайи́иса* куч'у. – Што куч'е *зайи́иса́ја* ац'и-Л'у́ба за бо́рч'. – По́ áрно да прода́дем ч'йфл́к зе да ми га *зайи́ису́јеф* Арнау́ти. – Рисја́нско л'и је, *зайи́ису́је се*, а Ту́рско нé. **3.** *сйвори засйој у йражњењу црева; добије зайвор*. – Ме́не ме колоботи́ица *зайи́ису́је*. – Ако си *зайи́исан*, пй инт-ја́ги, он ч'е те проту́ри. – Да *се зайи́ишеш*, пй са́л са́де ка́ву. – Нé знам од о́што ми *се дéте зайи́ису́је* сва́ки ч'ýс. **4.** *сйеже, гуши услед недосйа́йика ваздуха, изазове ойежжано дисање*. – По́напред ме мло́го *зайи́исува́ло*, ама сýг, да́де Бо́г, нé. – *Зайи́исан* је, зава́л'и́ја, те ја́два йде. – Нач'éс у јéн ма́ баја́ги *се зайи́иса*, мисл'éсмо да о́тиде. – Е́те, о́вде *се зайи́ису́јем* у прéје.

запу́ди* свр *йошера, йошрчи* за неким с намером да га *ошера*. – Ме *зайуди́ја* ко́мшиин пýс, и ја́ бе́гај у двòр! – Нé иска́ч'ај на со́как, ч'е те *зайудив* куч'йч'и.

запу́ца свр **1.** *йочне да йуца*. – Ми́ веч'ерáсмо и, á да ди́гнемо со́фру, а о́но *зайуца́ше* пúшке. – Кьд *зайуца́ше* пúшке, видòсмо да је јанги́ја. – *Зайуца́ше* на на́с бýш на дýн Госпо́ц'индýн.* **2.** *навали, зайне, йрионе*. – *Зайуца́ја* па је́де л'и је́де. – *Зайуца́ја* то́ј па то́ј. – Дòста дé, што си *зайуца́ја* јéно те јéно? – *Зайуца́ја* да га жéнимо. – *Зайуца́ла* да рабòта.

за́р м (тур. *zar*) *коцка за игру чије су сйранице обележене бројевима од један до шесйи*.

зар/зýр* реч за *исйицање сумње, неверице, чуђења*. – *Зар* до́шло врéме да бе́гам да нé ме утéпав? – А *зар* имáло да се је́де! – Па *за́р* њéга да га истéпав^ф? – *Зýр* до́ша да ни помòгне! – Нéшта нé гу се је́де, *зýр* је бо́лна. – Ку́ку, *зýр* јòпет да се дра́пам сýс ткаје́ње?!

зарабòта се* свр *йреда се раду, заради се*. – Смо *се зарабòйи́ал'е* и брòго ни про́ша дýн. – *Се зарабòйи́ај* па ч'е урабòташ до нòч'.

заси́љи свр **1.** *снажно заљуља.* – Занишај ми ниша́л’ку, а́ма немој да гу *заси́л’иш.* **2.** *баџи великом снагом.* – *Заси́л’и* јѐн ка́мењ от Кал’а́је, те до́л’е. **заси́љи се** **1.** *снажно се заљуља.* – Са́ма ч’у *се заси́л’им* на ниша́л’ку. **2.** *убр-за се; залейи се.* – Бе́ше *се заси́л’ија* озго́р от Пантел’и́је па не мога́ше да се за́држи те па́де. – Пр́во *се заси́л’и*, па тѣг рѣпај. **3.** *наsrне свом снагом на некога.* – Кѣд *се за́сил’и* на Петро́уша, мисл’е да ч’е га утѣпа.

засиљује несвр од *засиљи* (1). – Кол'ёпку кол'ёбај пољко, нёмој да гу *засил'ујеш*. – Сёг *засил'уј* ниш'ал'ку кол'ико мёжеш, нё ми је стра.

засипне свр *йромукне, добије храйав глас*. – А: Од'ошто си тако *засий-наја*? Б: Осёба съм. – А: Шт'о ти је, м'ори М'аро, т'ој дёте *засийнайо*? Б: А да, сёстро, јёло долд'урму па *засийна* на ма. – Нё п'и студёну в'оду, ч'е *засийнеш*.

заслаби свр 1. *разболи се*. – У Божит'ње посте бёше *заслабёја* коц'ам'и-ти, ама сёг, Б'огу ф'ала, по не аје. 2. *йадне у самр'йну йос'тёлу*. – *З'аслабе* по јације посл'е и прет пољноч' изд'на.

заслужи свр *засузи* (о оку). – Оч'е око да *заслужи* и од ст'уд. – А: Шт'о ти је, шт'о ти *заслужило* т'ој око? Б: Б'огами, сабајл'е пошто се оми, он'о тёке *заслужи*.

заснежи свр *йочне да йада снег*. – Свё ми се ч'йни да ч'е *заснежи* нач'ёс. – Од Б'ожич' йч' што не *заснежило*. – Сабајл'е *заснежи* м'ало па ст'а-де. – От с'иноч' ка *заснежило* йч' не стан'ало. – Бајаги, ка да ч'е да *заснежи*.

заспије свр *заспи, уй'оне у сан*. – Б'ива вакија да не м'огу да *заспијем* ни до пољноч'. – Т'и си *заспија*, а м'и смо ј'ош работ'ал'е. – Док пушти главу на ј'аст'к, она *заспи*. – Он дајма иде тако ка *заспиан*. – До ј'утро нё *заспиала*, б'удна била.*

застрамач'а -е ж марама којом је девојци йрекривено лице й'оком йред-свадбених обреда како би ј'ој се йрекрио с'йид.

застраи свр учини да неко осеи'и срам, йос'йиди. – Нёмој да гу *заси'рамиш*. – Кажи гу, ама гл'ёдај да нё гу *заси'рамиш*. **застраи се** осеи'и с'йид. – Тај натёмник л'и да *се заси'рами*! – Р'осу нёмој т'и да гу пушташ за Манёта, зе ч'е *се заси'рами* па нёч'е ти каже, нёка гу п'ита с'наа Ц'екиница. – За т'ој што си уч'инија вал'а да *се заси'рамиш* б'арем от свёт ако нёч'еш од оца и од матёре.

застрамује несвр од *заси'рами*. – Задёва гу с'амо да гу *заси'рамује*.

застркне се свр *загрине се*. – Пијеу'ч'и в'оду, *заси'ркна* ми *се* девојч'е те по'ч'е да се дави, да је дал'ёко. – Не зб'ори с пу'не уста, м'оре ц'ав'олу, зе м'ош тако да *се заси'ркнеш*.

застуди свр *захладни*. – В'иди, б'огати, бёреф се ластавице да йдеф, стра ми је да не *заси'уди* р'ано в'уј годину. – За Водице ка *заси'уде*, ёте тако ј'ош др'жи.

заступи свр 1. *завлада*. – От како *заси'уи* Србија, ураат'исмо се, нёка је ф'ала Б'огу и Србије. 2. *сиуи на дужности; йреузме йосао*. – На Ч'ел'-Пёрин ч'йфл'к сёг *заси'уија* дру'ги ч'йфл'йја.

затвара несвр 1. *склаи'ањем, йриа'ањем онемогу'ава йос'йојање ой'вора, йролаза*. – Тај брава нё *се заи'вар'ала*, пусти'ња, ни нап'рет. 2. а. *обу-с'йав'ла рад нечега*. – *Заи'в'ара* дуг'ању. б. *обус'йав'ла саобра'ај*. – *Заи'в'араф* пу'т прокл'етници. – Пу'т за Ферез'ович' нё *се заи'вар'аја*, с'к се з'атвори и он.

затвор* -а м зграда, устѣанова у којој је смеишѣен ухайшеник. – Стално бија по суду, *ѿо заиѣвору* вај бел'ајц'ија Душан. – У *заиѣвор* ул'егнеш лѣко, тешко изл'егнеш. – Тако старога га затвори́л'е и умре́ја у *заиѣвор*.

затвори свр од *заиѣвара*. – Да *заиѣворим* пенџ'еру? – *Заиѣвори́ла* л'и си кл'ет? – И врата обора́ња и капи́ц'ик бе́у *заиѣворе́не*. – *Заиѣвори́ја* се пу́т за Л'уму. – Ц'аковач'ки пу́т јопет је *заиѣворен*. **затвори се** *изолује се, ѿовуче се у неку ѿпроси́орију*. – *Заиѣвори́ја се у ку́лу*. – *Заиѣвори́у се у го́рњу со́бу на́само*, а што ч'ине́у та́мо да те лѣжем, не́ знам. **затворен му/гу је пут** *фиг нейиса-но ѿрави́ло ѿо којем се млађи бра́ѿи или сесѣ́ра не може ожени́ѿи, односно уда́ѿи ѿре сѣ́аријих*. – Жени́ја би се, а́ма ѿу́ѿи му је *заиѣворен*, ста́реј му бра́т не́је же́њет.

затегач'ка -е ж *ишѣај* којим се коче *враи́ла на разбоју, заи́нѣча*. – Предња и задња *заи́егач'ка*.

затекне (се)* свр *нађе (се) на неком месѣу*. – Смо га *заи́екл'е* де спи́је. – Ако се *заи́ека* у *куч'у*, и ње́га поси́пе сна́ша. – Те́ј ц'угу́ме сѣм ги *заи́екла* кѣт сѣм до́шла у ову́ј *куч'у*. – Смо ги *заи́екл'е* де кра́дев^ф у на́шу *куч'у*.

зати́љак* -љка м задњи део *лоба́ње, ѿошѣљак*. – У *заи́ѿл'ак* га погоди́-ја сѣс ка́мењ. – Ка да има́ја не́што у *заи́ѿл'ак*.

затка́је* свр *заѿочне ѿка́ње*. – На́ј прво зѣва *заи́ка́ла* па ја́ сѣм тка́ла. – Ч'е *заи́ка́је* дево́јка за уда́дбу.

затра -е ж *ѿомор (обично у клеѣвама)*. – Їш, прокл'етни́це ниједне, *заѣ́ра* ви затре́ла! – *Заѣ́ра* да га затре то́га мо́јега душмани́на што ме до́тера у овај а́л.

затра́је* несвр *ѿра́је у дужем времену, не ѿквари се (о храни)*. – То́ј ша́рско сире́ње мо́же да *заѣ́раје* це́лу годи́ну.

затре *унишѣи, исѣреби искорени*. – Не́ знам ка́ко да *заѣ́рем* те́ј вра́шке стени́це, досади́ше ни. – Кру́шац *заѣ́реја* ло́жа у Ба́ру. – Їмамо је́ну ма́ч'ку ловѣ'ику, *заѣ́ре* ни све́ мише́ве.

затутка* свр *добро ѿкрије, ѿдвѣје са свих сѣ́рана, ушушка*. – Ба́ба би ме *заѣу́ѿка́ла* у постел'у да не прела́дим. – Ако ѿде на́двор, *заѣу́ѿкај* га до́бро.

зау́зе/зау́зне* свр *заузме*. – Ко́ј ч'е сти́гне прѣви, он ч'е *зау́зе* ме́сто. – *Зау́зеја* *куч'у* и не́ гу да́ва други́ма. – Ако *зау́знеш* не́што, не́ пу́шч'ај!

заула́ви се* свр *заборави се, забудали се*. – Не́ ч'е ни ви́ди да не́ма ако се *заула́ви*. – Се *заула́вија* и оти́ша у ту́ц' дво́р. – По не́ки пу́т и ја́ се *заула́вим* ка де́те.

зау́шке* мн *болесѣи која се ѿреѿознаје ѿо ошѣоцима око ушију*. – Мло́го ми би́л'е бо́лне де́ца од *зау́шке*. – Ка ми́цка и ја́ сѣм има́ла *зау́шке*.

зафа́љи се свр *ирон ѿоша́ље ѿреѣ́ћу ѿоруку*. – Јовáну Фа́нде се *зафа́л'ѿл'е* Арнау́ти што ч'е га уби́јеф. – Та́ко се *зафа́л'ѿше* поп-Ц'уре од Зоч'и́ште и уби́ше га Арнау́ти.

зафа́ти свр **1.** *загори (о јелу).* – Расолме́со је ми́цко зафа́иѐно. – Ме́шај зе ч’е се зафа́иѝи. **2. а.** *заузме, исцјуни нечим (о посуду).* – Штò зафа́иѝи котл’ич’е? – Гòл’ем кòтъл је зафа́иѝен? **б.** *сакуѝи тѝечносѝи.* – Зафа́иѝила л’и си во́ду да покрòпимо бòшч’у? – Нѐма ви́ше у штò да се зафа́иѝи капл’авѝца. – Зафа́иѝи две-три ко́фе во́ду. **3.** *ушије.* – Ўзни ѝгле те зафа́иѝи јенч’ѝс тај ми́нтан. – О́двој ту́ј кошу́л’у да се зафа́иѝи, рашијѐна је. **зафа́ти (се)** занесе се у ѝослу, заузме се ѝослом. – Бе́ се зафа́иѝила у нѝч’ве.

зафа́ч’а (се) несвр од зафа́иѝи. – Па́сул’ кѝд га ме́шаш, зафа́ч’а се. – У ту́ј тенѝ’ѐру да́јма се зафа́ч’а́ла ма́нц’а. – Штò зафа́ч’аиш то́ј бури́ло, ч’е ни ва́л’а за раки́ју? – По́ на́пред о́на би́ ми зафа́ч’а́ла во́ду. – Зафа́ч’ам кошу́л’у. – Просени́ло се па се му́ч’но зафа́ч’а. – Не́ се зафа́ч’ај у та́кве рабо́те.

зацрвѐни се* свр ѝосѝане црвен. – Трч’ка́ла и се зацрвене́ла ка бу́лка. – За́што му пра́јите балабани́ју ста́рому ч’ове́ку да се зацрвѐни?

зач’òри се јако се заљу́би. – Зач’орѐја се у ту́ј грди́њу па запуца́ја: ја́ њу́, ја́ ни је́ну дру́гу.

зач’у́ка свр **1. а.** *закуца (клин и сл.).* – Ко́ј зач’ука́ја ва́ј кл’ѝнац о́вде? **б.** *углави, набије.* – Ту́ри ч’ѐп на бури́ло па га зач’ука́ј. **2.** *ѝокуца звекиром на враѝи́ма.* – Ма́ро, ви́ди ко́ј зач’у́ка на капи́ц’ик. **3.** *засви́ра.* – Жѝвко, зач’у́кај ми́цко на армо́нику. – Ми́ тьмѝн на врата́, а ч’алги́је зач’ука́ше.

зач’у́ти* свр ѝресѝане да говори. – Се свади́в, а́ма зач’уѝѐв кѝд ул’егна́смо у со́бу.

зац’е свр **1.** *заоби́ђе, окру́жи.* – Сѝс ко́ла зац’иѝе на врата́ обо́рња. – Зац’о́ше ни одòстраг. **2.** *сѝусѝи се исѝод хори́зонѝа (о Сунцу́, Месецу́).* – Ме́сец јòш не бе́ше за́ша. – Мо́ре слу́нце зац’е, ц’а́њм, слу́нце за́це, / мец’у две плани́не, на́не мо́ри, мец’у две плани́не (нар. песма). **3.** *ѝо́ђе редом (од ку́ће до ку́ће).* – За́шл’е от куч’е до куч’е да про́сиф. **4.** *залуѝа.* – За́шл’е у манасти́рску шу́му и је́два на́шл’е пу́т. **5.** *зацени се од ѝла́ча (о деѝеѝу).* – Ку́ку ме́не, штò да ч’ѝним, ч’е ми за́це де́те от пла́ч’. **зац’е се** изгуби дах, ѝадне у сѝање ѝолусвесѝи.* – Гу се за́шло де́те от плака́ње. – Се уплаши́ло и се за́шло. – Ту́ри му ма́ло во́ду на л’ѝце, се за́ша.

зац’му́ри свр зажмури. – Ја́ ч’е зац’му́рим, а ви́ се ськрѝте. – Зац’мурѐја ка ч’у́ран. – Сѝг зац’му́ри ти́.

за́што* прил **1.** *због чега, из ког разлога.* – За́шѝио не лѝжеш кѝт смо те виде́л’е? – Нити зна́м за́шѝио смо отѝшл’е код њѝ да тра́жимо. – За́шѝио си је́а мр́сно, а бо́лан си? – А за́шѝио те одне́л’е у њѝну куч’у? **2.** *везн заѝио иѝио, ѝошиѝи, јер, в иѝио, иѝио ѝа.* – Дьнѝс се́дим до́ма за́шѝио вр́не. – Ви́кам за́шѝио ме бо́л’и. – Смо побегл’е до́ма за́шѝио смо се смрзнáл’е.

збе́ре* свр ѝрикуѝи. – Збе́ри сл’иве и донѐси до́ма. – Ўзи гребу́л’у и ѝди збе́ри се́но. **збе́ре се** окуѝи се. – Девòјке ч’е се обуч’ев^ф у димѝје и ч’е се збе́рев^ф да збо́рив^ф. – Саба́јл’е се збе́реф^с л’у́ди док не́ се раздѝни́ло. – Се збе́remo и за́јно ѝдемо за бѝњак.

због* предл *показује повод, узрок нечему*. – Не ни ул'егнаја у куч'у због стареје јетрве. – И нас не тепал'е због свёкра. – Се свадил'е због паре.

збо́р -а м **1.** *говор*. – По́рно да му напишеш зе да му Ал'ексија рёкне сь[з] збо́р. **2.** *разговор*. – Заузёсмо се у збо́р за Вёту Ч'ор-Некину што отури-ла му́жа Га́гу.

збо́ри несвр *говори*. – Збо́рим, збо́рим, а́ма не́мам ко́му да збо́рим. – Криво се́ди, пра́во збо́ри (нар. изр.). – Да не збо́ри за девет го́дине (нар. пе-сма). – Двапу́т се збо́ри са́л у водени́цу (нар. изр.). – Са́мо да се́диш и да збо́риш сьз ту́ј бабадево́јку.* – На́ш а́ц'а би ни збо́реја што́ би́ло од бабаза-мьна.* – А́јде, брё, свё је́но те исто́ збо́риш!* – Ма́ло, ма́ло, па збо́ри ка́ко је́а војни́ч'ки па́сул'.* – Па ка́ко да збо́рим сьз то́га а́јва́на? – А́јва́ну збо́ри кол'и́ко о́ч'еш, он – ја́ па ја́!* – А́ збо́ри зи́ду, а́ збо́ри не́му, исто́ ти је́.* – Ба-давц'и́ја са́л да се́ди и да збо́ри.* – Ва́ко л'и се збо́ри поста́рому от се́бе?!* – Ве́ј Јёлке ветропи́рке ка́ко гу ду́не – је́но збо́ри дь́ньс, дру́го збо́ри јутре.* – Дево́јке ч'е се обу́ч'ев^ф у димй́је и ч'е се збе́рев^ф да збо́рив^ф.* – Ё́те, збо́-римо и ве́земо.* – Збо́реја де́да што има́ла и гу́ба кьд би́ја мла́д.* – Збо́ре́ла ма́ти да ишл'е пред Видо́вдън да бе́рев ви́дово цвёч'е, то́ј пла́во.* – Јёс, ва́ла, у́ста гу збо́рив це́ја дь́н.* – Не́ гу збо́ри тиво́ глыва́јке, и́ч' не́ те ч'у́је.* – Не́ гу разби́рам кьд збо́ри глыва́ч'а.* – Не́ гу разби́рам ту́ј бу́лу што збо́ри.* – Не мо́гу ви́ше да га слу́шам кол'и́ко збо́ри.* – Он збо́ри, ви́ка, а́ма о́на не ч'у́ти и́ч', му вра́ч'а.* – Сва́ри вари́во па до́ц'и ако о́ч'еш да збо́римо.* – А и ти́ си ка дру́ги – ва́мо збо́риш је́но, а гл'е́даш са́мо сво́ју гузи́цу!* – Збо́ре́ла ма́ти – ако сни́јеш сва́дбу, не́кој ч'е у́мре у фами́л'и́ју ил'и у комши́льк.* – А́ко си гу ре́кла, ло́шо збо́ри мло́го за свй́.*

збо́рљив -а, -о *причљив*. – По́ добро попрдл'и́ва зе збо́рл'и́ва (нар. изр.).

збо́рљивац* -фца м *онај који много говори, причалица*. – Му́ж ги је збо́рл'и́вац ка да је же́на. – Ни́ти сьм мо́га не́што да ка́жем о[д] то́га збо́рл'и́ф-ца Јофч'ёта.

збо́рљифка* -е ж *она која много говори*. – Ђбе јетрве ми су збо́рл'и́фке, Бо́г да ч'у́ва!

звё́зда/свё́зда* -е ж *небеско тело које се ноћу види на небу као тачка*. – Ч'е ти искоч'ив брадави́це на ру́ке ако брои́ш звё́зде. – У плани́ну се ви́див пу́но свё́зде.

звóно/свóно* -а с *направа ку́пастог облика са кла́йном које ударањем сивара зво́наву*. – Приздрёнци збра́л'е па́ре и купил'е звóно – Сь́к ч'е ч'у́кне звóно на цр́кву. – Лу́па свóно према сва́кому празни́ку. – Се ч'у́јев свóна от цр́кве.

зга́ди свр од *гади*. – Га́ди га кол'и́ко о́ч'еш, да га зга́диш не мо́ж.

зга́зи* свр **1.** *нагази на некога, неши́о*. – Га зга́зи не́што ме́ко. – Не́мој да зга́зиш пил'е. – Ма́ло, ма́ло, па га зга́зи под а́стал. **2.** *прегази*. – Згази́л'е не́које де́те сьз ко́ла. – Ё́не га је́но мр́тво куч'е пред вра́та, га згази́ја не́кој.

згоди свр **1.** *йогоди, йоїпрефи.* – Згодија га баш у главу. **2.** *среїтне, су-среїтне.* – Никако да га згодим у ч'аршију. – Згоди га дома. **згоди се деси се, задеси се.** – Но на Бога, згоди се туј Јован па ми поможе.

зготви свр *сїреми, скува, згоїшови (о јелу), в сїраји, награди.* – Ч'е доц'ем, само да згоївим руч'ек. – Згоїви ни, мори маїти, нешто благо за веч'еру.

згрби се свр од *грби, йогрби се.* – Згрбија се, о[д] два ката се уч'инија.

згребѣ* свр *йрикуїи грабуљањем (о сѣну, слами).* – Згребал'е покосену траву да не гу уфати киша. – Сѣс ошто да згребем сѣно без гребул'у?

згрѣје (се)* свр *загреје (се), угреје (се).* – Згрѣј се, зѣ си осебнаја по работе надвор. – И ја олма да згрѣјем воду да обањам дете. – Тури тенц'еру на шпорет да се згрѣје манц'а.

згрѣши свр од *греши, учини грех; йогреши.* – Што сѣм згрѣшила Богу, да ме овако... – Ако згрѣшиш још јемпут, ч'е те избїјем.

згроње се свр *физички йосусїтне, ослаби, ороне, в кљокне се, скљокне се.* – Згронја се, сѣвїја се на два ката, ништо не може да работа.

згрутка се свр *йреїтвори се у грудвице, угруша се, згрудва се услед дугог сїтајања (о храни).* – Мл'еко ни се згруїка. – Шѣч'ер се згруїкаја, грутка-грутка се уч'инија. – Згруїкало се пустиња, свѣ грутка-грутка се наместїло.

згрч'и (се) свр од *грчи (се).* – Згрч'и ма ло теј твоје нѣге, што си ги пружїја тако. – Дѣсна рука гу је згрч'ѣна, не гу работа. – Осѣбл'е му прсте, па му се згрч'ил'е. – Згрч'їја се, ц'утурум се уч'инија.

згура -е м/ж *йогрбљена особа.* – Каква девојка узѣла таквога згуру!* – Још неје стар млого, ама се уч'инаја згура.*

згури се *йогрби се, згрчи се, савије се.* – Згурија се, о[д] два ката се наместїја. – А што си се згурија ка да имаш сто године?* – Остарѣја, згурија се ка маїти му.*

здрав -а, -о *који је доброг здравља.* – Здрав је ка вук. – У постѣл'у паде здрава здрафцата. – Бѣше болан зимус, ама сѣг је *здрав*, да неје урок. – Нѣ, сѣстро, не болуваја, *здрав* здрафцит умре. – Маїти ми је *здрава*, ама брат не ми је *здрав*. – Тој дете поп-Манетово ка да неје *здраво*. – Болан се пита, а *здравому* се дава (нар. изр.). – *Здраф* си, пријател'їцо, за млого године да доч'екујете Светога, *здраво* и весѣло дабогда! – *Здраф* си, куме! – Мол'им се Богу сїн да ми се врати жив и *здрав*.* – Нека гу је живо и *здраво* бѣпч'е!*

здравї несвр *наздравља коме.* – Куме, *здрави!* – *Здрави*, пријател'їцо, на тебе је рѣд.

здравїца* -е ж **1.** *говор којим се наздравља у свечаним йриликама.* **2.** *окићена дрвена боца, буклија, исїуњена вином, којом се йозивају свайшови.* – Домач'ин узне *здравїцу* и напуни гу слатко вино. А девојке узнев^ф црвен

конац и цвѣч'е и окитив *здравѣцу*. Кѣт се окити *здравѣца*, отиднев двоѣца да ви́кав на свѣдбу.

здрѣвен -а, -о *тврдо, укорављен (обично о хлебу)*. – Здрѣвен л'ѣба. – Здрѣвена погач'а.

здрѣви се свр *постѣане тврдо као дрво*. – Покри л'ѣбове, ч'е се здрѣви́ф. – Здрѣви́л'е ми се л'ѣбови. – Здрѣвила се вѣч'е, брго ч'е издѣне.

здрѣвл'е* -а с *оѣише сѣање организма*. – Овој је добро за здрѣвл'е. – Се зарѣкла у цркву за здрѣвл'е својема децама. – Се мо́л'и Бо́гу за здрѣвл'е. – Ај у здрѣвл'е да доч'ѣкамо Вел'и́гдѣн. – Нека ни да́де Бо́г здрѣвл'е за децу. – Копрѣва је добра за здрѣвл'е, жими-ти. – И тој се да́ва за здрѣвл'е. – А сви да се мо́л'имо Бо́гу за здрѣвл'е и за ми́р у ку́ч'у и држа́ву. – Нека ти да́де Бо́г здрѣвл'е!

здрѣво прил којим се изражава жеља за здрављем **а**. *приликом сусрѣта*. – А: А ти, пријате́л'и́цо, здрѣво л'и си? Б: Здрѣво сѣм. – А: До́ма сви здрѣво л'и сте? Б: Здрѣво смо. **б**. *приликом одевања или кујовине нове одеће и обуће*. – Здрѣво да га но́сиш но́во ферме́не! – Здрѣво да ги но́сиш но́ве конду́ре! – Здрѣво да гу но́сиш но́ву бо́шч'у. **в**. *приликом изјаве саучешића*. – А: Ви́ да сте здрѣво. Б: Пријате́л'и́ не́ка су здрѣво.

здрѣне се свр *побесни, помахни́та, пољуди*. – Кој ти је вра́к те си се здрѣна́ја от саба́јл'е?

здрѣпи се свр *ухвати́и се у коши́цац с ким*. – Здрѣпи́ше се па поч'о́ше да се би́јеф.

здрѣпне свр *украде*. – Габѣл'и ка Габѣл'и, де што на́ц'еф тој здрѣ́неф.

зе везн **1**. *са узрочним значењем, јер*. **2**. *са изричним значењем, да*. – Каза́ја л'и си се до́ма зе ч'е спи́јеш у на́с? – Ч'у́ла л'и ти ма́ти зе смо се ба́ѣл'е у ре́ку? – Бра́т ми јо́ш не́ зна зе ч'е и́демо за́јно у Све́ту Троји́цу. **3**. *са суи́ројним значењем, но, него*. – По́ арно да ти искоч'и́ је́но о́ко зе ло́ш реч'. – Ч'о́век је по́тврд зе ка́мен. **4**. *реч за испи́цање, наглашавање радње, сѣања, ѣа*. – Да́ј ми да ти смо́там ја́, и та́ко се́дим зе се́дим. – Да га уби́јеш, не́ч'е зе не́ч'е да ме слу́ша.

зе́ер -а м (тур. *zeher/zehir*) **1**. *ошров*. – По́ арно зе́ер да попи́јем зе да жи́вим пот ч'ерки́ну страмо́ту. **2**. *веома љуи́и укус, јака љуи́ина*. – О́ф, што ме о́л'ути ва́ј л'ути́ка, л'у́та је, зе́ер је. **3**. *фиг сѣ́рахови́и бес, љуи́ња*. – О́тац ти се нал'ути́ја, зе́ер се уч'и́нија.

зе́јтин* -а м *биљно уље, в дрвено масло*. – Па стаи́ш ма́ло зе́јѣин да се прѣ́жи. – И ту́рам по ма́ло зе́јѣин на ко́ре за пи́ту. – У́знеш крѣ́ч'е, ту́риш ма́ло зе́јѣин на ње́га, па обрѣ́шеш ја́јце да сја́ји.

зе́јтиња́ч'а -е ж *врѣ́а зелене, круйне, сочне крушке*. – Кру́шке зе́јѣи́ња́ч'е мири́шеф на зе́јтин.

зе́ља́ник безгла́вник -а м *и́ија од зе́ља без горње коре*. – Меси́ла сѣм ви́ зел'а́ник безгла́вник.

зија'фет м (тур. *ziyafet*) *гозба*.

зіма* -е ж **1.** *најхладније годишње доба.* – Сѣдимо до́ма и ч’у́тимо *їре-*ко *зіме.* – Снѣг врн́аја цѣлу *зіму.* – Мѣсо се ч’у́ва за *зіму.* – У *зіму* по́бего, се у́дадо та́ко. – Ку́пи др́ва за *зіму* и мѣкни брѣгу. – За *зіму* купи́ја др́во брѣс. – Да л’и си купи́ја др́ва за *зіму*? – И бра́т ми иструпа́ја др́ва за *зіму* и ги тури́ја у дрвл’аник.

зімњи -а, -о *који се односи на зиму, зимски.* – **Зімњи** Свети-Ранц’ѣја. – Умре́ја по *зімњога* Светога-Нико́л’е по́сл’е. – У *зімњо* вре́ме осѣбне се зач’ѣс.

зімогрозник -а м/ж *особа осеїљива на хладноћу, која не їодноси хладноћу.* – Ї о́на је *зімогрозник* ка бра́т гу.

зімус/зіму́ске прил *ове зиме, їреїходне зиме.* – **Зімус** бе́ше дооди́ја јѣн пу́т до́ма. – Ка́ бе́ занемо́гла *зіму́ске*, па јопет до́бро проџ’о.

зіму́шњи -а, -о *који се односи на їреїходну зиму.* – Ё́те, остаре́ла сѣм, а́ма не па́мтим сту́д ка што бе́ше *зіму́шњи.*

зіне* свр **1.** *оїтвори усїа.* – **Зіни** по́јако да ви́дим што їмаш у у́ста. – **Зина́ла** да га ста́и у у́ста. – Кѣд ги *зіне* де́те, а о́на о́дма ложѣч’е у у́ста. **2.** *фиг најрави се руїа на одећи, обући.* – Му *зинал’е* ципѣл’е, но́ге му су мо́кре. **3.** *фиг гласно говори, виче.* – **Зина́ја**, се ч’у́је у по́ла При́зрен.

зіфт м (тур. *zift*) **1.** *смола добијена десїилацијом чеїїнарског дрвеїа или каменог угља.* – Гаљајкине́зи матѣре ко́се гу су бе́л’е, а у мла́дос ги би́л’е цр́не ка *зіфїї.* 2.* *гусїа, горка маїперїја која се їаложї у мушїишли и чибуку їриликом їушења.*

зіл’їфа/зулу́фа -е ж (тур. дијал. *zuluf*) *део косе које удаїе жене сїушїају до доње ивице ушију.* – Ста́нч’е, у́зни ножи́це па ми избараба́ри *зіл’їфе.*

зја́је несвр **1.** *бива широм оїворен, зјаїи.* – За́што *зја́јеф* отворѣне обо́р-ња вра́та? **2.** *разглеђује, блене.* – Гл’ѣдај у рабо́ту и не́мој да *зја́јеш* та́мо-ва́мо.

зја́ч’ непр прид *широм оїворен (о враїиима, їрозору и сл.).* – Ко́ј оста-їја *зја́ч’* отво́рен капи́ц’ик? – Но́ч’ом оста́л’амо *зја́ч’* отворѣне пенц’ѣре.

зла́тан -тна, -тно в *злач’ен. 1.* *који је начињен од злаїа, који је їозлаћен.* – *Злаї́не* му су кри́ла до раме́на / и обо́две но́ге до кол’ѣна (нар. песма). – *Злаї́на* му је маті́ка што га упо́ала. **2.** *фиг добар, їлемениї, вредан.* – Де-во́јч’е гу је ка *злаї́на* јабу́ка, да не́је у́рок. – *Злаї́но* ср́це има́ше. – *Злаї́не* гу су те́ј њо́јне ру́ке.

зла́то -а с **1.** *скуїоцени меїал жуїе боје.* – Да ку́пим, да ку́пим јѣну ту́ру *злаї́о* (нар. песма). **2.** *фиг мила, драга особа.* – А́јде сна́о, а́јде *злаї́о*, / свекрві́ца ти умре́ла (нар. песма).

зла́ч’ен -а, -о в *злаїан.* – Пред њї је *злач’ѣна* трпѣза (нар. песма). – Ма-ме́у гу, мамѣу, сѣ[з] *злач’ѣно* вретѣно (нар. песма).

злојѣшан* -шна, -шно *мрљав на јелу.* – Де́те ми је *злојѣшно*, не́-знам што́ да му пра́им. – Не́мој да би́неш *злојѣшна.*

злоко́бник -а м *мушка особа која љризива, слуџи, љредсказује зло, в
лобник*. – Вај злоко́бник Ми́ра са́мо за нестрѣч’у збо́ри.* – Бе́гај од злокобни́-
ка ка од вра́га.*

злокобни́ца -е ж *женска особа злокобник, в кобница*. – Има́ла и зѣву
злокобни́цу.* – Ма́ло л’и ми коби́ла нестрѣч’у тај злокобни́ца?*

злокобни́ч’е -ѣта с *деџе злокобник*.

зми́ја -е ж **1.** *змизавац без ногу који се креће љузеџи, оџировних зуба*. – Зми́ја сѣз го́л’е ша́ке не се те́па (нар. изр.). – Сто́ зми́је а је́на жагу́л’а, па што уфа́тиш (нар. изр.). – Ко́ј љма нево́л’у и от зми́је тра́жи л’ѣк, и на душма́нска вра́та ч’ука (нар. изр.). – Зми́ја је главоје́дница. – И зми́ја се љвуч’е у дѣпку од зѣда.* **2.** *фиг зла особа*.* – Све ми нап्रा́јла тај зми́ја.* – Ц’урулџи́ју пра́ји тај мо́ја зѣва зми́ја.* – Не гу трѣпи, напѣди ту́ј зми́ју от кѣч’е.*

зми́јч’е/зми́ч’е* -ѣта с *младунче змије*. – Се уплаши́ла од зми́ч’е у дво́р. – Не виде́ја, газна́ја зми́ч’е, се уплаши́ја.

зна́/зна́је несвр **1.** *бива љџознаџи с нечим или неким, љџознаје чињенице о нечему или некоме*. – У пу́т не љфати но́ч’, а на Бо́га ч’ирац’љја зна́јаше пу́т, те ра́ат стиго́смо на ко́нак у Стефа́не у Врбешџицу. – То́га Печ’а́нца зна́м, купува́ја сѣм шџице от њѣга, а бра́та му не́ знам, не́сѣм се виц’ува́ја сѣз њѣга. **2. а.** *љседѣје знање*. – Уч’џтел’ не́ га пушџи́ја до́ма, остаџја га у ч’ко́лу да кл’ѣч’и што не́ зна́ја ра́ч’ун. – Прѣво ва́л’а да зна́ш до́бро уро́ку за јѣтре, па тѣг мо́ж да искоч’иш на со́как да се љграш. б. *разуме се, уме, бива вешџи у чему*. – Сна́а ми, да је жи́ва, свѣшто зна́: љ да го́тви, љ да ши́је на маки́ну, љ да пл’ѣте, љ да ве́зе, љ да доч’ѣка љ да испра́ти. – На ко́га се, мо́ри, истури́ло то́ј дево́јч’е што не́ зна ни да љгра ни да по́је? **3.** *бива у сџању, може*. – Та́ј би зна́ја да се љвуч’е под ре́п и цр́ному Цигани́ну са́л да ч’ел’ѣпири шџого́дѣр. – Она прооде́ше до́бро што зна́јаше да ка́ди свако́му у кѣч’у.

зна́ч’и несвр *бележи, заџисује*.

зна́шан* -а -о *који мно́го зна, учен*. – Ва́ј мо́ј сѣн, Бо́г да га поч’у́ва, мо́ло ми је зна́шан. – Би́ч’и трѣба да пита́м зна́шине л’ѣде.

зно́ј* -а м *џечносџи коју лу́че зно́јне жлезде кроз љџре на кожи*. – Ра-
бота́ја на́двор, се озно́јја, смр́ди на зно́ј. – А́ј пресвѣч’и се, бѣздиш на зно́ј.
– Сва́ки ч’ѣс бри́ше зно́ј.

зно́ји се* несвр *исѣџушџа из себе зно́ј*. – Ка́ко да не́ се зно́јим на вѣј
вруч’ѣну. – А́л си бо́лан што се зно́иш та́ко?

зо́б -а м **а.** *врџа жиџарице која се обично љџџребљава у исхрани коња, овас*. – Ми́ зо́б не се́јемо. **б.** *сва зрнаџа храна ко́јом се хране коњи*. – И бе́ја ко́њ је́де зо́б (нар. изр.).

золо́та -е ж (тур. *zolota*) *сџари џџурски новац у вредносџи џридесеџи чарџиџских љара*. – Пра́ви од гро́ша золо́џу (нар. изр.).

зо́р -а м (тур. *zor*) **1.** *мука, невоља, џегаба*. – Го́л’ем зо́р видо́смо док
искоч’ѣсмо на Ду́л’е. – Ва́сил’ Ч’емери́кин кѣд се ви́де на зо́р, по́беже у Ср-

бију. **2.** *фиг сѣрах.* – Што зор нафач'асмо о[д] тѣј прокл'ѣте Турч'ежије. ИЗР на зор *силом.* – Слуша, ама свѣ на зор. – Руста Кабаш узима туц'у зѣмњу свѣ на зор. **даде зор а.** *зайлаши.* – Даде му зор да ч'е тури арзовал и, бѣгами, намирише се. **б.** *зайне свом снагом.* – Но на Бѣга, туј се стрѣфише л'уди те дадоше зор и угасише брго јангију.

зорљен прил (тур. *zor ile*, дијал. *zorlen*) *силом, в зором.* – Ако га узнеш сз дѣбро, ч'е те послѣша, ама ако очеш зорл'ен, нѣч'е те послѣша ни за бѣга.

зорљѣја непр прид (тур. дијал. *zorli*) *силовиѣ, обесѣан, необуздан.* – Вај њѣгов сѣн зорл'ѣја нѣкога не поштѣје.* – Се познава зорл'ѣја ч'ѣвек.*

зѣром прил в *зорлен.* – Уч'и, ама зѣром вал'а да га тѣраш. – Зѣром пѣмет не улаза у главу.*

зрѣја/здрѣја* -ла, -ло *који је дозрео, који је љогодан за јело.* – Зрѣло ти је грѣје за једѣње. – Здрѣја је колѣмбѣч', нѣје за варѣње. – Дѣц'ите да сѣдимо кѣт ч'е бѣнев здрѣл'е сл'ѣве.

зрѣно* -а с *семенка љоврѣа, бѣбица воѣа.* – Узѣ три зрѣна ч'ѣницу и стаи у уста. – Попадал'е зрѣна по зѣмње. – Глад бѣло, свѣко зрѣно се брѣло, се ч'ува-ло. – Узѣја гол'ем грѣз и зрѣно по зрѣно изеде га. – Дѣте иди по шѣме и акнѣвај зрѣна ч'ѣницу.

зѣб -а м *једна од кошчица у вилицѣма људи и живоѣиѣа која служи за кѣдање и сѣиѣњење хране.* – Поклоѣѣтому кѣњу зѣбе нѣ се гл'ѣдаф. – Најѣла зѣбе. – А што има лѣку рѣку да ти извади зѣб, нѣшта не осѣтиш.* – Ако те удри у вил'ѣце, свѣ зѣбе ч'е ти ги искрѣши.* – Кѣт си млад, и зѣби ти су ка би-сѣри.* – Нѣма зѣбе па сѣч'е парч'ѣч'е од јабѣке сз брѣтву.* – Полѣко глѣц'ај кѣску, ч'е искрѣшиш зѣбе.*

зѣбац* -пца м *исѣакнуѣи ѣанак дѣо на грабуѣи, ѣарѣжак.* – Свѣ ги скрѣија зѣѣце на грѣбул'у.

зѣлум -а м (тур. *zulüm*) *насиѣе, злоделѣо.* – Зѣлум кантар нѣма (нар. посл.). – Тѣј свѣ што има сѣ[с] зѣлум је стѣѣно. – От ка застѣпи Србија, ар-наѣцке зѣлѣми секнаше. – Зѣр овал'ѣко да трѣпим зѣлум?!*

зѣлумч'ар -а м (тур. *zulümçâr*) *насилник, ѣиѣранин.*

зѣлумѣ'ѣја* -е м *онај који чѣни насиѣе, насилник.* – Овѣј Л'умѣни бил'е зѣлумѣ'ѣје, нѣ мѣгло да се жѣви од ѣѣ. – А комѣија зѣлумѣ'ѣја нѣти поштѣје комѣије, нѣти му је стрѣа да се тѣпа.

зѣнта -е м/ж (тур. *zonta*) *будала, замлаѣа.* – Нѣгде нѣ ч'е стѣгнеш ако га слушаш тѣга зѣнѣу.* – Гл'ѣдај, зѣнѣо, свѣју рабѣту, нѣ ме гл'ѣдај мѣне!*

зѣпч'е -ѣта с *дем од зѣб.* – Дѣтѣту ми нѣкл'е двѣ зѣпч'ѣѣа. – Мѣре, нѣк понѣсе кл'ѣшта бурмал'ѣја, / мѣре, да извади зѣпч'ѣ срмал'ѣја (нар. песма). – Камо да вѣдим тѣј тѣѣје зѣпч'ѣч'ѣи што грѣзеф.

зѣва -е ж *мужѣѣѣѣѣ сѣѣѣра, заѣва.* – Нѣчу сѣстру да остѣим, / а за зѣву упѣтѣјѣш (нар. песма). – Нѣкому да не даде Бѣг таѣву зѣву. – Ћте гу на врѣта зѣва сѣс свѣкрѣву. – Свѣ три зѣѣѣ бил'е удадѣне кѣт сѣм дѣшла у овѣј кѣч'у. –

Видела моја зва да не може да работа више. – Ц'урултију пр'аји тај моја зва змија.* – Која имала две зве, не се оратила.*

звѣица -е ж дем и хип од зва. – А, звѣице, раскутњице! – О[д] девѣра њнце шакаклѣце, / од звѣице срма бел'ензице (нар. песма).

звѣич'ич' -а м заовин син. – Данка се запросила за мојега звѣич'ич'а. – А мене ми доша на гости звѣич'ич'.* – Бич'и ч'е се ожени и тај звѣич'ич'.*

звѣич'ич'ов -а, -о који припада заовичићу. – А: Дѣ ч'еш, мори Л'упка? Б: Идем да видим звѣич'ич'ово ми девојч'е, болно је.

звѣич'ња -е ж заовина кћи. – Јѣфа Ч'ел'-Перина мене ми се пада звѣич'ња. – Смо отишл'е у Бѣјаград зајено съз звѣич'њу.*

звѣич'њин -а, -о који припада заови. – Обукла съм звѣич'њин минтан. – Доц'ов и звѣич'њине дѣца.*

зѣл, злѣ, злѣ 1. суров, оѣак, оѣасан, немилосрдан. – Зѣл је он, неје добар, бѣгај од њѣга дол'ѣко. **2.** лош, рђав, неѣогодан. – Баба тикве посејала, / на злѣ мѣсто, на буњиште (нар. песма).

зѣмба -е м (тур. *zimba*) **1.** найрава за ѣробѣјање руѣица на ѣањим ма-ѣеријалима (обично кожи). – Ўзни зѣмбѣ па прешупл'и рупе ѡвде. **2.** м/ж рохава особа. – Кѣј, тај зѣмба л'и ти рѣч'е?

зѣмбич'е с дем од зѣмба. – Дѣј ми тѣј зѣмбич'е.

зѣндан -а м (тур. дијал. *zindan*) ѣамница, заѣвор, в аѣс¹. – И Рѣста Шпѣрта је тѣрен у зѣндан. – Штѣ сте се затворѣл'е кѣ у зѣндан, штѣ не искѣч'ите мѣцко нѣдвор?

S

свѣзда -е ж в звезда.

свѣр* -а м дѣвља живоѣиња, звер. – Кѣт съм бѣја дѣте, имѣло по више свѣровѣ.

свѣри* несвр глѣда кријући се, вири. – Ѧна ч'е се сѣкрије у кѣч'у и ч'е свѣри преко пенц'ѣра. – Ёвѣ гу јѣтрѣва, свѣри да виѣи кѣј ч'е доц'е.

свѣно -а с в звоно.

сѣбе* несвр осѣћа хладноћу, зебе. – А сѣбѣш нѣдвор? – Бес кѣпе је, му сѣбе глаѣа. – И мѣ смо сѣбал'е у лѣдну сѣбу. – Покрија бѣжем нѣге да не му сѣбѣв^ф.

сѣд/сѣд -а м в зид, зѣд.

сѣпа* несвр скаче, ѣоскакује. – Не ти сѣѣи дѣте ѣч' мѣдро, стѣлно сѣѣа. – Не мој више да сѣѣаш, ч'е те бѣл'ив нѣге.

срѣка* несвр боде, боцка. – Узѣја јѣно дрѣво па ме срѣка. – Ѧстај ме, не ме срѣкај.

sýnsap* -а м бумбар, лат. *Bombus terrestris*. – Се ч’ујев и *sýnsapu*. – Се врти по куч’е ка *sýnsap*.

И

и* везн *саси̑авних сини̑агми, реченица и речца за иси̑ицање у нарацији*. – Пуна куч’а ни била, *и* комшије, *и* от моје фамил’ије. – И сви сѣднемо да једемо, *и* отац, *и* ац’а, *и* ујко, а ма̑и принесује да једемо. – Он не гл’ѣда што јѣде – *и* слано, *и* л’уто, *и* кисѣло, *и* слатко, све јѣде. – Комшије су *и* за добро, *и* за лошо. – Напраја куч’е *и* за себе, *и* за децу, *и* за ч’ерке.

и – и* везн *саси̑авних реченица и речца за иси̑ицање у нарацији*. – Ђ, кѣт сѣм била дѣте, било *и* бѣве, *и* вышке, *и* стенице. – Вајница, *и* муж, *и* дѣца гу умрѣл’е. – А ми̑ смо се ба̑а̑ал’е *и* у Бристрицу *и* у Дрим. – Дошл’е двојница да помогнев, *и* брат *и* сѣстра. – Пуна куч’а ни била *и* комшије, *и* от моје фамил’ије. – И сви сѣднемо да једемо, *и* отац, *и* ац’а, *и* ујко, а ма̑и принесује да једемо. – Он не гл’ѣда што јѣде – *и* слано, *и* л’уто, *и* кисѣло, *и* слатко, све јѣде. – Комшије су *и* за добро, *и* за лошо. – Напраја куч’е *и* за себе, *и* за децу, *и* за ч’ерке.

ибрет м (тур. *ibret*) *й̑ример, углед*. – Од њѣга л’и узимаш *й̑бре̑и̑*, о[д] тога нестрет̑и̑ка л’и?

ибрик -а м (тур. *ibrik*) *бакарни или земљани суд за воду са дршком и сиском*. – Ба̑а ни купи̑ја и ва̑ј *й̑бри̑к*.* – Си̑пи ми ма̑ло во̑ду од *й̑бри̑к*.* – Ми па̑де пун *й̑бри̑к* на но̑гу и ме на̑грде.* – Нема̑до у куч’у ни добар *й̑бри̑к* кѣт се уда̑о.*

й̑бри̑ч’е -ѣта с дем од *й̑бри̑к*. – Напу̑ни то̑ј *й̑бри̑ч’е* сѣз ра̑и̑ју.

й̑бри̑шим -а м (тур. *ibrişim*) *свилени конац доби̑јен у̑йре̑да̑ем више свилених жи̑ца ко̑јим се везу украси на оде̑и*.

й̑гбал -а м (тур. ди̑јал. *igbal*) *сре̑ћа, сре̑ћна околнос̑и̑*. – Нема̑до *й̑гбал* да га ви̑дим док бе̑ у Бе̑јаград.

й̑гба̑и̑ја непр при̑д (тур. *igballı*) *сре̑ћан*. – Он бе̑ше *й̑о* *й̑гбал’и̑ја* од ме̑не, у̑би два̑ за̑јца а ја̑ ни ч’а̑фку не̑-уби. – А он бе̑ше *й̑гбал’и̑ја* ч’о̑век – сва̑ка ра̑бо̑та му й̑шла.* – Ја̑ о̑дма зна̑м кѣд ме по̑гл’ѣда а̑ је же̑на *й̑гбал’и̑ја*.*

й̑гдам м (тур. *i’dam*) *осуда на смр̑и̑, смр̑и̑на казна*.

й̑гла -е ж **1.** *и̑и̑ке од раз̑лич̑и̑ог ма̑тери̑јала (на̑јчеш̑е ме̑и̑алне) са о̑и̑и̑рим врхом и у̑и̑и̑цама за у̑де̑вање ко̑нца, наме̑јене за и̑иве̑ње и й̑ле̑и̑е̑ње*. – На пла̑тно гу *й̑гла* од бил’у̑ра, / а у *й̑глу* све̑ко̑ја̑ка сви̑ла (нар. песма). – Све̑р̑ва се пра̑ји да не ви̑ди, а ва̑мо *й̑глу* у̑дену̑је.* **2.** *си̑и̑ан сре̑брни или й̑озла̑ен на̑ки̑и̑ ку̑ју̑н̑и̑јске из̑ра̑де ко̑ји се ко̑риси̑и̑ као же̑нски украс за гла̑ву*. ИЗР *й̑гла шива̑ч’ка/и̑и̑ч’ка* *й̑гла* за и̑иве̑ње. – Ту̑то, о̑ва̑ј *й̑гла шива̑ч’ка* је ту̑па, да̑ј ми дру̑гу. *й̑гла п̑јети̑ч’ка* *й̑гла* за й̑ле̑и̑е̑ње оде̑вних й̑ре̑дме̑и̑а.

игу́ман -а м *сѣарешина манастѣира*. – У Свето́га Ма́рка је игу́ман Но-
фит.

игуманов -а, -о који *припада игуману*. – *Анче игуманово*.

идаре с ИЗР **чини идаре** (тур. *idare etmek*) *сналази се, излази на крај (у економском смислу)*. – А: А ви, како сте, што ч'ините, како живите? Б: Богу фала, ч'инимо *идаре*, *искач'амо* на крај *никако*.

идаре меџ'љис м (тур. *idare meclis*) *ујравни одбор поједине покрајине у Турском царству*.

иде* несвр **1.** *креће се корачајући*. – Ме бол'и нога, а морам да *идем* на раду. – *Ишл'е* по путу зборауч'и. – Напре све се *ишло* пешке, какви кола! – Ајдете побрго да *идемо*. – *Идем* полъко, стар съм, и се дофа'ам за грање да не паднем. – Ја му реко да *иде*, а он се праи да не ч'ује. **2.** *креће се превозним средством, путије*. – Никъд' не съм *ишла* със авијон. – Къд доша воз у Призрен, ајт ч'[е] *идемо* код брата у Бџаград. **3. а.** *одлази, удаљава се*. – Морам да *идем*, ме вика мџж'. – Бегамо, не знамо де *идемо*. – *Иди* напуни јен бокал вода. – *Иди* однеси л'еба аргатима. – *Иша* да събере гл'исте па да *иде* у рибе на Дрим. – И смо му напрајл'е весел'е къд *иша* у војску. – *Иди* купи и погол'еме баскије од веј! – *Иди* метни гризанце да не *идев* муве на њи. – На први дџн Божич' се седело у своју куч'у, нигде не се *ишло*. – Први дџн Вел'игдџн не се *ишло* нигде, се славило у своју куч'у. **б.** *пролази, итче*. – Река *ишла* проз град. – Нека ти *иде* прво вода по овџ па посл'е по другу бразду. **4.** *долази, ситиже*. – Свџде де требало да се зида, он би *иша*. – Вал'а овамо да *идемо*. – И да *идемо* јопет у цркву. – И бџч'ар *иша* със сватове за жџну. – И смо *ишл'е* със матер на гости у њојан род. **5.** *улази*. – Нџмој да *идеш* у реку. – Ч'е се загџбиш ако *идеш* у шџму сам.

идџње с гл им од *иде*, *скиџање*, *луџање*. – Какво је па тој *идџње* нџч'ом по сокаџе?

иза* предл *показује да се нешто налази, догађа са друге стране, в позади*. – Била јџна бара *иза* наше куч'е. – А он се крија *иза* камџе да не га наџ'евџ.

изарч'и (се) свр *пошроши (се); ошроши (се) (о новцу)*. – Млџго се *изарч'ише* за светџга. – Штџ ч'е јџдете други мџсец ако *изарч'ише* све парџе?? – Млџго смо се *изарч'ил'е* за свадбу.*

изџн -а (тур. дијал. *izin*) *дозвола, доџушџење*. – За мџје рабџте о[д] тебџ *изџн* не траџим.

изџкаје свр *изаџка*. – Јџш џвој да *изџкајџм* па ч'е дџгнем рџзбој. – Ч'ергџч'е л'и *изџкаја* Пџнта? – Къд бџрго *изџка* тој платно, мџри Мџро? – *Изџкајџ* јџш јџно два-три лџкта па дџста. – Бџшч'е ни су *изџкаџне*, само да ги сџстаџмо.

изба -е ж *подрум, подземна џросџорија за одлагање џиџа, зимнице и сл.* – Кџпус по џрно да тџрџмо у *избу* зе у кл'џт.

избаданџше свр *окрџи*. – Сама съм *избаданџсала* гџрџе сџбе.

извади свр **1.** *извуче, ѿишегне (о оружју).* – *Извади ношч’е* от појас, па ја́ла на ње́га да га убо́де. – *Извади* л’и́вор, па да́нге, да́нге, да́нге, у́би ч’ове́ка у дѣн пла́дне и по́беже. **2.** *ишчу́и неши́ѿ ѿричврши́нено; изнесе неши́ѿ.* – Нек понесе́ кл’ешта бурма́л’и́ју, / да *извади* зу́пч’е срма́л’и́ју (нар. песма). – А што́ има́ лѣку ру́ку да ти *извади* зу́б, ни́шта не осе́тиш.* – *Извади́ја* и узе́ја вош́тину от са́ндѣк.* – Сва́ке годи́не пред да по́ч’нев Ве́л’ике по́сте, се *изва́див* свѣ́ судо́ви и се оми́јев, се испо́снив^ф. * **3.** *извуче из бунара (о води).* – *Извади* две-три ко́фе во́ду да покрóпимо цвѣ́ч’е. **4.** *ѿрекине нечи́је школова́ње.* – *Извади* де́те от ч’ко́л’е па га да́де на за́нат. **5.** *добии́је ѿриси́ѿнак од дево́јчиных роди́ише́ља да ће даи́и кѣ́р за момка ко́ји је ѿра́жи (о ѿривода́цији).* – Тво́ју се́стру Са́нду ја́ сѣм *извади́ја* за Ма́нѣта Јорги́нога. – Мо́ја ма́ти *извади́ла* Зо́рку Ч’а́тину за Ма́рка Ке́ца. **6.** *сачува, сѣ́си; извуче из ѿеши́ког ѿложа́ја.* – Про́шлу годи́ну Сѣ́ма Др́нат бе́ше до́бро заради́ја на кашка́вал, ву́ј годи́ну па ни се́рмију не мо́гаше да *извади*. – Ње́га га па́ре *извуко́ше* од а́пс. ИЗР **изва́ди** пе́сму о́йеѡа ко́га у ѿе́сми. – Ту́те Јоргушо́ве *извади́л’е ѿе́сму.* **изва́ди** ла́крди́ју *разнесе гласине о неко́ме.* – То́му ко́ј ми *извади́ја* ту́ј ла́крди́ју не-поме́ник му иско́ч’и́ја на је́зик дабо́гда. **изва́ди** ѡ́утину *изазове, ѿроузроку́је сва́ђу, суко́б.* – Оне́јзи зѡ́ве мо́је дабо́гда ўста да гу се обрне́ф на тѣ́ло што ми

извади л'уџину съз мѹжа. **извади лагѹп** надене надимак. – Тај лагѹи Мѣнч'е њѣму му *извадија* стрѣц му Пѣтруш Субѣта. **извади дѹшу** одузме живоѹи. – Докл'е Бѣк ч'ѹје, свѣци извадив дѹшу (нар. изр.).

извѣде* свр **1.** *доврши извођење из из унутрашњосѣи куће, сѣјаје и сл.* – Младанавѣсту гу *извѣде* брѣт. – *Извѣдем* дѣцу нѣдвор. **2.** *излегне младунце из јаја.* – И мѣ смо насади́л'е квѣч'у да ни *извѣде* пил'ѣч'и.

изведѹје се* несвр **1.** *изводи из унутрашњосѣи куће, сѣјаје и сл.* – Кѹд ме изведувѣл'е од родњѣве кѹч'е, свѣ сватѣви ме гл'ѣдавѣ. **2.** *излежсе младунце из јаја.* – Квѣч'ка сѣма *изведѹје* пил'ѣч'и.

извѣзе* свр *доврши вез.* – И ја сѣм *извѣзла* јастѣце за уда́дбу.

извѣје* свр *одвоји на вѣйру ѣшеницу од ѣлеве, ѣасуѣ од махуна.* – Ку-пија ми мѹж гра, ѣма ѣч' нѣ бија ч'ѣс, па смо га *извејал'е* да мѣкнемо меѹнке.

извѣтан* -а -о *који је сѣар, изношен, ѣохабан.* – Сирѣтиња носѣла ѹвек *извѣтѣно* тѣше. – Ёве ти мѣју *извѣтѣну* фанѣлу.

извѣтри свр **1.** *изгуби свежину.* – Каѣа ако нѣ се затѣри дѣбро, ѣч'е да *извѣтри*. **2.** *фиг ѣосѣане забѣраван, излаѣи.* – Тѣза-Мѣра остарѣла, *извѣтрѣла*, ч'ѣни́ла се ка ч'ѹрка, јадни́ца.

извѣика се* свр *обрати се ви́ком на некога, извиче се.* – Га на́ц'о пред вѣрата пијѣнога, а *се извѣика* на мѣне! – Дѣша л'ѹт од рабѣте и *се извѣика* на дѣцу. – Нѣ ч'е те слѹшав пѣвише ако *се извѣикаш* на њѣ.

извисменич'и свр од *висменич'и, осуши месо.* – Мѣсо ч'е га *извисменич'им* сѣм.

извлѣч'и свр од *влачи*. **1.** *издрѣла земѣу.* – Јѣдѣа гу *извлѣч'исмо* њѣву, мѹка бѣше, грѹде гол'ѣме па тѣрде те влѣч'а не мога́ше да ги дрѣби. – Свр-шѣсте л'ѣ, *извлѣч'исѣи* л'ѣ њѣву? **2.** *изгребена вуна, в изгребена.* – Узѣла сѣм Сандѣне гребѣне да *извлѣч'им* мѣло вѹну. – Не остѣл'ај рабѣту док не *извлѣч'иш* и вѣј кѣшч'е вѹну. – И тај вѹна вѣл'а да се *извлѣч'и* јѣн дѣн.

извремѣни се све *ѣбѣлѣша се, ѣролейша се (о времену).* – А: Како је нѣдвор? Б: Бајаги *се извременило*.

изврѣје* свр *врењем одсѣпрани ѣечносѣи.* – И вѣриш мѣнѣ'у док не *изврѣје* вѣда.

изврѣне* свр *изокрене (обично о ономе шѣио чује).* – За ни́шта нѣ гу збѣри, свѣ *изврѣне* наѣпако.

изврѣти* свр *врѣћѣи ѣѣвори руѣу.* – *Изврѣи* дѣве рѹпе у шѣѣцу и прѣтни јѹже да врѣжеш.

извѹч'е* свр **1.** *вукуѣи извади из унутрашњосѣи најѣлѣе, изнесе.* – *Извѹч'и* нѣгу от кѣл и гу ѣми на ч'ѣшму. – Ни́ти мѣгу сѣм да *извѹч'ем* грѣду на зѣд. **2.** *снизи, смањи (о ѣелесној ѣемѣраѣѹри).* – Ако ѣмаш вѣтру, стаи три́це и ѣѣат на нѣге да ти *извѹч'е* вѣтру.

изга́зи* свр *газећи изгњечи, изгужва*. – Донесемо грóјзе и га *изга́зимо* у ка́цу сьз бо́се но́ге. – Вр́жи п́са, ч'е ми *изга́зи* цвѣч'е. – Ч'е измрл'имо и ч'е *изга́зимо* грóјзе за ви́но.

изгњѣ́те* свр *гњечећи омекша шесѣо*. – А мо́ја ма́ти пред зóре замѣси тѣсто, *изгњѣ́ше* га и ту́ри л'ѣба да пѣч'е. – *Изгњѣ́ши* га до́бро да ти бине по л'ѣп л'ѣба.

изгњѣ́је свр од *гњије*. **1.** *смекша усред зрења (о воћу)*. – Мушмул'е нѣсу за једѣње док не *изгњѣ́јеф*. **2.** *исѣруне, расѣадне се од ѣрулежи*. – То́ј кач'ич'е гњијѣше, гњијѣше, док не *изгњѣ́ја*.

изгóмна свр од *гомна*, учини *ши́о рђавим, ѣоквари*. – *Изгомна́ја* гу рабóту. – Урабóтај ка́ко ва́л'а, а нѣ да *изгóмнаш* ка што ѣмаш адет.

изгóрен, -а, -о *који сѣрасно воли некога или неши́но; сѣрасѣвен*. – Анрѣшка Сла́вков *изгóрен* је сирóма за Л'ѣнку Тодорóву. – Цана је *изгорѣна* за гла́ву од ри́бе. – Уч'ите́л' Ма́не је *изгóрен* ловц'ѣја.

изгóри свр од *гори*. **1.** *несѣане ѣод дејсѣвом ваѣре, буде униши́ен у ѣожару*. – *Ўзгоре* ги куч'а. – *Изгóре* му дуга́ња. **2.** *оѣче*. – *Изгорѣ́ја* ру́ку.* – Немо́ј, брѣ, да ме *изгóриш*. – Оч'а́ја та́ј брл'ѣфко да упал'и о́гњ у двóр, па напра́ја бел'а́ју – *изгорѣ́ја* л'ѣсте на л'ѣпу.* – Ва́јне о́ни, куч'а ги *ѣзгоре*.* **3.** *добѣје високу шѣлесну шѣмѣрашѣуру*. – Кúку, не да́јте, *ѣзгоро* од вруч'ѣне! **4.** *фиг осѣши жарку же́љу, силну жудњу*. – Андрѣшка Сла́вков *ѣзгоре* за Л'ѣнку Тодорóву, а́ма нѣ му гу да́ваф. – *Ўзгоре* за њѣга, ч'уч'ка. – *Ўзгоре* да ви́ди одмѣну у куч'у. **5.** *фиг ѣрешѣри маѣтеријалну шѣшѣу или снажну душевну бол*. – Вúј годину Нико́ла Ч'емерѣкин ч'е *изгóри* сьс кашка́вал. – *Ўзгоре*, ч'уч'ка, ўмре гу ч'ѣрка једини́ца. *ИЗР изгóри ср́це јако жали за неким или нечим*. – Мој'е *ср́це* је *изгорѣно* за дево́јку у којшѣје. – *Ўзгоре* гу *ср́це* за ка́навац. **изгóри о́гањ** *доживи сѣрашну несрећу*. – До́ч'ека, црни́ца, и та́ј о́гањ да гу *изгóри*, да гу ўмре дево́јч'е. – *Изгорѣна* је ч'уч'ка о[т] тол'ѣко о́гње́ве.

изгоротѣ́на -е ж *оѣекошѣна*. – На *изгорошѣ́ну* ту́ри по́сьн мѣ́л'ем, јѣн ч'ѣс ч'е ти про́ц'е.

изгрба́ви се* свр *савѣје се, ѣовѣје се*. – И о́н се *изгрбавѣ́ја* от ста́рос. – А што́ си се *изгрбавѣ́ла* та́ко, мо́ри?

изгрѣ́бена свр од *гребена*, в *извлачи (2)*. – Свр́ши л'и гу, *изгрѣбена* л'и гу ту́ј вúну? – Тол'ѣко вúна не мо́же да се *изгрѣ́бена* за јѣн дѣн.

изгрóзи се* свр *ѣоружни, в изгруби (се), огруби (се)*. – Што́ гу се *изгро-зѣло* тол'ѣко во́ј дево́јч'е? – И ти́ ч'е се *изгрóзиш* у ста́рос, нѣ са́мо ја.

изгру́би се* в *изгрози (се), огруби (се)*. – За́што је бо́лна, се *изгруби́ла* пред вре́ме.

изгубѣ́н -а, -о *који није ѣри свесѣи*. – *Изгубѣ́н* је сьсвѣм, ни́што нѣ зна. – О́на ка да је *изгубѣ́на*. – Што́ му је Ё́лке Ч'ел-Перѣ́ному, гл'ѣда у ч'ове́ка ка да је *изгубѣ́н*?

изгуби свр **1. а.** *осѣане без чега, ѿресѣане да има.* – Изгуби и тој мѣсто у општину и сѣге сѣди бадијава. **б.** *осѣане без дела шѣла.* – Тома Долаш изгуби обѣдве нѣге што бѣше рањет. **в.** *осѣаѣи без сродника услед његове смрти.* – Ви да сте здраво, изгубисѣ брата. – Ми да смо здраво, брате, изгубисмо матер. **2. а.** *ѿреѣи неусѣх, ѿораз.* – Станко изгуби давију сѣс тога Турч'ина. – Да се обложимо у што ѿч'еш, ама знај да ч'е изгубиш облогу. – Ч'уја л'и си што Турци изгубил'е. **б.** *ѿреѣи материјалну шѣеѣу.* – Нѣти сѣм што ч'арѣја, нѣти сѣм па што изгубија, на своје пारे сѣм. – Зал'ете се у т'уј рабѣу па изгуби дѣри и сермију. – Трговиѣна је таква, јемпѣт се казандише, а други пѣт се изгуби. **3.** *ѿгуби, ѿубија, униѣи.* – Арнаѣти ги се зафал'ил'е што ч'е ги изгубиѣ сѣ до јѣнога. – Да смејал'е, одамно би га изгубил'е ѿни њѣга. **4. а.** *ѿосѣане мање вредан.* – Кѣд искоч'ише мартѣне, кремеѣач'е изгубише свој вреднос. **б.** *осѣане без угледа, часѣи.* – Искоч'и мѣфлѣз и изгуби сајгију у ч'аршију. **изгуби се 1. а.** *залуѣа.* – Град гол'ем, да се изгубиш у њѣга. – Јемпѣт Цаја Ц'оцин'ица бѣше се изгубила у Скопл'е и нѣ могла да наѣ'е своју кѣч'у. **б.** *несѣане, ишчезне.* – Отиде у Амберѣку и изгуби се тамо. **2.** *осѣане без здраве ѿамѣи.* – Кѣд гу доѣ'е сѣн од Нѣш, ѿна се бѣ изгубила, те нѣ га ни пѣзнаде бил'е. **ИЗР изгуби време издангуби, узалудно ѿѿроѣи време.** – Изгубисмо тол'ѣко време и нѣшто не уч'инисмо. **изгуби главу/жѣвѣт насѣрада, ѿогине.** – Отиде на граниѣу и тамо изгуби главу. – Изгуби жѣвоѣи на прѣ Бѣга. **изгуби дѣ ѿресѣане да дише.** – Одјемпѣт тѣке изгуби дѣ. **изгуби кѣсу ѿѣлави.** – Кѣд изгуби кѣсу, глава му доѣ'е ка ч'естѣнка. **изгуби ѿбраз осрамѣи се. изгуби пѣмет ѿолуди. изгуби рѣд 1.** *ѿроѣадне у ѿсловаѣу.* – Алка-Мѣрин Лѣкшан изгуби рѣд с тѣј нестрѣкѣу кафеѣну њѣгову. – Кума-Мѣлан ѿкѣт поч'ѣја да ѣгра кѣмор, изгуби рѣд и затвори дугѣу. **2.** *не води рачуѣа ѿ хѣгиѣни.* – Петрушовѣца сѣсвѣм изгубила рѣд. **изгуби траг несѣане из вида.** – Дѣгосмо ѣ јѣну дѣвл'у свѣѣу, ама гу изгубисмо ѿраг те се сѣртал'иса. **изгуби се у ѣѣце/ч'ѣре ослаби, ѿмриѣа.** – Мѣж гу ка тѣлум, а ѿна ч'ѣч'ка се изгубила у ч'ѣре, да гу не пѣзнадѣш.

издѣде* свр *ѿрекѣи даѣу рѣч, ѿда, изневери.* – Јѣ нѣ ч'е ве издѣдем, жими-Бѣг*. – Нѣкоји наѣи лѣко издѣдеѣ за пारे. – Би те издѣја за кѣло ракију.

издѣне свр *издахне, ѿремине.* – У пѣлноч' заслабе и пред зѣре издѣна. – Здравѣја се, бѣрго ч'е издѣне.

издѣнгуби (се) свр од *дѣнгуби, узалудно ѿѿроѣи време.* – Нѣшто не урабѣтасмо, сал издѣнгубисмо. – Млѣго се издѣнгубија ч'ѣкаѣч'и га да доѣ'е.* – Ч'е се издѣнгубиш ако не пѣч'неш да рабѣташ.*

издрѣби* свр **1.** *усѣиѣи, изломи у сѣѣне делѣве.* – Прѣво издрѣбиш кѣрѣмит^а, га прѣжиш, па пѣсл'е стаѣиш мѣсо у тѣгаѣ. **2.** *удрѣби (ѿ јѣлу).* – Не мѣтам стар л'ѣба, га издрѣбим у мл'ѣко.

изѣде свр од *јѣде, ѿѣде.* – Што изѣдем, избл'ѣјѣм. – Слѣтко гу изѣдѣсмо јѣну лубѣниѣу у Мѣраш. – Док изл'ѣгне од ѣпс, вѣшке ч'е га изѣдеѣф.

– Врѧг ти котило *изѣја* (клетва). – Главу да *изѣдеш* (клетва). – Иш, ѣ мѣка ве *изѣла* (клетва). – Жѣв ме страм *изеде*. – Ако смо пѣту *изѣл’е*, тепсија останѧла (нар. изр.). – Ул’ѣгл’е мѣши у ѧмбар и *изѣл’е* жѣто.* – *Изѣди свѣ*, нѣмој да остѧл’аш гризѧнце.* – Кѣд сѣде да јѣде, *изѣде* свѣ пред њѣга ка глѧд годѣна да је.* – Мѣч’на дѣша бѣла – нѣ да *изѣде*, нѣ да попије, нѣ да се орадѣје. ИЗР **изѣде туц’е пѧре ѣроневери новац. изѣде га врѧг ѣрейусѣи се нагонима.**

изѣша -е м 1. онај који неумерено јѣде, ѣрождрљивац, жѣдероња, в аждаја (2), аждер (2), ламња, лайѣишмуа. – На, најѣди се, *изѣши* нијѣдн. – Бѣг да ч’ѣва, кол’ѣко мѣже да *изѣде* вѧј *изѣша* Кѣста.* 2. фиг особа која не враѧа ѣозајмицу. – Зѧр тѣму *изѣше* дѧваш пѧре у зѧјем? – Дадѣсте л’и секиру Антѣшу? Ё, пишите пропѧло зе тѧј *изѣша* нѣкому нѣшто не врѧч’а кѣд ѣзне.

изѣшка* -е ж она која неумерено много јѣде. – Се напрѧјла дибѣла вѧј твоја *изѣшка*. – Ако гу ѣзеш *изѣшку* за жѣну, нѣ ч’е мѣжеш да гу нарѧниш.

изѣште свр од *иѣиѣ*, *исѣреби ваши*. – Узни, мѣри снаѣ, па *изѣиѣи* тѣј дѣте, глава му је пѣна вѣшке.

излѣже свр од *лѣже*, *слаже*. – Гл’ѣдај сѧмо да нѣ те *излѣже* тѧј лѣжа. – *Излѣжа* ме Крѣста, нѣ ми дѣнесе рѣбе.

излѣгне свр 1. *изѧје*, *наѣусѣи неко заѣворено месѣо*, оде, удаѣи се. – Оч’у да *изл’ѣгнем* мѣч’ко да проскѣтам по ч’арѣију. – *Изл’ѣга* ч’ѣк на Баждарѧну у прѣч’ек. – От сабѧјл’е кѧ *изл’егнѧја*, нѣ се вратија. – Јѧ *изл’его*, а ѣн ѣстаде. – Штѣ си се сѣкрија у кѣч’у, *изл’егни* на сѣкак ако смѣјеш. – На апсѧнске вѣрата лѣсно се ул’ѣгне, ѧма мѣч’но се *изл’егне* (нар. изр.). 2. *ѣојави се*, *искочи* (о зѧѧљенским ѣојавама на кожи). – Прѣво ми *изл’егѣше* фрѣге, па се ѣпал’и цѣла рѣка и ѣтеч’е. 3. *изнесе* (о рачуноу, ѣежини и сл.). – Сѧфи мѧсло *изл’езе* дѣведѣсет ѣке. **излѣгне се** *изведе се из јаја*, *исѣили се*. **излѣгне на крај** *сѣоразуме се*, *дѣговори се*, *дѣје до зајѣдничког рѣшења*. – С њѣга не мѣж да *изл’егнеш* на крај.

излѣоска свр *исѣуче*, *изудара*, в *измеремѣи* (2). – Вѧл’а да гу *изл’ѣоскаш* јѣмпѣт по твојски, па ч’е слѣша. – *Изл’ѣоска* га мѧти штѣ побѣга на сѣкак.

измѧцка* ѣѣде *умакањем хлеба у јѣло*. – Нѣ остѧл’ѧј јѣдѣње у тѧѣир, *измѧцкај* га. – Млѣго вол’ѣла да *измѧцка* мѧнц’у. – Неч’ѧв да јѣдев, па на крај свѣ *измѧкав*.

измѣкне свр 1. оде дѧље у односу на друге. – Мѣ пѣш а ѣни на кѣње, те бајаги *измѣкнѧше* напред. 2. *извуче*, *извади*. – Кѣт ти ѣн *измѣкна* нѣшч’е, те ѧ сѣз њѣга. – Уди *измѣкни* тѣј грѣне. **измѣкне се** 1. *удаѣи се*, *одмакне се*. – Тѣмѣн се *измѣкнѧсмо* от сѣфре, а ѣн стѣже. – *Измѣкни се* мѧло пѣ тѧмо. 2. *ѣиѣе се*. – А: Кѣј пуштија тѣл’е да сѣса? Б: Мѣне ми се *измѣкна*, не могѧ да га задрѣжим. 3. *исклизне*, *исѣадне*. – Канѧта ми се *измѣкнѧла*, те пѧде и ѣскрѣши се.

измеремѣти свр 1. *ѣѣрави*. – Поруч’ѣла сѣм Младѣну да *измеремѣи* кѣч’у, млѣго се бѧтал уч’инѣла. – Пѣгодија кач’ѧра да му *измеремѣи* кѧце и бурѣла. – Ч’кѣлу гу *измеремѣиѣше*, уч’инѣше гу ка нѣву. – Ац’а-Ц’ѣц’ѣна

куч'а вал'а да се *имеремѣи*. **2.** *фиг исиуче, изудара, в изљоска.* – Ако ми падне у руке, ч'е га *измеремѣи*м да памти. – Докл'е га не бѣше *измеремѣи*ла тој девојч'е, неч'аше да се смири.

и́змет м (тур. *hizmet*) *служење*. ИЗР **ч'ини и́змет 1.** *служи.* – Нама ч'ини *и́змеи* јѣна Циганка. **2.** *фиг негује, двори, сѣара се о некоме.* – Ма́ра је добра снаа, ч'ини *и́змеи* бо́лному свѣкру ка да гу је о́тац. – Ч'ѣтири године гу ч'ини́ла *и́змеи* тај снаа што нѣ гу била добра.

и́зме́те* свр *меѣлом ѣочисти́и, ѣоме́ше.* – Ај прво да *и́зме́шемо* двѳр па да је́демо. – Узѣла ме́тлу да *и́зме́ше* пред обѳрње врата.

и́змѣч'ар -а м (тур. *hizmetkâr*) *слуга*.

и́змеч'арка -е ж *служавка*.

и́змѣша* свр **1.** *ѣомеша, смеша сасѣојке.* – Збра́ла и *и́змѣшала* и сво́је и ту́ц'о. **2.** *ѣромеша варјачом (о јѣлу и сл.).* – Све ту́риш у тенц'ѣру, ва́риш ма́ло и по́сл'е до́бро *и́змѣшаш* сѣс ложи́цу.

и́зми́је (се) свр *уми́је (се), оѣере (се).* – Ра́но ујутру на Видѳвдѣн прво да се *и́зми́јеш* сѣс ту́ј во́ду у ко́ју си тури́ла ра́зно цвѣч'е, ра́зну тра́фку.* ИЗР **и́зми́је ѣсап** *враѣи дуг, измири дуговање.*

и́змир м (тур. *Izmir*) *врѣи ѣамучног ѣлаѣна које ѣоѣи́че из Измира.*

и́змѳч'а се* свр *измокри се, завриши ѣражњење бешике.* – Се *и́змѳч'аја* и му лѣкна́ло. – Му́ж ми се му́ч'и мло́го, не мо́же да се *и́змѳч'а*.

и́змр'љен -а, -о *изгњечен, измуљан, в смр'љен.* – Све те́ј *и́змр'љене* гроздо́ве ме́тни у ка́цу.

и́змр'љи свр *изгњечи, измуља (о грожђу), в смрља.* – За ѳвој ви́но ма́ти све сѣз ру́ке *и́змр'љила* гро́зје. – Ч'е *и́змр'љимо* и ч'е *и́зга́зимо* гро́зје за ви́но.*

и́змүти* свр *и́змѣша муѣѣи, избуђка.* – Па́мтим кѣт смо бѣл'е де́ца ма́ти би *и́змүти́ла* ма́сло у бу́ч'ку.

и́змүч'и (се)* свр *намучи (се).* – Се *и́змүч'ија*, ѣ се́бе ѣ фами́л'ију, док умрѣја.

и́знаѳпач'и се свр *ѣосѣане зао, ѳѣак.* – Што́ му је те се та́ко *и́знаѳпач'ија* од јутро́с?

и́знемѳгне* свр *изгуби снагу, онемођа.* – Рабо́таја на куч'у док не *и́знемѳго*. – Ч'ѳвек у ста́рос *и́знемѳгне* и па́дне у постѣлу.

и́знѣсе свр **1.** *ѣремѣи́и из нечега ван.* – Ди́зајте со́фру па *и́знѣси́ше* на́двор. **2.** *и́зведе наѳѳѣ.* – Младанѣвѣсту *и́знѣсо́ше* бра́ч'а гу. **3.** *ѣослужи.* – *И́знѣла* ни и тигањѣце. **4.** *до́стигне ѣѣжину.* – Бо́гами, ѳвој ја́гње ч'е *и́знѣсе* је́но шѣс ѳке. **5.** *и́зложи, сѣави на ѣродају.* – А: Де́ си на́шла то́ј крпч'е? Б: У Ч'у́лан, је́на бу́ла бѣше га *и́знѣла* те га ја́ ку́пи. **6.** *ѣѳѣраје, ѣослужи јѳш неко време.* – Не́ка пу́кне, ве́ј дими́је ч'е ме *и́знѣсеф* јѳш је́ну зи́му. ИЗР **и́знѣсе гла́ву** *осѣане у живоѳу, сѣаси се.* – Ч'үти, сна́о, са́мо кѣд ти бра́т *и́знѣсе гла́ву*.

изни́кне* свр *израси́е* из земље, *исклија*. – Ни ч’еница још не *изни́кла*. – И коштањ *изни́ка* сам от себе. – Ја ч’е га посејем, а кџ ч’е *изни́кне* сам Бог зна.

изо́ре* свр *узоре*, *йооре*. – Ако о́ч’еш да ти роди, мо́раш у јесе́н да *изо́реш*. – *Изора́ја* ту́ј њиву и јутре ч’е се́је.

изо́стри свр *наоштри сечиво*. – Те́ј ношч’и́ч’и ва́л’а да се *изо́стриф*. – *Изо́стри* гу, *изо́стри* ч’аки́ју, ч’е ре́кнеш ч’е се бри́ч’иш. – Секи́ра још не л’и је *изоси́рена*?

израбо́та свр *изради*. – Це́лу ву́ј неде́л’у не сті́го да *израбо́там* ни́ је́не ч’ара́пе. **израбо́тан** -а, -о **1.** *испи́рошен од рада, уйо́ипребе*. **2.** *уморан, исцрпљен*. – Сна́га ми је *израбо́тана*, не мо́гу ви́ше, ста́ра сџм ве́ч’е.

изра́ни свр *ипрехрани, ойхрани*. – Муч’и́ла сџм се, утепа́ла сџм се у ту́ц’е рабо́те са́мо да *изра́ним* те́ј де́цу, па сџм ги *израни́ла* и порасна́ла.

изре́ди свр *ойлаче йокојника*. – Све́кра га *изреди*, мо́ри ма́јко, ч’е ре́кнеш ч’е́рка му је, а не́ снаа. **изре́ди се** *разреди се, смањи се (о гужви)*. – У мо́ју ку́ч’у по вџ́дџн доод-проод, ц’е́вап не мо́гу да да́дем, око де́вет са́та увџ́ер се теке *изре́ди*.

изр́кне (се) *избаци секрет* из носа. – Йди на́двор па *изр́кни* та́ј но́с. – Не мо́гу да се *изр́кнем*, затвори́ја ми се но́с.

изро́ди (се)* свр *роди ви́ше деце, народи*. – *Изро́дила* де́вет де́цу, жи́ве гу су шџс.

изу́ва (се)* несвр *скида обућу, чараи́е са ногу*. – Ё́не га у ко́дник, *се изу́ва*. – У на́шу ку́ч’у го́сти не́ се *изува́л’е*.

изу́је (се)* свр од *изува*, в *собу́је (се)*. – Не́ ч’е ул’е́гне у ку́ч’у док не́ се *изу́је*. – А о́ни се *изу́вав* пред ц’а́мију.

изц’ва́ка свр *сажваће, уси́пни зубима*. – *Изц’ва́кај* му ту́ј ко́рку, ви́диш, твр́да му је.

ико́на -е ж *слика Исуса Хрис́та, Богроди́це или свеца изра́жена на дрвеној йодлози*. – Дџ́мка Ма́ч’ка ни донџ́ја од аџ́исто је́ну ико́ну.

икон́льк -а м *удубље́ње у зиду где сто́је иконе*. – И ву́ј ико́ну ч’е ту́ри-мо у ико́нльк.

икон́ч’е -ета с дем од *икона*. – То́ј ико́нч’е донџ́ја Пе́тар от Све́те го́ре.

йкрат м (тур. *ikrar*) за време йџурске влада́вине реч да́иџа йред вла́сти-ма; *саслуша́ње, изја́ва, исказ*. – Вика́ше ме у Са́рај да да́дем *йкрат*. – Да́ја сџм *йкрат* у су́д.

йла́* несвр (тур. *hile*) *вара, йодва́љује у игри или коцка́њу*. – Не́ч’у да йгра́м сџс те́бе, мло́го *ил’аш*. – Не́мој и ви́ да *ил’аше*! – И о́ни виде́л’е што си *ил’а́ја* у ка́рте.

йла́в -а -о (тур. *hile*) *који је разрок, зри́кав*. – Обџ́две де́ца гу су *ил’аве*. – Ка да је *ил’ав* ва́ј тво́ј де́вер. – Ста́ниш би́ја *ил’ав* – је́но о́ко гл’е́да на је́ну, дру́го на дру́гу стра́ну.

иљада -е ж *хиљада*, у функцији броја. – Нац’о само три *ил’аде* оке грђје. – Зборела съм и зборела, не јен пѹт, не сто пѹт, теке ч’ини ми се *ил’аду* пѹт, па ништо не помѡже, не слѹша, сестро, не слѹша, теке тѣра своје. – Дѡбро јѹтро у кѹч’у, / ѡвде кѹч’а богата/ със *ил’аду* дуката (нар. песма). – Ако ѡч’еш, ѹзи за двѣста *ил’аде*.* – Дѣвесто *ил’аде* платија кѹч’у.* – По *ил’аду* ѡфце имало у бул’ук.* – Праија по *ил’аду* кила вино сваки јѣсен.*

иљадица -е ж хип од *илада*. – Ја кѹт съм у тѹрско време купувѡја тај ч’ифлѹк у Новѡке, броија съм *ил’адице* и *ил’адице*, а сѹг ѡч’е дрѹжава да ми га ѹзне, салч’и зѣмња је ч’ифч’иска а не мѡја.

иљаљѹк -а м (тур. дијал. *hılal*) *женски накиѹ за главу од нанизаног сииног бисера или белих ѣинђува, са дукаѹима који се сѹиѹиѹају од чѣла до ѹѡѹиѹѹка*.

иљам м (тур. *ilâm*) *ѹресуда, судско решење*.

иљач’ -а м (тур. *ilâç*) **1.** лек. – Ёч’им му дѡја два *ил’ач’а* да пѹје. **2.** *фиг решење, излаз из невоље, неѹрилике*. – Кѹд ви жѣне не мирѹјеф по мец’у сѣбе, само јѣн *ил’ач’* има, да се одѣл’ите.

иље с (тур. *hile*) *ѹреварѡ, ѹѡдвала*. – У мене нема *ил’е*. – *Ил’е*, Бѡже, не помѡже. – Не мѡже ѡн да ѣгра без *ил’е*. – Штѡ ти мѣри, свѣ ти мѣри със *ил’е*.

иљет м (тур. *illet*) *ѹелесна или ѡушевна мана*. – Штѡ *ил’ѣи* гу наѡдиш ѡвѣји жѣне кѹд гу више неч’еш?

иљетѹија -е м/ж (тур. *illetli*) *ѡсоба са ѹелесном или ѡушевном маном*. – Иѹина најмлац’ѣја ч’ѣрка *ил’ѣил’ија* је јадница, има дрѹгу рабѡту.

иљеѹ’ија -е м (тур. *hileci*) *варалиѹа, ѹреварѹиѹ*. – *Илеѹ’ија*, дѡша да се фѹка със пуѣто јѡјце. – Гл’ѣдај како мѣри Рѹста зе ѡн је *ил’ѣија*. – Сѣс *ил’ѣи’ије* не се ѣграм.

иљеѹ’ика -е ж *женска ѡсоба склона ѹреварѡма, ѹѡдвалама*. – С тѹј *илеѹ’ику* неч’у да се ѣграм. – Онејзи *илеѹ’ике* ништо не верѹјем. – Стојѡнку не гу виѹај да се ѣгра, ч’имч’и је *ил’ѣи’ика*.

иљи/ѣљи/ѣљ* *везн када је у ѹиѹиѹању избор између више могућносѹи, в да ѹи (2)*. – *Ил’и* ѣди да га кѡжеш, *ил’и* сѣди дѡма и ч’ѹти. – Имаш да ми дадеш на зѡјем *ил’и* да трајим од дрѹгога? – Ч’е ти дѹне неѹа жѣна *ѣл’и* ч’е ти гѡси жѡр да ти скине ѹрок. – Имаш л’и и дѣте *ѣл’и* само ч’ѣрку? – Кѹд би ѣшл’ѣ на рабѡту *ѣл’* на игранку, би терѡл’ѣ ајгаре със ѹѣга. – Гл’ѣда и не-зна *ѣл’* да ч’ѹти *ѣл’* да виѹа. – Зборела мѡти – ако снѣјеш свѡдбу, неѹѡј ч’ѣ ѹмре у фамил’ију *ил’и* у комѹиљѹк. – Дѡ л’и свѣкру *ѣл’и* дѣвѣру да ѡднѣсем? – Ч’е ви дѡнеѣе нач’ѣс *ѣл’и* јѹтре.

иљми ѡбер/ѣлме ѡбер м (тур. *iltmhaber*) *ѹисмена ѹѡѹѹрѡда, ѹверење, ѹризнаницѹа*.

иљтизам/илтизам/интизам м (тур. *iltizam*) *врѣѹа ѹѡреза, заѹѹ др-жѡвне дѣсѣѹине*.

има несвр. 1. *йоседује*. – Ми *имасмо* по јѐн л'йвор, *ама* кол'ико паре ти ч'ини л'йвор, кд *они* сви *имау* и по л'йвор и по мартину. – Дóбро му идеше док *имаше* пот ч'ирју туј дугању у Шадрван. – А мој бац'анак *има* лóже на брег*. – *Имаше* кум по десет брава на продаву*. – Ка да се сеч'ам да си *имала* јѐну бóрдо фанелу*. – *А имаиш* врѐме да ми помóгнеш? 2. *набави*. – Такве кондуре мóж да *имаиш* за јефтине паре у Ристе Кикмира. 3. *роди*. – Нач'ес ми снаа *имала* мушко. 4. *осећа*. – Тóј дѐте сáл од оца што *имаше* стра. 5. *болује* (уз болесѝ). – Девóјч'е гу *има* срч'аницу, да је дал'еко. 6. *йоседује одређено својсѝво* (дужина, висина, шѝжина, удаљеносѝ и сл.). – Овако, на око, туј да *има*, да *има* највише пејесет óке. – Одóвде до у Раóвац *има* ч'етири сáта пút. 7. *садржи*. – Тај каца у *ан* ч'е *има* јóш тријес казана комину. 8. *дугује* (уз износ). – Óсам óке за дрва, *имам* стó грóша. 9. *йосѝоји као матѝерија, скуѝ људи или ѝредмѝа и сл.** – *Имáл'е* и жѝл'ке по њѝве.* – *Имáла* јѐна стáра жѝна у њину куч'у што знала да скине урок.* – У старе куће *имáл'е* и огњѝшта на стрѝд куч'у.* – *Имáло* вóјска по брда óколо Призрѝна.* – А *имáл'е* у прóл'еч'и бил'бил'и.* – Јутре дѝн пóсл'е свáдбе, *има* обич'áј бесѝње свѝкра и свѝкрве.* – А на веч'ѝру *имаше* á јѝло, á мѝсо, á колáч'и, á ракија, á свѝ што дáја Бóг.* **има се роди се**. – У којшѝје ги *се бѝше имáло* мушко те отидóсмо у бабѝне. – У Гаранѝје ги *се имáло* мушко. **има невóљу налази се у шѝешком йо-ложáју**. – Кóј *има невóл'у* и од змије тражи л'ѝк. **има рабóту бива зайослен, заузеѝ йослом**. – *Имáдо рабóишу* те не стѝго да дóц'ем на врѐме. – Куч'а је, вѝздѝн се *има рабóиша*.

иман -а м (тур. *iman*) *вера, веровање*. – *Иман* л'и му њѝгов!

имáнсѝз¹ непр прид (тур. *imansiz*) *немилосрдан, немилосѝив*. – Нѝ, кумо, неје свака мач'еа *имáнсѝз* ка што је снаа ми.

имáнсѝз² -а м *немилосрдна особа*. – Од њѝга л'и, од тóга *имансѝза* л'и ч'ѝкаш да ти помóгне?

имање* -а с *целина обрадиве земље и ливада које се йоседују*. – У Бузагѝльк *имáл'е* и српске и турске *имáња*. – Од óшто ч'е жѝвиш ако продадѝш *имáње*? – Наши стáри *имáл'е* гол'ѝмо *имáње* у Душанóво.

имáтан -тна, -тно *имућан, богáѝ*. – Кáко да нѝ, *имáѝни* су óни, тѝке тáко кѝптије што купуваф свѝ кришом, нѝч'ѝф нѝкој да ги зна што *имаф*.

имѝ несвр *зове (йо имену)*. – А: Ч'ѝ си ти, сѝнко? Б: Уч'ител'-Стојáнов. А: *А кáко те имѝше?* Б: Гл'ѝша. – Мѝто, кáко га *имѝше* óнога Арнаутѝна што дóц'е да те вѝди ч'ѝк од Острóзуб? – Алка-Анѝну ч'ѝрку што умре у Бејáград *имѝло* гу Тóнка, Тóнка Ајтѝна. – *Имѝше* л'и га Блáгој, Бóг да му дѝшу прóсти, Стојáнóвога брáта? – У меáну три девóјке, / јѝну *имѝ* Л'убич'ѝца, / дрѝгу *имѝ* Грл'ич'ѝца, / Трѝч'у *имѝ* Гóнц'ѝ-Л'áл'ѝ (нар. песма). **имѝ се зове се**. – Кáко се *имѝ* сѝло де је Стојáн уч'ител'? – Дѝдин брáт *се имѝја* Ал'ѝксѝја. – Јѝна Бицикѝна девóјка *имѝше се* Тѝка, а тај дрѝга нѝ знам кáко *се имѝше*. – А: Кáко се *имѝш* тѝ? Б: *Имѝм се* Јóван. – Мáро, кáко *се имѝше* Андри́но девóјч'ѝе?

имењак -а м *особа истог имена*. – Мито, твој имењак Мита Синадинов доша да те види. – Овај ми је спомен од *мојега* имењака Симе Џигер Достинога, Бог да га прости.

имдат/индат м (тур. *imdat*) *помоћ*. – А: Како те слуша снаа, Ма́ро? Б: Слуша, да је жива, ка што Бог заповеда, ч'їни ми *имдаи* кол'їко може.

имза ж (тур. *imza*) *поштом*. – Без *имзе* сенет не ч'їни.

инат -а м (тур. *inat*) *їркос*. – Неч'е да ме слуша, за свешто ми ч'їни *инаи*. – Он без његовога *инаи* не може да живи, такав се родија.

инати се несвр *їркоси, їрейире се, свађа се*. – Тѣј двѣ јетрве їч' не мирјеф, свѣјено *се инати*ф помец'у себе.

инац'їја* -е ж/м *особа склона инаћењу*. – Немало по гол'ем *инац'їја* од мојега брата. – Не ми губи време със тога *инац'їју*.

инац'їка* -е ж она која се *инаи*, која је склона инаћењу. – Ё, бѣгме, мука със туј твоју *инац'їку*. – Нѣ се искач'а на крај със жѣну *инац'їку*.

инац'їльк -а м *ївртоглавосї, уїорносї, јогунсїво*.

їнка -е ж **1.** велики дрвени левак. – Дај ми туј *їнку*. **2.** фиг. *їијаница*. – Остај га, нѣ га задѣвај, бѣгати, нѣ л'и знаш што *їнка* је он?

їнсан -а м (тур. *insan*) *човек*. – Штѣ се л'утиш на тој магаре, стока је, нѣје *їнсан* па да разбїра?

їнсаф -а м (тур. *insaf*) *саосећање, сажалење, милосї*. – Тај ч'ѣвек ни за стоку нема *їнсаф*.

їнсѣфсз непр прид (тур. *insafsız*) *безосећајан, бездушан, немилосрдан*. – Од њѣга *їо инсѣфсз* ч'ѣвек нема га у нашу ч'аршију.

їнтизам -зма м *закуї државног десѣїка за време їурске владавине*.

їнтјаги м (тур. *Hint yağı*) *средсїво (уље) за чишћење организма*. – Дај му миц'ко *їнтијаги* па ч'е га протури.

їнце непр прид (тур. *ince*) *їїанак*. – От свѣкра ти ал ч'ел'ѣби ч'урка, / от свѣкрве зел'ѣна кади́фа, / о[д] девѣра *їнц'е* шакакльце (нар. песма).

їнци'їльиз непр прид (тур. *ingiliz*) *енглески, в инц'їльиски*.

Инци'їльиз -а м *Енглеz*.

їнци'ил'їски -а, -о в *инц'їльиз*.

їнци'ир -а м (тур. *incir çiçeği*) *украcна биљка белих цвѣїова у облику бисера, ђурђевак, којим се киїе младожења, їозивар и буклија у свадбеном обреду*.

їнци'їрка -е ж (тур. *incir*) *врсїа мале, киселкаcїе крушке*.

ирѣде с (тур. *irade*) *владарска наредба у Оїшоманском царсїву*.

їрам* м (тур. дијал. *iram*) *вунена їпросїирка за кревет*. – Вај јетрва исткала и донѣла л'ѣпе *ираме*. – Свѣма збѣри што тка́ла *ираме*. – Микни *їрам* от кревет де рїпав де́ца.

їрит м (тур. дијал. *irit*) *две обле и дебље хоризонтиалне греде їреко којих клизе основа и їїкање на муїавцијском разбоју*.

иса́би (се)* свр *поквари (се)*. – Не мој да ми *иса́биш* рабо́ту. – Не сварѝла одма мл'еко и гу *се исабѝло*. – И ч'еница *се исабѝла*, кѝсне.

исе -ета с (тур. *hisse*) **а.** *део, ѿал у заједничкој имовини*. – У а́н Јо́ван ѝма два *исеѝа*, а Ц'е́ка, бра́т му, је́но *исе*. – По две *исеѝи* припадо́ше деверу ми, је́но *исе* ме́не. – Акибет се погоди́ше, две *исеѝи* њему, а је́но *исе* бра́ту му. – Неје ни она без *исеѝа* у туј куч'у, она ѝма осму па́ру. **б.** *удео, учешће у неком ѱослу*.

исе́ца свр *исече на сѝи́не комаде, исецка*. – Ја́ ч'е замесим те́сто за пи́ту, а ти *исе́цај* је́но-две глави́це кў́пус. – Ме́со ми је гото́во, *исеца́но*, са́мо да напра́им ч'у́фте и да ги испр́жим.

исе́ч'е (се)* свр *издели на комаде, одсече, изреже*. – *Исе́ч'и* ве́ј по здре́л'е патл'иц'а́не. – Је́на мо́ја стрѝна му *исе́кла* пу́пак. – Кѝт ста́ше те́сто, *исе́ч'еш* на кома́те. – *Исе́ч'и* и гра́ње што ти уда́рав у куч'у. – *Исе́ч'еш* кў́пус и извртиш ко́ч'ањ. – Бараба́ри је́ну и дру́гу стра́ну, па би узје́ја ножи́це да *исе́ч'е*. – *Исе́ка* и је́н ба́грем у на́ш багрѝмар. – *Исеко́ше* за ње́га и три́ бў́кве. – От шума́ра ни́кој не сме́ја да *исе́ч'е* ни је́но др́во. **2.** *одсѝрани са ѝѝела*. – Му *исе́кл'е* но́гу, му се уцрвл'а́ла ра́на. **3.** *по́реже се, по́вреди се ошѝрим ѝпредмеѝом*. – Остри́ја но́ж и *се исе́ка*. – О́стај ту́ј зарц'а́ну тенѝч'ку, ч'е *се исе́ч'еш*, ч'е се нагрди́ш. – О́стра ти је бри́тва, не мој да *се исе́ч'еш*. – Све́ *се исе́ка*, ка сѝс но́ге да се брич'ѝја.

исѝот м (тур. дијал. *isiot*) *зачин*. – Ту́ри ми ма́ло ви́ше *исѝоѝи*.

иска несвр **1.** *ѝпражи, захѝева*. – Не *иска́м* ту́ц'о, *иска́м* сво́је, сво́ју оч'евѝну *иска́м*. – Їди у теза-Ма́ре, *искај* њо́јну но́ву авл'ѝју. **2.** *ѝпроси (о девојци)*. – Андре́шка Сла́вков *иска́ја* Л'ѝнку Тодоро́ву, а́ма о́тац не́ му гу да́ја. **3.** *хоће, жели*. – Ду́ша *иска*, мо́ри ч'ѝрко, а́ма сна́га неч'е. – *Иска* да по́ц'ем и ја́, но ма́ти не́ ми да́де. **иска се** несвр **1.** *ѝпражи дозволу, одобрење, доѝушѝење*. – Їди *искај се* од ма́тере, па ако те пу́шти, ѝди на со́как да се ѝграш. **2.** *ѝпражи да обави велику нужду (о деѝѝѝу)*. – *Иска́ше се*, јадни́ч'е, а́ма сна́а не мога́ше да га издр́жи одма, те се о́но ѝпогани. – А: А, живѝна га изе́ла, јопет се испогани́ло во́ј деч'ѝште. Б: *Иска́ше се*, јадни́ч'е, а́ма ти не́ беше у со́бу, а ја́ сѝм врза́на за постел'у, те та́ко о́но у́ч'ини што у́ч'ини.

иска́ч'а несвр **1.** *излази, одлази*. – Не *иска́ч'ам* у ч'арши́ју. **2.** *сазри за јело, ѝјави се у ѝродаји (о воћу, ѝоврћу и сл.)*. – Бо́стан *иска́ч'а* прет Све-тог-Ил'ѝју. **3.** *исѝада, ѝосѝаје*. – Сѝбре лубени́це рѝтко *иска́ч'аф* жу́те. **4.** *до-сѝева (о средсѝѝѝима за живоиѝ, о новѝу)*. – Па, бога́ми, не *иска́ч'а* да жи́вим ка што ва́л'а.* **5.** *ѝјављује се*. – И мо́јему сѝну ка да *иска́ч'ав* брѝци.* **ИЗР** **иска́ч'а на́двор** *врши велику нужду*. – Їма три́ дѝна ка́ко не *иска́ч'а на́двор*.

иски́да (се)* свр **1.** *обично наглим ѝокреѝом одвоји од целине*. – Према Ц'урц'ѝвдѝн *иски́дамо* прекај пу́та тра́фке и цвѝч'е и донѝсе́мо до́ма. – Їди *иски́дај* ма́ло грѝзе. **2.** *ѝремори се од најорног рада, онемоћа*. – Ми *се иски́дала* сна́га од рабо́те.

искљу́ка* свр *искљуца*. – Ул'его у њин двор, а тамо јен петал на мене, све ме *искљука*.

искóби свр од *коби*, *наслући несрећу, смрти, зло*. – Кóби, кóби, док не *искóби* никоју нестреч'у, да је дал'еко. – Ч'ујеш л'и ута на којшиску куч'у, кога л'и ч'е *искóби*?

искомáти свр **1.** *искида на комаде, раскомада, в искриши (3)*. – Ўзни *искомáти* л'еба. – Кóј *искомáтија* погач'у? **2.** *фиг разљутиши, изнервираши некога*. – Ч'еф му је да *искомáти* ч'овека па посл'е да му се смеје.

искóпа* свр *доврши копање*. – Узéја грменицу да *искóпа* кóрењ од л'еске. – Ај да му помóгнемо да *искóпа* темел' за куч'у. – Нé *ископáл* 'е рупу, бíло каменл'иво. – Брát *ископáја* брáзду да доведе во́ду. – *Ископáј* по ширóку браздовáч'у.

искóч'и свр од *искача*, **1.** *изађе*. – Óч'у да *искóч'им* на капиц'ик. – Увеч'ер ч'е *искóч'ив* беч'ари на сокак, а девојке нé.* – Доша до дүвар и ч'ека да *искóч'имо*.* – Нити смеја да *искóч'и* на́двор да нé га ви́див.* **2.** *појави се у продаји, сазри*. – Црешње далбастије *искоч'ил'е*. – Дьнэ на пáзар *искоч'и* нóво жíто. **3.** *постиане*. – Л'éпо *искоч'и* тој млац'éю Крстино девојч'е. **4.** *напусти*. – Тóма *искоч'ија* от ч'кóл'е. **5.** *подсећа особинама и понашањем на некога*.* – Ё, нé-знам на кога *искоч'и* Милош тако брл'ив. ИЗР **искóч'и на сáм себе** зайочне самостíалан посао у занáйсíву, тíрговини и сл. – Душан Мáрин *искоч'ија* на сáм себе.

искрáти свр *исече на краће делове*. – Узéла сьм јéнога Циганина да ми *искрáти* др́ва.

искрíви (се)* свр *накриви (се)*. – *Искрíви* мáло гра́њу да про́ц'емо. – И нéму му *се искривíло* др́во од вéтар.

искр́ка* свр *пеј поједе*. – *Искр́кáл* 'е све штó нáшл'е и отишлé у дрúгу куч'у. – *Искр́кáв* све од áстал и отидóше дóма.* – Ако *искр́каш* дьнэ све, јутре што ч'е јéдеш?*

искр́ши (се) свр **1.** *сломи (се), разбије (се) нешíю*. – Штó ми *искрши* ц'ам на пенц'еру, é гла́ву сво́ју скршија. – Дуна јáк вéтар и ми *искрши* гра́ње на сл'íву.* – Му паде бокалч'е од рúке и *се искрши*.* – Му *се искршило* и бардач'е.* – Да му *се искрши* басáмак на слубицу и да пáдне.* **2.** *поломи кости, део шела*. – Јóван паднаја на пузáл'ку па *искршија* рúку. – Ако те ўдри у вил'ице, све зúбе ч'е ти ги *искрши*.* – Бéше бл'узгáво, гла́ву да *искршиш*.* – Пољко глóц'áј кóску, ч'е *искршиш* зúбе.* **3.** *искида на комаде хлеб, погачу и сл., в искомаши*. – У њí нéма кóј да *искрши* кóлач', останáла све женскадија.

искýбе* свр **1.** *пиргајући извуче, извади нешíю шíю је усађено, урасло, ишчу́а*. – А óна *искубáла* вéц'е, а нé рéкла дóма. – Їди *искуби* трáву за кóзу. – Ме вуч'е за кóсе, ч'е ги *искубе*. **2.** *очеру́а, оголи нешíю пèрнáю*. – Заклáсмо за гóсте коко́шке и ги *искубáсмо*. – Јетр́ва увати́ла пéтла и за јéн ч'эс га *искубáла*.

искупује свр *накуујује, њокуујује*. – Ва́л’а, мо́ре ч’ове́ку, да *искуују́јемо* све́ што ни ва́л’а за све́тога.

исља́ана -е ж (тур. *islahane*) *занайска школа у Турском царсџу*. – Ма́ксут аџ’а-Ра́мин прати́ја де́те у ч’ко́лу, у *исл’а́ану* у Ско́пл’е.

исља́ат -а м (тур. *islahat*) *комисија (судски орган) која је за време њурске владавине имала зада́так да мири њородице које су биле у међусобној крвној осве́иш*. – *Исл’а́аи* *искоч’и́ја* у Подрџу да *мири крво́ве*.

исме́је се* свр *до си́иша се насме́је*. – Е, море-Бо́же, *што́ се исме́јасмо* у Јо́фке си́ноч’.

испа́ва* свр *доврши брисање њаучине њајалицом*. – *Иси́авала* *паути́ну* у це́лу *ку́ч’у*. – Смо *испава́л’е* *ку́ч’у* *и́ма неде́л’а*, а ка да *не́смо*.

испа́се* свр *њојасе*. – Улегна́л’е о́фце у њџву и *испа́сл’е* ч’ени́цу.

испат¹ -а (тур. *ispat*) *сведок*. – Бо́г ми је *испа́и* да сџм уч’и́ни́ја што сџм мо́га. – Станими́ра мумџ’и́ју узџмам за *испа́иша*.

испат² м (тур. *ispatı*) *џреф, боја у карџама*. – *И́мам се́дам испа́ише*.

испа́ти несвр *сведочи*. – Ја ч’е ти *испа́ишм*.

испе́ца (се) свр *ожари (се) коџривом, убоде жаоком и сл.* – *Иси́еџал’е* га копрџве, нагрџи́л’е га. – Ч’ува́ј се да *не́ се испе́џаиш* на копрџве. – *Иси́еџал’е* га оси́це. – Ч’е те *испе́џаф бу́је*.

испе́ч’е (се)* свр **1.** *обави њечење какве хране*. – Ту́ри ме́со да *се испе́ч’е* више о́гња. – Ују́тру *испе́ч’ем* л’е́ба за та́ј дџн. – *Испе́ч’емо* кошта́јње и ста́јмо на а́стал. **2.** *докува, довари, в свари*. – Ту́рим и ма́ло во́ду у ме́со по бр́го да *се испе́ч’е*. **3.** *кувањем комине њроизводе ракију*. – Јо́ште не́смо *испе́кл’е* ракију. – Ни ка́жите кџт ч’е *испе́ч’еише* ракију. **4.** *задобџје оџекоџине*. – Де́те гу *се испе́кло* на шпо́рет. – Бе́гај у ла́д, ч’е те *испе́ч’е* слџнце. **5.** *сазри (о вођу)*. – *И́ма слџнце до́ста*, грџје ч’е *се испе́ч’е* на вре́ме.

испла́кне* свр *доврши испџирање водом (о вешу, судовима и сл.)*. – *Испла́кни* то́ј што си пра́ла и се́дни да узеш ду́шу. – Би́ло да *се испла́кне* и да *се доне́се до́ма*.

исплакнџје* несвр од *исплакне*. – У ста́ро вре́ме ч’арша́фе *исплакнува́л’е* у ре́ку.

испле́те* свр *џлеџуџи иглама начини неџиџо*. – И те́бе ч’е ти *исџл’еи́шм* фане́лу ел’и гру́дњак. – Да би́ла здра́ва, јо́ш би *исџл’е́ла* коџ’а ч’ара́пе за прода́ву. – И ме́не нека ми *исџл’еи́ше* ова́кве ч’ара́пе. – *Исџл’е́ла* бе́т ч’ара́пе. – И ње́му му *исџл’е́ла* гру́дњак.

исподро́би* свр *раздоџи у ма́ње целине кидањем комада, в искомаџи*. – *Исподро́бимо* коломбо́ч’ан л’е́ба у муч’ени́цу.

испога́ни (се) свр **1.** *уџрља (се), ума́же (се)*. – Ку́ч’е ми *исџогани́ло* судо́ве. – Ру́ке ми су *исџогане́ише*. – Де́ *се исџогани* та́ко? **2.** *инџиџира (се) (о кожи)*. – *Исџогани́ја* гла́ву, све́ фр́ге што му *искоч’и́л’е*. – *Исџогани́ла* му *се ши́ја*. **3.** *обави велику нужду у џелене (о деџеџу), в исџосере*. – Та́ј посе́рко *се*

зър јопет *исйоганија* те плач'е? – Къд гу се, да простиш, *исйогани* дѣте, њѡзи гу грѡза да га обрѣше.

испод* предл в *йод.1.* *да је нешѣо на доњој сѣрани од чега.* – Нѣмој да сѣдите *испод* дрво къд грѣми. – Побѣга ги бал'истѣма и се крија *испод* мѡс. **2.** *на месѣу дијагонално нижем од другоѡ йѡјма, ниже йоред.* – Итал'ијанске војници не дотерал'е до *исйош*^о Призрен и тѹј смо ноћил'е. – Кумѡво лѡјзе му је ѡдма *испод* онѣј гол'ѣме карпе. – Га нашле пијанѡга *испод* пијац. – ѐвде ни бѣла наша куч'а, *испод* ац'ѣне.

испѡје свр *ошѣева.* – Да *испѡјемо* јѡш јѣну пѣсму, па да ѣдемо дѡма. **испѡје се** *изадовољи се ѣевањем, задовољи се ѣевајући.* – *Исйѡјасмо се* и наиграсмо доста. ИЗР **испѡје (му) пѣсму / испѡје (му) за дѹшу учини (му) зло, унесрећи га, уйройасѣи га. – Ја че му *испѡјем* ѣѣсму.**

испоклѹка* свр **1.** *кѹном узме, йѡједе сву храну.* – Кокѡшке *испоклѹкав* свѣ што ги мѣтнеш. – Свако зрно се *испоклѹка.2.* *удари, изуједа кѹном.* – Јѣн млад пѣтал свѣ *испоклѹкаја* кокѡшке. – Се плашим, ч'е ме *испоклѹка* пѣтал.

испомѣша* свр *измеша, йомеша.* – Ништа не гл'ѣда дѣ тѹра, свѣ *испомѣша* па нѣ-зна да нац'е.

испомѡч'а свр *йокваси мокраћом.* – Тѡј врашко којшиско куч'ѣште ул'ѣгло на капиц'ик те ми *испомѡч'ало* цѣја ч'ардак.

испоплѹва* свр **1.** *исѣљува.* – А ѡн къд збѡри, бѣгај од њѣга – свѣ ч'е те *испоилѹва. 2.* *фиг наружи речима, извређа.* – Се нал'утѣја на мѣне и ме *испоилѹваја*, а нѣ-знам зашто.

испѡсни* свр *ѡйере од масноће, одсѣрани масноћу.* – Изнѣсе судѡве у двѡр и свѣ ги *испѡсни.* – Напре *испѡсниѣ*^ф судѡве със цѣћ^н. – Сваке године пре[д] да поч'нев Вѣл'ике пѡсте, се извадив сви судѡви и се омѣјев, се *испѡсниѣ*^ф.

испотѣпа свр *изубија, исѣребија, йобије.* – Къ[д] дѡшла дѡма, тај куч'ка снаа да *испошѣпа* девојч'ѣч'и што помѡгл'е бѡбе да баданише своју сѡбу.

испраи свр **1.** *учини нешѣо йравим.* – А. Штѡ ч'ѣниш тѡј? Б: Мѹч'им се да *испраим* машу па не мѡгу, *испрај* гу тѣ ако мѡжеш. **2.** *изради, найрави у великом броју.* – Свѣ тѣј сандѣце што *испраија* сѡм Тѡтка.

испраља (се) *несвр од испраи, йѡйрави, доведе у ред.* – Штѡ ми вѡл'а да *испрал'ам* тѹц'е рабѡте? – Нѣ се *испрал'а.*

испраска се свр *извиче се, избесни.* – Пушти га нѣка прѡска, ч'е се *испраска* па ч'е му прѡц'е л'утѣна.

испѡсѣре свр в *исйогани (3).* – Тај Ц'екинич'ин посѣрко *испѡсра* свѣ ч'ѣсте пел'ѣне што имѡше. – *Испѡсраја* бѣше дѡри и бѹтке. ИЗР **испѡсраја ги краце** *йѡсловно йройадне, нађе се йред банроѣом.*

испраѣти свр **1.** *ѡшѣраѣи.* – Штом *испраѣи* свога младожѣњу, / пѡврати се на своје ч'ардаке (нар. песма). – *Испраѣи* га на ѡрање, / на ѡрање, на

копање (нар. песма). **2.** *пошаље*. **3.** *уиуџи*, *усмери*. **4.** *избаци ван*, *исџера*. – Дóфати га за мѣшке па га *исџираџи* преко врата обóрња.

испращ'ује несвр од *исџираџи*. – Ја гóтвим, ја прич'екујем, ја *исџирач'ујем*.

испред* предл означава да се нешѣо налази, *џросѣише* с *џредње сѣра* не некога или нечега, в *џред*. – *Исџред* брата бѣше јѣн вóјник. – Стáните *исџред* мóје врата и ч'ѣкајте. – Свѣ се збрáл'е *исџреѣи* цркве.

испреде* свр начини *џредењем*, *оџреде* (о вуни, коноѣли). – Мóгу да *исџреде*м и кѣло вóну. – Би *исџрѣла* и би донѣла да ни покаже.

испрескѣта* свр *џроведе* много времена у скиѣњи, обиласку. – Нѣкој не *исџрескиѣја* свѣт ка мóј кóм Пѣра.

испѣжи* свр *џржењем џриџреми* јело. – Јáјца *исџржѣла* и ни донѣла да изѣдемо. – Ни *исџржи* ц'игерицу за веч'ѣру. – Стаѣла мѣсо у тѣгањ да га *исџржи*.

испрокóди свр *џоквари* неког у моралном смислу, учини неваљалом особом. – Ч'е га *исџрокóди*ш ако нѣ га стѣгнеш, тѣке му даваш óф. **испрокóди се** *џосѣане* неваљао, обесѣан, невасѣиѣан. – Штó је тóму детѣту те се *исџрокóди* тако?

испроóди свр *џрође* у колони, *грујама*, в *исџроѣ'е*. – Сѣлна вóјска што *исџроóди*. – *Исџроодѣше*, *исџроодѣше* док не проц'óше свѣ.

испроѣ'е свр в *исџрооди*. – Ч'ѣкал'е смо да нѣ *исџроѣ'е* вóјска. – Јѣн по јѣн *исџроѣ'оше* свѣ.

испружи (се) свр *оџружи (се)*. – А: *Исџружи* дóбро тóј рóку. Б: *Исџружѣја* сѣм кол'ѣко сѣм мóга, вѣше не мóгу да гу *исџружим*. – Л'ѣгни, *исџружи се* мѣцко, ч'е ти прóц'е глава.

испóди свр *исѣра*, *оѣра*. – *Исѣди* тѣј кокошке из бáшч'е. – Стојан Кóч'кар *исѣудија* сѣна.

испóшти свр **1.** *исѣусѣи* из руку. – Држи дóбро, нѣмој да *исѣушѣиш* шѣне. **2.** *ѣусѣи* да *исѣече*. – Ёди *исѣушѣи* вóду от крбл'е.

испцóје свр *извређа џогрдним речима*. – *Исѣцува* га, *исѣцува* га, нáпраи га на нѣшто.

истáји свр **а.** *џомери*, *склони* у *џросѣору* уоѣиѣе. – Мáго, *исѣај* áстал одóвде да тóримо рáзбој. **б.** *уклони*, *џомери џосуду са ваѣре*. – Ч'ѣкај прво да *исѣаѣм* тенц'ѣру у огњѣште. – Мáти, ја *исѣаѣ* грне. **истáји се** *џомери се*, *одмакне се*, *уклони се*. – Ёте тóј ти је, *исѣај се* тѣ да сѣднем ја. – Мóжи се бѣу *исѣаѣл'е* от сóфре кѣт припуцáше пóшке.

истѣнч'ан -а, -о *исѣањен*, *џорѣђен* услед ношења. – Óдвој тóј *исѣнч'áну* кошóл'у.

истѣнч'и (се) свр *исѣањи (се)*, в *исѣњѣи*. – Нѣмој млóго да *исѣнч'иш* кóре за пѣту. – *Исѣнч'áја* ми се мѣнтан, ч'е вáл'а да се каплаѣше. – Ч'ашѣре му се *исѣнч'áл'е* на кол'ѣна и на гузицу.

истопи (се)* свр **1.** *расітойи, оітойи*. – Одрал’е свињу и *исітойил’е* мѧс. – Ёве га слунце, ч’е *се исітойи* снѧг. – А ч’е ми дадеш аранију да *исітойим* мѧс? **2.** *фиг ослаби, ороне*. – Како је болна, *се исітойила* јадна.

истрѣви* свр *разбаца (обично сиіне комаде нечега, мрве, ііруње)*, в *расіірви*. – Ја помѣто, а он јопет *ісіірви* трѣшке. – *Исіірвіја* дрѣва по двѣру.

истрѣби* свр *одсіірани, уклони оно иііо иііо ііредсііавља нечисііѡћу, оіііреби*. – Узи гра и га *исіііреби*. – Снаа ми *исіііребіла* ч’еницу за славу. – Нека ти *исіііреби* врішке па доц’и.

истрије свр **1.** *ориба*. – *Исііри* тенц’ѣру сѣс пепѣја. **2.** *исііірља, измасііра*. – Ако га *исііііріјеш* сѣс ч’афурију, једнѣк ч’е му лѣкне.

истрља (се) свр *умаже (се), уіірља (се)*. – Гл’ѣдај да не *исііірл’аш* ч’іс-ту кошул’у. – Дѣ си біја те си тол’іко *исііірл’ја* кондуре? – Опѣри мінтан, *исііірл’ан* је вѣч’е. – И одѡшто *се* тако *исііірла*, ѣ Бог те не поразија?

истрѡпа/истрѣпа свр *исече на комаде*. – Јадна ја, штѡ да ч’іним, нѣма га Стѣфан да ми *исііірѡја* вѡј мѣсо. – Сін ми помѡга да *исііірѡјам* дрѣва.* – И брат ми *исііірујја* дрѣва за зіму и ги турија у дрвл’аник.* – Узе да *исіііруја* бајњак.*

истрѣје свр **1.** *ііоквари а. ііредметі*. – Мілан *исіііруја* батин саат. – Остарѣл’е багламе и му се *истрѣл’е*. – Ги се *исіііруја* стар дѣвар.* – Дѣ ч’е сѣдите сѣг, кѣч’а ви се *исііірула*?* **б.** *однос*. – Нѣч’у да *исііірујем* пазѣрлѣк сѣс Тѡму. **2.** *сруиш, ііоруиш (о грађевиш)*. – Цвѣтко ац’и-Јакин *исіііруја* кѣч’у што купија, ч’е гради нѡву. – Не ііди на Табански мѡс, *исііірујен* је, не мѡж да проц’еш. **3.** *ііовреди*. – Мѧне паднаја на пузал’ку те *исіііруја* нѡгу. **истрѣје се** **1.** *сруиш се*. – Црквѣнски дѣвар *се исіііруја*. **2.** *фиг ііројадне, ороне*. – Бѡшка Дрнѣтов ка да је болан, млѡго *се исіііруја* у чѣре. **3.** *искилави се*. – Не дѣзај сам тѣј вѣч’е, стра ми је ч’е *се исііірујеш*. **4.** *ііолуди, ііомери ііамећу*. – *Исіііру се* те га однесѡше у Дѣвич’, Бог и Свети-Јанич’іја біч’и ч’е му помѡгне. **истрѣје јаслѣіілѣк** *іірекине жалосіі за ііокојником*. – *Исііірула јасл’іілѣк*, мик-нала црн мафес.

истрѣјен -а, -о 1. *килав*. – Мѧне Јѡргин је *исііірујен* одѧмно. **2.** *умно ііо-ремећен*. – Ц’ѡц’а Ч’емерікин біја *исііірујен*, зе нѣ би узѣја сам сѣбе на врат. **3.** *ііоврећен, онесііѡсобљен*. – С л’ѣву рѣку не мѡже да рабѡта, *исііірујѣна* му је. – Му се спѧси *исііірујѣна* нѡга од рѧне.

истрѣпа свр в *исіііроја*.

истѣри свр **1.** *избацѣ*. – На јѣно ѡо тѣри, на дрѣго *исіііури*. **2.** *оііараси се чега*. – Да *исіііури* из рѣке кѧлп пѧре. **истѣри се** *ііосііане налік неком, личи на некога*. – На кѡга *се исіііурило* тѡј дѣтіште те је тако невал’ашно? **ИЗР** **истѣри пѣшку** *оііали из ііуишке*. – *Исіііури ііуишку* на њѣга. – Не смејаше да се *исіііури ііуишка*.

ич'индија -е ж (ту. дијал. *içindi*) **1.** њојдневна, *џирећа њо реду муслиманска молиџва*. – А: Викаја л'и ђ'а *ич'индију*? Б: Још неје. **2.** доба дана

й̈ӵмат м (тур. *hükümet/hükümet*) власӥ.

й̈цет м (тур. *hüccet*) судска ис̈права, уверење.

й̈ш̈үр м (тур. *ışır*) **а.** десет̈иак од й̈риноса као део й̈ореза. **б.** накнада у брашну за млевење у воденици, ујам. ИЗР **үзне й̈ш̈үр** узме й̈амет̈и, умно оградничи. – Њему му Бог узēja й̈ш̈үр те је такаф.

Ј

ја* зам за *1. л. јд.* – И *ја* съм бија код њӥ. – *Ја* би ти рѣка да отиднеш дома. – *Ја* за тој не-знам. – *Ја*, оч’у – неч’у, му каза. – Од мене тол’ико, а ти види што ч’еш. – Донеси ми и мене јѣну ч’ашу. – *Ја* те викам, а ти се праиш да не ме ч’ујеш. – А де да живим *ја*? – А *ја*, вала, бѣш съм се уморила. – Јес, вала, и она носила ч’ерпич’е със свѣ мене. – А *ја*, вала, неч’у да му кажем. – Бил’им и *ја* съм помогла, а она сал гл’ѣда и ништа не работа. – Га нац’о пред врата пијанога, а се извика на мене! – Гл’ѣдни, жити-*ја*, а стигл’е гости. – Е, мори-биро, само *ја* знам како је без матере у деч’инство. – И *ја* ајт полѣко уз басамаче на спрат. – *Ја* без мужа ни л’ѣба не съм јѣла сама. – Њему нека му гови мој деда, а не *ја*. – Ајвану збори кол’ико оч’еш, он – *ја* па *ја*! – Благош мене за моје децу и за моје унуч’ич’и. – И *ја* ч’е отворим пенц’ѣре да се разладим.

јабанц’ија -е м (тур. дијал. *yabancı*) с̈иранац, иуђинац. – Доша јѣн нов уч’ител’ *јабанц’ија*. – Од *јабанц’ије* по не ми је страм зе од наше л’уди. – И *јабанц’ија*ма ч’овек вал’а да уч’ини, а камол’и својштине. – Кал’ч’е ми ја ац’амја, / те доводи *јабанц’ије*, / што ми даваф мамудје (нар. песма).

јабанц’ика -е ж с̈иранкиња. – И Васил’ Дрнатов донѣја жѣну *јабанц’ику* ка и брат му Ал’ексија. – Тѣј бул’е су *јабанц’ике*, несу овдѣшње.

јабанц’иски -а, -о који није овдашњи. – Тој дѣте је *јабанц’иско*. – Венч’ала се у *јабанц’иске* ал’ине.

јабанц’илѣк -а м (тур. дијал. *yabancılik*) живоӥ у иуђини.

ја́блан* -а м **1.** лис̈иојадно дрво, лат. *Populus nigra var. Italica*. – Син гу је висок ка *ја́блан*. **2.** фиг висока особа. – Вај мој *ја́блан* још ми пораса.

јабу́ка -е ж *вр̈с̈ӥа воћа*, лат. *Malus*. – А: Какве си *јабу́ке* купија? Б: Купија съм ц’ул’-алме. – На две грањке две *јабу́ке*, / а на трѣчу сокол сѣди (нар. песма). – Ёне ги ч’афке на *јабу́ке*.* – Отерај гу тѣј свраку од *јабу́ке*.* – А што си, ч’овеку, купија тѣј гњил’е *јабу́ке*?!* – И они ни донѣл’е *јабу́ке*.* – Иди збѣри попадане *јабу́ке*.* – Нѣма зѣбе па сѣч’е парч’ич’е од *јабу́ке* съз бритву.* – Што сте ми донѣл’е гњилаве *јабу́ке*?* **јабу́ка дивља́ч’ка** *вр̈с̈ӥа сиӥне ойоре јабуке*. – Купи добре *јабу́ке*, гл’ѣдај да несу *јабу́ке дивл’ач’ке*.

јабу́кар -а м *вр̈с̈ӥа крујног йарадаја*.

јабукч'е* дем од *јабука*. – Имаја у двѳр нѳкоје *јабукч'ич'и*. – Тѳј сѳтне *јабукч'ич'и* купѳјев^ф сирѳтиња. – И *јабукч'ич'и* ч'е ти гњѳјев.

јаваш непр прид (тур. *yavas*) **1.** *мек, који није љуѳи (о дувану)*. – Не мѳгу да пѳјем *јаваш* дѳван **2.** *ѳѳѳусѳљив, благ (о особи)*. – Не вал'а ти, ч'ѳрко, што си тѳко *јаваш* према децама. **3.** *фиг. болешљив, слаб*. – Ѵтиде у ч'аршију, ѳма мало *јаваш*.

јавѳр -а м (тур. *yaver*) *ордонанс, ѳрайѳилац*. – Дѳц'е *јавѳр* да га виѳка у Сѳрај. – Мустафа Тѳтар нѳкѳд не ѳде без *јавѳра*.

јаврија -е м (тур. дијал. *yavri*) **1.** *младунче код ѳѳиѳца*. – Пуѳшти тѳј врапч'е, виѳдиш, *јаврија* је, јѳш не мѳже да л'ѳти. – У нас ластавиѳце ѳмаф *јаврије*. **2.** *фиг. деѳе које јѳш не разазнаје свеѳи око себе*. – Нѳ зна ѳно што ѳч'еш од ѳега, јѳш је *јаврија*.

јави* свр *обавѳѳиѳ*. – Му *јавише* јуч'ѳр да ѳде на рабѳту. – *Јави* ми и мѳне ако ч'ѳјеш де да ѳдемо.

јагљѳја непр прид (тур. дијал. *yagli*) *масѳан. јагљѳја сирѳње* *млад, ѳѳномасѳан бели сир који су у Призрену ѳпроизводили и ѳпродавали Турѳи мле-кѳри*. – Кѳпи и мѳцко *јагл'ѳја сирѳње*. – Нѳмој да кѳпиш бѳло сирѳње, кѳпи *јагл'ѳја сирѳње* ако ѳма.

јагљѳич' -а м *рана ѳролећна биљка свеѳѳложуѳиѳх цвеѳѳова, јагорчеви-на*, лат. *Primula vulgaris*. – *Јагл'ич'* поч'ѳја да цѳфта. – Прѳскитѳл'е до Ка-ра-потѳка и набрѳл'е пуѳно *јагл'ич'е* и л'убич'ѳце.

јагње -ѳта с *младунче овѳе*. – *Јагње* ч'е заклѳ'емо за Ц'урѳ'ѳвѳн. – За-кла га ка *јагње*. – Дѳвѳјч'е гу је ка *јагње*. – Крѳтко *јагње* деѳе матѳре сѳса (нар. изр.). – Купувѳл'е свѳку годѳну *јагње* за Ц'урѳ'ѳвѳн.* – Се зарѳкла и однѳла *јагње*.* – И *јагњѳич'и* се заклѳ'ев^ф. – Имѳло на пѳјац ѳ *јагњѳич'и* ѳ *јарѳч'и*.

јагњѳнце -ѳта с дем од *јагње*. – Баѳто, кѳпи ми јѳно *јагњѳнце*.

јагорѳда -ѳе ж *незрело, кисело грожђе*. – Ѵјде да ѳдемо у грѳјзе да бѳре-мо *јагорѳду*. – Грѳјзе јѳш нѳје печ'ѳно, *јагорѳда* је.

јагѳља -ѳе ж **1.** *змијѳлика слаѳиковѳдна риба*. – *Јагѳл'е* паѳаф и у Дрѳм. **2.** м/ж *фиг. сналажљива, сѳѳѳѳѳна особа*. – Нѳч'е му бѳдне нѳшто, *јагѳл'а* је ѳн, ч'е измрѳда.

јѳдва/јадва/јѳдва/јѳдва/јѳдва прил с *великом муком, с великим наѳо-ром, јѳдва*. – *Јѳдва* да ѳма пе[т]-шѳс ѳке. – А: Ѵпра л'и коѳѳл'е? Б: *Јѳдва* ги ѳпра. – *Јѳдва* се држи на нѳге. – гч' не мѳже, *јѳдва* се дѳза од дѳшек. – А: Наѳ'ѳсте л'и га? Б: *Јѳдва*. – Снег гѳл'ем, *јѳдва* искѳч'ѳсмо на Дрѳвенград. – А ѳна па *јѳдва* ѳди.* – *Јѳдва* дѳшл'е до дѳма.* – Сѳм ти бѳлна, *јѳдва* спраѳи веч'ѳру.* – *Јѳдва* смо ч'ѳкал'е да се разѳни, па да пѳц'емо.*

јѳдник -а м *несрећник, невољник; онај који је у ѳѳешком сѳѳѳѳѳу, сѳро-мах, в сѳрома*. – Тѳшко ѳѳему што доч'ѳкаја *јѳдник* да прѳси пот старѳс. – Шуѳ'ур што ѳзе Бѳг и тѳга *јѳдника* да нѳ се муѳ'и више.

јадни́ца -е ж *несрећница, мученица, сироти́ца*. – Она *јадни́ца* утепа се по ту́џе рабо́те да изра́ни те́ј њо́јне сироч’и́ч’и.

јадни́ч’е -ета с *несрећно деи́ше; сироче*. – Останало *јадни́ч’е* и без о́ца и без ма́тере. – Све што ч’и́ним, ч’и́ним за а́тар то́му *јадни́ч’еи́у*, мо́јему бра́танч’е́ту.

јадни́ч’и несвр уздржа́ва се од је́ла је́дан или ви́ше да́на, је́днони́чи. – Сѣг *јадни́ч’и*ф са́мо ста́ре же́не.

јадни́ч’ење с гл им од *јадни́чи*. – У ста́ро вре́ме па се и држа́ло *јадни́ч’ење*, а́ма сѣк се сѣсве́м изгуби́ло.

ја́з* -а м *канал за довођење воде*. – У При́здрен има́л’е и ја́зови по ма́л’е. – У је́н ја́з у Таба́ну има́ло и шо́тке. – Си́н ми трч’а́ја и па́днаја у ја́з^е. – А што вра́га секна́ја ја́з?

јаза́ц’и м (тур. *yazıcı*) *писар*.

ја́зык/ја́зак -а м (тур. *yazık*) *срам; на и́воју срамои́у*. – За́р си се јопет напи́ја, ја́зык те би́ло! – Ја́зык је од л’у́ди то́ј што ч’и́ниш. – Да ти је ја́зак што ме изльжа! – Ја́зык те би́ло да те би́ло! – Ја́зык да му је тво́јему бра́ту што гу оста́ј же́ну!*

ја́збѣц -ѣца м *јазавац*. – Ко́л’а Дрна́тов купи́ја две ко́же од ја́збѣца. – Ви́ка што му ул’е́га ја́збѣц у коло́мбоч’и му на́праја зи́јан.*

ја́збѣцов -а, -о *који се односи на ја́завца, који и́рии́ада ја́завцу*. – Ја́збѣцо́ва ко́жа не ч’и́ни.

јази́ја -е ж (тур. дијал. *yazi*) *сипрана на новчи́ћу на којој се налази исѣи́сан и́тексѣ*. **ту́ра-јази́ја** *дечија игра „и́исмо-глава“*.

ја́зльк -а м (тур. дијал. *yazlık*) *врста леи́њег је́лека*.

ја́ј м (тур. *yay*) *ојруга, фе́дер*.

ја́јце -ета с **1.** *ја́је*. – Је́но ја́јце ми и́скоч’и му́ч’ко. – Са́ндо, да́ј ми то́ј крше́но ја́јце да зач’и́ним ч’о́рбу. – По́што у́зе ја́јца? – Напуни́ја ја́јце сѣ[с] зи́фт, па до́ша да се фи́камо. – Та́ј гол’е́ма ри́ба бе́ше пу́на ја́јца. – Набра́ја пу́но ко́шч’е ја́јца од же́л’ке. – Ја́јца си́тне ка у голу́ба. – И ми́ смо амка́л’е ја́јца.* – Ма́ти ч’е не сѣбе́ре све́ да а́мкамо ја́јца.* – И ми́ по́ч’ни да а́мкамо ја́јца.* – Смо амка́л’е варе́не ја́јца по́сл’е веч’е́ре.* – И да а́мкамо варе́но ја́јце.* – Ја́јца ч’е офа́рбамо на Ве́л’ики ч’етв́ртак.* – Къ́д би би́ла ку́ч’а у жа́лос, ја́јца смо мѣсти́л’е у бо́рдо бо́ју.* – А се се́ч’аш ка́ко смо ша́ра́л’е ја́јца ла́ни? – Ја́јце се а́мка без ру́ке.* – Ма́ти, она ша́ра́ла ја́јца за Ве́л’и́гдън.* – За Ве́л’и́гдън ч’е на́ша́рамо и́о сто́ ја́јца.* – За Ве́л’и́гдън би се фа́рба́л’е ја́јца це́ја дъ́н.* – На Ве́л’и́гдън смо се цака́л’е сѣс ја́јца.* – Ма́ти боја́дисува́ла ја́јца у Ве́л’ики ч’етв́ртак.* **2.** *мушка и́арна и́олна жлезда, и́есѣи́с*. – Ви́ди, бо́гати, о́вому дете́ту је́но ја́јце је по́ ми́цко зе дру́го. – На Тру́па узе́ја ја́јца од бра́ва за ме́зе уз ра́кију.

ја́к* -а -о *који је снажан; физи́чки круи́ан*. – Ја́к ми је си́н, мо́же да одне́се. – Би не оба́на́л’е на Џ’урџ’е́вдън сѣс ту́ј во́ду да би́немо ја́ки и здра́ви.

– Јес, болан је, ама *јак* је, ч'е претекне. – *Јака* си ка твоја ма̀ти. – Ду̀на *јак* ветар и ми њскрши грање на сл'иву. – Кьд врне *јака* киша, теј ба̀шч'е до реке остану̀јеф^в водња̀ве.*

ја́ка -е ж (тур. *уака*) оковра̀йник, крагна на мушким и женским кошу̀љама украшена чийком и ђинђувама. – Кьт сьм била девојка, смо носил'е *ја́ке* сьс манѝстре.* – А је́трва извезла ра̀зне ша̀ре на *ја́ку*.*

јака́рч'е -ета с *врси́а* ко̀йорана од *шамног* сукна са ка̀йуљачом, део сељачке ношње.

јаки́ја -е ж (тур. дијал. *уакі*) мелем сачињен од јаја, ракије и са̀йуна, који се користи́и код њрелома коси́ију, угану̀ћа, нагњечења и сл. – Ако ти се убија ко̀њ, ту̀ри му је́ну *јаки́ју*. – Ту̀ри му *јаки́ју*, ч'е му про̀ц'е.

ја́ко* прил снажно, силно; веома, врло. – Ми́кни тенц'е́ру од о́гња, во́да ти врѝје *ја́ко*. – Му́ж не гу је бьш глүван, ч'ује ако збо́риш *ѝоја́ко*. – Не́мој *ја́ко* да га сти́скаш ма́ч'е, ч'е гу уда́виш. – Це́л дьн работала, *ја́ко* се умори́ла. – И ње́га га удри́ја *ја́ко* по гузи́це сьс ста́п.

ја́ла граба́ла* *оѝиш́а грабеж*. – По́ч'е ра́т, држа́ва про́паде и – *ја́ла граба́ла*, кра́ди, сва́к но́си што дофа́ти.

јала́нци са́рма -е (тур. дијал. *yalancı*) „лажна сарма“ **а.** сарма од киселог ку́уса са филом без меса. **б.** јело од меса и киселог ку́уса које нема облик сарми.

јаланц'и́ја -е м (тур. дијал. *yalancı*) лажов. – Ако ти ре́ка та́ј *јаланц'и́ја*, ве́руј да не́је исти́на.

јаланц'и́ка -е ж лажљивица. – За́р те́јзи *јаланц'и́ке* да веру́јем, Бо́г да ч'у́ва!

јаланц'и́ски -а, -о који се односи на *јаланцију* – И он је уме́шан у ту́ј *јаланц'и́ску* рабо́ту.

јаланц'и́ски прил лажљиво, ѝревара̀нски. – Све о́ч'е ола́ко, по *јаланц'и́ски*.

јаланц'и́ч'е -ета с лажљиво деѝе.

ја́лдез непр прид (тур. *yaldız*) ѝозла́ћен. – Ч'а́ше *ја́лдез*.

јаљи́ја -е ж (тур. дијал. *yalı*) речна обала, ѝроси́ор ѝоред реке.

ја́н -а м (тур. дијал. *уан*) узан дугачак вунени чилим за заси́тирање миндерлука у гостинским собама.

јанги́ја -е ж (тур. дијал. *yangi*) ѝожар. – Ч'у́јеш л'и, пу́цаф пу́шке, да не́је *јанги́ја*? – Ку́ку на́ма, *јанги́ја* уфати́ла це́лу Ара́сту!

ја́нгльш¹ непр прид (тур. дијал. *yanglış*) неѝачан, ѝогрешан. – Ја́нгльш му ѝспаде њего́ва рач'уница те не мога́ше ни́што да уч'и́ни. – Не́мау калау́за те беу удри́л'е по *ја́нгльш* пу́т.

ја́нгльш² прил ѝогрешно. – Ја́нгльш си ме разбра́ја. – Рабо́та му ѝскоч'и *ја́нгльш*.

јане (се) свр 1. *йремесии се на више месѿо, йойне се.** – Дѣте ми се *јанало* на вр дрво.* – *Ај да се јанемо* на таван да видимо како је.* – Кѣт сѣм бија мицак, сѣм вол'ѣја да *се јанем* на слубицу.* – Ти *се јанало* дѣте на пѣнц'ер, ч'е ти падне, мори.* – Ме ч'ѣкајте да *се јанем* и ја на ч'ардак.* **2.** *узјаше, зајаше.* – *Јанаше* коње па право у Зоч'иште. – *Азгн* му бѣше тој коњч'е, не даваше да *се јане* лѣсно. – Сл'ѣгни Кѣрто да *јане* Мѣрта (нар. изр.). – Нѣ ч'е *јане* на коња, ч'[е] иде пѣшке.* – Ако *се јанеш* на магаре, пѣзи да не паднеш.* **3.** *уђе у йревозно средсѿиво.** – Смо *се јанал'е* у вѣз да идемо код брата.* – Како ч'е *се јанем* у камијон вако стар? – *Ај се јани* у овај црвен аутобус.* ИЗР **јане грању ойкорачи, зајаше дрво.** – *Јанѣја* јѣну *грању* и тако бѣре јабуке. **јане на кола** *йойне се, седне, смесѿи се у кола.* – Како *јанасмо* на кола, а оно заврна.

јанија -е ж (тур. *yahni*) *врсѿа јела од мяса и йоврѿа, йаѿрикаш.* – За рѣч'ек имамо *јанију*.

јанч'есеѿија -е м (тур. *yankesici/yankeseci*) *йеѿарош, лоѿов.* – Кѣд бе у Сел'аник, јѣн *јанч'есаѿија* ми ўкраде саат у Покријѣну ч'аршију.

јанѿнц'а -е ж (тур. дијал. *yarapca*) *врсѿа йокривача.*

јанија -е ж (тур. дијал. *yari*) **а.** *граѿевина.* **б.** *граѿа.*

јапма непр прид (тур. *yarta*) *вешѿачки, фабрички наѿрављен.* – Како пропадоше подрѣмске лѣзѿа, мејанец'ије свѣ *јайма* ракију што продаваф.

јарадише свр/несвр (тур. дијал. *yaradi*, 3. л. јд. перф. од *yaramak*) *йрија, йовољно уѿиче.* – Снаѣ гу *јарадисал'е* те се огоѿила, а Цанѣту ич' нѣ му *јарадисало*, дома доша сѣ ка висменица. – Апѣве нѣ му *јарадисѣјеф*.

јарам/јарѣм* -ма м *дрвена наѿрава која се сѿавља воловима, биволима на враѿи када вуку.* – И сѣм видеја на бивѣл'е *јарам.* – Јѣн мѣј комшија праѿја *јармѣве* за волѣве. – Како вука трѣпце уз брдо, вола га раскрваѿија *јарѣм.*

јарамаз -а м (тур. *yaramaz*) *биѿанга, йокварењак.* – Уватѿија се сѣс тога Васил'ѣвога *јарамѿа* Бѣду па пѣје л'и пѣје.

јаран* -а м *близак йријаѿиѣл, в другар.* – Ёне га, се напија сѣс тѣј своје *јаране.*

јарац* -рца м *мужјак козе, лат. Saper.* – Бѣгај од њинога *јарца*, ч'е те ўдри, ч'е те осѿкати. – Имѿал'е пѣ[т]-шес козе и јѣнога *јарца.*

јаре* -ета с *младунче козе.* – Ако йма нѣкоје добро *јаре*, кѣпи. – Комшија га дофѿати *јаре* за нѣгу и га диже ўвис. – Рѣпа *јаре* по двѣру. – У прѣл'еч' смо купувѿал'е по јѣно *јаре* и по јѣно *јагње.* ИЗР **и јаре и пѣре и јѣдно и друго.** – Не мѣже како ѣч'еш тѣ, и *јаре и ѿаре*, да ўзеш и јѣно и друго. **јаре сисѿнч'е** *јаре док сиса.* – Ми је жал да га заклѣм *јаре сисѿнч'е.*

јарѿна -е ж *вуна добијѣна леѿњим шишањѣм оваца.* – Дѣбра ни је *јарѿна* вѣј годинѣ.* – Вѣкав рѣпѿл'е нѣкоји Сиринич'ѿни ѣт кѣрпе у мѣглу што мѣсл'ѣл'е да је *јарѿна.** – Дѣ ч'е носѣте *јарѿну?**

јарка -е ж *млада кокошка која је йѣчала да сноси јаја.* – Јѣна *јарка* ни нѣси свѿаки дѣн. – Туј црвѣну *јарку* да ѣстаѿвѣмо за дома'зљк.

јармењач'а -е ж *нейокрејџина љалица на јарму.*

јаръм-путџне ж мн (тур. *yarım*) *љлиџке циџеле.*

јасакч'ија -е м (тур. *yasakçı*) *љраџилац.*

јасла с мн *наџрава у облику кориџа у коју се сиџавља храна за сиџоку.*
– Тџри сеџо у *јасла.* – Врџи коња за *јасла.* – Дреме како коњ за празне *јасла* (нар. изр.).

јасљџја непр прид (тур. дијал. *yasli*) *коју је у жалосџи за љокојником.*
– Маџа је *јасл'џја* за брата гу Милана.

јасљџљк -а м *жаслосџ за умрлим.* ИЗР *иструје јасљџљк љрекине жалосџ, скине обележја жалосџи.*

јастреб/јастрем* -а м *врсиџа љџиџа грабљивиџа, лат. Accipiter gentilis.*
– Л'етив *јасџреби,* сџкри пил'џч'и. – Јен *јасџрем* у комџије напраџја на дрво гњезде. – Добоџо је, љвек *јасџреми* једевр^ф мише.

јастџк/јастак -а м (тур. дијал. *yastık*) **1.** *узглавље, јасџук.* – Савето, донеси још два *јасџака.* – Турџл'е разбој да ткајеф *јасџаџе.* – Ниџко ми је, дај ми још јен *јасџџк* под главу. – Дај ми тај *јасџџк.* – Ниџко ми је јен *јасџџк,* дај ми два *јасџџка.* – Цепане гу су *јасџџџи.* – Имаџо и везени *јасџџџи. 2.* *нейокрејџан чеџврџиџси џруџаџ изнад љредње осовине кола.*

јастџч'е/јастаџч'е -ета с дем од *јасџџк.* – Тџри ми под главу ноџо *ја-сџџч'е.*

јатаџан -а м (тур. дијал. *yatagan*) *дуга крива сабља.*

јатак м (тур. *yatak*) **а.** *љосџеља. б.* *месџо где неко љочива.*

јаудџја -е м (тур. *Yahudi*) **1.** *Јеврејин.* – У Приздрен неџа *Јаудџје. 2.* *фиг џиџиџа, џврдиџа.* – Зар од аџ'и-Васџл'а Ч'ифуч'ета, о[т] тоџа *јаудџје,* ч'екаш добро?

јафџа ж (тур. *yafıa*) *џабла с наџџисом, џедуља.*

јаџџја -е ж (тур. дијал. *yatsı*) **а.** *вечерња, љеџа муслиманска моџиџва.*
– Оџ'а још не викаја *јаџџју. б.* *доба дана када се обавља ова моџиџва.* – Бџш пред *јаџџју* припуџаше пушке. – Миџан стиџа љо *јаџџје* посл'е.

јеџа ж (тур. дијал. *ege*) *џурџиџа.* – Јеџа му се иступџла.* – Имаџа *јеџе* љ за дрво и за жел'езо.*

једе несвр **1.** *служи се јелом, узима оброк.* – Ни лџк *јеџа* ни лџк мири-саја (нар. изр.). – На вука повиџа, а л'исиџе меџо *једеф* (нар. изр.). – Ми даја сџвр^ф л'еба да *једем.** – Веј дњове слабо смо имал'е да *једемо.** – Би *јеџа* ако би имало што да се изеде.* – Неџа зуџе, не моџе меџо да *једе.** – Награди кач'амак па да *једемо* сви.* – Ё, сџг и беџа л'еба *једемо.** – Ја без мџжа ни л'еба неџсм *јеџа* саџа.* – По неџмо имал'е да *једемо,* да обуч'емо, ал' по л'епо биџо.* – Ау, што вол'им баклаџе да *једем!** – Гу гл'едам – спиџе, а не гу је бџџа да л'и гу *јел'е* деџа.* – Кол'џко *једе* вај веџар, не моџеш да га наџаниш.* – Кџд седе да *једе,* изеде све пред неџа ка глад гоџина да је.* – Маџо, маџо, па збоџи каџо *јеџа* војџич'ки паџул'.* – Ал оџ'ете да *једеџе*

л'еба? **2.** *фиг секира (се), брине (се).** – *Се једе* што га нема син да се врати од рабóте.* – *Гу једе* што обéдве ч'ёрке јóш немав^ф дéцу.* **ИЗР једе ч'у́тек*** *буде испу́чен.* – У, ако ти се расрди, што ч'е *изéдеш ч'у́шек!*

јéдек -а м (тур. *yedek*) *сй́вар која се чува или носи у случају йошребе, резерва.*

једéње* с 1. *гл им од једе, узимање хране.* – Па бéше на свáдбу пијéјње, *једéње!* – Прво *једéње* па пóсл'е рабóта. **2.** *згойовљено јесйиво, в вариво, јело.* – Јóш не науч'ила да свáри дóбро *једéње.* – Слафско *једéње* мóра да бине пóсно. – Се нал'утија и исипáја *једéње* на áстал.

јединац* -а м *једино мушко деи́е.* – Зéт ми би́ја *јединац* у матéре и óца. – Викав, *јединци* лёко уфáтив^ф од óч'и. – Прво *јединцу* да даде, па пóсле ч'ерка́ма.

једини -а, -о *само један.* – Вéч' сým расла *једина* у ма́јке.

једньк/јéньк *прил одмах, испйог часа.* – Иди, ама *једньк* да се вратиш. – Како га викна́смо, óн *једньк* до́ц'е. – Та́ква је óна гóла гузи́ца, рéкнеш л'и гу што́, *једньк* ч'е искóч'и на сóкак да га кáже. – Ако ти даде, *јéньк* ту́ри у ц'ép.* – Къд га ви́кне, *јéньк* се озóвне и искóч'и на́двор.*

јéж* -а м *сисар из реда бубоједа Erinaseus, E. europeus из йор. Erinaseidae чије је йело йрекривено ойшйрим бодљама.* – Дьн́с по пýту од лóјзе до дóма, виде́ја двá *јéжа.* – Узéја *јéжа* у рýке и се убрца́ја. – Не́је дóбро, ч'е се разбóл'иш ако утéпаш *јéжа.*

јéжов* -а -о *који йри́ида јéжу.* – Йма јéна при́ч'а за *јéжову* куч'у.

јéзик -а м 1. *йокрейльив миши́й у усној дуи́љи који служи као орган за укус, жвакање и говор.* – Јéна глáва, стó *језика* (нар. изр.). – Пушти́ла *јéзик* ка лопáту. – Оне́ји дубарац'йке На́сте што ми йзвади л'ути́ну сýз мýжа дабóгда да́мла гу удри́ла у *јéзик* те не мóгла ви́ше да прозбóри. – Цáја попади́ја, Бóг да гу прóсти, имáше пóган *јéзик.* **2.** *сисйем знакова за комуникацију, средсйиво сйоразумевања.* – У Амберйку, у први́ну, мýка бéше што не зна́јасмо нйов *јéзик.*

јези́тка -е ж (тур. *yezit*) *окруй́на, сурова женска особа.* – Зна́ш гу стрй́ну ти Па́ну, зна́ш што *јези́тка* би́ла óна.

јези́ч'ан/јези́ч'ьн -а, -о *који много говори, йричльив.*

јези́ч'йна -е ж *аугм и пеј од језик.* – Пушти́ла ту́ј нё́јну *јези́ч'ину* па нйкога от ко́йшйје не óстаи ра́ат.

јекти́ка* -е ж *йуберкулоза, в мараз.* – Му умрёл'е пóла у фамил'йју од *јекти́ке.* – Ка́шл'а мlóго, да не́је бóлан од *јекти́ке?*

јéљек -а м (тур. *yelek*) **а.** *део мушке и женске оде́е, йрслук.* **б.** *йрслук којим свекар дару́је невеси́у на венча́њу, обично од зелене кадифе, богай́о ивезен.*

јѣљен* -а м *ѿреживар двоѿайкар Cervus alaphus из ѿор. Cervidae.* – Јѣн мој комшија, ловѿија Моми, утепаја њѣкња *јел'ѣна*. – Се уфатија јѣн *јѣл'ѣн* сѣс рогове у грање и не мога да побѣгне од вѣце.

јѣљѣнка -е ж **1.** *женка јелѣна.* – Јѣл'ѣн је мѣшки, а *јѣл'ѣнка* је па жѣнски *јѣл'ѣн*. **2. а.** *крава чија је боја длаке налик јѣленској.* – Ти помѣзи *јѣл'ѣнку*, а ја ч'у божѣру. **б.** *крава чији рогови расѣу навише, слично јѣленским.* – Видите, брѣ дѣцо, што је онѣјзи краве *јел'ѣнке* те крѣви. – У посл'ѣдњо врѣме тај крава *јел'ѣнка* слабо тѣра мл'ѣко.

јѣл'ѣч'ѣ -ѣта с дем од *јѣлек*. – Девојч'ич'ама сѣм кројѣла *јѣл'ѣч'ич'и*. – Имаѣла зѣјтинл'ију *јѣл'ѣч'ѣ*.*

јѣло* -а с згоѿовљѣно *јѣсѣиво које се износи на ѿрѣзу, в вариво, јѣдење.* – Која жѣна спраѣла вој *јѣло*? – Тава тој ти је *јѣло* у тепсију. – Младанаѣста ѣзе ложѣцу да измѣша *јѣло*, да га проба а је слано. – Ўзеш ложѣцу, премѣшаш *јѣло* и обѣч'ѣш за адет. – А на веч'ѣру имаше а *јѣло*, а мѣсо, а колач'и, а ракија, а свѣ што даја Бог. – А које *јѣло* ви бѣло главно на славу?

јѣменије -ѣ ж (тур. *уѣтепѣ*) *врѣѣа меке, ѣлиѣке мушке обуѣе од жуѣѣе или црѣвѣне коже коју носѣ сѣѣарије особе и муслиманске хоѣе.* – Обѣдѣве нѣге у јѣну *јѣменију* (нар. изр.).

јѣменѿ'ѣин -а, -ѣо *који ѣриѣада јѣменѿѣји.* – *Јѣменѿ'ѣин* калфа. – *Јѣменѿ'ѣино* шегрч'ѣ.

јѣмениѿ'ѣја -ѣ м (тур. *уѣтепѣсѣ*) *занаѣлија који израѣује и ѣродаје јѣменије.* – Сава Мандѣја бѣја *јѣменѿ'ѣја*.

јѣменѿ'ѣљк -а м (тур. *уѣтепѣсѣлик*) *јѣменѿѣјски занаѣ.* – Рисјани не рабѣтаф *јѣменѿ'ѣљк*. – Дѣте му изуч'ѣло *јѣменѿ'ѣљк*.

јѣменѿ'ѣниѿа -ѣ ж *радња у којој се ѣроизѣоде и ѣродају јѣменије.*

јѣменѿ'ѣски -а, -ѣо *који се односи на јѣменѿѣје.* – *Јѣменѿ'ѣски* ѣснаф. – *Јѣменѿ'ѣска* рабѣта.

јѣмпѣт прил в *јѣнѣар*. **1.** *јѣдном, јѣданѣѣѣ.* – Ја му *јѣтѣѣѣ* спомѣна, ама ѣн ка да нѣ чу. – *Јѣтѣѣѣ* ти збѣрим. – Наѣчи се *јѣтѣѣѣ* да бѣдѣш тербѣјѣт, а нѣ ка говѣдо. – От ка дѣша, у нас бѣја сѣмо *јѣтѣѣѣ*. – И ѣн ми помѣга *јѣтѣѣѣ*.* – Ако ме изљѣжеш *јѣтѣѣѣ*, дрѣги пѣт нѣч'ѣш.* – Ако даде Бог, ч'ѣ се вѣдѣмо јѣш *јѣтѣѣѣ*.* – Гл'ѣдни јѣш *јѣтѣѣѣ* а поч'ѣја да тѣч'ѣ казан.* – *Јѣтѣѣѣ* годѣшњѣ ѣтѣднѣмо код ѣјка на гѣсте.* – *Јѣтѣѣѣ* сѣм спѣла и у алка-Нѣте.* **2.** *сада, у овом ѣренѣѣѣку.** – *Јѣтѣѣѣ* да ч'ѣѣтѣмо, па ч'ѣ вѣдѣмо што ч'ѣ бѣне.* – *Јѣтѣѣѣ* нека изѣде, а ти му помѣгни да се дѣгне от крѣвет ако трѣба.*

јѣн -а, -ѣо бр **1.** *најмањи ѣео број којим се ѣзначаѣа јѣдинка, назѣв ѣѣфре којом се ѣѣѣ број ѣбѣлѣжаѣа.* – *Јѣна* гламња ни прѣт цѣра не гѣри (нар. изр.). – Вој *јѣн* вал'ашѣ да напѣшем пѣ крупно. **2.** *неки, некаѣав.* – Имашѣ *јѣна* стѣра лакрдѣја... **3.** *јѣдини.* – Тој дѣте је *јѣно* у мајке. – *Јѣн* ѣн моѣе да ти вѣди тѣј рабѣту. **4.** *сам.*

јѐндек* -а м (тур. *hendek*) *јама, јарак, шанац*. – Не видеја у н'оч', и кола му отишл'е у *јѐндек*. – Ископал'е *јѐндек* и остајл'е зѐмљу.

јѐндија -е ж **1.** *карцином, рак (обично у клејџама)*. – *Јѐндија* гу, даб'ог-да, искоч'ила на јѐзик што извади туј лакрдију за мѐне. – *Јѐндија* га изѐла! – Ј'опет си се јѐндисаја, ѐ *јѐндија* не те удрила! **2.** *м/ж фиг досадна, нејодношљива особа*. – Нѐ л'и знаш што *јѐндија* је тај ч'овек?

јѐнтар прил в *јѐмйуи*. – Сал *јѐнџар* сѐм га видеја у Бејаград. – У *јѐнџар* мисл'ѐсмо да ч'е умре.

јѐнч'ѐс прил *одмах, зачас*. – Ч'екај ме, *јѐнч'ѐс* ч'е поц'ем сѐс тѐбе. – Бѐше ми се иструла брава на сандџк, доц'е Т'отка сандџкч'ија и *јѐнч'ѐс* гу напраи. – Отрч'и *јѐнч'ѐс* до Душана Маце и узни м'оје кондуре.

јѐнц'а -е ж (тур. *uenge*) *јѐнџва*. – А: *Јѐнц'е*, да замѐсим л'и л'еб'ове? Б: Ако, снао, замѐси ги.

јѐр* *везн везује зависне реченице којима се казује узрок главне реченице, в шџо, шџо џа, зашџо*. – Смо седѐл'е у стару куч'у *јѐр* стари неч'але да џдев у н'ову. – Ако се убијеш кџд паднеш, тури ракију на т'ој мѐсто *јѐр* извукуну је убој. – Нѐсѐм м'огла да се удадем пред Тању *јѐр* она била постара од мѐне, требало прво она да се удаде.

јѐрбапан* -пна -пно *који је веома сџособан, окреџан, вредан, сналажљив, в ербай*. – Дѐца гу су м'лого *јѐрбайне*. – Сви зб'орив за туј *јѐрбайну* девојку. – Шт'о погл'ѐда, т'ој напраји тај *јѐрбайан* Момч'ило.

јѐс* *речц за џоџврџивање*. – *Јѐс*, вала, нџкој нѐје ка она. – *Јѐс*, брѐ, тако требало да се уч'џни. – *Јѐс*, смо имал'е и ми куч'у у Поткал'ају. – *Јѐс, јѐс*, док је слава, домач'ин сѐди на н'оге. – *Јѐс*, ац'а ми је Благ'ој. – *Јѐс*, џма двѐ воденице у Табану. – *Јѐс*, вала, уста гу зб'орив цѐја дџн. – *Јѐс*, вала, сви су вал'атни. – Б'огами *јѐс*, уфатџсмо га. – *Јѐс*, б'огме, тако било.

јѐсен/јѐсењ* -а м *годишње доба између леџа и зиме*. – У *јѐсен* имало раб'оте кол'џко оч'еш! – Све трџ ч'ѐрке ми се удал'е у *јѐсен*. – Нити џма киша да заврне вај *јѐсењ*. – Прајја по ил'аду киша вџно сваки *јѐсен*. – У пр'ол'еч' отџднев на гурбет, у *јѐсен* се вратив д'ома.

јѐтим -а м (тур. *yetim*) *деџе без јѐдног или оба родиџѐља, сироче*. – Сѐди сир'ома у ч'уше ка *јѐџим*. – Андра р'ано остан'аја *јѐџим*. – Т'ому *јѐџиму* за аџр.

јѐџимка* -е ж *она која је без без јѐдног или оба родиџѐља*. – Обѐдве стрџне ми су *јѐџимке*. – Нѐ гу досац'ај, *јѐџимка* је. – Пуње оч'и слузе гу су вѐј *јѐџимке* Дџнке.

јѐџимч'е -џа с дем од *јѐџим*. – Жал ми је за т'ој нестрѐкњо *јѐџимч'е*. – Мара теза-Цавџна остан'ала сѐс трџ *јѐџимч'ѐџа*. – Тѐма *јѐџимч'ич'ама* за аџр све ч'е уч'џним.

јѐџрва -е ж в *жена мужевљѐвог браџа, в јѐнца*. – Разбол'ѐла ми се *јѐџрва*. – Дадо га м'ојеџи *јѐџрве*. – А *јѐџрва* џшла у п'одрум да узџма вџно и

сваки пут би попила по мало.* – Јена *јеџрва* имала две ч'ерке и три сина.* – Моја *јеџрва* Зага брго пл'ела.* – Ђо, што зна да везе вај моја *јеџрва*.* – Обе *јеџрве* ми бил'е млого вредне.* – Обе *јеџрве* ми се бл'изнил'е.* – Тај твоја *јеџрва* брл'ивница коју рабóту да ўзе, не гу заврши ка што вал'а.*

јетрвин -а, -о који *јриџада јеџрви*. – Турџла сџм *јеџрвин* мафез. – Же-
нимо *јеџрвинога* ми сина. – Удава се *јеџрвина* ми пастóрка.

јѣфтин* -а -о који *није скуџи, који је ниске цене*. – Вуј годину дрва бил'е *јефџине*. – *Јефџино* сирѣње неје мрсно.

јѣфтино* прил на *јефџин начин*. – Немој *јефџино* да продаваш. – *Јеф-
џино* купуваја, скупо продаваја.

јеч'ам/јеч'ем* -ч'ма м *жџиџарица Hordeum, H. vulgare* из ф. *џрава Gramina*. – Кџд немáло л'ѣба от ч'енице, добар бија и тај од *јеч'ам*. – Не
наша колóмбоч' па купџа *јеч'ем*.

јѣч'и* несвр 1. *изражава џлачем бол, џугу, жалосџи*. – Ул'егóше у сóбу,
а свѣкар болан, *јѣч'и* у кревет. – Скрџија обе нóге, *јѣч'и* на зѣмњу. 2. *одјекује,
ори се; хучи, бруџи*. – Пóч'е да ви́ка óтац, куч'а *јѣч'и*. – Врнáла гол'ѣма киша,
дóшла гол'ѣма вóда, *јѣч'и* Бистрица на Мáраш.

јѣч'мѣнка* -е ж *врџиа сџџине крушке*. – У двóр бл'џзо до обóрње врáта
имáла и јѣна *јѣч'мѣнка*. – Јóш неје за јѣдење *јѣч'мѣнка*, неје здрѣла.

јѣшан* – који *џуно једе, в јешљив*. – *Јѣшно* је а слáбо, ка да џма гл'џс-
тре. – Фáла Бóгу, дѣца ми су *јѣшне*, нѣсу ка јетрџине. – *Јѣшнога* гóста лџко
ч'е нарáниш.

јѣшљив* -а, -о в *јѣшан*. – Се одебл'áла ка трóп, *јѣшл'џва* па сáл јѣде
цѣл дѣн.

јѣштерџица -е ж *мали џлик на јѣзику*. – Искоч'џла гу *јѣшџериџа* на јѣ-
зик. – *Јѣшџериџа* гу искоч'џла на јѣзик онѣјзи што ми извадџла лакрдџју.

јóк* (тур. *yok*) речца за *негирање, в не*. – Нџгде не џдем одóвде, *јóк*! –
Јóк, мóри, дѣ да спџјем у плáдне. – Нџкому не се дáвам, *јóк*!

јолџ'џја -е м (тур. дијал. *yolci*) *џуџник*. – А: Кџд је Мџта *јолџ'џја*? Б: У
понедејáник здравл'е.

јóнџ'а* -е ж *деџелина*. – Кумóви Смач'áни косџл'е *јóнџ'у* кџт стигó-
смо. – Узѣја ви́лу и мѣч'а *јóнџ'у* на волóфске кóла. – Неје дóбро кра́ва да пáсе
јóнџ'у.

јóпет прил 1. *џоново, изнова*. – Ёдем, áма *јóџеџи* ч'е дóц'ем. – *Јóџеџи*
пáде. – Пóч'е да пáда киша, мџ бѣж у куч'у, па *јóџеџи* искоч'џсмо на́двор.*
– *Јóџеџи* вал'а да кро́пим двóр да не се дџза прá.* – Дрúгу неде́л'у *јóџеџи* да
џдемо у цркву.* – Ку́ку, зџр *јóџеџи* да се дра́пам сџс ткајѣње?!* – Á ч'е га задѣ-
ваш *јóџеџи*?* – *Јóџеџи* вѣтар ч'е дúне и ч'е отѣра об́лак.* – *Јóџеџи* смо дóшл'е
код тóга гáзде.* 2. *џџак, меџуџим*. – Тóвар дрва на нóч' гóрим, *јóџеџи* не се на-
грејúјем, / óку свѣч'е на нóч' гóрим, *јóџеџи* не се навидúјем (нар. песма). – Се

л'утим на њега, ама *јојейи* – пл'уни горе, пада дол'е, син ми је.* – Свадисмо се, а *јојейи* – комшије смо, се помирисмо.*

јорган -а м (тур. *yorgan*) *йрекривач најуњен йамуком и йрошйейан*. – Отвори јуклук и извади дйшэци и *јоргане*. – Неч'е умре док не исцэпа трй *јорган*. – Тури га *јорган* у сандък, мйши ч'е га изэдеф*. – Имала ми свекрва јен дибэја *јорган*.* – Покри се със *јорган* да ти бйне вруч'о.*

јорганиште -а с аугм и пеј од *јорган*. – Дајте ми јено *јорганишйе*, др-паво, цепано.

јорганч'е -ета с дем од *јорган*. – Дај ми *јорганч'е* да завијем дёте.

јоргани'йја -е м (*yorganci*) *занайлија који се бави израдом јоргана*. – *Јоргани'йја* не рабóта *јоргане* дóма.

јорганц'йльк м (тур. *yorgancılık*) *јорганцијски занай*. – У нас рисјани не рабóтаф *јорганц'йльк*.

јорганц'иница -е ж *јорганцијска радња*.

јоргован* -а м *шиб са мирисним цвейовима љубичасте или беле боје*. – У двóр имаше јен бэја и јен јоргованл'йја *јоргован*. – У, штó ти мирйши л'ёпо *јоргован*! – Искйни ми мáло *јоргован* да однэсем дóма.

јоргованл'йја* непр прид *који је боје јоргована*. – У двóр имаше јен бэја и јен *јоргованл'йја* *јоргован*. – Прэц'а ги је *јоргованл'йја* бóја.

јордам м (тур. *yordam*) *охолосй*.

јордами се несвр држи се йоносно, гордо. – Овај Душан Мйрин кьд йде, свё се *јордами*.

јордамц'йја -е м йоносна, горда мушка особа. – Брат му бёше йó *јордамц'йја*.

јордамц'йка -е ж йоносна, горда женска особа. – Цўта ац'и-Попóва гол'ёма *јордамц'йка*.

јóш/јóште* прил **1.** *кад се радња йрошйеже и у време када се говори*. – *Јóш* ги ч'ўва тэј пйсме од мўжа. – *Јóш* је жив. – *Јóш* нёсьм се науч'йла на напрайм л'ёпу пйту. – Ёте, *јóш* и овóј да ти кажем. – Не крал'е дё стигнал'е, а гл'ёдав *јóшйе* штó мóжев^ф да однэсеф^в. **2.** *када се исйиче да је нешйо било раније*. – Дё су, брё, тэј с'ливэ, *јóш* повйше бйло јуч'ёр. – Ё, се сёти *јóш* јёну пёсму знам. **3.** *када се исйиче да ће нешйо бийи у будућностйи*. – Лáдно ти је у кўч'у, тўри *јóшйе* дрва. – Ај, пóпи, брё, *јóш* јёну ч'ашу па йди. – Варйво ти је неслáно, стаи *јóш* мáло сол'и.

јўжар -а м *занайлија који йрави ужад*. – Стóјан Кўчкај је и опйнч'ар и *јўжар*.

јужарйја с зб *ужад*. – Отйша у Гилáне да купўје *јужарйју*.

јўже -ета с **1.** *конойац, уже*. – Вржи *јўже* да прóснем кошўл'е. – *Јужич'и* сьм купија у Гилáне. – Сьс тўц'о *јўже* нё се пўшч'а у бунар (нар. изр.). – Вржи *јўже* на тўј пó висóку грању.* **2.** *крайко уже од уйлейене сламе за*

везивање снојова.* – Јужич'и за снопове прајимо од ржанице.* – Ч'еница се вржује у сноп със јуже.* – Се омокри слама, се увије и са напраи јуже.*

јужник -а м *немирно, несџашно деџе*. – Море, јужнику, смири се зе ч'е те избџем.

јужбашија -е м (*yüzbaşı*) *каџеџан, командир у џурској војсци*. – Мустафа Татар је јужбашија.

јүзлук м (тур. дијал. *yüzlük*) *сребро, сребрна монеџа*.

јүклук -а м (*yüklük*) *велики орман у зиду у којем се одлаже џосџеџина*. – Отвори јүклук и извади дџшеџи и јоргане.

јумбасма -е ж (тур. *yün basma*) *џања шарена вунена џканина фабричке израде*. – О[т] тетке ти јумбасма димџе. – И јумбасма поскупела. ИЗР **јумбасма димџе** *димџе израђене од јумбасме*. – Обүкла јумбасма димџе.

јүнак -а м **1.** *храбра, снажна, јака особа*. – Дџбро дошла, Сандо, што ч'џниш, како си, здраво л'и си, јүнак л'и си? **2.** *херој*. – Ёма мајка јунака.

јүнасто с *храбросџи, смелосџи*. – За такове рабџте гол'емо јунасџо.

јүнац* -нца м *мушко џеле од годину до две*. – Закласмо јүнца за па-штрму. – Јен јунац ул'ега у башч'у и све гу изгазија. – Јунац ги се уплашија и побегла надвор.

јүне* -ета с *младо говече које још није сџишло за расџлод*. – Ако отџшло јүне, нека џде и јүже (нар. посл.).

јүница* -е ж *женско џеле од годину до две*. – Јену јүницу ч'е ч'үва, јену ч'е продаде. – А што врага рџка јүница у комџије?! – Још јену годину и вај јүница ч'е доведе. – Ё, наша јүница још не довела.

јүнч'е -ета с дем од јуне. – Јүнч'е му је напредно, машала. – Обџдве јунч'еџа му липцал'е.

јүрија -е ж (тур. дијал. *ürü*) *неограђен џросџор*.

јүрне (се)* свр *џојури, сјури се*. – Ако јүрне куч'е на тебе, үзи камењ у рүке. – Не ч'е ти се јүрне пџс, те познава.

јүрнек м (тур. дијал. *ürnek/örnek*) *образац, шаблон, мусџра, узор*. – Јүрнек немала, теке сама из главе изваџила туј грању за ч'арапе.

јүтре прил *суџра*. – Дџнџс за паре, јүџтре вересџе. – Јүџтре ни је Вел'џгдџн.* – Доц'и јүџтре па да вџдимо де је.* – Нџти мога да ч'ека до јүџтре.* – Јүџтре је друџи дџн, друге су рабџте.* – Ако се нал'утија на нас, ч'е се одл'ути до јүџтре.* – Веј Јелке ветропџрке како ги дүне – јено збџри дџнџс, друго збџри јүџтре.* – Да л'и могу да га донесем де те да сџди дџнџс и јүџтре код вас'е? – Да л'и ч'е вџрне јүџтре ил'и вџтар ч'е ги одүва облаџе? – Ч'е ви донесем нач'ес ил'и јүџтре. ИЗР **јүтре кнџч'и** *суџра увече*. – Јүџтре кнџч'и ч'е џмамо гџсте на веч'еру.

јүтредџн/јүтре дџн прил *суџрадан*. – Ба та умрџја јүџредџн по Светога Ранџ'ела. – Јүџредџн је нџва нафака.* – Јүџредџн ч'е ни доц'е на гџсти күм

със куму.* – А *јуѿпредиън* ч'[е] идемо у Световрач'е.* – *Јуѿпре дѣн* посл'е свадбе, има обич'ај бесѣње свѣкра и свекрве.*

јутрѣшањ/јутрѣшьнъ -а, -о *суѿпрашии*. – *Јуѿпрѣшањ дѣн*, *јуѿпрѣшиња стрѣч'а*.*

јутриња¹* -е ж *врсиа црквеног богослужења које се врши изјуѿира*. – Треба́ло да идемо у цркву на *јуѿприињу*. – И ја ч'е идем у цркву на *јуѿприињу*.

јутриња²* *одлазак на гроб суѿрадан ѿосле сахране*. – Јутре дѣн посл'е упокој идемо на *јуѿприињу*. – Има́ло пуно л'уди на *јуѿприињу*.

јутро* -а с *време од изласка сунца до исѿред ѿоднева*. – До *јуѿиро* не́ма ништа да једеш. – Рабо́те у куч'у од *јуѿиро* до вѣч'ер. – Смо се успа́л'е тој *јуѿиро*. – До *јуѿиро* не́ заспа́ла, бу́дна би́ла.

ју́фка/ју́фке* ж/ж мн (тур. *уѿфка*) *врсиа ѿесѿенина од осушених и ломљених кора*. – Ма́ти пра́јла на ч'арша́фе *ју́фке* у дво́р. – Би́ч'и ч'е сти́гнем да на́прајм *ју́фке* јо́ш јемпу́т. – За́р има́м със ко́га да пра́им *ју́фке*. – *Ју́фке* су грца́ве кѣт се осу́шив^ф на слу́нце.

јуч'ѣр прил у дан *неѿосредно ѿре дана у који се говори, јуче*. – *Јуч'ѣр* да съм умре́ја, то́ј не́ би зна́ја. – Де́ си би́ла *јуч'ѣр* у пла́дне?* – Од *јуч'ѣр* ду́ва ла́дан ве́тар.* – Треба́ло да донесе́ па́ре *јуч'ѣр*, а не́ да ћу́ти и да бе́га.* – Да́ л'и ч'е се ди́гне по ра́но ил'и по́ до́цна од *јуч'ѣр*?* ИЗР **јуч'ѣр на но́ч' ѿрек-сино́ћ**. – Не́, си́ноч' не пуца́л'е пу́шке, *јуч'ѣр на но́ч' пуца́л'е*.

јуч'ѣрашањ/јуч'ѣрашьни* -шња -шњо *који је од јуче, који је био јуче*. – И ме́не ми оста́нало *јуч'ѣрашьно* једе́јње.

К

ка¹* везн/прил **I. 1.** *начинско-ѿоредбени (ка/ка да/ка иѿио)*. – И се́стра ѿсто пл'ѣла *ка* ја што съм пл'ѣла. – Не сла́вимо сла́ву *ка* што смо слави́л'е у родне́ву куч'у. – Му искоч'и́л'е вѣ́ге на руке, си́тне *ка* мра́фке. – *Ка* ја и ти́ си. – Де́теу ту́ра цу́цлу у уста да га ва́ра *ка* да си́са. – Л'ѣ́гла *ка* да је бо́лна, а ва́мо ништа не́ гу је. – Узѣ́ја би́ч' у ру́ке *ка* да ч'е га уда́ри. – Кѣт ч'е ко́л'ев сви́њу, а ми де́ца ч'е́камо да ни да́дев беши́ку да гу наду́вамо па да и́грамо *ка* да је ло́пта. – Ва́ј старѣ́ја бесну́л'а се пушти́ла *ка* куч'ка од ла́нца. – А́јат ни би́ја го́л'ем *ка* со́ба. – Куч'а ги је тол'и́ко брло́жл'ива *ка* да не́ма жи́ва ду́ша у њу́. – Нека ви би́не *ка* што о́ч'ете. – Не́смо ба́њал'е ми́цке де́цу сва́ки дѣн *ка* што ги ба́њав съ́г. – Не́су све́ л'уди азгъндиса́ни *ка* што је о́н. **2.** *исказни*. – Ми рѣ́ч'е *ка* да виде́ла што гу метна́л'е у ре́ку. **II.** прил *исѿред именице са којом ближе одређује оно на иѿио се именица односи*. – Јо́ш *ка* де́те зна́ја све́ рабо́те у ло́јзе. – *Ка* бе́ч'ар скита́ја по сока́це.

ка́веренги непр прид (тур. *kahverengi*) *који је боје кафе, браон*. – Ћута Шурдина иструла јасл'иљк, микнала црн и турила *ка́веренги* мафес. – Мло-го је капаньк тај *ка́веренги* ба́сма.

кавеџ'ија -е м (тур. *kavesci*) *кафеџија*. – Ра̋миз *кавеџ'ија*.

каврдише (не)свр (тур. дијал. *kavurdi*, 3. л. јд. перф. *kavurtak*) (*уро*) *и̋ржи месо да би дуже и̋рајало*.

кавӳрма/каурма* -е ж (тур. *kavurma*) *врси̋а јела си̋ремљена од и̋ржених изнӳирица и комади̋ћа меса и̋реливених маши̋у*. – И овѣј годи̋не ч'е на-пра̋јмо *кавӳрму* кѣд за̋о̋л'емо сви̋њу. – Бра̋т зна̋ше да пра̋и *кавӳрму*. – У ро̋да се најѣл'е *кавӳрму*.

ка̋да -е ж (тур. дијал. *kada*) **1.** дем. и хип. од *ка̋дна*. **2.** *и̋еи̋ка, си̋арија сес̋и̋ра, си̋арији бра̋и, и̋рија̋и̋е̋*.

ка̋да̋иф/ка̋а̋иф -а м (тур. *kadayif*) *врси̋а сла̋и̋киша*. – Да̋до за шѣч'ер и *ка̋а̋ив* се̋дам гро̋ша. – А стри̋на ни пра̋јла и *ка̋а̋иф*.* – У Ирфа̋на у Ша̋дрван имала до̋бра бо̋за и *ка̋а̋иф*.*

ка̋дар* -дра -дро (тур. *kadir*) *ко̋ји је си̋особан*. – Ч'ӳти ала̋јкӳч'ко, не̋си *ка̋дра* ни сво̋ју де̋цу да гл'ѣдаш ка што ва̋л'а! – Бра̋т би̋ја *ка̋дар* све да из-ра-бо̋та, све му и̋шло од рӳке. – Ако је ми̋цко, *ка̋дро* је да но̋си руковѣде.

ка̋ди̋ја -е м (тур. *kadi*) *муслимански и̋рвосвеи̋шеник, суди̋ја гра̋ђанског суда*. – Ац'и-Рӳстем Шпо̋рта је *ка̋ди̋ја*.

ка̋ди̋ја̋нч'е* -ета с *и̋осуда за и̋а̋е̋ње и̋амјана и ка̋е̋ње, ка̋дионица*. – И̋ди ӳзи *ка̋ди̋ја̋нч'е* и потка̋ди со̋фру. – По̋п др̋жи *ка̋ди̋ја̋нч'е* да се потка̋димо.

ка̋ди̋льк -а м (тур. *kadılık*) *админис̋тра̋ивна јединица и̋од вла̋и̋у ка̋ди̋је*.

ка̋ди̋фа* -е ж *фина и̋канина од свиле или вуне, сомо̋и̋*. – Те̋ј ста̋ре При-здрѣнке носил'е је̋л'ек *о̋и̋ ка̋ди̋фе*. – Де̋ си гу купи̋ја *ка̋ди̋фу*?

ка̋д̋на -е ж (тур. *kadın*) *угледна муслиманка, го̋си̋о̋ћа*. – Намести̋ла се ка *ка̋д̋на*.

ка̋же* свр **1.** *усмено са̋о̋и̋и̋и̋и, в рекне*. – А̋ј *ка̋жи* ма̋те̋ре да смо до̋шл'е код ва̋с. – *Ка̋жи* ми ка̋ко гу и̋ме. – Нити сме̋ла да *ка̋же* је̋н рѣч' прет све̋кра и све̋рву. – *Ка̋жи̋и̋е* ни кѣд да ви донѣсе̋мо па̋ре. – Не мо̋гу да ти *ка̋жем* де̋ оти̋ша, не̋-знам. – А оздравѣла а̋ не̋, не̋ка ти *ка̋же* са̋ма. – Е̋, да ти *ка̋жем* ка̋ко би̋ло у то̋ј вре̋ме кѣт сѣм би̋ла мла̋да. – А ја̋, ва̋ла, не̋ч'у да му *ка̋жем*. – Бе̋ч'ар ч'е *ка̋же* о̋цу ко̋ја дево̋јка му се сви̋ц'а. – *Ка̋жи* му ба̋ц'е да да ч'е до̋ц'емо кно̋ч'и. – Ако, по̋ до̋бро и то̋ј да *ка̋жеш*. – Г̋ни̋ла̋јке г̋ни̋ла̋ва, ти да ми *ка̋жеш* ка̋ко да пра̋им пи̋ту! – И̋ди ви̋кни га̋зду да ни *ка̋же* што да нос̋мо. – Се ми̋сл'им да̋ л'и да му *ка̋жем* ил'и да ч'ӳтим. **2.** *именӳје, назива*. – Прос При̋зрен проти̋ца ре̋ка, ми гу *ка̋жемо* Би̋стри̋ца. – Кл'и̋п от коло̋мбо̋ч'а ми га *ка̋жемо* кӳжа̋љ, не̋ко̋ји При̋здрѣнци га *ка̋жев* и кӳже̋љ. **3.** *и̋омисли, за-кљӳчи*. – Кѣд гу гл'ѣдаш, ч'е *ка̋жеш* све̋ гу је та̋м̋н, а сироти̋ња је. – Ка̋ко збо̋ри, ч'е *ка̋жеш* не̋ма по̋ до̋бар ч'о̋век од не̋га, а не̋је до̋бар. **ка̋же се** свр **1.** *јави се*. – Кѣд по̋ц'ем, ја̋ ч'е ти *се ка̋жем*. – *Ка̋за̋ја* л'и си *се* до̋ма што ч'еш у на̋с? **2.** *и̋редси̋ави се*. – Не̋сѣм га позна̋ла, а он не̋ ми *се ка̋за* ч'и̋ је.

кажује/казује* несвр према *каже*. – Све ни *кажује* што имао у *куч'у*.* – Не ни *казује* истину твоја ч'ерка.* – *Казуваја* би ни бата, Бог да га прости, како било страшно кд дошла Л'ума. ИЗР **казује приказње** *приповеда, прича приче*. – А: Што ч'иниш у ујна-Јовановице? Б: *Казује*^ф *приказње*.

каза -е ж (тур. *kaza*) *срез у Турском царству*.

казаз -а м (тур. *kazaz*) *занатлија који израђује дугмад и кићанке од свиле*.

казан -а м (тур. *kazan*) **1.** *уређај за печење ракије, в љимбрик*. – Ракију печем на два *казана*. – Напунија свекар *казан* със комине, наложија и ч'ека да поц'е ракија.* – Још насм калаисаја *казан*.* – Ац'а имаја два *казана* за ракију.* – Гл'едни још јемп'ут а поч'еја да теч'е *казан*.* **2.** *велики бакарни кошао*. – Стаил'е *казан* на огњ да топив мас.* – Ги се прекинаја *казан*, па ги теч'е.*

казанач'а* -е ж *објекат где је узидан казан за печење ракије, џеџара*. – Ми смо имал'е *казанач* у де ни седаја *казан*. – *Казанач* а била пуна със дим, димел'е мокре дрва. – *До казанач* е ишла вода од јен поток.

казандише (се) свр (тур. дијал. *kazandi*, 3. л. јд. перф. *kazanmak*) *заради, добије, окористи (се)*. – Сима ац'а-Томин *казандиса* л'епа паре за кашкавал.

казандисује (се) несвр од *казандише (се)*. – Сима Дрнаш дава војске дрва и л'епо *казандисује*. – Кд има аљш-вериш па се и *казандисује*, ама кд је ч'есаплк, не се *казандисује* ни за л'еба, а камол'и за што друго.

казанч'е -ета с дем од *казан*. – Тури *казанч'е* на огњиште. – Овеј две *казанч'е* да се калаишеф. – Купија јефтино јено мицко *казанч'е*, па сге печ'е ракију целу недељу.*

казанџија -е м (тур. *kazançı*) *занатлија који прави и поправља казане*. – Мада Забунов *казанџија*.

казанџиљк -а м (тур. *kazançılık*) *казанџијски занат*. – Сима Ц'игер даја дете на *казанџиљк*.

казанџиница -е ж *казанџијска радња*. – Л'еген и котл'ич'е носи на Мадину *казанџиницу*.

казување с гл им од *казује*. – Марч'е Ристе ч'умл'екч'ије беше стара, ама што памтеше, тој за *казување* неје. – Тој што неје за *казување*, не се *казује*.

казанџијски -а, -о *који се односи на казанџије*. – *Казанџијски* еснаф.

каик м (тур. *kayık*) *чамац*.

каил непр прид (тур. *kail*) *вољан, рад*. – *Каил* сьм да ти помогнем, ама не могу.

каит м (тур. *kayit*) *овера, виза*. – Идем у сарај да уч'иним теск'еру *каит*.

кајде ж мн (можда тур. дијал. *kayda, kayde*) *мелодија*. – Узни друге *кајде*. ИЗР. **праји/напраји кајде** *наија се/наије се*. – *Направија* ги *кајде*, па му је рамно све до Косово.

бања́ла у кори́то! – Ка́ко је ба́тлак код њи́, о́дма да побегне́ш! – Виде́ла сџм, ка́ко не́сџм виде́ла! – Има́ло л'у́ди у цр́кву, ка́ко не́!

ка́л -а м *бла̋и̋о*. – Ку́ч'а би́ла зида́на сџс ка́л. – Донеси́ му ка́л за ч'е́р-пич'. – Да ти па́дне у ка́л, бе́рбат се награ́дија.*

калаба́льк м (тур. *kalabalık*) мнош̋и̋во, гоми́ла. – А ми́ смо би́л'е кала-ба́льк. – Има́л'е калаба́льк свато́ве. – Доц'о́в да помо́гнеф^а калаба́льк л'у́ди.* – Калаба́льк смо би́л'е у ку́ч'у.* – И ми́ смо има́л'е калаба́льк го́сте на сла́ву.*

калајису́је несвр од *калаише*. – А: Што́ ч'и́ни Ка́пч'е? Б: *Калаису́је* ц'угу́ме. – Тенц'е́ре ва́л'а по́ ч'есто да се *калаису́јеф*.

калаји́ше свр *йокри́је калајем бакарни суд*. – Но́си ту́ј тепси́ју у Ма́де калајц'и́је да гу *калаише*. – Ве́ј тенц'е́ре ва́л'а да се *калаишеф* ве́ч'е.

ка́лај -а м (тур. *kalay*) ме́тал себрнаси́о беле бо́је, који се лако ку́је и разв́лачи у ша́нке лис̋и̋и̋е.

калајц'и́ја -е м (тур. *kalaycı*) она́ј који се бави калајши́луком. – Сте́фан Бабаро́нка, калајц'и́ја. – Ка́л'ч'е калајц'и́ја.

калајц'и́льк -а м (тур. *kalaycılık*) калаји́ски занай̋. – Пе́тко да́ја де́те на калајц'и́льк.

калајц'и́ница -е ж радња́ у којо́ј се израђу́ју и калаи́шу бакарни судови. – До́ша ои́и калајц'и́нице.*

калајц'и́ски -а, -о који *йпри́ада калаји́ији, који се односи на калаји́ије*. – Све́ калајц'и́ски дуч'а́ни су оту́д ре́ке.

кала́н ку́сур м (тур. *kalın kusur*) ос̋и̋а̋и̋ак.

калап̋и́ја/кальп̋и́ја непр прид (тур. *kalıplı*) на́йола и наче́шворо *йреса́вијена гове́ђа кожа*.

кала́уз -а м (тур. дијал. *kalavus*) **а.** *йуи́овођа*. **б.** *йредводник, она́ј који је на челу колоне који крчи́ йуи́ йо невре́мену*.

калац'о́јне/калач'о́јне мн с (тур. *kılıcı*) *врс̋и̋а йлеса́ који се наји́ре игра у йаровима или учей̋оворо, а йо́йом у облику кола*.

калдр́ма* -е ж (тур. *kaldırım*) каменом *йойлочан йуи́*. – И у на́ш со́как има́ло калдр́ма. – Ма́ти му поме́ла калдр́му прет ку́ч'у. – У це́ја При́зрен има́ло калдр́ма. – Има́ло мајсто́ри за калдр́му.

калдрмц'и́ја -е ж (тур. *kaldırımcı*) мајси́ор који гради калдр́му. – Пе́тко калдрмц'и́ја. – Од њего́ве ку́ч'е сви́ би́л'е калдрмц'и́је.* – Калдрмц'и́јама не́ ги би́ло лѣ́ко це́л дѣ́н славедна́ти сџс каме́ње у ру́ке.*

калдрмц'и́льк -а м (тур. *kaldırımcılık*) калдрмци́јски занай̋. – Пе́тко рабо́та калдрмц'и́льк.

ка́лкан м (тур. *kalkan*) део зи́да од ша́ванског йода́ до вр́ха. – Јо́ш не озида́ја ка́лкан.* – Ко́ј ти га о́зида криво́ ка́лкан?*

ка́лп непр прид (тур. *kalp*) **а.** *лажан (о нови́у)*. – Ва́ј бе́ла мец'еди́-ја је ка́ли. **б.** *нева́љао, нейоу́здан, безвре́дан (о чове́ку)*. – От ка́ли ч'ове́ка иско́ч'и́ло и ка́ли де́те. **в.** *лоше́г квали́и̋е̋и̋а (о йла́йну)*.

калпáзан¹ непр прид (тур. *kalpazan*) *нерадан, несјособан, глуп*. – Нè знаш кòј је *иò калпáзан*, òн ел'и брáт му.

калпáзан² -а м *нерадник, несјособњаковић, иројалица; лажов*. – Тòга калпáзана л'и си погодија за кáлфу?

ка́лпак м (тур. *kalpak*) *врсиа каје*. – Сáмур кáлпак на ч'елáву глáву.

калуц'ер* -а м *монах*. – У манастир имáло десетину калуц'ери. – Сви га слушáл'е тòга стáрога калуц'ера. – Ул'егòв у цркву и калуц'ери и попови.

калуц'ерница* -е ж *монахиња*. – У Света-Тројце у Муштуиште имáл'е калуц'ернице.

калуц'еров* -а -о *који иријада калуђеру*. – Калуц'ерòва вèра у Бòга гол'ема је.

ка́лфа -е м (тур. *kalfa*) *шегрѝ*. – Тòга калпáзана л'и си погодија за кáлфу? – Миту нашега га узел'е за кáлфу.* – Тáквога кáлфу нè ч'е нац'ете.*

калч'йна -е ж (тур. *kalçın*) *сукнени или вунени назувак*.

калч'инке ж мн *назувци за цело сѝојало*.

ка́льп/ка́лап м (тур. *kalır*) **1.** *метáлна најрава за иеглање фесова*. – Тóри тáј фес на кáльп, гл'еј кáкав се уч'инија. **2.** *дрвена најрава за израду одеће, калуѝ*. – За твоју нòгу нèмам кáльп. – И јá сьм имáја кáльпе да се прáжив^ф ч'ерпич'е.* **3.** *комад саѝуна иравилног облика*. – Купи ми двá кáльпа ч'и́рит сапун.

кальпч'ија -е м (тур. *kalırcı*) *занатлија који иегла фесове*. – Тòма кáльпч'ија.

кальпч'иница -е ж *радња у којој се иеглају фесови*. – Томина кáльпч'иница је у Шадрван.

ка́льч'* -а м *врсиа народног кола*. – Бата-Јòре млòго вол'еа да и́гра кáльч'. – Изи́гра кáльч'и òтиде дòма.

ка́љаја -е ж (тур. *kale*) *и́врђава, град*. – Извук'ујеф топòве на кал'áју. – Рисјанима је јасак да ул'егнеф у кал'áју. ИЗР. **Стара калаја** *остѝаци Душановог града код Призрена*. – Отидòше да прескѝтаф до Сѝаре кал'áје.

ка́љајски -а, -о *који се односи на и́врђаву, који иријада и́врђави*. – Кал'áјски саат не рабòта. – Пошто дòц'е пр́ва Србија, нáши урнисáше кал'áјску ц'амѝју.

ка́ље с (тур. *kale*) *град, и́врђава, в кáљаја*.

ка́љем -а м (тур. *kalem*) **1. а.** *и́ро од и́рске које служи за и́сање*. – И́звади кáл'ем и јенч'ѝс ми нáписа амајл'ију. **б.** *и́саљка за ђачке и́таблице*. – Ё́зни табл'ицу и кáл'ем па напиши уроку. – Ч'увај кал'еме, не мòгу свáки дѝн да ти ги куп'ујем. – Не мòгу да напишем уроку, изгубија сьм кáл'ем. **в.** *фиг забелешка, запис*. **2.** *цев од и́рске или дебље харѝије на коју се намоѝава конац и́риликом и́кања*. – Да намòтам јòш двá-трѝ кал'еме па сьм готòва. – Сáл јòш вѝј двá кал'еме да намòтам. – Наместѝмо кал'еме на ц'узгѝју па да пòч'немо да сновèмо. **3.** *гранчица, младница за калемљење вођа, иелцер*. – Да

ми даш кој кал'ем [от] теј твоје крушке. – О[т] тол'ико кал'еме ч'е се уфати кој. ИЗР **каљем ч'умур** угљен за црпање.

каљемен -а, -о који је настао калемљењем (о воћки). – Вај јабука ми је кал'емена, вај неје.* – Кал'емене воц'ке по добро рац'ав.*

каљемење с гл им од каљеми. – Баџа бија мајстор за кал'емење.*

каљеми несвр умеће гранчицу једне биљке под кору друге сродне биљке. – Све што видиш воц'ку у Свету Троицу и у Светога Марка, све кал'емија Никодим. – Тај наша јабука вал'а да се кал'еми.

каљемч'арка -е ж (тур. *kalemkâr*) врсџа мараме. – Шамџа кал'емч'арка.

каљиште с аугм и пеј од кал, глиб, каљуга. – Гл'едај де идеш, немој да газнеш у кал'иште па да се испрл'аш. – Със туц'ога коња у кал'иште (нар. израз).

каљуша -е ж **1.** овца са црном шаром око очију. – Запатија некол'ико офце кал'уше. **2.** фиг наочџа жена са црним очима. – Цвџто, мори Цвџто, / Цвџто, кал'ушо (нар. песма).

кама -е ж (тур. *kata*) шљастџи нож ошџар са обе сџране. – Мџлан калџпч'џја уби Турч'џна със кџму.

камакад/камакџд* прил давно, џре много времена. – А зџр се сџч'ам што бџло камакад. – Ё, још камакџд у Призрен имџло ѳснаф л'уди.

камџра -е ж гомџла сена, сламе, шаша, лиџџа, граџа и сл. сложенџа у облику чџтџвороугла. – Ёмамо пџт стога сџно, јџну камџру сламу и јџну камџру л'џсник.

камениџти -а -о* који је од камена. – И нас не дотерџл'е до Каменџџџи мџс. – Имаше у јџну дугџџу до Каменџџџи мџс.

камењ -а м камен. – Дај ми двџ трипул'џста камеџа. – Деџа, ц'авџли, мџч'џф се с камеџе, ч'е ми искрџшиф ч'џрамеџе. – Вај дрвокл'џк кл'џкаше на јџну бџку куд манџстир и јџ га џтепа със камењ. – Камењ те тџкло (клетва)! – Камењ гу у џста (о змији). – Пзи камењ и гац'џ га тој кџч'е.* – Комџџје се свџдил'е и се гац'џл'е със камеџе.* – Однѳси позаџи овџј камењ.* – Узѳја камењ у рџке да га гац'џ тога пџса ако му приц'е.* – Га удриџа със камењ и му исцџпаџа главу.* ИЗР **коњски камен** џлави камен, бакарна со.

камењљив / каменљив -а, -о **1.** који садрџи камен. – Зџмл'џ ги је слџба, каменл'џва. **2.** који је џврџд као камен. – От каменл'џво брџшњо и л'џба је камењ. – Каменл'џв л'џба грџка под зџбе.

камењч'е с дем од камен. – Деџа се мџч'џф с камењч'џч'џи. **камењч'џч'џи** мн деџџја игра каменџџџима. – Ёџде да џграмо камењч'џч'џи.

камијџн* -а м џшерѳџно моџџорно возџло. – Га однѳле' у Урошѳвац на камијџн. – Носџл'е камењ за пџт на камијџне. – От Приздрѳна до Митровџце смо се возџл'е на камијџне.

ка́миш -а м (тур. *kamış*) чибук, лула за пушење дувана. – Снао, запал’и ми ка́миш.

ка́мољи* везн (најчешће уз везник а) исџиче да је оно шџо се говори љриродна љоследица онога шџо је речено. – Ти је тешко със њега да збориш, а ка́мол’и да живиш у љсту куч’у. – Њу гу мрзи што је жива, а ка́мол’и да отидне у комшије да помогне.

ка́мпур -а м нервозна особа, љрзница, свађалица. – Млого гу је ка́мџур тај стареј девер. – Не ти вал’а работа ако живиш със ка́мџура.*

ка́на ч’џч’ек м (тур. *kına çiçeği*) цвеш љеџи човек, лат. *Balsamina hortensis*.

кана́вац -вца м љамучни убрус уздужних шара, љешкир. – Вал’ало снава да ги даде кана́вац да обришев руже. – У кана́вац свекрва увије л’еба да не се осуши.* – И кана́фце ткане донела да дарује.* – Кана́фци биле по асталу турене.* – Гости омџев^ф руже и ги обришев у кана́вац.*

канаве́ца -ж љиканина од конойе, сарџија.

кана́фч’е -ета с дем од канавац. – Обриши руже у тој кана́фч’е.

канди́ло* а- с мала љосуда у којој гори жижак у љџу. – Канди́ло не га гасимо. – У сваку куч’у имало канди́ло. – У канди́ла се стал’ало дрвено ма́сло.

кандису́је несвр од кандише. – Давам му три франже за лџзе, ама он не кандису́је.

канди́ше свр (тур. дијал. *kandi*, 3. л. јд перф од *kanmak*) љрисџане. – Кьд му реко да љдемо зајно, он кандиса.

кандьрисува́ње с гл им од кандьрисује, љридобџање, убеђивање. – Тол’џко кандьрисува́ње, па ништо не поможе.

кандьрису́је несвр од кандьрише. – Кандьрисуј га кол’џко оч’еш, неч’е га кандьришеш.

кандьри́ше свр (тур. *kandırma*) љриволи, љридобџе на своју сџрану. – Дебела глава је он, не мож да га кандьришеш.

кани́ (се) несвр 1. нуди. – Кани га ка госта. – Оно је тако страмежл’џво, дајма оч’е да се кани. 2. задржава (се). – Казуј брго што љмаш, не ме кани од работе. – Йдите, ама немој млого да се канише тамо.

ка́нтар -а м (тур. *kantar*) најрава за мерење која се сасџоји од две металне љолуге и два неједнака крака, вага. – Зџлум канџар нема. – Краде на канџар, не му је добар канџар.* – Донеси и твој канџар па да ви́димо.*

кантари́ја -е ж лековиџа биљка канџарион, лат. *Hypericum perforatum*. – Канџарија је трава от посека.

канта́рч’е -ета с дем од канџар. – Йзни канџарч’е па измери.

кантари́џа -е м (тур. *kantarci*) човек који рукује канџаром. – Ма́ксут канџари́џа. – Душан Гал’и бија канџари́џа.

кантари́џка -е ж жена канџариџе. – Душановџца канџари́џка.

кантарџиљк -а м (тур. *kantarcılık*) занимање канџарџије.

каџи'а -е м (тур. *kaşa*) **1.** дугачак џовијен нокаџи код џиџица и живоџиња. **2.** дрвена моџка са куком, чакља. **3.** гвоздена најрава за заџварање враџа.

каџа* -е ж део одеће који се сџавља на главу. – На главе имал'е л'уди каџе. – Стаи каџу да не преладиш! – Децама би пл'ела од вуне каџе за зџму.

каџак* -а м **1.** џоклоџац, заклоџац. – Стаи каџак на тенџ'еру. **2.** крило на џрозору које се оџвара и заџвара. – Ујутру би отвориџла каџаце от пенџ'ере, у тџмњину би ги затвориџла. – Затвори, мори, каџаце, дџва ветар! **3.** анат џокреџљиви кожни набор који шџиџи око. – Штџо ти, снао, потекнал'е тако каџаџи на џч'и? **4.** једна џоловина џредњег дела џемиџера или џуловџера на закоџчавање. – Испл'ела маџи џба каџака от фанел'е.

капакљџија -е ж (тур. *karaklı*) **1.** џосуда са џоклоџџем. **2.** џушка.

капама -е ж (тур. *karata*) јело од јагњеџине и сџанаџа. – За рџч'ек џмамо каџаму. – Јџш ми је слатка каџама што смо гу јел'е у вас.* – Спрџми за рџч'ак јџну каџаму.*

капамајџнија -е ж (тур. *karata* + *yaḥni*) јело од говеџег меса, црног и белог лука.

капанџк непр прид (тур. *karanık*) који је џамније, заџворене боје. – Тај маџез је мџого каџанџк за тебе.

капџела -е ж (тур. *kapela*) шешир.

капџетал -а м основни новац који се улаже у неку инвесџиџију, главница у радџи.

капи'сџ -а м (тур. дијал. *karısız*) коноџац за везивање вреџа од косџреџи.

капиџ'ик -а м (тур. *karıcık*) каџија на улазу у двориџиџе; џролаз. – Ми ни нџч'ом не затварамо наше каџиџ'иџе.* – Ниџи гу видџше на каџиџ'ик да бџла.*

капиџ'иџ'е с дем од каџиџиџк. – Не л'и дрџиш на паџет тџј миџко каџиџ'иџ'е у Свеџог Никоџу де смо се провукувал'е?

капка -е ж каџи. – Давај му да пије све каџку по каџку. – Каџка крџв не му џстаде у л'иџе. – Загрме и ми капна јџна каџка на рџку.*

капне* свр кане (о киџи, џечносџи и сл.). – Загрме и ми каџна јџна капка на рџку. – Неџој да ти каџне врџч'а воџа на нџге, ч'е се нагрџдиш.

капс непр прид (тур. *kabız*) који има заџвор.

капсол -а м (тур. *kapsol*) каџисла, џуџичана муниџија. – Пуџку џмам, а каџсол'е немам.

капсолач'а -е ж џушка каџислара. – Пма сал јџну каџсолач'у.

кара* несвр укорева, џрекорева. – Неџој да гу караџе, јџш је деџе. **2.** кара се сваџа се. – Ч'е доџ'е дома, а џна одма да се кара. – Не мџгу да ги трџим штџо се караф^е.

караби́бер -а м (тур. *karabiber*) црни бибер.

кара-бо́ја -е ж (тур. *kara boya*) расџвор зелене галице у води као сред-
сџво за бојење коже у црно.

каравáне ж мн (тур. дијал. *karavana*) дечије широке чакшире од црног
саџена. – За цркву обџч’и нóве каравáне.

карадауц’и́ја -е ж ѿјачано значење речи дауџија. – Зна́м га ја дóбро,
дауц’и́ја је он и карадауц’и́ја.

карадџ́ен -а м (тур. *kara düzen*) ѿурски музички инсџрументџ сличан
џамбури.

кара-јани́ја –е ж (тур. *kara + yarı*) недовршена кућа ѿод кровом без
ѿрозора и враџа. – Брат купија кара-јани́ју.

кара́кол -а м (тур. *karakol*) 1. жандармеријска сџаница, гранична ка-
раула. – Їмар Ч’áуш је на кара́кол у Шадрван. 2. ѿлиџијска ѿаџрола. – А:
Штó је во́ј дњњс сџс овџј кара́кол’и? Б: Тра́жив ту́ј потуркињу што побџгла
от кџч’е у рисјáнску маáлу.

карако́нц’у́ла -е ж (тур. *karakoncolos*) мит демонско биће у лику сџа-
риџе, вешџиџа. – Ч’ути, зе ч’е доџ’е карако́нц’у́ла да те изџде. – Не пла-
џџл’е кџт смо бџл’е де́ца, ч’е не однёсџв карако́нц’у́л’е.* – У ста́ро вре́ме,
ви́кав, има́ло и карако́нц’у́л’е по пото́це и око́ло воденице.* – Искач’áле ка-
рако́нц’у́л’е но́ч’ом.*

кара́куш -а м (тур. *karakuş*) болесџ сраџџивања косџиџу код коџиџа-
ра.

кара́мфил/кара́нфил/кара́мфил/кара́нфилъ -а м (тур. *karanfıl*) 1.
украсна би́љка са мирисним црвеним, ружичастџим и белим цвџтовима, лат.
Dianthus. – Кара́мфил ми не́ч’е да исџџфта. – Искидај ми два-три кара́нфџ-
ла. – Ко́се ми су дугáч’ке, / óч’е да се замрси́ф, / на две кџтке раки́тке, / а на
трџч’у кара́нфил (нар. песма). 2. зачин каранфилић. – Сва́ри му да́рч’ин и
кара́мфил и црн ба́лсџм па му да́вај, једнџк ч’е му про́џ’е. ИЗР áч’ кара́м-
фи́лъ обичан каранфил, врсџа каранфила са цвџџом на дугачкој ѿџџџџџи.
та́п кара́мфи́лъ врсџа каранфила са краџџким ѿџџџџџама са гроздасџим
цвџтовима без мириса. са́рош кара́мфи́лъ врсџа карамфила круџних, црве-
них, оџјо́жно мирисних цвџџова.

карасџ́вда м (тур. *karasevda*) велика џубавна ѿаџџа.

каратáван* -а м (тур. *kara + tavan*) заџџџџџџџи слој од дасака, ѿрућа,
сламе и блаџа изнад џаваниџе. – У ста́ре кџч’е тура́л’е караџáва́не да ги
бџне по́ врџч’о у зџму. – У на́шу ста́ру кџч’у има́ло караџáва́ни. – Кџд ѿдеш
ѿо караџáван, па́зи да не га́знеш на бо́ш.

кара́џ’а м (тур. *karaca*) во црне длаке. – Бе́гај оџџ кара́џ’е, ч’е те нагр́ди
сџс óстре ро́гове.* – Ч’е мо́рамо да за́кол’емо кара́џ’у за сва́дбу.*

кара́џ’уз непр прид (тур. *karagöz*, дијал. *karasuz) црноок. – Мло́го гу
оч’áја ту́ј кара́џ’уз коџџџку.*

ка̀т -а м (тур. *kat*) **1.** *сѣрайѣ*. – Цвѣтко аѣ'и-Јакин гради кѣч'у на два *ка̀ша*. **2.** *слој*. – Сѣви авл'ију на ч'ѣтри *ка̀ша*. – Брат ми седеја на дољњи *ка̀ш*.* – Три собе ни бил'е на *ка̀ш* горе.* **3.** *одећа у комѣлеѣу*. – Све гу изгорѣло, останала ч'ѣч'ка сал със јѣн *ка̀ш* ал'ине.

ката́на -е ж (тур. *katana*) **1.** велика мазга коришћена за љенос брдске артиљерије. **2.** фиг сипасиџија, наочиџа, леџа женска особа.

ката́нац -нца м врсиа браве која се сипавља сџоља на алке. – Дџе ти је кл'у'ч' оџи каџианац?

ката́нч'е с дем од каџианац.

ка́тиљ' непр прид (тур. *katil*) **а.** суров, свиреџ, зао. – Од њџга џо' каџиљ' ч'овџка њаџа њаџа тџд њемаља. – Каџиљ' жџна бџеше бџиља, вуџи гу на пуџт. – От Кабашаџе џо' каџиљ' л'уџди њема на дал'џко. **б.** злочесџи, дивљџи (о живоџиџи). – Таџ дџснак коџ му је мџлоџо каџиљ'.

ка́тиљ'² -а м зликоваџ, злочинаџ, убиџа. – Уџби га таџ каџиљ' Чел'-Ибра-им. – За теџ арнауџцке каџиљ' е кол'џко ч'џни јџн рисџански жџвот? – Обесџше онџга каџиљ'а Руџсту Кабаша. – Прџдаде онџга каџиљ'а воља, куџртилиса се.

катиљџеша -е ж в каџиљка. – Дџе, мџри каџиљ'џшо, шџто је тоџ шџто ч'џниш с туџ стаџру и бџлну свекџрву ти? – Таџко бџеше каџиљ'џша јџш докл'е бџеше јџн л'џек девоџч'е. – Таџ каџиљ'џша, коџшџска маџ'ка, јџпет ни заџдави јџно пиљ'е.

катиљка -е ж **а.** свиреџа, немилосџдна женска особа. – Кџд поџ'не да биџе дџџу, таџ каџиљ'ка за дуџшу њџ зна. – Гл'џдај де уџдриш и каџко уџдриш, мџри каџиљ'ко, да не биџнеш поџсл'е пиџшман ако наџрџдиш тоџ девоџч'е; **б.** дивљџа, оџасна (о живоџиџи). – Доџбро се ваџрди о[д] теџзи кобиљ'е каџиљ'ке, џч'е џна и да клоџа и да грџза.

катиљски -а, -о коџи џриџада каџиљџу, коџи се односи на каџиљџа, в каџиљ'џша. – Саљ да не паџдне у џџне каџиљ'ске руџке.

катиљски приљ на начин каџиљџа, зверски, сурово. – Реџтко га биџе, ама кџд га биџе, каџиљ'ски га биџе.

катџсан -а, -о џродуџен, насџпављен (о одеџи). – Даџ ми да обуџ'ем таџ каџиџсан миџтан.

катџсуџе несвр од каџиџше. – А. Шџто ти ч'џни маџи у соџбу? Б: Каџиџсуџе ми миџтан.

катиџше свр (тур. *katmak*) џродуџи комаџ одеџе доџаџуџи џиканину. – Каџиџиџи тоџ јел'џч'е, виџдиш, скраџ'ало ти.

ка́тран -а м (тур. *katran*) црна и гусџа џечносџи из бороџе смоле.

катраниџа -е ж суд у коме рабаџиџа дрџи каџиџран за џодмаџивање осо-вина на колима.

катранџ'џа -е м (тур. *katrancı*) особа коџа израџуџе каџиџран. – Фандаџни су каџиџранџ'џе.

ка́ук -а м (тур. *kavuk*) дерџиџка каџа.

ка́ул -а (тур. диџал. *kaul*) оџклада. – Даџам ти гу сџс каул.

кауљџи се несвр клади се.

кауџрин -а м (сџтур. *kāvur*) неверџник.

кашаљ/кашељ -шља м надражајно избацивање ваздуха из њлућа, *кашаљ*. – Ноч’ом нѐ ми млого досаџ’а *кашел’*. – Ноч’ом нѐ ми млого досаџ’а *кашел’*.* – Млого га муч’и *кашал’*, не може дѣте да ми спије.* – И јѐн сѹв^ф *кашал’* нѣкако да му проџ’е мѣјему мѹжу.* ИЗР **гѹлем кашељ** заразно за-
ѣаљење слузокоже органа за дисање ѣраћено јаким исѣрекиданим кашљем, велики кашаљ. – Девѹјч’е гу добило, да је дал’ѣко, *гѹл’ем кашел’*. – Прѹпаде ми јаднич’е од *гѹл’ѣмога кашл’а*. – За *гѹл’ем кашел’* дѹбро је да даваш дѣтѣту мл’ѣко од магарѣце.

кашкавал -а м (тур. *kaşkaval*) *врста тврдог сира*. – Сима Дрнатов л'ене паре узјеја за кашкавал.

кашљич'ина -е ж аугм и пеј од кашаљ/кашељ. – *Кашл'ич'ина* га удави.

кашља* несвр *нагло избацује ваздух из плућа, кашље*. – Има јен месец како ми *кашл'а* вој сугаре. – *Кашл'ам* па не могу да станем. – *Сабајл'е* ми *кашл'аше* и свёкар.

кѣд* прил/вез/реч **1.** *као уйишњи прилог*. – *Кѣи* ч'е ми донесете л'утике? – *Кѣ[д]* трѣба да идете кут кумове. – А *кѣи* сте биле у кума? **2.** *у везничком значењу у зависним реченицама казује време*. – Смо *ишл'е* да се бањамо на Дрим *кѣи* смо бил'е деца. – *Кѣи* се сетија да забраја да каже, се вратија да ги каже. – *Кѣд* би арч'ил'е паре, отац ми се л'утија. – *Кѣд* градил'е вај мос, ја не-знам да ти кажем. – *Кѣд* мога да работа, добро бија. – И *кѣд* збориш, пази што ч'е кажеш. – Ч'е те викнем да идемо *кѣд* ми се наспје дете. – Врѣгу је крив^ф *кѣд* вика свёкар на њу. – *Кѣи* смо дошл'е у Београд, ајде тражи стан. – Било гол'емо весел'е *кѣд* ми се женија син. – Јуфке су грчкаве *кѣи* се осушив^ф на слунце. – *Кѣд* би била куч'а у жалос, јајца смо мьстил'е у бордо боју. – *Кѣд* би се бл'ижило да грми, он дајма бегаја у куч'у. – *Кѣи* се викав л'уди на свадбу, узеш букл'ију, стаиш вино унутра, гу накитиш със цвеч'е. – *Кѣи* се напије, стално би напраја бел'ају. – *Кѣи* шије, бод гу је ситан. – Праји по ситне бодове *кѣд* везеш! – Овај гол'ем брес бија бресч'е *кѣд* га посејаја мој деда. **3.** *као речца за ишпицање необичног, неочекиваног у значењу сувройности*. – Ја да се дигнем од астал, *кѣд* ете ти га кум със куму! – Се дйго – *кѣд* имам што да вйдим! – Некој ч'ука на оборње врата, сл'его – *кѣд* на врата јен војник!

кѣдѣшњи/кѣдѣшњи -а, -о *из ког доба; ошкад*. – *Кѣдѣшњи* л'еба ч'емо за руч'ек, дѣнѣшњи ел'и јуч'ерѣшњи? – *Кѣдѣшњо* ти је вино?

кѣна -е ж (тур. *kına*) *боја за косу добијена од лисѣа кане*.

квасац* -сца м *живе квасне гљивице које изазивају врење*. – Узи *квасац* и подмеси. – У слафски колач' маѣи не тураља *квасац*. – Има тесто със *квасац* и бес *квасац*.

квѣч'и* несвр **1.** *испушѣа глас „ква“, квоца (о кокошкама, ѣаѣкама, гускама)*. – Ене гу квѣч'ка – иде със пил'ич'и и квѣч'и. **2.** *лежи на јајима како би се излегли ѣилићи (о квочки, гуски, ѣаѣки)*. – Јоште не ги квѣч'ила квѣч'ка. – И шотка трѣба да ви квѣч'и.

квѣч'ка* -е ж *квочка*. – Наѣа квѣч'ка изл'егла дванаес пил'ети. – Затвори гу квѣч'ку и пил'ич'и, зѣ съм видеја јенога јастрѣма на коштањ. – И деца стално по маѣер ка да је квѣч'ка.

кеѣа -е ж *врста сѣоног грѣжѣа*.

кеѣѣл'а* -е ж *део одеѣе који се сѣавља сѣреда као зашѣѣѣа од ѣрљања, ѣрегача*. – Моѣри, дѣ си ми стаѣла кеѣѣл'у? – Би стаѣла маѣи кеѣѣл'у па да мѣси.

кеч'е с (тур. *keçe*) мала *йолулуйтасиџа* каја од беле вуне коју носе Албанци.

кеч'ун* -а м *врсиџа* *грожђа*. – Јутре ч'е събѣремо *кеч'ун* и ч'е га донѣсемо дѣма.

кија несвр *избацује ваздух из йлуџа кроз нос и усџа услед назеба, кијавице*. – Осебнаја си те тол'ико *кијаш*.

кијавица -е ж *зайаљење слугокоже носа изазвано назебом, в кијање*.

кијамет -а м (тур. *kyamet*) *невреме, олуја, меџава*. – Нѣмој да грѣјеш гузицу зе *кијамеџ* ч'е остане по траг.

кијање с гл им од *кија*, в *кијавица*.

килавац* -фца *сѣора мушка особа, несѣособњаковић*. – Ч'е се нач'ѣкаш ако ч'ѣкаш грѣје да ти донѣсе тај *килавац*.

килајка* -е ж *сѣора, несѣособна жена, килавица*. – Оџи *килајке* нѣма л'ѣба у куч'у. – Тај *килајка* Слафка от куч'е у куч'у, само да нѣ узе рабѣту.

кило* -а с **1.** *килограм*. – Купија пѣт *кила* компире. – Ми би купувал'е по пѣсто *кила* грѣје од Оч'е. – Нѣје тѣшко стѣ *кила*. – Купија и дѣсет *кила* говѣцко мѣсо. – Ч'е йма вѣпар више о[д] двѣста *кила*. **2.** *лиџар*. – Напрајл'е триста *кила* вино и стѣ *кила* ракију. – Ймаја ац'а и јѣну кацу од ил'аду *кила*. – Прайја по ил'аду *кила* вино сваки јѣсен.

кимка несвр *намигује*. – Збѣри, а свѣ *кимка*.

кимне свр од *кимка, намигне*. – Кимни му, дај ми ишарет.

кираји'ија* -е м *сѣанодавац*. – Оџини код *кираји'ије* да му однѣсеш кирију. – Ё, бѣгме, вај *кираји'ија* нѣма дѣшу! – *Кираји'ија*ма ги зинала гузица за паре, па дај што пѣвише.

кираји'ика -е *сѣанодавка*. – *Кираји'ике* нѣ гу дадо паре, нѣ гу нац'о дѣма.

кирија -е ж *новчана надокнада за изнајмљени сѣан или изнајмљену земљу*. – За вѣј куч'у не плач'а млѣго *кирију*. – Стално се подизав^ф *кирије*.

киризим -а м (тур. *kiru üzüm*) *суво грозђе*. – Купи и *киризим*, ч'е ни вал'а за Светѣга.

кисѣја -ла, -ло **1.** *који је киселог укуса; укисѣљен*. – Ка *кисѣја* ми дѣц'е вај л'ѣба. – Вој вино је *кисѣло* ка ѣцат. **2.** *фиг нерасѣоложен, мрзовѣлан*. – Штѣ је аца-Ц'ѣц'а тако *кисѣја* от сабајл'е? ИЗР **кисѣла мрва** пеј Цинцарин. – Ајде, мѣри ти, *кисѣла мрво*! – Штѣ ч'е ти тај *кисѣла мрва* помец'у вас?

кисѣлкас* -ста -сто *који мало киси, накисео*. – Ка да ти је *киселкасиѣ* јѣдѣње, мѣри. – *Киселкасиѣ* ми је вино.

кисѣљи* несвр *чини да нешиѣ добије кисели укус*. – Јѣш нѣ ч'е *кисѣл'им* кѣпус. – А ти како га *кисѣл'иши* кѣпус?

кисмет -а м (тур. *kismet*) *судбина; среџа*. – Ч'е бѣдне ако је *кисмеџ*. * – И ми ч'е се узнемо ако је *кисмеџ*. * – Ако је *кисмеџ*, ишаџа сви ч'е се вратив дѣма. *

кисметљија -е м/ж (тур. *kismetli*) *срећник*. – Вај мој брат бија *кисметил'ија*, ни јен б'ол'ес н'е му доша.* – Никој н'еје *кисметил'ија* ка вој девојч'е.*

киџа -е ж **1. а.** *кићанка на фесу*. – Мићни *киџу* па т'ури ф'ес на к'алп. **б.** *украс на деловима одеће*. – Њмам да сапл'етем још ј'ену *киџу* на ч'арапу. **2.** *врста женског украса за главу кујунџијске израде*. – Шт'о не т'уриш *киџе* на главу? **4.** *свежањ цвећа, букет*. – Напрај две-три *киџе* ружице.

киџен -а, -о *закићен, украшен*. – И ч'е ти дон'есем, Њмер бр'е, б'еч'ар, *киџено торбич'е* (нар. песма).

киџер м (тур. дијал. *kitir*) *йечено зрневље кукуруза, кокице*. – Сокол не продава *киџер*. – *Киџер* продаваја ј'ен М'емер китерц'ија.* – *Киџер* смо купувал'е на фишеце.*

киџерка -е ж *зрно йеченог кукуруза, кокица*. – Даја ми сал две-три *киџерке*. – Шт'о си ми предаја мокре *киџерке*?*

китерц'ија -е м *особа која йече и йродаје китер*. – М'урта *китерци'ија*. – К'итер продаваја ј'ен М'емер *китерци'ија*.*

киџи несвр *украшава, чини лейшим додајући украсе*. – К'онце сук'ала, б'исер низ'ала, / б'исер низ'ала, коња *киџила* (нар. песма). – Младанав'есту *киџимо* прет св'адбе.* – Н'емој да се *киџиши* пред в'реме, још си девојч'е.*

китич'е с дем од *киџа*, в *киџика*. – Гл'еј кол'ицко је вој *китич'е*.

киџка -е ж в *киџа*. – Обес'ила ј'ену *киџку* на фан'елу.* – Дон'еја гу и ј'ену *киџку* ружице.*

киџа* -е ж *йадавина воденог аџмосферског џалога*. – З'аврна *киџа*, огреја сл'унце – ж'ива ба'стра. – Падна'ла *киџа* нач'ес и опра'ла калдр'му. – Ми по п'уту п'ешке, а *киџа*, *киџа*, *киџа* да в'рне. – Ако в'рне *киџа*, сокак се напраи кал'иште. – Додол'ице се игра'л'е у стар'о в'реме к'д н'ема *киџа*, к'д је су'шно л'ето.

киџе -ета с (тур. *kibbe*) *црквени кров у виду куйоле, кубе*. – Мајстор-Та'нас се усп'еја на в'р цркв'енско *киџе*. – Света-П'етка џма п'ет *киџеџа*. – У Фери-з'ович' градиф ц'ркву с'с п'ет *киџеџа*. – Препнаја се на в'р *киџе*.

киџељија непр прид (тур. *kibbeli*) *који је са кубеџом, који џма кубе (о грађевини)*. – Наша н'ова ц'рква је *киџел'ија*.

киџет/куџет -а м (тур. *kivvet*) *моћ, снага*. – Срце о'ч'е џма снага н'еч'е, *киџеџи* н'ема. – Остар'еја с'м, *куџеџи* н'емам ни да о'дим.* – Бо'лан је годину, остан'ја *бес куџеџи*.*

киџетљија непр прид **1.** *физички снажан*. – Н'е се б'рини, *киџетил'ија* је он, б'рго ч'е преб'ол'и рану. **2.** *фиг богаџи, имућан*. – Док с'м бија *ио кивеџил'ија* и ја с'м даваја, џма с'ге не могу.

киџ'ик бојл'ија непр прид *који је мали расџом, низак*.

клаб'одан м (тур. *kılabdan, kılaptan*) *конац за везење од џмачне или свилене жице уйредене са срменом жицом*. – Р'ушит-ага узе *клаб'одан*.

кладѐнац -нца м *извор*. – Под планину зел'ѐна л'ивада, / на л'иваду два бистра *кладѐнца* (нар. песма).

клапоуш* -а, -о *који је клемѣавих ушију, в клайушес*. – Муџ ги је *клапоуш*. – Узѣја *клапоушу* жѣну.

клапушес* -та, -то в *клапоуш*. – Гл'ѣј како је *клапоушес* тај старѣј.

клас -а м **а**. *клиј кукуруза*. – Скршија сѣм јѣн *клас* да испѣч'ем. – Ис-кршија *класове* да вѣри. **б**. *клас ишенице** Вуј годину *класѣви* остадоше миѣки.

клашње ж мн *вунено сукно за израду мушких делова одеће*.

клѣанкав -а, -о *који је без руке, сакаѣ*. – Зѣр немѣло дрѣгога да уѣзеш, а нѣ вога *кл'анкавога?!* – Млозѣна се вратише од рѣт *кл'анкави**.

клѣкне* свр *сѣусѣи се на колена*. – Одма да *кл'ѣкнеш*. – Дѣма неч'ѣја да ч'ути и уч'ител' му рѣка да *кл'ѣкне* у ч'уше на колѣмбоч'. – *Кл'ѣкни* да мѣжеш да га увѣтиш.

клѣпа несвр *ошѣри кујуѣи*. – Матику нѣмам, даја сѣм гу Циганину да гу *кл'ѣпа*. – Вај грменица је тѣпа, вал'а да се *кл'ѣпа*. – Кѣд ни се истѣпиф кѣсе у косѣње, мѣ ги *кл'ѣпамо* на наковѣл'у сѣс ч'ѣкич' да ги наѣстримо. – Кѣса ако нѣ се *кл'ѣпа* од вѣме на вѣме, не ч'ѣни.

клѣпѣло с *дрвена или мѣтална ѣлоча у коју се удара и ишѣме даје знак за нешѣо*. – *Клѣпѣло* јѣш не ч'укало.

клѣпи свр *удари, в клѣѣне*. – Он дофати јѣно дрѣво те га *кл'ѣпи* по глаѣу.

клѣпне свр в *клѣѣи*. – Не приѣди коњу зе ч'е те *кл'ѣпне* сѣс клѣцу.

клѣт -а м *ѣросѣорија за одлагање намирница, осѣава*. – А: Дѣ ти је маѣи, Рѣсо? Б: Ёне гу у *кл'ѣт*, мѣси л'ѣба. – Лѣсно је ѣѣма кѣд ѣмав два *кл'ѣта* у кѣч'у.

клѣтва* -е ж *изречена жеѣа да некога задеси зло*. – Нѣмој *кл'ѣтве* на дѣцу, маниѣл'о јѣна маниѣта! – Умрѣла од бѣл'ес, а зѣр *оѣи кл'ѣтве* умрѣла?! – Тѣшка је женина *кл'ѣтѣа*.

клѣтѣи -а, -о *који се односи на клѣѣ*. – Затвориѣла л'и си по сѣбе вѣрата *кл'ѣтѣѣа?*

клѣштав -а, -о *гњеѣав*. – *Кл'ѣшѣав* ти је вај л'ѣба.

клѣштак -а м *гњеѣав хлеб*. – Вај *кл'ѣшѣак* нѣ се јѣде.

клѣште ж мн *клѣшѣа*. – Такав је он, дајама ч'ути, да ти каже нишѣо сѣс *кл'ѣшѣе* вал'а да му вадиш лакрдије од уѣста. – Рѣке му су ка *кл'ѣшѣе*.

клѣйнац -нца м *ексер, клин*. – Обѣси канаѣац на *кл'ѣйнац*. – Да ми је да наѣѣм два-три налбатињска *кл'ѣнца*. ИЗР *трѣсе клѣѣнце дрѣѣи од хладноће*. – А: Шѣо ч'ѣниш? Б: Ёѣе, *ѣпрѣсем кл'ѣѣнце* на ѣвај стѣд.

клѣѣнч'е -ѣта с дем од *клиѣнац*.

клѣѣсар -а м *црквени ѣослужѣѣѣѣл, цркѣѣѣак*. – Стѣфан је *кл'ѣсар* у Светѣга Никѣлу.

кльисарка -е ж 1. жена клисар. – Била кл'исарка у Светога Николу. 2. жена клисара. – Стојанка кл'исарка.

кльиса́ркин -а, -о који *йри́ида* *клисарки*. – То́да *кльиса́ркин* се *запроси́-*
ја. – Л'у́чке *искоч'и́ше те́ј* *кльиса́ркине* де́ца.

кльиса́ров -а, -о *који припада клисару*. – И *кльиса́рова* Стоја́нка се вѣч’е
сѣкрила. – Ёрбап мо́мч’е *искоч’и тај* *кльиса́ров* *стареј сѣн*.

кљисарски -а, -о који се односи на клисара. – Работа и занат дома зе от кл'исарски ак не се држи душа. – Док беше на постел'у, кл'исарске работе гл'едаше жена му кл'исарка.

кљокне се свр йосустїане се, изгуби се снага, в згроне се, скљокне се. –
Деца трајив йзмет, а не мѳже се вѳч'е, кл'окнало се.

кљѹка* несвр *кљѹца* **1.** удара, боде кљѹном. – Вај дрвокл'ѹк кл'ѹкаше на јѣну бѹку куд манастир и ја га ѹтепа сѣс каменеъ. – И овѹј наѣ пѣтал кл'ѹкаја дѣцу. **2.** *узима кљѹном храну.* – Кокѹшке кл'ѹкал'е ч'еницу. – Унѣси ч'еницу у кѹч'у, зе гу кл'ѹкав врапч'иц'и. **3.** *ѹлсира бол у зубу.* – Ми загнойја зѹб, ме кл'ѹка.

к'лук'андра* -е ж дейлић, в дрвок'лук. – Шарен ка кл'ук'андра. – Де б'еше, снао, смо вид'ел'е кл'ук'андру?

кљу́н* -а м *рожда́йши* *орган* за *хва́йтање* *хране* у *ййи́ща*. – Му се *искр-
ши́ја* *кл'у́н* *пѣтлу*, *ва́л'а* да га *зако́л'емо*. – Ми се *ч'и́ни* је *бо́лна* *ва́ј* *коко́шка*,
ни́шта не *ту́ра* у *кл'у́н*.

кљу̀не сврубоде кљу̀ном. – Не задевај пил'ич'и зе ч'е те кл'у̀не квач'ка.
– Бегај от квач'ке сьс пил'ич'и, ч'е те кл'у̀не.*

кљўса -е м найрава за хвайтање шїейпочина, замка. ИЗР тўри га у кљўсу доведе га у шїежак йоложај.

кључ^{1*} -м оруђе које служи за закључавање или ошкључавање брава.
– Ђзни кл'уч' и запри врата. – Мајка држала кл'уч'еве у појас. – Имаја и јен гол'ем кл'уч' од оборуе врата.

кључ^{22*} -а м *клобук који избије њри врењу воде*. – Къд избије први *кл'ѹч*, ђдма скини тенѹ'ѹру. – Кът прѹиш слѹтку ракију, скини гу от шпѹрет къд избије *кл'ѹч*.

кнѡч'и* прил *данас увече, вечерас*. – *Кнѡч'и ч'е доц'емо код вас*. – *А ч'е спијете кнѡч'и у нас?* – *Ч'е ви донесем кнѡч'и тој што има*м. – *Кнѡч'и, не јутре, да ми кажете*. – *Кажи му бац'е да да ч'е доц'емо кнѡч'и*.

кобаја́ги* прил као да јесте, а уствари није, шобоже. – Кобаја́ги па он зна де је. – Се праж кобаја́ги да је вредна, а мрзл’јка мрзл’ава. – Може кобаја́ги да рабóта, а ста́р је, ду́ша му је у но́с. – Побоже на́двор, кобаја́ги гу је страмо́та.

кòби несвр *слу́ши* зло, *йризива* *несрећу*. – По сву́ *но́ч* што *кòби* *си́на*. – Не́мој да ми *кòбиш* *де́те*.

коби́ла* -е ж *женка коња*. – Кој реч’е да ги се ојдреби́ла *коби́ла*? – Не се продава ждрѣбна *коби́ла*. – Имаја кум у Стре́цку и *коби́лу* и *коња*.

ко́бник -а м *злослу́шник*, в *злокобник*. – Ама ич’ не га слу́шај то́га *кобника*. – Куку, што *ко́бник* је он!*

кобни́ца -е *злослу́шница*, в *злокобница*. – За́што си та́ква *кобни́ца*, мори На́то?*

кобр’ља (се) несвр *кои́рља (се)*. – *Кобрл’ај* тај бури́ла, а́ма пољко. – *Кобрл’а се* та́ко по вѣ́здн. – Девџ́ке *се кобрл’ал’е* на л’ива́ду за Ц’ури’евѣ́дн.* – Би се ниша́л’е на ниша́л’ку и *би се кобрл’ал’е*.*

кобрља́ње гл им од *кобрља*. – Ка́кво те то́ј *кобрл’ање* на́шло те се кобрл’аш ту́ј по со́бе.

ко́в м *йо́йковица*. – У́зе *ко́в* за биво́л’и. – Ка́ не ви́де ко́њ што изгуби́ја *ко́в*.*

кова́ње с гл им од *кове*.

ко́вач’ -а м *занаи́лија који кује и йо́йравља метáлне йре́дмети́е*. – Секи́ру но́си у Ибраи́ма *ковáч’а*. – И он се свади́ја с *ковáч’а* у на́шу маа́лу.*

ковáч’ки -а -о *који се односи на ковачки занáй*. – *Ковáч’ки* а́лат. – *Ковáч’ке* ножи́це.

ковáч’лък -а м *ковачки занáй*. – Си́н му рабóта *ковáч’лък*.* – Тѣ́шко је це́ја дѣ́н *ковáч’лък*.*

ковач’ни́ца -е ж *ковачка радња*. – Ул’егóше Арна́ути у *ковач’ни́цу*. – Донѣ́ја секи́ре у *ковач’ни́цу*.

ко́ве несвр **1.** *закива ексером, кује*. – А́јде, сѣ́к ти *ко́ви* шти́це, ја́ сѣ́м до́ста *ковáја*. – И он *ковáја* да́ске на та́ван.* **2.** *йо́йкива сѣ́оку*. – А: Де́ је Три́фа? – Оти́ша у налба́тницу да *ко́ве* ко́ња. ИЗР **ко́ве у свѣ́зде йре́йерано хвали кога**. – Ту́ј дево́јку гу фа́л’иф, фа́л’иф, у *свѣ́зде* гу *ко́веф*.

код/куд предл одређује **1.** *йо́ложáй или месѣ́о врше́ња радње које се налази крај йо́јма уз који сѣ́оји*.* – Па га ту́ри га *куд* огњи́ште (нар. песма). – И сви́ смо га ч’ека́л’е *код* на́ше куч’е.* – *Код* бра́та ч’е се́димо ме́сец, два.* – Нека б́инев др́ва *код* о́гњь.* – По́сл’е сѣ́м би́ла *куд* у́јка.* **2.** *месѣ́о заврше́ња кре́пања*.* – *Куд* у́јне л’и си по́шла, мо́ри Ро́со? – По́та до́ц’е *код* мо́јега о́ца.* – По́сл’е се врати́те *ко́й* кумо́ве.* – Искоч’и́ла *код* врати́та да ги преч’е́ка.* – Ако ви ва́л’а не́што, до́ц’ите *куд* на́с.* – За́што сте оти́шл’е *код* њи́?* **3.** *йо́јам у чи́јем је власни́ишву и сл. оно шѣ́о се казу́је*.* – И *код* на́с ка́лч’ и́грамо й́сто. – И *код* на́с ка́шику гу ви́камо ложи́ца. **4.** *око́лношѣ́и врше́ња глаголске радње*.* – *Код* ва́кве му́ке, а он до́ша да ме б́ине.

ко́дош -а м (тур. *kodoş*) *лоша, зла особа*.* – Што *ко́дош* је он! – Та́ј *ко́дош* у комши́је са́л нестрѣ́чу ни пра́ји.*

ко́жа* -е ж *омо́шач који йо́крива й́ело човека или живои́ише*. – Изгорѣ́ја *ко́жу* на л’и́це, па га бо́л’и. – У Таба́ну смрде́ло на *ко́же*, ги штави́л’е. – У ста́ро вре́ме по сѣ́ла носи́л’е опѣ́нце *о́й* сви́њске *ко́же*.

ко́жар -а м *шрговац кожом*. – Тома Дрнат ко́жар.

ко́жу/ко́жуш* -а м део горње одеће без рукава од овчије коже *йосѿа-вљен крзном, кожух*. – Рка ми држи врѹч’о ка ко́жу. – Аѹ’а имаше јѣн стар ко́жуш на се́бе.* – Се огрњи сѣс ко́жуш да не преладиш!*

кожу́шч’е -ета с дем од ко́жу. – Снаа Мита́на има јѣно до́бро ко́жушч’е за зѣму за по кѹч’е. – Ко́жушч’е ми прави́ја Їл’ч’е Карама́нч’е.

ко́за* -е ж домаћа живоѿиња *Caprahircus* из рода шуйљорогих *йаѿка-ра*. – По́сл’е ра́т забранише л’удѿма ко́зе. – Изгубѿше ги ко́зе. – Не́сѣм мо́гла да пи́јем мл’ѣко оѿи ко́зе. – Се осѣч’а сирѣње оѿи ко́зе. – Ни́који имал’е ко́зе и у са́м гра́д. – Ако ти ул’ѣгне ко́за у ба́шч’у, ни́шта од ба́шч’е. – Пр́во би гу бриса́ла ко́зе ви́ме, па би гу помѹзла. – Ч’и́је ко́зе брсти́л’е на́ш ба́грѣн?

козамари́ца -е ж *сиѿан суви снег*. – Ва́кву козамари́цу не па́мтим у сво́ј жи́вот.* – За́врѣна козамари́ца, за́лади.*

ко́зар* -а м чувар ко́за. – Ко́за́ра плач’ал’е да ги ч’ѹва ко́зе. – Има́л’е у Оч’у селско́га ко́за́ра.

кози́на -е ж козја длака, *косѿреѿи*. – Ч’ѣрга је от кози́не, а ч’ил’им од ву́не.

кози́нљав -а, -о **1.** *који је израђен од косѿреѿи*. – Кози́нл’ав покрѹвац. – Козинл’а́ва врѣч’а. **2.** *који има косѿреѿи ѿо себи*. – Кози́нл’ав ка мутафч’и́ја.

ко́злац -а м зељасѿа биљка, лат *Arum maculatum*.

козја́ч’е* мн овчије богиње лат. *Varicella*, *варичела*. – Све де́ца ми има́л’е козја́ч’е. – Пр́во иска́ч’ав^ф козја́ч’е, па по́сл’е се пра́ив^ф кра́сте. – Ми́цки смо би́л’е кѣт смо има́л’е козја́ч’е. – Не́кому козја́ч’е про́ц’ев бр́го.

ко́ј* -а, -е зам **1.** *уѿиѿина у дирекѿином ѿиѿању и у зависним реченицама*. – А за́р се сѣч’ам ко́је годи́не сѣм се уда́ла. – Ко́је којшѿје да ви́кнем да ни помо́гнев? – От ко́је фами́л’ије му је же́на? – Ај да ви́димо ко́ја ква́ч’ка ч’е се изл’ѣгне пр́ва. **2.** *као односна заменица*. – Ко́ј го́с до́ц’е пр́ви, сѣс њѣга пал’ѿмо свѣч’у. – й́зев здравѿцу и ѿде́в да ви́кав на сва́дбу двоѿца ко́је сте сајдиса́л’е. – А има́л’е и кѹч’е у ко́је ни́кој не́ живѣ́ја. – Ја́јца ко́је смо мѣсти́л’е, дава́мо комшија́ма, својбина́ма. **3.** *неодређена заменица, неки*. – За Ц’ури’ѣвдѣн нема́ло ко́ја кѹч’а не́ кѿти́ла обо́рње вра́та. – Јо́ш је ми́цка, тре́ба јо́ш ко́ју годи́ну па да се уда́де. **4.** *за ѿојачавање значења*. – Ко́ја сва́дба бе́ше! – Ко́ј ра́дос кѣт смо се ослободи́л’е од бал’ѿсте.

којго́ц’ зам *ко год, ма ко, било ко, ико*. – Којго́ц’ ни до́ц’е у кѹч’у, до́бро ни до́ша. – Когаго́ц’ ви́диш, пи́тај га за Андре́шку. – Ако ко́јго́ц’ ч’ини́ја те́ма јѣтимѿма, ч’ини́ја је јопѣт тај стри́ц.

ко́јѣнак -а м (тур. дијал. *коупак*) **1.** *кликер; већи кликер којим се у игри гађају осѿали кликери*. – Ми се изгубѿше не́где ко́јѣѣци.* – Дѿма има́ја и ко́јѣѣце от срч’е.* – Ка де́те и ја́ сѣм пра́ѿја ко́јѣѣце от ка́мењ.* **2.** *мн игра кликерима*. – Ми́то, а́јде да ѿграмо ко́јѣѣце.

ко́јѣѣч’е ср дем од ко́јѣнак (*1, 2*). – Штѹ не́ч’еш да ѿграш ко́јѣѣч’и́ч’и’?

којишија/комишија -е м (тур. дијал. *koşî*) *сусед*. – Риста Кикмир ни је *којишија*. – Викни *комишију* да ти помогне.* – Мој *којишија* работаја и у Амберику.* – Му кажи *комишије* да затвори капиц'ик, зé лупа од ветар.* – *Којишија* реч'е и устаде да иде.* – Мој *којишија* Нусрет бија амам'ија.* – Дé ти је твој *којишија*?* – И вај мој *којишија* бија тамо.* – Иди помогни и бата-Митру, *комишија* ни је.* – *Комишије* се свадѝше за арáльк.* – *Комишија* оч'аја да гу помогне, а она запрéла врата па не мога да ул'егне.* – Къд му доц'е *комишија*, он се дѝза одма од стол'ице.* – Ни донéја áбер *којишија*.* **2.** мн *суседсѝво*, в *комишилѝк*.* – Вéј моје *комишије* бил'е винич'ари от старбѝне. – Се свадѝја сѝс пр́ве *којишије*. – И *којишије* нéч'ев више да се тр́пив^ф. ИЗР у **којишије/комишије*** у *суседсѝву*, код *суседа*. – И бра́т ми спаја у *којишије*. – У *којишије* побéгла од арамѝје. – Пи́је у *комишије*, па нé-зна дé је кѝт се напи́је. – У *комишије* мѝжи бил'е гурбетч'ије. – У *којишије* се ч'у́јеф^в сви́ње. – Што има́ше јéна абронóша у *комишије*, сáл од јéнога до дрѝгога. – У *којишије* ми је аранѝја.

којишијин/комишијин* -а -о *који ѝприѝада комишији*. – У во́јску отѝша и *којишин* сѝн. – От *којишинóга* пѝса што ла́је нéсмо мо́гл'е да спи́јемо до половѝн нóч'. – Иди однéси локѝме *комишинéјзи* ч'ёрке. – Бéгај оѝи *комишинóга* пѝса, мло́го је бéсан, ч'е те грѝзне. – Овéј *комишинé* дéца донесóше црéшње. – У *којишин* голубáрник голу́би сáмо гѝч'ив.

којиши́ка/комиши́ка -е ж *сусеѝка, комишиница*. – *Којиши́ка* ни је јéна латѝнка. – И *којиши́ке* гу ка́жи.* – Ако оч'е *којиши́ка*, нека ў́зне и она.* – Ме ви́ка *комиши́ка* да попи́јемо по јéно кáве.* – Вај мо́ја пр́ва *комиши́ка* се прáј дóбра сѝс мéне, а нéје.* – Јéна *комиши́ка* стáлно ми досац'áла.* – Смо ѝшл'е жéне на бабѝне *коѝи комиши́ке* другорóтке.*

којиши́льк/комиши́льк -а м (тур. *koşîlik*) *суседсѝво, комишилук*. – Цáнка отѝшла у *којиши́льк* да се ѝгра. – Мло́го ми је дóбар *којиши́льк*.* – Доц'е јéно дéте оѝи *којиши́лька* и ми ч'ў́кна на врата.* – Вај дево́јка ка да нéје оѝи *комиши́лька*.* – Зборéла мáти – ако снѝјеш свáдбу, нéкој ч'е ў́мре у фамил'ију ил'и у *комиши́льк*.*

којиши́ски/комиши́ски -а, -о *који ѝприѝада комишији, који се односи на комишије*. – Ё, дóсади ми та́ј *којиши́ски* ма́ч'ор. – Свѝноч' што прéлаја то́ј *којиши́ско* пцетѝште. – Отѝшл'е у *комиши́ску* ба́шч'у.*

кока́ло -а с **1.** *живоѝишњска косѝл*. – То́ј *кока́ло* ту́ри на огњѝште да изгóри. **2.** *фиг месо са ѝуно косѝију, лоше ѝарче меса*. – Гл'éдај што купѝјеш, нéмој да ми купѝјеш *кока́ла*. ИЗР **ви́див му се кока́ла слаба, изгладнела живоѝишња или мрѝав човек**.

ко́коз¹ непр прид (тур. *kokoz*) *сиромашан, који је без новца*. – Свé даде на кóмор, ништо му не óстаде, *кóкоз* се уч'инѝја. – Узéше му свé пáре, *кóкоз* га остаѝше.

ко́коз² -а м *сиромáх*. – О[т] то́га *ко́коза* л'и на́ц'е да ѝскаш пáре у за́јем?

коко́на -е ж (тур. *kokona*) *леја, оїмена жена, госіођа*. – Оч'еш л'и Мїлку попову, / оч'еш л'и на́зл'и коко́ну (нар. песма).

коко́ти се* *несвр бечи се (о очима); накосіреши се*. – Немој да ми се коко́иши та́ко! – Што се коко́иши? – Мислиш ч'е ме уплашиш што ми се коко́иши!

коко́тко* -а с мушка особа са великим буљавим очима. – А зет гу је коко́ико, кь[д] те погл'еда да се уплашиш. – Што је, коко́ико, што ме гл'едаш?

коко́тљав -а, -о *исколачених очију, буљав*. – Коко́ил'ава баба.

коко́тља́јка -е ж *женска особа са великим буљавим очима*. – А Стана Тикина била коко́ил'ајка. – Сви гу се л'утил'е те́зи коко́ил'ајке.

коко́шар* -а м *кокошињац*. – Коко́шар ги бија до зид'. – Ги ул'егла ласица у коко́шар и ги закла́ла две коко́шке. – Квач'ку насади́л'е у коко́шар. – Увеч'ер коко́шке спи́јев у коко́шар.

коко́шка -е ж *їишица из рода Gallus, кокош*. – За руч'ек зако́лите јену коко́шку. – Бај мој бра́т изеја це́лу коко́шку.* – Зако́л'и коко́шку и иску́би ги одма пе́рке.* – Исте́рај коко́шке от кокоша́ра.*

коко́шч'е -ета с дем од кокошка. – Веј два кокошч'е́иша да не ко́л'емо.

ко́ла* мн с *возило на іпочковима за іревоз іуїника и робе*. – Рипнаја оїи ко́ла и скршија но́гу. – Натовариш на ко́ла и те́рај! – Ёве га, иде јен ч'овек със ко́ла. – Бегај от пу́т, ч'е те га́знев ко́ла. **запре́жне ко́ла*** *кола која вуку коњи или волови*. – У гра́д има́ло и заі́режне ко́ла. – Не мо́гл'е да изву́ч'ев уз брдо заі́режне ко́ла. **ко́њске ко́ла*** *кола која вуку коњи*. – Натовари др́ва на ко́њске ко́ла и донеси ми ги кно́ч'и. – Се ішло іл'и пе́шке іл'и на ко́њске ко́ла. **воло́фске ко́ла*** *заірежна кола која вуку волови*. – Носі́л'е різно на воло́фске ко́ла. – Два во́ла упрегна́ти у воло́фске ко́ла.

ко́лај* прил (тур. *kolay*) *лако, без најора*. – Ко́лај му је не́му да ка́же. – За веј што імав^ф пла́ту, ко́лај рабо́та! – По́ ко́лај бі́ло тьд' зе сьг^к.

ко́лан -а м (тур. *kolan*) **1.** *їани́лика од ужади муїавицїјске израде којом се самар іриіеже уз коњска леђа*. **2.** *свечана ешари́а са ішокама за закоїчавање на крајевима коју оїасују невесіе и младе удаіе жене іреко доламе*.

ко́лар -а м *занайлија који израђује и іоїравља дрвена кола*. – То́ма ко́лар. – Колáру Ді́ме му изгорела нач'ес коларни́ца.* – И колáру се искр́шив ко́ла.*

кола́рка -е ж *жена колара*. – Оти́шла у Томини́це кола́рке.

коларни́ца -е ж *коларска радионица*. – Колáру Ді́ме му изгорела нач'ес коларни́ца.*

кола́ров -а, -о *који іриіада колару*. – Коларово́му Са́ке се доби́ло му́шко. – Изби́ја га та́ј кола́роф кáтил'.

кола́рски -а, -о *који се односи на коларе*. – И сін му изуч'іја кола́рски за́нат. – Врак му то́ј кола́рско коти́ло изеја.

кóлац* -лица м *дебља моџка зашиљена на врху*. – Дѣ си купија *кóлце* за патл'иц'ане? – Ајт ч'[е] идемо да сеч'емо *кóлце* у Пантел'ију. – Стаија бегре-мове *кóлце* на патл'иђане.

кóлач' -а м **1.** *обредни хлеб*. – Свекрва ми меси *кóлач'* за славу. – Стал'амо разнo на *кóлач'* за славу.* – Пóп кршија *кóлач'.** – А ми смо но-сил'е слафски *кóлач'* у цркву.* – *Кóлач'* месила свекрва док била жива.* – Прво исеч'еш по мaло *кóлач'* свема гостима.* – Сви устанев, држив *кóлач'*, га вртив и пóјев.* – Док била жива свекрва, она месила *кóлач'* за славу. – Напраимо разне, разне шаре на слафски *кóлач'*. – У цркву пóп би пресéка *кóлач'*. – А ч'ерка ми меси *кóлач'* у њóјну куч'у. **2.** *посластица, слаџиши*. – Две детети дои, а трéч'о гу плач'е, / Тражи гу *кóлач'е*. – Напре немaло *кóлач'е* ка сьг што има.* – А на веч'еру имаше а јело, а месо, а *кóлач'и*, а ракија, а свé што даја Бог.*

колкúма -е ж (тур. *kitkita*) *масџионица*.

кóло -а с **1. а.** *пóчак на колима*. – Остадóше у пúт близо Суорéке, искрши ги се *кóло* на стрém. **б.** *воденични пóчак*. – Ч'ерек је тéжак ка воденич'ко *кóло*. **в.** *пóчак на муџавицјском чекрку*. **2.** *тканина којом удаџе жене пове-зују главу и носе је исцод мараме, може биџи украшена дукаџима*. – Турила на *кóло* гóл'ем дукат. **3.** *коџур сира*. – Ица ми купија два *кóла* шарско сирéње. – Кúпи на Јована Трúпа јéно *кóло* кашкавал'. **4.** *вошџана свеџа у облику круга у обреду бдења над пóкојником*. **5.** *скуџна народна игра, обично уз музику и песму, в оро*. – Изиграше јéно *кóло* на сóкак и јéно *кóло* у двóр.* – Стари сват водија и тóј *кóло*.*

коломбóтњи -а, -о кукурузни. – *Коломбóтњи* л'éба óни викаф проја, а ми га викамо коломботњица. – И *коломбóтњи*о брашњо ни је на доспéтк.

коломботњица -е ж кукурузни хлеб, *проја*. – Нéмамо ич' ч'енич'но брашњо те једéмо *коломботњицу*. – За *коломботњицу* узеш брашњо, стаиш мaло сòл'и и замесиш сьс млаку воду.* – Кьд немaло дрúго да се јéде, и ладна *коломботњица* била дóбра.*

колóмбóч' -а м *биљка и плод кукуруза*. – Л'экшан Шал'пéров дньс вади *колóмбóч'*. – Испеч'и на огњиште три-ч'етири *колóмбóч'а*. – Отишл'е у њиву да сеч'ев *колóмбóч'.** – Никóј нé вол'еа да л'ушти *колóмбóч'.** – Ку-жлэви *оџи колóмбóч'а* бил'е мицки зашто била сýша.* – *Колóмбóч'* се сипаја у амбаре.* – Кьт купúјеш *колóмбóч'*, гл'éдај да нéје брлóжлив.* – Узé се дрмон и се сéје *колóмбóч'.** – Бија амбар пун сьс *колóмбóч'.**

коломбóч'ан* -на, -но *који је од кукуруза, који се односи на кукуруз (коломбóч')*. – *Колóмбóч'ан* л'éба пó више се јéло у сéло зе у град. – И сьг ми паде нaм за *коломбóч'ан* л'éба. – Напрај кач'амак сьс *коломбóч'но* брашњо.

колпíта -е ж *џиџа савијача*. – *Колпíтa* нé ми се погодила дньс. – Има *колпíтa* сьс кисéја купус, *колпíтa* сьс сирéње и јáјца, *колпíтa* сьз зéље.*

кѠлце -а м *ѡарче чега исечено у облику круга*. – Исѣч’и главицу крѠмид на кѠлца, па тѡри на ч’ѣло. – За прекѡсак смо имал’е и по два кѠлца саламу.

кѠлч’ак -а м (тур. *kolçak*) *ѡарче ѡканине које се ѡришива на лакѡовима горње и на коленима доње одеће*. – Исѣпан ти је кѠлч’ак. – Ћдри ми колч’аце на мѡнтан. – Промѣни ми обѡдва колч’ака.

колц’ија -е м (тур. дијал. *kolci*) *сѡражар, ноћни чувар чаришије, в асас, асасин*. – Колц’ије врѡиф на све стране, не мѡш пренѣсеш ништо без ц’ѡмрук.

кѠље* *несвр усмрћује ѡресечајући ошѡрим ѡредмеѡом грло, грклан*. – Кѡт ч’е кѠл’ев свињу, а мѡ дѣца ч’ѣкамо да ни дадев бешѡку да гу надѡвамо па да ѡграмо ка да је лѡпта. – И ѡн ч’е кѠл’е дњѡс свињу. – И јѡнца клал’е у ѡсти дњн. – Ни кокошку нѣсѡм смѣла да кѠл’ем сама. – Да вѡкнемо комшију за свињу, ѡн пѡ знаје да кѠл’е. – У новѣмбар смо клал’е по две свиње. – Брат ми кѠл’е, мѡжу му је стра од нѡж. – Се клал’е јагњѡч’и за Ц’урѡ’ѣвдѡн.

кѠљеба *несвр љуѡа деѡе у колевци*. – Дѡста си кол’ебала, дај мицко ја да га кол’ебам. – Ја кѠл’еба, кѠл’еба, па заспа. – Нѣ га кол’ебај више. – Умѡрна јадница, заспала кол’ебач’и дѣте.

кѠљѣно* -а с *зглоб који сѡјаја доњи део буѡине косѡи с горњим делом цеванице, колено, в кољеница*. – Работāja цел дњн и му потекнало кол’ѣно. – Стаи руковѣде у снѡп и претѡсне сѡс кол’ѣно да врже снѡп сѡс јѡже. – Сѣдни ако те бѡл’ив^ф кол’ѣна. ИЗР **кѠљѣно до кѠљѣно*** *буде веома близак*. – Мѡји сѡс кумѡве бѡл’е кол’ѣно до кол’ѣно.

кољѣница -е ж, в *кољено*. – Ђн ти отѡдни куд ѡца, кл’ѣкни на кол’ѣнице, па пѡч’ни да га мѡл’и да му опрѡсти што купија на аѡ’ѡсто тѡј девојч’е Пѡну и што га донѣја дѡма.

кољѣпка -е ж *колевка*. – Тѡри дѣте у кол’ѣйку, вѡдиш, сал што нѣ заспало. – Турал’е нѣшто ѡѡи кол’ѣйку да не уфати дѣте од ѡч’и.* – Мѡти нај више кол’ѣба мицко у кол’ѣйку.* – Донѣси кол’ѣйку у кѡч’у и ѡди дѡма.*

кољешница -е ж *довоколица за ѡревоз мањег ѡерѣѡа*.

кољѡба -е ж *скромно ѡребивалишиѡе од слабог маѡѣријала, изба*. – Ђр ги је кѡч’а, ка цигѡнска кол’ѡба. – Дѣда нап्राја кол’ѡбу у лѡјзе да ч’ѡва грѡјзе кѡд здрѣје.* – И сви побегнасмо от кише у кол’ѡбу.*

кољѡкав* -а -ѡ количинска прид зам **1.** у *ѡѡиѡном значењу*. – Кол’ѡкав ти је сѡн? – Кол’ѡква кѡч’а ги бѣше? **2.** *као везник у зависним реченицама*. – Кѡпим сланину да тѡпим кол’ѡкав ми је казан. **3.** *за исѡиѡање величине, количине*. – Ђ, брѣ, кол’ѡкве ти су дрва! – Вѡди га кол’ѡкве му су ѡши!

кољѡко* *прил за количину*. **1.** у *ѡѡиѡном значењу*. – Кол’ѡко трѣба да дадеш за кѡч’у? – Кол’ѡко ч’е плач’ате кирију? – Јѡш кол’ѡко дња ѡма до славе? – У кол’ѡко године си се удѡла? – Кол’ѡко плач’ате ч’ирију? – Кол’ѡко свѡта сте имал’е? – Кол’ѡко дѣцу ти ѡма дѣвер? – Кол’ѡко бѡда ти ѡма пл’ѣтиво? – Кол’ѡко дња ѡма од Госпоѡ’ѡндѡн до Вѣл’ѡке пѡсте? **2.** у *ѡзвѡчном значењу*. – Кѡт сѡм бѡла мицка – пѡвише глѡдна зѣ сѡта, а сѡге – јѣдење кол’ѡко

о́ч'еш! – *Кол'ико* урабoтáла! – А сýге не тéпав *кол'ико* о́ч'ев! – Гл'ёј *кол'ико* донéја дарóве! – А тáмо *кол'ико* о́ч'еш рабóта! – Види, брé, *кол'ико* се акнý-је једéње! **3.** *макар мало, шéк шoлико.* – Їмам и јéнога пёса, *кол'ико* да не бíнем сáм у кýч'у. – Јéдем по мáло, *кол'ико* да сýм жíва. – Дá л'и си донéја ч'áр *кол'ико*? **4.** *шорéђење шo количини и сл.* – Нé ме пíтај *кол'ико* јáјца сýм бојадисáла за вáј Вел'и́гдýн. – А óн па знá *кол'ико* ч'е жíви пó више од мéне. – А зáр знáм *кол'ико* бíло грóјзе у ка́цу. – *Кол'ико* је стáр да се уплáшиш да га гл'éдаш.

кољи́цан -цна, -цно / **кољи́ч'ан** -ч'на, -ч'но в *кољи́цак*. – Гл'ёј *кол'и́цан* је вáј óра. – А: *Кол'и́ч'ан* бíја Мíта тí кýд си се удáла? Б: Затéкла сýм га о[д] двé године.

кољи́цак/кољи́цьк -цка, -цко дем *колики (колико мали)*, в *кољи́цан* / *кољич'ан*. – *Кол'и́цьк* је мiцьк па поч'ёја да пóје. – *Кол'и́цка* му је глáва, ка песнiца.

кољи́ци́на -е ж *колико (о људима)*. – *Кол'и́ци́на* сте у вáше дру́сто? – А: Ёте, iдеф првич'áри у пр́вич'. Б: *Кол'и́ци́на* су? – *Кол'и́ци́на* дýше ти бiл'е? – *Кол'и́ци́ну* да ви́кнем у аргáте? – *Кол'и́ци́на*ма ги се осуши́ла бáшч'а!*

комадéшка -е ж аугм од *комаи́*, в *комадина*. – Згрáби јéну *комадéшку* л'ёба од нýч'ве, па óтрч'а на сóкак.

комади́на -е ж в *комадешка*. – Тáј áждер свé овол'и́кве *комади́не* л'ёба прл'а у у́ста.

комáндар -а м *командани́*, *војни заiоведник*. – *Комáндар* на во́јску је Їл'ми-паша. – Стáрога *командáра* испрати́ше сýргýн.

кóмат -а м **1.** *део целине, iарче.* – Бáјат л'ёба iма сáл јён *кóмаи́*. – Исéч'и пiту на *кóмаи́е*. – Вáј *кóмаи́* лубiне оtnеси у кл'ёт. – Јéно двá *кóмаи́а* пiте нéка оста́неф за Нáту к[д] до́ч'е. – И тáј *кóмаи́* зéмње што му ста́де од óца и нёга дáде у рéјем. – Нéмој да ушiваш тáко, тéке тýри *кóмаи́* клáшње па закр́пи л'у́чки. – И óна аргатувáла код нáс за *кóмаи́* л'ёба.* **2.** *јединка из зби́ра нечега.* – А: Їмаш л'и ви́нске ч'áше? Б: Їмам, *кол'ико* *кóмаи́а* ти вáл'а? – Донеси ми два-три *кóмаи́а* сýје др́ва.

коматéње с гл им од *комаи́и*. – Кáкво је тóј *коматéње* л'ёба?

комáти (се) несвр **1.** *сече, ломи (се) на комаде, iарча (се).* – Не *комáтии* коко́шку, тéке гу тýри пот сáч' тáко цéлу. – Л'ёба о[т] тóј стáро бра́шњо мlóго *се комáтиéше*. **2.** *фиг изазива нечи́ју љуи́њу, бес, нерви́ра кога; нерви́ра се.* – Девóјч'е да нé си ми *комáтии́ја* ви́ше, рáзбра л'и? – *Комáтиéше* га и *комáтиéше* свé докл'е јáдник не препу́ч'е од мýке. – А штó тí да *се комáтии́и* за ту́ц'е рабóте?

комáч'е -ёта с дем од *комаи́*. – О́ч'еш, л'óчко, тóј јéно *комáч'е* л'ёпца и сирё́нца? – Пóдел'и ни и свáкому дáде по двé *комáч'ёи́и* тепсиштíју. – Невóл'ан је ч'у́ч'а за јéно *комáч'е* л'ёба. – Ўзни л'ёба и јéно *комáч'е* сирё́ње па јéди. – От пiте ни остадо́ше сáл двá *комáч'ёи́а*. – Ни јéно *комáч'е* л'ёба

не мо́ж ра́ат да изе́деш. – Да изе́демо пр́во *комач 'ич 'и* па по́сл'е да на́ч'немо це́ја л'е́ба. – Те́ј ко́рке и те́ј *комач 'ич 'и* л'е́ба да ту́римо на па́ру за преку́ськ. – От *комач 'ич 'е* ту́рл'и-ту́рл'и бе́смо напраи́л'е покрива́ч' за а́стал.

комач'енце -а дем од *комаче*. – Изе́ди јо́ш во́ј *комач'енце* ме́со та́ко без л'е́ба.

комѐнда -е ж *команда*. – Ва́ј во́јска што је о́вде па́да *йои́* паши́ну ко-мѐнду.

комѝне/комѝње ж мн *ѝрезрело воће ѝриѝремљено за ѝризводњу вина, ракије*. – Сна́о, събе́ри те́ј смрл'е́не гроздо́ве и ту́ри у *комѝне*. – Стигна́л'е *комѝње* да се пе́ч'е раки́ја.* – И ме́не ми се isaби́ше *комѝње*.*

комѝта* -е м *одмѝтник, од власѝи, нерегуларни борац, в комѝици 'ија*. – Има́ло Призрѝнце *комѝиѝе* што ратува́л'е съз Буга́ре по Македонѝје. – И мо́ј да́јка-А́рса би́ја *комѝиѝа*. – Ч'у́ла л'и му ма́ти да Ду́шан искоч'и́ја у *комѝиѝе*?

комитици'ија* -е м в *комѝиѝа*.

комо́ра -е ж *ѝоклони који се у субоѝу из младожењине куће доносе у кућу младе*. – Дѝн прет сва́дбе, у субо́ту, у девојки́ну ку́ч'у носи́ла се *комо́ра*. – *Комо́ру* у девојки́ну ку́ч'у би одне́ја ни́кој сво́ј.

комору'ија* -е м она́ј који носи *комору*. – Бата-Јо́ре би́ја *комору'ија* кѝт смо гу узима́л'е Л'ѝпу.

ко́мпир -а м *кромѝир*. – За веч'ѝру да сва́римо *ко́мпир*. – Јѝфо, донѝси ми два-три *ко́мпѝра*. – Не́мој да ку́пиш гњѝја *ко́мпѝир*.* – Исѝкла и испржі́ла *ко́мпѝре* у тѝгањ.* – У ба́шч'у сеја́л'е и *ко́мпѝре*. – Гру́л'и ко́рубу оѝи *ко́мпѝре*.* – Што́ сте ми донѝл'е гњѝла́ве *ко́мпѝре*?*

компира́ч'а -е ж пеј *ѝрома, усѝорена, ѝйредузимљива женска особа*. – Теза-Го́ца *комѝира́ч'а*.

комсио́нар -а м *ѝосредник у ѝрговини, в симсар*. – До́ша *комсио́нар* от Сел'ани́к да бе́ре та́сил'.

комсио́н -а м (фр. *commission*) члан *комисија за мирѝње крвно завађених ѝородиѝа*. – Искоч'и́ја *комсио́н* у Подрѝму да мѝри крво́ве.

ко́мор -а м (тур. дијал. *kotor*) *коцкање у новац*. – От *ко́мор* ко́ј виде́ја а́јер мо́ре? – Кума-Ми́лан и ку́ч'у ѝзгуби на *ко́мор*. **ИЗР ѝгра ко́мор** *коцка се*. – Капе́тан Ре́ц'ѝп ни́што не рабо́та, са́л *ѝгра ко́мор*.

ко́нак -а м (тур. *kopak*) **1.** *ѝреноѝиѝиѝе; ноћење*. – Їдите на *ко́нак* пра́во код кума-То́те. **2. а.** *зграда ѝри манасти́ру у ко́јој живе монаси*. – Призрѝнски *ко́наци*. **б.** *оѝмена, богаѝио уређена кућа*. **3.** *дан хода (ѝри ѝушовању)*. – Ма́јка Ма́ру надал'ѝко да́ла, / надал'ѝко ч'ѝгѝри *ко́нака*, / пр́ви *ко́нак* се́ло Суаре́ка, / дру́ги *ко́нак* се́ло Црнол'ѝво, трѝч'и *ко́нак* се́ло Фери́зович' (нар. песма).

ко́на́та -е ж *земљани бокал из ко́јег се служи́ло вино*. – Сна́о, уто́чи је́ну *ко́наѝу* ви́но.

кѡнац -нца м *ѡанко уѡредена ниѡи која служи за шивење, вез и сл.* – Слаб ѡвај *кѡнац*, сваки ч'ѡс се кѡда. – Зафати туј кошул'у със два-три *кѡнца*. – Свѡноч' седела, *кѡнце* сукала, / *кѡнце* сукала, бѡсер низала, / бѡсер низала, кѡња китѡла (нар. песма).

кѡнач'е -ета с дем од *кѡнаѡа*. – Пѡпи пуно *кѡнач'е* вино.

кѡндир* -а м **1.** *бакарни суд за ѡиће, обично вино или ракију.* – Напунѡја *кѡндир* вино и донѡја гостѡма. – Вај *кѡндир* пѡ стар је од домаш'ѡна. – Попѡ-смо и вај *кѡндир* вино. **2.** *сѡшара мера за ѡежину и заѡремину.* – Купѡја сѡм ч'етири *кѡндѡра* вино и јѡн *кѡндир* ракију.

кондисѡје несвр од *кондише*. **1.** *одседа, коначи, ноћи.* – У Скопл'е Приздрѡнци *кондисѡјеф* у Младѡна. **2.** *слеће, сѡушѡа се.*

кондише свр (тур. дијал. *kondi*, 3. л. перф. од *контак*) **1.** *ѡреноћи, ѡреконачи.* – У Сел'аник нѡ знам дѡ да *кондишем*. – Тај дѡн *кондисасмо* у Феризѡвич', па јутре дѡн поц'ѡсмо за Гилане. **2.** *слеѡи, сѡусѡи се.* – Аѡа-Дѡшан, јѡн туц' голуб *кѡндиса* на наше ч'еремѡде.

кондѡра -е ж (тур. дијал. *kondura*) **1.** *ѡиѡела.* – Убила га *кондѡра*, рану ми направила. – Мицке му су *кондѡре*, га убѡивав.* – Нити си мѡга да кѡпиш *кондѡре* за све л'ѡде у кѡч'у.* **2.** *обичај скидања обуће ѡре уласка у собу, окреѡиање и уређѡвање гѡсѡинске обуће ѡред собним враѡима.**

кондури'ѡја -е м (тур. *konduraci*) *обућар.* – Рѡста Кѡкмир *кондури'ѡја*.

кондури'инѡца -е ж *обућарска радња.* – Гигѡна *кондури'инѡца* сѡк је при Латѡнске цркве.

кондури'ѡлк -а м *обућарски занаѡи.* – Дала сѡм дѡте на *кондури'ѡлк*.

кондури'ѡски -а, -о *који се односи на кондуриѡје, обућарски.* – *Кондури'ѡски* кѡнац. – *Кондури'ѡски* алат. – *Кондури'ѡска* макинѡ.

кѡноп -а м в јуже. – Узни *кѡноѡ* и вржи га. – Каже да врзѡјеш със два *кѡноѡа*.

кѡнопч'ар -а м *несѡашна мушка особа, обешѡњак, сѡадало, вјужник.* – Штѡ гу је сѡн *кѡноѡч'ар*, ч'ѡвај бѡже! – Мѡре тѡ, *кѡноѡч'ару*, сѡди мѡдро зе ч'е те избѡјѡем.

кѡнопч'арка -е ж *несѡашна, немирна женска особа.*

кѡнопч'арч'е -ета с *несѡашно, немирно деѡе.* – Деѡа ги су *кѡноѡч'арч'ѡч'ѡи* све до јѡнога. – О[т] тѡј турске *кѡноѡч'арч'ѡч'ѡе* не мѡж раат да проц'ѡш проз Л'ѡвишу. – Привѡкај тѡма малскема *кѡноѡч'арч'ѡч'ѡа* да зач'ѡтиф јѡмпуѡт.

кѡнопч'ѡ -ѡта с дем од *кѡноѡ*. – Тѡј *кѡноѡч'ѡ* је слабо, нѡч'ѡ држи. – Држи веј две *кѡноѡч'ѡѡи* па настаѡи. – Дај ми тѡј *кѡноѡч'ѡ*. – Тѡј тѡнке *кѡноѡч'ѡч'ѡе* двал'ај на јѡну страну, а тѡј дебѡле па на другу.

кѡнтрат -а м *уговор, ѡгодба.*

кѡнѡѡла -е м *конзул.* – А: Бѡгати, Петронѡје, да л'ѡ зна ѡвај *кѡнѡѡла* да ч'ѡта? Б: А брѡ, будало! Да зна да ч'ѡта, бија би пѡп а нѡ *кѡнѡѡла*.

концуларија -е зграда конзулација. – Одову́д Латинске конциларије.

ко́нч'е -ета с дем од ко́нац, в конч'ица. – Не́ ми останало́ бѣш ни овол'ицко ко́нч'е о[т] те́ј вунице. – Бе́ре конч'и́ч'и да ши́је лутка́ма ал'ине.

конч'и́ца -е в конч'е. – Кме́ту ши́је кошу́л'у / сь[с] стребрёну игл'ицу, / сь[с] стребрёну конч'и́цу (нар. песма).

ко́нц' -а м (тур. *konç*) горњи део чизме (од чланка до колена), сара. – Је́н ко́нц' бе́ше ц'ёне-ц'ёне, а та́ј дру́ги и́ч' не ч'инёше. – Са́л два́ ра́ла ко́нц'ёве што искоч'и́ше да ва́л'аф. – Прода́вав се ко́нц'ёви.

ко́њ/ко́њ* -а ж *сисар Equus caballus* из реда ко́йишара. – Док има́ ко́њи, ч'е́ има и сама́ри (посл.). – Натовари́ја ко́ња и доне́ја ми др́ва от Стре́цке. – Му се одврза́ја ко́њ и оти́ша ко́ј-зна де́. – Јана́ја на бра́тово́го ко́ња. – Смо носи́л'е во́ду ко́њима. – Има́ше га́зда је́но́га ко́ња сьз ба́лку на гла́ву. – У Стре́цку има́в^ф те́ј бр́цке ко́ње. – У плани́ну по́добри су бр́цки ко́њи.

ко́њски* -а -о ко́ји и́ријада ко́њима, ко́ји се односи на ко́ње. – Натова-ри́л'е на ко́њске ко́ла. – Купува́ја ко́њске плоч'ке у налба́тина. – Пу́не би́л'е коше́ви гро́јзе на ко́њске ко́ла.

ко́њч'е* -ета с ко́њ ни́жег раси́а. – На плани́ну има́ф^в ко́њч'и́ч'и. – Има́ја Ми́тка је́но ко́њч'е.

ко́њшти́п* -а м инсект́и и́равокрилац *Grillotalpa vulgaris*, ро́вац, ко́њо-и́ишй. – Ко́њишйи́и му изе́л'е мла́д раса́д^г. – Ко́њишйи́и мо́же и да л'ёти.

ко́па несвр 1. сийни земљу мо́шником, будаком и сл, око́ава (њиву, ви-ноград и сл.). – Зе́мња бе́ше су́а, твр́да, му́ч'но се ко́йаше та́ј пусти́ња ло́јзе. – Це́ја дён ко́йај у по́л'е, ка́ко да не ба́тишем?! 2. и́рави удубље́ње у земљи. – Мајсто́ри поч'ёл'е да му ко́йаф бу́нар. – По́страда ја́дник ко́йау́ч'и је́н бу́нар. – Кът се гради́ја Све́ти Џ'ори́ија, дубо́ко се ко́йаја те́мел'. 3. и́рави удубље́ње у дрве́йу, камену и сл. – Да се напра́ви ва́ган, др́во ва́л'а да се ко́йа. – Ко́йа је́н ка́мен за ку́рну на Бимбаши́ну ч'ёшму. 4. ва́ди, ексйла́ишше руду, ка́мен и сл. – У Црно́л'ёво поч'ёл'е да ко́йаф та́ј ма́ден. – За на́шу но́ву цр́кву ка́мен се ко́йаја го́ре при Свето́га-Ра́нц'ёла. ИЗР ко́па оч'и́ чини ко́ме зло. – Не ми-ру́јеф поме́ц'у се́бе, је́н дру́гому ко́йаф о́чи.

копа́ница -е ж дуборез. – То́ј што ти́ ви́каш догра́ма, ми́ ги ви́камо ко́йани́це.

копа́ње с гл им од ко́йа. – Испрати́ га на ора́ње, / на ора́ње, на ко́йање (нар. песма).

копа́ран -а м (тур. дијал. *koraran*) горњи део мушке оде́ће са рукави́ма, врси́а ка́иуи́а.

ко́пенц' непр 1. прид укочен, одузе́и, и́арализован. – Узё́ја се у поло-ви́ну, ко́йенц' се учини́ја. 2. прил вео́ма хла́дно, сй́удено.* – На́двор дунáја студи́ен ве́тар, а у ку́ч'у ни би́ло ко́йенц'.

корито -а с удубљен дугачак суд за кујање, прање и сл.— Турѝла младаневѝсту у *корѝиѝо*. — Обањала и дѝте у *корѝиѝо*.* — Тата знаја да дѝл’а и да напраја *корѝиѝо*.* — Како не памтим кѝт сѝм се бањала у *корѝиѝо*.*

кóрка -е ж *кора* (о хлебу). – Ни *кóрку* л'ѐба не мóгу рáат да изедем. – Сьбѐри тѣј *кóрке* за у попáру. ИЗР **изеде кóрке дои́праје**, *йохаба се*. – Мíнтан ми *изе́ја кóрке*, ч'е вáл'а нòв да крóжим. – Кондúре ти *изѐл'е кóрке*.

кóрке -е ж мн (тур. *korku*) *сѣрах*. ИЗР **изеде кóрке, фач'а/нафач'а кóрке** *илаши се, сѣрахује*. – Што *кóрке изедóмо* док доц'òсмо. – Ја ич' не *фач'ам кóрке* кѣд идем нòч'ом проз Арасту. – Што *кóрке нафач'асмо* по пúт док стигòсмо у Зòч'йште.

кóрник* -а м *йи́и́а од йечених кора са ку́йусом и орасима, која се сѣре-ма за Бадње вече*. – Мáти прáјла *кóрник* за Бадњо вѣч'е. – У *кóрник* смо ту-рáл'е кúпус и ора́се. – Изнѐсе се *кóрник* на áстал на Бадњо вѣч'е. – Свекр́ва би пр́во исть́њила кóре, би ги запѐкла на шпóрет па би сьс тѣј кóре напра́јла *кóрник*.

кору́ба -е ж **1.** *кора дрве́и́а.** – Исѐцкај тѣј *кору́бе* од лубенице па да́ј бивол'йице. – Исѐч'емо др́во и ол'у́шtimo *кору́бу* пò бр́го да се осу́ши.* – Ако до́ц'нев кóзе, свѐ *кору́бу* од младе др́ва изе́дев.* **2.** *кора на йлоду би́лке, воћ-ке.** – Сваримо *кору́бе* од ора́се и у то́ј бојади́шемо прѐц'у.* – Йма и грóјзе сьс твр́ду *кору́бу*.* – Грúл'и *кору́бу* от компи́ре.* **3.** *љуси́а јаје́и́а.** – Од вѣ́ј ја́јца те́шко се ски́даф *кору́бе*.* **3.** *окло́й корња́че*. – Заву́ка се у со́бу ка же́л'ка у *кору́бу*.

кóс алва ж (тур. дијал. *kos alva*) *бела алва са орасима*.

кóса^{1*} -е ж **1.** *йо́льо́йривредна ала́йка за кошење й́раве*. – Наостри́ја до́бро *кóсу* и за јѐн ч'ѐс покоси́ја л'ива́ду. – Ўзеш брúс и наòстриш *кóсу*. – Имáла гол'ема и ми́цка *кóса*. – Ако не́је до́бар *кóсач'*, ни на́јдобра *кóса* не́ ч'е помóгне.* **2.** *йоври́шина лива́де коју један косач може йокоси́и́и за дан*. – Ва́ј л'ива́да ми се ч'йни йма две *кóсе*.*

кóса^{2*} -е ж в *косе*. – И њего́ва *кóса* му је белкáста. – Оч'ѐшл'ај ту́ј *кóсу*, свѐ ти йде на о́ч'и!

кóсави́ца* -е ж *йи́и́ица кос*. – Имáло *косави́це* по лóјза, јѐл'е л'удима грóјзе. – Тѐрај ги *косави́це*, изедóше ни грóјзе. – И мла́д колóмбòч' напáднев^ф *косави́це*.

кóсач' -а м *особа која коси*. – Мíта би́ја на́ј до́бар *кóсач'*.* – Ако о́ч'еш до́бро да кóси, вáл'а *кóсач'а* до́бро и да на́јѐдеш.* – Не мóга да на́ц'е *кóсач'а* да му покóси ту́ј л'ива́ду до гра́д.* – До́бар *кóсач'* зна́ до́бро да кóси.*

кóсач'ки¹ -а, -о *који се односи на косаче*. – Забрай́ја да понѐсе *кóсач'ки* áлат. – Кóсáчка надница је пò ску́па зе жетвáрска.

кóсáч'ки² прил начин на који косачи седе йриликом обедовања на ливади (о́йружени на левом боку). – Сѐдните *кóсáчки* па ч'е стáнемо сви.

кóсе -е ж мн *длаке на људској глави, в коса²*. – Пáдаф му *кóсе*, бр́го ч'е оч'ел'áви. – Сьпл'ѐти *кóсе* у кóцач'. – А: Штò ти ч'йни мáти? Б: Мíје *кóсе*. – Ймам *кóсе* дьгъч'ке, / па ч'е ми се зафáтиф / на две ките ракíте, / а на трѐч'у карáмфил' (нар. песма). – И гал'йне де́ца ймаф^в цр́не *кóсе*.* – Га́љајки́нејзи

матере *кóсе* гу су бeл'е, а у млади́с ги бeл'е црне ка зифт.* – И *кóсе* гу су бeл'е.* – Деца́ма *кóсе* ги бeл'е пу́не със вршке.*

косење с гл им од *коси*.

кóси* несвр *одсеца косом шраву*. – Дóбар *кóсач'* зна́ дóбро да *кóси*. – Прво ч'е *кóсимо* куд ва́с, па јутре, прекојутре куд на́с. – Не ми бeло л́ко да *кóсим*.

кóсир -а м *алай́ка сри́аси́ог сечива за сечења грана, йру́ћа и сл.*

кóска -е ж *кóси*. – Гóлу *кóску* ни п́с не глóц'а (нар. изрека). – *Кóске* му се распáл'е да би му се распáл'е (клетва)!* – *Кóске* га ви́јев од ре́уме.* – За пифти́је оч'áла говeцке и сви́њске *кóске*.* – Немáло *кóске* у касапни́цу.* – Вóј мeсо йма и *кóске* и грцка́ло.* – Нит п́с *кóску* глóц'а, нит гу кóму да́ва (нар. посл.).*

кóскав -а, -о *који је йун кóси́цу*. – Штó си купи́ја та́ко *кóскаво* мeсо? – Мерц'áнка пó нeје *кóскава* зе ша́ран.

кóсопаси́ца -е ж *болеси́ која узрокује ойда́ње кóсе, ало́йеци́ја*.

кóтал -гла в *бакрач'*. – Обeси гóл'ем *кóтал* на вери́гу. – Напуни́ла *кóтал* вóду.* – И *кóтал* ги би́ја прешу́пл'ен.* – Кала́ју'и́ја узeја *кóтал* да га калайше.*

кóтац м в *коч'ак*.

кóти* несвр *доноси на свеи́ младунце (о зечевима, мачкама, кучкама)*. – За́јка ги *кóти* за́јч'и́ч'и по десети́ну. – Ма́ч'ка се ськри́је и *кóти* ма́ч'и́ч'и.

кóти́ло с 1. *меси́о где се ко́ше живои́иње, ко́шилиши́е*.* – На́ц'о куч'и́ч'и у *ко́ти́ло*.* – Нити зна́ја де гу је ма́ч'ке *ко́ти́ло*.* 2. *пеј йорекло, род, сој*. – Манита́шко *ко́ти́ло*. – Á, *ко́ти́ло* л'и ти тво́је! – Врáк ти *ко́ти́ло* изeја! – Йскрши ни ц'áм тóј прокл'eто Ч'емери́кóфско *ко́ти́ло*. – За́р вра́жје *ко́ти́ло* манита́шко са́л од њeга да оста́не?

кóтље -eта с дем од *ко́тал, ко́тилић, в ко́тли́ч'е*. – Ё́зни тóј *кóтил'е*.

кóтљи́ца -е ж *дрвени суд за воду*. – Напóни *ко́тил'и́цу* на ч'eшму и донeси дóма.* – И њи́ма ги се истру́ла *ко́тил'и́ца*.*

кóтли́ч'е -eта с в *ко́тље*. – Да́ј ми тóј *ко́тил'и́ч'е*. ИЗР **кóтли́ч'е (га)** *уч'и́ни йрекори, йонизи, нацрни кога*. – Изгрди́ја га, *ко́тил'и́ч'е* га *уч'и́нија*. – Осрамоти га, *ко́тил'и́ч'е* га *уч'и́ни*.

кóтрља несвр *йомера, йокре́ће окре́ћући, ва́љајући, в кобрља*. – *Ко́трл'а́ише* тóј бури́ло до́кл'е га не доко́трл'а́ише до ду́ар.

кóтрљач'/кóтрљач *па́мук* -а м *йрера́ђен и йречи́ишен йамук, ваи́а*. – На́пред имáла ру́нска вóна мeка ка кóтрл'ач' *йа́мук*.

кóфа -е ж (тур. дијал. *кофа*) *метални суд за вађење воде из бунара, за йреношење и држање воде и других и́ечноси́и; за́йремина и́ог суда*. – Изва́ди две-три *кóфе* вóду да покрóпимо цвeч'е. – Ту́ри лубени́цу у *кóфу* па пу́шти у бу́нар да се ла́ди. – Ва́ј *кóфа* те́ч'е.

кóфин -а м *кошарица од љрућа љравоугаоног облика*. – *Кóфин* је празан. – Ми купујемо грóже на *кофине*.

кофíнч'е -ета с дем од *кофин*. – Дè нац'óсте тóј тол'и́чно *кофíнч'е*?

кóцач' -а м *љлеи́еница, кика*. – Мáти, сьпл'éти ми *кóцач'*. – Пушти́ла низ пл'éч'и два *ко́а́ч'а*.

кóч'ак -а м *сви́џац*. – Кúч'а гу је, да је дал'éко, ка *кóч'ак*. – *Кóч'ак* и *коко́шар* бíл'е јén кáрши дру́гога.* – У *кóч'ак* смо држáл'е по двé свíње.*

кóч'ањ -а м *уну́џрашњи, љврђи део главице куйуса*. – Нá, изéди вáј *кóч'ањ*. – *Коч'áње* мéтни на буњíште.

кóц'а прил (тур. *коса*) *љрилично, досíа, в ко́'амии́и (1)*. – Дéте гу *кóц'а* пораснáло. – *Кóц'а* мýку видóсмо док искоч'ýсмо на Дúл'е. – Бóгами, прóшло *кóц'а* врéме ка нé ни писáја. – Варíво гу бíло *кóц'а* л'ýто.*

коц'абáша / коц'абашíја -е м (тур. *косабаши*) *сеоски и варошки кмеи́*. – Кóста *коц'абáша*. – Анц'éлко Секýла је *коц'абашíја* у нáшу маáлу.

коц'амíти 1. прил в *коц'а*. – Їма *коц'амии́и* врéме што не бíја у нáс. **2.** непр прид *љриличан, чии́ав*. – Тí ви́ше нéси дéте, *коц'амии́и* ч'óвек си. – *Коц'амии́и* ни бíла вéл'ика црква.

кóш -а м **1.** *сýремиши́е за кукуруз у кли́овима, амбар*. – Бес *кóш* колóмбоч' нé се ч'ýва. – *Кóш* му је мýцак за тол'ýко колóмбоч'. – Њíне *коше́ве* нýкьд не бíл'е прázне. **2. а.** *издубљени љлеи́ени љредмеи́ од љрућа са ручицама за љренос грóжђа, босíана, жи́и́а, кукуруза и сл.* – Купíсмо тóвар грóже и подел'ýсмо сьс Васи́ла по јén *кóш*. – Напúните јóш тéј два *кóша* грóже, па је дóста за дьнýс. – Да ўзнемо ортáч'ки јén тóвар бóстан, па да подел'ýмо по јéну стрáну, по јén *кóш*. – Да стúч'емо кóј *кóш* колóмбоч', па да нóсимо на пáзар. – Колóмбоч' тýраф на два *кóша*. **б.** *љлеи́ена корíа од љрућа за одлагање рубља, дрва и сл.* – Сýе рубíне сьбéри у *кóш*. – Сьбéри кошúл'е у *кóш* па га нóси у сóбу да ги скальпимо. – Донéсите тéј стáре *коше́ве* да пренесúјемо у кл'ёт кратéне дрáва. **3.** *дашчани сандук у воденици у ко́ји се сии́а жи́и́о*. – Кьд óтидо да вíдим сьмл'éто л'и ми је жíто, воденич'ар бéше тьмýн поч'éја да га сипу́је у *кóш*. – У Муса-ефенди́ну водени́цу *коше́ви* су áрабат.

коше́вина -е ж *љокошено и осушено незрело жи́и́о са коровом, ко́је се корисии́и као храна за сии́оку*. – Ўзните из пл'émње *коше́вину* па на́раните сто́ку.

кóштањ -а м *дрво и љлод кесíена*. – Ми́ ймамо сáмо јén *кóши́ањ* у лóјзе. – Гол'éме ч'ýч'ке ймаф по два-трí *коши́ања*. – У неде́л'у ч'е бéремо *коши́ање*. – Печ'éне *коши́ање* кúпи на Ц'éму.

коштúрљав -а, -о *ко́ји је шу́љикав, ко́ји нема разви́ен љлод (о ко́шпу-њавом воћу)*. – Кьд купу́јеш ора́се, гл'éдај да нéсу *коши́урл'áви*.

к'раста* -е ж скрама од сасушене крви, лимфе и гноја. – Се изгорѣја и му се напрајла **к'растиа** на р'уку. – Ѐди се ђми, ч'е ти се напраи^ф **к'расти**е на л'ице. – А имаше тај ч'ђвек никђје **к'расти**е по нђге. – Нѐ копај **к'растиу**, дѐте!

крѐт непр **1.** зам *све*. – Опл’ач’каше не Арна’ути, узеше ни *крѐи* што имасмо. **2.** прил *сасвим, ѿо’и’уно*. – С’има Дрн’атов *крѐи* проп’аја.

крѐч’и* несвр *ѿремазује кречом због бељења; уо’и’и’и’е ѿремазује зидове каквом бојом*. – И ми ч’е *крѐч’имо* за славу. – Ни л’ани н’есмо *креч’ил’е*. – Кој ви *креч’ија*?

крѐв* -а -о **1.** који је савијен, савину’и, кос, нагну’и. – Ка да ти је *крѐв* з’д. – И дру’га ко’за има *крѐве* но’ге. – За грѐде на’шл’е са’мо *крѐве* дрва. **2.** који је учинио не’и’и’и’о *и’и’и’о* не ва’ља, који носи неку *кривичу*. – Ни’кој не’ бија *крѐв*^ф што не покосил’е д’н’и’с. – А кој гу је *крѐв* што је л’жајка. – Ај, не’ ви’кај на д’ете, не’је *крѐво* о’но, ти си *крѐв*!

крив’ач’а -е ж *хрома женска особа, в крифка, ѿо’и’а’и’и’ца*. – Тај *крив’ач’а* Милан’ова свр’ш’ња. – Сна’је Милан’ове с’естра ме’грем би’ла *крив’ач’а*.

крѐви несвр **1.** чини не’и’и’и’о *кривим, искривљује, савија*. – Како и’дем те *крѐвим* д’есну конд’уру? **2.** окривљује, о’и’и’у’жује ко’га. – Ја не’ те *крѐвим* те’бе, *крѐви* те твој б’рат. **3.** *храмље*. – Што је Јани’ч’у те *крѐви* на но’гу? – Јутре не мо’гу за Фериз’ови’ч’, *крѐви* ми ј’ен ко’њ.

крѐв’ља* несвр *храмље*. – Ка да ти *крѐвл’а* д’ете на ј’ену но’гу. – Се убр’цаја на тр’њ и *крѐвл’а*. – За’што *крѐвл’аш* та’ко, мори-мајко?

крѐво* прил на *увредљив начин, увредљиво*. – Мло’го ми би’ло *крѐво* што ме изл’жа’л’е и не’ до’шл’е.* – Не’ ми је *крѐво* што по имаш па’ре од ме’не.*

кривон’огас -ста, -сто в *бајмак*. – Н’есу ка ту’рски, остарѐл’е, одртѐл’е, *кривоногас’и’е*, оцепане, обол’ел’е.

крѐво’ус -ста, -сто који је *искривљених усана*. – Оти’шла у теј *криво’ус’и’е* Стојанке. – *Криво’ус’и’и* Абду’л’.

кривош’ија -е м/ж *особа искривљеног вра’и’а*. – Стојан *кривош’ија* бија б’он-мајстор к’д се гра’дила ч’ко’ла.

крѐје (се)* несвр **1.** *сакрива, ѿкрива*. – Свек’рва *крѐла* па’ре од нас да не’ гу тра’жимо. – *Крѐје* л’ѐба да не’ га изѐдемо свѐ. – Се видува’ла с’ыз беч’ара *крида’уч’и*. – И Шипта’ри долазил’е *крѐјуч’и* у Световра’ће. **2.** *сакрива се*. – Смо *се крѐл’е* у лојзе да не’ не ви’див бал’и’сти. – Дѐ н’есмо *се крѐл’е* к’д бија ра’т. – „*Се крѐјев* вра’гови у водени’цу“, би не плашил’е да не и’демо прики ре’ке. – На’ша војска *се крѐла* до’л’ен у боро’ве. – *Се крѐл’е* партизани го’ре на Цви’л’ен.

кријѐње с *дечија игра жмурке*. – Ај да и’грамо *кријѐње*.

крѐло -а с **1.** орган за ле’и’ење код и’и’и’и’ца и инсека’и’а. – Исѐч’и тој *крѐло* да напра’имо пе’рку за со’фру. **2.** *фиг бра’и (у односу на сес’и’ру)*. – Ти здрав’о Ма’ро, изгуби’сте ма’тер, не’ка су ти жи’ве бра’ч’а, твоје *крѐла*.

крѐлце -а с дем од *крило (1)*. – На, би’ро, изѐди вој *крѐлце* без л’ѐба.

крифка -е ж в *кривача, ѿо’и’а’и’и’ца*. – Онѐјзи наказнице, онѐјзи *крифке* гу ре’ко свѐ у о’ч’и.

крѣфшом прил *кришом, крадом*. – Како да не, иматни су, теке тако кѣптије што купујеф све *крѣфшом*, неч'еф никој да ги зна што имаф.

крѣка* несвр *неумерено и халайљиво једе*. – Ако сѣдне, цѣја дѣн ч'е *крѣка*, не се дѣза од асталa. – Знаш да *крѣкаш*, а не-знаш да рабѣташ! – Како ги је јѣшно вој дѣте, само *крѣка* и ч'ути. – Само *крѣка*, па се наградија бѣмбар.

крѣкање* -а с гл им од *крѣка*. – А твој изѣша сѣн иде тамо де има *крѣкање* и пијѣње. – Ни рѣка што бѣја у гѣсти и што бѣло *крѣкање*.

крѣкѣнац -нца м *крѣичѣнак*. – Отиде вода у *крѣкѣнац*.

крѣкме ж мн (тур. *kırkma*) *ишике*.

крѣѣри несвр *ври, крѣка (о ѣечности)*. – А: Погл'еда ли туј тенц'ѣру, мѣри девојко? Б: Погл'едала сѣм гу, јѣш *крѣѣри*.

крѣа -е ж **1.** *корен ѣрвеѣа извађен из земље, ѣањ*. – Тури на огњѣште јѣну *крѣа* у. – За зѣму ч'е кѣпим и дрѣва и *крѣа* е. – Лѣјзе ми се осушило, останал'е сал *крѣа* е. – Ваѣиф *крѣа* е те нѣсиф на пазар. **2.** *фиг јадница, сирѣица, несрећница*. – Уф, штѣ уч'ини *крѣа* ја! – *Крѣа* ѣ она, јѣш и тај ѣгењ да гу изгѣри. **3.** *фиг лења, ѣрома, неѣокреѣина особа*. ИЗР **ка крѣа** *неѣомично*. – Сѣди *ка крѣа*, ѣч' неч'е да се помѣри од мѣсто.

крѣеж* -а м *крѣељ*. – Браја сѣно и му ул'ѣга *крѣеж* у нѣгу. – Не ч'е мѣгу сама да извадим *крѣежа* под мѣшку. – Кѣч'е се вѣкло по перѣжу и се напунѣло *крѣеже*.

крѣѣца -е ж дем од *крѣа*. – За нѣч'ѣс дѣста ч'е је јѣш тај *крѣѣца* у грѣце.

крѣма¹ -е ж (тур. *kırma*) *чиѣка*. – Исцѣпала му се *крѣма* на јаку. – Тѣј *крѣме* што прѣиф Турѣиње сѣз ѣглу.

крѣма² -е (тур. *kırma*) *ловачка ѣушка*. – И Јѣфта Гѣпа купија *крѣму*. – Јѣна *крѣма* пѣре би ми вредѣла за лѣв.

крѣмез м (тур. *kırmız*) *расѣвор црвене боје за фарбање косе, ускриѣних јаја и сл.* – Купѣла ли си *крѣмез* у бѣју?

крѣми несвр **а.** *храни овѣе меѣиѣама ѣомѣшаним са солѣу, крѣом*. – Док имасмо сол'и, мѣ *крѣмесмо* ѣфѣе по двапут на недел'у. – ѣфѣа ако не се *крѣми*, неч'е вал'а. **б.** *обрѣдно храњење оваѣа леѣовѣиѣм биѣем за Ђурђевдан*. – На Ц'рѣ'ѣвдѣн ујѣтро рѣно истѣрав ѣфѣе да пѣсеф, да ги *крѣмив** – Донѣја сол'и да *крѣми* ѣфѣе на Ц'рѣ'ѣвдѣн.*

крѣѣји несвр **1.** *сѣче ѣо мѣри ѣѣканину од које се шије ѣдеђа*. – Крѣѣм дѣтѣту кошулч'ѣч'и. – Брач'а му *крѣѣил* е нѣве ч'акшире. – Крѣѣ му јѣн мѣнтан. – Димѣје не се *крѣѣиф* тако. – Док се имѣло, *крѣѣило* се. **2.** *ѣрезује винограѣ*. – Отиша у лѣјзе да *крѣѣи*. – Вал'а да *крѣѣиш* гиѣе и у наѣе лѣјзе.*

крѣѣкне свр *ѣоракне, крѣѣчи*. – Тѣмѣн да *крѣѣкнем*, ја се ѣпѣзна те пѣдо и ѣскрши рѣку.

крѣѣмид -а м *црни лук*. – Исѣч'и *крѣѣмид*. – Донѣси ми два-три гол'ѣма *крѣѣмид*a. – Се осушија и *крѣѣмид* у бѣшч'у.*

крóпи несвр **а**. *залива, њолива*. – Кйша ни пóкропи бáшч'у, нé ч'е вáл'а да гу *крóйимо*. – А: Дё је Цáка? Б: Ёне гу *крóйи* прет капиц'ик. **б**. *йрска кáйима воде, шкрóйи*. – Йди тй *крóйи* кошул'е, а јá ч'е гл'ёдам рúч'ек. – Дьньс владйка *крóйија* нáрод.

крóтос м *крóйикосй, скромносй*. – А да сьс тáј њóен *крóйиос* кóга нéч'е освóи óна?

крóшња -е ж **1**. *койарица, корйа йлейшена од йрућа*. – Сел'анке про-несóше пúне *крóшње* јáјца. – Ёте гу стрйна у двóр, напунйла *крóшњу* грóјзе и дóшла.* – Стáл'амо штó трéба у *крóшњу* и однéсемо аргатйма у лóјзе.* **2**. *свећа увијена у койур која се корисйи у верским обредима*.* – Мóја мајка прáјла *крóшњу*. Би ми дáла кóнац да држим, а óна вúкла тáј кóнац прос врúч' вóсак. Би држáла тóј док се оláди вóсак, па пóсл'е јóпет, јóш двапут, трипут би га провукувáла проз вóсак.*

крпа* -е ж *комад йканине*. – А óн сирóма, нйшта нéма да обúч'е, па му зашйје мáти *крйу* на цепáно мéсто. – Ўзи кóтал сьс *крйу* да нé се изгóриш. – Омóкриш *крйу* у вóду и обрйшеш прá.

крпáра* -е ж *уска йкана йросйирка за йод од сйарих крйа*. – Нé смо меч'áл'е стáре крпе, смо ги сéкл'е и сьс њй се ткáл'е *крйáре*. – Проснáла *крйáру* на пáтос.

крпи* несвр *йойравља крйљењем*. – Ка да гу вйдим сýге мáтер кáко *крйи* кошул'у у двóр. – Нйшта нé се меч'áло, се *крйило* док мóже да се закр-пи.

крпч'е -ета с **1**. *дем мањи комад йканине*. **2**. *мн дечија игра с крйица-ма*. – А: Штó ч'йниф девојч'йч'и у гóрњу сóбу? Б: Йграф се *крйч'йч'и*.

крс -ста м *симбол и кулйни йредмей у хришћанској религији, крсй*. – Овóга ми *крсйа*! – *Крс* на нéбо, *крс* на зéмљу, крсти, Бóже, мóје мéсто де ја спйјем, злóга сýна да не снйјем (...) *крс* ме чува до полноч'а, од полноч'а свй анц'ёл'и.

крстáч'а -е ж *надгробни крсй*. – *Крсйáч'у* л'и му његовóу! – Њéму л'и му дáде? Ё, тóри *крсйáч'у* на тóј што си му дáја.

крсти́ла с мн *задњи ункаш на самару, уздигнуйи део седла, в крсйина* (2).

крсти свр/несвр **1**. *(из)вриши црквени обред крйиёња*. – *Крсйија* ме поп-Мáне. **2**. *да име дейёйу йо рођењу, буде кум*. – *Крсйи* ми дéцу. – Спрáл'áј се да *крсйиши*, у кума-Зóрке ч'е ги се добйје. – Мисл'éсмо да ч'е ни ўмре дéте некрсйёно. **2**. *фиг разблажи водом ракију, вино*. – *Ракију гу крсйија*. – Вóј вйно ка да је *крсйёно*. **3**. *фиг савейује, усмерава, васйийава*. – Јá га *крсйим*, óн прди (нар. изрека). **крсти се** несвр **1**. *йокрейом руке на себи йрави знак крсйа у молийви, у чуђењу и сл*. **2**. *фиг зайочиње оброк йошйо се йрекрсйи*. – Áјде, кúме, *крсйи се*.

крсти́на -е ж **1.** *гомила унакрсно сложених снојова жи́тиа*. – А бра́т тура́ја снопо́ве и праи́ја *крсти́ину*.* – Кът се вр́жев снопо́ви, се ста́л'ав у *крсти́ине*.* **2.** *в крсти́ила*.

Крсто́вдън* -а м *хришћански ѿразник уочи Богојављења*. – Ч'е уч'и́ни-мо па́ре да ти врати́мо *до Крсти́овдън*. – Још кол'и́ко дъ́на је *Крсти́овдън*? – Си́н Крста́ ми се роди́ја на *Крсти́овдън*.

крт́¹ -а *крсти́ица*. – *Крти́* ни је зи́анч'ар, те *крти́ове* те́памо къд го́д ги на́ц'емо. – *Крти́* отвори́ја ру́пе па ми се гу́би во́да.* – *Крти́* пра́и дупке у зе́мњу.*

крт́² -а, -о **1.** *лако ломљив, крхак, в афиф*. – Ва́ј срч'а је *крти́а*, удариш л'и гу ма́ло, о́тиде у парампа́рч'е. – *Крти́о* жел'е́зо јенч'ъс пу́кне. – *Крти́* за́р бе́ше та́ј це́пац па пу́ч'е? **2.** *који је без масноће, кости́ију и жи́ла (о месу)*. – Ме́со о[д] дивл'о́жине не мо́же да би́дне та́ко *крти́о* ка ме́со от пито́ме сто́ке. **3.** *сти́ар, одлежао, си́реман за уйо́иребу (о ракији)*. – Ра́но да се отво́ри бури́-ло, та́ј раки́ја још не́је *крти́а*.

крто́в -а, -о *који ѿри́ада крти́у, који се односи на крти́а*. – *Крти́ове* но́ге узи́маф те́ј же́не мац'ушнице што ту́раф мац'и́је.

кру́па *сти́омачно обољење (обично код деце)*. – *Кру́иа* ч'е би́дне, не́је дру́го, не брѝни. – Доби́ло ми де́те кру́иу.

кру́па-о́т/кру́па-о́ти м *биљка која се користи́и као чај за ублажавање сти́омачних ѿегоба*.

кру́пан* -пна, -пно *који је великог обима*. – Ку́пи *кру́ине* јабу́ке. – На́ш гра́ је ѿо́ *кру́иан* од њи́нога.

крупо́ше се свр 1. *оболи од кру́ије*. – Да ви́кам нана-Ва́јду, *кру́иоса́ло* ми се де́те. **2.** *фиг ѿре́ирге не се у давању (обично о ономе ко мало даје)*. – *Кру́иоса́ја* се што ти да́ја тол'и́ко.

кру́шац -шца м *град, ѿуча*. – *Кру́шац* уч'и́нија го́л'ем ч'е́дер по ло́ј-за. – Три-ч'е́тири *кру́ица* што удри́ше у на́ше пенц'е́ре бе́у гол'е́ме. – Па́де *кру́шац* и о́тиде гро́јзе у бо́ш.*

кру́шка -е ж *биљка Pirus, ѿлод ѿе биљке*. – Ве́ј *кру́шке* у дво́р бѝш су водл'и́ве. ИЗР **кру́шка буздованка** *врсти́а кру́ине дугуљаси́е сочне крушке*. – Ку́пи ако на́ц'еш *кру́шке буздованке*. **кру́шка запира́ч'ка** *врсти́а си́иине крушке о́иоре за јело*. **прсте́нска кру́шка** *врсти́а кру́ине округле сочне крушке*.

крушкаљи́ја* непр прид *ѿамни́је жу́ио, злаи́ножуи́*. – Има́ла свекр-ва је́н по́јас *крушкал'и́ја*. – Ни́које же́не па има́л'е бо́шч'е *крушкал'и́ја*.

кру́шч'е -ета с дем од *крушка*. – От *кру́шке* и *кру́шч'е* (нар. изр.).

крч'аг* -а м *земљана ѿсуда са дршком, ширим доњим и суженим горњим делом од ѿечене глине, керамике и сл., која служи за чување или ношење воде, вина и сл.* – Сва́ка ку́ч'а има́ла *крч'а́зе*. – А́ј, жити-ја́, у́зи *крч'аг** и до-не́си ми ла́дну во́ду да пи́јем. – Де́ си купи́ја ва́ко л'е́по иша́ран *крч'аг**? – Не́ гл'еда́ја де́ га́зи, падна́ја и скрши́ја *крч'аг*.

крч'аже* -ета с дем од *крч'аг* – Има́ло ми́цко *крч'аже* за де́цу. – Но́ч'ом све́кар би узéја сýс се́бе *крч'аже* да пи́је.

крч'ежар* -а м *зана̀илија* *који* *йрави* и *йродаје* *крчаге*. – На́ј до́бре *крч'ежа́ри* би́л'е у Ора́оац. – Ку́пи *крч'аг** од исто́га *крч'ежа́ра*.

крч'ма -е ж **1.** *оси́аи́ак*, *йоследњи* *део* *од* *хране* и *йи́ћа*. – Сýс бра́шњо смо на *крч'му*. – Не́ма ви́ше, *крч'ма*! **2. а.** *часи́и*, *чаи́ћавање* *йоводом* *неког* *радосног* *догађаја*. – Да пи́јемо *крч'му*! **б.** *вече́ра* *коју* *домаћин* *йиређује* *йо* *заврше́йку* *врши́дбе*, *бербе* *винограда* и *сл.* *за све* *учеснике* *у йосу́.* ИЗР **крч-ма је на те́бе** *каже се особи* *којој се* *налива* *йреоси́ало* *йи́ће* *из флаше* *с на-мером* *да наредни* *йуи́и* *она* *часи́и*.

крши *несвр* *ломи*. – Језик не́ма ко́ске, а́ма *крши* ко́ске (нар. посл.). – Младана́вeсте гу *криши́л'е* *пи́ту* *више* *гла́ве.**

ку́д* *прил* *у* *каквом* *йравицу*, *којим* *йуи́ем*. – Ку́д^и *побего́в*, *море-Бо́же*! – Ку́ч'а ни *изгорéла*! Де́ ч'емо, ку́и ч'емо?! – От ку́д доц'о́ше овéј *лопо́ви*?

куде́ља -е ж *дрвена* *йалица* *на* *којој се* *йричврши́ује* *вуна* *или* *коно́йља* *када се* *йреде*, *йреслица*. – Сна́о, у́зи *куде́л'у* и *пре́ди!** – Ко́ј гу узéја мо́ју *куде́л'у?** – На во́де су војво́де, / мамéу гу, мамéу, / сý[з] *злач'ано* *вретéно*, / сý[с] *стребрéну* *куде́л'у* (нар. *песма*).

куде́йица -е с *смои́улак* *увлачене* *вуне* *йри́йремљене* *за* *йреде́ње* – Ни ва́ј *куде́л'ица* не́је до́бро *влач'ена.**

ку́драв -а, -о в *гргу́лав*.

ку́жал/ку́жел -жла м *кли́й* *кукуруза*. – Испéч'и та́ј *ку́жел'* *за* *руч'ек*. – Колóмбоч' ни до́бро *роди́ја*, сýс по два́-три *ку́жл'а*. – *Ку́жл'éви* *овол'икви*! – Ни́који *ку́жл'éви* *се осуши́ше.** – Иски́ни *јéн* *ку́жал'* *да одне́сеш* *до́ма.** – Не́кој одне́ја на́ј го́л'ем *ку́жал'.**

ку́жљи́нка -е ж *окру́њени* *кли́й* *кукуруза*, *око́мак*. – *Ку́жл'инке* ч'е ту́ри-мо на огњи́ште. – Ту́ри на о́гењ сýс те́ј *ку́жл'инке*.

ку́јна/ку́јња* -е ж *йроси́торија* *у* *ку́ћи* *у* *којој се* *йри́йрема* *храна*, *кухи́ња*. – Ч'е гу нац'еш ка́ко ва́ри у ку́јну. – Гу ч'у́ри шпо́рет у ку́јну. – Што́ си одне́ла у ку́јњу?

ку́јунци'и́ја -е м (тур. дијал. *киуитси*) *зана̀илија* *који* *израђује* *фили-гранске* *йредме́йе* *од* *зла́иша* *и* *сребра*. – Ри́ста Деспо́тов је *ку́јунци'и́ја*.

ку́јунци'и́льк -а м (тур. *киуитсилук*) *ку́јунцијски* *зана́й*. – Да́ја де́те на *ку́јунци'и́льк*, а *ои́и* *ку́јунци'и́лька* *сла́бо* *се* *сýге* *жи́ви*.

ку́јунци'ини́ца -е ж *радња* *у* *којој се* *израђу́у* *и* *йродају* *йредме́йи* *од* *зла́иша* *и* *сребра*. – Сýс *ку́јунци'ини́це* *су* *у* *Ку́јунци'и́льк*.

ку́јунци'и́ски -а, -о *који се* *односи* *на* *ку́јунције*. – *Ку́јунци'и́ски* *éснаф*.

ку́к* -а м *анат.* *зглоб* *између* *карличне* *и* *бедрене* *коси́и*. – Падна́ја на л'éд и *искрши́ја* *ку́к*. – Ста́рос, бо́л'ив^ф *куко́ви*.

ку́ка* несвр **1.** *гласно њлаче.* – Ма́ти гу умре́ла, ку́ка. – За́што ку́кав у ко́шјије? – Къд у́мре не́кој, се ку́ка. **2.** *оглашава се кукавица.* – Нъч'е́с ку́ка кукави́ца на ло́шо. – И ја́ сьм ч'у́ла – кукави́ца ку́ка.

кука́вац -фца *јадник, несрећник, сиромах, који изазива сажалење.* – А за́р је лѣко то́му кука́фцу Сѣме што останáја сáм сьс тол'и́ко сѣтне де́цу.

кукави́ца -е ж **1.** *шумска њишица, у народном веровању њредсказује несрећу.* – Кукави́ца му закука́ла на гла́ву (клетва). **2.** *фиг јадница, сироти́ца, која изазива сажалење.* – Изгорéна је, кукави́ца, помрéше гу де́ца, те о́стаде са́ма самцѣта.

ку́ку* узв **1.** *за изражавање жалосѣи, њуге, сѣраха.* – Ку́ку за те́бе, ко́ј-зна де́ је! – Ку́ку, штò си ч'у́ја?! – Ку́ку, бра́те, штò ме стѣгло! – Ку́ку на́ма за њу́! – Ку́ку, преко но́ч' да ми доби́је де́те ва́тру! **2.** *за изражавање изненађења, дивљења, чуђења.* – Ку́ку, къд гу у́вати за ко́се, па вуч'и, вуч'и да гу иску́бе ко́се! – Ку́ку, ако сѣдне, не́ ч'е се ди́гне да оти́дне до́ма! – Ку́ку, пу́на ти је гла́ва вѣшке! – Ку́ку, кът се уфати́в да се те́павф! – Ку́ку, зѣр јопет да се дра́пам сьс ткаје́ње?!

кула́шас -ста, -сто (тур. *kula at*) *њењљасѣи, сивосмеђ (о коњу), в гаљас.* – Тај кула́шас ко́њ се кло́ца. – Ждре́бе кулашасѣи́о, а коби́ла алатáста.

кулумба́ра -е м (тур. *gulâmpare*) **а.** *лицемер.* **б.** *женскарош.*

ку́льба -е ж *врсѣи рибе из Скадарског језера.* – До́ц'и на веч'е́ру, њмамо ку́л'бу.

ку́љма -е ж *врх крова.* – У́спи се на ку́л'му. – На вр' ку́л'ме се успе́ја. – Ва́л'а да се подрѣпне ку́л'ма, ул'е́гла се.

ку́м -а м **а.** *особа која у црквеном обреду кришѣења држи деѣи и даје му име.* **б.** *сведок на венчању.* – Ку́м ни је То́дор Рага́ч'а. – И ку́м благосѣл'а сла́ву.* – И, е́те гу младана́вѣста, њгра мец'у ку́ма и де́вѣра.* – Ку́м би́ја гла́вни на свáдбу.* – До́бро науч'ѣја благосѣл'áње тво́ј ку́м.* – Ку́м ми рѣч'е што купѣл'е да́ске да праивф а́мбар у се́ло.* **в.** *члан њпородица које су се окумиле (најчѣише уз лично име у облику кума).* – Ку́ма-То́дор Рогáч'а. – Ку́ма-Андре́ја Ч'ифтел'ѣја. – Има́ше ку́м по де́сет бра́ва на прода́ву.* – У пла́дне е́те ти га ку́м на вра́та.* – И ја́ у бисáге ту́рим то́ј штò но́сим ку́му.* – И ку́мови од О́ч'е њмав вини́цу.* – А до́ма ме ч'ека́л'е ку́мови.* – Ва́ш ку́м ми помо́га дѣньс да уне́сем др́ва.* – Видѣ́ја сьм коѣи ку́мове у Стрѣ́цку ка́ко стал'áл'е снопо́ве за врше́ње.* – И на́ши ста́ри ку́мови се носѣл'е алафра́нга.*

ку́ма -е ж *женска особа кум, кумова жена.* – А ви́, ку́мо, ка́ко сте, штò ч'ѣните, сви́ здра́во л'и сте? – До́шла ку́ма-Ма́ра да те ви́ди.

ку́мбар м кум. – Ка́ко си, ку́мбар, здра́во л'и си?

ку́ме* ж мн *врсѣи колекѣивне деѣје игре.* – Кът смо бил'е девојч'ѣи, смо игрáл'е ку́ме.

ку́мин -а, -о *који њриѣада куми.* – Ку́мина кошѣл'а ва́л'а да је свѣл'е́на. – Ку́мин бошч'áльк.

кумов -а, -о који *йриѣада* куму. – Кумов дар. – Кумова куч’а неје дал’еко, тјј у сокак.

кумофски -а, -о који се односи на кума. – Кумофски венци.

кумпанџа -е ж (тур. *китрапуа*) 1. дружина, друштво, удружење. 2. организација која је за време *йурске* владавине *йодизало* железничке *йруге*.

кумсто -а с кумовски однос између две особе и између чланова њихових *йородица*. – Наше кумсто је старо, останало ни још о[д] деде. – Умре кумче, растури се кумсто.

кумч’е -ета с *деѣ* у односу на кума који га је крстио. – Тој ми је моје кумч’е, ја съм га крстила. – У Ч’ифтел’ије *ймам* два кумч’еѣа. – Митине кумч’иц’и доц’оше да га викаф на руч’ек.

куне* несвр *йроклиѣе*. – Немој да кунеш децу, мори! – Жена га кунала да не пије. – Га кунал’е што ги утепаја куч’е. **куне се*** заклиѣе (се). – Ако се кунеш, кунѣ се на право.

куп -а м *гомила*. – Түрајте све на јен куй. – Напрај два куйа, па јен тебе, јен мене. – Што је лубеница што искоч’ила у ч’аршију, све вол’икви куйови.

купа (се)* несвр в бања (се). – За Ц’урц’евдѣн би не куйал’е със ц’урц’евдѣнске трафке. – Куйала децу у дрвено корито. – Не треба да га куйаиш, *йма* сипаниѣе.

купи* свр *йлаћанѣм* или чим другим *йрибави* у власништво. – Ч’еркама да куйиѣе госпоцке ал’ине. – Ал *ймате* доста паре да куйиѣе куч’у? – Бај бардак куйија га још мој деда-Митар. – Да л’и си куйија дрва за зиму? – Де да куйим бело брашно? – Де си куйија патл’иц’ане? – И мене ми куйија дајка овој бритвиц’е. – Иди и ти да куйиши ако *ймаш* паре. – Иди куйи и погол’еме баскије од веј! – Куйи дрва за зиму и микни бригу. – За зиму куйија дрво брес – Куйи љутике и две лубенице. – Куйија и десет кила говецко месо. – У Раовац ул’егосмо у јену виницу да куйимо вино.

купи се несвр *окуйла се, гомила се*. – Берите се, куйиѣе се како офце на планину.

купован -вна, -вно који је куйѣен а не *йпроизведен*, *найрављен* код куће. – Обуч’и куйовну фанелу.

купује несвр *йлаћанѣм* узима у власништво. – Дуан куйујем на оку. – Што куйујеш, све крифшом, неч’е никој да ги зна што *ймаф*. – И ми смо куйувал’е дрва за у зиму.* – Кът куйујеш колѣмбоч’, гл’едај да неје брложл’ив.* – Ми у прол’еч’ смо куйувал’е дрва и смо ги стал’ал’е у дрвл’аник.* – Пун пијац бадавц’ије – питава не куйујев.*

купус* -а м *зељаста биљка Brassica oleracea capitata* из ф. *Criciferae*. – Стайла куйус у кацу за зиму. – Изврти прво коч’ан *оѣи* куйус, па стаи сол’и. – Сварѣла куйус и месо. – У зиму једемо кисеја куйус и сланину. – Издрѣбиш слатак куйус и пржиш с кромид[†].

кѹр -а *мушки ѿлни орган*. – Сѣднеш ми на кѹр. – На кѹр мѡј ч’е ми ѱзнеш.

кѹрва -е ж *морално ѿсрнула жена, ѿросѡиѡиѡка*. – Кѹрва и ајдук сѡс плач’ се браниф.

кѹрвар* -а м *мушкарац ниског морала, женскарош*. – Истепаја тѡга курвара Благѡја. – А ѡна, јадна, ни не-зна што гу је мѹж кѹрвар. – Наша мѹж жѣну сѡс курвара и обѡицу ги утепаја.

курветина аугм и пеј од курва. – Сваки нѡч’ иде у тѣј курветине иза сарај.

курвосѹје се несвр *извешѡачено се ѡнаша, ѡренемаже се, в курвоше се*. – Сал се курвосѹје. – Ёте гу Вида Никол’ина, се курвосѹје ка да је го-спѡц’а.* – Не се курвосуј пред л’ѹди, ч’е ти искѡч’и лѡш рѣч’.*

курвоше се несвр в курвосује се. – Ајд одѡвде, штѡ ми се курвошеш тѹј!

курдише свр (тур. дијал. *kurdi*, 3. л. јд. перф. од *kirtak*) *навије саѡи*.

кѹре -ѣта с дем од кур. – Пѡшло кѹре преко мѡре (нар. изрека).

курѣнце -ѣта с дем од куре. – Гл’ѣј кол’ицно му је курѣнце. – А, курѣнце л’и ти твоје што свѣјено мѡч’а!

куриште -а м аугм од куре. – Л’ѣл’е, кол’икво му је куриште!

курна -е ж (тур. *kırna*) *камени или дрвени валов ѿред чесмом или буна-ром*. – Коња напој на кѹрну.

куртаѡисѹје (се) несвр од курѡаѡише (се). – Свѣ сѡз рѹвет што курѡиал’исѹје брата. – Курѡиал’исуваја би и ја да ѡмам па̀ре. – Курѡиал’исѹјеф се сиромаси, како кѡј мѡже. – Курѡиал’исуј се ти, а ѡни како ги драго.

куртаѡише (се) свр (тур. *kurtulmak, kurtarmak*) *ослободи (се), сѡаси (се), избави (се)*. – Да мѡгу да га курѡиал’ишем, курѡиал’исаја би га, жи ми деца. – Сам Бѡг га зар курѡиал’иса. – Не мѡл’и да се курѡиал’ишеш о[т] тѡга са̀фре. – Побеже у Србију, курѡиал’иса се.

кѹскун м (тур. *kusku*) *кожни ѡјас којим се ѡричвршћује самар*. – Бла-гој Недељков ѹзе кѹскун.

кѹсне свр *окуси, ѡроба*. – Кѹсни јѣло да виѡиш ал’ је слано.*

кустисѹје несвр од кустѡише. – Тај вуница кустисѹје.

кустише свр (тур. дијал. *kusti*, 3. л. јд. перф. од *kustak*) *ѡусѡи боју ѡри ѡрању*. – Опѣри ч’ара̀пе у млаку во̀ду да не кустѡишеф. – Ма̀физ ми кустѡиса кѡд га ѡпра.

кѹсур -а м (тур. *kısır*) **1.** *вишак новца који ѡродавац враћа куѡицу као разлику између вредносѡи робе и вредносѡи новчанице*. – Сскај кѹсур да ти врати. **2.** *мана, недѡсѡиѡишак*. – Штѡ кѹсур ви наѡдите тѡму мѡмку? ИЗР ... **и кѹсур** *неѡиѡо више од броја који се наводи*. – А: Кол’ико гоѡине мѡже да ѡма Стојан? Б: Па ч’е ѡма тријес и кѹсур гоѡине. **кѹсур не глѣдај** *не замери, ѡѡросѡи*. – Прѡшч’ѣвајте, прегѡстѡсмо ве, ама кѹсур не гл’ѣдајѡе.

кутија -е ж (тур. дијал. *kuti*) **а.** *предмет сачињен од различитог материјала који служи за њаковање или одлагање ствари.* – Сбѣри алат па тури у кутију. – Тај дрвена кутија нека седи, ч'е ни вал'а. **б.** *садржај једног таквог предмета.* – Децама донѣја по јену кутију локма шеч'ер. – Џзни и јену кутију боје за кондуре. **в.** *такав предмет у којем стоји дуван за љушење.* – Напуни ми вуј кутију дуан. – Пружи ми туј кутију да га зач'урим јено цигаре. – И кутија и цигарѣлк му су от срме. – Тај паквон кутија ми је от шуре.

кутич'е -ета с дем од кутија. – Де нац'е тој тол'ично кутич'е?

кутла -е ж мања кориа од љрућа. – Донесе дома пуну кутију јагоде.

кутлач'а -е ж део воденичног строја који из коша љрима зрно жића.

кутнија -е ж (тур. *kutniye*) свилена фабричка љканина, ишарана љругасио у више боја. – Антерија от кутније. – Минтан от кутније. ИЗР **шам кутнија** свилена љканина са љамноцрвено-белим љругасиим дезеном (од ње је израђена ањерија коју је невесића добијала од родићѣла).

кућњи -а, -о **1.** *који се односи на кућу, кућни.* – О[т] тѣд па до дњѣс нѣсѣм му видеја кућњи праг. **2.** *који се односи на кухињу, кухињски.* – Затвори врата кућња да не ул'егне мач'ка.

кућњик -а м добар, уредан домаћин. – Кућњик је и домник што га нема на дал'ѣко.

кућњица -е ж добра, уредна домаћица. – Бог да гу прости, сѣстра гу бѣше љо кућњица.

куфѣр* -а м кофѣр. – Напунија куфѣре и отиша у другу државу. – Ми однеси куфѣр у куч'у. – Џзе гу од руке куфѣр и га аќна наѣвор.

куч'а* -е ж **1.** *зграда у којој живе укућани.* – Имал'е смо куч'у у Табану. – И стаде ч'овек на праг ољи куч'е. – Искоч'ише л'љди од овеј куч'е. – Бѣгај у куч'у, зѣ ако те уватим ч'е те истѣпам. – Имаше ч'ѣшма бл'љзо до наше куч'е. – Га стигнаја туј до Цветкове куч'е. – Цѣл дѣн има рабѣта љо куч'е. – А тај старѣј брат остаја тамо да седи у туј куч'у. – А ѣе зидав нову куч'у, а ѣе попрал'ав ву стару, љни знав. – Ал имате дѣста пारे да купите куч'у? – Дѣ ч'е седите сѣг, куч'а ви се истрљла? – Домач'ин ми љша да донѣсе бадњак у кућу. – Како викал'е стари, у старо дѣбо се светило у куч'е сѣз борину. – Кѣд би се бл'љжило да грми, љн дајма бѣгаја у куч'у. – Лѣко ч'е наградиш и дѣве куч'е сѣс такву бабовину. – На Бајњи дѣн донѣсе се бѣњак у куч'у. – Нѣ га пушћа ољи куч'е без да једе л'ѣба. – Нѣје дѣбро ако је ѣра бл'љзо куч'е. – Цѣја дѣн рабѣтај љо куч'е, по двѣру, како да не батѣшем. – Вајне љни, куч'а ги љзгоре. – Бљди остадо бес куч'е тамо па и љвде нѣ те вол'ив. – И сѣстра дѣшла бл'љзо до куч'е. – Куч'а ги је тол'љко брлѣжл'ива ка да нема жѣва душа у љљ. – Мѣлкин мљж цѣја дѣн сѣди у лад, а љна рабѣтај а у бащч'у, а у куч'у. **2.** *централна љросѣторија у дому у којој је огњѣише.* – У старе куч'е имало огњѣиште у куч'у. – Туј сѣбу де бѣло огњѣиште гу викал'е куч'а. – У срѣт^а куч'е огњѣиште дѣмѣло. **3.** *укућани, љородица.* – Кѣт сѣм бѣја дѣте, свака куч'а

имала по шес, седам децу. – За Вел’игдѣн свака српска куч’а бојадисувала јџаца. – Има некоје куч’е у које се свац’ав^ф јетрве. – У нашу куч’у немало да се не слѹша свѣкар и свѣкрва.

куч’е -ета с 1. *йас*. – Истѣрај куч’е надвор. – Затвори обѡрње врата да не улазиф куч’ич’и. – Куч’е је главојешнич’е, кѣд завија слѹти зло. – Нашло куч’е јѣну кѡску па гу глоц’а. – Ўзи камен и гац’ај га тој куч’е. 2. *фиг зла, лоша особа** – Па зѡр тој куч’е да ми зѡри штѡ да рабѡтам?!* – Куч’е нијѣно, ти се ч’ини да нѣсмо те видѣл’е.*

куч’инљав -а, -о *који је као кучина (о вуни, йамуку и сл.)*. – Вај вуна је кучинл’ѡва.

куч’инљави се *йосѡјаје као кучина (о вуни, йамуку)*.

кучиште -а с 1. *аугм* и *пеј* од *куче*. – Свѹноч’ што прѣлаја тој врашко којшиско куч’ишиѣ. 2. *фиг пеј особа друге вере*. – Ё, досѡц’а ми тој куч’ишиѣ Мѡксут Парѡман-агин. 3. *фиг лоша, зла особа.** – Тој куч’ишиѣ којшија свѡди се за ништа.* – Зѡр си ч’ѣкаја дѡбро от куч’ишиѣ?*

куч’ка* -е ж 1. *женка йса*. – Се тѣра и твѡја куч’ка. – Млѡго ги је л’ѹта тај црна куч’ка. – Мѣтни и куч’ке јѣн кѡмат л’ѣба. 2. *фиг лоша, зла женска особа*. – Ми напѣрај бел’ѡву тај куч’ка Зѡрка. – Ч’ѹт, куч’ко нијѣна! ИЗР лѹта/йде/скита ка глѹва куч’ка *креѣе се бесциљно, без јасних намера*. – Ёте гу по граду, лѹѡа ка глѹва куч’ка. – Ниѣд нѣси дѡма, скиѡаш ка глѹва куч’ка.

куч’кар -а *м особа која чува йсе*. – Стојан куч’кар.

куч’кетина -е ж *фиг безобразна, нейѡузѡдана, неморална женска особа*. – Тај Спиѣина куч’кеѡина ми изваѡила лакрдѡју. – Тѣјзи куч’кеѡине л’и верѹјеш?

кушак *м (тур. kuşak) йѡјас*. – Кушѡци францѹски.

кѡзѡртма -е ж (тур. kızartma) *врсѡа јѣла од мяса*.

кѡзгѣн *непр* *прид (тур. kızgın) љѹѡи, озлојеѣен, бесан*. – Цстај га, нѣ га заѡѡај, млѡго је кѡзгѣн, дѹман је.

кѡздисѹје (се) *несвр* *од кѡзѡише (се)*. – Кѡздисѹје се сѡмо кѣд ч’ѹје ѡѡј-но йме.

кѡзѡише (се) *свр (тур. дијал. kızdı, 3. л. јд. перф. од kızmak) наљѹѡи (се), озлојѣди (се)*. – Јѡ кѣд ѡч’у, Крѣсту мѡгу да кѡзѡишем.

кѡк* *предл казује йѣвац, смер, йѡложѡј у односу на йѡлазну йѡачку; циљ креѡања, ка, йѣма*. – И јѡ – ѡјт полѡко кѡк наш сѡкак. – Нека бѣгав^ф кѡк наше л’ѹде. – Се дѡгнем и прѡо се прекрѣтим кѡк йсток, слѹнце де искѡч’а.

кѡльк *м (тур. kılık) сѡѡѡашињи изглед*.

кѡлькѡйја¹ *непр* *прид (тур. kılıklı) сѡѡасиѡи, виѡѡак*.

кѡлькѡйја² *м/ж сѡѡасиѡѡа, виѡѡка особа*.

кѡптија -е *м/ж (тур. kıpti) фиг циѡија, йѡврдѡица*. – Каѡо да нѣ, имѡтни су ѡни, тѣке кѡѡѡије.

кѣскан м (тур. *kıskan*) непр прид љубоморан. – Кѣскан је на мене. – Вај куч'ка Танина на свакога је кѣскан.* – Нема среч'а ако је муџ кѣскан на жѣну.*

кѣсканц'ија -е м (тур. *kıskancı*) љубоморна, завидљива мушка особа. – Мање је кѣсканц'ија и л'ути се што си однеја Санду у кафеану. – Муџ гу бија млого кѣсканц'ија.* – Гу испудија тај кѣсканц'ија жѣну от куч'е.* ИЗР **кѣсканц'и** **Пѣтко** м/ж завидна, љубоморна особа. – Виде л'и што кѣсканц'и **Пѣшко** је она?

кѣсканц'ика -е ж љубоморна, завидљива женска особа. – Се осуши-ла вај кѣсканц'ика от кѣсканц'илѣк.* – Отиде да тражи муџа по ч'аршије кѣсканц'ика **Тута**.*

кѣсканц'илѣк* -а м љубомора, завидносѣ. – Се осушила вај кѣсканц'ика **оѣ** кѣсканц'илѣк.

кѣшла -е ж касарна. – Суареч'ка кѣшла је празна.

Л

лабурдина -е ж исечци од дела мяса које се налази између ѣредњих и задњих ногу живоѣиње.

лагѣм -а м (тур. дијал. *lagım*) ходник, ѣподземни ѣролаз, ров. – Вода за ел'ектрику ѣде ѣроз лагѣм. – У Кал'аје ѣма пуне лагѣме ц'ѣпана.

лагѣп -а м (тур. дијал. *lağır*) надимак. – Андрѣшке Славковому лагѣп му је Карач'ѣрез. – Съз ѣу не зборим, вади ми лагѣѣ.

лад -а м **1.** *месѣо зашѣиѣено од сунца, месѣо у сенци.* – Оди у лад, што сѣдиш на слунце? – У лад да сѣдим, вино да пијем. – Сви аргати жѣѣтву жѣѣѣф, / пипирѣфка у лад сѣди (нар. песма). – Ёне га у лад^ѣ прекај дѣвар.* – По добар лад је пот старо дрво. – Милкин муџ цѣја дѣн сѣди у лад. **2.** *хладовина, свежина, в ладовина.* – У нас је ѣо лад, зар што је прекај рѣке.

ладан -дна, -дно **1.** *који има ниску ѣѣмѣѣраѣуру, ѣрохлаѣен, в сѣѣуден.* – На вој ладно време не искач'ај надвор. – Дѣн бѣше млого ладан. – Тура му ладне крпе (нар. изрека). – Ако дуне јѣн ладан вѣтар, ч'е се смрзнеш. – Нѣмој да пијеш ни ладну воду. – Од јуч'ѣр дѣва ладан вѣтар. **2.** *фиг који је озбиљан, уздржан, ѣовучен.*

лади несвр *снижава ѣѣмѣѣраѣуру, чини неѣѣо хладнијим.* – У бѣ-нар ладимо лубѣниѣе. **лади се** *расхлађује се.* – Узѣла паало па се лади ка јабанц'ѣе што ч'ѣниф.

ладно *прил с ниском ѣѣмѣѣраѣурум, в сѣѣудено.* – Дѣнѣс је ѣо ладно зе јуч'ѣр.

ладноч'а* -е ж *сѣѣуден, зима, в сѣѣуд.* – Искоч'ѣло дѣте по тѣј ладноч'е у кошул'у и преладило. – Одавно нѣ бѣла ваква ладноч'а.

ладовина -е ж **1.** в лад (2). – Дьнѣс је ѿ ладовина зе јуч’ер. **2.** фиг за-
твор. – Рустѣма Шпѳрту турѿл’е у ладовину.

ладовит -а -о свеж, хладан. – Дѣн бѣше ладовиѿ. – Ладовиѿо бѣше вој
л’ѣто.

лазар* -а м девојчица са шѿпайом обучена у мушкарца у лазаричком оѿ-
ходу. – Ја сѣм бѣла трѿ године лазар у Лазарице. – И смо појал’е: „Обрѿни се,
лазарѣ“...; „Ој лазарѣ, лазарѣ, ѿвде куч’а богѣта...“ – Сѣс јѣн дибѣја стап ла-
зар ч’е ч’укне на обѳрѣе вѣрата. – Мѣне ме напрѿл’е лазара, ка да сѣм мушко.
– А мѣде снаше што имѣл’е мицке дѣцу би закитувал’е лазара и лазарицу.

лазарица* -е ж девојка у Лазарицама обучена у свечану женску но-
шѣу, в лазарка. – А мѣне ме узимѣл’е да бѿнем лазарица. – Мѣде снаше
што имѣл’е мицке дѣцу би закитувал’е лазара и лазарицу. – Пѣвав^ф лазарице
за свакога кѳј има у куч’у. – Домѣч’ин искѳч’и от куч’е да отвѳри вѣрата ла-
зарицама. – Ја сѣм ги знала свѣ пѣсме што појал’е лазарице. – Лазарице ни
појал’е у двѳр: „ѿвде куч’а богѣта сѣс ил’ѣду дукѣта...“

Лазарице* ж мн народни обичај рано на дан Лазареве субѳиѣ или уочи
Лазареве субѳиѣ, у којѣм учесници иду од куѣе до куѣе ѿевајуѿи одговарају-
ѣе обредне ѿесме. – Лазарице пѳ имѣло кѣт сѣм бѣла дѣте. Сѣг Лазарице пѳ
више се ѿграв^ф по сѣла. – За Лазарице се појало свакому кѳј има у куч’у: се
појало за беч’ѣра, за снашу, за дѣте, за стару жѣну има пѣсма. – Лазарице смо
играл’е за вол’у, за ч’ѣф. – Ч’е пѳч’немо да ѿграмо Лазарице о[д] дванаѣс
сѣта у нѳч’ према Лазарѳвдѣн.

лазарицин* -а -о који ѿриѿада лазарици. – И на крај сви ч’е ѳтиднемо
у лазарицину куч’у.

лазарка* -е ж в лазарица. – Ни бѣла у гѳсти лазарка Стѣна од Мушу-
тиште. – Никѳје девојч’ѿч’и неч’ѣл’е да бѿнев лазарке.

лазарѳв* -а -о који ѿриѿада лазару. – Би ѳтишл’е у лазарѳву куч’у, тѣмо
би ни лазарѳва мѣти спѣрѣла рѣч’ак.

Лазарѳвдѣн* -а м слава којѣм се обележава и Лазарева субѳиѣ. – Наше
којшије имѣл’е славу Лазарѳвдѣн. – Кѳј слави Лазарѳвдѣн у твоју малу?

лази несвр **1.** ѿзи (о малом деѿѿѿѿу). – Дѣте ми јѳш не пѳч’ѣло да лази.
2. гмиже, мили (о инсекѿима). – Лази, лази, бубамѣро.

лајав -а, -о брѳлив, језичав. – Тѳму лајѣвому Пѣтку ли си рѣка? – Нѣ зна
се кѳја од ѿѿ двѣ је ѿ лајѣва.

лајавица -е ж брѳлива, језичава жена. – Ч’ѣти ти, лајавицо лајѣва.

лајѣца -е м/ж пеј неугледна, јадна, ѿросѿѣ особа. – Онѳму лајѣце л’и
да му дѣднеф тѣкву девојку? – Тѿ, мори лајѣцо, да гл’ѣдаш своју рабѳту и да
не се мѣшаш у свѣшто.

лаје несвр оглашава се лавѣжом (о ѿсу). – Ѧ виде Габѣл’ѳв стап, куч’е
тѣке пѳч’е да лаје и јѣла на ѿѣга да га грѿзне. – Ч’ѣти, не лај више. – Дѣ куч’е
јѣде, туј и лаје (нар. посл.).

лајно -а с 1. *говеђа балега*. – Тај *лајна* од бивол'ице ги метни на буњ'ште. 2. *пеј ниш'ков, никоговић*. – Опцува ме тај параман, аг'но *лајно* М'аксут. ИЗР *јёде лајна говори о бесмисленим, неважним с'тварима*. – А: Шт'о зб'ори Душан? Б: Ништо, *јёде лајна*.

лак'ат/л'б'кат -кта м 1. *зглоб руке који с'јаја подлак'ициу и надлак'ициу, део руке око ш'ог зглоба*. – М'уч'ьн је вес'елник, н'икако не м'оже да испр'ужи т'уј р'уку што му је с'виј'ена у *лак'аи*. – И кол'ена и *лак'и'ови* му пот'екл'е. – Бијеф га об'два *лак'иша*. – П'аде на пр'аг* и и'скрши *лак'аи*.* – Ёте га с'еди, умаш'ија *лак'аи* па га б'ол'и.* – Ме т'киња с'с *лак'аи* да не в'идив л'уди.* 2. *с'тара мера за дужину (око 70 цм)*. – *Л'ак'аи* б'асму узе Ц'уца за арку. – К'упи ј'ено д'есет *л'б'к'иша* платно.*

лакрд'ија -е ж (тур. дијал. *lakirdi*) 1. *реч*. – С'еди да ти к'ажем две-три *лакрд'ије*. 2. *неис'тина, измиш'љош'ина, гласина*. – Стој'ану искоч'ила *лакрд'ија* да от'ура ж'ену. – Тај лајавица Стој'анка ми извадила *лакрд'ију*. – Ж'ена му је алајк'уч'ка – и'де од ј'енога до др'угога и б'рка *лакрд'ије*.* 3. *рас'права, свађа*. – Н'еч'у да и'мам *лакрд'ију* с'з б'рач'у. 4. *разговор*. – Зафат'исмо се у *лакрд'ију*, те ч'а-ч'у до с'г. – За т'уј раб'оту не отв'арај *лакрд'ију*. 5. *и'словица, изрека*. – Има *лакрд'ија*: м'ладос – л'удос, с'тарос – ж'алос.

лакрдис'ање с гл им од *лакрд'ише, разговор, в лакрдисување*. – Шт'о не сп'ијете, к'акво је т'ој *лакрдис'ање* до п'олноч'.

лакрдисување с гл им од *лакрдисује, в лакрдисање*. – Њ'иному *лакрдисувањеу* крај н'ема.

лакрдис'ује несвр *разговара*. – А: *Лакрдис'аја* л'и си с'з Јов'ана? Б: Н'е, т'и *лакрд'иши*.

лакрд'ише свр/несвр (*ио*)*разговара*. – Пушти м'ене, ј'а да *лакрд'ишем* с'з њ'у. — Ми *лакрд'ишемо*, а он с'амо ч'ути и гл'еда у з'емњу.

л'амба -е ж (тур. дијал. *lamba*) *лам'и*. – Иди уп'ал'и *л'амбу*. – К'д нем'ала струја, св'и смо им'ал'е по к'уч'е *л'амбе* и газарч'и'ч'и.* ИЗР *ши'ше л'амба с'т'аклена лам'и*.

ламб'ара -е ж *велика свећа коју носи најближи сродник на челу и'осмр'и-не и'оворке*. – К'д у'мрем, н'емојте да ме ук'опате *без ламб'аре, ламб'ару* да ми н'оси у'нук. – Д'ајма б'ила салтанатл'ија, остаила ам'анет *без ламб'аре* да н'е гу ук'опаф.

ламб'ич'е -ёта с дем од *ламба*. – За слуб'ицу ми и'мамо ј'ено *ламб'ич'е*.

л'амња -е м/ж *халай'лива, незаси'иша особа, в аждаја (2), аждер (2), изеша, лайш'имуа*. – Ако ти с'едне на а'стал тај *л'амња*, св'е ч'е ти искр'ка.*

л'анац* -нца м 1. *међусобно с'йојен низ мей'алних ирс'иенова*. – В'идо зак'ач'ен *л'анац* на врата. – Врз'ал'е бив'ола на *л'анац* да н'е ги поб'егне. – Ал' ти је п'с на *л'анац*? – Вај стар'еја бесн'ул'а се пуштила ка к'уч'ка од *л'анца*. 2. *верт'икални украс у и'леш'ењу који и'одсеђа на ланац*. – М'оја мајка-Бор'ика на фан'елу ч'е и'с'пл'ёте по два *л'анца*.

ла́ни прил *йрошле године*. – Још од *ла́ни* што л'ежи у постел'у. – А се сеч'аш како смо шарал'е јајца *ла́ни*?

ла́њски -а, -о *йрошлогодишњи*. – Останало ни *ла́њско* жито. – Да се жњеје *ла́њско* пол'е, / *ла́њско* пол'е ангарија (нар. песма).

ла́па -е ж (тур. *lara*) *йарче чистје крије йремазано мелемом йроштив црног йришйа*. – Турај му свејено вруч'е *ла́је*, ч'е му прбц'е.

лапави́ца -е ж *влажан снег йомешан с кишом, суснежица*. – Седи дома, де ч'еш *йо* веј *лапави́це*?

лаптиму́а -е м/ж в *аждаја (2), аждер (2), изеша, ламња*.

лас* узв за *дозивање ласица*. – Кобајаги да гу ви́кне ласи́цу, да гу прева́ри и да гу уте́па, ац'а би зборе́ја: „Лас, лас, ласо, доц'и да ти да́дем пил'е!“

ласа* -е ж хип од *ласица*. – Йди, *ласо*, у којшије, не ми ди́рај мо́је пил'ич'и жити тво́је ласич'ич'и.

ласи́ца* -е ж *мала звер из йородице куна*, лат. *Mustela nivalis*. – Оч'е ласи́ца да наду́је ч'ове́ка. – Бегал'е де́ца од ласи́це да не ги наду́је ако би́нев бл'изо. – Зборе́ше свекр́ва да не гу ди́рамо ласи́це ми́цке, зе ч'е доц'е но́ч'у да наду́је де́цу ел'и да се посере́ у мл'еко. – Ул'егне ласи́ца и пода́ви пил'ич'и.

ласи́ч'е -ета с *младунче ласице*. – Виде́ја две ласич'е́йи, а́ма не ги утепа́ја.

ластави́ца -е ж *ййи́ца селица, ласи́а*, лат *Hirundo*. – У нас се врати́л'е ласи́ави́це у ста́ро гње́здо.

ла́стар* -а м *млади изданак на лози* – Ло́јзе се кро́л'а док не истера́в^ф ласи́ари. – Ако йма мло́го ласи́ара, се пл'еви, зе не ч'е бине до́бро гро́јзе. – Ба́та да кро́ји ло́јзе на два́ ласи́ара. – Скина́смо ласи́аре и се врати́смо до́ма. – Ги́ц'е смо пл'еви́л'е од ласи́аре.

ласта́рско гро́јзе с зб *различи́е врси́е грожђа које рађају на йосебним лозама, ййзв. османлу́цима*.

ласта́фч'е -ета дем од ласи́а, *младунче ласи́е*. – Зе́ва ка ласи́афч'е. – А, ласи́афч'ич'и ве́ч'е и л'е́тиф.

ла́стик/ла́стика -е ж (тур. *lâstik*) **1.** *раси́егли́ва, еласи́ична ври́ца, ласи́иши*. – Пути́не на ласи́ику. – Ку́пи ако на́ц'еш и је́но три́ ме́тра ласи́ик.* **2.** *йра́шка.** – Му на́праја бра́т ласи́иик па не га́ц'а у дво́р.* – Од грево́те, утепа́ја сьс ласи́иик три́ врапч'е́та.* – Ч'йи ласи́иик ме́тна по дьл'е́ко, а?

ла́стинка -е ж *йеи́елька грозда без йлода*. – Ласи́йinke ту́ри у ка́цу.

ла́стра -е ж *црни лим*. – Под грн́це ту́ри ласи́ру.

ла́страц'и́ја -е м *лимар*. – Це́ка ласи́рац'и́ја.

ла́страц'и́льк -а м *лимарски занай*. – Мамуша́нци рабо́таф ласи́рац'и́льк.

ла́страц'и́ски -а, -о *лимарски*. – По́арно да ку́пим фабри́ч'ке зе ласи́рац'и́ске грн́це.

латинин -а м **а.** *римокаџолик*. – Уда̀ла се за јѐнога офицѝра *лаџинина*.
б. *Албанац римокаџоличке вероисџовџи*. – Убџја га јѐн *Лаџинин*. – А: Дѐ си купија борџну? Б: Од јѐнога *Лаџинина* на Папа-ч'аршџу.

латинка -е ж **а.** *римокаџолкиња*. **б.** *Албанка римокаџоличке вероисџовџи*. – Та̀кво пла̀тно ткаџеф са̀мо *Лаџинке*.

латинч'е -ета с дем од *лаџинин/Лаџинин*. – Јѐно *Лаџинч'е* погодија за шегр̀та.

лаџи* (тур. *laf*) несвр *разговара, џаска*, в збори, *муабџи*. – Са нац'о̀смо код бра̀та ми па о̀стадо да *лаџимо* ка̀ко ни бѝло у во̀јску. – Ако *лаџиш* сџс сва̀кога, о̀стаде ра̀бота наура̀ботана.

лџж* -а м *лаж, неисџина*. – Рѐч'е *лџж* и о̀тиде. – Не ти веру̀јем, *лџж* си рѐка.

лџжа̀јка* -е ж она која је склона лага̀њу, *лажљивица*. – *Лџжа̀јка* лџжл'ива џде по сока̀це и лџже де стѝгне. – Она̀ј *лџжа̀јка* лџжи, лџжи, а ја, буда̀ла, па гу веру̀јем.

лџжа̀јкин* -а -о који џриџада *лџжа̀јки*. – Нѐје мло̀го скџп *лџжа̀јкин* рѐч'. – Нѐје за вѐру *лџжа̀јкино* зборѐње. – А за̀р веру̀јеш у тѐј *лџжа̀јкине* лакрдѝје?

лџже* несвр *говори неисџину, лаже*. – А̀ отво̀ри у̀ста, о̀дма *лџже*. – Ако *лџжеш*, сѐбе *лџжеш*. – Нѐмојте и ви да ме *лџжџе!* – За то̀га л'и збо̀риш што *лџжџе* да џма трџ кџч'е? – Ме *лџже* да ч'е ми донѐсе. – А̀ј, нѐмој да не *лџжеш* и ти, Бо̀га ти. – Нѐмој, бѝро, да *лџжџе* о̀ца и ма̀тер.

лџжљив* -а -о који *лаже*, који је склон лага̀њу. – По̀ *лџжл'иво* дѐте от Спѝре нѐма. – У *лџжл'ивога* ч'овѐка вѐра нѐма.

лџжов* -а м она̀ј који је склон лага̀њу, *лажљивац, лажов*. – Мѝсл'и *лџжов*^ф ч'е ме излџже, нѐ-зна да зна̀м што бѝло. – *Лџжов* мѝсл'и сва̀ки пџт ч'е мо̀же да те излџже ако те излџжа̀ја јемпџт. – Нѐмој да му веру̀јеш то̀му *лџжову* Мирч'ѐту.

лџк -а, -о **1.** који је мале џџежине. – *Лџк* је ка па̀мук. – Ва̀ј стра̀ник је на̀јлџк. **2.** *окреџан, хиџар брз*. – *Лџк* ч'овек за свѐ је ѐрбап. **3.** који је доброг расџоложѐња, *весео*. **4.** који је без новца. – Мѝлан је сџге *лџк*, свѐ да̀ја на ко̀мар. **5.** који је мек, обрадив (о земљи). – Ва̀ј џџва ни је *лџка*. **6.** који је са малим џроценџом алкохола, *слаб* (о џићу). **7.** који није џџежак, *смрџионосан* (о болесџи). ИЗР. **џма лџку руку** *вџшџ је у ручном раду, ку̀ћним џословима*. – Ца̀на џма *лџку руку*. – А̀ што џма *лџку руку* да ти изва̀ди зу̀б, ништа не осѐтиш. * **џма лџку но̀гу** *вџшџ је у игри, физичким акџивносџима*. – *Лџку но̀гу џма*. **џма лџку па̀мет** *неџромишџен је, ограничен, џриглуџ*.

лџкне свр **1.** *осџи олакша̀ње усред болесџи, осџи се здравсџвено бо̀ље*. – А: Ка̀ко ти је ма̀ти, мо̀ри Вџтко? Б: От сџноч' ма̀лко гу лџкна̀ло. – Га̀јрет, га̀јрет, ч'е ти лџкне. **2.** *џосџане лакиш, изгуби на џџежине*. – Бо̀гами, *лџкна̀ја* стра̀ник от ко̀га то̀ч'џмо вѝно.

лѣко* прил **1.** *без велике муке и ѿруда, с лакоћом.* – Нѣ гу је лѣко със ч'етири дѣцу. – Ајде рабѣтај нешто, лѣко је да се скѣта по сокаце ка глѣва кѣч'ка. – Лѣко ч'е ул'егнеш у апс, тѣшко ч'е изл'егнеш. – Нѣ ми бѣло лѣко да му кѣжем брѣту за тѣј. – Нѣ бѣло лѣко пѣш да се ѣде. – Лѣко ви је вѣма кѣд ѣма кѣј да ви помѣгне. – А женѣма напре, бѣгме, нѣ ги бѣло лѣко. – Другорѣтка ѣѣ лѣко ч'е се порѣди от прворѣтке. – Лѣко је да се вал'ѣшкаш. – Лѣко ч'е нагрѣдиш и двѣ кѣч'е със тѣкву бабовѣну. – Сѣг је ѣѣлѣко беч'арѣма да нац'ев девојку. **2.** *сѣоро.* – Рабѣтајте ѣѣ лѣко да нѣ се умѣрите. – Уди ѣѣ лѣко, нѣ ѣтај, ч'е изнемѣгнеш.

лѣкос -а м *безбрижностѣ, расѣерећеностѣ, лакоћа (у ѣослу).* – Ајде, нѣка је със лѣкос. – Бѣг да ги дѣде здравл'е, Бѣг да ги дѣде мѣлос, Бѣг да ги дѣде лѣкос (здравица).

лѣкосѣн -а, -о *који се лако буди из сна.* – Дѣте ми је лѣкосѣно.

лѣкѣта -е ж *олакшање услед болестѣи.* – Како се прѣзнои јѣдник, ѣсети лѣкѣту.

лѣкти несвр **ИЗР лѣкти срѣце** *осећа сѣрасѣи, наклоностѣ ѣрема нече-му, ѣоседује вољностѣ, сѣремностѣ за нешѣи.* – Јѣш док бѣше мѣцк, нѣму му лѣкѣше срѣце за кѣѣгу. – Да гу лѣкѣи срѣце за рабѣту, зѣр би ѣна седѣла вѣздѣн бадѣјава? – За рабѣту ѣч' не гу лѣкѣи срѣце тѣјзи девојке.

лѣн -а м *биљка из чије се сѣабљѣке добија влакно, а из семена уље, лат. Linum usitatissimum.* – Трѣла бѣба лѣн, да гу проц'е дѣн. – И лѣн се сејаја.* – дземо лѣн да упрѣдемо и да ткѣјемо.*

лѣнен -а, -о *који је израћен од ланеног влакна.* – Лѣнена кошѣл'а. – Лѣнен пѣшч'ир. – Лѣнено плѣтно. – Рѣсо, дѣј ми јѣну лѣнену крпу.

лѣсан -сна, -сно *лак, лагодан; једностѣаван.* – Бѣгами, ни нѣѣјан жѣвѣт нѣ бѣја лѣсан док нѣ гу пораснаше дѣца. – Лѣсна рабѣта је тѣј.

лѣсно прил *лако, једностѣавно.* – На апсѣнске вѣрата лѣсно се ул'егне, ѣма мѣч'но се изл'ѣзне. – Лѣсно је нѣѣји, у дѣвл'ет пораснаѣла, у дѣвл'ет се и удаѣла.

лѣв -м *хвѣиање и убијање живѣиѣња, в ловење.* – Плѣдне вѣка, а ја у лѣв пѣц'о (нар. посл). – Лѣв ловѣја Мал'есѣре, / ѣѣ двѣра пѣшинѣга, / ѣн не ѣде да лѣв лѣви, / веч' да гл'ѣда пѣшинѣцу (нар. песма).

ловѣње гл им од *лови, в лов.* – Поп-Мѣне је мѣјстор за ловѣње рѣбе.

лови *хвѣиа или убија живѣиѣње оружѣем или разним наѣравама.* – Свѣноч лѣви, ништо не уѣви.

ловѣна -е ж *ѣиѣо се улови, ѣлен, улов.*

ловѣ'ѣја -е м *ловац.* – Уч'ител'-Мѣне је изгѣрен лѣв'ѣја. – Свѣ мѣжи у фамил'ѣју бѣл'е лѣв'ѣје.* – Лѣв'ѣја узе пѣса и ѣјт по зѣјце.* – Му пѣде пѣшка лѣв'ѣје и се ѣскрши.*

ловѣ'ѣка -е м *мѣчка која лови мишеве.* – Вѣј мѣч'ка пѣ нѣје лѣв'ѣка зе ѣнај понапрѣшѣа.

ло́гав -а, -о *парализован, узет̑и̑*. – *Ло́гав* је, не мо́же да і́де. – Уч'ител'ка Ма́га је лога́ва. – Логави́ца лога́ва.

лога́вац -фца м *онај који је парализован, узет̑и̑*. – Узела старе́јога му́жа лога́вфца. – И то́га лога́фца га тури́л'е у а́пс.*

логави́ца -е ж *она која је парализована, узет̑и̑а*. – И е́не гу де і́де ка да је логави́ца.*

ло́жи* несвр *пои́ти̑аљује дрва или неко друго гориво*. – *Ложі́ја* пот ка́зан су́ве др́ва по́ брго да по́ц'е. – Ч'е ложі́мо у нч'е́с ако бі́не мло́го ла́дно. – Млади́ца пр́ва се ди́гне и ло́жи у ку́ч'у.

ложі́ца -е ж *кашика*. – Ту́ри јену ложі́цу ма́сло. – *Ложі́ца* шимширл'і́ја. – За јену ложі́цу пи́л'аф ч'ик у Брэ́зну (нар. изр.). – У́зеш ложі́цу, премешаш јело и оби́ц'еш за а́дет.* – Све ложі́це и вел'у́шке бі́л'е у ложич'а́рку.* – Пу́на ги бі́ла ложич'а́рка вел'у́шке и ложі́це.*

ложич'і́ца -е ж **1.** дем од *ложі́ца*. – На́дроби му попарі́цу, / па му да́до ложич'і́цу (нар. песма). **2.** *наджелудачни регион човечјег ті́ла, удубљење испод грудне кості́и*. – Бо́л' и ме ложич'і́ца. – О́вде у ложич'і́цу ме бо́л'и.

ложич'ња́к -а м *дрвени мањи сандук где се одлаже љрибор за јело, в ложичарка*. – Обри́ши ложі́це па ту́ри у ложі́ч'ња́к.

ложич'а́рка -е ж в *ложич'ња́к*. – Све ложі́це и вел'у́шке бі́л'е у ложич'а́рку.* – Пу́на ги бі́ла ложич'а́рка вел'у́шке и ложі́це.*

ло́за -е ж **1.** *род, і́леме, по́шомци испі́ог љреі́ка*. – *Ло́за* ги је та́ква. **2.** *шара на женским чараі́ама у виду гране са цве́товима*. – Мло́го гу је л'е́па ло́за на ч'ара́пе. – Ја́ до́спе и дру́гу ло́зу. ИЗР **ло́за ч'ардакльі́ја** в *лозница*.

лозі́нка -е ж *љру́и од винове лозе*. – Да сбэ́ремо лозі́нке па да но́симо до́ма. – Ту́рамо и лозі́нке пот ка́зан.* – Збэ́ремо лозі́нке у ло́же и одне́семо до́ма да ло́жимо.* – Истера́л'е лозі́нке мло́го про́шлу го́ди́ну, па смо има́л'е мло́го да бэ́ремо.*

лозні́ца -е ж *дивља винова лоза, вињага, в османльк*. – *Лозні́ца* ни, да́ја Бо́г, до́бро роди́ла. – За зи́му ми оста́л'амо л'і́сје от лозні́це.

ло́ј -а м *масі́ у ті́кивима домаћих живо́и́иња, која се користи́и у исхра́ни*. – Ру́стем Беч'і́ру да́до у за́јем за двé о́ке ло́ј.

ло́же -а с *виноград*. – Наше ло́же је до богосло́фске ба́шч'е. – Ми і́мамо два ло́жа, јено у Ба́ру, а јено у Ч'епу́рьц. – Стра́ ч'у́ва ло́же, пу́дар бэ́ре грóже (нар. посл.). – Ба́та има́ше и јено ло́же до гра́д.* – Де́да посеја́ја ба́грена до наше ло́же.* – А мо́ј бац'а́нак і́ма ло́же на бре́г*.* – Ва́л'а да кро́иш ги́ц'е и у наше ло́же.*

ло́женце -а с дем од *ло́же*. – І́ма са́л јено ло́женце. – Јо́ван Пра́са купи́ја јено ло́женце не́ма ни маті́ка.

ло́жішта с мн *земљи́и́е засађено виноградима*. – А: Де́ је Јо́ван? Б: Искоч'і́ја ма́ло у ло́жіи́и́а.

лојзиште -а с аугм и пеј од *лојзе*. – Дѹсади ми тој прокл'ето *лојзиштие*. – Утепа се работач'и тој врашко *лојзиштие*, а ајер му нѣ-виде.

лѹк -а м *осѣаци* *јела којима се хране свиње, ѿмије*. – Узѣма лѹк од Богословије да рани свиње. – По сѣла куч'ич'е раниф *сѣз лѹк*. – Мѡнц'а гу бѣше, Бѹже ме прѹсти, ка лѹк.

локѡнта -е ж (тур. *lokanta*) *кафана, гостѣионица*.

лока несвр **1.** *гласно ѿје, узима ѿечносѣ захваѣајући језиком (о жи-воѣињама)*. – Пуѣсто мл'ѣко и куч'ич'и *локаф* (нар. изр.) **2.** *фиг пеј ѿје алко-холна ѿића у великој количини*. – Ёне га де *лока* у кафеѡну.* – *Локаја* цѣја дѣн, па увѣч'ер бија бѹлан.* – *Локај* кѣд нѣси ч'ѹвек.*

локање с гл им од *лока*. – Кѡкво је тој *локање* вино свѹноч'?

локмац'ѣја -е м (тур. *loktasi*) *гоѣован, нерадник, изелица*. – *Локмац'ѣја*, ништо не рабѹта.

лѹкма-шѣч'ер -а м (тур. *lokta + lokut*) *раѣлук, в локум*. – Купи јѣну кутију лѹкма-шѣч'ер.

лѹкне свр од *лока*. – Ај да гу лѹкнемо по јѣну белѡч'у.

лѹкнат -а, -о *ѿијан*. – Остај га, манѹке, *лѹкнаѣ* је. – плка Угар је от собѡјл'е *лѹкнаѣ*, и куд мѣне лѹкна сто драма ракију па ѹтиде дѹма.

локотѣна -е ж *лоше ѿриѣремљено јело*. – Мѡнц'а гу бѣше *локоѣина*. – Тѣј твоје *локоѣине* л'и да јѣдем?

локум* -а м (тур. *lokut*) **1.** *врѣѣа јела у комадима од ѿрженог хлебног ѿесѣа*. – Прет слѹнце испрѣјила *локуме* и ни донѣла да јѣдемо. – *Локуми* смо прѣјил'е у свињски мѡс. **2.** *в локма-шечер*. – Сваки пѹт кѣд би дѹша код нѡс, дајка би ни донѣја *локуме* сѣс орѡсе.

ломѹти несвр *ѿуно говори, говори бесмислице, в ломоч'е*. – *Ломѹти* ка трекѣтѡло.

ломѹч'а/ломѹч'е* несвр *много говори ѿриговарајући, брбља*. – Ми *ла-мѹч'а* цѣја дѣн, не мѹгу више да гу слѹшам. – Ми досѡди, нѣ ме остѡл'а, стѡлно *ламѹч'а*. – *Ломѹч'е, ломѹч'е*, ка прѡзна водѣница.

лопѹц'а ж (тур. *lopca*) *скуп, збор; договор*.

лопѡрда -е ж **1.** *ѿѡѡак код говѣда*. **2.** *фиг велико сѣѡѡѡло*. – Што учѣтел' Пѡвл'е ѿма *лоѿѡрде*!

лопѡта* -е ж *ѿѡснѡѣа мѣѣална алаѣка са дрвѣном дрѣжалицом, која служи за ѿребѡцивање чега, в каѣија*. – Узѣте *лоѿѡѣе* и рѹке и товѡрите зѣм-њу! – Купи јѹш двѣ *лоѿѡѣе*.

лопѡтка* -е ж *дугачка и широка дрвѣна каѣика за мешање јела или зимнице ѿриликом кувања*. – Вуј *лоѿѡѣку* купија ми мѹж у пијац. – Не мѹже да мѣша варѣње без лопѡтке у дибѹку тенц'ѣру.

лопов* -а м *крадѣѡѡѡ, ѿљачкаш*. – Нити смо знѡл'е кѡко да се ч'ѹѡамо од овѣј којѣије *лоѿѡѡе*. – Видѣл'е *лоѿѡѡа* у кѹч'у. – Си га видѣја, бѣч'и ч'е га пѹзнаш *лоѿѡѡа*. – Тај ти бѣше *лоѿѡѡ* над *лоѿѡѡа*.

лопофч'е* -ета с *деѣе* *лойов*. – Од оца лопова и дѣте искоч'ило *ло-йофч'е*.

лопта* -е ж в *йойка*. **1.** *йесѣо* у облику *кугле*. – Кѣт стаѣше тѣсто, љзеш комате и праѣш *лойѣе*. – Напраѣш *лойѣе* о[д] тѣсто па посл'е истѣниш сѣс оклагѣју *коре*. **2.** *йредмѣи* за *игру* у облику *лойѣе*. – У мѣје деч'инство *лойѣа* ни бѣла от крпе. – Кѣт ч'е кол'ев свињу, а ми дѣца ч'ѣкамо да ни даѣев бешѣ-ку да гу надѣвамо па да йграмо ка да је *лойѣа*.

лѣч' -а м *расквашен снег с блаѣом и водом, бљузгавица*. – Сѣди дѣма, де ч'ѣш по вај *лѣч'* да йдеш.

лѣч' прил *йойѣуно, сасвим, скроз*. – Уфатила ги бѣше кѣша, тѣ доц'ѣше дѣма *лѣч'* мѣкри. – Препѣви тѣј дѣте, мори-снаѣ, и нѣ га остал'ај тако *лѣч'* мѣкро.

лѣч'ка несвр дем од *лока*. – Ајде, бата-Васѣ, ч'е пѣч'не л'и веч'ѣрња, ч'е пѣч'немо л'и да *лѣч'камо*.

лош -а, -о супр. од *добар*. – *Лоша* урѣдба, гѣѣва штѣта (нар. посл.). – Какав си *лош*, дѣ ч'е ти дѣша?!*

лошо прил *рѣаво, йокварено*. – *Лошо* је тѣј што ч'ѣниш. – Аѣо си гу рѣкла, *лошо* збѣри мѣѣго за сви.* – Бѣраш, бѣраш па избѣреш *нај лошо*.*

лошѣтиња -е ж **1.** *зло, несреѣа*. **2.** *болесѣи*. – Аѣо, мајѣо, аѣо, узѣмај йлач' да ти мѣкне тѣј *лошѣтињу*.

лѣб -а м **1.** *найрава о коју се обеси звоно живоѣињи око враѣа*. – Намѣсти браву *лѣб*, обѣси му свѣно па тѣрај стѣку на Вел'ѣки Дѣл. **2.** *йѣанѣ дасѣа савиѣна у лук изнад узглавѣа дѣѣје колевѣе*. – На кол'ѣпку се искрѣија *лѣб*.

лѣбѣниѣа -е ж *врѣѣа бѣсѣана круѣног, слаѣког и соѣног йлода*. – Под јѣну мѣшѣку дѣве *лѣбѣниѣе* не бѣва (нар. посл.). – Кѣпи ѣутѣѣе и дѣве *лѣбѣниѣе*.* ИЗР *сѣбре лѣбѣниѣа*.

лѣбѣниѣч'арѣа -е ж *врѣѣа круѣне, соѣне круѣѣе*.

лѣбѣнѣч'е -ета с дем од *лѣбѣниѣа*. – За рѣч'ѣк да исѣч'ѣмо јѣно *лѣбѣнѣч'е*. – Тѣј дѣве *лѣбѣнѣч'ѣѣа* пѣшти у бѣнар да се лаѣиф. – Дѣ си купѣја тѣј *лѣбѣнѣч'ѣѣи*? – Узѣја *лѣбѣнѣч'ѣѣе* за турѣију.

лѣбѣна -е ж *йоловина овѣе, козе или ѣѣховѣх младѣнаѣа, йолѣѣѣа (најѣѣиѣе осуѣена)*. – Вај *лѣбѣна* ка да је от кѣзе. – Мѣто, дѣц'и на рѣч'ѣк у нас, ймамо пасул' сѣз *лѣбѣну*. – Купѣја и дѣве *лѣбѣне* од ѣѣѣе.* – Јѣна *лѣбѣна* је пѣмрсна о[д] дрѣѣе.*

лѣд -а, -о **1.** *који не расѣђѣје разумно, слабоуман, безуман, в маниѣи*. – *Лѣди* се маѣив, а мѣдри ранив (нар. посл.). **2.** *фиг млад, који јѣш није сѣѣасаѣо, дорасѣаѣо*. – Нѣна, нѣна, мѣј *лѣди* Дѣјанѣ, / нѣна, нѣна, гѣл'ѣм да пораснѣш (нар. пѣма). – Уфатиѣше *лѣдога* Дѣјанѣ, / турѣиѣе га у тѣмне тѣмниѣе (нар. пѣсма). – Сви аргѣти ѣ'игѣриѣу, / пѣпѣрѣѣѣе *лѣдо* јѣгѣѣе (нар. пѣсма).

лѣдѣиња -е ж *јаѣо мало дѣѣе, дѣѣе које јѣш нема развиѣѣну свѣсѣи о сѣѣварносѣи*. – Мѣч'ѣо је, *лѣдѣиња* је, јѣш нѣшто не разбѣра.

лудос м особина, сѣћање онога који је луд. – Сви пострадамо због тај њигов лудос. – Младос – лудос, старос – жалос/грдос (нар. посл.).

лук -а м бели лук, лат *Allium*. – Стуч'и лук. – За кромид и лук дадо шес грџа. – Лук му у оч'и (бајалица против урока)!

лупи свр удари. – Ч'овек је по тврџе камен, камен ч'е га лупиши, ч'е се разбје, а ч'овек траје до судбен дѣн.

лупне* несвр снажно удари производећи звук, в ч'укне. – А лупине негде по граду, он гл'едај да неје у њин двор.

лустрац'ија -е м (тур. дијал. *lustraci*) улични чистач обуће. – Бија је лустрац'ија у Феризович'.

луч'* -а м цейка боровине која уиљаена служи за осветљавање, в борина. – Док немал'е ламбе на гџз, у куч'е светил'е със луч'.

Љ

љадрос -а м крадљивац, лојов. – Цкивај, манука, л'адрос је.

љадроше свр украде. – Гл'едај да не л'адроше ништо тај жѣна.

љадросује несвр од љадроше. – А ѣне л'адросујеф дѣ што наѣф.

љајка -е ж лаж, неисѣина. – Пушти јѣну л'ајку па ѣтиде. – Не тражи од њѣга друго, а л'ајке кол'ико ѣч'еш.

ља-ља-ља-ља узв оном граје, галаме, вике, узбуне. – Тѣке пуч'е озџол о[т] Тѣрзи-мале, л'а-л'а-л'а-л'а, видѣсмо да ѣде Л'ума.

љаља с (тур. *lale*) ѣулијан, лала. – Л'ал'е брѣо процѣфтаф.

љаљица -е ж (тур. *lal*) врѣи грожѣа од којѣ се ѣрави вино. – За у кацу ѣзо три товѣра свѣ ч'ѣсту л'ал'ѣу.

љамка* несвр гунѣа. – Нѣ ми л'амкај више, ѣман ти ч'ѣним! – Нѣ-знаш друго, сѣмо да ѣдеш по мѣне и да ми л'амкаш.

љапер/љапфер -а м скиѣиница, ѣробисвѣѣ, мангуй. – Л'ѣпер, ниѣде мѣсто да сѣвије. – Дѣ си пошла със тоѣа л'ѣѣра? – Ако је ѣн л'ѣпер, зар мѣраш и ти да бѣнеш ка ѣн?*

љапѣрка* -е ж жена скиѣиница, ѣробисвѣѣ. – Од л'ѣѣрке не бѣва дѣбра жѣна и дѣбра мѣти. – Ниѣога не поштује вѣј л'ѣѣрка Дѣста.

љапѣркин* -а -о који ѣриѣада ѣѣѣрки. – Штѣо ги су мрсол'ѣве л'ѣѣркине дѣца! – Кажи гу л'ѣѣркинѣѣзи матѣре дѣ гу је ч'ѣрка.

љаѣиф -а м (тур. *lâtife*) украсна биљка драѣѣуб, лат. *Tropeolum majus*.

љаур -а м (тур.) врѣиа вунене ѣканине са ориѣнѣалним шарама, од које су се шиле свѣчане димије. – Мѣти гу дѣде свѣје димије од л'ѣура, те ѣна сѣши сѣбе туј ал'ѣну.

љауѣрач' -а м в ѣаур.

Љѐви* -а -о који је са леве сѝране у односу на ѝосмаѝрача или ѝред-
меѝ. – Тој дрво од л'ѐве стране ка да поч'нало да се сѝши. – Да бѝнемо здра-
ви и црвени, маѝи прво би не тѝкнала сѝс црвено јажце на дѝсни па на л'ѐви
образ^с.

л'ега* несвр **1.** *буде у водоравном њоложају, лежи.* – Косија и л'ега да се одмори. – Брат му л'ега, болан је целу недел'у. – Л'ега на земљу и ч'ути. **2.** *лежи на јајима (о њицима, кокошкама, њајкама и сл.)* – И вај кокошка голошија л'ега на јајца. – Ђе гу голупка у гњездо, л'ега на јајца. – Не ги плаши шотке, л'егав.

л'егало с њосиџа. – Доша дома, доша у своје л'егало.

л'еген -а м (тур. дијал. *legen*) њициак округао бакарни суд, лавор. – Снао, донеси њбрик и л'еген да посипеш па да веч'ерамо.

л'егне свр **1. а.** *оџужи се, исџужи се, сџуси се у њосиџу; њоложи у њосиџу.* – Гњезди се ка куч'е кд оч'е да л'егне. – Ч'им л'егне, она заспије ка заклана. – Још не б'е ни л'егнала. – Сал што л'егнамо, ч'усмо транкету на капиц'ик. – Ајде, девојко, л'егни тој д'ете јемп'ут, не л'и видиш како је с'нл'иво. – Деца вал'а да се л'егнеф кд ги је време. **б.** *њђе на њочинак, на сџавање.* – Још неч'у да л'егнем. – Дома је, ама л'егнаја да спије. – Неч'е ти, мори сестро, л'егне преко д'н, па не знам што да му ч'иниш. **2.** *фиг боли, разболи се.* – Како л'егна, више не се д'гна ж'иф. – Има две недел'е како ги је л'егнањ тој девојч'е. **3.** *фиг налегне, улегне, њрионе уз нешињ.* – Ч'ушни мицко тој бурило да л'егне на место. – М'ука б'еше док л'егна тај табан. **4.** *фиг њприкрије, сакрије неку њџријањносњ.*

л'ед -а м замрзнуњ вода. – Паднала г'уска у л'ед па м'сл'и да је м'д (нар. посл.). – Свети Сава крши л'ед (нар. изр.).

л'еденица* -е ж веома хладна кућа, њпросњорија. – Ул'егнасно у л'еденицу, не заложил'е кој-зна от кд. – Л'егни у л'еденицу, покри се добро и ч'ути.

л'едина* -е ж необрађено, заџушињено земљишње. – Стадо кт ст'го до л'едине. – И трава се осушила на л'едину. – Се видеше краве да п'сев^ф на л'едину. – Одма позади куч'е ги била л'едина.

л'езет м (тур. *lezzet*) укус, сласњ. – Ј'едем ама л'езењ не осеч'ам. – Лубеница изг'уби л'езењ кд гу проц'е време.

л'езетл'ија непр прид (тур. *lezzetli*) укусан. – М'ара г'отви њо л'езењл'ија маңц'е зе сестра гу Санда.

л'езетсњ непр прид (тур. *lezzetsiz*) неукусан. – Ништо је л'езењсњ вај б'рјан.

л'еј* узв за скрењање њажње, за изражавање изненађења (гледај, види), гле, в г'еј. – Л'еј кол'ико ти пораса с'н! – Л'еј какву главу има, ка т'ква. – А, л'еј л'уде у л'ојзе! – Л'еј га како б'га!

л'еја* -е ж издужен омеђен комад обрађене земље засејан њоврћем или цвећем. – Ч'е туристо и две л'еје кромид^т. – П'осеј л'утике и патл'иц'ане у њсту л'еју. – Пуна ги је л'еја краставице.

љѣк* -а м *средсѣво за лечење болесѣи, в иѣач'.* – Узимал'е туј воду от Световрач'е ка за л'ѣк. – Пије разне л'ѣкове, болна је много. – Донѣја ми л'ѣкове од апотѣке.

љѣкар* -а м в *докѣор, докѣур.* – Отѣдо у л'ѣкара да вѣдим. – Од наѣ крај ни је л'ѣкар.

љѣкмѣја* -е ж *особине које служе као узор; модел доброг ѣонашања.* ИЗР **љѣкмѣју да ўзе*** *угледа се, ѣонаша добре манире.* – Мѣри, ѣѣјну л'ѣкмѣју да ўзеш! – Дѣбре гу се обѣдве ч'ѣрке, вѣрдне, л'ѣкмѣју да ги ўзеш. – Каква је дѣбра, л'ѣкмѣју да гу ўзеш, а мѣј Мѣта нѣ гу ѣч'е.

љѣље* узв **1.** *за изражавање бола, жалосѣи, ѣуге.* – Л'ѣл'е, л'ўди, брѣ! Утепал'е га Андриѣнога сѣна! – Л'ѣл'е, нестрѣч'а не стѣгла! **2.** *за изражавање изненађења (обично са мајко).* – Слўнце бѣше, па заврна јѣн круѣац, л'ѣл'е мајко!

љѣни'ер -а м (тур. *lenger*) *ѣлића бакарна чинија са ширим ободом у којој се служи кољиво.*

љѣп* -а -о **1.** *који је складних облика, боја и сл., згодан, диван; квалиѣѣан.* – Да га не урѣкнем, дѣте ти је много л'ѣѣо. – Наѣ'о л'ѣѣе налѣне за ч'ѣрку. – Нѣ ч'е ти бѣне сѣма жѣна, ако тражиш да ти је много л'ѣѣа. – На стару жѣну ни ал'ѣна нѣје л'ѣѣа. **2.** *који је добар у ѣосѣѣѣцима, у околносѣицама; удобан.* – А бѣја јѣн л'ѣѣ дѣн, ни вруч'о, ни лѣдно. – Мѣне нѣ ми су л'ѣѣе димѣје. **3.** *који је доброг укуса.* – Нѣшто нѣ ми је л'ѣѣо једѣње. – Ыди у каспаницу и тражи л'ѣѣо говѣцко мѣсо.

љѣпо* прил **1.** *на лѣѣ начин, складно, ѣријаѣно.* – Штѣ л'ѣѣо говѣше ва младанавѣста. – Од Бѣга свѣ ми је л'ѣѣо. – Много л'ѣѣо не доч'ѣкал'е на Првѣч'е. – Обѣдве ч'ѣрке ми пѣјев л'ѣѣо. – Ако ѣмаш, обўч'и се л'ѣѣо. – Л'ѣѣо кўм зборѣше на славу. – И мѣ знамо л'ѣѣо да шаѣамо сѣс шарал'ѣку. **2.** *онако како ѣреба, добро.* – Пѣ нѣсмо имал'е да јѣдемо, да обўч'емо, ал' ѣѣ л'ѣѣо бѣло. – Пѣ л'ѣѣо да ч'ўтим зѣ да збѣрим. – Збѣри л'ѣѣо да те разбѣрем. – Л'ѣѣо је да ѣмаш дѣбре којѣје. – Свѣриш кѣмпир л'ѣѣо. – А, бре-ч'ѣвѣку, нѣје л'ѣѣо тако што рабѣташ! **3.** *у довољној мѣри.* – Јѣш нѣ врѣало л'ѣѣо. – Стаѣш крѣмид у тѣгањ и га прѣжиш л'ѣѣо да се испрѣжи.

љѣпѣта -е ж **1.** *особина онога који је лѣѣ, онога ѣѣѣо је лѣѣѣ; ѣријаѣан изглед, складносѣѣ, ѣривлѣносѣѣ, в убавиња.* – За ѣѣјну л'ѣѣѣѣу се казувалѣо. – Таке л'ѣѣѣѣе у вѣк нѣсѣм видѣја. **2.** *вѣома лѣѣа девојка.* – Одговѣра л'ѣѣѣѣа девојка. **3.** *мн оно ѣѣѣо јако лѣѣѣ изгледа (ѣ сѣварима, ѣредмѣѣима и сл.).* – Да вѣдиш, мѣри, што л'ѣѣѣѣе донѣја Пѣнуш Парал'ѣја у магазу, да се нагл'ѣдаш не мѣж. **4.** *изобиље, дивоѣѣа.* – По Подрѣме жѣто родѣло, л'ѣѣѣѣа у Бѣга! – Вѣч'ке нѣ ни родѣл'е како вал'а, ѣма лѣјзе што родѣло, јѣна л'ѣѣѣѣа!

љепч'е -ета с дем од *љеба*, в *љебац*. – Свака умесила по јено л'ејч'е. – Вај две л'ејч'еји да подел'имо на гробл'е. – Да нач'немо прво тој л'ејч'е, бич'и ч'е ни бидне доста. – На фурну купи и јено л'ејч'е шеспарч'е.

љеса* -е ж оно *ишо* је начињено од *исирейлейшеног* *йрућа* или *дасака*, *ишо* има ручке са обе *стиране*. – Напуните л'есу и однесите брлог. – Кoj ч'е ни напраји нову л'есу?

љеска* -е ж **1.** *лисцйодни* *грм* или *мање дрво* *Corylus avellana*, в *љешник*. – Посејал'е л'еске до бащч'е. – Кол'ико ти има вај л'еска до куч'е? **2.** *лескова шума*, *лескар*. – Има испод манастир и јена л'еска. – Узите л'ешњице ако идете у л'еску.

љетило -а с *йаирни* *змај*. – Стојан наградија гол'емо л'еишло. – Ајде да пушч'амо л'еишла.

љетирка* -е ж **1.** *лейиир*. – Штo се плашиш? *Л'еиирка* је, неје осица па да те упеча. – Ти дошл'е и л'еиирке на пенц'ер. **2.** *фиг лак у ходу*, *йокрешан*. – Трч'и по куч'е, работа, не седнује вај моја л'еиирка. – *Лейиирка* си, мори-снао.

љетњи -а, -о *који се односи на лешо*. – *Л'еињи* Свети-Никола. – *Л'еињо* добо.

љето* -а с *годишње доба између йролећа и јесени*. – Ч'е напраимо вир у реку па ч'е се бањамо цело л'ешо. – Додол'ице се играл'е у старо време кд нема киша, кд је сушно л'ешо. – Па трч'и по калдрме у л'ешо. – Кд је л'ешо једва ч'екаш јесењ. – Све трава изгори у л'ешо.

љетошњи -а, -о *који је од йрошлог, овогодишњег или йекућег леша*. – *Л'еиошње* кише добре бил'е за колoмбoч'. – И л'еиошња трава се осушила.*

љетури'ија -е ж **1.** *главно дневно богослужење у йравославној цркви*. – Кд стиго у цркву, *леиури'ија* још не беше поч'ела. **2.** *хлеб са симболима хришићанствa који се носи у цркву и уйоиребљава као нафора*. – Умесила сьм *леиури'ију* за у цркву.

љеч'а -е ж (тур. дијал. *леџе*) *мрља, флека*. – Откуд ти тај л'еч'а на фермене?

љеч'ељија непр прид (тур. *lekeli*) *који се лако йрља, који уија флека*.

љеч'исан -а, -о *умрљан, уфлечан*.

љеч'исује несвр *мрља, флека*.

љеч'ише свр од л'еч'исује.

љешник* -а м *йлод леске, леска, в фьндьк*. – Ај да беремо л'ешњице. – Не ни родија л'ешник вју годину.

љи* реч **1.** *са уишним значењем*. – Нашл'е л'и гу жёну? – А ти знаш л'и да пл'етеш? – Девер л'и ти беше у двор? **2.** *за исшцање, йојачавање значења*. – Кумови пијев л'и пијев, а пијани! – Пуштила глас, поје л'и поје, бьш гу је брига за л'уде.

љива -е ж (тур. *liva*) *бригада у йурској војсци*.

ЉИМОНАТА -е ж (тур. *limonata*) освежавајуће пиће од лимуновог сока, воде и шећера, лимунада. – Дај му да попије јένу л'имонáйу, ч'е му л'кне.

вирано лишиће винове лозе. – Турисмо у туршију и јен ђуп лисје. – Ми турамо у туршију л'исје од лознице. – За руч'ек ч'е ви зг'отвим сарму од лисје. **2.** *женски накий за главу у облику лисја.*

љисник -а м *иласи, сѣог од лиснаиѣх грана које се користије за исхрану сѣоке.* – Л'иснице д'енемо на с'ењак, а кој н'ема с'ењак л'исник, д'ене на зг'одно дрво.

љице* -а с *п'редњи део главе.* – А каква је девојка у л'ице? – П'рво омијем р'уке па п'осл'е л'ице. – Н'ешто црв'ено му искоч'ило на л'ице. – Имаја п'уно кал на л'ице. – Бул'е турав бел'ило на л'ице. – Њ'бзи н'е гу тр'еба бел'ило на л'ице. ИЗР **б'ине на л'ице*** *како је ѡжељно, како ѡтреба.* – Св'е д'еца ги су д'обре, на л'ице су. – Иш'ала нека б'ине св'е на л'ице.

љич'ан -ч'на, -ч'но *лей, наочиѣ.* – С'ѣк с'ѣм уз'ела л'ич'нога м'ужа, / л'ичнога м'ужа недовач'ина, / недовач'ина, несвртич'у (нар. песма). – Оздол иде м'лад на коња, / ем м'лад, ем л'ичан (нар. песма).

љич'и* несвр **1.** *ѡдсећа ликом, обликом и сл., наликује.* – Ка да ми л'ич'и на комшију П'етра. **2.** *ѡриличи.* – Ајде ч'ути, н'е ти л'ич'и тако да зб'ориш с'ѣс постарога от с'ебе. – Иди д'ома, н'е ти л'ич'и да с'едиш с'ѣс њѣ.

љиша -е ж *вр'сја кожног обољења.* – Стојанке гу искоч'ила л'иша на об'раз, да је дал'еко. – Да ти је гр'озно и да в'идиш – по л'ице св'е л'иша до л'ише.* – И д'руге д'еца гу ѣмав л'ише.*

љишав* -а -о *који је ѡреквивен лишама.* – Л'ице му б'ило д'ајма л'ишаво. – Н'еје в'ише л'ич'но њ'ојно л'ишаво л'ице.

љиш'ајка -е ж *она која је ѡреквивена лишама.* – Н'е турала м'ел'ем л'иш'ајка, и гу се наград'ило л'ице у л'ише. – А'ко си л'иш'ајка, с'ама си крива.

љ'оска несвр *удара, ѡуче, баѣина.* – Л'оскај га кол'ико оч'еш, не сл'уша, па не сл'уша. – Тој д'ете д'ајма в'ал'а да се л'оска па да је л'уцко.

љ'оч'ка -е ж/м *хип злаѣо, душа, срце, љубав (у обраћању деѣеѣу).* – Тѣ си м'оја л'оч'ка. – Оди при нане св'оје, л'оч'ко нанѣна. – Шт'о ти је, л'оч'ко, шт'о те б'ол'и те плач'еш?

љ'уби несвр *додирује уснама некога или неѣѣо, в'ељива* – Да покр'ије б'ело л'ице, / кој да л'уби, да не в'иди (нар. песма). – Да знам, јадна, кој ч'е да ме л'уби, да л'и старѣ, ел'и м'омак м'лади (нар. песма).

љубич'ица -е ж *шумска и баѣѣенска зељасѣа биљка најчешће љуби-частѣих и миришљавих цв'еѣова, лат. Viola.* – Д[а] ѣдемо да б'еремо л'убич'ице.

љ'уди* м *мн суѣл мн од ч'овек.* **1.** *скуѣина одраслих мушкараца.* – Тако се зб'ори л'удѣма и жен'ама. – Имал'е д'ве с'офре у стар'о в'реме – ј'ена за л'уде, д'руга за ж'ене и за д'ецу. – Св'е л'уде викнал'е у в'ојску. – Н'е сед'ел'е у ѣсту с'обу л'уди и ж'ене. **2.** *скуѣина одраслих мушкараца и ж'ена.* – Свѣ л'уди на Баждарану искоч'ише на двор. – И наше л'уди да пом'огнев ј'ени д'ругѣма. – Вид'еја л'и си кол'ико л'уди б'ило на св'адбу?

ЉУЉНЕ* свр заљуља, в заниша. – Обесија домач'ин јајце и га л'ул'наја
да га амкав^ф деца.

Љѹм непр прид *драги*. – Уч'їни ми тој дѡбро, л'ѹм кѹме. – Л'ѹм бацо, нѣмој да се л'ѹтиш. – Оди да веч'ерамо, л'ѹм прїко.

лѹнга* -е ж чворуга. – Ме удрија със камен и ми искоч’ила л ѹнга на главу. – Ми паде јена штица на главу, и еве – одма л ѹнга.

ЉУСПІНКА* -е ж љусѣа, ꙗꙗнка ко҃ра уоушѣе. – Вај јабука їма тѣнку л'усїїнку. – Изнѣси ги л'усїїнке на́двор.

ЉУТ* -а -о **1.** који није ни сладак ни слан; који има јак, оштар укус, који њали, шипија (о њајрици, биберу и сл.). – Донџа и л'уије л'утике. – Веј л'утике њч' нѣ ти су л'уије. – Пóвише вóл'и блáго зе л'уио једѣње. – Вáј бѣбер ка да нѣје л'уи. – Варѣво гу бѣло кóц'а л'уио. **2.** фиг њун љуиње, гнева, не-задовољсѣва уоишпје. – А свекрва дáјма л'уија, сáл вѣка. – Га изљжáја, и óн л'уи до Бóга, ч'е га истѣпа. – Ка да си нѣшто л'уија на мѣне, мона-Анц'р. **3.** (у именичкој употреби) оно шпѣо има особину љуикоспѣи у укусу. – Повѣше вóл'им слáтко од л'уио. ИЗР **ЉУТА РАКИЈА*** ракија са великим ѡроценѣом алкохола. – Сѣг пѣч'ев л'уиу ракију од двáес пѣт гáда

ЉУТИ* несвр изазива љутињу, гнев, срдитост. – Остај ме, немој да ме л'утиши! – Што ме л'ути вај стареј син – неч'е још да се жени. – Како ме л'ути със теј своје лакрдије! ЉУТИ се буде захваћен осећањем љутиње, срдитости. – Муж ми се л'утија по некој пут и на мене. – Л'утија се, ама никд руку не дигнаја на децу. – Нај добро је ако можеш да не се л'утиши на никога.

Љути́ка* -е ж садница и ѓлод ѓаѓрике. – Домач’ица ѓзне ма́ло л’ѓту л’ѓѓи́ку и ста́ји у жеде́ње. – Смо суши́л’е у нѓз црве́не л’ѓѓи́ке. – Оти́ша му́ж у ба́шч’у да нава́ди л’ѓѓи́ке. – И мо́је л’ѓѓи́ке ги увати́ла ба́стра. – Од л’ѓѓи́ке ол’ути́ло де́те о́ч’и па пи́ска. – Ку́пи ѓѓѓи́ке и две́ лубени́це. – Л’ѓѓи́ке не ч’ѓнив^ф мло́го, бада́ва су. – Ћ[е] ѓдем на пи́јац да ви́дим а́л дошл’е л’ѓѓи́ке. – Л’ѓѓи́ке осу́шимо у нѓз па су грчка́ве, се тро́шив^ф.

ЉУТИЌК'Е* -ета с дем од љутиџика. – Дај ми л'утиџик'е да ол'утиџим једење.
– Млого му су л'утиџе веј криве л'утиџик'ич'и.

љутина* -е ж **1.** *љутиња*. – У моју куч’у нема л’*ујиина*. – Побјега надвор од л’*ујиине*. – И глава почна да га бол’и од л’*ујиине*. **2.** *свађа, несјоразум*. – Доша пијан и имал’е л’*ујиину*. – И ја съм имаја л’*ујиину* със њега. – Донела лакрдије и ми нап्राјла л’*ујиину* у куч’у.

ЉУТЕНИЦА - е ж сїецијалииетї од љарадајза и љуїтих љаїричица (нај-
чеїше црвених, округлих феферона). – Изнїла кума и слатко се наједосмо
л'уїеницу. – Млоско ви је, брї, л'ута ваї л'уїеница.

ЉЎцки прил **а.** *на људски, достојанствен начин, како доликује човеку.*
– Ваљ’а л’ љцки да зборимо, н’ със викање. – И да ми кажеш нешто л’ љцки. **б.**
ваљано, солидно. – У гости кот кумове л’ љцки смо се најел’е.

ЉУШИ* несвр **1.** *одваја, скида љуску, кору са воћа, њоврћа.* – Тешко се *л'ушићила* коруба од орасе. – Ми *теч'ев* слүзе кѣд *л'ушићим* крѣмид. – Їч' нѣ ми је на ч'ѣв да *л'ушићим* *л'ушићке*. **2.** *скида са сѣабљике клиј кукуруза чистјећи га од листѣова.* – Отидѣсмо кѣт кумѣве у Л'убижду, а тамо у њѣву *л'ушићив* колѣмбѣч'. – Здрѣја ни је колѣмбѣч', вѣл'а да га *л'ушићимо*. – Њѣкој неч'ѣја да ѣде да *л'ушићи* колѣмбѣч'.

M

магаре -ета с 1. *магарац*. – Ћ’ор-Фил’ипово *магаре*. – Мило ми за *паре*,
жал ми за *магаре* (нар. изрека). – Носил’е дрва и на *коње*, и на *магарич’у*.*
– Отиша да купи *самар* за *магаре*.* – Неч’е *магаре* на *мос*, се *ускопистило*.*

2. *ногаре на којима се наслања дрво када се ишестерише.* – Носија *магаре* със себе и шараја дрва за *паре*.* – Тури дрво на *магаре* и вуч'и шару на јену, на другу страну.* – Сваки шарац'ија имаја своје *магаре*.* **3.** *хип деише*.* – Ме послушало вој моје *магаре* и ми донело ладну воду от ч'ешме.*

магаренце -ета с дем од *магаре*. – Тол'ично *магаренце* па и оно *пасе*.

магарџа -е ж **1.** *женка магарца*. – Њекња му л'ипца брату и *магарџа*.* – И *магарџа* носи исто ка *магаре*.* – Му се уплашила *магарџа* од јено куч'е и га метнала пот п'ут.* **2.** *пеј женска особа*.* – Ти, мори, *магарџо*! – Вај твоја *магарџа* много лош реч' ми реч'е.* – Страми се, *магарџо*, за твоје азгнльце.*

магарски -а, -о *који се односи на магарца*. – *Магарски* товар дрва.

магбул непр прид (тур. дијал. *tagbul*) *йогодан*.

магдонач -нца м (тур. дијал. *tagdonos*) *йершун*. – Тури л'и *магдонач* у ч'орбу?

мадем -а м *йреградни зид*. – Тој била јена куч'а, теке турил'е *мадем* те уч'инил'е две куч'е.

маден -а м (тур. *maden*) **1.** *рудник*. – У Црнол'ево се отворија *маден*. – У Црнол'ево отворил'е жел'езни *маден*. **2.** *фиг мешо изобиља*. – У њега наша *маден* да глоц'е коску.

маже* несвр *размазује, йремазује*. – Узеја мистрију и *маже* кал на зид. – За питу узеш *мас* и *мажеш* на коре. – Га бол'ив ноче и доктор му река да *маже* ракију и тура л'исте от купуса. – И смо *мазал*'е свињски *мас* на л'еба, а смо турал'е одозгор и циганску л'утику.

мазала/мазала узв (тур. *taazallah*) *чувај Боже*. – *Мазала* ако му ч'ује отац! – Ај, *мазала*, да му кажем за жену!* – Не могу да украдем па и да останем гладан, *мазала*!* – *Мазала*, да седнем и да се одморим!*

мазан -зна, -зно **1.** *чисџи, уредан*. – *Мазно* гу је тој девојч'е, цела *мати*. **2.** *фиг срачунашо љубазан, лицемеран*. – *Мазне* Корол'ајке. – Ёте га тај *мазни* Риста Кикмир.

мазаница* -е ж *йрлав йраг на одећи, харџији, зиду и сл.* – Не се опрал'е *мазанице* от кошул'е. – Кој напраја *мазанице* със кал по зџду у двор? – Дете обрисало руке на рукаве и напрајло *мазанице*.

мазбата -е ж (тур. *mazbata*) **1.** *ойишран йисмени извешџај, зайисник*. **2.** *фиг круйна, незграйна женска особа*. – Што младаневџа ги беше *мазбата*.

мазгала -е ж (тур. *mazgal*) *йушкарница*.

мазија -е ж (тур. дијал. *tazi*) *ишишарка чемџреса која се користи за добијање црне боје којом се боји коса, живоџињска кожа и сл., в ишика*.

мазник¹ -а м *лажно, срачунашо љубазна мушка особа, лицемер*. – Ти, море *мазнику*, друтому ударај ладне крпе, мене немој.

мазник^{2*} -а м **1.** *бот врџа зељасте биљке са глџким лисовима, чије се лишџе уйошребљава за јело*. – Набраја *мазник* и донџа за питу. – Бџри

младе л'исте од *мазник*, стар л'ис горч'и. – *Мазник* сам ница рано. – Ч'е га познаш *мазник*: има мазне и дьг'ч'ке л'истове. **2.** *йиша са мазником*. – Ја ч'е гу донесем матере *мазник*, а она ч'е ни напраји питу *мазник*. – У прол'еч'смо јел'е *мазник* сваку недел'у.

мазница -е ж лажно љубазна, йрорачунаша, лицемерна женска особа.

маја* -е ж *средство за сирење млека, сиришће*. – Донџа свѣкар *мају* и сѣм потсирила мл'ѣко. – Сирѣње се прѣји сѣс *мају*. – *Маја* гу се исабила и сирѣње нѣ било ка што вал'а.

мајасил -а м (тур. *mayasıl*) **1.** *шуљеви, хемороиди*. – Има *мајасил*', тѣшко искач'а наџвор. **2.** *екѣми, хроничне кожне болести*. – Цѣке искоч'ија *мајасил*' на образ.

мајеш непр прид (*mayhoş*) йомало кисео, накисео. – *Мајеш* јабука.

мајка -е ж **1.** *женски родийшељ*. — *Мајка* *Мају* надал'ѣко даџа, / надал'ѣко ч'ѣтири конака (нар. песма). – Пушти мене *Шар* планино, / имам *мајку* што ме жал'и, / *мајка* жал'и дор до вѣка (нар. песма). – Овај боја од *мајке* те двал'а (нар. песма). – При *мајке* место још ниједн син нѣје изгубија (нар. изр.) **2.** *баба, очева или мајчина мајка*. – Иди *мајке* да ти дадне л'ѣпца. – Оди при *мајке* своје. – *Мајка-Каџа* млого ми била вредна.* – *Мајка* ми рѣкла како да замѣсим.* – *Мајка-Наџа* ми рѣкла да гу поч'ѣшам по л'ѣџ'а.* – Тој тако зборѣла моја *мајка-Виџа*.* – Ч'е ўзе *мајка* газарч'е па ч'е преко двор да види до оборње врата.* – Ваша *мајка* била от Ч'емерикич'е.* **3.** *хип чедо*.* – Ўзни, *мајко*, књиѣге, па иди у ч'колу. – Виџи, *мајко*, кој ч'ука на капиџ'ик. – Што ти је, *мајко*, што те бол'и? – Нѣ, *мајко*, не спијем, тѣке тако ч'утим. – Ајде, *мајко*, донѣси дрџа за оѣањ. – А ја сѣм ти рѣкла, *мајко*, да нѣсѣм више болна. – Иди, *мајко*, ўзи дрџа у дрџл'аник. – Како, *мајко*, да иѣдем на свѣдбу без дар! ИЗР *мајка Богородица**. – *Мајка Богородица* да му је на помоч'. **пл'уџат ка мајка*** *налик мајџи, који личи на мајку*.

мајкин -а, -о *који йриѣада мајџи*. – Оди при *мајке*, лутко *мајкина*. – Га пѣмтим *мајкин* збор.* – *Мајкино* плетѣње било мѣко.*

мајкина душица -е ж в бабина душица.

мајкица -е ж хип од *мајка* (2). – Иди, баџи *мајкиџу*. – Оди, *мајкиџа* ч'е ти врѣже завѣјач'.

мајмун -а м (тур. *maymun*) **1.** *сисар из реда йримайша, најсроднији човеку*. **2.** *фиг пеј неवासийшана, йросиша, ограничена мушка особа*. – Кој ти рѣка, тај *Васил'ев мајмун* л'и?

мајне свр *смањи се, уишиша се, смири се*. – Свѣ до полноч' што вејало, па посл'е *мајна*.

мајстор -а м **1.** *самосиѣални занайлиџа*. – Пратиџа ме *мајстиор* за рѣч'ек. – Мајсториџе, пратиџа ме *мајстиор* за нѣве конџуре. **2.** *зидар*. – Ўзни јѣнога *мајстиора* да уфѣти тѣј капл'авиџе на ч'арамѣде. – А заковаџа *мајстиор* баски-је и на туј грѣду?* ИЗР *мајстор трѣја лош мајстиор, мајстиор-квариш*.

мајсторија -е ж **1.** *вештина у извођењу неког њосла.* – *Мајсторија* ко́зе па́се (нар. изр.). **2.** *лукавство, смицалица.* – Зна́м ја́ ч'и́ја је то́ј мајсторија́ те ч'ове́к по́страда на пра́ Бо́га.

мајсторица -е ж *мајсторова жена.* – *Мајсторице,* прати́ја ме мајстор за но́ве конду́ре.

мајсто́рски -а, -о *који се односи на мајсторе.* – *Мајсто́рско* пи́смо.

мајсто́рски прил *као мајстор, на мајсто́рски начин.*

мајтап -а м (тур. *tautar*) *шала; исмевање.* – Ка́жи ми и́стина л'и је ел'и ч'и́ниш ма́јтап. ИЗР **те́ра ма́јтап** *шали се, њодсмева се.* – За́р он сьз ме́не ста́рога ч'ове́ка ма́јтап да ње́ра?

мајтапч'и́ја -е м *шавиџија.* – От Л'у́бе Дрва́ра њо́ мајтапч'и́ју ч'ове́ка не́сџм виде́ја.

маказ'и́ја непр прид (тур. *takas*) *који има шару у виду оџворених маказа.* – Ба́сма маказ'и́ја.

мака́ра -е ж (тур. *takara*) **1. а.** *дрвени ваљак за намоџавање конца.* – Їмаш л'и ко́ју пра́зну мака́ру? – Ве́ј мака́ре да́ди деца́ма да се њграф. **б.** *калем конца.* – За кошу́л'е ч'е ни ва́л'а јо́ш је́на мака́ра бе́ја ко́нац. – Има́ше ма́ти мака́ре ра́зне бо́је.* – Ку́пи ми и је́ну мака́ру сьз бе́ја ко́нац.*

маки́на/мач'и́на -е ж (тур. дијал. *taşına*) **1. а.** *машина за шивење (џерзијска, кондуријска и сл.).* – Сьши је́нч'џс на маки́ну. – Бре́, не́мам маки́ну, зе да њмам са́ма би сьши́ла девојч'ету ал'и́нч'е. **б.** *механички уређај, машина уоџиџе.* – Одне́ла сьм ву́ну да ми се ишч'ешл'а на ма́ч'и́ну. – У Амбе́рику и зе́мњу рабо́таф сьс маки́не. **2. воз.** – Ми́ а на ста́цион, а маки́на о́тиде.

максу́з прил (тур. *taksus*) *намерно, свесно.* – Ма́ксуз до́ц'о да те ви́кам. – Ма́ксуз прати́ја ч'ове́ка да се распи́та. ИЗР **максу́з конду́ре** *џи́еле рађене њо́ мери.*

ма́л -а м (тур. *tal*) *материјално добро (имање, сџока, роба).* – Мо́ј ма́л је то́ј. – Што ма́л, што до́бро доне́ја за дуга́њу о́ч'и не́ ми виде́л'е. – Не́ му кра́ди ма́л.* – Та́ј ма́л што њмам, од зно́ј је.* – Оста́ј мо́ј, гл'еда́ј сво́ј ма́л.*

ма́л мџдџр -а м (тур. дијал. *tal müdürü*) *шеф финансија у срезу.*

ма́ло прил **1.** *у малој количини.* – Оди да ти да́де ма́ти ма́ло л'џпца и се́рење. – А је́трџа њшла у по́друм да узима́ ви́но и сва́ки пу́т би попи́ла по ма́ло.* – А́јде ч'у́тите ма́ло, са́мо да се а́јгари́шете.* – Да́ј ми, би́ро, јо́ш ма́ло во́ду.* – Ту́ри јо́ш ма́ло со́л'и у ва́рење.* – Ё́зем ма́ло би́бер и ту́рим у ва́ри-во.* **2.** *на крајко време.* – Па ја́ л'е́го ма́ло да поспџјем.

ИЗР **ма́ло-ма́ло*** *више џуџа у малим размаџима, сваки час.* – Ма́ло-ма́ло па се би́јев у дво́р.* – Ма́ло-ма́ло па се гу́би виде́ло.* – Ма́ло-ма́ло, па збо́ри ка́ко је́а војни́ч'ки па́сул'.* – Ма́ло-ма́ло па оти́дне у баба́љк.* – Што ми до́сади је́н га́вран, ма́ло-ма́ло па га́ч'и.*

маљеби́ја -е ж (тур. дијал. *malebi*) *млечни џудинг.*

маљи -а, -о в мич'ак. б 1. *који је ниског расџа*. – Тој Зоркино девојч'е Натка остаде тако мало на оца, на Ванч'ета. 2. *који је невеликих димензија (обима, зајремине и сл.)*. – Дугања му истина, беше мала, ама беше ка кутија. – Девојч'етов гу јазлџк њскоч'и мал'и. – Мала је тај каца да уфати пе-шејесет товара грџе. 3. *фиг млад; који није дорасџао чему*. – Остај се, море глобо, мал'и си ти још за женидбу. – Што би оч'аја ти, да ми судиш? Е, мој брајко, мал'и си ти да ми судиш.

маљица* -е ж *умор, онемоћалост*. – Њша пџшке цџја дџн и не може ни да једе од мал'ице. – Не могла да спије, па гу вач'а мал'ица. – Не може ни да устане од мал'ице.

мами несвр 1. *привлачи, придобија лукавсџвом, преваром*. – Пџши вџч'е, мами мџжа (нар. изр.). 2. *примамљује живину, ваби*.* – Ђне гу мајка у двор, мџта ч'еницу и мами кокџшке.* – Ако џч'еш да џдев шџтке по тџбе, мџраш да ги мамиш.*

мамудија -е ж (тур. *mahmudiye*) сџари џурски злаџни новац који жене носе као накџи. – Санда уч'инџла пџре да кџпи јџну мамудију. ИЗР **мамудија ч'екрељџја** мамудија са рецкама џо ободу. – Што ми даваф мамудије, / мамудије ч'екрел'џје (нар. песма).

манастир -а м *црква са зградама у којима џо уџврђеним џравилима живе монаси или монахиње*. – Остаја да ч'џва манасџир. – Не однџја сџн џо манасџире.* – У тџј манасџире немало жџва дџша.* – Изл'егџше калуц'џри од манасџир.* – Ако не рац'аш мџшке дџцу, џдеш у манасџир да се зарџк-неш.*

манастирски -а, -о који џриџада манасџиру, који се односи на манасџир. – Манасџирска шџма.

манга -е ж 1. *скиџање, луџање*. – Дџ у мангу џтиде, дџ се џзгуби тој дџте? – Сџди дџма, дџ ч'еш нџч'ом у мангу. 2. *пеј Циганин, Ром*. – Ч'џти брџ, манго, вџро кисџла!

мангџр -а м (тур. *tangır*) а. сџари џурски бакарни новац. – Дај ми кџтер за јџн мангџр. – Јџца су по два мангџра. – Сваџкому даде по кџј мангџр сел'амедџју. – На кџмор џзгуби свџ до посл'џдњџга мангџра. б. *мн новац уџишџе*. – Купџја би да сџм имџја мангџре. – Вџкаш ми да кџпим тџј дугању, џрно да кџпим, ама дџ ми су мангџре за тој купување. – Њма стџ грџша мангџре у џста (нар. изр.).

мансџрка -е ж *врсџа џушке немачке џроизводње коју је корисџила џурска војска*.

мансур -а м (*тур. *masura*) 1. *леденица, ледена свеђа*. – Сџџг пџч'е да се топи, ама мџго заладило увџч'ер, ч'е се напраџф^в мансџре.* – Мансур му пџја на главу и га утепџја.* – Што је тој – мџсол' ти се обесџја ка мансур!* 2. *фиг слина која цури из носа*. – Обрџши детџту тџј мансџре. – Кџд дџц'е дџма, а џно од мустаџч'е му вџсиф мансџре.

манит -а, -о **1.** умно ѿоремећен, луд. – И дѣда ми бија маний, па ете се и он сирѡма помамија. – Задѣваф манийѡга Ч’ор-Зѣфу. – Манийѡа му жѣна, да је дал’ѣко, ч’е гу нѡси у Светога-Јанич’ију. – Манийѡи Благој да ме уч’и памет. – И манийѡи от пијанѡга бѣга (нар. изр.) **2. а.** разјарен, необуздан (о жи-воишњи). – Јанѡја манийѡга коња. **б.** бесан, љуѡи, својеглав. – Манийѡо л’и је тој Турч’е, закон му њѣгов.

маниташ -а м лудак. – Ете га, иде тај манийѡаш Ариф Синан.

манитльк* шашавосѡи, лудосѡи, блесавосѡи. – Напраја бел’ају от своје-га азгънлъка и манийлъка. – Къд је дѣте – ѡјт манийлък, ама стар ч’ѡвек па манийлък?!

манитѹје* несвр лудује. – Манийѹје, нѡти се жѣни, нѡти мѡсл’и на кѹч’у. – Не манийѹј, врати се дѡма! – Нѣси више дѣте па да манийѹјеш, ма-нитѹл’о манѡта!

манитѹл’а -е ж **1.** луда, умно ѿоремећена женска особа. – Тај манийѹл’а манѡта Цвѣта Киришанска. **2.** бесна, љуѡа женска особа. – Штѡ си узбеснѣ-ла, мѡри манийѹл’о? – Тѣјзи манийѹл’е л’и зѡбриш?

мантѡја -е ж свешѡиеничка одора. – Поп-Мѡне кроѡја нѡву манийѹју.

манѹ’а -е ж (тур. *tapca*) јело. – Од јѣне масл’ѡнке мѡнѹ’а не бѡва (нар. изр.). – У сваку мѡнѹ’у тѹра л’утику.* – Јетрѡа знѡла да напрај разну мѡнѹ’у.* – Лѣсно ч’е напраѡиш мѡнѹ’у ако ѡмаш сѣс ѡшто.* – Мѡнѹ’а јѡш нѣ ти врѡје.* ИЗР **бибер у сваку мѡнѹ’у*** учесник у свему. – Он оч’ѡја да бѡне бибер у сваку мѡнѹ’у.*

мѡраз -а м (тур. *maraz*) ѡуберкулоза. – Нѡш Душан умрѣја од мѡраз. – Млѡго л’ѹди умирѡл’е од мѡраз.* – Ми се разѡл’е дѣвер од мѡраз и ѹмре.*

мѡразљив -а, -о који болује од ѡуберкулозе, в мѡразљѡја¹. – Снѡа Душанѡвица се мѡразл’ѡва удѡла. – Дѣте гу је мѡразл’ѡво, да је дал’ѣко.

мѡразљѡја¹ непр прид в мѡразљив. – Душан не бија мѡразл’ѡја кѡд се женија, ѡна, жѣна му бѡла мѡразл’ѡја.

мѡразљѡја² -е м/ж особа која болује од ѡуберкулозе. – За тога мѡразл’ѡју л’и се удѡва, црѡа ѡна? – Ѳдма се познѡва мѡразл’ѡја.*

мѡрама -е ж (тур. дијал. *marama*) **1.** ѡешкир, убрус за брисање након умивања. – За Мѡту изѡѡди ч’ѡсту мѡраму. – Дѣ је тај ч’ѡста мѡрама? **2.** мѡрамица. – ѹзни мѡраму па избрѡиши нѡс. – Кѡму вѣзеш свил’ѣну мѡраму (нар. песма).

мѡрифетљѡја непр прид (тур. *marifetli*) сѡособан, вѡиѡи. – За арч’ѣње пѡре од ѡѣга ѡѡ мѡрифетљѡиѹ ч’ѡвѣка у вѣк нѣсѡм видеја.

мѡрамч’ѣ -ѣта с дем од мѡрама, мѡрамица. – Да ѡпѣрем вѣј два-три мѡрамч’ѣѡа. – ѹзни ч’ѡсто мѡрамч’ѣ. – Млѡго му трл’ѡне вѣј мѡрамч’ѣч’и.

мѡри* несвр води рачуна о некоме, нечему. – Ни дѣца више не мѡрив за ѡца и мѡтер. – Арч’и пѡре, не мѡри што нѣма.

марифет* -а м (тур. *marifet*) *лејо васиѿиѿање, углађеностѿ*. – Веј гѿсти л'ѿп *марифеѿи* имал'е – тиво зборѿење, пијѿење по ма́ло да не́ се напијев. – На-у́ч'и и ти девѿров *марифеѿи*.

марифѿетан* -тна, -тно (тур. *marifet*) *који има лејо васиѿиѿање, који је уљудан*. – Лѿсно ч'еш със *марифеѿинога* ч'овѿка. – Не́је бѿш л'ѿпа, ал'и да је *марифеѿина* – *марифеѿина* је. – Уч'ѿл'е не у шко́лу да бѿнемо *марифеѿини*.

марифетлѿика* -е ж (тур. *marifet*) *сѿособна, вешѿа жена; уљудна, досѿојансиѿвена жена*. – А кѿд бѿла на свадбу свѿ гу гл'еда́л'е туј *марифеѿил'ѿку* Жи́фку. – Мо́ја зѿва *марифеѿил'ѿка* на́јбрго ткála у мла́дос.

мартѿина -е ж *врсиа ѿушке*. – Има ца́рску *мариѿину*. – Тето́фске *мариѿи*-не не ч'ѿниф.

мартѿфал м (тур. дијал. *martifal*) *ѿпорицање судбине гаѿиѿањем уочи Ђурђевдана*.

мартѿлоз -а м (тур. *martoloz*) *ѿприѿадник ѿособног реда војске формираног од мешѿиана, ѿешадије и коњаника, чија је дужностѿ да чувају ѿогра-нична ѿодручја*.

мару́ља -е ж *врсиа зелене салаѿе*.

ма́с* -ста м *масноћа добијена ѿоѿљењем свињске сланине, свињска масѿ*. – И ми́ смо истоѿил'е *ма́с*. – Ва́ј свиња по́више имала ме́со, не бе́ше бѿш за *ма́с*. – Не́ки пра́ив тигањѿце със *ма́с*, не́ки съ[с] зе́јтин. – Гу пр́сна *ма́с* и гу ѿзгоре ру́ку. – А ч'е ми да́деш арани́ју да исто́пим *ма́с*?

ма́сал м (тур. *masal*) *бајка, ѿрича за децу о вилама и вешѿиѿицама*.

маса́ти несвр (тур. *masat*) *оѿѿѿри*. – И та́ј са́тър ва́л'а да се *маса́ѿи*.

маска́ра -е ж (тур. *maskara*) **1.** *шала*. – *Маска́ра* л'и је, исти́на л'и је, не́ знам, казу́јем што съм ч'у́ја у ч'аршѿју. **2.** *исмевање, шегачење, в ајгара, ајгарија, ајгарлѿк*. – То́га сиромáа Ч'ор-Зе́фу да́јма га узѿмаф у *маска́ру*.

маска́ри се несвр *шали се; ѿодсмева се*. – *Маска́рим се*, жи́ ми здра́вл'е. – Де́, што́ ти је, што́ се л'у́тиш, *маска́рила се* же́на.

маска́рка -е ж дем од *маскара*. – *Од маска́рке ѿскоч'и сва́ц'а*.

маска́рлѿк -а м (тур. *maskarlık*) *брука, срамоѿа*. – Го́л'ем *маска́рлѿк* ѿскоч'и о[т] те́ј рабо́те. – Тво́јега *маскарлѿка*, си́нко, не́ма ни́где. – Ка ѿего́ве *маскарлѿце* што ч'ини́ја кѿд би́ја мла́д.

маскари́ѿја -е м *шаливѿија, духовиѿи човек*. – Ё́ попуца́смо смеја́ч'и се със оно́га *маскари́ѿју* Л'у́бу Дрнарѿвога.

маскари́ѿка -е ж *женска особа ко́ја зби́ја шале*. – Од Бошкини́це Др-натѿве ѿо́ *маскари́ѿку* же́ну о́ч'и не́ ми виде́л'е.

ма́слар -а м *мушка особа улиѿица, лицемер*.

масла́рка -е ж *женска особа улиѿица*.

ма́слѿен -а, -о *који садржи животињску или млечну масѿ, масѿан*. – Мло́го *ма́сл'ен* ѿскоч'и ч'у́ран што га закла́смо. – Ва́ше ша́рско сирѿење ѿо́ *масл'ено* је зе на́ше.

маслѝнка -е ж дрво и ѝлод маслине, лат. *Olea europaea*. – Тамо расте масл'инка ка јабука ели крушка у нас. – Исѣцкај ма́ло прас за масл'инке. – За јѣну масл'инку ту́лум ма́сло (нар. изр.).

ма́сло -а с 1. млечна маслѝ која се издаја из млека млаћењем, маслац. – Ма́сло нетопѣно, ма́сло прѣсно, ма́сло топѣно. – Пи́та без ма́сло не би́ва (нар. изр.). 2. уље које се корисѝи у чину ѝомазања болесника, в масло дрвено. – Види Бо́г ч'ије ма́сло у кандѝло го́ри (нар. изр.). 3. фиг сѝлеѝка, инѝрига. – И то́ј ч'е бѝдне његово ма́сло. ИЗР свѝњско / мр́сно ма́сло свињска маслѝ. ма́сло дрвѣно маслиново уље, зејѝин; в масло (2). – Узе ма́сло дрвѣно за цр́кву. свѣти/свѣшта ма́сло врши свѣѝу ѝајну јелоосвећења. – Свѣѝил'е му и ма́сло, а́ма нафѝл'е бе́ше и то́ј.

мастѝка -е ж (грч. *mastiha*) врстѝа ракије са додаѝком анисовог уља. – Мло́го гу во́л'и мо́ј му́ж маслѝи́ку.* – Да му се расѝпе маслѝи́ка на палтало́не.* – А и ми́ ч'емо по јѣну маслѝи́ку да попи́јемо.*

ма́страф -а м (тур. *masraf*) ѝпрошак. – Го́л'ем ма́стѝраф у́ч'ини за свадбу. – Те то́ј, те ово́ј, ч'ѝниш ма́стѝраф. – Ку́пи то́ј, ку́пи ово́ј, те́ке се ч'ѝни ма́стѝраф.

мате́рин -а, -о који ѝриѝада мајѝи. – Де је маѝѣ́рин ми́нтан? – Ој, дево́јко, бри́го маѝѣ́рина (нар. песма). – Памти́ла до́бро маѝѣ́рин збо́р.* – Маѝѣ́рина ма́ти, Ги́ца, ч'е не збе́ре у со́бу и ч'е ни збо́ри за сво́је де́ч'ѝнство.* – До́шла да ни доне́се да́р у маѝѣ́рино ѝме.*

матерети́на -е ж пеј од маѝѝи. – Врѝг да гу изе́де ту́ј тво́ју маѝѣ́реѝѝину што те пу́шч'а та́квога на со́как.

ма́ти -ере ж мајка. – Не́ ме пу́шч'а маѝѝи. – Ц'ѝбе ми останáло од маѝѣ́ре. – Оди маѝѣ́ре сво́је, л'о́чко мо́ја. – У цр́кву ч'е ѝде́м сѝз маѝѣ́р. – Мо́ја маѝѝи има́ла јо́ш три сѣ́стре и три бра́та.* – Маѝѝи сѝс но́гу кол'еба́ла ми́цко и пл'ѣла.* – Би ни нап्रा́јла маѝѝи кач'амак.* – Ка́жи гу сво́јзи маѝѣ́ре што ч'е гу до́ц'е бра́т Па́нтуш.* – Маѝѝи ми умрѣ́ла ра́но, јо́ш не́сѝм има́ла де́сет го́дине.* – Кѝт се тражи́ла дево́јка, се гл'еда́ло ка́ква гу је маѝѝи.* – Маѝѝи узне црвѣно ја́јце и не нама́же по обра́зе и по ч'ѣло.* – И на́ша маѝѝи ни спрал'áла барени́цу.* – Баба-Мѝлка, Јованóва маѝѝи, о́на зна́ла да ба́је и да ски́да у́рок.* – Ва́ко ми месѝла маѝѝи л'ѣба.* – Вал'áло маѝѝи да ви́ди á истка́ла свѣ́ за свадбу.* – Е, мори-би́ро, са́мо ја зна́м ка́ко је без маѝѣ́ре у де́ч'ѝнство.* – Зборѣ́ла маѝѝи да ѝшл'е пред Видо́вдѝн да бе́рев ви́дово цвѣч'е, то́ј пла́во.* – И маѝѝи, ѝсто ка о́на, гу се бл'изни́ла.* – Маѝѝи ч'е не сѝбе́ре свѣ́ да а́мкамо ја́јца.* – Маѝѝи, о́на шарáла ја́јца за Вел'ѝгдѝн.* – Гаљајки́неѝи маѝѣ́ре ко́се гу су бе́л'е, а у мла́дос ги би́л'е цр́не ка зи́фт.* – А беч'арóва маѝѝи у́век бри́не де́ гу је де́те.* – А и мо́ја снаа вре́дна је на маѝѣ́р.* – Ај, жити-маѝѝи, свѝри ми дѝњс борани́ју.* – Ајде по́ брго до́ма, маѝѝи ти је бо́лна!* – Док не́ ти ре́кнев маѝѝи и о́тац, ти́ ни́шта са́ма не́смеш.* – И смо ѝшл'е сѝс свѣ́ маѝѣ́р на го́сти у њо́јан ро́д.* – Има тѝнке ве́ц'е ка маѝѝи.* – Маѝѝи не остал'áла ми́цки

дома.* – Неч’у да се сваџ’ам за а́тар тво́јзи *маѿѣре*.* – Њему му падна́ло на́ј више да гл’еда о́ца и *маѿѣр*.*

мати́ка -е ж **1.** *дрвена или гвоздена алаѿка за коѿање*. – Ва́ј *маѿи́ка* ѿска да се кл’епа, отупе́ла. – Зла́тна му је *маѿи́ка* што га упопа́ла. – Оста́и *маѿи́ку* до ги́ц’е. **2.** *мера за ѿовришину винограда ко́ја одговара ѿовришини земље коју радник око́ја за један дан*. – Ло́јзе ни је трѿ *маѿи́ке*.

мати́ца* -е ж ѿлодна *женка ѿчеле ко́ја носи јаја из ко́јих се излеже нови рој ѿчела*. – И бра́ту му побегла със ро́ј јо́ш је́на *маѿи́ца*. – Ви́кав, не́је до́бро да ти побегне *маѿи́ца*. – Кь[д] ни до́шла *маѿи́ца* със ро́ј на л’ѿпу, све́кар узе́ја намаза́ну тр́мку със не́што, и по́лько, по́лько уву́ка гу уну́тра.

мати́ч’е -ета с дем од *маѿи́ка*. – Ту́ри, ч’е́рко, *маѿи́ч’е* на ка́мењ.* – Узе́ла *маѿи́ч’е* да ко́пне о́коло цвѣч’е.* – Ўзе јетр́ва *маѿи́ч’е* и о́тиде у ба́шч’у.* – И ми́ смо имал’е у ку́ч’у *маѿи́ч’и́ч’и*.* – Во́ј мани́то де́те ни́шта не гл’еда – газна́ло *маѿи́ч’е*, га уда́рило по гла́ве.*

матра́паз -а м (тур. *matrabaz/matrapaz/madrabaz*) *ѿамбас, ѿреѿрода-вац*. – *Маѿтра́ѿѿи* су и о́н и о́на, а́ма о́на је, ч’ѿни ми се, *ѿо маѿтра́ѿѿаз*.

матрапа́зльк -а м (тур. *madrabazlık*) *ѿреѿродавање*. – Мо́ј де́вер Ла́за најви́ше се бо́рави със *маѿтра́ѿѿзльк*. – Ту́ј ку́ч’у стеко́ше със *маѿтра́ѿѿзльк*.

ма́ф м (тур. *mahv/mahiv*) *унишѿи́вање, саѿи́рање*. – Ако га уфа́тиф, *ма́ф* ч’е га уч’ѿниф. – *Ма́ф* бидна́ја.

ма́фез -а м (тур. дијал. *tafes*) **1.** *марама ко́јом удаѿе жене ѿвезу́ју главу*. – Исцѣпа́ја ми се *ма́фез*. – Јо́ш но́си цр́н *ма́фез*. – Имаш л’и по́ гол’еме *ма́фезе*? – Скр́ши вра́т, ми́кни та́ј цр́н па тури каверѣ́нги *ма́фез*. **2.** *мн ѿаучи-на*. – Пу́на гу со́ба *ма́фезе*.

ма́фч’и несвр *мјауче (о мачки)*. – Што́ бе́ду *ма́фч’и* та́ј ма́ч’ка?

ма́ца* несвр *умаче (о храни)*. – Ме́не ми је на́ј л’епо да *ма́цам*. – *Ма-ца́л’е* патл’иц’а́не със ја́јца док не измаца́л’е све́. – На кра́ј *ма́цај* то́ј што ти оста́не у та́њир.

маца́ње* -а с гл им од *маца*. – Сви́ смо би́л’е меракл’ѿје за *маца́ње*.

ма́цне* свр *умочи (о храни)*. – *Ма́цни* и оста́ј ако ти је л’у́то.

ма́ч’е -ета с дем од *мачка, младунче мачке*. – Је́но *ма́ч’е* да́до Дани́це Кикми́рове. – Ма́ч’ка ни омацѿла са́л два́ *мач’е́ѿа*. – Ца́но, да́ј *мач’и́ч’а́ма* ми́цко ц’игѣри́цу. – Да́ л’и бе́ше је́но *ма́ч’е* пред вра́та?*

мач’е́ја -е ж *маћеха*. – Не мо́ж да би́днеш је́ному ма́ти, а дру́гому *мач’е́ја*. – Да́ла съм *мач’е́је*. – Видѣла съм Томи́ну *мач’е́ју*. – Да је *мач’е́ја* до́бра, у ба́шч’у би се сеја́ла (нар. изр.). – И *мач’е́ја* води́ла де́те у шу́му да га а́кне, да га загу́би.*

мач’е́јин -а, -о *ко́ји ѿриѿада маћехи*. – *Мач’е́ин* ми о́тац. – Опаса́ла съм *мач’е́ину* бо́шч’у. – И *мач’е́ине* де́ца до́шл’е у ку́ч’у със њу́.* – *Мач’е́ин* л’е́ба је го́рак, ма́јко.* – Не́мој да забра́јте ни *мач’е́ину* му́ку.*

мач'ка -е ж *домаћа живоџиња*, лат. *Felis domestica*. – Гл'едаф се ка *мач'ка* и *миш* (нар. изр.). – Гладан ка да га *мач'ке* сисал'е цеја нощ' (нар. изр.). – Бог неје *мач'ка* (нар. изр.). – Ако ти проџ'е црна *мач'ка* пџт, врати се дома.* – Имало по постџл'е пџно влакна од *мач'ке*.* **ИЗР дивља мач'ка** *врџта из џородице мачака*, лат. *Felis silvestris*. – Ловџ'ија сџм ѳте тол'ике године, ама по страџну свѳрку от *дивл'е мач'ке* не знам.

мач'ке ж мн *гвоздени додаџак обуџи са шиљцима за креџање џо леду*. – Турџи *мач'ке* на кондџре, наџвор је млоџо пузаџо.

мач'кина траџа -е ж *биљка одољен, валеријана*, лат. *Valeriana officinalis*, в *мач'кино цвеч'е*.

мач'кино цвѳч'е, в *мачкина џправа*.

мач'ковина -е ж *дивља жбунаџта биљка, зѳча деџелина*, лат. *Trifolium arvense*.

маџ'ије ж мн *враџбине, чини*. – Турџла му *маџ'ије*. – Имал'е жѳне што знал'е да скинев *маџ'ије*.* – Ако би те бол'ѳла нџга, викал'е да ти напраја неџој *маџ'ије*.* – Не мџже да се ожѳни, му напрајл'е *маџ'ије*.* – Од *маџ'ије* ми је тој што ми мрѳкне свѳс.*

маџ'ун м (тур. *tasın*) џекмез од *воџа*.

маџ'ушница -е ж *женска особа џоја се бави враџањем*. – Крџѳве нџге узџмаф теј жѳне *маџ'ушнице* што турџф маџ'ије. – Се угробнич'џла тај *маџ'ушница* Таџа, па нџч'ом и сѳге праџи маџ'ије л'удџма.*

маџа -е ж (тур. *taṣa*) **а**. *гвоздена наџрава у виду шиџиџаљке џојом се из огњџиџта ваде жѳравиѳе*. – Донѳси ми јѳно жарч'е сѳс *маџу*.* – Гџрни жар сѳс *маџу*.* – Муж ми купија по гол'ѳму *маџу*, зе овџј маџиѳ'е биџло миѳцџо.* **б**. *наџрава за гашѳње свеџа у цркѳи*.

маџала* узв (тур. дијал. *taṣala(h)*) *да није уроџа!* – *Маџала*, дѳбро ви је грџзе! – *Маџала*, дѳбро си у своје године! – *Маџала*, дѳбро ти је све у кѳч'у! – А тој твоје старѳје деѳте, *маџала*, дѳбро ти ѳч'и у школу. – *Маџала*, порѳсло ти бѳпч'е.

маџи свр **1**. *махне руџом, глаѳом*. **2**. *дода, доџури*. – *Маџи* ми јѳнч'ѳс туј дубѳку тенѳ'ѳру. **3**. *узме мало хрѳне, џрезалогаџи*. – Ајде да *маџимо* по џџј зѳљѳк л'ѳба и сирѳње, па на раѳѳту зе Ч'џсти понедејѳник је. **маџи се 1**. *џруџи руџу да неџиџо дохваџи*. – Кѳд се *маџи* на пол'џцу, виџи му се на гуџџцу (нар. изр.). **2**. *џрихваџи се џосла*. – Дѳмбел', за раѳѳту ни да се *маџи*.

маџиѳе ж мн *мања маџа*. – Ёџни *маџиѳе*, сѳбѳри жар у грѳнце па га поѳкри сѳс пѳпѳја.

маџиѳ'е -ѳта с дем од *маџа*. – *Маџиѳ'ѳиѳу* је мѳсто при тагар ел'и при грѳнце.

мѳска -ѳе *мазга*. – Руѳски конѳѳла јаџи на *мѳску*. – Тај брѳт што му је у сѳло, џма и *мѳску*.*

мѐ -а м *и́рејарирана живои́ињска кожа налик на мешину као део неких дувачких музичких инструмената*. – Надѹја се ка цигански мѐ.

меа́риф комисіо́ни м (тур. дијал. *taarif komysioni*) *и́просветна комисија*.

меа́риф-мидѹр м (тур. *marif müdür*) *и́просветни инспектор у Ошманском царстѹу*.

мевљеви́ја м (тур. *Mevlevi*) *муслимански ред дервиша и́урнера*.

мѐгдан -а м (тур. *meydan*) **1.** *ошворен и́роси́ор, ширина, в надвор*. – Ку́ч’а ги бе́ше без мѐгдан, ка јѐн гроб. **2.** *и́огодан, добар и́оложај*. – Ло́јзе је на мѐгдан и за те́ј па́ре не́је ску́по. – Ка урниса́ше те́ј ара́бат ку́ч’е, Милано́ва ку́ч’а и́скоч’и на мѐгдан. **3.** *месі́о борбе, боји́ише*. – Оно́му даи́је Јовану́ Мани́ташу ни́кој не смеја́ше да му искоч’и на мѐгдан. **4.** *фиг јавно́си*. – Све што ч’у́је та́ј го́ла гузи́ца једнѹк трч’и да га изне́се на мѐгдан. – А прѐ, а по́сл’е и та́ј рабо́та ч’е искоч’и на мѐгдан, ч’аре не́ма.

мегданли́ја непр прид **1.** *и́роси́оран, широк*. – Мегданл’и́ја ку́ч’а па́ре ч’и́ни. **2.** *који је на добром и́оложају, на и́огодној локацији*. – Како се прене́се на ту́ј мегданл’и́ја дуга́њу, све му и́де унапреди́ак.

ме́герем (тур. *teger*) **1.** *везн и́оши́о, с обзиром да, будући да*. – Ме́герем не доц’о́ше до сѹг, неч’е доц’еф ве́ч’е. **2.** *везн као да*. – Ч’и́ни се ме́герем ти́ не знаш за то́ј. **3.** *реч заисі́а, сі́варно, зби́а*. – Ме́герем би́ло та́ко ка што казу́је Стоја́нка. – Ме́герем то́ј не би́ла та́ко лѹка рабо́та. – Ме́герем не кте́ја да му пла́ти, па уч’и́нија дави́ју.

ме́д* -а м *хранли́ва маса коју и́челе и́раве од некі́ара*. – Младана́вѣста кѹ[д] грѐба да ул’ѐгне у ку́ч’у, гу турал’е ме́д да би́не бла́га ка ме́д. – А у меу́нке би́ло не́што бла́го ка ме́д. – Ако га бо́л’ив у́ста, нека ту́ра по ма́ло ме́д.

медре́са -е ж (тур. *medrese*) *врсі́а исламске школе*.

меза́рљк -а м (тур. *mezarlık*) *гробље*. – Гро́јзе му је бѹш уз меза́рљк на скѹдрски пѹт. – Ошуд баждара́нскога меза́рљка. – Меза́рљци ги су да се обрне́ш, му́ка да те уфа́ти док искоч’иш у по́л’е.

ме́зе* -ета с (тур. *meze*) *јесі́иво које се једе и́омало уз и́иће као и́редјело, закуска, в мезеи́љк*. – Изне́л’е пред го́сте ме́зе и раки́ју. – Ра́зно ме́зе има́ло. – Што́ ч’е изне́сеш за ме́зе? – Спрајл’е ра́зно, ра́зно ме́зе за сла́ву.

мезе́тљк* -а м (тур. *meze*), *в мезе*. – А за мезе́тљк нема́ло кој-зна што́. – Да ди́гнемо мезе́тљк од а́стал па да ста́имо веч’ѐру.

ме́зи* несвр (тур. *meze*) *узима јело као мезе*. – Узи́те ме́зиі́е Бо́г* што́ да́ја. – Се изне́ло ме́зе да се ме́зи. – Л’у́ди ме́зив и ла́крди́шев. – Пред веч’ѐре прѐво да ме́зимо па по́сл’е да је́демо.

ме́злиш-ч’ич’ѐги м *врсі́а украсног цвећа крї́них разнобојних цвеі́ова, и́ркос, лат. *Portulaca grandiflora**. – Л’у́пка алкі́на ми да́де се́ме од ме́зл’иш-ч’ич’ѐги да посе́јем у ба́шч’у.

меја́на -е ж (тур. дијал. *meyāne*) *крчма*. – Од раки́је и́о меја́не спи́је.

мејанц'ија -е м *крчмар*.

мејанц'ика -е ж а. *крчмарица*. б. *жена крчмара*.

мејанц'илък -а м *занимање мехаџије*.

мејл'ем -а м (тур. *tehlem/melhem/merhem*) *народни лек у виду масти која се сипавља на ране, крстине и сл.* – Турала съм му, сестро, два-три мејл'ема, па не прооди. ИЗР **благ мејљем** / **посан мејљем** *врста мелема проишављеног у алних рана и рана од ојекотина на бази уља, корена зове и шећера*. – Турму *благ мејл'ем*, јенч'џс че му проџ'е. – На попаротину турму *благ мејл'ем*. – От џоснога мејл'ема по ч'е му заздравџ рана.

мејтепљџа¹ непр прид (тур. дијал. *teyter*) *школован, образован*. – Види се да је *мејтепљџа* ч'овек.

мејтепљџа² -е м *човек који је завршио школе, образована особа*. – Нови забити свџ су *мејтепљџа*.

мекам -а м (тур. *tekat/takat*) *арија, мелодија*. – Туј пџсму съм слушаја, ама да ме убијџш, мекам не могу да гу поџдим.

мекамљџа непр прид који има *џријаџну мелодију, мелодичан (о џесми)*. – Млоџо је *мекамл'ија* тај пџсма. – Веј новџ пџсме џч' нџсу *мекамл'ије*, џо мекамл'ије беу теј старџ.

мџк -а -о* *који се лако уџиба, савија; који је без чврстине и густине*. – Њојан л'џба мџк је ка душа. – Сирџње још беџше мџко. – Замџсиш мџко тџсто. – Паџде кџша и зџмња се наџгради мџка.

мџкч'е* *несвр џушџа глас „ме“ (о козама), мекеџе*. – Ка да мџкч'е коза у комшџје.

мџник/мџнлик -а м *врста белог грџџа*.

меље* *несвр каквом алаџком сиџни зрџвџе жиџа, кафе и сл. џреџварџуџи га у брашно, џрах*. – Однџја у водџницу колџмбџч' да мџл'е. – У водџницу у Табџну свџк мога да мџл'е. – Бџч'и је туј водџнич'ар, вал'ам да мџл'ем ч'џниџу.

мељезџнч'е -џта с (тур. *telez*) *деџе чиџи су родиџџџи нџсу исџџе народносџи*. – Панџџна ч'џрка узџла Турч'џна и родиџла јџно *мел'езџнч'е*.

мељџџе* -а с гл им од *меље*. – *Мел'џџе* у туј водџницу бџло нај дџбро у Призрен.

мџме с (тур. *tete*) *мајџино млеко, дојка (у дџч. говору)*. – Ђч'е дџте мџме? – Не плач'и, џте, џде ти маџи да ти даџе мџме.

мемишџана -џ ж (тур. *temişhane*) *јавни џоалеџ*. – *Мемџшџана* је туј до водџнице иза кујунџ'илък.

мемљџч'џт -а м (тур. *temleket*) *родни крај, завџчај*. – Вџка га мемл'џч'џџ па доша да џмре дома.

мемљџч'џтљџа -џ м (тур. *temeketli*) *који је из исџџог краја*.

мџмур -а м (тур. *tetir*) *службџник*.

мѐна -е ж млад месец. – Да ч'ѐкамо докл'е не проџ'е мѐна. – Од мѐне на љштуп (нар. изр.).

менгѐље ж мн (тур. *mengele*) наїрава за сїџезање. – Рѹке му су ка менгѐл'е. – Тој нѐч'е се стѐгне без менгѐл'е.

мѐндиз -а м (тур. *mühendis*) инжењер. – Мендїзи мѐриф нѓв пѹт от Суорѐке за Ц'аф Дул'е. – Цане Мандин се уч'инїја мѐндиз.

мендѓре с (алб. *me të dore*) в беса¹. – Кокѓшкар, за његово мендѓре ни јѐн мѓнгър не давам. ИЗР пѓдне / ѹзне на мендѓре ѓружи зашїшїиѹ, зашїшїиѹ од освѐше. – На Бѓга, бѐше ѹја на мендѓре онѓму беснїку Рѐц' Кїце, те ѹзвуч'е главу. – На Бѓга, ѹја на мендѓре јѐному Арнаутїну те се спасїја. – Рѐц' Кїца га ѹзе на мендѓре.

мени'ѹша -е ж (тур. *menğış*) накиї којї се носи на ушима, минѹша. – Изгубїла сѓм јѐну мени'ѹшу.

мѐра -е ж свадбени обичај „узимања мере“ за одећу коју ће свекар дариваїи невестїи.

мѐрак -а м (тур. *terak*) **1.** љубав. – Бѓлна л'ѐжи од мѐрака, / бѓлна л'ѐжи от севдѓха / за Ванч'ѐта Мицинѓга (нар. песма). – Ако ѹма мѐрак на њѐга, дади гу.* – Од мѐрак за њѹ, нїти гл'ѐда друге девојке.* **2.** жеља. – Мѐрак ми је да гу вїдим. – Што ми је мѐрак пѓл'ак да бїднем (нар. песма). – И ми пѓде мѐрак за тулѹмбе.* – Мѐрак ѹмам за рѓзно цвѐч'е.* **3.** неосїварена жеља. – Остаде ми мѐрак што нѐ отидо у Деч'ане. **4.** угодно, ѓријаїно расїоложење. – Попїсмо кѓве у њї сѓс мѐрак.* – А што бѐше рѹч'ек за мѐрак!* – Мѐрак ти је да гл'ѐдаш кѓд ѹгра у кѓло.* – Ёте, за мѐрак посејала и ружїце.*

меракљїја¹ (тур. *teraklı*) непр прид расїоложен за нешїѓ, наклоњен нечему. – Пѓ сѓм меракл'їја за вїно зе за ракију. – Цана је за пѐсму јѓко меракл'їја.

меракљїја² -е м онај којї уме да ужива у нечему. – Од њѐга ѹѓ меракл'їју нѐч'е наѹ'еш.

мерѐмет -а м (тур. *teret(m)et*) **1.** ѹѓравка. – Млѓго је ѓрабат аѹ'а-Ц'ѓѹ'їна кѹч'а, гѓл'ем мерѐметї ч'е гу вал'а. **2.** фиг баїшине. – Кѹку тѐбе, ако ти ч'ѹје ѓтац, ѓпет ч'е бїдне мерѐметї.

мерѐметї несвр **1.** ѹѓравља. – Мајстѓри ми мерѐметїѹф дугању. – Кѹч'а вал'а дајма да се мерѐметїи. – Док мерѐметїѹ Свету Пѐтку, не давау да се ул'ѐгне унутра. **2.** баїшина, ѹуче. – Мерѐметїш га и мерѐметїш, сѐстро, ѓма не слѹша, па не слѹша.

мерѐње* -а с гл им од мери. – У тѓј се сипала ч'еница, колѓмбоч' за мерѐње.

мѐри* несвр одређује ѹѐжину, величину нечега. – И ѓко ме мѐриш, пѓ гол'ѐма сѓм о[д] тѐбе. – Три пѹт мѐри, јѐн пѹт исѐч'и (нар. посл.). – Ёте га наѓвор, мѐри дрва што му донѐл'е.

мёрмер-шај -а м (тур. *mermerşahi*) *ѿанак шифон.*

мёртек -а м (тур. *tertek*) **1.** *моѿка, шѿай који служи за млаћење кошѿуњавог воћа, за ѿодуѿирање и сл. – Узѿја мёрѿек да млати сл'ѿве.* 2. греда на крову.* – Масто́ри ди́зав мерѿе́це на ку́ч'у.* – Мерѿе́ци ва́л'ав да би́нев су́ви и пра́ви, зе не́је до́бро за ку́ч'у.* – Ку́т се ди́зав мерѿе́ци, масто́ри́ма се но́си да́р ил'и се да́де па́ре.**

ме́ри'ан -а м (тур. *tercan*) *црвени корал од којег се израђује женски накиѿ. – За бел'ензик у́зни си́тан ме́ри'ан, а те́ј ку́пне ме́ри'ане оста́и за перѿшан.*

мери'анка -е ж *ѿасѿрмака, лат. Salmonidae. – Мери'анка па́да ч'есто у на́шу ре́ку. – Сѿк про́несе је́но Арна́у'че пу́н ко́фин ме́ри'анке.*

месáља -е ж (алб. *mësallë*) *чеѿврѿасѿа ву́нена ѿканина ко́јом се ѿре-квива умешен или исѿечен хлеб. – Месáл'а ти ва́л'а да уви́јеш л'ебо́ве. – Месáл'а за л'ебо́ве се исцепáла.*

месáљч'е -ета с дем од месáља. – У́зни месáл'ч'е и у́ви погáч'у.

ме́сан -сна, -сно *који се односи на мрс, у ко́јима се може мрсѿѿи (о данима, ѿразницима и сл.). – Ме́сна неде́л'а. – Не́је ме́сан пра́зник, по́сьн је.*

месáриф -а м (тур. *mesarîf*) *ѿрошак. – Штó ти ва́л'а да ч'ѿниш та́ј ме-сáриф сѿг у о́вој вре́ме? – Две́ сва́дбе, два́ месарѿфа за је́ну годи́ну мло́го је и за по́богате, а не́ л'и за не́га сиромáа.*

месе́ње -а с гл им од меси. – О[д] два́ месе́ња ѿмамо до́ста л'е́ба за је́ну неде́л'у.

ме́сец* -а м **1.** *небеско ѿело најближе Земљи. – Пу́н је Ме́сец, на́двор месеч'ѿна гре́је. – Да мо́же ка́ко је л'у́т, и до Ме́сец би рипна́ја. 2. дванаесѿи део календарске године. – На шѿес месе́ца и је́трва роди́ла ч'ерку. – Би́ла ту́ј јо́ш три́ месе́ца и оти́шла у ро́да. – Не про́оди то́ј за је́н ме́сец. – А у ма́ј ме́сец бил'би́л'и по́јев у дво́р. – Гурбетч'ѿски ме́сец је ка годи́на. 3. женски накиѿ за главу у облику ѿолумесеца. – Зака́ч'и ме́сец за ти́ло.*

месецо́слов -а м *црквена књига у ко́јој су ѿо месецима ѿоређани живо-ѿѿи свеѿаца.*

месецо́сло́вац -вца м *ђак који изучава месецо́слов.*

месѿч'ар -а м *врсѿа ѿлавог ѿаѿѿѿица.*

ме́си несвр ѿриѿрема ѿесѿо (за хлеб, ѿѿѿу, колаче и сл.) *мешајуѿи брашно са водом или млеком. – Ч'е ме́симо пи́ту и погáч'у. – Месѿл'е смо две колпи́те и смо се најѿл'е.* – А месѿла и погáч'у.* – Ко́лач' за сла́ву ме́си домáч'ѿца.* – Пре[д] да ме́си ко́лач' за сла́ву, домáч'ѿца се оба́ња.* – У на́с л'е́ба се месѿја у нѿч'ва.* – За Ба́дње ве́ч'е у родне́ву ку́ч'у месѿл'е ко́рник.* – Са́мо што се уда́ла, ул'егла и о́на да ме́си.* – Ва́ко ми месѿла ма́ти л'е́ба.* – Док би́ла жи́ва свекр́ва, о́на месѿла ко́лач' за сла́ву.* – Не́-знам да́ л'и сѿм имáла де́сет, двана́јес годи́не ку́т сѿм поч'на́ла да ме́сим.* – Па до́даваш во́ду у бра́шњо и ме́сиш.**

месо -а с 1. *мекано мишићно ткиво животиња које служи за људску исхрану.* – Сложна брача и у петак *месо* једеф (нар. изр.). – Говецко *месо*. – За ручек имамо расол-*месо*. – А на веч'еру имаше а јело, а *месо*, а колач'и, а ракија, а све што даја Бог.* – Вој *месо* има и коске и грчкало.* – Купија и десет кило говецко *месо*.* – Не га доварила *месо*, па ка да је живо.* – Тури *месо* да се испеч'е више огња.* 2. *мекани делови плода воћа, поврћа.** – Што је слатко *месо* у веј сл'иве.* – Купија добре патл'иц'ане, *месо* ги је слатко.*

мѣта/мѣч'а* несвр *баца*. – Ако има меч'ич'и със себе, бѣгај од меч'ке, и камење *мѣѣа*. – Нѣ се *мѣч'ај* със камење!

мѣтар* -тра м **1.** *јединица мере од 100 см, в мѣйра.* – Исѣч’еш јѣно мѣйтар, два платно. – Кол’ико мѣйра ђч’еш да ти пуштим? **2.** *оно што је ѡдешено за мерење дужине.* – Узѣја мѣйтар и мѣри. – Еве ти мѣйтар па сѣм мѣри ако нѣ ме верујеш!

метѣљик -а м (тур. *metelik*) **а.** *иџурски метѣљни новац*. – Дај му два-три *метѣљ'ика* за ашљк. – Имаш л'и да ми разб'ијеш јѣн *метѣљ'ик*? – Купи јабуке за јѣн *метѣљ'ик*. **б.** *мн новац*. – Дѣ ми су *метѣљ'ици* да к'упим л'ојзе?

мѣтла -е *найрава за мѣиѣње, чииѣѣње*. – Штѣ је тѣј *мѣтла* метнатѣ на буѣиште? – Кѣт се рѣди мѣшко, у кѣч’у се обрадѣје свѣ дори до ч’ивиѣје, сѣл *мѣтла* плѣч’е, а кѣд се рѣди жѣнско сѣл се *мѣтла* обрадѣје а свѣ другѣ плѣч’е. ИЗР **мѣтла ферѣч’ка** *врсиѣ мѣтле са краиѣком дриѣком за чииѣѣње соба*. – Не зѣбрај да кѣпиш и *мѣтлу ферѣч’ку*.

мешаља* -е ж **1.** она која меси на свадби или сахрани. – Моја јетрва млого пút била мешал'а. – Мешал'а замеси́ла л'е́ба за гóсте. **2.** део на́вава где се меси. – Ћзнеш свé што трéба и замéсиш у мешал'у.

мешина -е ж **1.** ирејарирана живоџињска кожа у којој се чувају или иреносе намирнице. – Пуна мешина мáсло дрвéно. **2.** фиг и́рбух, сѣомак. – Јéде, ма́јко, јéде док не напúни ту његову мешину.

мешни́це ж мн в га́јде. – Работáја по сéла па науч'и́ја да свíри у мешни́це. – Негде се ч'úше и мешни́це.* – У на́шу мáлу нíкој не зна́ја да свíри мешни́це.*

мешорéч'ан -чна, -чно који и́рави сíлейіке, који учесі́вује у ині́рига-ма. – Ми на́прај мúку у кúч'у сýс тéј мешорéч'не лакрдíје. – А и тво́ја јетрва ти је, бóгме, ко́ц'а мешорéч'на.

мешорéч'ник -а м сíлейікарош, ині́ригани́. – Иде од јéнога до дру́го-га и мéша рéч'и та́ј мешорéч'ник Та́са Јовáнкин.* – Ка неко́ја жéна је та́ј тво́ј мешорéч'ник.*

мешорéч'ница -е ж женска особа сíлейікарош. – Тéрај гу от кúч'е ако ти до́ц'е та́ј мешорéч'ница Весéлка.* – Ни јéн рéч' нéмој да преговóриш тéјзи мешорéч'нице.* – Напра́јше ни бел'áју тéј мáлске мешорéч'нице.*

ми* лична заменица за и́рво лице множине. – Смо остарéл'е, смо се огрубéл'е, нíшта на́ма не ни трéба. – Немáло то́ј код на́с. – Нека ни да́де Бóг здравл'е. – И ми́ смо оти́шл'е да збéремо грóјзе. – А и ми́ смо се брина́л'е за ва́с. – Би до́шл'е де́ца о[д] дру́ге мáл'е да и́грав којња́це сýс на́с. – Ти си ни рéка на́ма и ми́ да до́ц'емо. – Ми́ свí смо постíл'е за Пóсте. – И ми́ ва́ко смо се игра́л'е у деч'инство. – А ми́ смо се бања́л'е и́ у Бристри́цу и́ у Дрíм. – И доктóрове де́ца би се разбол'éл'е и́сто ка ми́. – И ми́ смо има́л'е ва́кав ч'íл'им у рóда. – И ми́ смо купува́л'е др́ва за у зíму. – Ми́ у прóл'еч' смо купува́л'е др́ва и смо ги стал'áл'е у дрвл'áник. – А ми́ би га гађáл'е сýз грúдве. – Иди ви́кни га́зду да ни ка́же штó да носíмо. – Кът ч'е ко́л'ев свíњу, а ми́ де́ца ч'éкамо да ни да́дев бешíку да гу надúвамо па да и́грамо ка да је лóпта. – Ми́ – áјт, áјт по пúту, и стогóсмо у áкшам. – Свé неко́је бол'ештіне на на́с. – А Арнаушти́је до́шл'е у на́шу кúч'у и тра́жив де́ ни су бóмбе.

мíде с (тур. *tide*) желудац, сѣомак. – Дéте ти истрúло мíде што та́ко бéга на́двор.

ми́жде с (тур. *tijde*) **1.** радосна, и́вољна весі́. – Ма́тка пр́ви дóнесе ми́жде да Мíта до́ша. **2.** часі́, и́оклон о́неме који донесе радосну весі́. – А: Ма́ро, да́ј ми́жде, до́ша ти бра́т. Б: Зна́м да до́ша, ка́за ми Мíтка и ў́зе ми́жде.

миждец'и́ја -е м (тур. *tijdesi*) **1.** мушка особа која и́рва донесе радосну весі́. – А: Ко́ј ви би́ја миждец'и́ја? Б: Миждец'и́ја ни би́ја Андрéшка Слáвков. **2.** мн мушкари́ци који доносе весі́ о завршеном венчању како би у младожењи́ној кући све било сíремно за дочек невесі́е.

миждец'ика -е ж женска особа која прва донесе радосну веси. – *Миждец'ика* ни каза да се запросила Данка Ицина.

мизевир -а м (тур. *müzev(v)ir*) лажљивац, провалица, нейошћена особа. – На врат да ме носи тај мизевир Душан што ме дотера у овај апс. – Зар верујеш више тому мизевиру?

мизевирљк -а м (тур. *mizevirlik*) силећкарење.

мије несвр *йере*. – Из јене кол'енице сви једемо и никд не гу *мијемо* (нар. заг.) – Де ч'е *мијеш* казан?* – Със што сте *мил'е* косе?* **мије се** *умива се, йере део шела*. – Неч'ала да *се мије* у л'ице със ладну воду.* – Ми смо *се мил'е* у двор на ч'ешму.* – *Се мијеш* на Видовдн със воду у коју било видово цвеч'е, тој Бог да ти отвори оч'и.*

мијење* -а с гл им од *мије*. – Вој ти је вода за *мијење* руке и ноге. – А јутре ујутру – сви у двор и сви на *мијење*!

мик/мико -а м (алб. *tik*) *йријашељ*. – Како си, *мико*?

микне свр 1. *йомери, уклони, скине*. – Тешко је, не могу да га *микнем* сам. – *Микни* тај дрва от пут. – Анц'уша *микнала* црн мафез и турила каверенгија. – *Микни* тенц'еру од огња, вода ти врије јако.* – Би однел'е дете код Јофке да му дуне да му *микне* урок.* ИЗР **микне/мич'и се од главе** *осиави на миру*. – *Микни* ми *се* од главе, богати, не ми досац'ај више. – Бегај, бре, *мич'и* ми *се* од главе, си ми досадија!*

милос -а м *љубав; оно што је са добром жељом**. – Тој што нече учини за братов *милос*. – Аман, за Божи *милос*, не удри више. – Нека ви бине све съз благос и *милос*.* – И вама нека ви даде Бог и благос, и *милос*.*

милосница -е ж *љубавница*. – Ил'ка Ч'ич'ар држи *милосницу*.

милостив -а, -о *умиљаи, љубазан*. – Зет гу је много *милостив*. – Стареја је *ио милостиива* зе млац'еја. – Све деца гу су *милостииве* ка матери што ги је.*

милује* несвр *благим йокрећима йрелази йреко шела људи или живошћиња изражавајући љубав, наклоности*. – И милувала своје дете. – А у старо време нити си смела да *милујеш* ни своје дете.

миљазим -а м (тур. *mülâzim*) *йоручник у йурској војсци*.

миљи* несвр *креће се йолако*. – А вѣшке само му *мил'ив* по косе.

миљницајац* -јца м *милиционер*. – Јена ч'ерка гу се удала за *мил'ицајца*. – Доша јен *мил'ицајца* и одвеја га у затвор.

минаре -ета с (тур. *minare*) *йорањ џамије*. – Препеја се на вр *минаре*. – Казујеф да у Стамбол има ц'амѣја съз два *минареша*.

минац -нца *царски дукаи*.

миндер -а м (тур. *minder*) *широка дрвена клуѣа дуж зидова у соби йрекривена ћилимом за седење и лежање, в миндерљк*. – За гол'ему собу ч'е ни вал'аф два *миндера*.

миндерљк -а м (тур. *minderlik*) в миндер. – Л'ега на *миндерљк* и спије.

минтан -а м (тур. *mintan*) горњи део одеће средње дужине који се носи преко кошуље. – Дадо Андрђеје па̀ре за минџан.

минтанлък -а м (тур. *mintanlık*) маџеријал за један минџан. – Свѣкар гу пратија минџанлък.

минтанч'е -ета с дем од минџан. – Здравѡ да га нѡсиш нѡво минџанч'е. – Исцепаја обѣдва минџанч'ѣџа. – Ўзни те искрѣпи тѣј минџанч'ич'и.

минц -а м (нем. *Münze*) дукаџи. – Даруваја гу јѣн минц. ИЗР минц златѡ злаџиџи дукаџи.

Миѡлъдѣн* -а м ѡразник ѡсвећѣн Преѡдобном Киријаку Оѡшелнику (негде Кириак, Кирик). – Поч'е и л'ис да жути за Миѡл'ѡн.

миран -рна, -рно* **1.** који се држи ѡ сѣрани, мирољубив, ѡвучен. – Мона-Цака бѣла ми́рна жѣна, нѣ се мешала мло́го сѣз дру́ге л'у́де. **2.** који је исѡуњен сѡкојѣм. – Да́ма ми́рна, насме́јана, ни́ти да се нал'у́ти. **3.** који миру́је; ѡих, нечу́јан, неѡмичан. – Де́те гу је ми́рно, нѣ се поме́ра од ме́сто де га оста́и. – Ми́рно је, не трч'и, не ви́ка по ку́ч'е.

мирдѣсен -а м (тур. *mürdeseng/mürdesenk*) оловни оксид, црвенкасиџи ѡрах за глазирање глинених ѡредмеџа.

мирење* -а с гл им од мири (се). **1.** договор о ѡревазилажењу несѡоразума. – Свадѣл'е се ѡма јѣн ме́сец, ама комши́је до́бре, па дѣньс бѣло мирѣње. **2.** ѡмирење родиџѣла са зеџѡм и његовима, са кѣркем ѡсле кѣркине ѡајне удаје. – Јутре ч'е ги до́ц'ев на мирѣње свѣкар и свѣкрва.

мирѣч'еп -а м (тур. дијал. *müreçer*) масџило. – Ку́пи па на́прај мирѣч'еџи.

мирија -е ж (тур. *miri*) **1.** данак, ѡрез. – Спи́ра ми́фтар поч'ѣја да бе́ре мири́ју. **2.** дажбина коју је миџроѡлија ѡѡѡраживала од ѡравославних верника.

мириса́лка -е ж врси́а сиџног аромаџичног црног грожѣа, в мишич'еџи. – Де на́ц'е да ку́пиш мириса́л'ку? – Ку́пија сѣм јѣн ко́фин свѣ са́ма мириса́л'ка.

мири́ски -а, -ѡ државни. – Мири́ска земџа. – Мири́ске паре.

мири́ше несвр **1.** исѡуџиџа, шири ѡријаџан мирис. – Л'ѣпо мири́шеф тѣј ружице. **2.** одаје неѡријаџан мирис, смрди. – Ўста му мири́шеф. – Мири́ше на загоретџну. – Ни́къд до сѣк сирѣње нѣ ни мириса́ло. **3.** осеѣа, удише мирис. – Ни лу́к је́ја, ни лу́к мириса́ја (нар. изр.).

ми́рно* прил на миран начин, у миру. – У ку́ч'у живѣл'е ми́рно, нѣ се свадѣл'е ни́кад'. – Во́ј де́те ѡч' не мо́же да се́ди ми́рно.

миру́је* несвр бѡрави на исџѡм месџу, не креѣе се. – Сч' не миру́је во́ј мо́је де́те, са́мо трч'и по сока́це. – Не миру́јеш ни јѣн ч'ѣс, са́л ѡташ да заврџиш рабѡту.

миса́фир -а м (тур. *misafir*) гѡсиџи. – Андрѣшка ни је миса́фир на веч'ѣру. – Миса́фире ч'ѣкамо за јутре.

миса́фирлък -а м гѡсиџовање, ѡсеџа. – От ка до́ша от миса́фирлъка на миса́фирлък ѡде, јѣн дѣн не вечера́ја до́ма.

мисека -е ж (тур. *musaka*) *врсџа јела од усиџињеног меса и ѿоврћа, мусака*. – За рџч'ек ч'емо мисеку.

мисиџ'ија -е м (тур. дијал. *misitçi*) *ѿроводаџија*. – Наџејзи Санде мисиџ'ија бија Јован анка-Ванкин.

мисиџ'ика -е ж *ѿроводаџика*. – Даниџу Мач'кину мисиџ'ика траџила за Кикмира.

миџк -а м (тур. *mişk*) *саџун*. – Миџк индиџски.

мистрија -е ж *ѿроугласџа меџална или дрвена алаџка за глачање зи-дова*. – Уџни миџку мистрију.

мрси несвр *једе мрсну храну, не дрџи се ѿосџа*. – Ја не мрсим ни сређу ни пџтџк. – Месниџе су да се мрси.

миџљен -а, -о *ѿромиџљен, разбориџи, ѿамеџан*. – Мој син ми је млого мисл'ен.* – По мисл'енога ч'овека од мојега свџкра нема.*

миџљи* *разумом сџваре мисли*. – А мисл'џла да ѿма дџ да отџне. – Ти мисл'иџ рабџта сама ч'е се заврџи. **миџљи се размиџља, закључује, ѿланира**. – Се мисл'им да л'и да ѿдем на пијаџ. – Свџ ноџ седџл'е па се мисл'џл'е. – Он само се мисл'и дџ ч'е украде неџшто. – Ако се мисл'и девојка да побџгне бе[з] свадбе, џна ч'е побџгне. – Се мисл'им да л'и да му каџем ил'и да ч'џтим. – Се мислим да л'и да оџанем да спиџем код џи ил'и да ѿдем на аутобџс. ИЗР **миџљи дџбро/лџшо** *џели добро/зло*. – Се граџи да ни мисл'и дџбро, а вамо би не изџја.

митесарџф -а м (тур. *mutasarrıf*) *оџруџни начелник*. – Дџша ни нџв миџесарџф.

митесарџрлџк -а м (тур. *mutasarrıflık*) *админисџраџивна јединиџа ѿод уџравом миџесарџфа, оџруг*.

Митрџвдџн* -а м *ѿравославни ѿразник ѿосвећен Димиџрију Солунском, анџиџком заџоведнику Солуна*. – Нама ни је слава Миџрџвдџн. – Ч'е ти дџџ'емо на гџсти за Миџрџвдџн. – Ако су мрџсни дџнџви за Миџрџвдџн, се мрси.

миџлџет -а м (тур. *mühlet*) *ѿџрмин, рок*. – Миџл'џи ми је за Митрџвдџн. – Ми есаџпимо два миџл'џиџа, Ц'урџ'џвдџн и Митрџвдџн.

миџлџиз/миџлџиз -а м (тур. *müflis*) *сиромах, особа која је финансиџски ѿройала*. – Миџл'из исџџ'џл'и.

миџтар -а м (тур. дијал. *miftar*) **а.** *сеоски кмеџ за време ѿџурске владаџине*. **б.** *оџиџџински одборник као ѿредсџавник једне градске чеџврџи, овлаџћен за скуџљање ѿореза*. – Спира миџџар. – Миџџари поч'џл'е да бџреф верџију.

миџтач' -а м (тур. дијал. *miftaç*) *онај који има ѿџџребу за неџим*. – За паџре миџџач' неџџм.

миџџија -е м (тур. дијал. *mifti*) *наџсџарију ѿо рангу муслимански свеџџеник у некој обласџи*. – Старџга миџџију микнаџе од мџсто и сџг је миџџија аџ'и-Рџстем Шпџрта.

мишјакиња -е ж *врста* *грожђа* *сићног*, *округлог* *зрна* *бледоружича-*
сти *боје*.

мишка -е ж део руке од рамена до лактиа, љазуха. – Уватише га двојица ѿод мишке па га отнесоше дома. – Две лубенице ѿод јену мишку не бива (нар. изр.). – Обѣдве деца гу ѿмав дамке ѿод мишку.*

мишомор -а м јединење арсена које служи као ошров за мишеве и ѿацове, арсеник. – Од мишомора и ч'овек може да се отрѹје.

миштерија -е м (тур. *müsteri*) **1.** куѿац; сѿиална муштерија. – Ако ти је за продаву, миштерију ч'е нац'еш лако. – Ч'увам за моје миштерије. **2.** фиг љубиѿель. – Стефан Секѹла је миштерија само за вино, ракѿју не гу тура у уста.

миштерѿка -е ж **1.** женска особа муштерија. – Она је Соколова миштерѿка. **2.** љубиѿелька. – Цана је млого миштерѿка за главу од рибе.

миштерѿлк -а м **1.** ѿрговина, куѿоѿродаја, ѿромети. – Със тога ч'ифутина ац'и-Васѿл'а немај миштерѿлк, зе кѹку тебе. – За јену франгу боздисасмо миштерѿлк. **2.** фиг ѿриѿаѿельсѿиво. – Ама, што га нема Сѿма Угар да доц'е, да неси истрѹја миштерѿлк със неѿга?

мишч'е -ета с дем од миш. – Ёне га јено мишч'е. – От сабајл'е мац'ка уловила два мишч'еѿа. – Мишч'ѿч'и изл'езаф на туј рѹпу.

мишч'ет -а м (тур. *misket*) в мирисаљка.

мѿдериз -а м (тур. *müderis*) насѿавник медресе.

мѿдѿр -а м (тур. *müdür*) **1.** начелник ѿјединих одељења у ѿправама вилајеѿа, санѿака и каза у Турској царевини. **2.** сѿарешина нахије.

мѿѿр -а м (тур. *mühür*) ѿечаѿи. – Овде ѹдри мѿѿр.

мѿѿрљеѿше свр ѿечаѿѿира, сѿѿави ѿечаѿи на нешѿо. – Ё сѿк мѿѿрл'еѿиши оведе.

мѿлк -а м (тур. *milk*) ѿриваѿино неѿокреѿино добро, имање, које ѿодлеже ѿлаѿању ѿореза. – Мој мѿл'к, моје ѿјл'е. – Тол'ѿко мѿл'кове што прѿдаде и све ѿтиде на комар и на ракѿју.

мѿмч'ѿн¹ непр прид (тур. *mümkün*) коѿи је у могуѿносѿи. – Ако си мѿмч'ѿн, уч'ѿни му.

мѿмч'ѿн² прил могуѿе. – Мѿмч'ѿн неје да не га видеја кѿд бија у Сел'аник.

мѿстенѿик -а м (тур. *müstantik*) исѿѿражни судија ѿри среском ѿрвосѿѿеѿеном суду у Турској царевини.

мѿтевељѿја -е м (тур. *mütevelli*) ѿѿурски ѿоданик на чије име је гласила дозвола за ѿѿварање школа у Турској царевини.

мѿфѿѿиш -а м (тур. *müfettiş*) срески ѿросвеѿѿни надзорник у Турском царсѿѿву.

мѿшир -а м (тур. *müşir*) чин маршала у ѿѿурској војсѿи.

млад -а -о* **1.** коѿи је у раном добу живоѿа. – Не гу удавајте тако младу. – Младама момѿѿма ништа не ги је тешко. – Млац'ѿј брат, ѿте ѿма година, ѿтиде у војску. – Кѿт сѿм бија млад, млого сѿм скитѿаја. – А ти се оженија тај млац'ѿј девер? – Ё, да ти кажем како било у тој време кѿт сѿм била млада. – Зборѿја

деда што имала и губа кѣд бија *млад*. – Кѣт си *млад*, и зѣби ти су ка бисѣри. – *Нај млада* снаа доч'екувала гѣсте и ги цел'ивала рѣку. **2.** *који је у раном раздобљу расѣа, развоја (о дрвећу, расѣињу).* – Вај *млад* ђра има три године и јѣш не дава орасе. – Уземо и сваримо *млад* колѣмбѣч'. **3.** (у именичкој употреби) *они који су у младосѣи, омладина.* – Се збрал'е *млади* и отишл'е на игранку. – Појев и пијев *млади*. – Ми старе носил'е смо и димије, а веј *млади* нѣч'ев ни да ч'ѣјев. – За веј *младе* дѣбро је време, ал' за нас старе не вал'а ич'.

млада/младанавѣста/младавѣста/младица* -е ж **1.** *женска особа ѣри сѣиуању у брак, невѣста.* – Ёте ги сватѣви пред врата, дѣшл'е да ѣзев^ф *младу*. – Да рѣди мѣшко, *млада* трѣба три пѣт да подигне мѣшко дѣте. – Увѣч'ер *млада* прво ул'ѣгне у сѣбу па младожѣња. – Се весѣл'ив сватѣви што дѣшл'е да ѣзев *младавѣсту*. – Кѣм даде дар *младавѣсти*. – Гѣви *младавѣста* у кѣч'у. – Слатка пита се мѣч'а *младице* на главу. – Кѣд ул'ѣгне у нѣву кѣч'у, *младица* трѣба да измѣша јѣло. – У младожѣњину кѣч'у весѣл'е, стигла *младанавѣста*. – Жѣнска свадба код нас је док дѣц'ев сватѣви да гу ѣзев *младу*. – И, ёте гу *младанавѣсти*, игра мец'у кѣма и дѣвера. – А у кѣло бѣч'ар до *младанавѣсти* да игра. – *Младанавѣсти* гу кршил'е пѣту више главе. – Штѣ л'ѣпо говѣше вај *младанавѣста*. – У старо време *младица* била у димије. **2.** *недавно удаѣа жена, обично у ѣрвој години брака.* – У старо време у прву годину *млада* посипувала свѣкра и свѣкрву, ги прала нѣге. – А *младавѣста* ако родила, нѣ работала у нашу кѣч'у тѣшке рабѣте. – У старо време у нѣву кѣч'у *младица* била у димије.

Младѣнци* мн м хришћански и народни ѣправославни ѣразник у сѣомен чѣѣрдесѣи мученика (22. марѣа), ѣовезан са обичајима у вѣзи са младим брачним ѣаровима, с младѣнцима. – Ми дѣшл'е својбина на *Младѣнце*. – Сви се спрѣмамо за *Младѣнце*. – Ти донѣсѣв дар за *Младѣнце* и ти ч'ѣститав. – Спрѣмамо за дваѣс дѣше да ни дѣц'ев^ф за *Младѣнце*.

младин/младанавѣстин/младавѣстин/младицин -а -о* *који ѣриѣада млади.* – У *младину* кѣч'у сватѣви ч'ѣкав да ѣзев *младу*. – Сватѣви дѣшл'е до *младанавѣстинѣ* кѣч'е. – *Младанавѣстин* брат гу изведѣје от сѣбе. – А *младицинѣ*зи матѣре донѣл'е нај л'ѣп дар.

младиња* -е ж *младеж, омладина.* – А *младиња* појала и играла на игранку. – *Младиња* трѣбав на време да се жѣнив и дѣцу да рац'ав. – Мала била пѣна сѣс *младињу*.

младожѣња* -е м онај који се жени, женик. – *Младожѣња* бија *млад*, ни осамнаѣс године немѣја. – Јѣш нѣ изл'ѣга *младожѣња* прѣт сватѣве. – *Младожѣња* мѣло, мѣло па погл'ѣдује *младу*.

младожѣњин -а -о* *који ѣриѣада младожѣњи.* – У *младожѣњину* кѣч'у весѣл'е, стигла *младанавѣста*.

младѣс* -та м *младе године живоѣа; особине својсѣивене младом добу живоѣа.* – Ё, у *младѣс* свѣ ти се ч'ѣни лѣсно. – У *младѣс* нѣ се мѣсл'и за старѣс. – Гаѣајкинејзи матѣре кѣсе гу су бѣл'е, а у *младѣс* ги бил'е црне ка

зифт. – Он нити се дофач’аја за рабóту у *младос*, нити у старос. – У мój *младос* немáло вòз до Приздрен. – У мój *младос* свака куч’а имáла своје ви́но.

млак -а -о* *који је благо загрејан*. – Тўриш *млаку* вòду у бра́шњо и замесиш коломботњицу. – Немој врело, попи *млако* мл’еко.

млати* несвр ударајући мошком сипреса плодове са грана дрвећа. – Ђне га *млати* дудиње. – Узи дрво и *млати* сл’иве.

млого* прил указује се на велики број, количину нечега; указује се на висок сипејен иншенишпееа нечега, веома, јако, врло. – Млого врнала киша вј дњове. – Треба млого памет да се заврши школа. – Млого си турила шеч’ер у шербет. – Млого смо се муч’ил’е мй. – Млого бил’е погани вј Л’умани. – А она па се уплашила млого за децу. – Млого је грешан према мене. – Ако си гу рекла, лошо збори млого за сви. – Л’утике не ч’инив^ф млого, бадава су. – Надвор било млого вруч’о. – Не га видим голуба, отиша млого високо. – Обе јетрве ми бил’е млого вредне. – Бегај от комшиинога пса, млого је бесан, ч’е те гризне. – Млого л’епо не доч’екал’е на Првич’е. – Млого ми бија болан брат од грип. – Млого ми је гртко да ул’егнем у тај брлог. – Млого ти је брзо дете, нигде не гл’еда де гази. – Утепав млого л’уде у теј две села.

млозина* -е ж већи број лица, мноштво. – Млозина отидоше да рабóтав. – Умреја Пера и млозина га испратише. – Млозинама неје лко у вј време.

мљеко* -а с бела хранљива шечност која се лучи из млечних жлезда жене односно женке сисара. – Сварите мл’еко па да попијемо по мало. – Имало мл’еко кол’ико оч’еш. – Купувал’е мл’еко и прјал’е сирење. – Измўзи му, снао, мало мл’еко детету, оч’и га бол’ив. – Дўни у вруч’о мл’еко. – Увеч’ер дробим л’еба и тўрам вруч’о мл’еко. – Џзеш и мало врело мл’еко.

модар -дра, -дро који је шамноилаве боје. ИЗР модар патљиц’ан шовршарска биљка и плод ше биљке, (шави) шашлицан, лат. *Solanum melongena*. – Испеч’и и јен модар шашил’иц’ан. – Тўри у туршију и шаве шашил’иц’ане.

мжда* реч којом се означава могућност, веровашноћа, в бич’и. – Мжда и ти си била код нас јуч’ер. – Мжда си гладан, седни да изедеш нешто. – Не-знам што било тамо, мжда ништа. – Још годину мжда, и ч’е наградимо куч’у.

мже* несвр буде у шпану, буде шспособан да уради нешто, има моћ и сл. – А зар мгу да ти помогнем у вј године. – Нити мже да живи сс зње. – Не мгу више да носим на л’ец’а. – Не мже да те разбере, глўва је. – Ајт бес паре спреми руч’ек ако мжеш. – Нити сьм мгла да спјем без веч’ере. – Вј дете ич’ не мже да седи мирно. – Да мга, и брат би доша вамо. – Ђеги балафурдија по сокаце, не мже да се спје од вреве. – Не мгу више ни беч’арски да трч’кам. – Нити мгла да спје, деца вревил’е у двор. – А си мга да завршиш рабóту?

мј -а -е* шприсвојна заменица за шрво лице једине. – И нкој не-зна мју мўку. – Мјега брата га одвел’е у другу куч’у. – Тражи ако има у мјзи

матере. – Ђнц'а била тетка *мојему* оцу. – *Моје* деца несу јешне. – Благош мене за моје децу и за моје унуч'ич'и. – Вај бардак купија га још *мој* деда-Митар. – Вај *мој* зет Сава од Врбич'ање имаја гуслу и знаја да гуди. – Вој девојч'е ч'е ми бине *моје*. – Доц'ите му помогните за *мој* атар. – И вај *мој* комшија бија у Шадрван. – И *мојему* сину ка да искач'ав брци. – *Моја* јетрва Зага брго пл'ела. – *Моја* ракија има дваес, дваес два града. – Њему нека му гови *мој* деда, а не ја. – По дол'е била куч'а *мојему* ац'е.

мокар -кра -кро* у којем (на којем) има *шечносии*. – Цела је *мокра*, уфатила гу киша. – Се пресвуч'и одма, *мокар* си од зној. – Туре *мокру* крпу на ноге. – Не горив *мокре* дрва.

мокри* несвр *кваси*. – Узēja воду у руку и *мокри* главу. – *Мокри* двор да не се дiza пра на ветар.

молабник/мољѣбник -а м књига *молишава*.

молдан -а м дрвена *направа* за *запварање* *враша* и *прозора*, *рајбер*. – Затвори *капиц'ик* и туре *молдан*. – Турила л'и си *молдане* на пенц'ере? – Затвори *долап* и туре *молдан*.

мољац* -љца м зоол *мали лейиир* *Trineidae* чије гусенице носе *шпешу* *биљкама*, *крзну*, *вуни* и сл. – Ул'егл'е *мол'ци* и гу нагрдел'е ствари. – Туре *нафтал'ин* да немаш *мол'це*.

мољи (се) несвр *изговара речи* неке *молише*, *обраћа се* некоме за *помоћ*. – Па се Богу *мол'еше*. – Огреј слунце, *огреј*, / *мати* ти се *мол'и* (нар. песма). – Доша да га *мол'и* *попа* за *помоч*.* – И ја съм га *мол'ела* да купи, а он неч'е.* – *Мол'иш* се Богу за *здравл'е* децама.* – А Бог *помага* ако се *мол'иш*.* – А сви да се *мол'имо* Богу за *здравл'е* и за *мир* у *куч'у* и државу.* – *Мол'им* се Богу *син* да ми се *врати жив* и *здрав*.* ИЗР **мољи Бога** *захваљује* Богу. – *Море*, *мол'и* Бога те не ти се *стрѣфи* *туј* *мати*, *зе* би било *тешко* тебе.

мољитва* -е ж. *чин* којим се *верници обраћају Богу*; *текст* који *верници изговарају обраћајући се Богу*. – Поп проч'ита *мол'ишву* и сви се *крстив*^ф

мољитви несвр *чиша молишву* за *оздрављење* *болесника* (о *црквеним лицима*).

мома -е ж *девојка*. – Удала се *мома* да неје *дома* (нар. изр.). – Ти *момо*, ти *девојко*, / *мога брата* *мамиш* (нар. песма).

момак -мка м **1. а.** *млад*, *неожењен мушарац*, в *беч'ар*. – А: *Ожени* л'и се *Мита*? Б: *Не*, *још* је *момак*. **б.** *израсшао*, *развијен дечак*, *младић*. – Да неје *урок*, *пораснаја* гу *Гига*, *цеја* *момак* се *напраја*. **2. а.** *слуга*. – *Пратија* *момка* да ме *вика*. **б.** *занашлијски* или *прговачки* *помоћник*. **3.** *етн* *мушка особа која* *позива свашове* (у *свадбеном обичају*).

момковица -е ж *жена* *момка* у *свадбеном обичају*, *чија* је *улога* да *шом* *свадбе* *буде* уз *невешу* и да је *уиуши* у *шајне* *прве* *брачне ноћи*. – *Сестре*

ги била *момковица* Рада ујкова.* – *Момковица* ми казала што да рабóтам сýс мýжа у постéл’у и ме увéла у сòбу.*

мóмсто -а с занимање слуге.

мóмч’е дем и хип од *момак*, *младић*. – Порáса, да нéје ўрок, цéло *мóмч’е* се уч’ини́ја.

мóна -е ж **1.** *мајка*. – А: Дé си била, Цáтке? Б: Била сýм у *мóне*. – *Мóно*, дај ми мýцко л’éба. **2.** у *ословљавању* као израз *пошпиовања* *према сýари-joј женској особи*. – Смо отишл’е да сéдимо код *мона*-Мйце.* – *Мона*-А́нка била млóго стáра жéна.* – Ёте га, ч’ўка на врáта *мона*-Стéфкин Бóгдан.* – Мóри *мóно*, мóри госпóц’о!*

мóр непр прид (тур. *mor*) *шамноилаве боје*. – Матерíну *мóр* долáму узéла ўјна Миланови́ца. – Сáмур кáлпак на ч’елáву глáву, / *мóр* долáму на грбáве пл’éч’и (нар. песма).

мóра* несвр **1.** *чини нешпио из нужде, буде йриморан, йринуђен*. – Пáде гóл’ем снéг и *морáсмо* да остáнемо код нй до понеденијáник. – Кáко нарé-див стáри, тáко *морáло* да бйдне. – У тóј врéме *морáло* да се слýша свéкра и свекрву. **2.** *пошребно је да, ваља да*. – *Мóрамо* да йдемо да помóгнемо. – Не *мóраш* да кáжеш да си га видéја, зе ч’е се нал’ўти. – А óч’еш музýку да йграш, *мóраш* да плáтиш. – *Мóрам* да бйштим дéте, пýно је сýс вýшке.

мóре узв **1.** *за наглашавање, испицање*. – *Мóре*, и јá оч’á да йдем у Деч’áне, áма немадо áрч’. – *Мóре* ч’овéку, што си па и тй ч’ўдан. – *Мóре*, слýнце да зáц’е, / ц’áньм, слýнце зáц’е (нар. песма). **2.** *за изражавање кри-ишке, сйава*. – *Мóре*, тй јунáку, смйри се док те нéсýм избйла. – Кóј па тéбе фéрма, *мóре*?

мóри узв *йри обраћању женској особи*. – А кóј мóже да затвóри ўста бéлому свéту, *мóри*? – *Мóри* Вéто, што си глáву превезáла? – Á, *мóри* поски-тýл’о, никад дóма нéси!* – Ё, *мори*-бйро, сáмо јá знáм кáко је без матéре у деч’йнство.* – Á, *мори*-бйро, ч’е га ч’éкаш, а óн нé ч’е ти дóц’е.*

мóрка -е ж (тур. *mor*) *кокошка црвенкасије боје*. – Тóтка ми донéја јéну *мóрку* и јéно петл’йч’е. – Запатйл’е смо *мóрке* и сáл нй држимо.

мóро -а с *море*. – Јá док нéсýм отишла у Сел’áник при Милáна, нéсýм ви-дéла *мóро*. – Док стигнеш на ац’йльк вáл’а ти да про́ц’еш преко два-три *мóра*.

мóс -та м *моси*. – Бел’едйски *мóс*. – Каменйти *мóс*. – Иструјéна су обéдва *мóсиа*, и Бел’едйски и Табáнски. – И нáс не дотерáл’е до Каменйти *мóс*. – Пётре, тáј *мóс* што га вйдиш цар-Душáнов је вáкф.

мосáндра -е ж (тур. *musandıra*) *йолица*. – Кóшч’е тýри на *мосáндру*.

мóстра -е ж *узорак, йпримерак, врсйа*. – Тýј *мóстриу* мафéзе нéмам. – Кýд пазáриш вйно, ўзни и *мóстриу*.

мóта* несвр *намошáва*. – Прéц’у пóсл’е *мóйаиш* у клýпч’е. – Тýнку прéц’у *мóйаиш* на вретéно. – На маáл’ку мáти *мошáла* дибéлу прéц’у. **мóта**

се шуња се, врзма се. – Моїџаше се јено маџ'е под астал. – Аман ти ч'иним, нѐ ми се моїџај около нѐге.

мотовило -а с најрава за намоїавање ѝређе. – И прѐц'у да мотамо на моїовило.* – Моїовило бїло дьгџ'ко више од пола мѐтар.* – Моїовило је јѐн стап със ч'ѐтал на јѐну страну, и јѐну мицку даску на други страну.*

мѐч' -а м мокраћа, в моч'аљка. – Оч'е дѐте да се потпришти од мѐч', како да нѐ.

мѐч'а несвр мокри, уринира. – Бѐл'и га кѐд мѐч'а. – Маџи, мѐч'а ми се.

моч'аљка -е ж в моч'. – Смрди на моч'ал'ку. – Моч'ал'ка му је мџтна ка бѐза.

моч'ање с гл им од моч'а, мокрење. – Штѐ је тѐј, сваки ч'ѐс моч'ање?

мошнице ж мн кеса са семеним жлездама, мошње. – Потѐкл'е му мошнице детѐту ми. – Кѐд га љдари у мошнице, ѓн паѐде.

мџтка -е м моїка. – Дѐфати јѐну мџтку па а на њѐга да га љдари. – Па ти љзе јѐну мџтку и љдри по њѐга.* – Донѐси мџтку да трѐсемо орасе.*

мрављинка -е ж мрав. – А: Снаѐ мѐри, штѐ ти пишти дѐте? Б: Ада, намил'ѐл'е мравл'инке па га испѐчал'е. – Оч'е мравл'инка да упѐца.

мрџа -е ж љарче, маџи комад меса. – А: Ймаш л'и дѐста мѐсо за рџч'ек? Б: Ч'е бїдне свакому по јѐна мрџа. – Изѐди тѐј мрџу тако, без л'ѐба. – Исѐч'и печ'џво на мрџе. ИЗР кисѐла мрџа пеј Цинџар. – Ајде мѐре тџ, кисѐла мрџо! – Штѐ ч'е тџ кисѐла мрџа помеџ'у вас?

мрдне (се)* свр 1. учини мање љокреїе, миче. – Мрдни се пѐтамо да сѐднем и ја! – А штѐ се се мрџа на зѐмњу? 2. љокрене се. – Се укѐч'їја, не мѐже да се мрдне од мѐсто. – Нѐч'еш да се мрднеш за рабѐту, а вамо кџкаш да нѐмаш.

мрѐнка -е ж слаїководна риба, лат. *Barbus barbus*.

мрџан -м лења мушка особа. – На мрџана кџч'а останала (нар. изр.).

мрѐша -е м лења женска особа. – Нѐ ч'ѐкај да ти помѐгне тџ мрѐша мрл'ава.*

мрџи* несвр 1. осећа мржњу љрема некоме или нечему. – Нѐје дѐбро кѐд мрџи брат брата. – А ја нїкога не мрџим. – И ја мрџим да слџшам сваџ'у. 2. нема вољу, жељу за нечим. – А, брѐ, ме мрџи јѐш јѐмпџт да ти кажем љсто. – Тѐбе, ми се ч'їни, те мрџи штѐ си жїв. – А мѐне ме мрџи да ѓтїднем на Шадрван.

мрџос м мржња. – Йл'егнаја мрџос у л'љде.* – Нїкој с нїкога не збѐри од мрџос.*

мрџџлив -а, -о лењ. – Бѐг да ч'љва кол'їко је мрџџл'ив.* – Зашто ти је дѐте тако мрџџл'иво?*

мрџне* свр и несвр (из)губи се, (љо)мрачи се (о свесїи). – Одјѐмпџт пѐч'е да ми мрџне свѐс. – Йјџтру кџт се дїгнем, ми мрџне свѐс.

мрљи несвр 1. гњечи, сїиска. – Штѐ мрл'иш тџ л'ѐба? Ё, поразїја те! – Мрл'и мџје по тенџ'ѐре вьздџн. 2. ногама гњечи грожђе, муља. – До сџк сџм мрл'їла грѐјзе у каџу.

мрсак м дан у недељи у који се може мрси̑ти. – Ако је мрсак, ту̑ри и ме̑со у вариво.* – На мрсак ми̑, бо̑гме, мрсимо.*

мрсан -сна, сно **1.** за̑рљан маши̑у, маси̑ан (о̑ њосу̑у). – Ту̑ј мр-сну тенц'еру до̑бро њстри с̑с пепе̑ја. **2.** који садржи мрс (о̑ једу). – Ако си меракл'и̑ја за мрсан па̑сул', до̑ц'и на ру̑ч'ек. – На на̑шега свето̑га ми̑ не го-твимо мрсно.

мрси несвр̑једе масну храну, не држи се њоси̑а. – Ја̑ не мрсим ни сре̑ду ни пе̑тк. – Месни̑це су да се мрси.

мрсипет̑ко -а м особа која се не њридр̑жава њоси̑а. – Поп-Ма̑не је мр-си̑е̑т̑ко, ч'е мрси, Бо̑же ме про̑сти, и на Вел'и̑ки пе̑тк.

мрсо̑љ -а м слузава ѡечнос̑и̑ која цури из носа, слина. – Обри̑ши дет̑ту мрсол'. – Но̑с ми се затвори̑ја од мрсол'. – Му се обеси̑ја мрсол' од но̑с да ти је гро̑зно.* – А̑ј, бре̑ дете, обри̑ши ви̑ше мрсол'!*

мрсо̑љав -а, -о слинав. – Врак̑ ти изе̑ја ту̑ј Ма̑ру мрсол'аву. – Цве̑тко Ду̑пина да̑ма је мрсол'ав завал'и̑ја. – До̑шла и доне̑ла по се̑бе то̑ј мрсол'аво дет̑ште.

мрсо̑љави̑ца -е ж пе̑ј слинава женска особа. – Зна̑м ко̑ј ми је извади̑ја лакрди̑ју, та̑ј мрсол'ави̑ца Ч'ипри̑на.

мрсо̑љаф̑ко -а м пе̑ј слинава мушка особа, в мрсо̑љко – За̑р за то̑га мрсол'аф̑ка ч'е се уда̑де, ку̑ку њо̑зи?

мрсо̑љаф̑ч'е -ета с пе̑ј слинаво де̑и̑е, де̑и̑е умр̑љано слинама. – Св̑уноч' што пре̑плака то̑ј кој̑и̑ско мрсол'аф̑ч'е.

мрсо̑љко -а м в мрсо̑љаф̑ко. – Ч'у̑ти ти, мрсол'ко мрсол'ави.

мр̑тав -тва, -тво **1.** који ни̑је жив (о̑ живим би̑и̑ма). – Аца-Цо̑цу мр̑̑ивога донесо̑ше до̑ма. **2.** фиг који је без живос̑и̑и, без живои̑не енерги̑је. ИЗР мр̑тва ку̑ч'а ку̑ћа без де̑це, без наследника. – Ку̑ча без де̑цу је мр̑тва ку̑ча. мр̑тве о̑ч'и̑ безизража̑ан, уга̑шен њоглед. мр̑тав пи̑јан јако њи̑јан. мр̑-тва во̑да у̑си̑ајала вода, вода која не о̑и̑иче.

мр̑твац/мр̑тв̑ц -а м **1.** њоко̑јник, мр̑тва особа. – Мр̑̑ив̑ц ги је у ку̑ч'у, а о̑ни се сва̑ц'аф. – О̑на к̑д ре̑ди мр̑̑ив̑ца, ка̑мен да си па ч'е се запла̑ч'еш. **2.** сахрана, њогреб, сауче̑и̑е. – Вре̑ме је да ѡдеш на мр̑̑ив̑ца. – Би̑ла с̑м њо мр̑̑ив̑ца. – Турки̑ње не ѡдеф на мр̑̑ив̑ца. **3.** фиг слаба, мр̑шава, изнемогла особа. – Ослабе̑ја, ослабе̑ја, жи̑в мр̑̑ив̑ц се уч'ини̑ја. – Осу̑и̑ла се, са̑л ко̑с и ко̑жа се уч'ини̑ла, а у л'и̑це до̑шла, да је дал'е̑ко, мр̑̑ив̑ц.

мр̑твoкoс -а бени̑гна ѡромена на зглобовима у виду избочина ис̑и̑у̑њених ѡечно̑и̑у, мр̑̑ива кос̑и̑. – Удри̑ја се у но̑гу па му ис̑ка̑ч'а мр̑̑ивoкoс. – У ру̑ку му ис̑коч'и̑л'е два мр̑̑ивoкoса, да је дал'е̑ко.

мр̑ф̑ч'е -ета с дем од мр̑ва. – Ни̑што, ма̑јко, не је̑де, е̑те д̑н̑с за ру̑ч'ек ѡде̑е је̑но овол'и̑ч'ко мр̑ф̑ч'е ме̑со. – А: Што̑ ч'е пре̑ку̑симо? Б: Њма̑мо од веч'ере три-ч'ети̑ри мр̑ф̑ч'е̑и̑а, ч'е ги подгр̑е̑јемо да ги пре̑ку̑симо.

мрша* -е ж в *црकोшина*. – Смрди јако, има бл'изо *мрша*. – Закопајте *мршу* да не смрди. – Све муве *по мршу* идев.

мѹа/мѹва -е ж зоол *породица инсеката двокрилаца Muscidae из породице крајкокрилаца, мува*. – Ђ, досади ми јена *мѹа*, убија гу Бог. – Покри месо да не га напл'ујеф *мѹје*. – Веј врашке *мѹве* не ми давав да спијем.* – Остајл'е отворене пенц'ере и ул'егнал'е *мѹве* у куч'у.* ИЗР **коњска мѹа** *врста велике зелене муве. мѹје у главу уобразиља, фанѹазија, нерационално мишљење*. – Тако на ма, на ма, теке му доц'еф *мѹе* у главу. – Има мизевѹри ч'овеци што му тѹраф *мѹје* у главу.

муабет -а м (тур. *muhabbet*) *разговор, ѡскање, в лакрдисување, лакрдисање*. – Уфатѹсмо се тако у *муабети* те остадосмо, богами, до јаѹје. – Сѹл'еман Шкодра ч'есто дооди у моју дугању на *муабет*. – Знам ја ѹегове *муабети* – комар и пијење.

муабетише *несвр разговара, ѡска, в лакрдише, лакрдисује*. – А: Помози ви Бог, што ч'ините? Б: Ђте, *муабетишемо* тако.

муабетљѹја -е м (тур. *muabbetli*) *учесник у разговору, в муабетч'ѹја*. – Дѹн прооди за јен ч'ѹс сѹс *муабетл'ѹју*.*

муабетч'ѹја -е м в *муабетљѹја*. – По доброга *муабетч'ѹју* от кѹма нема.* – Иди отвори врата *муабетч'ѹје*.*

муасебец'ѹја -е м (тур. *muasebeci*) *шеф финансија у округу, санѹаку за време ѹурске владавине*.

муац'ер -а м (тур. *muhasir*) *избеглица, досељеник*. – Мамут-ага је *муац'ер*, неје Приздрѹнац. – Овдѹшњи су ѡни, несу *муац'ери*. – Цѹла ѹѹна куч'а су *муац'ери*. ИЗР **муац'ер базма** *врста ѹамучне ѹканине, креѹон*. – Минтан од *муац'ер басме*. – Свекар гу донѹја *муац'ер басму* за димѹје.

муац'ерски -а, -о *који ѹриѹада муацѹеру*. – У Оц'у Вел'ѹку Арнаѹти записаше *муац'ерску зѹмњу*.

муац'ерка -е ж *женска особа избеглица, досељеница*. – Јѹна *муац'ерка* продаваше крме у Ч'ѹл'ан.

мѹдар/мѹдър -дра, -дро **1.** *миран, ѹрисиѹојан, ѹљудан, кулѹура*. – Зѹт ги мање јако је *мѹдър*. – Старѹјо гу дѹте ц'ѹне-ц'ѹне, *мѹдро* је, ама тој млац'ѹјо ка натѹмник је. – Бѹни *мѹдра* кѹт ч'е доц'еш у куч'у.* – Све три су *мѹдре*, да ти је мѹрак да бѹнеш сѹс ѹѹ.* **2.** *ѹамѹѹан, уман*. – *Мѹдри* се маѹиф, манѹти се раниф (нар. изр.). – *Мѹдро* јагње дѹѹ офце сѹса (нар. посл.)* – *Мѹдар* је ѡн, не ч'е се одаде да зна.*

мѹдро *прил на мудар начин; мирно, ѹрисиѹојно*. – У ч'колу *мѹдро* да сѹдиш. – Ч'е сѹдиш л'и *мѹдро* ел'и ѡч'еш да те избијем? – Сѹди *мѹдро*, дѹте!*

мѹж -а м **1.** *суѹруг*. – Сѹк сѹм узѹла л'ѹчнога *мѹжа*. – *Мѹж* ми не беше се стрѹѹја дома. – *Мѹж* те црѹни, *мѹж* те бѹл'и (нар. изр.). – Закл'ѹѹа се, прекл'ѹѹа се, / да не ѹзнем јѹн пѹд *мѹжа* (нар. песма). – *Мѹж* не гу је бѹш

глуван, ч'ује ако збориш појакo.* – А *муж* гу отиша у војску сьз двѣс године.* – Ја *без мужа* ни л'ѣба нѣсѣм јѣла сама.* – Какову вајду има *од мужа* пијаного.* – Тѣшко је да се живи кѣт су двојца, њ *муж* њ жѣна, стѣри и бoлни.* – Штo си га узѣла ваковога *мужа*?* – За бел'ају, и *муж* ги oстаде без рабoте.* – Милкин *муж* цѣја дѣн сѣди у лад.* **2. мушкарца.** – Поздравил'е ви се да заповѣдате на свѣдбу, *мужи* на веч'ѣру, а жѣне на рѣч'ек. – Калабѣлк бѣу, два-тринајѣстина *мужи* бѣу. – У Светoга Никoлу свѣку вѣч'ер се бѣру *мужи* на ракију и на му-ѣбет. – У комшије *мужи* бил'е гурбетч'ије.* **3. одважан, храбар човек, јунак.** – Од Јовѣна Фѣнде *ѡд муж* нѣма га мѣч'у рисјѣне у Подрѣму.

мўжи се несвр удаје се. — Ја не се мўжим, тебе ч'е ч'ёкам.

мужина -е м аугм од *муж* (2). – Сви гол’ѐми, цел’е *мужине*, па оч’е богами и да једеф. –Тај *мужина* Сѝма Пуч’а.

мужњев -а, -о који иријада мужу (1). – Ч'у'ка она, не зна ни де је мужњев гу гроб. – У суботу је мужњева ми година. – Девер ми бија најмладт мужњев брат.*

мўзе* несвр *исѣискује* *млеко из вимена*. – Грацке жене нити знал’е да мўзев. – А кој ч’е мўзе ако не помўзеш ти? – Маћи док ми била ка дѣте у Стрѣцку, мўзла.

музење* -а с гл им од музе – Музење неје б'ш л'ко. – Ё, она се нашла да ми зб'ри за музење!

музика -е м **1.** *мелодијски и хармонски организовани звуци.** – А у двѳр свадба, а музика, а играње у коло, а весел’е. – И тѳд имала музика на свадбе. – А на сабор имало музика.* – А оч’еш музiku да играш, мѳраш да платиш.* **2.** *извођачи музике, оркестар.** – И музика дошл’е у Свето-врач’е.* – На сокак музика свира, народ игра.* **3.** *хармоника; усна хармоника.* – Жифко Ч’ич’ин купија музiku. – Миретѳва музика се истрѳла.

мўка -е ж **1.** *шeлeснa нeлaгoднoст, мучнинa, бoл.* – Ќвдe у лoжич'кy oсeч'aм мўкy. – Пpипaдe гy мўкa тe пoч'e дa бл'ўje. **2.** *шyрyд, зaмop.* – Ќтидe ми мўкa пo пyст'ињe (нap. изp.). – Мўкy видo дoк 'йскoч'и гoрe нa тeпe. – Мўкa бeшe дoкл'e ги oдвoйсмo, зe oч'aу дa сe пoкoл'eф пoмeц'y сeбe. **3.** *шeшкoћa, шeгoбa, нeвoљa.* – Нa мўкy смo гoл'eмy сьз нaшe кoјш'иje. **4.** *шeжaк мaшepи-jaлни шoлoжaj, сирoмaш'иљo, бeдa.* – Мўкy мўч'и кyкaвицa кa oстaдe бeз мўжa с тoл'иko ситнe дeцy. – 'Издe сирoтињскy мўкy, e мўкa гa изeлa дaбoгдa. **5.** *дyшeвнa шaш'ињa.* – Зa мўкy сe, сирoмa, oн и рoдиja. – Тeшкo тoмy кoј 'мa мўкy. ИЗР **дoнeсe/нaпpajи мyкy*** *с'ивopи нeйpиликe.* – Свe ми *нaйpajлa* вўj мўкy тaj вeшт'ицa. – A вajнa ja, штo си ми *дoнeјa* вўj мўкy y кўч'y? **'мa мўкy*** *нaлaзи сe y нeйoвoљним oкoлнocт'имa.* – Дa л'и 'мaш мўкy штo си дoшa? **нaпpajи сe мyкa*** *с'ивopи сe нeвoљa.* – Ч'e сe *нaйpajи* мўкa сьс тўj твoјy гнoјaнy рўкy.

мукáјет м (тур. *mucahhet*) брига, сшарање.

мукаједи'ија -е м особа која се заузима за нешто. – За Јована не брини, он је јако *мукаједи'ија*, ч'е ти уч'ини што си га молила.

мукóше свр *намучи, измучи*. – Мўка те *мукосала!*

мула м (тур. *molla*) *ишишула за исшакнуше муслимане*. – Мула-Ајдар. – Мула-Фазл'и.

мумака́зе ж мн (тур. *mut takası*) *мешална наирава за усецање ишења на зашаљеној свећи*.

мўмлук -а м (тур. *mutluk*) *сшочих на којем сшоји чирак са свећом*. – Принеси ми тај мўмлук.

мумлўч'е ета с дем од мумлук. – Остај мумлўч'е да туримо софру.

мумц'и́ја -е м (тур. дијал. *mutci*) *занайлија који се бави изработом и продајом свећа и сајуна*.

мумц'и́льк -а м *мумцијски занаш*. – Мумц'и́льк неје тежак занат, ама слабо иде сње.

мумц'ини́ца -е ж *радња у којој се израђују и продају свеће и сајуни*. – Газикалова мумц'ини́ца је при Житни пазар.

мумц'и́ски -а, -о *који се односи на мумције*. – За сапун ч'е ни вал'а мумц'иска аранија. ИЗР **мумц'и́ски сапун** сајун који израђују мумције. – Неје једно ч'е переш ли сьз мумц'и́ски ел'и ч'и́рит сајун.

мўња* -е ж *крайкошрајни блесак свеишлости из облака*. – Цеја ноч' несмо спал'е од мўње и громове. – Искоч'ија надвор у тмњину, а тамо мўње на све стране.

муосерина -ж *мувљи уљувак*. – Кошўл'а му је све муосерина до муосерине.

мўри се* *несвр мргоди се, мриши се*. – А ти што ми се мўриши тако? – Нешто не му је на ч'еф па ми се мўри. – Ако се мўриши на једене, ч'е останеш гладна.

мурта́ја -е ж (алб. *murtajë*) *чума, куга*. – Мурта́ја те не убила! – Мурта́ја га утепала да би га утепала што ме дотера у овај ал.

мўртат -а м (тур. *murtat*) *издајник*. – Огласише Шефик-бега за мурта́иша.

муста́фьз -а м (тур. *müstahfiz*) *ишећи шозив у шурској војци*. – Од мустиа́фьза бива л'и војска. – Дизаф и мустиа́фьз.

мўстач' -а м *брк*. – Тај л'и што има јен мўстач' беја? – Ако бидне тај што ти викаш, еве овеј моје мустиа́ч'е метните у гомна.

мута́вц'и́ја -е м (тур. *mutacı*) *занайлије који израђују и продају предмете од косишеи*. – Бија мута́вц'и́ја.

мута́вц'и́нка -е ж *жена мута́вције*.

мута́вц'и́льк -а м (тур. *mutacılık*) *мута́вцијски занаш*. – Ја дадо дете на мута́вц'и́льк. – Не работа мута́вц'и́льк.

мута́вц'ини́ца -е ж *мута́вцијска радња*. – Ц'оц'ина мута́вц'ини́ца је на Баждарану. – До Пантине мута́вц'ини́це.

мута́вц'и́ски -а, -о *који се односи на мута́вције*. – Мута́вц'и́ски разбој ч'е ни вал'а за ч'ил'име.

мѹтан -тна -тно* *неїпрозиран, неїровидан*. – Паде јака киша у планину и доц’е *мѹтина* Бистрица. – Не ч’е перемо док је *мѹтина* вода. – Испека *мѹтину* ракију па гу пѣч’е још јемпѹт.

мѹтвак -а м (тур. *tutfak*) *кухиња која је обично у издвојеној згради*. – Однеси у *мѹтвак*.

мѹти несвр **1.** *чини да нешїио їосїиане мѹтино*. – Штѹ мѹтїши тѹј воду? – Појѣу коње на рѣку па *мѹтїѣу* воду, те не могамо да бел’їмо платна. **2.** *бије млеко како би се извоїло масло, в буч’ка (3)*. – Ајде, ўзни буч’ку па поч’ни да *мѹтїши*. – Ч’е вал’а још ма́ло да се *мѹтїи* тај муч’еница. **3.** *мућка*. – *Мѹтїи*, свејено мѹти док не се замѹти, па посл’е остај да се сл’егне. – Вај їл’ач’ прве се *мѹтїи* па се пије. **4.** *фиг їриїрема нереди*. – Са́дик Ра́ма је тај што *мѹтїеше* по Подрїме. – Ка да се јопет ништо *мѹтїи* тамо по Пѣцке најје. **ИЗР мѹти воду** *изазива несїоразуме, неслогу, инїириге*. – Зна́м ја онѹга кој *мѹтїи* воду у моју куч’у, ама ч’у пресѣч’ем ја тој. **мѹти се 1.** *їосїиаје мѹтиан*. – Заврне л’и, на́ш бунар те́ке поч’не да се *мѹтїи*. – Тѹј годину мло́го ч’ѣшме се *мѹтїѣу*. – Штѹ је тој што ни се *мѹтїи* расолница? **2.** *облачи се (о времену)*. – *Мѹтїи се*, да ѹч’е ба́р да зврне да разлади ма́ло вѹј же́гу. – Вѣздѣн се *мѹтїеше*, ама не за́врна, ни не за́роси би́л’е.

мѹтлак прил (тур. *tutlak*) *заусїиа, сигурно; вероваїино*. – *Мѹтїльк* неч’е доц’е кѣд га не́ма до сѣг.

мѹч’ан/мѹч’ѣн -ч’на, -ч’но* **1.** *који је исїуњен муком, їешко їодношїив (о живоїиу)*. – А на́ш жївот мѹч’ан би́ја.* – За́што да збѹриш муч’не́зи же́не за муч’ѣње? – От крај кѹт се омужи́ла, мѹч’ан ги би́ја жївот.* **2.** *који има їиелесну ману, који болује од їиешке болесїи*. – М’ѹчѣн ч’ѹвек.

муч’еница -е ж *їиечносїи која се издвоји їри бућкању масла, млаћеница*. – Ма́ти ни пражла и муч’еницу.* – Одне́ла л’удїма муч’еницу да попи́јев^ф.*

муч’ѣње* -а с гл им од муч’и (се). – Та́кво муч’ѣње на свѣт не́ма. – За́што да збѹриш муч’не́зи же́не за муч’ѣње?

мѹч’и* несвр *сїавља на муке, злосїавља*. – Га уфатїл’е Тѹрци и га муч’їл’е да ода́де де су дру́ги. – Да га уфатїл’е, би га муч’їл’е. **мѹч’и се*** *їодноси муке, їириїи, їаїи*. – Тол’їко смо се муч’їл’е, а ни́шта нема́ло у ба́шч’у. – Се муч’їла сѣс свѣкра и свекрву до крај. – Мло́го се муч’їл’е да ги порасне́в де́цу. – Па и мї́ смо се муч’їл’е у мла́дос.

мѹч’ко прид *їокварено (о јајеїиу)*. – Јѣно ја́је їскоч’и мѹч’ко. – Купїја мѹч’ке ја́јца.

мѹч’но прил *на начин који изазива муку, їиешко*. – На апса́нска врата лѣсно се ул’егне, ама мѹч’но се изл’егне. – А ка́ко не би́ло мѹч’но да се ди́гнеш пред зѹре и да ме́сиш!* – И тѣд ка сѣг би́ло мѹч’но.*

муч’ѹрла -е м/ж **1.** *глоба, їорез*. **2.** *фиг їриглуїа, будаласїиа особа*.

мушїнка -е ж *винска мушїца*, лат. *Drosophila melanogaster*. – Пу́на је ка́ца мушїнке.

мушич'ав -а, -о који је ѿун мушица. – Штò беду је вòј вино тако мушич'аво?

мушкадија -е ж (м) зб в мушкарѝја (1).

мушкарѝја -е ж (м) 1. мушке особе, мушкарци. – Мушкарѝја па ми се поправила у снагу, ама ми двè ка да јèдемо ѝгл'е. 2. фиг бикови код црног лука. – Јèна тѹфа крòмид ѝсоч'и свè сàма мушкарѝја.

мѹшки -а -о* 1. који се односи на мушкарце. – Ако не рац'аш мѹшке дèцу, ѝдеш у манастир да се зарèкнеш. – И òна родѝла јòш јèно мѹшко дèте. – Свèч'у на славу ўвек упàл'и мѹшка глава от кѹч'е. – Поткòњч'е је мѹшко дèте от фамил'ѝје. 2. (у именичкој употреби) мушкарци, в мушкадија, мушкарѝја. – На Бајњи дѹн сàмо мѹшки ѝшл'е за бадњак.

мушмѹла -е ж (тур. *muşmula*) дрвенасѝа биљка и округласѝи, јесѝиви ѝлод ѝе биљке, лат. *Mespilus*. – Мушмѹла вàл'а да стàше па да се јèде.

мѹшник -а м сандук у који ѝада брашно ѝри млевењу у воденици. – Кьд òтидо да ўзем брашњо, а мѹшник пѹн до врба. – Воденица при Бимбашине ч'èшме не рабòта, воденич'ар крпи мушнице.

мѹгла -е ж магла. – Штò је мѹгла на̀двор, прс пред òч'и да не ви́диш. – Доòди ми ка нѝка мѹгла на òч'и. – Од мѹгл'е нѝти смо видèл'е дè смо, нѝти смо знàл'е дè да ѝдемо.* – Нèмој у мѹглу, ч'èкај да се дѝгне.* – Нѝти ви́диш слѹнце од мѹгл'е.* ИЗР фàч'а/уфàти мѹглу бежи/ѝобегне. – Би́је га штò фàч'а мѹглу от ч'кòл'е. – À видосмо да ѝде пѹдар, мѝ уфàѝѝсмо мѹглу кѹт кòј.

мѹгло́вит -а, -о ѿун магле, обави́ен маглом. – Дьнѝс је мѹгло́виѝ дѹн.

мѹглови́то прил 1. са маглом (о временским ѝриликама). 2. фиг муѝно, неразговѝѝно, као у магли. – Свè ми је нѝшто мѹглови́ѝо пред òч'и.

мѹсти* несвр в фарба, бојадише. – Прèц'у смо мѹсѝѝл'е у рàзну бòју. – А ви́ кьд мѹсѝѝѝе јàјца за Вел'ѝгдѹн? – И мѝ смо мѹсѝѝл'е дàјма у Вел'ѝки ч'етвртак. – Кьд би бѝла кѹч'а у жàлос, јàјца смо мѹсѝѝл'е у бòрдо бòју.

Тања Милосављевић
Институт за српски језик САНУ
Београд
ORCID 0000-0003-3258-659
tanja77nis@gmail.com

(Примљено: 19. септембра 2025;
прихваћено: 28. октобра 2025)

Радивоје Младеновић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за српски језик
ORCID 0009-0004-3101-8286
radivoje.mladenovic@gmail.com

Бранкица Марковић

*СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК ИЗМЕЂУ СВОЈА
ДВА ЈУБИЛЕЈА (1905–2015–2025)**

У раду се, поводом великог јубилеја – 120 година од објављивања првог броја часописа *Српски дијалектолошки зборник*, даје синтетички преглед и опис свих прилога који су објављени у протеклих десет година на страницама овог угледног гласила, које издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ. Прилози су класификовани тематски, а у оквиру сваке тематске области дати су хронолошки. Након тога, дата је њихова класификација по дијалектима. На крају је приложена библиографија последњих десет бројева овог часописа, као и регистар аутора.

Кључне речи: српски језик, дијалектологија, часопис *Српски дијалектолошки зборник*, јубилеј, преглед.

1. УВОД

Часопис *Српски дијалектолошки зборник* (даље СДЗб) покренут је 1905. године, када је изашао први број овог угледног гласила у Српској краљевској академији. У њему се објављују резултати испитивања српских народних говора.¹ „Од 1947. г. извршни (од XIV до XXVI књиге и једини) издавач Зборника је Институт за српск(охрватск)и језик“ (Реметић 2007: 189). Од 1981. до 1992. године, односно од XXVII до XXXVIII књиге, СДЗб издају Српска академија наука и уметности и Институт за српскохрватски језик, 1993. године издају га Српска академија наука и уметности и Институт

---

* Овај рад финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451–03–136/2025–03/ 200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

¹ „Најважнија остварења српских дијалектолога у протеклих сто година обично су објављивана у Српском дијалектолошком зборнику, несумњиво најреномиранијем гласилу тога типа у словенском свету, часопису који је, магистралном Белићевом студијом *Дијалектии источне и јужне Србије*, године 1905. покренула Српска краљевска академија“ (Реметић 2007: 189).

за српски језик САНУ, од 1995. до 2000. године, односно од XXXIX до XLVII књиге издају га Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик, а од 2001. године до данас, односно од XLVIII до LXXI књиге издају га Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ. Од покретања овог часописа до данас објављена је укупно 71 књига. „Наука је добила десетине узорно описаних главних (фонолошких, морфолошких, акценатских, знатно ређе и синтаксичких) система појединих говора или говорних зона. Сви ти вредни прилози по правилу су рађени у традицији у свету добро познате и признате белићевске и ивићевске дијалектолошке школе. Првих тринаест књига часописа уредио је његов оснивач А. Белић, члан свих словенских академија, од XIV до XX књиге уредник је М. Стевановић, од XXI до XLVII Зборник је уређивао академик П. Ивић, члан осам академија наука, један од најсвестранијих, најкреативнијих и најиновативнијих европских дијалектолога свих времена. Часопис је под Ивићевим уредништвом стекао статус уредног годишњака“ (Реметић 2007: 189–190). Од XLIX до LVI књиге уређивао га је Александар Младеновић, а од LVII до LXXI књиге главни уредник је Слободан Реметић.

Године 2025. навршава се 120 година од оснивања и покретања часописа *Српски дијалектолошки зборник*. У част стодесетогодишњице од објављивања првог броја овог часописа, 2015. године изашла је библиографија дотада објављених свих његових бројева (уп. Марковић 2015), а у овом раду, поводом стодвасетогодишњице часописа СДЗб, биће дат синтетички преглед и опис свега оног што је урађено у последњих десет година, а објављено је на страницама овог часописа. На тај начин биће заокружено и систематично представљено све оно што је из области дијалектологије објављено у овом угледном часопису од његовог оснивања до данас.

Овај рад обухвата период од 2015. до 2024. године, односно од броја LXII па до LXXI СДЗб-а.

Након синтетичког прегледа и описа свих прилога, дата је њихова класификација по дијалектима.

На крају рада је библиографија последњих десет бројева часописа СДЗб, као и регистар аутора. Библиографија садржи 48 библиографских јединица и у њој је заступљено 29 аутора.

2. ПОСЛЕДЊИХ ДЕСЕТ ГОДИНА НА СТРАНИЦАМА СРПСКОГ ДИЈАЛЕКТОЛОШКОГ ЗБОРНИКА (2015–2024)

У протеклих десет година, на страницама *Српског дијалектолошког зборника* објављен је велики број прилога, који ће у наставку бити кла-

сификовани тематски. У оквиру сваке тематске области прилози ће бити представљени хронолошким редом.

Највише прилога је из области дијалекатске лексикографије, односно највише је дијалекатских речника и мањих речничких прилога. Први у низу је **Рјечник гламочког говора Милоша Бојиновића**, објављен **2015. године**. „Рјечи у овоме рјечнику прикупљене су из говора Срба настањених на просторима Гламочке висоравни. Ова висорава, укупне површине од преко хиљаду километара квадратних, простире се на просјечној надморској висини од око хиљаду метара“ (Бојиновић 2015: 3). У Уводним напоменама (3–6), аутор наводи да Речник садржи 5450 лексичких јединица, које су прикупљене последњих тридесет година у 43 насеља овог краја. Даље истиче да су „то ријечи ријетких облика, ријетке употребе, као и оне које нису регистроване у другим рјечницима савременог српског језика“ (Бојиновић 2015: 5). Централни део књиге заузима сам Речник (7–246). Одреднице су сложене једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу су наведени граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. Наредне **2016. године**, објављена су два лексикографска прилога – **Анџирографски речник југоисточне Србије Недељка Богдановића и Из лексике источне Лике (Доњи Лапац и Јошан) Сање Зобенице**. Први поменути речник има 277 страна и чине га следеће целине: Увод (4–16), Речник (17–232), Обратни регистар (233–274) и резиме на руском језику (275–276). Н. Богдановић наводи да се ради о речнику, односно збирци речи којима се човек описује са различитих страна. Прецизније речено, у речник је уврштена лексика која се тиче „непосредно човека као природног и социјалног бића“ (Богдановић 2016: 5). Грађа за овај речник прво је узета из теренских записа из сврљишког краја, затим из Алексиначког Поморавља, околине Књажевца и Сокобање, али и из дијалектолошке литературе (речника и лексичких збирки са терена југоисточне Србије), што је детаљно наведено у списку литературе. „Сврха је Речника да може сведочити о човековом бивствовању на једном простору српске националне и језичке територије, о поимању његове суштине, о схватању његових физичких и психичких карактеристика, као и социјалне позиције – у породици и ширем окружењу“ (Богдановић 2016: 7). Одреднице у речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу је дато граматичко обележје, значење, стилистичка дефиниција (у оним случајевима када је регистровано основно и још фигуративно или неко друго значење), извор одакле је то преузето и упућивање на неку другу, сродну реч у Речнику. Лексички прилог Сање Зобенице представља делимично скраћену верзију ауторкиног дипломског рада, одбрањеног 1998. године на Филозофском факултету Универзитета у Новом

Саду. Грађу је бележила од својих бака, родом из Доњег Лапца, и информатора из Јошана, у источној Лици. Ауторка је бележила све што јој се учинило интересантним, из области и духовне и материјалне културе, наводећи да је обухватила следеће области: 1) Човек: делови тела, породица, друштвени живот; 2) Кућа и предмети у кући, 3) Ратарство и воћарство, 4) Домаће животиње и 5) Природа: земљиште, воде, природне појаве. Одреднице у Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз сваку одредницу наведено је граматичко обележје, значење и акцентовани контекст, односно пример употребе дате лексеме. **Година 2017.** била је плодносна када су лексикографски прилози у питању. Те године изашла су и два броја часописа СДЗб – LXIV и LXIV/2. У првом поменутом броју објављена су два прилога – **Допуна Речнику њиројског говора Драгољуба Златковића** и **Народна медицинска лексика Великог Блашка (код Бањалуке) Биљане Савић**. Д. Златковић је *Речник њиројског говора*, Том 1 (А–Њ) и 2 (О–Ш) објавио 2014. године, у издању Службеног гласника из Београда. Допуну овог речника радио је у периоду од 2015. до 2016. године, и ту је ушло највише речи из његових ранијих непрегледаних записа (од 1965. до 1994. године), највише са простора Горњег Високог, Доњег Високог и Топлог Дола, а нешто мало речи је и из ауторових допунских истраживања у свим селима пиротског краја. Поред речи којих нема у Речнику, у ову Допуну аутор је уврстио и хомониме који у Речнику имају сасвим друго значење или поред наведеног имају још једно или више нових ненаведених значења. Све хомониме у Речнику је означио курзивом. Речи у Речнику (608–993) сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу је дато граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. У загради поред одреднице наводи се скраћеница пункта где је тај контекст забележен. Биљана Савић доноси речнички прилог о народној медицинској лексизи Великог Блашка код Бањалуке. Овај рад представља делимично измењену верзију ауторкиног семинарског рада, одбрањеног на Одсеку за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду 2000. године. „Село Велико Блашко налази се петнаестак километара сјевероисточно од Бањалуке“ (Савић 2017: 995). Ауторка је у речник уврстила следеће речи: називе болести; именице које означавају особу која је болесна; придеве са општим значењем онога који пати од неке болести; глаголе који указују на болесно стање; речи којима се именују симптоми болести или се описује болесно стање; називе народних лекова и других средстава који помажу болеснику у процесу лечења; речи којима се именују поступци и начини лечења; називе анатомских делова тела; речи којима се именују узрочници (изазивачи) болести; називе разних израслина на кожи; речи које именују

особе које лече или помажу при томе; називе установа у којима болесници траже лекове, као и лексику која се тиче промена у организму које, саме по себи, нису повезане са болешћу. Речник (1000–1059) садржи око 850 речи, а ауторка истиче да би фонд речи био и већи да начин живота, па и лечења, није модернизован. Одреднице у Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу се наводе: граматичко обележје, значење, акцентовани контекст и графички симбол којим се упућује на везу са другим одредницама. На крају су приложени акцентовани дијалекатски текстови и клетве, везани за ову тематску област. У другом броју СДЗБ-а за 2017. годину изашла су два лексикографска прилога са простора призренско-тимочке дијалекатске области – *Антропоеографска лексика у говорима сврљишког краја – лингвогеографски њрисуј Ане Савић-Грујић* и *Лексика народне медицине у тимочко-лужничким говорима Јелене Глишић*. Први поменути прилог представља делимично измењен текст ауторкине докторске дисертације одбрањене 2016. године на Филолошком факултету у Београду. Монографију чине следеће целине: Увод (11–25), Лексичко-семантичка анализа (26–171), Творба именица и придева (172–204), Ареални приказ (205–214), Регистар (215–268), Закључак (269–290), Литература (291–303) и резиме на српском (304–305) и енглеском језику (306–307). Предмет ове монографије „чини више од 1600 именичких и придевских лексема сврљишког краја које се могу дефинисати као речи које карактеришу човека по некој физичкој особини и које припадају семантичком микропољу ’телесне особине’ као делу семантичког поља ’људске особине’ и асоцијативног поља ’човек’“ (Савић-Грујић 2017: 18). Циљ овог истраживања, како ауторка наводи, био је да лексику којом се именује и описује човек на основу својих особина и физичког изгледа у сврљишко-заплањским говорима, издвоји, анализира, сачини картографски приказ појединих лексема, као и регистар свих забележених лексема. Након лексичко-семантичке и творбене анализе дат је и ареални приказ појединих лексема. Ауторка прилаже десет лексичких карата и четири фонетске. Истиче да се овом првом групом карата „репрезентује прилична уједначеност на лексичком нивоу“, док последње четири карте указују „на јасну границу тимочко-лужничког и сврљишко-заплањског говорног типа успостављеног на фонетском нивоу“ (Савић-Грујић 2017: 214). Наредни одељак посвећен је регистру свих забележених лексема из овог домена. Одреднице у Регистру наведене су азбучним редом, акцентоване су и болдоване. Уз одредницу се наводи граматичко обележје и упућивање на одељак у оквиру лексичко-семантичке анализе, где је та лексема поменута и обрађена. У Закључку је, ради што бољег начина представљања хијерархијске устројености забележе-

них лексичких јединица, дат и прегледан схематски приказ организације лексичких скупова. Ј. Глишић доноси речнички прилог о лексици народне медицине у тимочно-лужничким говорима. Грађу је прикупљала у зимском периоду 1989–1990. године, у четири села у околини Сврљига. Ауторка наводи да приликом прикупљања грађе није имала неки посебан упитник, већ се водила „неким замишљеним редоследом који се касније потпуно оформио у садржај по коме је грађа систематисана“ (Глишић 2017: 310) и који је детаљно представила у Уводу (309–313) овог прилога. Сам Речник (314–365) конципиран је на следећи начин – одреднице су сложене једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу је наведено граматичко обележје, затим значење и акцентовани контекст, али не доследно. На крају, у Прилогу (366–369) дати су Записи из етномедицине, односно насловљени краћи дијалекатски текстови о начинима лечења одређених болести, које је казивала информаторка из села Извора, а записала колегиница Наташа Маркић за потребе свог семинарског рада из дијалектологије, који је Ј. Глишић пренела овде у свој рад. Наредне, **2018. године**, објављени су **Додатак Рјечнику гламочног говора Милоша Бојиновића** и **Речник говора Лужнице Љубисава Ћирића**. М. Бојиновић доноси речничку грађу из села Црни Врх, тачније из пет његових заселака: Руње, Савићи, Срдићи, Ћулуми и Чегари, на Гламочној висоравни. Аутор истиче да је у периоду од излагања Рјечника (од 2015. године) до 2018. године сакупио још преко 2000 речи, које је објавио у овој допуни Рјечнику. Одреднице су и овде сложене једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу се даје граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. *Речник говора Лужнице* организован је на следећи начин – на почетку је Увод (5–12), за којим следе: Скраћенице (12–13), Карта Говорни типови Лужнице (14) и Речник (15–1166). Аутор, и сам Лужничанин, „говорник лужничког дијалекта са наталном компетенцијом дијалекта (познавање дијалекта усвојено из породичног говора и говора најближег окружења у месту рођења)“ (Ћирић 2018: 5) у уводном делу говори о томе како се заправо родила идеја о изради овог речника, о томе како је настајао, колика грађа је прикупљена, који су били циљеви и задаци израде оваквог једног речника и који су лексикографски поступци примењени у његовој изради. Даље истиче, да је овај речник конципиран „као диференцијални у односу на речник стандардног језика (презентован у шестотомном *Речнику српскохрватског књижевног језика* Матице српске). Њиме се тежило да се остваре два задатка: да се, прво, забележи и семантички објасни што већи број речи које се у овом говору користе, или су се користиле, или које у њему имају нека посебна значења; и друго, да се у навођењу илустративног материјала не шкртари, будући да аутентични

лужнички говор већ данашњој генерацији постаје архаичан, а будућим ће то бити свакако у већем обиму, или ће га потпуно заборавити“ (Ћирић 2018: 7). Одреднице у Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу је наведено граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. Детаљан опис лексикографских поступака у овоме речнику, дат је у уводном делу, ради лакшег сналажења при коришћењу Речника.² Године 2019. изашла су три речника – *Речник Драгачева Драгољуба Петровића и Јелене Капустине*, затим *Пасџирски речник југоисточне Србије Недељка Богдановића и Допуне Тимочком дијалектском речнику Јакше Динића*. Речник Драгачева организован је у неколико одељака: Увод (9–16), Техничке скраћенице (17), Литература (18–19), Карта Драгачева (20) и Речник (21–635). У уводном делу аутори наводе да им је као упориште за израду овог речника послужио опис говора Драгачева Петра Ђукановића и осврћу се на две акценатске појединости – померање кратког акцента с крајњег слога на претходну краткоћу и појаву дугоузлазног акцента тамо где би се очекивао дугосилазни, коментаришући их детаљније. Одреднице у Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу је дато граматичко обележје, значење и акцентовани контекст, као и упућивање на сродне лексеме у Речнику. *Пасџирски речник југоисточне Србије* настао је као резултат рада на научноистраживачком пројекту *Лексиколошка исцртавања југоисточне Србије*, који се организује у Огранку САНУ у Нишу. Координатор овог пројекта је академик Александар Лома, а руководилац проф. др Недељко Богдановић. „Пројекат подразумева теренску и стручну обраду лексике која се користи у пастирењу и као привредној грани и као социјално-културној делатности на подручју југоисточне Србије“ (Богдановић 2019: 639). Грађа за овај речник базирана је на материјалу прикупљеном помоћу упитника у 39 пунктова на терену југоисточне Србије, које аутор све наводи заједно са њиховим обрађивачима, као и на успутним записима из неких села, а врло мало речи преузето је из дијалекатских речника (само оне које нису добијене на терену), који су наведени у Осталим изворима. Књигу чине следећи одељци: Уводна напомена аутора (639), Устројство Речника (640–643), Списак пунктова и обрађивача (644–645), Остали извори (645), Карта 1: Испитивани пунктови по говорним зонама (646), Карта 2: Испитивана места из пописа представљена кратицама (647) и Речник (648–739). Одреднице у Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу је наведено гра-

² Овај речник је добио награду „Павле и Милка Ивић“ Славистичког друштва Србије за 2019. годину.

матичко обележје, значење, скраћеница пункта где је то забележено или извор из литературе. Акцентовани контекст је наведен спорадично. Ј. Динић доноси још око 4000 речи у виду Допуне *Тимочком дијалекатском речнику*. Иначе, *Тимочки дијалекатски речник* објављен је 2008. године у едицији „Монографије“ (књ. 4) Института за српски језик САНУ и у њему је дато „24. 275 лексичких јединица с преко педесет и више хиљада значења“ (Динић 2019: 741). Одреднице у овој допуни Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу је наведено граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. Три речничка прилога објављена су и 2020. године – **Други додатак Рјечнику гламочког говора Милоша Бојиновића, Друга допуна Речнику њиројског говора Драгољуба Златковића и Речи и изрази њтрадиционалне исхране сѡановнишѡва књажевачког краја Јакше Динића**. М. Бојиновић је на Другом додатку *Рјечника гламочког говора* радио око три године и сакупио још око 2300 речи и посебних израза, па тако укупно овај речник са своја два додатка има око 10000 језичких јединица. Аутор се захваљује свима који су му помогли, посебно бројним информаторима са Гламочке висоравни, без којих ове допуне не би ни било. Одреднице у Речнику (5–122) сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване, а поред је наведено граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. Д. Златковић наводи да је у Другу допуну *Речника њиројског говора* унео лексику народних песама и ону везану за тематику човек и смрт, и то највише са терена Пиротског округа, док је осталу лексику бележио у својим допунским истраживањима у Горњем Понишављу, где је провео детињство и младост. Поред речи и израза којих нема у Речнику и Првој допуни, овде је унео и хомониме који у њима имају сасвим различито значење или поред наведеног имају још једно или више нових значења. Даље истиче да је у Речник унео „само оне речи које нису у стандардној употреби у књижевном језику“ (Златковић 2020: 125). Одреднице у Речнику (130–297) сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу су наведени: граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. С обзиром на то да о традиционалној исхрани становништва књажевачког краја скоро да није ни писано до краја XX века или је било спорадичних података у радовима, већином етнолошког типа, Ј. Динић је овој теми приступио са лексичке стране, прикупивши грађу у виду речничког прилога. „Грађа обухвата називе јела, намирница, посуђа, прибора (*Nomina instrumenti*), радњи које се врше приликом припремања и узимања хране, извршиоце радњи (*Nomina agentis*), утицај хране на човека, однос човека према храни и др.“ (Динић 2020: 299). Под појмом *књажевачки крај* аутор подразумева територију „општине Књажевац, која има 86 насеља

и још пет села на северу, која административно припадају општини Зајечар“ (Динић 2020: 299). Одреднице у Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу су наведени: граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. **Године 2021.** изашала је **Допуна Речнику говора Лужнице Љубисава Ћирића**. Аутор наводи да је на овој допуни радио око две године и да је сакупио око 2500 речи и фразеологизама, колико их она садржи. Лексикографски поступци који су примењени у *Речнику говора Лужнице* (2018), задржани су и у Допуни. Даље детаљно говори о изворима из којих је црпео лексичку грађу и за Речник и за Допуну. Одреднице у овој Допуни Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу су наведени граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. Наредне, **2022. године**, објављена су два лексикографска прилога – **Трећа допуна Речника њиројског говора Драгољуба Златковића** и **Народни називи јела и пића у говору Томашевца Драгане Новаков**. Д. Златковић доноси Трећу допуну *Речника њиројског говора*. Аутор наводи да је овде унео сву преосталу лексику из своје архиве, као и из накнадних теренских истраживања, првенствено села Горњег и Доњег Високог, на територији општине Пирот. И овде је, поред речи и израза којих нема у Речнику нити у Првој и Другој допуни, унео хомониме који у њима имају сасвим различито значење, означивши их курзивом. На самом почетку је Упутство за коришћење Речника (105–106), затим Ознаке и имена насеља општине Пирот из којих су казивачи (106–107), Техничке скраћенице (107–108) и Речник (109–280). Одреднице у Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу је наведено граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. У прилогу Д. Новаков дати су називи јела и пића у говору банатског села Томашевца. Грађа је прикупљена на терену помоћу упитника, у разговору са најстаријим информаторима. Прилог чине следећи одељци: 1. Увод (347–350), 2. Лексичко-семантичка анализа (351–354), 3. Неколико напомена о пореклу лексема (354–356), Закључак (356), Литература (357–358) и Речник (359–374). Лексичко-семантичком анализом обухваћене су следеће тематске области: Основне намирнице; Оброци и узимање оброка; Припремање хране; Зимница; Млеко, млечни производи, јела са млеком, обрада млека; Супе и чорбе; Јела од пшеничног и кукурузног брашна; Јела од теста; Посластице/колачи; Врсте меса; Јела од меса; Месне прерађевине; Поврће; Јела од поврћа; Умаци; Јела приликом разних светковина и Пића. На крају рада приложен је Речник. Одреднице у Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу је дато граматичко обележје, значење и акцентовани пример употребе дате лексеме. Ауторка на

крају закључује: „Сprovedена анализа назива јела и пића у селу Томашевцу показала је да они немају уску термилошку функцију, него се срећу и у другим говорима, као и у српском стандардном језику“ (Новаков 2022: 356). **Мали речник села Бучума Недељка Богдановића и Речник Куча: дојуне Драгољуба Петровића, Иване Ћелић и Јелене Капустине** објављени су **2023. године**. Н. Богдановић доноси лексик у забележену у његовом родном Бучуму. Прилог је организован на следећи начин – на почетку је Предговор (373–376), за којим следе: Напомене уз Речник (376), Речник (377–625) и Библиографија ауторових радова посвећених дијалекатској лексици (626–634). Одреднице у Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу се наводи граматичко обележје, значење и акцентовани контекст. На крају је дата врло корисна библиографија ауторових радова посвећених дијалекатској лексици, која ће свакако користити свима онима који се буду заинтересовали за лексик у овог дела југоисточне Србије, што и сам аутор наводи: „Да би читалац био праведније обавештен о мојим бављењима лексиком Бучума, Сврљига и ширег подручја југоисточне Србије, прилажем један попис објављених радова. Онако како сам из тих радова „чупао“ речи и правио *Речник*, волео бих да читалац поведен *Речником* (ако буде те среће) пожели да и те радове упозна“ (Богдановић 2023: 376).³ *Речник Куча: дојуне* „треба разумети као покушај првог аутора *Речника Куча* да још једном „прође“ по траговима свога најстаријег језичког искуства и да „провери“ је ли му промакло понешто од онога што му се у свести нашло из онога времена кад је то своје искуство почињао утемељавати. Тај је аутор из Куча отишао пре скоро осам деценија, последњи пут тамо дуже боравио пре четрдесетак година (то је било време кад је по налогу Одбора за ономастику САНУ, сабирао средњоморачку ономастичку грађу), касније тамо стизао тек на покоји дан, али и то ретко, а у последњих десетак година – ни тако“ (Петровић и др. 2023: 637). Ове допуне садрже око 2000 нових одредница. Аутори истичу да овим новим истраживањем нису обухваћене многе зоне кучког простора и да је то важно нагласити због тога што су „тако сужене могућности за увид у, евентуалну, унутрашњу диференцијацију кучкога појаса, пре свега када је реч о укрштањима неких особености на линији додир са говором зетске равнице, али и о неким лексичким појединостима којима се границе предвајања засад не могу ни наслутити“ (Петровић и др. 2023: 637). За ову допуну имали су само два информатора, којима су веома захвални. Допуне Речнику лексикографски су

³ Овај Речник добио је награду „Павле и Милка Ивић“ Славистичког друштва Србије за 2024. годину.

организоване по истом принципу као и сам Речник. Одреднице су сложене једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу се даје граматичко обележје, значење, акцентовани контекст и упућивање на везу са сродним лексемама. Два лексикографска прилога објављена су и **2024. године – Рјечник говора Срба у селима око Пакраца Миленка Заилаца и Четврта допуна Речнику њиројског говора Драгољуба Златковића**. Миленко Заилац, који по образовању није лингвиста, урадио је овај речник „са жељом да се бар дјеломично, сачува од заборавља тај говор, као успомена и подсјећање на завичај и претке и као помоћ истраживачима у трагањима за баштином српског народа на западнославонским просторима“ (Заилац 2024: 267). Речник садржи преко 5000 речи и израза „које је користило српско становништво у руралним источним дијеловима општине Пакрац – на падинама Псуња, Равне горе и Папука (до егзодуса насељеним углавном Србима)“ (Заилац 2024: 267). Аутор је грађу за овај речник прикупио у периоду од 2016. до 2023. године, у разговору са мањим бројем казивача, пошто је српски народ са тог подручја, како истиче, „већ десетљећима био расељен широм свијета“ (Заилац 2024: 268). Као помоћне изворе за проверавање описа значења речи консултовао је завичајне речнике српских говора из међуречја Саве и Драве, док је поједине речи проналазио у народним песмама и завичајним књигама о том простору, као и у романима Славице Гароње. Речи су бележене по сећањима и аутора и информатора, а за нека значења тражена је помоћ и других сарадника. Аутор се захваљује на помоћи при акцентовану речи Николи Живковићу, професору јужнословенских језика из Белог Манастира, затим проф. др Ради Стијовић из Института за српски језик САНУ, на упутствима, великој посвећености и помоћи при уобличавању самог речника и припреми за објављивање у часопису *Српски дијалектолошки зборник*. Посебну захвалност аутор је упутио академику Слободану Реметићу, на корисним саветима током израде овог речника. Књигу чине: Увод (267–279), Речник (271–593) и Коришћени извори и литература (593–594). Одреднице у Речнику сложене су једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу је наведено граматичко обележје, затим значење и акцентовани контекст. Д. Златковић у Четвртој допуни *Речника њиројског говора* доноси речи које је прикупио током нових теренских истраживања, првенствено на подручју Горњег Високог, као и читаве Старе планине, док их је знатно мање из осталих делова општине Пирот. Аутор истиче следеће: „У речник сам унео само оне речи које се не употребљавају у књижевном језику. Нисам, дакле, уносио општепознате речи и њихова стандардна значења, имена, надимке, патрониме, зоониме, топониме, микротопониме и хидрониме, етнике и ктетике, али ни ретке речи за које нисам добио потврду

у реченици или нисам открио тачно значење. Изоставио сам и већину имена верских празника и већи део децјег говора. Глаголске именице, трпне придеве и радне придеве, вулгарне речи и савремени градски жаргон уносио сам само када их нисам могао избећи“ (Златковић 2024: 597). Књига је организована на следећи начин – на самом почетку су опште напомене о досадашњим издањима – *Речнику њиројског говора* и првој, другој и трећој допуни овом речнику, као и о овој четвртој. Након тога, дата су Упутства за коришћење речника (597–598), потом Ознаке и имена насеља општине Пирот из којих су казивачи (598–599), Техничке скраћенице (599) и сам Речник (600–679). Одреднице су сложене једностубачно, азбучним редом, болдоване су и акцентоване. Уз одредницу су наведени граматичко обележје, значење и акцентовани контекст.

Овде на крају треба уврстити и студију *Дијалекатска лексикографија у Црној Гори од Вуковог Рјечника (1852) до данашњих дана Бранкице Марковић*, објављену 2021. године. Зашто на крају? Због тога што не доноси нову лексикографску грађу, као сви претходни прилози, већ представља синтетички преглед и опис дијалекатских речника у Црној Гори, објављених у периоду од Вуковог *Рјечника* (1852) до данас. Студија се састоји из следећих целина: 1. Увод (773–775), 2. Дијалекатски речници у Црној Гори (775–814), 3. Класификација речника у Црној Гори по дијалектима (814–819), Закључак (819–820), Библиографија дијалекатских речника са простора Црне Горе (820–824), Прегледани извори (824–826), Литература (826–828) и резиме на енглеском језику (829). Речници су класификовани на основу два критеријума: 1. према типу грађе (*ојшћи дијалекатски, ѿерминолошки и речници ѿозајмљеница*) и 2. према обиму грађе (*монографије и речнички ѿрилози мањег обима*). Након прегледа и описа свих дијалекатских речника, дата је њихова класификација по дијалектима (*речници са ѿросћора херцеговачко-крајишког (исћочнохерцеговачког) дијалекта и речници са ѿросћора зейско-сјеничког дијалекта*), а на крају и библиографија тих описаних дијалекатских речника са простора Црне Горе. „Овакав синтетички преглед објављених дијалекатских речника даје јаснију слику о досадашњим истраживањима из области српске дијалекатске лексикографије на простору Црне Горе, јер се може сагледати шта је све досад урађено и у ком правцу треба да иду даља истраживања“ (Марковић 2021: 819–820).

Један број прилога бави се описом говора или неким језичким нивоом (акценатским, фонетским, морфолошким, синтаксичким) одређеног краја. Први у низу је прилог *Татјане Трајковић Говор Прешева*, објављен 2016. године. Овај прилог је измењени текст ауторкине докторске дисертације, одбрањене на Филозофском факултету у Нишу, 2015. године. Монографију

чине следеће целине: Уводне напомене (284–290), Фонетика (291–400), Морфологија (401–532), Из синтаксе (533–545), Закључне напомене (546–552), Текстови (553–569), Литература (570–577) и резиме на енглеском језику (577–578). Ауторка доноси један класичан опис говора Прешева (који припада јужноморавском типу призренско-тимочке дијалекатске области), и то „градске средине Прешево и прешевских села у којима живе Срби. Обрађивани материјал прикупљен је на подручју општине Прешево и обухвата говор информатора који су житељи Прешева и прешевских села“ (Трајковић 2016: 290). Исте године, објављен је и прилог **Драгомира Козомаре – Фонетске и морфолошке особине српских јосавских говора између Врбаса и Укрине**, који представља делимично измењену и незнатно скраћену верзију ауторове докторске дисертације под називом *Српски јосавски говори између Врбаса и Укрине (фонетске и морфолошке особине)*, одбрањене 2013. године на Филолошком факултету у Бањалуци. Монографија је организована на следећи начин – на почетку се наводи Списак скраћеница и употребљаване литературе (586–591), за којим следе: I. Уводне напомене (592–606), II. Фонетика (607–659), III. Акценти (660–682), IV. Морфологија (683–702), V. Закључне напомене (703–707), VI. Текстови (708–731) и резиме на енглеском језику (732–733). Како наводи аутор „циљ рада био је да се на фонетском и морфолошком нивоу истраже и опишу српски посавски говори између ријека Врбаса и Укрине, затим да се утврде дијалекатске појединости специфичне за овај ареал, одреди њихов међусобни однос и све скупа смјести у дијалекатску слику херцеговачко-крајишког дијалекта и српских говора као цјелине“ (Козомара 2016: 606). Грађа је прикупљена 2007. и 2008. године на терену (помоћу упитника и снимањем спонтаног казивања старијих информатора), у 28 пунктова у општинама Србац, Дервента, Прњавор и Босански Брод. Аутор је касније провере и допуне на терену вршио све до краја 2012. године. **Године 2018.** објављене су две монографије – **Синтакса глаголских облика у говору Туђина, Новог Пазара и Сјенице Бојане Вељовић и Акценатски систем говора Злајибора Александре Лончар Раичевић**. Прва наведена монографија представља измењени текст ауторкине докторске дисертације *Глаголски систем говора Туђина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба*, одбрањене 2016. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Чине је следећа поглавља: I. Увод (7–71), II. Синтакса глаголских облика (72–401), III. Закључак (402–419), IV. Изводи из дијалекатских текстова (420–460), V. Литература (461–473) и резиме на енглеском језику (474–476). Ауторка се бавила синтаксичким особинама глаголског система тутинско-новопазарско-сјеничког говора. „Анализирани идиом припада северозападном делу зетско-сјеничког дијалекта, простире

се на територији Републике Србије и обухвата подручје трију општина – Тутина, Новог Пазара и Сјенице“ (Вељовић 2018: 7). Грађа је прикупљена на терену у 106 пунктова, од којих је 51 пункт на територији општине Тужина, 26 пунктова у општини Нови Пазар и 29 пунктова у општини Сјеница, али је за потребе истраживања ауторка користила грађу из 23 пункта. Монографија Александре Лончар Раичевић представља део њене докторске дисертације *Прозодија речи у говорима ужичког краја*, одбрањене 2016. године на Филолошком факултету у Бањалуци. Састоји се из следећих целина: I. Увод (483–496), II. Прозодија (497–605), Закључак (605–607), Прилози – акценатовани текстови (608–627), Литература (628–634) и резиме на руском језику (635–636). Ауторка се бавила акценатским особинама појединих категорија речи у говору Златибора, а након тога вршила је поређење ових прозодијских особина са особинама суседних говора, како би се што прецизније представиле основне црте испитиваног идиома. Грађу је прикупила у периоду од 2011. до 2014. године на терену, у 11 пунктова ужичког краја. Наредне, **2019. године**, изашла је монографија **Радивоја Младеновића** *Говор северношарпланинске жупе Сиринић*. Монографија има 1047 страна и чине је следећа поглавља: Скраћенице (30–50), Увод (51–80), Акценат (80–95), Гласови (96–293), Облицы (294–830), Лингвогеографски положај и дијалекатска индивидуалност сиринићког говора (831–852), Дијалекатски текстови (853–1040) и резиме на француском језику (1041–1047). Аутор даје класичан и детаљан опис говора шарпланинске жупе Сиринић. Грађу је прикупио на терену, један мањи део 1990. године, а већи део 2003. године, у време када је више недеља боравио у овом крају, у оквиру пројекта *Истраживање словенских говора на Косову и Метохији* и касније – 2010. и 2016. године. Део грађе са овог терена, коју су снимили студенти, Р. Младеновићу је уступила Драгана Радовановић, професор на Филозофском факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици. Аутор ове монографије урадио је све транскрипте и дао богату дијалекатску грађу на 187 страна.⁴ Наредне, **2020. године**, објављен је рад *Распрострањеност група -јй- и -јд- у српским говорима околине Шипова Слађане Цукут*. Овај прилог представља део ауторкине докторске дисертације *Српски говори околине Шипова*, одбрањене 2018. године на Филолошком факултету Универзитета у Бањалуци. Ауторка „на корпусу добијеном теренским истраживањем анализира распрострањеност нејотоване секвенце -јд- код глаголских композита са *ићи* у говорима околине Шипова на југозападу Републике Српске и западу Босне и Херцего-

⁴ Ова монографија понела је награду „Павле и Милка Ивић“ Славистичког друштва Србије за 2020. годину.

вине, који припадају источнијој скупини сјеверозападног огранка херцеговачко-крајишког дијалекта“ (Цукут 2020: 529). На крају констатује следеће: „Група *-jij-* у инфинитиву досљедно се јотује како у овим говорима, тако и у многим ближим и даљим говорима православног, муслиманског или католичког становништва, док се група *-jd-* чува у формама презента, аориста и императива“ (Цукут 2020: 529). Следеће, **2021. године**, изашла је и монографија **Српски говори Шипова** од исте ауторке. Монографија представља прерађен и допуњен текст њене већ поменуте докторске дисертације. Књигу чине следеће целине: I. Увод (7–16), II. Гласовни систем (17–69), III. Акценти (70–97), IV. Облици (98–121), V. Из синтаксе (122–131), VI. Завршне напомене (132–133), VII. Прилози – Из лексике (134–135), Рјечник (136–143) и Текстови (144–151), Литература (152–157) и резиме на енглеском језику (158). С. Цукут даје опис српских говора околине Шипова, који „припадају херцеговачко-крајишком дијалекту, прецизније источнијој скупини његовог сјеверозападног огранка“ (Цукут 2021: 15). Грађу је прикупила на терену, у двадесетак насеља у општини Шипово, у периоду од краја 2014. до средине 2017. године, у разговору са репрезентативним информаторима. Исте године, објављена је и монографија **Бојане Вељовић Поповић Морфолошке одлике глаголских облика говора Туђина, Новог Пазара и Сјенице**, која представља измењен и допуњен текст њене већ поменуте докторске дисертације. Књига је организована на следећи начин – на почетку је I. Увод (165–223), за којим следе: II. Морфолошке одлике глаголских облика (224–507), III. Закључак (508–517), IV. Изводи из дијалекатских текстова (518–594), V. Литература (595–602) и резиме на енглеском језику (603–604). Предмет истраживања ове студије јесте „утврђивање инвентара морфолошких категорија и морфолошких средстава која учествују у грађењу глаголских облика у тутинско-новопазарско-сјеничком говору“ (Вељовић Поповић 2021: 165). Грађа на којој је извршена анализа глаголског система прикупљена је у 106 пунктова на територији три општине – Тутин, Нови Пазар и Сјеница. „Централни део рада чини анализа морфолошких одлика глаголских јединица. Најпре се даје преглед глаголских врста, при чему се утврђује однос основа и прати процес укрштања, односно преласка глагола из једне у другу глаголску врсту, те појава варијантности и паралелне употребе двају или више морфолошких ликова. Након тога, глаголски облици анализирају се појединачно. Посебну пажњу овде посвећујемо глаголским наставцима, чија је дистрибуција од значаја за праћење еволуције и синхроног статуса сваке од јединица“ (Вељовић Поповић 2021: 165). **Године 2022.** објављена су три прилога. Један је из области фонетике – **Фонетске особине говора Бастаса Драгомира Козомаре**, а два се баве акценатском проблематиком –

Дистрибуција дугоузлазног акценџа у говору Ћуприје Миљане Чопе и О акценџу придева у ијекавским говорима зајадне Србије Славољуба Марковића. Д. Козомара је дао опис гласовног система говора села Бастаси, које се налази „у доњем Ливањском пољу, на тромеђи ливањске, граховске и гламочке општине, а административно припада граховској општини. Према садашњем, најновијем политичко-географском уређењу Босне и Херцеговине то је насељено мјесто које се налази у Кантону 10 Федерације Босне и Херцеговине. Смјештено је на ободу Ливањског поља (највећег крашког поља у бившој Југославији) на јужним падинама планине Старетине, отприлике на половини пута између Ливна и Босанског Грахова“ (Козомара 2022: 5). Како наводи аутор „говор Бастаса по својим особинама несумњиво припада источнијој скупини сјeverозападног огранка источнохерцеговачког (херцеговачко-крајишког) дијалекта“ (Козомара 2022: 13). Поред описа гласовног система овог говора, Д. Козомара је извршио и поређење са стањем у другим говорима (у ближем или даљем окружењу), тако да се у раду служио дескриптивном, компаративном и контрастивном методом. Студију чине следеће целине: I. Увод (5–14), II. Фонетика (15–73), III. Закључак (75–76), IV. Текстови (77–93), V. Литература (94–99) и резиме на енглеском језику (100–102). М. Чопе се у наведеном раду бавила дистрибуцијом дугоузлазног акценџа у говору Ћуприје, настојећи да утврди „у којем се степену силазни акценџ заиста пренео на претходно дуг слог, као и то да ли се, уколико је акценџ остао на старом месту, у слогу који му претходи реализује предакценџатска дужина“ (Чопе 2022: 281). Рад се састоји из следећих одељака: 1. Увод (281–286), 2. Методе и технике истраживања (286–289), 3. Резултати истраживања (289–293), 4. Закључна разматрања (293–294), Извод из дијалекатских текстова (295–307), Литература (307–308), Извори (308) и резиме на енглеском језику (309). Ауторка наводи да су у раду коришћене методе и технике социјалне дијалектологије. С. Марковић је у раду настојао да сагледа „маркантне прозодијске особине основних облика и појединих парадигматских форми придева у ијекавским говорима западне Србије“ (Марковић 2022: 333). Како аутор наводи, циљеви рада били су: „оцена заступљености, распрострањености и постојаности уочених прозодијских модела, расветљавање интензитета и природе њихових корелација, утврђивање праваца пружања (могућих) изоглоса, процене степена и карактера (не)подударана са корелативним приликама у сродним говорима, као и са приликама у књижевном језику“ (Марковић 2022: 333). Рад је подељен у неколико одељака: I. Увод (333–335), II. Преглед грађе (335–342), III. Закључак (342–344), IV. Цитирана литература (344–345) и резиме на руском (345) и енглеском језику (346). Аутор на крају закључује следеће:

„Прозодијска перспектива основних облика и засведочених парадигматских форми придева у западносрбијанским ијекавским идиомима одликује се знатним бројем занимљивих корелација, међутипских преклапања, премештања из једног прозодијског модела у други, као и немалим бројем диференцијалних својстава, акценатских изоглоса које изразитије деле не само сагледавано подручје већ и шири терен херцеговачко-крајишког дијалекта“ (Марковић 2022: 342–343). Два прилога изашла су **2023. године** – *Говор села Врбичане крај Призрена Радивоја Младеновића и Фонетске особине говора Масловара код Котор Вароша Сузана Пешевић Стојановић*. Прва поменута монографија урађена је у оквиру Стратешког пројекта САНУ *Историја и културно наслеђе српског народа на Косову и Метохији*. Подељена је у следеће целине: Увод (19–29), Акценат (31–42), Гласови (43–101), Облици (102–314), Врбички говор и околни говори (314–336), Дијалекатски текстови (337–354), Техничке скраћенице (355), Скраћенице цитиране литературе (355–360) и резиме на француском језику (361–368). Р. Младеновић доноси класичан опис српског говора села Врбичане, које се налази шест километара југоисточно од Призрена, у северозападном подбрђу Шар-планине. На крају, применом метода лингвистичке географије, даје се и поређење врбичког говора са његовим дијалекатским окружењем, најпре са говором Дојница, који му је најсроднији, а затим и са сретечким, подгорским и подгоранским говором. С. Пешевић Стојановић се у прилогу бавила фонетским карактеристикама говора Масловара код Котор Вароша. Прилог представља делимично измењен текст ауторкиног истоименог мастер рада, одбрањеног 2022. године на Филолошком факултету Универзитета у Бањалуци. Чине га следећи одељци: Увод (751–759), Фонетика (759–836), Завршне напомене (837–839), Текстови (840–848), Литература (849–856) и резиме на енглеском језику (856–857). Ауторка је грађу прикупила на терену, снимањем спонтаног казивања информатора, и то у више наврата, најпре у пролеће 2021. године, а онда је провере и допуне вршила, с времена на време, све до краја 2022. године. Један део грађе прикупљен је помоћу упитника за бележење дијалекатског материјала. „Циљ рада био је да се на фонетском нивоу истражи и опише говор села Масловаре код Котор Вароша и да се одреди његово мјесто у херцеговачко-крајишком дијалекту, тачније у његовом сјеверозападном огранку. Такође, овим радом ауторка је жељела да репрезентативни говор Масловара отргне од заборавља, будући да је све мање старијег аутохтоног становништва чији говор није толико измијењен под утицајем медија и других цивилизацијских тековина“ (Пешевић Стојановић 2023: 759). Монографија **Татјане Трајковић Говори Косовског Поморавља (гласови и облици)** објављена је **2024. године**. Састоји

се из следећих поглавља: I. Увод (7–21), II. Фонетика (22–101), III. Облици (102–210), IV. Закључне напомене (211–214), V. Дијалекатски текстови (215–256), VI. Литература (257–263) и Summary (263–264). Како ауторка наводи, ова књига „настала је као резултат рада на стратешком пројекту САНУ *Историја и културно наслеђе српског народа на Косову и Метохији* (ИН-СКИМ, 02–2021) и потпројекта *Српски народни говори на Косову и Метохији*“ (Трајковић 2024: 2). „Косовско Поморавље је област на југу Републике Србије, односно на истоку њене покрајине Косово и Метохија. Ово подручје обухвата четири општине: Витина, Гњилане, Косовска Каменица и Ново Брдо“ (Трајковић 2024: 7). Ауторка је настојала да опише фонетске и морфолошке одлике ових говора, као и да их упоређи са ближим и даљим сродним говорима. На крају закључује да су ови косовскопоморавски говори „део једног ширег ареала призренско-јужноморавских говора српског језика на шта упућује свеукупност прозодијских, фонетских и морфолошких карактеристика. Изнијансираности и варијантности забележене код одређених језичких особина резултат су међусобних додира суседних говора, који су такође обележени неким својим карактеристикама“ (Трајковић 2024: 214).

У посебну групу могу се издвојити три библиографије – *Дијалекатска лексикографија штокавског наречја* (од 1818. до 2014. године) Љиљане Недељков и Бранкице Марковић и *Сто десет година Српског дијалектолошког зборника* (1905–2015) Бранкице Марковић, које су објављене 2015. године и *Ка индексирању дијалекатских текстова њубликованих у Републици Србији* Бранкице Марковић, објављене 2020. године. Прва поменута библиографија представља прву овог типа библиографију – која обухвата цело штокавско наречје. Тако да се може сматрати и пионирским подухватом, иза којег стоји вишегодишњи предани рад ауторки, јер су у библиографију унете све публикације које су виђене (*De visu*). Много је библиотека посећено, много књига прошло кроз руке ауторки, остварено доста контаката и сарадње са колегама из библиотека у Републици Србији и бившим југословенским републикама, да би се на крају добила коначна библиографија, која је „посвећена штампаним делима која се баве лексикографском обрадом дијалекатске лексике штокавских говора на простору српско – хрватског језика, од почетка XIX века до 1992. године и у постјугословенском периоду од 1992. до 2014. године“ (Недељков – Марковић 2015: 247). Прикупљена грађа подељена је на три дела: I. Дијалекатска лексикографија у периоду од 1818. до 1945. године (258–277), у оквиру које су посебно издвојени лексикографски, а посебно тематски конципирани радови; II. Дијалекатска лексикографија у периоду од 1945. до 1992. године (277–285) и III. Дијалекатска лексикографија

у периоду од 1992. до 2014. године (286–301). Након тога следе Прегледани извори (301–321) и Регистар аутора (321–325). Радови наведени у овој библиографији „драгоцени су допринос упознавању лексичких специфичности са простора штокавског дијалекта из различитих региона. Осим овог типа радова са диференцијалном регионалном лексиком општег типа везаном за различите појмове, дати су и радови о терминолошкој лексици неких архаичних привредних делатности и одређених области свакодневног живота традиционалног типа“ (Недељков – Марковић 2015: 251). Друга наведена библиографија посвећена је великом јубилеју – стодесетогодишњици часописа *Српски дијалектолошки зборник* (1905–2015), угледном гласилу покренутом 1905. године у Српској краљевској академији. У библиографији је прегледно представљено све оно што је објављено у овом часопису од његовог оснивања до 2014. године, односно од књ. I до LXI. Библиографија је сложена хронолошки, од најстаријег периода до 2014. године (328–339), а након тога дат је Регистар аутора (340–342) и Класификација по дијалектима (342–348). У трећој поменутој библиографији дати су „преглед, опис и иницијална класификација дијалекатских текстова који су у раздобљу дужем од једног столећа, од првих година XX века до средине друге деценије XXI века, објављени у релевантној научној и стручној периодици и монографским издањима у Републици Србији“ (Марковић 2020: 413). Публиковани дијалекатски текстови класификовани су у три групе: А) Дијалекатски текстови уз које није дат опис грађе (416–426), Б) Дијалекатски текстови уз које је дат делимичан, краћи или дужи, опис грађе (427–464) и В) Дијалекатски текстови приложени у монографијама и речницима (464–485). Библиографија обухвата дијалекатске текстове са простора сва три наречја – штокавског, кајкавског и чакавског, као и оне са терена западномакедонског дијалекта. „Највећи број објављених дијалекатских текстова је са простора штокавског наречја, и то са терена призренско-тимочке дијалекатске области и херцеговачко-крајишког, косовско-ресавског и шумадијско-војвођанског дијалекта, док их је са простора осталих дијалеката мање“ (Марковић 2020: 416). Након библиографије, дата је Класификација по дијалектима (485–502), затим Прегледани извори (502–507), Литература (507–508), Регистар пунктова из којих постоји објављена дијалекатска грађа (508–526) и Регистар аутора (526–528).

Једна монографија је из области лингвокултурологије – *Лексика српског призренског говора Тање Милосављевић*, објављена 2017. године. Организована је на следећи начин – на почетку је Предговор (11–12), за којим следе: Увод (13–43), Асоцијативно поље *ЧОВЕК* (44–532), Закључак (533–568), Литература (569–599) и резиме на енглеском језику (600–601).

Ауторка је настојала да представи фрагмент српске дијалекатске слике света на примеру дијахроног лексичког система једног периферног урбаног српског говора. „Анализом је обухваћен корпус лексичких јединица локализован на подручје града Призрена у хронолошком распону од краја XIX до краја прве половине XX века. Просторна и временска координата одређене су природом материјала на којем је базирано лексичко-семантичко испитивање лексичких елемената, а то је *збирка речи из Призрена* Димитрија Чемерицића“ (Милосављевић 2017: 22). Централни део књиге чини лексичко-семантичка анализа асоцијативног поља *човек*. „Асоцијативно поље је на основу диференцијалних сема вишег ранга подељено у три лексичко-семантичка поља (ЛСП):

1. ЛСП *тјелесне карактеристике човека*;
2. ЛСП *психичке карактеристике човека*,
  1. ЛССП *тјемперамент*,
  2. ЛССП *карактер*,
  3. ЛССП *способности*;
3. ЛСП *социјалне карактеристике човека*.“ (Милосављевић 2017: 42).⁵

Један прилог, објављен **2016. године**, посвећен је називима за боје у говору старопланинског краја – *Тле и тјело у свейлу искуства с бојама у говору старопланинског краја* Мирјане К. Илић. Рад чине следећа поглавља: Увод (839–842), А) Боје у именовању тла (842–846), Б) Боје као индикација промене у људском организму (846–853), Закључне напомене (853–854), Литература и извори (854), Прилог (казивања) (854) и резиме на руском језику (855). Ауторка се бавила лексиком мотивисаном бојом „везаном за тле и изглед човека старопланинске области, географски гледано, а лингвистички гледано за лексiku тимочко-лужничког поддијалекта призренско-тимочке говорне зоне“ (Илић 2016: 839).

Један рад из дијалектологије, објављен **2022. године**, посвећен је лексици плетарства – *Лексика њлѣтарсѣва (на основу грађе из Великог Блаш-ка код Бањалуке)* Биљане Савић. У раду је дата само лексичко-семантичка анализа, али не и речник, па зато није уврштен у прву групу прилога из домена дијалекатске лексикографије. Ауторка даје лексичко-семантичку анализу лексике плетарства – „заната којим се израђују плетене реалије од прућа, сламе, дивље лозе и сл.“ (Савић 2022: 311). Као разлог зашто се бавила баш овом тематиком наводи: „С обзиром на то да *њлѣтарсѣво* као цјеловит лексичко-семантички систем није било тема досадашњих лексичких истраживања

⁵ Ова монографија понела је награду „Павле и Милка Ивић“ Славистичког друштва Србије за 2017. годину.

српскога језика, настојали смо да реконструишемо појмовни и предметни свијет овог домена традиционалне материјалне културе на јасан и прегледан начин и тако поставимо основу за даља истраживања“ (Савић 2022: 311). Рад се састоји из следећих поглавља: Уводне напомене (311–313), Циљ и методе истраживања (313–314), Лексичко-семантичка анализа (314–327), Закључне напомене (327–328), Литература (329–330) и резиме на енглеском језику (331). Лексичко-семантичка анализа дата је кроз осам семантичких поља: 1. Плетарски занат, 2. Материјали за плетење, 3. Дијелови материјала за плетење, 4. Особине материјала за плетење, 5. Називи радњи у плетарству, 6. Алатке за плетење, 7. Производи плетарства и 8. Дијелови производа плетарства. Ауторка на крају закључује следеће: „Настојали смо да, реконструишући појмовни и предметни свијет *йлейтарсѣва*, допринесемо даљим компаративним истраживањима, која ће омогућити шири увид у лексичке односе унутар овог лексичко-семантичког система и утврђивање ареала појединих лексема. Потпуна слика у вези са лексиком плетарства добиће се сабирањем лексичке грађе из осталих пунктова у границама херцеговачко-крајишког и других дијалеката српског језика“ (Савић 2022: 328).

Једна монографија, која је изашла **2018. године**, посвећена је персоналним атрибутивним именицама мотивисаним соматизмима у стандардном српском језику и дијалектима – *Персоналне атрибутивне именице мотивисане соматизмима у стандардном српском језику и његовим дијалектима* Гордане Штасни и Жарка Бошњаковића. Подељена је у следеће целине: I. Увод (647–657), II. Атрибутивне именице мотивисане соматизмима и називима телесних излучевина (657–774), III. Дистрибуција персоналних атрибутивних именица по појмовним доменима (774–824), IV. Творба персоналних атрибутивних именица (825–864), V. Закључак (864–876), VI. Summary (876–882), VII. Извори и литература (882–888) и VIII. Речник (888–914). Аутори наводе да је циљ истраживања био „утврђивање семантичко-деривационих механизма који делују у процесу стварања персоналних атрибутивних именица које су мотивисане соматизмима“ (Штасни – Бошњаковић 2018: 653). Корпус на ком је истраживање спроведено чине с једне стране атрибутивне именице из *Семантичко-деривационог речника*, св. 1 (2003) и св. 2 (2006), којима је обухваћена грађа ексцерпирана из шестотомног *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске, као репрезент стандардног српског језика, а с друге стране и примери атрибутивних именица забележени у дијалекатским речницима, које аутори наводе у Изворима.

Још једна књига од истих аутора, објављена **2023. године**, посвећена је позајмљеницама из турског језика просторног значења – *Турцизми с про-*

сјторним значењем у контексту балканских језика и њихових дијалеката **Жарка Бошњаковића и Гордане Штасни**. Монографију чини шест целина: I. Увод (7–28), II. Адаптација турцизама с просторним значењем у посматраним језицима (29–92), III. Речник турцизама са значењем простора у јужнословенским и другим балканским језицима (93–427), IV. Закључна разматрања (429–440), V. Извори и литература (441–451), VI. Индекси (453–470), Прилог: електронски извори преузетих фотографија (471–478) и Summary (479–482). Предмет истраживања ове студије јесу Nomina loci, односно именице којима се исказује просторно значење, турског порекла. Аутори Nomina loci дефинишу као „језичка средства којима се именује отворени или затворени простор односно тело које заузима одређени простор“ (Бошњаковић – Штасни 2023: 9). Корпус на ком је анализа спроведена чине турцизми преузети из *Речника српскохрватског књижевног језика* (I–VI), делимично допуњени грађом из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика*, као и примери из дијалекатских речника, који су наведени у Изворима. Аутори су овакав избор корпуса објаснили на следећи начин: „Обједињавањем стандардних јединица и дијалектизама стиче се увид у целокупну парадигму турцизама који припадају овој семантичкој категорији именица“ (Бошњаковић – Штасни 2023: 14).

3. КЛАСИФИКАЦИЈА ПО ДИЈАЛЕКТИМА⁶

ШТОКАВСКО НАРЕЧЈЕ

Недељков, Љиљана – Бранкица Марковић: Дијалекатска лексикографија штокавског наредја (од 1818. до 2014. године) – Библиографија, књ. LXII, **2015**, 247–326.⁷

ШУМАДИЈСКО-ВОЈВОЂАНСКИ ДИЈАЛЕКАТ

Новаков, Драгана: Народни називи јела и пића у говору Томашевца, књ. LXIX, **2022**, 347–374.

ХЕРЦЕГОВАЧКО-КРАЈИШКИ ДИЈАЛЕКАТ

Бојиновић, Милош: Рјечник гламочног говора, књ. LXII, **2015**, 1–246.

Козомара, Драгомир: Фонетске и морфолошке особине српских посавских говора између Врбаса и Укрине, књ. LXIII, **2016**, 579–733.

⁶ Класификација је дата хронолошки у оквиру сваког дијалекта (година је истакнута болдом). Библиографске јединице под бројем 16 и 45 нису укључене у ову класификацију, пошто је у њима грађа ексерпирана из већ објављених дијалекатских речника.

⁷ Ова библиографија обухвата прилоге са целог штокавског наредја.

- Зобеница, Сања: Из лексике источне Лике (Доњи Лапац и Јошан), књ. LXIII, **2016**, 735–838.
- Савић, Биљана: Народна медицинска лексика Великог Блашка (код Бањалуке), књ. LXIV, **2017**, 995–1066.
- Лончар Раичевић, Александра: Акценатски систем говора Златибора, књ. LXV/1, **2018**, 477–636.
- Бојиновић, Милош: Додатак *Рјечнику гламочког говора*, књ. LXV/1, **2018**, 915–1059.
- Петровић, Драгољуб – Јелена Капустина: Речник Драгачева, књ. LXVI/2, **2019**, 7–635.
- Бојиновић, Милош: Други додатак *Рјечнику гламочког говора*, књ. LXVII, **2020**, 1–122.
- Цукут, Слађана: Распрострањеност група *-jīi-* и *-jō-* у српским говорима околине Шипова, књ. LXVII, **2020**, 529–536.
- Цукут, Слађана: Српски говори Шипова, књ. LXVIII, **2021**, 1–158.
- *Марковић, Бранкица: Дијалекатска лексикографија у Црној Гори од Вуковог *Рјечника* (1852) до данашњих дана, књ. LXVIII, **2021**, 773–829.⁸
- Козомара, Драгомир: Фонетске особине говора Бастаса, књ. LXIX, **2022**, 1–102.
- Савић, Биљана: Лексика плетарства (на основу грађе из Великог Блашка код Бањалуке), књ. LXIX, **2022**, 311–331.
- Марковић, Славољуб З.: О акценту придева у ијекавским говорима западне Србије, књ. LXIX, **2022**, 333–346.
- Пешевић Стојановић, Сузана Ј.: Фонетске особине говора Масловара код Котор Вароша, књ. LXX, **2023**, 747–857.
- Заилац, Миленко: Рјечник говора Срба у селима око Пакраца, књ. LXXI, **2024**, 265–594.

КОСОВСКО-РЕСАВСКИ ДИЈАЛЕКАТ

- Чопа, Миљана: Дистрибуција дугоузлазног акцента у говору Ћуприје, књ. LXIX, **2022**, 281–309.

ЗЕТСКО-СЈЕНИЧКИ ДИЈАЛЕКАТ

- Вељовић, Бојана М.: Синтакса глаголских облика у говору Тутина, Новог Пазара и Сјенице, књ. LXV/1, **2018**, 1–476.
- Вељовић Поповић, Бојана М.: Морфолошке одлике глаголских облика говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице, књ. LXVIII, **2021**, 159–604.
- *Марковић, Бранкица: Дијалекатска лексикографија у Црној Гори од Вуковог *Рјечника* (1852) до данашњих дана, књ. LXVIII, **2021**, 773–829.

⁸ Ова студија означена је звездицом, јер обухвата прилоге са простора двају дијалеката – херцеговачко-крајишког (источнохерцеговачког) и зетско-сјеничког, па је овде у класификацији сврстана у оба дијалекта.

Петровић, Драгољуб – Ивана Ћелић – Јелена Капустина: Речник Куча: допуне, књ. LXX, **2023**, 635–746.

ПРИЗРЕНСКО-ТИМОЧКА ДИЈАЛЕКАТСКА ОБЛАСТ

Богдановић, Недељко: Антропографски речник југоисточне Србије, књ. LXIII, **2016**, 1–276.

Трајковић, Татјана: Говор Прешева, књ. LXIII, **2016**, 277–578.

Илић, Мирјана К.: Тле и тело у светлу искуства с бојама у говору старопланинског краја, књ. LXIII, **2016**, 839–855.

Милосављевић, Тања: Лексика српског призренског говора, књ. LXIV, **2017**, 1–601.

Златковић, Драгољуб: Допуна *Речнику њиројског говора*, књ. LXIV, **2017**, 603–993.

Савић-Грујић, Ана: Антропографска лексика у говорима сврљишког краја – лингво-географски приступ, књ. LXIV/2, **2017**, 1–307.

Глишић, Јелена: Лексика народне медицине у тимочко-лужничким говорима, књ. LXIV/2, **2017**, 309–370.

Ћирић, Љубисав: Речник говора Лужнице, књ. LXV/2, **2018**, 1166.

Богдановић, Недељко Р.: Пастирски речник југоисточне Србије, књ. LXVI/2, **2019**, 637–739.

Динић, Јакша: Допуне *Тимочком дијалекатском речнику*, књ. LXVI/2, **2019**, 741–880.

Младеновић, Радивоје: Говор северношарпланинске жупе Сиринић, књ. LXVI/1, **2019**, 1047.

Златковић, Драгољуб: Друга допуна *Речнику њиројског говора*, књ. LXVII, **2020**, 123–297.

Динић, Јакша: Речи и изрази традиционалне исхране становништва књажевачког краја, књ. LXVII, **2020**, 299–412.

Ћирић, Љубисав: Допуна *Речнику говора Лужнице*, књ. LXVIII, **2021**, 605–771.

Златковић, Драгољуб: Трећа допуна *Речнику њиројског говора*, књ. LXIX, **2022**, 103–280.

Младеновић, Радивоје: Говор села Врбичане крај Призрена, књ. LXX/1, **2023**, 1–368.

Богдановић, Недељко Р.: Мали речник села Бучума, књ. LXX/1, **2023**, 369–634.

Трајковић, Татјана: Говори Косовског Поморавља (гласови и облици), књ. LXXI, **2024**, 1–264.

Златковић, Драгољуб: Четврта допуна *Речнику њиројског говора*, књ. LXXI, **2024**, 595–679.

ШТОКАВСКО + ЧАКАВСКО НАРЕЧЈЕ + ЗАПАДНОМАКЕДОНСКИ ДИЈАЛЕКАТ + АЛБАНСКИ ДИЈАЛЕКТИ

Марковић, Бранкица: Сто десет година *Српског дијалектолошког зборника* (1905–2015) – Библиографија, књ. LXII, **2015**, 327–349.

ШТОКАВСКО + ЧАКАВСКО + КАЈКАВСКО НАРЕЧЈЕ
+ ЗАПАДНОМАКЕДОНСКИ ДИЈАЛЕКАТ

Марковић, Бранкица: Ка индексирању дијалекатских текстова публикованих у Републици Србији, књ. LXVII, 2020, 413–528.

4. ЗАКЉУЧАК

На крају се може закључити следеће:

- У протеклих десет година у часопису *Српски дијалектолошки зборник* објављено је укупно 48 прилога. Од тога су 23 прилога из области дијалекатске лексикографије, у 14 прилога дати су описи говора или неког језичког нивоа (акценатског, фонетског, морфолошког, синтаксичког) одређеног краја, један прилог је из области лингвокултурологије, један рад посвећен је називима боја, један рад бави се лексиком плетарства, једна монографија посвећена је персоналним атрибутивним именицама мотивисаним соматизмима у стандардном српском језику и његовим дијалектима, једна монографија посвећена је турцизмима с просторним значењем у контексту балканских језика и њихових дијалеката, три су библиографије, два приказа и једна хроника.
- Овим радом обухваћени су прилози првенствено штокавског наречја, али су два библиографијама обухваћени и прилози чакавског и кајкавског наречја, западномакедонског дијалекта и албанских дијалеката. Једна библиографија односи се на прилоге са целог штокавског наречја. Највише прилога објављених у претходних десет година је са простора призренско-тимочке дијалекатске области (укупно 19), затим са терена херцеговачко-крајишког дијалекта (16), са простора зетско-сјеничког дијалекта (четири) и са терена косовско-ресавског и шумадијско-војвођанског дијалекта по један прилог.
- Четири монографије које су објављене у оквиру часописа *Српски дијалектолошки зборник* у протеклих десет година, понеле су престижну награду „Павле и Милка Ивић“ Славистичког друштва Србије за 2017, 2019. 2020. и 2024. годину.
- Претходно десетлеће донело је шаролику лепезу вредних прилога у *Српском дијалектолошком зборнику*. Нека и у наредном периоду, до следећег јубилеја, на страницама овог угледног часописа буде још много нових и разноврсних прилога из области дијалектологије!

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић 2016: Недељко Богдановић, Антропографски речник југоисточне Србије, *Српски дијалектолошки зборник* LXIII, Београд, 1–276.
- Богдановић 2019: Недељко Богдановић, Пастирски речник југоисточне Србије, *Српски дијалектолошки зборник* LXVI/2, Београд, 637–739.
- Богдановић 2023: Недељко Богдановић, Мали речник села Бучума, *Српски дијалектолошки зборник* LXX/1, Београд, 369–634.
- Бојиновић 2015: Милош Бојиновић, Рјечник гламочког говора, *Српски дијалектолошки зборник* LXII, Београд, 1–246.
- Бошњаковић – Штасни 2023: Жарко Бошњаковић, Гордана Штасни, Турцизми с просторним значењем у контексту балканских језика и њихових дијалеката, *Српски дијалектолошки зборник* LXX/2, Београд, 482.
- Вељовић 2018: Бојана М. Вељовић, Синтакса глаголских облика у говору Тутина, Новог Пазара и Сјенице, *Српски дијалектолошки зборник* LXV/1, Београд, 1–476.
- Вељовић Поповић 2021: Бојана М. Вељовић Поповић, Морфолошке одлике глаголских облика говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице, *Српски дијалектолошки зборник* LXVIII, Београд, 159–604.
- Глишић 2017: Јелена Глишић, Лексика народне медицине у тимочко-лужничким говорима, *Српски дијалектолошки зборник* LXIV/2, Београд, 309–370.
- Динић 2019: Јакша Динић, Допуне Тимочком дијалекатском речнику, *Српски дијалектолошки зборник* LXVI/2, Београд, 741–880.
- Динић 2020: Јакша Динић, Речи и изрази традиционалне исхране становништва књажевачког краја, *Српски дијалектолошки зборник* LXVII, Београд, 299–412.
- Заилац 2024: Миленко Заилац, Рјечник говора Срба у селима око Пакраца, *Српски дијалектолошки зборник* LXXI, Београд, 265–594.
- Златковић 2020: Драгољуб Златковић, Друга допуна Речнику њиројског говора, *Српски дијалектолошки зборник* LXVII, Београд, 123–297.
- Златковић 2024: Драгољуб Златковић, Четврта допуна Речнику њиројског говора, *Српски дијалектолошки зборник* LXXI, Београд, 595–679.
- Илић 2016: Мирјана К. Илић, Тле и тело у светлу искуства с бојама у говору старопланинског краја, *Српски дијалектолошки зборник* LXIII, Београд, 839–855.
- Козомара 2016: Драгомир Козомара, Фонетске и морфолошке особине српских по-савских говора између Врбаса и Укрине, *Српски дијалектолошки зборник* LXIII, Београд, 579–733.
- Козомара 2022: Фонетске особине говора Бастаса, *Српски дијалектолошки зборник* LXIX, Београд, 1–102.
- Марковић 2015: Бранкица Марковић, Сто десет година Српског дијалектолошког зборника (1905–2015) – Библиографија, *Српски дијалектолошки зборник* LXII, Београд, 327–349.

- Марковић 2020: Бранкица Марковић, Ка индексирању дијалекатских текстова публикованих у Републици Србији, *Српски дијалектолошки зборник LXVII*, Београд, 413–528.
- Марковић 2021: Бранкица Марковић, Дијалекатска лексикографија у Црној Гори од Вуковог *Рјечника* (1852) до данашњих дана, *Српски дијалектолошки зборник LXVIII*, Београд, 773–829.
- Марковић 2022: Славољуб З. Марковић, О акценту придева у ијекавским говорима западне Србије, *Српски дијалектолошки зборник LXIX*, Београд, 333–346.
- Милосављевић 2017: Тања Милосављевић, Лексика српског призренског говора, *Српски дијалектолошки зборник LXIV*, Београд, 1–601.
- Недељков – Марковић 2015: Љиљана Недељков, Бранкица Марковић, Дијалекатска лексикографија штокавског наречја (од 1818. до 2014. године) – Библиографија, *Српски дијалектолошки зборник LXII*, Београд, 247–326.
- Новаков 2022: Драгана Новаков, Народни називи јела и пића у говору Томашевца, *Српски дијалектолошки зборник LXIX*, Београд, 347–374.
- Петровић и др. 2023: Драгољуб Петровић, Ивана Ћелић, Јелена Капустина, Речник Куча: допуне, *Српски дијалектолошки зборник LXX*, Београд, 635–746.
- Пешевић Стојановић 2023: Сузана Ј. Пешевић Стојановић, Фонетске особине говора Масловара код Котор Вароша, *Српски дијалектолошки зборник LXX/1*, Београд, 747–857.
- Реметић 2007: Слободан Реметић, Шездесет година дијалектологије у Институту за српски језик САНУ, у: *Шездесет година Института за српски језик САНУ: зборник радова I* / гл. ур. Срето Танасић, Београд: Институт за српски језик САНУ, 179–193.
- Савић 2017: Биљана Савић, Народна медицинска лексика Великог Блашка (код Бањалуке), *Српски дијалектолошки зборник LXIV*, Београд, 995–1066.
- Савић 2022: Биљана Савић, Лексика плетарства (на основу грађе из Великог Блашка код Бањалуке), *Српски дијалектолошки зборник LXIX*, Београд, 311–331.
- Савић-Грујић 2017: Ана Савић-Грујић, Антропографска лексика у говорима сврљишког краја – лингвогеографски приступ, *Српски дијалектолошки зборник LXIV/2*, Београд, 1–307.
- Трајковић 2016: Татјана Трајковић, Говор Прешева, *Српски дијалектолошки зборник LXIII*, Београд, 277–578.
- Трајковић 2024: Татјана Трајковић, Говори Косовског Поморавља (гласови и облици), *Српски дијалектолошки зборник LXXI*, Београд, 1–264.
- Ћирић 2018: Љубисав Ћирић, Речник говора Лужнице, *Српски дијалектолошки зборник LXV/2*, Београд, 1166.
- Цукут 2020: Слађана Цукут, Распрострањеност група *-jīi* и *-jđ* у српским говорима околине Шипова, *Српски дијалектолошки зборник LXVII*, Београд, 529–536.
- Цукут 2022: Слађана Цукут, Српски говори Шипова, *Српски дијалектолошки зборник LXVIII*, Београд, 1–158.

Чопа 2022: Миљана Чопа, Дистрибуција дугоузлазног акцента у говору Ћуприје, *Српски дијалектолошки зборник LXIX*, Београд, 281–309.

Штасни – Бошњаковић 2018: Гордана Штасни, Жарко Бошњаковић, Персоналне атрибутивне именице мотивисане соматизмима у стандардном српском језику и његовим дијалектима, *Српски дијалектолошки зборник LXV/1*, Београд, 637–914.

Библиографија часописа *Српски дијалектолошки зборник* (2015–2024)⁹

2015. година, књ. LXII

1. БОЛИНОВИЋ, МИЛОШ

Рјечник гламочког говора, 1–246.

2. НЕДЕЉКОВ, ЉИЉАНА – БРАНКИЦА МАРКОВИЋ

Дијалекатска лексикографија штокавског наречја (од 1818. до 2014. године) – Библиографија, 247–326.

3. МАРКОВИЋ, БРАНКИЦА

Сто десет година *Српског дијалектолошког зборника* (1905–2015) – Библиографија, 327–349.

2016. година, књ. LXIII

4. БОГДАНОВИЋ, НЕДЕЉКО

Антропографски речник југоисточне Србије, 1–276.

5. ТРАЈКОВИЋ, ТАТЈАНА

Говор Прешева, 277–578.

6. КОЗОМАРА, ДРАГОМИР

Фонетске и морфолошке особине српских посавских говора између Врбаса и Укрине, 579–733.

7. ЗОБЕНИЦА, САЊА

Из лексике источне Лике (Доњи Лапац и Јошан), 735–838.

8. ИЛИЋ, МИРЈАНА К.

Тле и тело у светлу искуства с бојама у говору старопланинског краја, 839–855.

2017. година, књ. LXIV

9. МИЛОСАВЉЕВИЋ, ТАЊА

Лексика српског призренског говора, 1–601.

---

⁹ Библиографија је дата по истом принципу као и она прва из 2015. године (уп. Марковић 2015).

10. ЗЛАТКОВИЋ, ДРАГОЉУБ

Допуна *Речнику ипиројског говора*, 603–993.

11. САВИЋ, БИЉАНА

Народна медицинска лексика Великог Блашка (код Бањалуке), 995–1066.

2017. година, књ. LXIV/2

12. САВИЋ-ГРУЈИЋ, АНА

Антропографска лексика у говорима сврљишког краја – лингвогеографски приступ, 1–307.

13. ГЛИШИЋ, ЈЕЛЕНА

Лексика народне медицине у тимочко-лужничким говорима, 309–370.

2018. година, књ. LXV/1

14. ВЕЉОВИЋ, БОЈАНА М.

Синтакса глаголских облика у говору Тутина, Новог Пазара и Сјенице, 1–476.

15. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, АЛЕКСАНДРА

Акценатски систем говора Златибора, 477–636.

16. ШТАСНИ, ГОРДАНА – ЖАРКО БОШЊАКОВИЋ

Персоналне атрибутивне именице мотивисане соматизмима у стандардном српском језику и његовим дијалектима, 637–914.

17. БОЛИНОВИЋ, МИЛОШ

Додатак *Рјечнику гламочног говора*, 915–1059.

2018. година, књ. LXV/2

18. ЋИРИЋ, ЉУБИСАВ

Речник говора Лужнице, 1166.

2019. година, књ. LXVI/1

19. МЛАДЕНОВИЋ, РАДИВОЈЕ

Говор северношарпланинске жупе Сиринић, 1047.

2019. година, књ. LXVI/2

20. ПЕТРОВИЋ, ДРАГОЉУБ – ЈЕЛЕНА КАПУСТИНА

Речник Драгачева, 7–635.

21. БОГДАНОВИЋ, НЕДЕЉКО Р.

Пастирски речник југоисточне Србије, 637–739.

22. ДИНИЋ, ЈАКША

Допуне *Тимочком дијалекатском речнику*, 741–880.

Хроника

23. МАРКОВИЋ, БРАНКИЦА: Научна конференција *Резултати досадашњих и правци будућих истраживања српских народних говора Косова и Метохије* (САНУ, Београд, 15. октобар, 2019. године), 881–882.

2020. година, књ. LXVII**Монографије, расправе и чланци:**

24. БОЛИНОВИЋ, МИЛОШ

Други додатак *Рјечнику гламочког говора*, 1–122.

25. ЗЛАТКОВИЋ, ДРАГОЉУБ

Друга допуна *Речнику ипиројског говора*, 123–297.

26. ДИНИЋ, ЈАКША

Речи и изрази традиционалне исхране становништва књажевачког краја, 299–412.

27. МАРКОВИЋ, БРАНКИЦА

Ка индексирању дијалекатских текстова публикованих у Републици Србији, 413–528.

28. ЦУКУТ, СЛАЂАНА М.

Распрострањеност група *-jii-* и *-jd-* у српским говорима околине Шипова, 529–536.

Прикази и критике:

29. ВЕЉОВИЋ, БОЈАНА М.: Радивоје Младеновић, *Говор северношарљанинске жупе Сиринић*, 539–555.

2021. година, књ. LXVIII

30. ЦУКУТ, СЛАЂАНА М.

Српски говори Шипова, 1–158.

31. ВЕЉОВИЋ ПОПОВИЋ, БОЈАНА М.

Морфолошке одлике глаголских облика говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице, 159–604.

32. ЋИРИЋ, ЉУБИСАВ

Допуна *Речнику говора Лужнице*, 605–771.

33. МАРКОВИЋ, БРАНКИЦА

Дијалекатска лексикографија у Црној Гори од Вуковог *Рјечника* (1852) до данашњих дана, 773–829.

2022. година, књ. LXIX

Монографије, расправе и чланци:

34. КОЗОМАРА, ДРАГОМИР В.

Фонетске особине говора Бастаса, 1–102.

35. ЗЛАТКОВИЋ, ДРАГОЉУБ

Трећа допуна *Речнику њиројског говора*, 103–280.

36. ЧОПА, МИЉАНА

Дистрибуција дугоузлазног акцента у говору Ћуприје, 281–309.

37. САВИЋ, БИЉАНА М.

Лексика плетарства (на основу грађе из Великог Блашка код Бањалуке), 311–331.

38. МАРКОВИЋ, СЛАВОЉУБ З.

О акценту придева у ијекавским говорима западне Србије, 333–346.

39. НОВАКОВ, ДРАГАНА

Народни називи јела и пића у говору Томашевца, 347–374.

Прикази и критике:

40. ВЕЉОВИЋ ПОПОВИЋ, БОЈАНА М.: Зборник радова *Резултати досадашњих и њавци будућих истраживања српских народних говора Косова и Мејхохије*, 377–386.

2023. година, књ. LXX/1

41. МЛАДЕНОВИЋ, РАДИВОЈЕ

Говор села Врбичане крај Призрена, 1–368.

42. БОГДАНОВИЋ, НЕДЕЉКО Р.

Мали речник села Бучума, 369–634.

43. ПЕТРОВИЋ, ДРАГОЉУБ – ИВАНА ЋЕЛИЋ – ЈЕЛЕНА КАПУСТИНА

Речник Куча: допуне, 635–746.

44. ПЕШЕВИЋ СТОЈАНОВИЋ, СУЗАНА Ј.

Фонетске особине говора Масловара код Котор Вароша, 747–857.

2023. година, књ. LXX/2

45. БОШЊАКОВИЋ, ЖАРКО – ГОРДАНА ШТАСНИ

Турцизми с просторним значењем у контексту балканских језика и њихових дијалеката, 482.

2024. година, књ. LXXI

46. ТРАЈКОВИЋ, ТАТЈАНА

Говори Косовског Поморавља (гласови и облици), 1–264.

47. ЗАИЛАЦ, МИЛЕНКО

Рјечник говора Срба у селима око Пакраца, 265–594.

48. ЗЛАТКОВИЋ, ДРАГОЉУБ

Четврта допуна *Речнику њиројског говора*, 595–679.

Регистар аутора¹⁰

Богдановић, Недељко Р. – 4, 21, 42

Бојиновић, Милош – 1, 17, 24

Бошњаковић, Жарко – 16, 45

Вељовић, Бојана М. – 14, 29

Вељовић Поповић, Бојана М. (в. Вељовић, Бојана М.) – 31, 40

Глишић, Јелена – 13

Динић, Јакша – 22, 26

Заилац, Миленко – 47

Златковић, Драгољуб – 10, 25, 35, 48

Зобеница, Сања – 7

Илић, Мирјана К. – 8

Капустина, Јелена – 20, 43

Козомара, Драгомир – 6, 34

Лончар Раичевић, Александра – 15

Марковић, Бранкица – 2, 3, 23, 27, 33

Марковић, Славољуб З. – 38

Милосављевић, Тања – 9

Младеновић, Радивоје – 19, 41

¹⁰ Након презимена и имена сваког аутора наводи се број/ бројеви под којим се у библиографији налази библиографска јединица тога аутора.

- Недељков, Љиљана – 2
 Новаков, Драгана – 39
 Петровић, Драгољуб – 20, 43
 Пешевић Стојановић, Сузана Ј. – 44
 Савић, Биљана – 11, 37
 Савић-Грујић, Ана – 12
 Трајковић, Татјана – 5, 46
 Ћелић, Ивана – 43
 Тирић, Љубисав – 18, 32
 Цукут, Слађана М. – 28, 30
 Чопа, Миљана – 36
 Штасни, Гордана – 16, 45

Brankica Marković

SERBIAN DIALECTOLOGICAL COLLECTION
 BETWEEN ITS TWO ANNIVERSARIES (1905–2015–2025)

S u m m a r y

This paper, on the occasion of the great anniversary – 120 years since the publication of the first issue of the journal *Serbian Dialectological Collection*, provides a synthetic overview and description of all contributions published in the past ten years on the pages of this distinguished journal, published by the Serbian Academy of Sciences and Arts and the Institute of Serbian Language, SASA. The contributions are classified thematically, and within each thematic area they are presented chronologically. After that, their classification by dialect is given. Finally, a bibliography of the last ten issues of the journal *Serbian Dialectological Collection* is attached, as well as authors' register.

Key words: Serbian language, dialectology, journal *Serbian Dialectological Collection*, anniversary, overview.

Институт за српски језик САНУ
 Београд
 ORCID 0000–0002–6230–008X
 brankicama@gmail.com

(Примљено: 1. новембра 2024;
 прихваћено: 28. октобра 2025)

ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ

Зборник радова *Пастирска лексика призренско-тимочких говора*, Александар Лома (главни уредник), Недељко Богдановић (уредник), Ниш–Београд: САНУ, Огранак у Нишу–Институт за српски језик САНУ, 2024, 307 стр.*

У самом Предговору (7–17) уредник зборника проф. др Недељко Богдановић истиче да „сточарство као грану вековне људске делатности прати завидан број речи од којих неке имају карактер термина, а неке припадају општој лексици. То одговара чињеници да је сточарство, поред ратарства, свакако најраширенија област људске привредне делатности на селу, где живи већина становништва српског народа и да долази из дубоке старине” (стр. 7). Пастирска лексика уткана је у биће и било српског живља, она је присутна у одјецима усмене књижевности, у народним причама и песмама, пословицама и изрекама. Она је и део дијалектолошких атласа, између осталог и *Ойшћесловенског лингвистичког атласа*, *Српског дијалектолошког атласа* и посебно *Ойшћекарпачког дијалектолошког атласа*.

С обзиром на то да се свет убрзано мења и да су историјске, друштвене, економске прилике знатно утицале и на лексику, посебно лексику сточарења, овај драгоцен зборник отргао је од заборава један јако важан лингвистички и лингвокултуролошки слој српског језика. Сачувао је од патине пастирску лексику призренско-тимочких говора, а само прикупљање овог типа лексике и њена обрада, у овом зборнику, али и кроз целовит Пројекат, представили су нам слику српског језика, традиције и културе пре него што она „поприми споменички карактер” (стр. 33). Истраживање пастирске лексике призренско-тимочких говора се „објединило у научноистраживачки пројекат *Пастирска лексика призренско-тимочких говора* О-33-23, чији је координатор академик Александар Лома, руководилац проф. др Софија Милорадовић, оперативни руководилац Ана Савић-Грујић, а консултант проф. др Недељко Богдановић” (стр. 8).

---

* Овај рад финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451–03–136/2025–03/ 200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Први део зборника *Нека њишања сѣрукѣуре ѡсѣирске лексике ѣри-зренско-ѣимочких говора* чини следећих осам радова: коауторски рад Недељка Р. Богдановића и Софије Р. Милорадовић *Основне ѡсѣавке научно-исѣираживачког ѣројекѣа Пасѣирска лексика ѣризренско-ѣимочких говора*, Ане Р. Савић-Грујић *Пасѣирска лексика југоисѣиочне Србије у науци о језику – домѣи и ѡѣворена ѡишања*, коауторски рад Софије Р. Милорадовић и Сандре Г. Савић *Називи за сѣоку ѣрема времену млађења и узрасѣу*, коауторски рад Биљане М. Савић и Зорана М. Симића *О неким ѣридевиѡа са значењем особина код живѡишања у ѣризренско-ѣимочким говорима*, Марине С. Јуришић *Називи за црну ѡвицу у ѣризренско-ѣимочким говорима*, Миљане Б. Чопе *Лексеѡа за ѡзначавање ѣса: реалеѡа *Canis familiaris* у ѣризренско-ѣимочким говорима*, Зорана М. Симића *Лексика млека и ѣрераде млека у ѣризренско-ѣимочким говорима* и последњи, коауторски рад Ане Р. Савић-Грујић и Сандре Г. Савић *Одећа и ѡбућа ѡсѣира у говорима ѣризренско-ѣимочке дијалеѡајске ѡбласѣи*. Други део зборника *Језички фолклор, игре* садржи три рада. Први је рад Тање З. Милосвљевић *Пасѣирска лексика ѣризренско-ѣимочких говора у ѡсѣирском фолклору*, Недељка Р. Богдановића, *Из ѡсѣирског језичког фолклора југоисѣиочне Србије* и Нине В. Аксић *Пасѣирске игре и ѡбанска надмеѣања на ѣризренско-ѣимочком говорном ѣѡдручју*. Трећи део зборника *Паралеле – ѣризренско-ѣимочки говори и друга ѣѡдручја* садржи три рада: *Пасѣирска лексика ѣризренско-ѣимочких говора у ширем ѡнѣксѣу* Јоване Д. Бојовић Јоксимовић, *Из-азѡви и ѡграничења једне лексикографске ѣпаралеле – називи за млеко и млечне ѣроизводе у селиѡа Алексиначког Поморавља и Пећког Подгора* Голуба М. Јашовића и Душана Р. Стефановића и *Пасѣирска лексика југоисѣиочне Србије и ѡишѣекарѣајски дијалеѣѡлошки аѣлас* Недељка Р. Богдановића. Последњи део зборника јесте *Библиографски ѣрилог ѡдносно Библиографија радова у вези с ѡсѣирском лексиком* Сандре Г. Савић.

У уводном, коауторском раду Недељка Богдановића и Софије Милорадовић *Основне ѡсѣавке научноисѣираживачког ѣројекѣа Пасѣирска лексика ѣризренско-ѣимочких говора* (21–42) дате су основне поставке пројекта који за тему има термиѡлошки систем стѡчарења, ѡдносно пастирског занимања. Пројекат је прихваћен на седници ѡдбора за дијалекѡлошке атласе (ѡдељења језика и књижевности САНУ) 26. децембра 2022. године. Први задатак био је приређивање једног зборника радова „којим би се употпунило проучавање пастирске лексике, али и решавала нека методѡлошка питања рада на атласу који се планира за 2024. годину” (стр. 22). Овај пројекат уједно представља и ѡлекѡивни задатак већине истраживача Дијалекѡлошког ѡдсека Института за српски језик САНУ, али и других при-

дружених истраживача, а за организатора пројектних активности постављена је Ана Савић-Грујић, виши научни сарадник у Институту. Огроман лингво-културолошки допринос самог пројекта увиђамо и у томе што се задаци теренског рада проширују и на подручје „које је последњих деценија изложено расељавањима, те знатном смањењу српског живља (негде и пражњењем насеља или целих жупа” (стр. 29). Као још један од доприноса пројеката у овом раду истакнуто је и представљање функционисања пастирске лексике „као изузетно значајног терминосистема у традиционалној руралној култури” (стр. 29). Аутори рада пишу да је српска пастирска терминологија проучавана у више региона (Срем, Кривовирски Тимок, Пећки Подгор и Гораждевац), док је пастирска лексика истраживана у југоисточној Србији. У раду се закључује да „се у оквиру пастирског терминосистема именују ентитети из области свих трију сегмената традиционалне културе – материјалне, духовне и социјалне, овај пројекат доноси низ корисних података за област етнографије / етнологије” (стр. 39). Рад *Пастирска лексика југоисточне Србије у науци о језику – домџи и ошворена њишања* Ане Савић-Грујић (43–72) пружа богат приказ радова аутора који су истраживали језички материјал и реалије сточарске делатности с призренско-тимочког дијалекатског подручја. Ауторка истиче да појава потпунијих збирки пастирске лексике започиње радом Н. Богдановића у зајечарском *Развићу*, затим у првом броју *Ономастолошких њрилога*, односно у књизи *О говору и именима* из 1990. године, као и монографији *Сточарска лексика села Лозана* (2005) Д. Јоцића, која је плод вишегодишњег теренског истраживања. А. Савић-Грујић пише и о *Тојонимима зоонимског њорекла* (1996) В. Вукадиновића, *Онимизацији сточарске лексике* Н. Богдановића, али и радовима Н. Јовић, М. Илић, Ј. Марковић, Д. Златковића, Љ. Ћирића, Г. Јашовића, А. Савић-Грујић и Ј. Бојовић, наглашавајући да се најпотпунији подаци о овом лексичком систему налазе у више од педесет упитника које су попуњавали научни и просветни радници, студенти и заинтересовани завичајци. На основу њих настали су *Пастирски речник југоисточне Србије* Н. Богдановића (2019) и колективна монографија *Пастирска лексика југоисточне Србије* (2020). Трећи коауторски рад Софије Милорадовић и Сандре Савић *Називи за сточу њрема времену млађења и узрасу* (73–92) даје лексеме којима се именује стока према времену млађења и узрасту. Корпус обухвата зоониме разврстане у пет лексичко-семантичких група. Четири се односе на време млађења стоке чији су називи тим временом мотивисани: доба дана, дан у седмици, доба године, празник. Шеста група се односи на узраст сточног грла. И овај рад нам показује како народни живот има свој језички израз и сви посведочени називи (*Дена, свећлана, Пејконоша, суја, њролејњак*,

Савка, средоња, ѿподороша и др.) сведоче о повезаности човека и животиње, као и о њиховој нераскидивој спони у руралним крајевима. У раду *О неким ѿридевима са значењем особина код живојѿиња у ѿризренско-ѿимочким говорима* (93–118) Биљана Савић и Зоран Симић баве се придевима са значењем карактеристичне особености на телу животиње. С највише апсолутно различитих основа издвојили су се придевски називи који детерминишу животињу према неком карактеристичном детаљу другачије боје од остатка тела (*калушесѿа, цвешасѿа, ѿегава, ѿењесѿа, баљесѿа, булесѿа* и сл.) за шта аутори закључују да је и очекивано, с обзиром на то да су ови називи „инспирисани реалијама из непосредног окружења сточара” (стр. 113). По броју синонима издвојили су се придевски облици у значењу овце сиве боје (*сура, суресѿа, сигава, сугава, сива, седа, смеђа*), придеви у значењу овце или козе са кратким, малим сисама (*чиѿа, чиѿава, чиѿкава, чиѿкасѿа, чиѿесѿа, сиѿиновимасѿа* и др.), тј. овце с дугим репом (*дугореѿа, благореѿасѿа, оѿашаѿа*). У петом раду *Називи за црну овцу у ѿризренско-ѿимочким говорима* (119–134) Марина Јуришић је анализом обухватила именичке лексеме добијене као одговор на три питања из Упитника за прикупљање сточарске лексике југоисточне Србије: 1) општи назив за црну овцу; 2) назив за црну овцу са белом пегом на губици или челу; 3) назив за црну овцу са праменом беле вуне преко чела. Ауторка истиче да је начин на који је српски пастир бирао имена овцама био, отприлике, исти у свим крајевима. Уколико је име према боји давано црној овци, именовање је било мотивисано или црним руном (*гара, црнка, враноша*), или неком шаром/белином на црном руну (*зрна, шара, лиса*), док место на коме је та белина или пак њен облик могу дати и назив (*белоглавка, брњица, цвешѿа, ѿуцка*). Посебно је интересантан додатак, односно информације и веровања о овцама црне боје који су забележени у дијалектолошким радовима. Миљана Чопа у раду *Лексеме за означавање ѿса: реалема canis familiaris у ѿризренско-ѿимочким говорима* (135–146) утврдила је инвентар назива за означавање паса у овој дијалекатској области и закључила да је примарна лексема у већем делу лексема *куче*, а да се као општи називи издвајају и лексеме *ѿсеѿо* (односно *ѿцеѿо* или *сеѿо*), као и *ѿас*, тј. *ѿѿс*. Помоћу лескичко-семантичке анализе издвојила су се три семантичка поља: физичке карактеристике, узраст, понашање и намена, односно раса. Закључак је да је на испитаном подручју боја длаке најчешћи мотив за означавање паса. У претпоследњем раду првог дела зборника *Лексика млека и ѿпераде млека у ѿризренско-ѿимочким говорима* Зорана Симића (147–166) аутор је објединио лексику која се непосредно односи на млеко и његову прераду. Ексерпирана грађа подељена је у три лексичко-семантичке групе: 1) лексика у вези с процесом добијања млека и примарне прераде млека; 2)

лексика у вези с процесом прераде млека и добијања млечних производа и 3) лексика у вези с процесом добијања различитих врста сира. Предмет анализе последњег рада првог дела зборника ауторки Ане Савић-Грујић и Сандре Савић *Одећа и обућа њасџира у говорима њризренско-џимочке дијалекатске обласџи* (167–184) јесу лексеме којима се у призренско-тимочким говорима именују одећа и обућа пастира у домену домаћег рукотворства. Ауторке су закључиле да су ови одевни предмети обично били једноставног изгледа и израђивани од природних материјала. Велики значај овог зборника крије се и у завршним речима овог рада: „залоге, обојци, скорње, навошта, наглавци данас [су] само сведочанства минулих времена и затрте традиционалне културе, похрањени једино у сећању најстаријих представника традиционалне сеоске заједнице” (стр. 179).

Други део зборника назван *Језички фолклор, игре* започиње радом Тање Милосављевић *Пасџирска лексика њризренско-џимочких говора у њасџирском фолклору* (185–216). Приликом семантичке анализе фолклорних и језичких јединица наметнуо се дуални систем класификације: 1) јединице у вези са стоком (нпр. обреди, обичаји, магијске радње и сл.) и 2) јединице у вези са пастиром (нпр. песме, игре, свирале). Овај рад дао нам је одличан приказ колико је јака повезаност људи и животиња које се „третирају као чланови породице о којима треба бринути ... према животињама се опходи са истом бригом и пажњом како према укућанима у фазама њиховог одгоја” (стр. 212). То, ауторка истиче, у језичкој слици света југоисточне Србије најбоље осликава синтагма „људи и стока”. Овај рад је многе значајне обреде и обичаје народне традиционалне културе југоисточне Србије сачувао од заборавља и дао нам детаљну слику сточарског менталитета, њихове митске представе о свету, као и приказ народне психологије. Други је рад Недељка Богдановића *Из њасџирског језичког фолклора југоисџочне Србије* (217–234). Занимљиво нам је било запажање да „су изреке, пословице као поуке, или као украс говора, па и као понеки пркос стечен годинама на самотном послу пастирења, припадале старијим пастирима, а да песма и свирка по мотивима, по композицијама, по лепоти припадају млађем пастирском слоју” (стр. 220). Други део зборника затвара рад Нине Аксић *Пасџирске игре и чобанска надмеџања на њризренско-џимочком говорном џодручју* (235–260). У овом истраживању су поред пастирских и чобанских игара забележена и именована за многе деџје игре које су заправо могли и играти пастири, јер су „они неретко у деџјем узрасту” (стр. 247). Ауторка пише о важности и учесталости игара које су заправо свакодневна активност пастира. Пастирске игре су имале различите функције: забавну и социјално-педагошку, док су чобанска надметања имала и додатну социјалну улогу,

улогу у иницијалном „обреду” прелаза из децјег у момачки узраст. Неке од игара биле су: *бебљак*, *врије*, *дићање*, *цайкаш*, *шика* и сл.

Трећи део зборника *Паралеле – љризренско-љимочки говори и друга љодручја* започиње радом *Пасљирска лексика љризренско-љимочких говора у љирем конљекслју* (261–274) Јоване Бојовић Јоксимовић. Пастирска лексика којом се ауторка у раду бави односи се на традиционалан начин пастирења, укључујући и узгој стоке, те лексику која се тиче сточара, пастира и пастирских објеката. Након ексцерпирања грађе која припада истом семантичком пољу утврђене су одређене паралеле у призренско-тимочној, косовско-ресавској и шумадијско-војвођанској дијалекатској области. Указано је на присуство истих морфолошких ликова лексема у различитим семантичким пољима; присуство истог типа мотивације у различитим семантичким пољима; разноврсност синонима. Овим истраживањем допуњен је лингвистички и етнолингвистички план у оцртавању одлика материјалне и духовне културе српског народа и језика. Аутори коауторског рада *Изазови и ограничења једне лексикографске љпаралеле – називи за млеко и млечне љпроизводе у селима Алексиначког Поморавља и Пећког Подгора* (275–286) јесу Голуб Јашовић и Душан Стефановић. Грађа је прикупљена у јулу 2023. г. од најстаријих информатора који се баве или који су се током живота бавили пастирством и припада тематском пољу „називи за млеко и млечне производе”. Грађа прикупљена у селима Алексиначког Поморавља упоређена је са грађом из Пећког Подгора. Укупно је забележено 11 лексема које припадају лексичком фонду и Алексинца и Пећи (нпр. *кајмак*, *маја*, *љресолац*): 29 познаје само алексиначки говор (нпр. *бућкало*, *вурда*, *качамак*), док је 40 оних које познаје само пећки говор (*вареника*, *грушавина*, *скоруљ*). Последњи рад у овом делу зборника јесте рад Недељка Богдановића *Пасљирска лексика југоистљочне Србије и Ољшљекарљаљски дијалекљолошки аљлас* (287–296). У самом раду аутор се бави само једним делом лексике пастирења у југоисточној Србији и њеним представљањем у *Ољшљекарљаљском дијалекљолошком аљласу*.

Последњи део зборника, четврти део, представља рад Сандре Савић *Библиографија радова у вези с љасљирском лексиком* (297–307). У њему је дат попис библиографских јединица које су биле значајне приликом рада на пројекту *Пасљирска лексика љризренско-љимочких говора*. У попису се претежно налазе ауторски радови и монографије.

Терминолошки систем сточарења призренско-тимочких говора тема је пројекта који смо поменули на самом почетку приказа – *Пасљирска лексика љризренско-љимочких говора*, чији је руководилац проф. др Софија Милорадовић, координатор академик Александар Лома, консултант проф. др Недељко Богдановић, а организатор пројектних активности др Ана

Савић-Грујић. Захваљујући прегалачком послу сарадника и њиховим постигнутим резултатима обједињеним, између осталог, и међу корицама овог зборника, пастирска лексика призренско-тимочких говора заувек је отргнута од заборава, а нама, млађим генерација, пружен је увид у дијалекатско благо, које је, нажалост, при замирању са демографском девастацијом планинских подручја и старијих генерација које су биле носиоци ове традиције. Детаљна анализа и минуциозност радова посвећеним овом типу лексике омогућили су нова истраживања, посебно с обзиром на чињеницу да је у сточарској лексици могуће препознати „супстрате, адстрате, актуелну лексику, архаичну лексику, те лексику широког спектра, и лексику уско везану за конкретни део територије” (стр. 65). Овај зборник омогућио нам је да заувек разумемо векове материјалне и духовне традиције овога краја, откључамо кодове традиционалне културе и продремо у језичку слику света ове говорне заједнице.

Јована Љ. Шћејковић

Институт за српски језик САНУ

ORCID 0000-0002-2832-2752

jovana.dimitrijevic@isj.sanu.ac.rs

Македонски дијалектѝен атлас: од ризницаѝа на кариѝоѝекаѝа – лексички маѝеријали, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков”, Македонска академија на науките и уметностите – Истражувачки центар за арелна лингвистика „Божидар Видоески”, 2024, 246 стр.*

Објављивање новог тома, који носи назив *Македонски дијалектѝен атлас: од ризницаѝа на кариѝоѝекаѝа – лексички маѝеријали* представља допринос не само за македонску дијалектологију већ и за ширу славистичку заједницу. Ова публикација, која је објављена 2024. године, сведочи о методолошкој доследности, научној посвећености, али и иновативном приступу у обради дијалекатске лексичке грађе. Као почетни том серије лексичких атласа који су проистекли из рада на великом националном пројекту, ова публикација отвара ново поглавље у картографском приказивању језичке разноликости македонског говорног подручја.

Иницијатор и идејни творац целокупног обимног дијалектолошког пројекта, чији је део ова публикација, био је академик Божидар Видоески, један од најзначајнијих македонских лингвиста друге половине 20. века. Његов *Прашалник* за прикупљање грађе, који је послужио као основни инструмент за теренски рад, омогућио је систематично прикупљање података из бројних насељених места широм македонске дијалекатске територије. Први том, *Пролегомена*, објављен 2008. године, поставио је теоријско-методолошки оквир за даљи рад, а у новом тому из 2024. године тај је оквир конкретизован и унапређен.

Ауторски тим окупља како истакнуте савремене истраживаче тако и ауторе претходних генерација, чији су радови за потребе ове публикације ревидирани и осавремењени. Уз главне уреднике, Веселинку Лаброску и Марјана Марковића, на пројекту су радили сарадници Одсека за дијалектологију Института за македонски јазик „Крсте Мисирков” – Еленка Стоевска-Денчова, Светлана Давкова-Ђоргиева, Гоце Цветановски, Македонка Додевска,

---

* Овај рад финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451–03–136/2025–03/ 200174, који је склопљен са Институтом за српски јазик САНУ.

Дарко Томовски и Ђорђе Геновић (спољни сарадник), као и сарадници из Истраживачког центра за ареалну лингвистику МАНУ – Ангелина Панчевска, Соња Миленковска и Давор Јанкулоски. Аутори ревидираних карата старијег датума су Аритон Поповски, Коста Пеев, Маријана Киш, Убавка Гајдова и Васил Дрвошанов.

Публикација садржи следеће целине: *Предговор* (стр. 5–6), *Вовед* (стр. 7–8), *Список на исцрпани и обработени јунктиви* (стр. 9–10), *Население во Македонија: Осврћ на демографската состојба од 15 до 20 век* (стр. 11–21), *Осврћ на демографската состојба во РС Македонија во 21 век* (стр. 22–32), *Фонетска транскрипција* (стр. 33–34), *Дијалектните на македонскиот јазик (карта)* (стр. 35), *Македонски дијалектен атлас (бланко-карта)* (стр. 36), *Список на карти* (стр. 38), *Користена и консултирана литература* (стр. 241–244) и *Список на скраћеници* (стр. 245–246).

Главни део публикације заузима картографски материјал. У овом тому обрађено је 50 лексема које покривају широк дијапазон области: од анатомских термина преко сродничких назива, пејоративних и карактерних појмова, до назива из света животиња и биљака, лексике исхране и народне митологије: *црнка* (стр. 40), *црејка* (стр. 44), *мев* (стр. 48), *сјајалка* (стр. 52), *слезина* (стр. 56), *шашиљ*, *кривоглед* (стр. 60), *грд*, *грозен* (стр. 64), *лага* (стр. 68), *висина* (стр. 72), *клевети*, *кодоши* (стр. 76), *јена* (стр. 80), *балдаза* (стр. 84), *кум* (стр. 88), *макеа* (стр. 92), *очув* (стр. 96), *сестричник* (стр. 100), *сирко* (стр. 104), *вујко* (стр. 108), *јака* (стр. 112), *сид* (стр. 116), *дим*, *чад* (стр. 120), *шолчник* (стр. 124), *аван* (стр. 128), *јешник*, *сомун* (стр. 132), *јчен-карен леб* (стр. 136), *залак* (стр. 140), *колбаси* (стр. 144), *шиганици* (стр. 148), *орница*, *целина* (стр. 152), *ледина* (стр. 156), *сној* (стр. 160), *јрекос*, *ошава* (стр. 164), *фурка* (стр. 168), *добиток* (стр. 172), *митари (се)* (стр. 176), *јрле* (стр. 180), *овен*, *брав* (стр. 184), *угич*, *водач* (стр. 188), *лисица* (стр. 192), *ласица* (стр. 196), *јруи* (стр. 200), *кргушка*, *јаринка* (стр. 204), *клукајдрвец* (стр. 208), *кикиришка* (стр. 212), *јаболко* (стр. 216), *грав* (стр. 220), *јоргован* (стр. 224), *јамук* (стр. 228), *јашека* (стр. 232), *вамјир* (стр. 236).

Грађа је прикупљена у 351 пункту, широм македонске дијалекатске територије: 215 пунктова налази се на подручју Северне Македоније, 98 у Грчкој, 28 у Бугарској, 9 у Албанији и 1 пункт на територији јужне српске покрајине – Косова и Метохије. Подаци су визуелизовани у виду теренских карата с дијалектским варијантама обележеним различитим симболима и бојама, уз детаљне индексе. У случајевима с више варијаната унутар једног пункта, подвучени бројеви у индексима указују на паралелне одговоре.

Начин картографисања у овом тому представља значајан методолошки и технички напредак. За разлику од претходно објављених карата, овде је

коришћена дигитална обрада с двоструким визуелним кодирањем – облик и боја – чиме се омогућава приказ фонетских варијација, као и прецизна разлика између творбених облика. Карте се заснивају на нумеричким индексима који одражавају пуну варијантност теренских података.

Атлас, осим лингвистичког, има и културно-историјски значај. Демографски и језички подаци омогућавају увид у слојевите историјске процесе: миграције, урбанизацију, језичке контакте, као и механизме очувања локалне језичке традиције. О његовом квалитету и научном значају сведочи и чињеница да је *Македонски дијалектѝен атлас: од ризницаѝа на карѝиоѝекаѝа – лексички маѝеријали* добитник државне награде „Гоце Делчев” за 2025. годину, која се додељује за врхунска научна достигнућа.

Као резултат дуготрајног, колективног и интердисциплинарног рада, овај том представља капитално дијалектолошко дело. Методолошка прецизност, картографска иновативност и богатство прикупљене грађе чине га незаобилазним извором за славистику, балканологију, лексикологију, ареалну и етнолингвистику, као и историју језика – али и репрезентативан пример како се национална језичка документација гради дугорочно, систематски и у складу с највишим научним стандардима.

Миљана Чоѝа

Институт за српски језик САНУ, Београд

ORCID 0000-0002-4661-2905

miljana.copa@isj.sanu.ac.rs

ДОДАТАК

УПУТСТВО ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА ЗА ШТАМПУ

1. *Српски дијалектолошки зборник* (коме стоји у поднаслову *Расправе и грађа*) објављује оригиналне, претходно необјављене радове: монографије из српске дијалектологије (описе фонетских, морфолошких, акценатских и синтаксичких система појединих говора), дијалекатске речнике, оригиналне (и прегледне) научне радове везане за све нивое дијалектолошких језичких истраживања и дијалекатску грађу, научну критику и полемику, приказе, хронике, библиографске прилоге. Радови који су већ објављени или понуђени за објављивање у некој другој публикацији не могу бити прихваћени за објављивање у *Српском дијалектолошком зборнику*. Ако је рад био изложен на научном скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), податак о томе треба навести у посебној напомени, при дну прве странице чланка. Уколико рад (монографија) представља одбраћену докторску или магистарску тезу, мастер рад или дипломски рад аутор је дужан да то наведе (према традицији часописа) на почетку рада, у краћем тексту (попут уводне напомене) који следи одмах након имена аутора и наслова.

Аутор је обавезан да поштује научне и етичке принципе и правила приликом приреме рада, у складу са међународним стандардима. Аутор предајом рукописа Уређивачком одбору *Српског дијалектолошког зборника* гарантује да понуђени рад представља резултат сопствених истраживања, да не крши ауторска права или права било које треће стране, да су приликом писања рада поштована правила научне методологије у погледу цитирања туђих извора и навода, и да рад није под тим, нити под било којим другим насловом, објављен или понуђен на објављивање у било којем другом часопису у земљи или иностранству.

2. Радови се објављују на српском језику, екавским или ијекавским књижевним изговором, ћирилицом и за њих се примењује *Правилник српског језика* Митра Пешикана, Јована Јерковића и Мата Пижурице (Нови Сад: Матица српска, 2010).

Поред правописних норми утврђених тим правописом, аутори треба да се у припреми рукописа за штампу придржавају и следећег.

- а) Наслови посебних публикација (монографија, зборника, часописа, речника и сл.) који се помињу у раду штампају се курзивом.
- б) Пожељно је цитирање према изворном тексту (оригиналу) и писму. Уколико се цитира преведени рад, може се у одговарајућој напомени навести библиографски податак о оригиналу.
- в) Страна имена пишу се транскрибовано (прилагођено српском језику) према правилима *Правоииса срјскога језика*, а када се страно име први пут наведе, може се у загради дати и изворно писање, осим ако је име широко познато (на пример, Ноам Чомски), или се изворно пише исто као у српском (на пример, Филип Ф. Фортунатов).
- г) У уметнутим библиографским скраћеницама (парентезама) презиме аутора треба транскрибовати на српски језик, на пример (Белић 1941) / (Каролак 2004).
- д) Цитати из дела на страном језику, у зависности од функције коју имају, могу се наводити на изворном језику или у преводу, али је потребно доследно се придржавати једног од наведених начина цитирања. Уколико су наводи дати у изворном језику, аутор у фусно-ти може дати њихов превод.

3. Рад садржи: а) име, средње слово (по жељи аутора) и презиме аутора, б) наслов, в) сажетак и кључне речи на српском (када су у питању краћи радови, а не монографије и речници), г) основни текст и дијалекатске текстове (уколико их рад има долазе после закључка), ђ) списак цитиране литературе (и извора), е) резиме на једном од светских језика (енглески, руски, немачки или француски) и превод кључних речи на језик резимеа и ж) назив и седиште установе у којој је аутор запослен, ORCID број аутора и електронску адресу. Прилози су интегрисани кроз основни текст (карте, графикони, табеле и др.), односно дају се на одговарајућим местима у раду, и само уколико постоје посебни разлози, могу бити на крају рада. Дужина рада зависи од тематике и договора са Уредништвом (с обзиром на чињеницу да се у часопису објављују монографије, речници, али и краћи научни радови).

Име, средње слово и презиме аутора штампају се изнад наслова центрирано, а у приказима, хроникама и критикама испод текста уз десну маргину италиком.

Наслов (и поднаслов) дају се центрирано, верзалом.

Сажетак, који укратко представља проблем, циљ, методе и резултате истраживања (до 10 редова), даје се на српском језику, без ознаке *Сажетак*; лева маргина увучена 1,5 cm у односу на основни текст (тј. једнако увучена као први пасус основног текста).

Кључне речи (до 10) дају се на српском језику; лева маргина увучена 1,5 cm у односу на основни текст.

Дијалекатски речници и монографије немају сажетак и кључне речи, што је у складу са традицијом часописа и уобичајеним начином објављивања овакве врсте радова.

Основни текст прилога у часопису *Српски дијалектолошки зборник* даје се на начин који одговара конкретної врсти рада (којој прилог припада) – речник, монографски опис, краћи научни рад, приказ. Структура основног текста у монографијама: уводна напомена (захвалност, пројекат, информатори и сл.), садржај, увод, разрада (која може имати различити број поглавља, односно целина), закључна разматрања (или закључак), дијалекатски текстови (нису обавезни већ пожељни додаток раду), списак литературе и извора, скраћенице, регистар (није обавезан), резиме на неком од светских језика. Дијалекатски речници, у складу са традицијом часописа, имају уводне напомене (увод) испред основног текста речника, у којима аутор износи детаље које сматра битним, даје списак скраћеница, карте и сл. Називи поглавља се дају центрирано верзалом (и могу имати римски број испред).

Назив и седиште установе у којој је аутор запослен наводе се на крају рада после резимеа на страном језику (уз леву маргину). Називи сложених организација треба да одражавају хијерархију њихове структуре (на пример, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за српску књижевност). Ако је аутора више, мора се назначити из које установе потиче сваки од наведених аутора. Функција и звање аутора се не наводе. Испод афилијације наводи се ORCID број аутора. Самостални истраживачи и аутори којима научноистраживачки рад није примарна професија такође назначавају свој статус. Електронска адреса аутора даје се италиком након података о установи у којој је аутор запослен. Ако је аутора више, дају се адресе свих њих.

Назив и број пројекта, односно назив програма у оквиру кога је чланак настао, као и назив институције која је финансирала пројекат или програм, наводи се у посебној подбелешци, која је звездицом везана за наслов рада.

Код хронике, приказа и критике назив и седиште установе у којој је аутор запослен дају се испод имена аутора (које се налази испод текста уз десну маргину), а испод тога наводи се ORCID број аутора и електронска адреса италиком.

4. Библиографска парентеза, као уметнута скраћеница у тексту која упућује на потпуни библиографски податак о делу које се цитира, наведен на крају рада, састоји се од отворене заграде, презимена аутора, године објављивања рада који се цитира, те ознаке странице с које је цитат преузет

и затворене заграде. Уколико је реч о поновљеном издању, редни број издања наводи се у експоненту иза године у списку литературе, на пример:

(Ивић 1986: 128)	за	Ивић 1986 ² : Павле Ивић, <i>Српски на-</i>
	библиограф-	<i>род и његов језик</i> , Београд: Српска
	ску јединицу:	књижевна задруга.

Ако се цитира више суседних страница истог рада, дају се цифре које се односе на прву и последњу страницу која се цитира, а између њих ставља се црта, на пример:

(Ивић 1986: 128–130)	за	Ивић 1986 ² : Павле Ивић, <i>Српски на-</i>
	библиограф-	<i>род и његов језик</i> , Београд: Српска
	ску јединицу:	књижевна задруга.

Ако се цитира више несуседних страница истог рада, цифре које се односе на странице у цитираном раду одвајају се запетом, на пример:

(Ивић 1986: 128, 130)	за	Ивић 1986 ² : Павле Ивић, <i>Српски на-</i>
	библиограф-	<i>род и његов језик</i> , Београд: Српска
	ску јединицу:	књижевна задруга.

Уколико је реч о страном аутору, презиме треба транскрибовати на српски језик, на пример Џејмс Марфи за James J. Murphy, у тексту рада и парентезама, а изворни облик и писмо наводи се у списку литературе, на пример:

(Марфи 1974: 95)	за	Марфи 1974: James J. Murphy, <i>Rhetoric</i>
	библиограф-	<i>in the Middle Ages: A History of</i>
	ску јединицу:	<i>Rhetorical Theory from Saint Augustine</i>
		<i>to the Renaissance</i> , Berkeley: University
		of California Press.

Када се у раду помиње више студија које је један аутор публиковао исте године, у парентези и текстуалној библиографској напмени потребно је одговарајућим азбучним словом прецизирати о којој се библиографској одредници из коначног списка литературе ради, на пример (Грицкат 1957a: 12; Грицкат 1957b: 16). Уколико више аутора носи исто презиме, потребно је навести и иницијал имена или разликовни сегмент, на пример, Ивић М. 1992; Ивић П. 1957 (за Милка Ивић, Павле Ивић) или Поповић Љуб. 1996; Поповић Људ. 2006 (за Љубомир Поповић, Људмила Поповић) и сл.

Уколико библиографски извор има више аутора, у уметнутој библиографској напмени наводи се презиме првог аутора, док се презимена осталих аутора замењују скраћеницом *и др.*:

(Ивић и др. 2007)	за библиограф- ску јединицу	Ивић и др. 2007 ⁴ : Павле Ивић, Иван Клајн, Митар Пешикан, Бранислав Брборић, <i>Српски језички џиручник</i> , Београд: Београдска књига.

Уколико библиографски извор има два аутора, у парентези се користи одмакнута црта између њихових презимена, на пример:

(Пипер – Клајн 2014)	за библиограф- ску јединицу	Пипер – Клајн 2014 ² : Предраг Пипер, Иван Клајн, <i>Нормативна грамати- ка српског језика</i> , Нови Сад: Матица српска.

Уколико библиографски извор има два или више издавача, односно ме-
ста издања, између њих користи се црта, на пример:

(Клајн 2003)	за библиограф- ску јединицу	Клајн 2003: Иван Клајн, <i>Творба речи у савременом српском језику, Други део, Суфиксација и конверзија</i> , Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска.

Ако је из контекста јасно који је аутор цитиран или парафразиран, у
текстуалној библиографској напмени није потребно наводити презиме ау-
тора, на пример:

Према Марфијевом истраживању (1974: 207), први сачувани трактат
из те области сачио је бенедиктинац Алберик из Монте Касина у другој
половини XI века.

Ако се у парентези упућује на радове двају или више аутора, податке
о сваком следећем раду треба одвојити тачком и запетом, на пример (Белић
1958; Стевановић 1968).

5. Подбелешке (подножне напомене, фусноте), обележене арапским
цифрама (иза правописног знака, без тачке или заграде) дају се при дну
странице у којој се налази део текста на који се подбелешка односи. Могу
садржати мање важне детаље, допунска објашњења и сл. Подбелешке се не
користе за навођење библиографских извора цитата или парафраза датих у
основном тексту, будући да за то служе библиографске парентезе.

6. Литература је одељак у коме се разрешавају библиографске парен-
тезе скраћено наведене у тексту. Библиографске јединице (референце) на-
воде се по азбучном реду презимена првог или јединог аутора како је оно
наведено у парентези у тексту. Ако опис библиографске јединице обухвата
неколико редова, сви редови осим првог увучени су удесно за два словна ме-

ста (висећи параграф – Paragraf у менију Format, опција Hanging, увлачење 1 cm).

Литература се наводи на следећи начин.

Књига:

Име и презиме аутора, име и презиме другог/других аутора ако је реч о коауторству, *Наслов књиге*, податак о броју тома, податак о имену преводиоца, приређивача, или некој другој врсти ауторства, место издања: издавач.

Примери:

Белић 1958²: Александар Белић, *О језичкој природи и језичком развијку: лингвистичка истраживања*, 1, Београд: Нолит.

Милетић 2001: Светозар Милетић, *О српском језику*, избор и предговор Чедомир Попов, Нови Сад: Градска библиотека.

Пипер и др. 2005: Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, *Синтакса савременог српског језика. Простор реченица*, у ред. Милке Ивић, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Нови Сад: Матица српска.

Речник:

Наслов речника (податак о редактору), податак о броју тома, место издања: издавач, година.

Примери:

РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 1959–.

ECJCS: *Etymologický slovník jazyka staroslověnského* (red. Eva Havlová), 1–, Praha: Academia, 1989.

Фототипско издање:

Име и презиме аутора, *Наслов књиге*, место првог издања: издавач, година првог издања; место поновљеног, фототипског издања: издавач, година поновљеног издања.

Пример:

Соларић 1810/2003: Павле Соларић, *Поминак књижески*, Венеција, 1810. Инђија: Народна библиотека „Др Ђорђе Натошевић“, 2003.

Рукописна грађа:

Име и презиме, *Наслов рукописа* (ако постоји или ако је у науци добио општеприхваћено име), место настанка: институција у којој се налази, сигнатура, година настанка.

Пример:

Јован Николић, *Песмарица*, Темишвар: Архив САНУ, Београд, сигн. 8552/264/5, 1780–1783.

Рукописи се цитирају према фолијацији, на пример: 2а–3б, а не према пагинацији, изузев у случајевима кад је рукопис пагиниран.

Секундарно ауторство:

У *Српском дијалектолошком зборнику* зборници научних радова описују се према имену уредника или приређивача.

Име и презиме уредника (или приређивача), *Наслов дела*, место издања: издавач.

Пример:

Радовановић 1996: Милорад Радовановић (ур.), *Српски језик на крају века*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Службени гласник.

Рад у зборнику радова:

Име и презиме аутора, Наслов текста у зборнику, у: Име и презиме уредника (или приређивача), *Наслов дела*, место издања: издавач.

Пример:

Луковић 1996: Милош Луковић, Специјални стилови, у: Милорад Радовановић (ред.), *Српски језик на крају века*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Службени гласник, 143–157.

Рад у часопису:

Име и презиме аутора, Наслов текста у публикацији, *Наслов часописа* број свеске или тома (година, или потпун датум), место, стране на којима се текст налази.

Пример:

Гортан-Премк 2017: Даринка Гортан-Премк, Српска лексикографија данас, *Јужнословенски филолог* LXXIII/3–4, Београд, 291–313.

Прилог у новинама:

Име и презиме аутора, Наслов текста, *Наслов новина* датум, број страна.

Пример:

Кљакић 2004: Слободан Кљакић, Черчилов рат звезда против Хитлера, *Полиџика* 21. 12. 2004, 5.

За публикације доступне онлајн наводи се иза свих података интернет адреса и датум преузимања/приступа.

7. Резиме не би требало да прелази 10% дужине текста, а у себи садржи основне поставке и резултате истраживања. Резиме треба да буде на једном од светских језика (енглески, руски, немачки или француски). Уколико аутор није у могућности да обезбеди коректан превод, треба да напише резиме на језику на коме је написан и рад, а Уређивачки одбор *Српског дијалектолошког зборника* обезбедиће превод. После резимеа треба на језику резимеа навести кључне речи за дати рад.

8. Текст рада за *Српски дијалектолошки зборник* пише се електронски на страници А4 формата (21 x 29,5 cm), с маргинама од 2,5 cm, увлачењем новог пасуса 1,5 cm, и размаком међу редовима 1,5. Текст треба писати у фонту *Times New Roman*, словима величине 12 pt, а сажетак, кључне речи, резиме, цитирану литературу, изворе и подбелешке словима величине 10 pt. Уколико аутор користи специјалне фонтове, неопходно је да их приложи.

Радове рецензирају три квалификована рецензента. Поступак рецензирања је анониман, осим уколико обе стране (аутор и рецензент) не изразе спремност на непосредну комуникацију, што је у складу с традицијом часописа.

Уколико је неко од рецензената тражио дораду рада, аутор се упознаје са захтевима. Након исправки/дораде, чланак се поново доставља рецензенту/рецензентима ради провере испуњености постављених услова. Након тога Уредништво доноси одлуку о објављивању.

Додатно, по пријему позитивних рецензија, Уређивачки одбор задржава право да од аутора захтева да рад уреди према нормама часописа, односно да свој рад усклади са Упутством за ауторе. Аутор је дужан да у року, који (у складу са величином рада) одређује главни уредник, изврши коректуру рада, уколико то буде од њега затражено.

Рок за завршетак процеса рецензирања радова је 12 месеци од предаје рукописа.

9. Часопис излази годишње. Радови се примају током целе године, а главни уредник у договору са Уређивачким одбором одређује (након рецензирања радова) да ли се рад прихвата, под којим условима (да ли су потребне мање или веће дораде) и када се може објавити.

10. Електронску верзију рукописа у Word и PDF формату треба послати на адресе: srpski.dijalektoloski.zbornik@gmail.com, profesorremetic@gmail.com. Рукописи и прилози се не враћају.

НАПОМЕНА

Текстови „Уређивачка политика“ и
„Упутство за припрему рукописа за штампу“
часописа *Српски дијалектолошки зборник*
налазе се на интернет адреси:
www.isj.sanu.ac.rs/izdanja/srpski-dijalektoloski-zbornik/

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81'28

СРПСКИ дијалектолошки зборник = Recueil de Dialectologie Serbe / главни уредник Слободан Реметић. – 1905, књ. 1–. – Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1905– (Београд : Планета принт). – 24 cm

Годишње.

ISSN 0353-8257 = Српски дијалектолошки зборник

COBISS.SR-ID 18167554